UMBERTO

GÜLÜN ADI

48. BASKI

Çeviri: ŞADAN KARADENİZ

can modern

UMBERTO ECO

GÜLÜN ADI

Can Modern

Gülün Adı, Umberto Eco
İtalyanca aslından çeviren: Şadan Karadeniz
Il nome della rosa
© 1980, RCS Libri S.p.A., Bompiani, Milano
© 1986, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1986
48. basım: Kasım 2019, İstanbul
Bu kitabın 48. baskısı 7000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Dalgıç İş Merkezi No: 3 Kat: 2
Topkapı-Zeytinburnu
Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3273-7

Umberto Eco'nun, *Gülün Adı* adlı romanının 2012 tarihinden
başlayarak yapılacak baskılarında yer verilmesini öngördüğü
düzeltmeler **Şemsa Gezgin** tarafından gerçekleştirilmiştir.

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

UMBERTO ECO

GÜLÜN ADI

ROMAN

İtalyanca aslından çeviren

Şadan Karadeniz

can

Umberto Eco'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Foucault Sarkacı, 1992
Önceki Günün Adası, 1995
Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, 1995
Ortaçağ'ı Düşlemek, 1996
Somonbalığıyla Yolculuk, 1997
Yanlış Okumalar, 1997
Beş Ahlak Yazısı, 1998
Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 1998
Açık Yapıt, 2000
Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın (J.C. Carrière ile birlikte), 2010
Günlük Yaşamdan Sanata, 2012
Edebiyata Dair, 2016
Tez Nasıl Yazılır?, 2017

UMBERTO ECO, 1932'de Milano yakınlarındaki Alessandria kasabasında doğdu. 1950'lerde İtalyan Radyo-Televizyonu RAI'nin kültür programlarını yönetti, 1959-1975 arasında Bompiani Yayınevi'nin edebiyat-dışı yayınlar editörlüğünü üstlendi; *La Stampa, Corriere della Sera, La Repubblica, L'Espresso* gibi gazetelere makaleler yazdı. 1970'lerden itibaren Bologna Üniversitesi'nde göstergebilim dersleri verdi. Eco, *Gülün Adı, Önceki Günün Adası* ve *Baudolino* gibi romanlarıyla; *Açık Yapıt, Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, Beş Ahlak Yazısı, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, Ortaçağ'ı Düşlemek, Somonbalığıyla Yolculuk, Yanlış Okumalar, Yorum* ve *Aşırı Yorum, Günlük Yaşamdan Sanata* gibi deneme kitaplarıyla günümüzün en saygın yazarları arasındadır. Yazar, 2016 yılında aramızdan ayrılmıştır.

ŞADAN KARADENİZ, Trabzon'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Dışişleri Bakanlığı'nda, Londra'da, BBC Türkçe Yayınlar Bölümü'nde uzman çevirmen olarak çalıştı. TRT'de program uzmanlığı, Türk Tarih Kurumu'nda uzman-çevirmenlik görevlerinde bulundu. 1980'lerden bu yana, aralarında Katherine Mansfield, Sylvia Plath, Elsa Morante, Umberto Eco, Gabriel García Márquez, Marcus Aurelius'un da bulunduğu pek çok önemli yazarın eserlerini İngilizce, İtalyanca ve İspanyolca asıllarından dilimize kazandırdı. *Foucault Sarkacı* çevirisiyle 1992 Doruktakiler Çeviri Ödülü'ne değer görüldü. Son olarak Ankara Metropolitan Rotary Kulübü 2010 Meslekte Başarı Ödülü'nü kazandı.

İçindekiler

Açıklama 11
"Gülün Adı" üzerine 15
Yeni baskıya not 21
Doğal olarak bir elyazması 24
Not 30
Öndeyiş 33
Birinci gün 45
İkinci gün 153
Üçüncü gün 259
Dördüncü gün 363
Beşinci gün 465
Altıncı gün 563
Yedinci gün 633
Son yaprak 677
Sonrası: *Gülün Adı* üzerine Umberto Eco'nun açıklaması .. 687

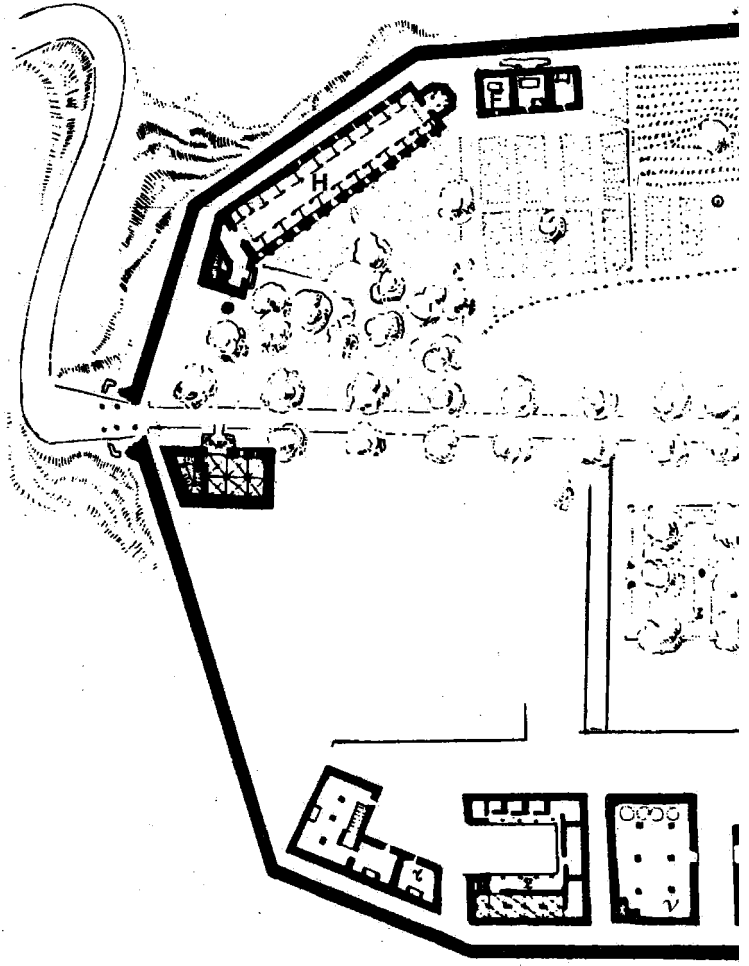
Açıklama

Umberto Eco, bu romanın yarattığı geniş yankılara yanıt olarak, *Alfabeta* dergisinin Haziran 1983 tarihli 49. sayısında, "*Sonrası*" (Postille) başlıklı bir yazı yayımlamıştır. Eco, bu yazısında, *Gülün Adı*'nın yazılış sürecini anlatmakta, romana çeşitli yönlerden açıklık getirmektedir. Gerek bu bakımdan, gerekse Eco'nun roman anlayışını ortaya koyması bakımından (bir anlamda, roman üstüne bir deneme sayılabilecek) bu ilginç yazıyı kitabın sonunda bulacaksınız.

CAN YAYINLARI

MANASTIR

A - Aedificium
B - Ağıllar
C - Ahırlar
D - Avlu
E - Demirhane
F - Hamam
G - Kilise
H - Revir
I - Toplantı salonu
J - Yatakhane

A
B
C
G
c
D
J
E

"Gülün Adı" üzerine

Umberto Eco ve Gülün Adı

İtalya'da, Bologna Üniversitesi'nde öğretim üyesi, semiyolog, tarihçi, filozof, estetikçi, Ortaçağ uzmanı ve James Joyce üstüne derin araştırmalar yapmış çok yönlü bir bilimadamı olan Umberto Eco'nun bu ilk romanı, İtalya'da ilk yayımlanışından (1980) bu yana tam on üç kez basıldı; yirmiyi aşkın dile çevrildi; tüm dünyada olağanüstü bir ilgi uyandırdı; yankıları hâlâ sürüyor. *Gülün Adı*'nın başarısında, kuşkusuz, çağımızda, Rönesans'tan bu yana alışılagelenin dışında bir yaklaşımla –özellikle kentleşme ve dolayısıyla kentsoylu sınıfının ortaya çıkışı ve demokratik kurumların oluşum süreci açısından– gittikçe artan bir ilginin odak noktasını oluşturan Ortaçağ konusunda Eco'nun derin ve dolaysız bilgisinin büyük payı var. Gerçekten de Eco günümüzü yalnızca televizyon aracılığıyla tanıdığını, oysa Ortaçağ'ı doğrudan, dolaysız olarak bildiğini söylüyor. Tam anlamıyla ve her bakımdan Ortaçağ dünyasını yansıtmakla birlikte, *Gülün Adı* kesinlikle çağdaş bir roman. Okura o çağla çağımız arasında kaçınılmaz analojik bağlar kurmayı esinliyor. Gerçi Eco romanını tasarlarken alegorik bir düşünceden yola çıkmadığını belirtiyor; ancak *Gülün Adı*, XIV. yüzyıl yerine XII. yüzyıla ilişkin olsaydı da, o yüzyılın sorunlarıyla yüzyılımızın sorunları arasında gene de koşutluklar kurulacağını, giderek, taş devrine ait bir kitap yazmış olsaydı bile, o çağla çağımız arasında binbir benzerlik bulunacağını, çünkü geçmişi çağdaş bir kimsenin gözüyle görmeden, *tarih bilimi*'nin söz konusu olama-

yacağını söylüyor. Örneğin terörizmin dinsel, mistik bir olgu olduğunu, Marksizmle hiçbir ilişkisi olmadığını, okurun çağımızla Ortaçağ arasında bu açıdan koşutluk kurmasının nedeninin bu olduğunu öne sürüyor. Tüm bunların yanı sıra ve her şeyden öte, *Gülün Adı*'nı böylesine önemli kılan, onun özgün ve çağdaş romana yepyeni bir uzun soluk getiren bir roman olması: bir anlamda, Ortaçağ artalanında gelişen bir tarihsel roman, bir anlamda da ustaca kurulmuş polisiye bir öykü ve en önemlisi, olağanüstü bir dil ve sanat yapıtı.

Hıristiyanlık ve dolayısıyla Batı siyasal ve genel tarihinin dönüm noktalarından biri olan, Papa ile İmparator arasındaki atama yetkisi savaşımının aşamalarından birini oluşturan bir zaman diliminde geçiyor olay: 1327 Kasımı'nın son haftasında, Kutsal Roma İmparatoru Bavyeralı Ludwig'in Paris'i kuşatıp Roma'ya doğru inmeye başladığı sırada, Papa XXII. Johannes, Perugia Ruhani Meclisi'nde, İsa'nın hiçbir mal varlığına sahip olmadığını öne sürmüş olan Fransiskenlerin başkanı Cesenà'lı Michele'nin Avignon'a, yanına gelmesini istemektedir. Tıpkı yirmi yıl önce yenilgiye uğratılmış ve yakılmış olan, Rebello Dağı'nda karargâh kurmuş Dolcino'nun silahlı çeteleri gibi, sapkın Fransiskenler de kovuşturulmakta, yakılmakta, ateşleri tüm İtalya'yı ve Fransa'yı ışığa boğmaktadır. Eco'nun, *Gülün Adı* adlı romanının –ya da Melk'li Adso'nun gizemli elyazmasının– konusunu oluşturan olaylar, Yukarı İtalya'da bir manastırda, böyle bir dinsel-siyasal artalanda gelişiyor. Melk'li Adso, "nazik" ve açık seçik olmayan diplomatik bir görevle bu manastıra gönderilen Baskerville'li William'a eşlik eden bir Benedikten çömezidir. Baskerville'li William, tanrıbilim açısından, inanç ve usun bir bileşimini yapmak için girişilen tüm çabaları yadsırken, doğa bilimi açısından, bilgiyi doğrulanabilir yaşantıların sınırları dışına taşırmayan bir ampirist olarak Ortaçağ düşüncesinde bir dönüm noktasını belirleyen Ockham'lı William'ın ve Padova'lı Marsilio'nun arkadaşıdır. Eskiden sorgucu olan William, manastıra varır varmaz bir dizi gizemli olayı çözme sorunuyla karşı karşıya bulur kendini: manastırın görkemli, görkemli olduğunca gizemli ve yalıtılmış dünyasında, Papa ve İmparator'un temsilcileri arasında bir uzlaşma ortamı yaratmak için yapılacak önemli toplantının eşiğinde bir ölüm olayıyla başlayan ve yedi günde yedi ölümle süren, rahipleri ve tüm manastır halkını bü-

yük bir kaygı ve yılgınlığa salan ölümler dizisini aydınlatmak...

William, kanonik saatlerle belirlenen zaman birimleri içinde meydana gelen olayların gelişimini büyük bir ustalıkla sunuyor ve yedinci günün (romanın da) sonunda, olayların dolaşık çilesini iplik iplik çözerek, gizemi açıklığa kavuşturuyor. Bir polisiye roman yazarının pırıl pırıl mantığıyla, yerinde, ince ipuçları vererek okurun olayların dokusunu adım adım kavramasını sağlıyor. Hıristiyanlık düşüncesine ilişkin kuramsal tartışmalar olayların akışını kesintiye uğratıyormuş gibi görünse de, gerçekte bu tartışmalar –ilk bakışta onlara açık seçik ışık tutmasa bile– "merak" öğesini, hep diri tutuyor.

Konumuyla, mimarisiyle, bir Benedikten manastırının tüm görkemiyle, özellikle kitaplığının zenginliğiyle bütün Ortaçağ dünyasına ün salmış olan bu manastırda, İmparator ve Papa'nın temsilcileri arasında tartışılan İsa'nın yoksulluğu konusu, gerçekte Kilise'nin zenginliğinin, dolayısıyla Kilise'nin siyasal gücünün (erkinin) tartışılmasıdır. William'ın, dinsel erkle siyasal erkin özdeşleştirilmesine karşı öne sürdüğü –kuşkusuz Hıristiyan inancından kaynaklanan– sav, laiklik düşüncesinin, giderek kuvvetler ayrımı ilkesine varacak olan çağdaş düşüncenin köklerinin Ortaçağ'da olduğunun bir göstergesi.

Sonuç olarak, Eco'nun kitabının, yalnızca, Sherlock Holmes'lar, Komiser Maigret'lerle boy ölçüşen, giderek onları aşan üstün zekâ ürünü bir polisiye öykü olarak değil, insanlık tarihinin önemli bir kesitinde yer alan düşünsel çatışmaların sunuluşu, yazarın kendi sözcükleriyle, "kitaplardan söz eden bir kitap" olarak, üstün yazınsal nitelikleriyle de –tarihsel artalanı ülkemizi doğrudan ilgilendirmese bile– bizde de okurların çok yönlü ilgisini uyandıracağını umuyorum.

Romanın adı

Kitabın ilk baskısından üç yıl sonra, Umberto Eco, *Alfabeta*'da (Haziran 1983, Sayı 49) yer alan, *Gülün Adı*'na ilişkin *Postille*'de, romanına kaynaklık eden elyazmasının nasıl eline geçtiğine ve kitabın yazılış sürecine ilişkin ilginç açıklamaların yanı sıra, çeşitli ülkelerden okurların kendisine yöneltikleri soruları yanıtlarken, kitabın adına da değiniyor. Gerçekten de, ilk bakışta şaşırtıcı, ipucu vermeyen bir ad, *Gülün Adı*. Eco, bir

romanın adının yorumsal bir anahtar olduğunu, oysa romanın, Eco'nun sözcükleriyle, "yorumlar üreten bir makine" olduğunu, ama bir romanın ille de bir adı olması gerektiğini belirterek, *Kızıl ile Kara, Savaş ve Barış* gibi adların çağrıştırdıklarından kaçınmanın olanaksızlığına, öte yandan, baş kişinin adını taşıyan romanlarda, bu adın bazen yanıltıcı olduğuna, örneğin *Goriot Baba*'nın, okurun dikkatini Goriot Baba üstünde yoğunlaştırdığına, oysa bu romanın aynı zamanda Rastignac'ın ya da Vautrin'in (namı diğer Collin'in) de destanı olduğuna, bunun gibi, *Üç Silahşörler*'in gerçekte dördüncünün öyküsü olduğuna değinerek, romanı için önce "Suç Manastırı" adını tasarladığını, ama sonra, okurun dikkatini yalnızca polisiye öyküde odaklaştıracağını düşünerek, bu adı bir yana bıraktığını, romana –düşlediği ad olan– 'Melk'li Adso' adını da koymadığını, bunun nedeninin İtalya'da yayıncıların özel adlardan hoşlanmayışları olduğunu söylüyor. Oysa Adso, romanda yalnızca anlatıcının sesi, dolayısıyla da yansız bir ad olduğu için (kuşkusuz bir anlatıcının ne denli yansız olabileceği sorulabilir) yazarın anlayışına uygun düşerdi. *Gülün Adı*'na gelince; Eco bu adı, kendisine, XII. yüzyılda yaşamış bir Benedikten olan Bernardo Morliacense'nin *De contemptu mundi*'sinin bir dizesinden esinlediğini; salt bir rastlantı sonucu bulduğu bu adı niçin seçtiğini şu sözcüklerle dile getiriyor: "Çünkü gül, simgesel bir şeydir ve öylesine anlamlarla yüklüdür ki, neredeyse hiçbir anlamı yoktur: Gizemlidir gül ve bir gül, güllerin yaşantılarını yaşamıştır; bir gül, bir güldür; bir gül, bir güldür; bir gül, bir güldür..."

Çeviriye değgin

Gülün Adı, çevirmeni üstesinden gelinmesi güç zorluklarla karşı karşıya bırakan bir kitap: yoğun Ortaçağ ortamı, Hıristiyan düşüncesinin kendine özgü kavram ve sözcükleri, yapıtın alegorik niteliği, şifrelerle dolu oluşu, düşüncenin büyük ölçüde tasımlarla gelişmesi, Latince alıntılar (Eco'nun, kitabın önsözünde, Ortaçağ ortamını yansıtabilmek için, Latince olarak bırakmaya karar verdiğini açıkladığı alıntıların –özellikle Ortaçağ Latincesi söz konusu olunca– Latince ile alfabeden başka uzak yakın hiçbir ilişkisi olmayan Türkçe gibi bir dile çevrilmesinin, örneğin, İtalyanca, İspanyolca, Fransızca gibi

Batı dillerine oranla çok daha büyük güçlükler yaratması), sözdizimi ve yapısıyla dilin, özellikle biçemin yer yer çağdaş sayılamayacak bir İtalyanca oluşu, az rastlanan sözcüklere yer verilişi, Eco'nun kendine özgü mizahı ve şiiri... Kitap üstüne söyleşilerinden birinde (*Le Monde* [kitap eki], 22 Şubat 1985, s. 16), kendisine yöneltilen, romanının başarısını neye bağladığına ilişkin soruyu yanıtlarken, Eco –hiçbirinin doğru olmadığını belirttiği– on iki değişik yorumdan söz ederek, Fransa'da yayımlanan *Critique* dergisinin, kitabın dilinin çeviriye çok yatkın olduğunu öne sürdüğüne de değiniyor. Bu sözlerin, örneğin Rumence, Fransızca, İngilizce gibi Latince kökenli ya da doğrudan doğruya Latinceden dal sürmemiş olsa da, önemli ölçüde bu dilin etkisinde kalmış olan diller bakımından geçerli olsa bile, Türkçe için ne denli geçerli olabileceği kuşku götürür kanısındayım.

Her çeviri bir yorumdur, kuşkusuz; tıpkı yazmak gibi. Bir yapıtın başka bir dile *çevrilmesinden* söz ederken, anlatılmak istenen, gerçekte, o yapıtın başka bir dilde yeniden kurulmasıdır. Örneğin İtalyanca bir şiir Türkçeye üç kez çevrilirse o dilde üç kez yeniden yaratılmış olur. Bunların her birinin, yorumun da ötesinde, bir dil olduğu söylenebilir. Özgün ya da kaynak yapıtın *aynısını* bir başka dilde üretmek açısından bakılırsa, kanımca doğru olmayan, ama dilimizde daha uygun başka bir karşılık olmadığı için kullanageldiğimiz sözcükle, *çevirmen*'in serüveni bir anlamda umutsuzca bir girişimdir; *çevirmen*, en iyi durumda, bir özgün yapıtı, özünü olabildiğince koruyarak, biçemini olabildiğince bir başka dilin –kimi zaman, sözcükleri, yapısı, sözdizimi, taşıyageldiği kültürel birikimi ve içeriğiyle bambaşka bir dilin– sözcükleriyle yeniden yaratabilmeyi, onun anlamını, estetik ve sanatsal değerlerini yansıtabilmeyi umabilir olsa olsa. Ne denli başarılı olursa olsun, hatta bir peygamber sabrının ve çabasının ürünü bile olsa, tüm kusurlardan arınmış bir çeviri ancak tasarlanabilir, belki de hiçbir zaman gerçekleştirilemez sanıyorum. Kuşkusuz, okur dilerse bu sözleri bir *defensio* olarak alabilir. *Gülün Adı*'nda rastlanabilecek yanlışlıklar, eksiklikler, tüm olası yanlış anlamalar ve gözden kaçmalar için okurların bağışlayıcılığına sığınıyorum.

ŞADAN KARADENİZ

Yeni baskıya not

Otuz yıl önce yazdığım romanımın yeniden gözden geçirilip düzeltilmiş bu baskısında, özgün metnin çeşitli yerlerinde yaptığım değişiklikler yapıtımın ne yazınsal yapısını ne de öyküyü anlatanın kaçınılmaz olarak bir Ortaçağ tadında olması gereken üslubunu değiştirmektedir. Bazı sayfalardan birbirine yakın yinelemeleri çıkardım ve bunu yaparken sürekli metnin ritmine kulak verdim; bazen bir tümceyi hafifletmek için bir sıfatı ya da bir ara tümceyi çıkarmak yeterlidir. Sonuçta, ağzına yeni takılan protezi bir taş parçası gibi hisseden hastayı, çok hafif bir frez dokunuşuyla rahatlatan bir diş hekimi gibi davrandım.

Ortaçağ'a ait bazı belgelerin hızlı olarak çevrilmesinden kaynaklanan birtakım yanlışları düzelttim; örneğin o çağın kurutulmuş bir bitki koleksiyonunda bulduğum *cicerbita*[1] sözcüğünü *cucurbita* diye okumuş ve onu balkabağına dönüştürüvermişim. Oysa balkabağı Ortaçağ'da bilinmiyordu ve kıtamıza, daha sonra, Amerika'dan gelecekti. Bir yerde dolmalık biberden ve bir kemandan söz etmem de yanlıştı. Benim keman dediğim enstrüman o zamanlar bir çeşit viyola olmalıydı. Bir yerde Adso birkaç saniyede bir şeyler yaptığını anlatır, oysa Ortaçağ'da zaman ölçüsü olarak saniye kavramı yoktu. Öykü, bir Ortaçağ metninin XIX. yüzyılda Fransızcadan yapılan çevirisi olarak aktarıldığı için saniyelerin sayımı Rahip Vallet'ye

1. (Lat.) Bir tür hindiba. (Ç.N.)

ait olarak gösterilebilirdi ve olduğu gibi bırakılabilirdi, ama romanımı yeniden gözden geçirmeye ve düzeltmeye karar verdiğim için titiz davranmak istedim.

Belki de en çok değişikliği (yine de en fazla birkaç satır) kütüphanecinin yüzünü betimlediğim paragrafta yaptım. Gereksiz neo-gotik bir bilgiyi ve bazı Latince sözcükleri kaldırmak istedim. Latince, romana manastır yaşamı tadı vermek ve o dönemin düşünceleriyle ilgili bazı göndermelerin güvenilir ve özgün olduklarına tanıklık etmek için şarttı; ayrıca her zaman bir tür sıkı düzen uygulayarak okuyucumu uğraştırmak isterim. Ama kimi okurumun bazı sözcükler için Latince sözlüğe bakmak zorunda kaldıklarını söylemeleri beni rahatsız etmişti. Fazla eklerle metni süslemek anlatımın akıcılığı bozuyordu. Latince alıntıların anlaşılıp anlaşılmaması beni ilgilendirmiyordu, hâlâ da ilgilendirmemekte, özellikle de bu alıntılar yalnızca kitap başlıklarıysa; onlara, tarihsel uzaklık izlenimi yaratmak için yer vermiştim. Ancak bazı yerlerde alıntı anlaşılmadığında, anlattığım şeyin de kavranmadığını fark ettim. Alman editör ek bölüm olarak kitaba Latince cümlelerin çevirisinin yer aldığı küçük bir sözlük koymak zorunluluğunu duymuştu, bu da bana abartılı gelmişti. Amerikalı editörüm Helen Wolff, Avrupalı bir okurun, okulda Latince okumasa bile, bina ya da kiliselerin cephelerinde gördüğü birçok yazının anlamını bildiğini ve felsefe, yargı, din gibi konularda birçok alıntı ile karşılaştığını, onun için de, ne bileyim, *dominus* ya da *legitur* gibi sözcükler karşısında yılmadığını belirtmişti. Oysa Amerikalı bir okurun bu konuda çok ciddi güçlükleri olabilirdi, tıpkı bizde Macarca alıntılarla dolu bir romanın yayımlanması gibi. Bunun üzerine çevirmenim Bill Weaver ile (otuz yıl öncesinden söz ediyorum), Latince bölümleri az da olsa hafifletmeye girişmiş, alıntıları bırakmakla birlikte, en önemli bölümlerini açımlayarak hafifletmiştik. Bunu yaparken bizim oralardaki yaygın bir alışkanlık geldi aklıma, diyalekt konuşulduğunda, en önemli düşüncelerin bir de İtalyanca olarak altı çizilir. Daha sonra romanımın İngilizcesini okuduğumda, yaptığımız o hafifletici değişikliklerin, bazı bölümleri daha okunur hale getirdiğini fark ettim. Böylece bu yeni baskı için de benzer ölçütler uyguladım. Örneğin, William bir yerde Bacon'dan söz edip şöyle diyor: "Hıristiyan bilimi, bütün bu bilgileri, *tamquam*

ab iniustis possessoribus, putatapanların ve imansızların elinden alarak onlara yeniden sahip çıkmalıdır." Şöyle tamamladım bu cümleyi: "Hıristiyan bilimi, bütün bu bilgileri, *tamquam ab iniustis possessoribus*, putatapanların ve imansızların elinden alarak, bu gerçeklik hazinelerine onların değil, yalnızca bizim hakkımız varmış gibi, onlara yeniden sahip çıkmalıdır."

Dediğim gibi, yapılan değişiklikler okurun değil de, daha çok yeniden okur olan benim yararıma oldu, cümlelerin hafif can çekiştiği yerlerde üslup açısından kendimi daha iyi hissetmek için böyle davrandım.

UMBERTO ECO

Doğal olarak bir elyazması

16 Ağustos 1968'de Vallet diye bir rahip tarafından kaleme alınmış bir kitap geçti elime: Melk'li Dom Adso'nun, Dom J. Mabillon'un baskısından Fransızcaya çevrilmiş elyazması (Presses de l'Abbaye de la Source, Paris, 1842). Gerçekten oldukça yoksul tarihsel bilgilerin eklendiği bu kitabın, Benedikten tarikatının tarihine ilişkin çok şey borçlu olduğumuz, XVI. yüzyılda yaşamış büyük bilgin tarafından bulunmuş olan, XIV. yüzyıla ait bir elyazmasının tıpkısı olduğu öne sürülüyordu. Bu bulgu (kronolojik sıraya göre üçüncü olan kendi buluşumdan söz ediyorum), sevdiğim birisini beklemek üzere Prag'da bulunduğum sırada beni neşelendirdi. Altı gün sonra Sovyet birlikleri talihsiz kenti istila ettiler. Şansım yolunda gitti: Linz'de Avusturya sınırına ulaştım; oradan Viyana'ya gidip beklediğim kimseyle buluştum ve birlikte Tuna boyunca yukarı çıktık.

Büyük bir düşünsel coşkuyla, büyülenmiş, Melk'li Adso' nun korkunç öyküsünü okuyordum; kendimi kitaba öylesine kaptırmıştım ki, yumuşak bir kalemle üstüne yazması çok zevkli olan Papeterie Joseph Gilbert'den alınma o büyük defterlerden birkaçını bir çırpıda kitabın çevirisiyle doldurdum. Böylece Melk yakınlarına geldik; ırmağın dirsek çevirdiği bir yerde, bir tepe üstünde, yüzyıllar boyunca birçok kez restore edilmiş olan güzelim Stift hâlâ ayakta duruyordu. Okurun tahmin edebileceği gibi, manastırın kitaplığında Adso'nun elyazmasının izine rastlamadım.

Salzburg'a varmadan önce, Mondsee kıyısında küçük bir

otelde, trajik bir gecenin ardından, yol arkadaşlığımız birden sona erdi ve kendisiyle birlikte yolculuk etmekte olduğum kişi, Abbé Vallet'nin kitabını da alarak ansızın yok oldu; kötülüğünden değil, ilişkimizin plansız ve ansızın bitmesinden ötürü. Böylece, elimde elyazısıyla yazdığım defterler, yüreğimde kocaman bir boşluk kaldı.

Birkaç ay sonra, Paris'te, araştırmamı derinleştirmeye karar verdim. Fransızca kitaptan çıkardığım birkaç nottan, kaynağa, olağanüstü ayrıntılı ve kesin bir yollama kalmıştı elimde:

> *VETERA ANALECTA, Sive COLLECTIO VETERUM ALIQUOT OPERUM & Opusculorum omnis generis, Carminum, Epistolarum, Diplomatum, Epitaphiorum, & CUM ITINERE GERMANICO, Adnotationibus & aliquot disquisitionibus R.P.D. Joannis Mabillon, Presbiteri ac Monachi Ord. Sancti Benedicti e Congregatione S. Mauri. NOVA EDITIO, Cui accessere MABILONII Vita & aliquot opuscula, scilicet Dissertatio de PANE EUCHARISTICO, AZYMO ET FERMENTATO, ad Eminentiss. Cardinalem BONA. Subjungitur opusculum ELDEFONSI Hispaniensis Episcopi de eodem argumento ET EUSEBII Romani ad THEOPHILUM Gallum epistola, DE CULTU SANCTORUM IGNOTORUM. Parisiis, apud Levesque, ad Pontem S. Michaelis, MDCCXXI, cum privilegio Regis.*

Bibliothèque Sainte Geneviève'de, *Vetera analecta*'yı hemen buldum; ama bulduğum baskının, betimlemeden iki ayrıntı bakımından farklı oluşu şaşırttı beni: önce "Montalant, ad Ripam P.P. Augustinianorum (prope Pontem S. Michaelis)" diye belirtilen editör ve iki yıl sonrasını gösteren tarih. Bu analecta, Melk'li Adso ya da Adso'nun herhangi bir elyazmasını kapsamıyordu – tersine, dileyenin denetleyebileceği gibi, bunlar, kısa ya da orta uzunlukta metinlerin bir araya getirilmesinden oluşuyordu; oysa Vallet'nin kopya ettiği öykü birkaç yüz sayfa tutuyordu. Aynı zamanda, ünlü Ortaçağ uzmanlarına, örneğin sevgili, unutulmaz Étienne Gilson'a başvurdum; ama tek *Vetera analecta*'ların Sainte Geneviève'de gördüklerim olduğu açıktı. Passy yakınlarında, Abbaye de la Source'a hemen bir ziyaret ve arkadaşım Dom Arne Lahestedt'le bir konuşma, manastırın basımevinde, Abbé Vallet diye birinin kitap bastır-

madığına (böyle bir basımevinin de var olmadığına) inandırdı beni. Fransız araştırmacılarının güvenilir yaşamöyküsel bilgi konusundaki savruklukları ünlüdür; ama bu durum usun alabileceği her türlü karamsarlığın da ötesine geçiyordu. Elime geçmiş olan kitabın uydurma olduğunu düşünmeye başladım. Artık Vallet'nin kitabını da yeniden elde edemezdim (ya da en azından, onu benden almış olan kimseye gidip geri isteyemezdim). Elimde notlarımdan başka hiçbir şey kalmamıştı; onlardan da kuşku duymaya başlıyordum.

Bazı büyülü anlar vardır, büyük fizik çaba ve yoğun dürtüsel heyecan anları; geçmişte tanımış olduğumuz kimselerin sanrıları belirir öyle anlarda *"En me restraçant ces détails, j'en suis à me demander s'ils sont réels, ou bien si je les ai rêvés"*[1]. Daha sonra, Abbé de Bucquoy'nın güzel kitaplığından öğrendiğime göre, henüz yazılmamış kitapların da sanrıları vardır.

Yeni bir şey olmasaydı, Melk'li Adso'nun öyküsünün nereden kaynaklandığını belki de hâlâ düşünüyor olurdum; 1970'te, Buenos Aires'te, Corrientes'te, o büyük caddenin ünlü Patio del Tango'sunun oldukça yakınında, küçük bir sahafın raflarına göz gezdirirken, Milo Temesvar'ın, "Satranç Oyununda Ayna Kullanılmasına Dair" adlı kitapçığının standart İspanyolca bir nüshasına rastladım. *Apocalittici e integrati* adlı yapıtımda, bu yazarın daha sonra yayımlanan *I venditori di Apocalisse*'sini eleştirirken, bu kitabın adını (ikinci elden) anma olanağı bulmuştum daha önce. Artık bulunması olanaksız olan, Gürcü dilindeki özgün yapıtın (Tiflis, 1934) İtalyanca çevirisiydi bu; kitapta, Adso'nun elyazmasından birçok alıntı görmek şaşırttı beni; ama bunların kaynağı ne Vallet'ydi ne de Mobillon; Peder Athanasius Kircher'di (ama hangi yapıtı?). Daha sonra – adını anmamayı uygun bulduğum– bir bilgin (ezbere dizinler alıntılayarak), büyük Cizvit'in, Melk'li Adso'nun hiç sözünü etmediğine dair güvence verdi bana. Ama Temesvar'ın sayfaları gözlerimin önündeydi; aktardığı olaylar da Vallet'nin elyazmasındakilere tıpatıp uyuyordu (özellikle labirentin betimlemesi kuşkuya yer vermiyordu). Daha sonra Beniamino Placi-

1. (Fr.) Bu ayrıntıları anımsadığım zaman, kendi kendime onların gerçek mi olduğunu, yoksa onları düşlediğimi mi sormak gereğini duydum. (Ç.N.)

do[1] ne yazmış olursa olsun, Abbé Vallet diye biri yaşamıştı; kesinlikle Melk'li Adso da.

Bundan, Adso'nun anılarının, doğru olarak, anlattığı olaylarla aynı niteliği paylaştığı sonucunu çıkardım. Başta yazarın adı, en sonunda da, Adso'nun caymak bilmez bir titizlikle suskun kaldığı manastırın yeri olmak üzere, birçok gölgeli gizeme bürünmüştü bu anılar. Kestirimler, Pomposa ile Conques arasında, belli belirsiz bir alan tasarlama olanağı veriyor bize; büyük bir olasılıkla burası Apeninler'in sırtında, Piemonte, Liguria ve Fransa arasında (yani Lerici ve Turbia arasında) bir yer. Betimlenen olayların geçtiği döneme gelince; 1327 Kasımı'nın sonunda oluyor olaylar; öte yandan, yazarın bunları ne zaman yazdığı kesin değil. 1327 yılında henüz bir çömez olduğuna ve anılarını yazdığı sırada kendisini ölüme yakın hissettiğini söylediğine bakılırsa, elyazmasının, XIV. yüzyılın son on ya da yirmi yılı içinde yazıldığını kestirebiliriz.

İyi düşünülürse, beni, elimdeki, XIV. yüzyılın sonuna doğru bir Alman rahip tarafından Latince yazılmış bir yapıtın XVII. yüzyıl Latincesiyle yapılmış nüshasının, açık seçik olmayan, neo-gotik bir Fransızca kopyasının İtalyanca kopyasını yayımlamaya götüren nedenler oldukça azdı.

Her şeyden önce, nasıl bir üslup kullanmalıydım? O dönemin İtalyanca örneklerini izleme eğilimini, tümüyle gerekçesiz olduğundan, bir yana bırakmalıydım; Adso yalnızca Latince yazmakla kalmıyor, kültürünün (ya da onu etkilediği açıkça görülen manastırın kültürünün) çok daha eskiye gittiği anlaşılıyor; bu kültürün, geç Ortaçağ Latince geleneğine bağlanabilen bilgi ve üslup süslemelerinin yüzyıllar boyu oluşan bir toplamı olduğu açık. Adso, yerli konuşma dilinin evrimine kapalı kalmış, betimlediği kitaplığın içinde barındırdığı sayfalara bağlı, öğrenimini pederler ve araştırmacıların metinleri üstünde yapmış bir rahip gibi düşünüp yazıyor; öyküsü (sayısız zihin karışıklıkları ve hep kulaktan dolma anlattığı, XIV. yüzyıl olaylarına yollamalar dışında), dil ve bilimsel alıntılar bakımından, on ikinci ya da XIII. yüzyılda yazılmış olabilirdi.

Öte yandan, Vallet'nin, Adso'nun Latincesini, kendi neo-

1. *La Repubblica*, 22 Eylül 1977.

gotik Fransızcasına çevirirken, oldukça özgür davrandığına kuşku yok; hem yalnızca üslup bakımından değil. Örneğin kişiler bazen otların erdemlerinden söz ederken, yüzyıllar boyunca birçok değişikliğe uğramış olan, Albertus Magnus'a yorulan gizler kitabına açık yollamalar yapıyorlar. Adso'nun bu kitabı bildiği kesin, ama onun bu kitabın, gerek Paracelsus'un formüllerini, gerekse Albertus'un Tudor döneminden kaldığı kuşku götürmeyen bir baskısından[1] yapıldığı açıkça anlaşılan ekleri gereğinden çok sözcüğü sözcüğüne yansıtan bölümlerini alıntıladığı gerçeğini değiştirmez bu. Öte yandan, Vallet'nin, Adso'nun elyazmasını kopya etmekte olduğu (?) sırada, Paris'te, artık onarılmaz bir biçimde bozulmuş olan *Grand* ve *Petit Albert*'in[2] XVIII. yüzyıl baskıları dolaşıyordu. Ne olursa olsun, Adso ya da tartışmalarını anlattığı rahiplerin yorumladıkları metnin, notlar, şerhler ve çeşitli eklerin yanı sıra, daha sonraki araştırmaları zenginleştirecek açıklayıcı notları da kapsamadığından nasıl emin olabilirdim?

Son olarak, Abbé Vallet'nin kendisinin, belki de o dönemin ortamını korumak için, çevirmeyi uygun bulmadığı bölümleri Latince olarak mı bırakmalıydım? Böyle yapmak için, belki de yararlandığım kaynağa yersiz bir bağlılık duygusundan başka kesin gerekçeleri yoktu... Aşırılıktan kaçındım; ama bir ölçüde olduğu gibi bıraktım onları. Korkarım bir Fransız kahramanı tanıtırken ona, "*Parbleu!*" ve "*La femme, ah! La femme!*" dedirten kötü romancılar gibi davrandım ben de.

Sonuç olarak içim kuşkularla dolu. Cesaretimi toplayıp Melk'li Adso'nun elyazmasını sanki sahiymiş gibi niçin sunduğumu gerçekten bilmiyorum. Bir sevdalanma diyelim. Ya da, dilerseniz, kendimi sayısız eski saplantılardan kurtarmanın bir yolu.

Metni hiçbir çağcılık kaygısı gütmeksizin yazıyorum. Abbé Vallet'nin kitabını keşfettiğim yıllarda, insanın yalnızca şimdiki zamana karşı bir yükümlülükten ötürü dünyayı değiştirmek

1. *Liber aggregationis seu liber secretorum Alberti Magni*, Londinium, juxta pontem qui vulgariter dicitur Flete brigge, MCCCCLXXXV.

2. *Les admirables secrets d'Albert le Grand*, L Lyon; Chez les Héritiers Beringos, Fratres, à l'Enseigne d'Agrippa, MDCCLXXV; *Secrets merveilleux de la Magie Naturelle et Cabalistique du Petit Albert*, A Lyon, age., MDCCXXIX.

için yazması gerektiğine dair yaygın bir inanç vardı. Aradan on yılı aşkın bir süre geçtikten sonra salt yazma sevgisinden ötürü yazabilmek (en yüce saygınlığa yeniden kavuşturulmuş olan) yazın adamının avuntusu şimdi. Böylece ben de Melk'li Adso'nun öyküsünü, yalnızca anlatma tadı için anlatmakta kendimi özgür hissediyorum ve (usun uyanışının, uykusu sırasında üretmiş olduğu tüm ucubeleri kaçırdığı günümüzde) bu öykünün, zaman içinde ölçülemez uzaklıkta, günümüzle herhangi bir bağıntıdan öylesine görkemli bir biçimde arınmış, umutlarımıza ve kesinlemelerimize zamanla ilintisiz yabancılığını görmekle yüreğim yatışıyor ve avunuyorum.

Çünkü kitapların bir öyküsü bu; gündelik kaygıların değil ve bu öyküyü okumak bizi Kempis'li büyük taklitçiyle[1] birlikte, "*In omnibus requiem quaesivi, et nusquam inveni nisi in angulo cum libro*"[2] demeye götürebilir.

5 Ocak 1980

1. 1379 (80?)-1471 yılları arasında yaşamış Alman mistik yazar Thomas à Kempis, *Imitatio Christi* (İsa'nın Taklidi) adlı kitabından ötürü, Eco ondan "büyük taklitçi" diye söz ediyor. (Ç.N.)

2. (Lat.) "Her şeyde erinç aradım ama hiçbir yerde bulamadım; bir kitapla çekildiğim köşeden başka." (Ç.N.)

Not

Adso'nun elyazması yedi güne ayrılmış; her gün de, dua saatlerine denk düşen dönemlere. Üçüncü kişi ağzından yazılmış altbaşlıklar olasılıkla Vallet tarafından eklenmiştir. Ama bu altbaşlıklar okuru yöneltmek bakımından yararlı olduğundan, o dönemin halk dili yazınının çoğunda rastlanan kullanıma da uzak düşmediğinden, onları çıkarmayı uygun bulmadım.

Adso'nun kanonik saatlere başvurması beni biraz bocalattı; çünkü bunların anlamı yere ve mevsimlere göre değişmekle kalmıyor; büyük bir olasılıkla, Azize Benedict'in Kural'da saptadığı yönergelere, XIV. yüzyılda tam bir kesinlikle uyulmuyordu.

Bununla birlikte, okura yol göstermesi bakımından, aşağıdaki şemanın güvenilir olduğuna inanıyorum. Bu şema, bir ölçüde metinden, bir ölçüde de, ilk Kural'ın, Edouard Schneider tarafından, *Les Heures bénédictines*'teki (Paris, Grasset, 1925) manastır yaşamının betimlemesiyle karşılaştırılmasından çıkarılmıştır.

Mattutino (gece yarısı) (Bazen Adso buna eski deyimle Vigilae de demektedir.) Gece 02.30 ile 03.00 arası.

Laudi (alacakaranlık) (Daha eski gelenekte Matutini denirdi.) Sabah 05.00 ile 06.00 arası. Tanyeri ağarırken sona erer.

Prima (tansökümü) 07.30'a doğru, gündoğuşundan az önce.

Terza (sabah) 09.00'a doğru.

Sesta (öğle) (Rahiplerin tarlada çalışmadıkları bir manastırda, kışın, aynı zamanda öğle yemeği vakti.)

Nona (ikindi) Öğleden sonra saat 14.00 ile 15.00 arası.

Vespro (günbatımı) 16.30'a doğru, günbatımı. (Kural, karanlık basmadan akşam yemeği yenmesini öngörür.)

Compieta (akşam) 18.00 dolayları. (Rahipler saat 19.00'dan önce yatarlar.)[1]

Saatlerin hesaplanması, Kuzey İtalya'da, kasım sonunda, güneşin yaklaşık 07.30'da doğup 16.40'ta batması esasına dayanmaktadır.

1. Kanonik saatlerin bizde tam karşılıkları olmadığından, Latince kökenli sözcüklerin etimolojik anlamlarına her zaman uygun düşmese de, Türkçe karşılıkların seçiminde, bu saatlerin belirledikleri zamanı esas alarak bunlara olabildiğince denk düşecek zamanları belirleyen sözcükleri kullandım. (Ç.N.)

Öndeyiş

Başlangıçta Söz vardı ve Söz Tanrı katındaydı ve Söz, Tanrı'ydı. Başlangıçta Tanrı katındaydı Söz ve Tanrı'ya bağlı her inançlı rahibin görevi, hiç değişmeyen, yadsınamaz gerçekliği doğrulanabilecek biricik olguyu, tekdüze bir şarkı söylercesine alçakgönüllülükle yinelemek olmalıdır. *Videmus nunc per speculum et in aenigmate*[1] ve gerçek, onunla yüz yüze gelmeden önce, dünyanın yanılgısı içinde, parça parça gösterir kendini (yazık ne de okunaksız); bu nedenle, bize karanlık ve tümüyle kötülüğe yönelik bir istemin alaşımı gibi göründüğü zaman bile, onun güvenilir belirtilerini dile getirmeliyiz.

Zavallı bir günahkârın yaşamından başka bir şey olmayan yaşamımın sonuna varmış, saçlarım ağarmış, tıpkı dünyanın yaşlandığı gibi yaşlanarak, sessiz ve ıssız kutsallığının dipsiz kuyusunda yitip gitmeyi bekleyerek meleklere yaraşır zekâların suskun ışığını bölüşerek, ağır, hasta gövdemle, sevgili Melk Manastırı'nın bu hücresine kapanıp kalmış, gençliğimde gözlemlediğim olağanüstü ve korkunç olaylara tanıklığımı, gördüklerimi ve işittiklerimi –bir taslak aramaya kalkışmaksızın, benden sonra

1. (Lat.) Şimdi bir aynadan ve bilmece gibi görüyoruz. (Ç.N.)

geleceklere (eğer Deccal onlardan önce gelmemişse) imlerin imlerini bırakmak istercesine– yineleyerek bu parşömen üstünde bırakmaya hazırlanıyorum; onları çözmek için yakarabilsinler diye.

İmparator Ludwig'in, Yüce Tanrı'nın tasarımlarına uygun olarak ve Avignon'da havarinin kutsal adına leke süren, tahta zorla el koyan, kutsal rütbeleri alıp satan, o adı kötüye çıkmış sapkını şaşırtarak (dinsizlerin XXII. Johannes diye saygınlaştırdıkları Cahors'lu Johannes'in günahkâr ruhundan söz ediyorum) Kutsal Roma İmparatorluğu'na saygınlığını yeniden kazandırmak için İtalya'ya geldiği, Efendimizin doğumunun 1327. yılının sonuna doğru, şimdi adını vermememin yerinde ve dindarca olacağı manastırda meydana gelen olayların açık bir tanığı olma lütfunu Tanrı esirgemesin benden.

Belki de, kendimi içine karışmış bulduğum olayları daha iyi anlayabilmek için, yüzyılın o yıllarında neler olup bittiğini, onları o zaman içinde yaşayarak anladığım ve daha sonra işittiğim başka öykülerle zenginleşmiş olarak şimdi anımsadığım gibi anımsamalıyım – eğer belleğim öylesine çok, şaşırtıcı ve karışık olayların ipuçlarını birbirine bağlama yeteneğine hâlâ sahipse.

O yüzyılın ilk yıllarında Papa V. Clemens, Roma'yı senyörlerin tutkularına av olarak bırakıp Papalık makamını Avignon'a taşımıştı. Hıristiyanlığın kutsal kenti bir sirke ya da bir geneleve dönüşmüştü; adına cumhuriyet dense de, bir cumhuriyet değildi; silahlı çetelerin saldırısına, şiddet ve yağmaya uğruyordu. Din adamları, laik yargının dışında kaldıklarından, gözü dönmüş haydut çetelerine başkanlık ediyor, elde kılıç, soyuyor, günah işliyor, haksız kazanca dayalı ticaret örgütlüyorlardı. *Caput Mundi*'nin[1], bir kez

1. (Lat.) Dünyanın Başı. (Ç.N.)

daha ve haklı olarak, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun tacını giymek ve bir zamanlar kayzerlere ait olan dünyasal imparatorluğun saygınlığını yeniden sağlamak isteyen adamın amacı olması nasıl önlenebilirdi?

İşte bu yüzden, 1314'te, Frankfurt'ta beş Alman prensi, Bavyeralı Ludwig'i İmparatorluğun yüce başkanı seçmişlerdi. Ama aynı gün, Main'ın karşı yakasında, hükümdarlık yetkisine sahip Ren kontu ve Köln başpiskoposu, aynı yüksek mevkiye Avusturyalı Friedrich'i seçmişlerdi. Tek bir taht için iki imparator ve ikisi için de tek bir papa: gerçekten büyük karışıklıklar yaratan bir durum...

İki yıl sonra Avignon'da, yetmiş iki yaşındaki Cahors'lu Jacques, XXII. Johannes adıyla yeni papa seçildi; Tanrı esirgesin, özü doğru kişilere öylesine sevimsiz gelen bu adı bir daha hiçbir papa almasın. Fransız olup Fransa kralına bağlı olan bu adam (o yozlaşmış ülkenin insanları hep kendi halklarının çıkarlarını gözetme eğiliminde olup, tüm dünyayı tinsel yurtları olarak göremezler), bu serseri işbirlikçi din adamı Templier Şövalyeleri'ne[1], mallarına el koyabilmek için (kanımca haksız olarak) son derece utanç verici suçlar yükleyen Yakışıklı Philippe'i desteklemişti. Bu arada Napolili Roberto, bu dolaplara karışarak, İtalya Yarımadası'nın denetimini elinde tutmak için, Alman imparatorlarının hiçbirini tanımaması konusunda Papa'yı kandırmış, böylece kilise devletinin başında kalmıştı.

1322 yılında Bavyeralı Ludwig, rakibi Friedrich'i yenilgiye uğrattı. Bir imparatordan, iki imparatordan korktuğundan daha da çok korkan Johannes, yengi kazanan

1. Templier Şövalyeleri ya da İsa'nın ve Süleyman Tapınağı'nın Yoksul Şövalyeleri: 1119'da Kudüs'te, Hıristiyan hacıları korumak ve Müslümanlarla savaşmak için kurulmuş olan tarikat. Zamanla çok zenginleşen bu tarikat, İmparator IV. Philippe'in kıskançlığını uyandırmış ve 1312'de, Papa V. Clemens tarafından ortadan kaldırılmıştır. (Ç.N.)

imparatoru aforoz etti; buna karşılık, o da Papa'yı sapkın olarak yadsıdı. Aynı yıl, Fransisken[1] rahiplerinin oluşturdukları ruhani meclisin Perugia'da toplandığını ve başkanları Cesenà'lı Michele'nin, Tincilerin[2] (bunlardan ileride daha çok söz etme fırsatını bulacağım) dileklerini kabul ederek, İsa'nın yoksulluğunu, onun havarileriyle birlikte bir şeye sahip olduğu zaman da, ona yalnızca *usus facti*[3] olarak sahip olduğunu inanç ilkesi olarak ilan ettiğini söylemek yerinde olur. Tarikatın erdemini ve saflığını koruma amacına yönelik değerli bir karar; ama bu karar Papa'nın hiç hoşuna gitmedi; belki de bunda, kendisinin kilisenin başı olarak, İmparatorluğun piskoposları seçme hakkına karşı çıkan, tersine papalık tahtının imparatoru atama yetkisini öne süren savlarını tehlikeye düşüren bir ilke seziyordu. Bu ya da başka nedenlerle harekete geçerek, 1323'te Fransisken önerilerini, *Cum inter nonnullos*[4] buyruğuyla mahkûm etti.

Ludwig'in, şimdi Papa'nın düşmanları olan Fransiskenleri kendi olası bağlaşıkları gibi görmesi sanırım bu sırada oldu. Bunlar İsa'nın yoksulluğunu vurgulayarak, şu ya da bu biçimde, İmparatorluk tanrıbilimcilerinin, adlarını vermek gerekirse, Padova'lı Marsilio'yla Jandun'lu Jean düşüncelerini güçlendiriyorlardı. Sonunda, burada anlatmakta olduğum olaylardan birkaç ay önce, yenik Friedrich'le anlaşmaya varmış olan Ludwig İtalya'ya ini-

1. 1209 yılında İtalya'da Assisili Aziz Francesco tarafından kurulmuş, yoksul bir yaşam sürmeyi ve tövbe etmeyi öngören tarikat. (Ç.N.)

2. Fraticelli tarikatı olarak da bilinir. Aziz Francesco'nun ölümünden sonra Fransisken tarikatı içinde beliren görüş ayrılıkları sırasında ortaya çıkan, tarikat ilkelerinin katı bir biçimde uygulanmasından yana bir okul. XIII. ve XIV. yüzyıllarda Tincilerin önderleri arasında, Pietro Giovanni Olivi, Clareno'lu Angelo ve Casale'li Ubertino vardı. (Ç.N.)

3. (Lat.) Bilfiil kullanım. (Ç.N.)

4. Papalık buyrukları, buyruk metninin ilk üç sözcüğüyle anılırdı. (Ç.N.)

yor, Milano'da taç giyiyor, kendisini olumlu karşılamış olmalarına karşın vikontlarla çatışmaya giriyor. Pisa'yı kuşatıyor, Lucca ve Pistoia Dükü Castruccio'yu İmparatorluk papazlığına atıyor (kanımca, hiç de iyi etmedi, çünkü, belki de Faggiola'lı Uguccione dışında, ondan daha acımasız bir adam görmedim) ve Senyör Sciarra Colonna'nın çağrısı üzerine Roma'ya girmeye hazırlanıyordu.

Ludwig'in yanında savaşan, onun baronları arasında hiç de önemsiz olmayan babam beni –Melk Manastırı'nda genç bir Benedikten[1] çömezi– manastırın dinginliğinden uzaklaştırdığında durum buydu. İtalya'nın olağanüstü güzelliklerini görmem ve İmparator'un Roma'da taç giyme töreninde bulunmam için beni de kendisiyle birlikte götürmeyi akıllıca buluyordu. Ama Pisa Kuşatması, babamın tüm dikkatini askerî kaygılara çekti. Ben de, bundan yararlanarak, biraz aylaklıktan, biraz da öğrenme isteğinden, Toscana'nın kentlerinde dolaştım. Ama annemle babam, bu disiplinsiz, başıboş yaşamın, kendini düşünce yaşamına adamış bir yeniyetme için uygun olmadığını düşünüyorlardı. Böylece, benden hoşlanmış olan Marsilio'nun öğüdüyle kendisini ünlü kentlere ve eski manastırlara götürecek bir görev üstlenmek üzere olan bilgili bir Fransisken'in, Baskerville'li Rahip William'ın yanına vermeyi kararlaştırdılar beni. Böylece William'ın hem yazmanı, hem öğrencisi oldum; bundan ötürü de hiç pişmanlık duymadım; çünkü onunla birlikte, şimdi yaptığım gibi bizden sonra geleceklere iletmeye değer olaylara tanık oldum.

1. Yaklaşık 480-547 yılları arasında yaşamış olan Nursia'lı Aziz Benedictus tarafından kurulmuş olup XIV. yüzyılın ikinci yarısında kurucusunun adını alan keşiş ve rahibe toplulukları. (Ç.N.)

Rahip William'ın aradığı şeyin ne olduğunu o zaman bilmiyordum; doğruyu söylemek gerekirse bugün de bilmiyorum bunu; sanırım kendisi de bilmiyordu, çünkü davranışlarını yöneten tek şey, gerçeğe ulaşma isteği ve –her zaman beslediğini gördüğüm– gerçeğin o anda ona görünen şey olmadığı kuşkusuydu. Belki de o yıllarda çok sevdiği araştırmalarından, din dışı görevlerle uzaklaştırılmıştı. William'a verilen görev yolculuk boyunca benim için gizli kaldı; daha doğrusu, bana söz etmedi bundan. Ancak, yol boyunca durakladığımız manastırların başrahipleriyle konuşmalarından kulağıma çalınanlardan, bu görevin niteliğine ilişkin bir fikir edindim. Ama daha sonra anlatacağım gibi, hedefimize ulaşıncaya değin tam anlamıyla anlamadım bunu.

Kuzeye doğru yönelmiştik, ancak yolculuğumuz düz bir çizgi izlemedi; çeşitli manastırlara uğradık. Böylece, doğuya gideceğimize batıya döndük; neredeyse Pisa'dan Santiago'ya giden hac yolu doğrultusunda uzanan sıradağları izleyerek, sonradan ortaya çıkan olayların daha iyi tanımaktan beni alıkoyduğu bir yerde konakladık; ama o yerin beyleri İmparator'a bağlıydılar; bizim tarikatımızdan olan rahiplerin hepsi de oybirliğiyle, sapkın, yozlaşmış Papa'ya karşı çıkıyorlardı. Yolculuğumuz, çeşitli olaylar arasında iki hafta sürdü ve ben o süre içinde yeni üstadımı tanıma olanağı buldum (hep inandığım gibi, hiçbir zaman yeterince değil).

Aşağıdaki sayfalarda kişilerin betimlemesine girmek istemiyorum –bir yüz anlatımının ya da bir el kol devinimin, sessiz ama açık anlatımlı bir dilin belirtisi gibi göründüğü zamanlar dışında– çünkü, Boethius'un dediği gibi, hiçbir şey, güz geldiğinde kırçiçekleri gibi kuruyup değişen dış görünüşten daha geçici değildir; hem bugün Başrahip Abbone'nin sert bakışlı gözleri ve solgun yanakları olduğunu söylemenin ne anlamı var, o ve

çevresindekiler çoktan toprak olmuş, bedenleri ölümcül toprak griliğine bürünmüş, yalnızca ruhları, Tanrı'nın lütfuyla, hiçbir zaman sönmeyecek bir ışıkla parlarken? Ama William'ı bir kez olsun betimlemek isterim, çünkü kendine özgü çizgileri beni etkiledi; üstelik, kendilerinden daha yaşlı ve daha akıllı bir adama yalnızca sözcüklerinin büyüsü ve bedeninin yüzeysel biçimiyle de bağlanmak gençlerin özelliğidir –bedensel sevginin (belki de biricik saf biçimi olan) bu biçimini bulandıracak en küçük bir kösnü gölgesi olmaksızın– davranışlarını incelediğimiz, kaş çatışlarını, gülümseyişlerini gözlemlediğimiz bir babanın bedeni gibi.

Bir zamanlar erkekler yakışıklı ve boylu bosluydular (şimdiyse çocuk ve cüce), ama bu, yaşlanmakta olan dünyanın acıklı durumuna tanıklık eden birçok nedenden yalnızca biri. Gençler artık hiçbir şey öğrenmek istemiyorlar, bilim geriliyor, tüm dünya tepetaklak olmuş, körler körleri yönetiyor ve onları uçuruma sürüklüyorlar, kuşlar, daha uçmayı öğrenmeden yuvadan ayrılıyor, eşekler çalıyor, öküzler oynuyor. Maria artık düşünsel yaşamı sevmiyor, Marta artık etkin yaşamdan hoşlanmıyor, Lea kısır, Raşel tensel açıdan bakıyor her şeye, Cato genelevlere dadanmış. Her şey çığrından çıkmış. O günlerde, Tanrı'ya şükür, üstadımdan öğrenme isteğini ve yollar engebeli de olsa var olan doğru yol duygusunu öğrendim.

Rahip William'ın boyu normal bir adamın boyundan uzundu; öyle zayıftı ki, daha da uzun görünüyordu. Gözleri keskin ve içe işleyiciydi; ince ve hafif gagamsı burnu, yüzüne tetikte bir adam ifadesi veriyordu. Hibernia[1] ve

1. İrlanda'nın Latince adı. (Ç.N.)

Northumbria arasında doğmuş olanlarda sık sık gördüğüm türden çillerle kaplı uzun yüzü ara sıra kararsızlık ve şaşkınlık ifadesi taşısa da. Zamanla, güvensizlik gibi görünen şeyin yalnızca merak olduğunun bilincine vardım, ama başlangıçta, daha çok doymak bilmez ruhun bir tutkusu sandığım bu erdeme ilişkin olarak çok az şey biliyordum. Akılcı ruhun böyle bir tutkuya kapılmaması, yalnızca –kanımca– en başından bildiği gerçekle beslenmesi gerektiğine inanıyordum.

William elli bahar görmüş olabilirdi; çok yaşlı sayılırdı, ama yorulmak bilmez bedenini, çoğu kez benim bile yoksun olduğum bir esneklikle hareket ettiriyordu. Üstüne aşırı bir etkinlik geldiğinde, enerjisi tükenmez görünüyordu. Ama zaman zaman, güçsüzlük anlarında, damarında bir yengeçlik varmış gibi geri geri çekiliyordu; onun hücresinde, ot yatağının üstüne uzanmış, yüzünün tek bir kasını bile oynatmaksızın, ağzından tek tük heceler çıkararak saatlerce yattığını gördüm. Böyle durumlarda gözlerinde boş, dalgın bir ifade belirirdi; onun, insana düşler gördüren uyuşturucu bir bitkinin etkisi altında olduğundan kuşkulanacak olurdum, ama yaşamına yön veren açık mizacı, bu düşünceyi zihnimden uzaklaştırmaya iterdi beni. Bununla birlikte, yolculuk sırasında bazen onun bir çayırlığın kıyısında, bir ormanın eteğinde durup bir bitki (sanırım hep aynı) topladığını saklamayacağım; sonra dalgın bir bakışla onu çiğnemeye koyulurdu. Birazını alıkoyar, büyük gerilim anlarında yerdi (manastırda az gerilimler yaşamadık!). Bir kez, ona bunun ne olduğunu sorduğumda, gülümseyerek iyi bir Hıristiyan'ın bazen imansızlardan da bir şey öğrenebileceğini söyledi; tadına bakmama izin vermesini isteyince de, yaşlı bir Fransisken'e iyi gelen otların, genç bir Benedikten'e iyi gelmeyeceğini söyledi.

Birlikte olduğumuz süre içinde, çok düzenli bir ya-

şam sürme olanağı bulamadık; manastırda da geceyi uyanık geçiriyor, gündüzleri bitkin düşüyorduk; ayinlere de düzenli olarak katılmıyorduk. Ama yolculuğumuz sırasında, çok seyrek olarak, akşam duasından sonra uyanık kaldı; alışkanlıkları da sadeydi. Kimi zaman, manastırda da yaptığı gibi, bütün günü sebze bahçesinde dolaşıp bitkileri, sanki kuvars ya da zümrütmüşler gibi inceleyerek geçirirdi; onun, hazine mahzeninde dolaşırken zümrüt ve kuvars kakma bir mücevher kutusuna, tıpkı bir alıç dizisine bakar gibi baktığını da gördüm. Kimi zaman bütün bir günü kitaplığın büyük salonunda (çevremizde korkunç bir biçimde öldürülen rahiplerin cesetleri günbegün artarken) elyazmalarının sayfalarını, sanki sırf eğlence olsun diye çevirerek geçirirdi. Bir gün onu bahçede, görünürde bir amacı olmaksızın, yaptığı işler için Tanrı'ya hesap vermek zorunda değilmişçesine dolaşırken buldum. Benim tarikatımda vakit geçirmenin bambaşka bir yolunu öğretmişlerdi bana; bunu ona söyledim. Evrenin güzelliğinin, yalnızca çeşitliliğin birliğinden değil, birliğin çeşitliliğinden de kaynaklandığı yanıtını verdi. Bu bana kaba deneyselliğin buyurduğu bir yanıt gibi göründü; onun ülkesinin insanlarının, nesneleri çoğu kez, usun aydınlatıcı gücünün görünürde çok az işlevi olduğu biçimlerde tanımladıklarını sonra öğrendim.

Manastırda geçirdiğimiz dönem sırasında ellerini hep kitapların tozu, daha yeni yapılmış minyatürlerin yaldızı ya da Severinus'un hastanesinde dokunduğu sarımsı maddeler bulaşmış olarak gördüm. Elleri olmadan düşünemezmiş gibi görünürdü; o zaman bana, daha çok bir mekanik uzmanına yaraşır görünmüş olan bir özellik (bir mekanik uzmanının zina işleyen biri olduğu, tertemiz bir evlilik bağıyla bağlı olması gereken düşünsel yaşamın sınırları içinde zina işlediği öğretilmişti bana). Ama zamanla aşınmış ve mayasız ekmek gibi kolay ufa-

lanabilir sayfalara dokunduklarında bile, tıpkı makinelere dokunurken olduğu gibi, ellerinin olağanüstü ince bir dokunuşu varmış gibi gelirdi bana; gerçekten, bu garip adamın yol çantasında, daha önce hiç görmediğim, "olağanüstü makinelerim" dediği araç gereçler taşıdığını söylemeliyim. Araç gereçler, doğanın maymunu olan sanatın ürünüdür, derdi; onun biçimlerini değil, işleyişini yeniden üretirler. Böylece, bana saatin, usturlabın ve mıknatısın yarattığı mucizeleri açıkladı. Ama başlangıçta bunun büyü olmasından korktum; bazı dingin gecelerde, o (elinde tuhaf bir üçgen), ayakta durmuş yıldızları seyrederken, ben uyuyormuş gibi yapıyordum. İtalya'da ve ülkemde daha önce tanıdığım Fransiskenler basit, çoğu kez okuma yazma bilmeyen adamlardı; bilgisi beni şaşırttı. Ama o, gülümseyerek bana ülkesinin adalarında yaşayan Fransiskenlerin başka bir kalıptan dökülmüş olduklarını söyledi: "Roger Bacon, saygı duyduğum üstadım, tanrısal tasarımın bir gün makine bilimini, bu doğal ve sağlıklı büyü bilimini, içine alacağını öğretti bize. Gün gelecek, doğanın gücünden yararlanılarak, *unico homine regente*[1] ve yelkenli ya da kürekle hareket eden gemilerden çok daha hızlı gemiler yapılacak; öyle arabalar olacak ki herhangi bir hayvanın çekmesine gerek kalmadan hızla ilerleyecekler ve öyle araçlar olacak ki insan bir kuş gibi kanatlarını çırpmasını sağlayarak kullanacak onları. Kocaman ağırlıkları kaldırabilen araç gereçler, denizin dibinden giden taşıtlar yapılacak."

Bu makinelerin nerede olduklarını ona sorduğum zaman, bana bunların eski zamanlarda yapılmış olduğunu, kimilerinin de zamanımızda yapılmakta olduğunu söyledi: "Uçan araç bir yana; onu hiç görmedim, ama

1. (Lat.) Tek bir adamın yönettiği. (Ç.N.)

onu tasarlayan bir bilgin biliyorum. Sonra, ırmakların üstüne, sütun ya da başka dayanaklar olmaksızın köprüler kurulabilir, adı işitilmemiş başka makineler de yapılabilir. Ama bunlar henüz ortada yoksa kaygılanmamalısın, çünkü bu, onların ileride var olmayacakları anlamına gelmez. Hem, sana söylüyorum, Tanrı onların var olmasını istiyor; kuşkusuz, bunlar daha şimdiden onun zihninde var, Ockham'lı dostum düşüncelerin bu biçimde var olduklarını yadsısa da; bunu, tanrısal doğayı belirleyebileceğimiz için söylemiyorum; kesinlikle, doğaya hiçbir sınır koyamayacağımız için söylüyorum." Bu, ondan duyduğum tek çelişkili önerme değil; bugün de daha yaşlı ve daha akıllı olmama karşın, William'ın Ockham'lı arkadaşına nasıl öylesine güven duyabildiğini ve Bacon'ın sözleri üstüne nasıl ant içebildiğini hâlâ anlamış değilim. Ama o zamanların, akıllı bir adamın birbirleriyle çelişen şeyler düşünmek zorunda olduğu karanlık zamanlar olduğu da bir gerçek.

Birader William'a ilişkin olarak, o zaman edindiğim kopuk kopuk izlenimleri en başından bir araya getirmek istercesine, saçma sapan şeyler söyledim belki de. Onun kim olduğunu ve ne yaptığını, siz, sevgili okurlarım, manastırda geçirdiğimiz günlerde yaptıklarından, belki de daha iyi çıkaracaksınız. Size olağanüstü ve korkunç olayların tam bir taslağından çok bir listesini (evet, bunu) sunmaya söz verdim ben.

Böylece, üstadımı günden güne daha iyi tanıyıp yolculuğumuzun birçok saatini, yeri geldikçe anlatacağım çok uzun konuşmalarla geçirdikten sonra, manastırın bulunduğu tepenin eteklerine vardık. Şimdi öykümün de manastıra ulaşma vakti geldi; dilerim olanları anlatmaya hazırlanırken elim titremez.

BİRİNCİ GÜN

Birinci gün

TANSÖKÜMÜ

Manastırın eteklerine varıyoruz;
William çabuk kavrama yeteneğini kanıtlıyor.

Kasım sonlarında güzel bir sabahtı. Gece boyunca az kar yağmıştı; ama toprak üç parmak kalınlığını aşmayan soğuk bir örtüyle örtülmüştü. Karanlıkta, alacakaranlık duasının hemen ardından, vadideki bir köyde ayini dinlemiştik. Sonra, güneş doğarken dağlara doğru yola koyulduk.

Dağın çevresinden dolanan dik keçi yolunu güçlükle tırmanırken manastırı gördüm. Şaşırdım, manastırı dört bir yandan kuşatan, tüm Hıristiyan dünyasında görülenlere benzeyen duvarlar değildi beni şaşırtan; sonradan *Aedificium*[1] olduğunu öğrendiğim yığındı. Uzaktan bir dörtgen gibi görünen sekizgen bir yapıydı bu (Kutsal Kent'in sağlamlığını, içine işlemezliğini gösteren kusursuz bir biçim). Güney duvarları manastırın bulunduğu düzlükte yükseliyor, kuzey duvarlarıysa, dimdik üstünde yer aldıkları dağın kıvrımlarının içinden çıkıyormuş gibiydi. Aşağıdan

1. (Lat.) Yapı. Daha dar anlamda ise, kamu yapıları, ana bina. Burada, manastırın yapılar bütünü içinde yer alan *Aedificium*'un birinci katında mutfak ve yemekhane, onun üstündeki iki katta da, yazı salonuyla kitaplık bulunmaktadır. (Ç.N.)

bakıldığında, belli noktalarda kayalık, rengi ve dokusu değişmeksizin, gökyüzüne doğru uzuyormuş ve bir noktada burç ve kuleye dönüşüyormuş gibi görünüyordu, diyebilirim (yeryüzüyle gökyüzünü yakından tanıyan devlerin işiydi bu): Üç sıra pencere, yüksekliğinin üçlü uyumunu dile getiriyordu; öyle ki, yerde dörtgen gibi görünen, gökte tinsel bir üçgen oluyordu. Yaklaşınca, dörtgen biçimin köşelerinin her birinden, beş kenarı dışarıdan görülen yedigen birer kule oluştuğu anlaşılıyordu – yani, dışarıdan beşgen gibi görünen daha küçük dört yedigeni üreten büyük sekizgenin sekiz kenarının dördü görülüyordu. Böylece, her biri ince bir tinsel anlamı açıklayan bunca kutsal sayının beğeniye değer uyumunu kim olsa görebilirdi. Sekiz, her dörtgenin mükemmellik sayısı; dört, İncillerin sayısı; beş, dünyanın bölgelerinin sayısı; yedi, Kutsal Ruh'un kayralarının sayısı. Kitlesi ve biçimiyle *Aedificium*, İtalya Yarımadası'nın güneyinde, daha sonra gördüğüm Castel Ursino ya da Castel del Monte'yi andırıyordu; ama ulaşılmaz konumundan ötürü onlardan daha saygın görünüyor, yavaş yavaş yaklaşan yolcuda korku uyandırıyordu. Çok berrak bir kış sabahıydı; yapıyı ilk kez fırtınalı günlerdeki görünümüyle görmeyişim şans oldu.

Gene de, insanda sevinçli duygular uyandırdığını söyleyemeyeceğim. Korku ve gizli bir tedirginlik yarattı bende. Tanrı bilir, bunlar benim olgunlaşmamış ruhumun yarattığı hortlaklar değildi: Devlerin işe koyuldukları gün ve rahiplerin aldanmış istemlerinin yapıyı kutsal sözcüğün korunmasına adama yürekliliğini göstermelerinden önce, taşa kazınmış kuşku götürmez belirtileri doğru olarak yorumluyordum.

Küçük katırlarımız anayolun iki yan yol oluşturarak üçe ayrıldığı dağın son dönemecini de kıvrılınca, üstadım

bir süre çevresine bakınmak için durdu: Yolun iki yanına, yola, bir dizi yaz kış yeşil çamın bir ara kardan bembeyaz, doğal bir çatı oluşturduğu yolun üst kısmına baktı.

"Zengin bir manastır," dedi. "Başrahip, gösterişli törenlerden hoşlanıyor olmalı."

Onun beklenmedik açıklamalarını işitmeye alışkın olduğumdan, soru sormadım. Bunun bir nedeni de, yolun biraz ilerisinde bazı sesler işitmemiz ve bundan sonraki dönemeçte kaynaşan bir rahip ve hizmetçi kalabalığının belirmesiydi. İçlerinden biri bizi görünce büyük bir içtenlikle bize doğru geldi. "Hoş geldiniz, efendim," dedi, "kim olduğunuzu tahmin edebilirsem şaşmayın, çünkü ziyaretinizden haberimiz var. Ben manastırın kilercibaşısı Varagineli Remigio'yum. Eğer siz de sandığım gibi Baskerville'li William Birader iseniz, Başrahip'e haber vermeli. Sen –yanındakilerden birine buyurdu– yukarı çık, onlara ziyaretçimizin surlardan girmek üzere olduğunu bildir."

"Teşekkür ederim, kilercibaşı, birader," diye yanıtladı üstadım içtenlikle, "beni karşılamak için araştırmanıza ara verdiğinizden dolayı nezaketinizi daha da çok takdir ediyorum. Ama tasalanmayın. At buradan geçip sağdaki yola saptı. Çok uzağa gidemez; çünkü saman yığınına varınca durmak zorunda kalacak. O dik yamaca atılmayacak kadar zeki..."

"Ne zaman gördünüz onu?" diye sordu kilercibaşı.

"Onu hiç görmedik, değil mi, Adso?" dedi Willam eğlenircesine, bana doğru dönerek. "Ama, eğer Brunellus'u arıyorsanız, hayvan ancak dediğim yerde olabilir."

Kilercibaşı duraksadı. William'a, sonra yola baktı; sonunda, "Brunellus mu? Nereden bildiniz?" diye sordu.

"Hadi hadi," dedi William, "Brunellus'u aradığınız açık; Başrahip'in sevgili atını; ahırınızın en iyi dörtnala koşan atı; beş kadem yüksekliğinde, donu kara, gür kuyruklu, küçük, yuvarlak toynaklı, ama nalları oldukça iyi;

başı küçük, kulakları sivri, gözleri kocaman. Sağa doğru gitti diyorum size; ama siz gene de çabuk olun."

Kilercibaşı bir an duraksadı, sonra adamlarına işaret etti ve katırlarımız yeniden yokuşu tırmanmaya koyulurken sağdaki yol boyunca koştu. İçimi bir merak kemiriyordu; William'a soru sormak üzereydim, ama o beklememi işaret etti bana: Gerçekten de birkaç dakika sonra sevinç çığlıkları işittik; rahipler ve hizmetçiler, atı yularından çekerek yolun dönemecinde belirdiler. Hepsi de biraz şaşkınlıkla bakarak yanımızdan geçip önümüz sıra manastıra doğru yürüdü. Sanırım William, onların olanları anlatmalarına olanak vermek için, bineğinin adımlarını yavaşlattı. Her bakımdan çok yüce erdemleri olan üstadımın, kavrayışının çabukluğunu göstermek söz konusu olduğunda boş gurura kapıldığını anlamıştım; ince bir diplomat olarak yeteneklerini değerlendirdiğim için de, hedefine bilge bir adam olmanın sağlam ününün öncülüğünde varmak istediğini anladım.

"Şimdi söyleyin," dedim sonunda kendimi tutamayarak, "nasıl bildiniz?"

"Benim iyi Adso'm," dedi üstadım, "yolculuğumuz boyunca, dünyanın tıpkı kocaman bir kitap gibi bizimle konuşurken kullandığı belirtileri tanımayı öğretiyorum sana. Alanus de Insulis diyordu ki:

omnis mundi creatura
quasi liber et pittura
nobis est in speculum[1]

Tanrı'nın, yaratıkları aracılığıyla, ölümsüz yaşamdan bize söz ettiği sonsuz simgeler alayını düşünüyordu.

1. (Lat.) Dünyadaki tüm yaratıklar / kitap ve resim gibi / aynadaki gibidir bizim için. (Ç.N.)

Ama evren, Alanus'un sandığından daha konuşkandır; yalnızca en çok şeylerden değil (o zaman bunu hep üstü kapalı bir biçimde yapar), daha yakındaki şeylerden de söz eder; hem de çok açık seçik olarak. Sana bilmen gereken şeyleri yinelemekten neredeyse utanç duyuyorum. Kavşakta, daha yeni yağmış karda, solumuzdaki yola doğru yönelmiş bir atın toynak izleri çok açık seçik görülüyordu. Düzgün aralıklı olan bu izler, toynakların küçük ve yuvarlak olduğunu ve atın düzenli bir dörtnala gittiğini anlatıyordu – böylece, atın cinsini ve damarına basılmış bir hayvan gibi delice koşmadığını çıkardım. Çamların doğal bir dam oluşturdukları noktada, bir buçuk metre yüksekliğinde, taze kopmuş sürgünler vardı. Hayvanın, sağındaki yola sapmak için güzel kuyruğunu savurarak hışımla dönmüş olması gereken yerde, dikenli çalılar arasında hâlâ uzun at kılları duruyordu... Son olarak, o yolun saman yığınına gittiğini bilmediğini söyleyemezsin; çünkü aşağı dönemeçten çıkarken, büyük güney kulesinin altında, artıkların yardan aşağı dökülerek karı lekelediğini gördük; üç yol ağzının durumundan anlaşıldığına göre, yol ancak bu yöne gidebilirdi."

"Doğru," dedim, "ama, küçük baş, sivri kulaklar, iri gözler..."

"Bunların böyle olup olmadıklarını bilmiyorum, ama rahiplerin buna inandıklarına dair hiç kuşku yok. Sevilla'lı Isidorus, bir atın güzel olması için, "*ut sit exiguum caput et siccum propre pelle ossibus adhaerente, aures breves et argutae, oculi magni, nares patulae, erecta cervix, coma densa et cauda, ungularum soliditate fixa rotunditas*"[1] olması gerektiğini söyler. Eğer oradan geçtiğini çıkardığım at, ahırdaki

1. (Lat.) "Başının küçük, derisinin gergin, kulaklarının kısa ve sivri, gözlerinin iri, burun kanatlarının geniş, boynunun dik, yelesinin ve kuyruğunun gür, toynaklarının sağlam ve yuvarlak." (Ç.N.)

atlarının gerçekten en iyisi olmasaydı, onu aramak için yalnız seyislerin değil, kilercinin de seferber olmasını açıklayamazdım. Dahası, bir atı güzel bulan bir rahip, doğal biçimi ne olursa olsun, onu ancak yetkili kişilerin betimledikleri gibi görür –burada bana doğru bakıp kurnaz kurnaz gülümsedi– bu kişi bilgin bir Benedikten olursa..."

"Peki," dedim, "Brunellus nereden çıktı?"

"Kutsal Ruh sana akıl ihsan etsin, oğul!" diye bağırdı üstadım. "Başka ne olabilirdi ki? Şimdi Paris'te rektör olmak üzere olan büyük Buridan bile, güzel bir attan söz etmesi gerektiğinde, bundan daha doğal bir ad bulamadı."

Üstadım böyleydi işte. Yalnızca doğanın kitabını okumayı bilmekle kalmıyordu, rahiplerin kutsal kitapları nasıl okuduklarını ve o kitaplar aracılığıyla nasıl düşündüklerini de biliyordu. Göreceğimiz gibi, ilerideki günlerde ona çok yararlı olacak bir yetenek. Üstelik açıklaması o noktada bana öylesine açık seçik göründü ki, bunu kendi kendime keşfedemeyişimden doğan küçülmüşlüğümü, yalnızca bu buluşu paylaşmaktan duyduğum gurur yeniyor, kavrayışımdan ötürü neredeyse kendi kendimi kutluyordum. Gerçeğin gücü öyledir; tıpkı iyilik gibi kendiliğinden yayılır. Bana bu güzel açıklama bağışlandığı için Efendimiz Hz. İsa'nın kutsal adına övgüler olsun.

Ama yolundan sapma, ey öyküm, çünkü yaşlanmakta olan bu rahip ayrıntılar üstünde gereğinden çok oyalanıyor. Manastırın büyük kapısına vardığımızı, Başrahip'in, yanında içi su dolu altın bir çanak tutan iki çömezle birlikte eşikte durduğunu anlat. Binek hayvanlarımızdan inince kilerci benimle ilgilenirken Başrahip'in nasıl William'ın ellerini yıkadığını, sonra onu kucaklayıp ağzından öperek kutsal bir karşılama yaptığını anlat.

"Teşekkür ederim, Abbone," dedi William, "zatıâlilerinin ünü dağları aşan manastırına ayak basmak benim için büyük bir sevinçtir. Efendimiz İsa adına bir hacı ola-

rak geliyorum; siz de beni böyle olduğum için onurlandırdınız. Ama şimdi size sunacağım mektubun açıklayacağı gibi, aynı zamanda yeryüzündeki Efendimiz adına da geliyorum buraya; onun adına da, beni iyi karşıladığınız için size teşekkür ediyorum."

Başrahip İmparatorluk damgasını taşıyan mektubu aldı ve William'ın girişinden önce, rahip kardeşlerinden başka mektuplar aldığı yanıtını verdi (bir Benedikten rahibini hazırlıksız yakalamak kolay değil, dedim kendi kendime övünçle); sonra, seyisler binek hayvanlarımızı alıp götürürken kilerciye bize odalarımızı göstermesini söyledi. Başrahip, bunun ardından, dinlendikten sonra bizi ziyaret etmeyi umduğunu söyledi; böylece manastır yapılarının yumuşak bir içbükey yüzey –ya da sivri tepenin– içinde, dağ doruğunu kesen az eğimli düzlüğün dört bir yanına yayıldıkları büyük avluya girdik.

Manastırın konumuna ilişkin olarak, ileride birkaç kez daha ayrıntılı bilgi verme olanağı bulacağım. Dış duvarlardaki tek açıklık olan kapıdan sonra, iki yanına ağaçlar sıralanmış bir yol manastır kilisesine gidiyordu. Yolun solunda, sebze bahçeleriyle kaplı geniş bir alan ve daha sonra öğrendiğime göre, iki yapının, hamam ve hastaneyle kurutulmuş bitkilerin saklandığı yapının çevresinde, duvarların kıvrımını izleyen botanik bahçesi uzanıyordu. Geride, kilisenin solunda, mezarlarla kaplanmış alanla kiliseden ayrılan *Aedificium* yükseliyordu. Kilisenin kuzey kapısı *Aedificium*'un güney kulesine bakıyor, *Aedificium*'un batı kulesi önden, manastıra gelen ziyaretçilerin gözüne çarpıyordu; sonra, solda yapı duvarlarla birleşiyor, kuleleriyle uçuruma doğru sarkıyordu; yandan görünen kuzey kulesiyse uçurumun üstünden dışarı fırlıyordu. Kilisenin sağında ve hemen arkasında bazı yapılar yer alıyor-

du; dehlizin çevresinde de yapılar vardı: yatakhane kuşkusuz, Başrahip'in evi ve bizim gitmekte olduğumuz hacılar konukevi. Güzel bir çiçek bahçesini geçtikten sonra oraya ulaştık. Sağda, geniş bir alanın ötesinde, güney duvarları boyunca ve kilisenin arkasından doğuya doğru uzanan bir dizi çiftlik, ahırlar, değirmenler, yağhaneler, ambarlar, mahzenler ve bana çömezlerin evi gibi görünen yapı. Belli belirsiz dalgalı arazinin düzgünlüğü, eski çağlarda bu kutsal yapıyı yapanlara, yönlendirme ilkelerine, Honorius Augustoduniensis'in ya da Guillaume Durant'ın isteyebileceklerinden daha iyi uyma olanağı sağlamıştı. Günün o saatinde güneşin durumuna bakarak ana kilise kapısının tam batıya açıldığının, böylece koro yeriyle sunağın doğuya baktıklarının ayrımına vardım; güneş, sabah doğarken yatakhanelerdeki rahiplerle ahırlardaki hayvanları doğrudan uyandırabiliyordu. Daha sonra, sırasıyla Sankt Gallen'i, Cluny'yi ve Fontenay'ı ve belki daha büyük ama daha az orantılı olan başka manastırları gördüm; ama bundan daha güzel ve daha iyi yönlendirilmiş başka bir manastır görmedim hiç. Ötekilerin tersine, bu *Aedificium*, olağandışı büyüklüğüyle dikkati çekiyordu. Ben usta bir duvarcının deneyimine sahip değilim, ama bu yapının, onu kuşatan yapılardan çok daha eski olduğunu hemen anladım. Belki de başlangıçta başka nedenlerle yapılmıştı da, daha sonra büyük yapının yönlendirilmesi kiliseninkine, kiliseninki de onunkine uyacak bir biçimde, manastırın yapılar bütünü onun çevresinde kurulmuştu. Çünkü mimarlık, tüm sanatlar arasında, tüm organlarının kusursuzluğunun ve oranının üstünde ışıldadığı büyük bir hayvanı andırması bakımından, eskilerin "kozmos", yani şatafatlı dedikleri evrenin düzenini, sağladığı uyumda yaratmaya, çok cesurca yaratmaya çalışan sanattır. Kutsal Kitap'ın dediği gibi, tüm nesnelerin sayı, ağırlık ve ölçülerini belirlemiş olan Yaratıcımıza övgüler olsun.

Birinci gün

SABAH

William, Başrahip'le öğretici bir konuşma yapıyor.

Kilerci tıknaz, görünüşte kaba saba ama neşeli, saçları ağarmış ama hâlâ güçlü, ufak tefek ama çevik bir adamdı. Hacılar konukevindeki hücrelerimize götürdü bizi. Ya da daha doğrusu, üstadıma ayrılan hücreye; bir çömez olmakla birlikte, konukları olduğum, bu nedenle de her türlü saygının gösterilmesi gerektiği için, ertesi güne dek benim için de bir hücre boşaltılacağına söz verdi. O gece, hücrenin duvarındaki, içine güzel taze saman doldurtarak hazırlattığı uzun ve geniş bir nişte uyuyabilecektim.

Sonra rahipler bize şarap, peynir, zeytin, ekmek ve iyi cins kuru üzüm getirdiler ve bizi bir şeyler yiyelim diye bıraktılar. Büyük bir zevkle yiyip içtik. Üstadım, Benediktenlerin katı alışkanlıklarını paylaşmıyor, yemeğini sessizce yemekten hoşlanmıyordu. Hem her zaman öylesine güzel ve akıllıca şeylerden söz ederdi ki, sanki bir rahip bize azizlerin yaşamlarını okuyormuş gibi olurdu.

O gün ona at konusunda daha çok soru sormaktan kendimi alamadım.

"Ama," dedim, "kardaki izleri ve dalların tanıklığını yorumladığınız zaman Brunellus'u tanımıyordunuz. Bir anlamda o izler tüm atlardan ya da en azından o cins

atların tümünden söz ediyordu. Öyleyse, doğa kitabının, birçok seçkin tanrıbilimcinin bize öğrettiği gibi, yalnızca özlerden söz ettiğini söylememiz gerekmez mi?"

"Tümüyle değil, sevgili Adso," diye yanıtladı üstadım, "Bu tür bir iz, diyelim ki, bana 'at'ı *verbum mentis*[1] olarak anlatıyordu ve o ize nerede rastlarsam rastlayayım, bana hep aynı şeyi anlatacaktı. Ama o yerde ve günün o saatinde gördüğüm iz, tüm olası atlar içinden en az birisinin oradan geçmiş olduğunu anlatıyordu bana. Böylece kendimi 'at' kavramının algılanmasıyla tekil bir atın bilgisi arasında buldum. Her ne olursa olsun, evrensel at üstüne bilgim bana bu izler tarafından verilmişti; bu izlerse tekildi. Bir şeyi uzaktan görüp de ne olduğunu anlamazsan, onu belli bir boyutu olan bir cisim olarak tanımlamakla yetinirsin. Daha yakına gelince, o zaman onu bir hayvan olarak betimlersin, henüz onun bir at mı, yoksa bir eşek mi olduğunu bilmesen de. En sonunda, daha da yakına gelince, onun Brunellus mu, yoksa Niger mi olduğunu henüz bilmesen bile, bir at olduğunu söyleyebilirsin. Ancak doğru uzaklıktan onun Brunellus olduğunu (ya da adını ne koyarsan koy, onun başka bir at değil, o at olduğunu) görebilirsin. Bu da tam bilgidir; tekil olanın bilgisi. Böylece, bir saat önce, tüm atları beklemeye hazırdım; ama zekâmın enginliğinden değil, sezgimin kıtlığından. Zekâmın açlığı, ancak rahiplerin yularından çekip getirdikleri tek atı gördüğüm zaman giderildi. Ancak o zaman, daha önceki uslamlamanın beni gerçeğe yaklaştırmış olduğunu gerçekten anladım. Böylece, henüz görmediğim bir atı tasarlamak için kullandığım kavramlar salt imlerdi; tıpkı kardaki toynak izlerinin 'at' kavramının işaretleri oluşu

1. (Lat.) Zihindeki sözcük. (Ç.N.)

gibi; imler ve imlerin imleri, yalnız nesnelerden yoksun olduğumuz zaman kullanılır."

Başka zamanlarda onun evrensel kavramlardan büyük bir kuşkuculukla, bireysel nesnelerdense büyük bir saygıyla söz ettiğini işitmiştim; sonradan bu eğilimin onun hem Britanyalı hem de Fransisken oluşundan ileri geldiğini düşündüm. Ama o gün tanrıbilimsel tartışmalara girecek gücüm yoktu; bu nedenle de bana ayrılan yere kıvrıldım; bir battaniyeye sarındım ve derin bir uykuya daldım.

İçeriye birisi girecek olsa, beni bir çıkın sanabilirdi. Üçüncü saate doğru, William'ı ziyarete gelen Başrahip'in de öyle sandığı kesindi. Böylece, dikkati çekmeden, onların ilk konuşmalarını dinledim. İçimde kötülük olmaksızın yaptım bunu; çünkü kendimi birdenbire ziyaretçiye göstermek, saklanmaktan daha büyük kabalık olacaktı; ben de alçakgönüllülükle saklandım.

Böylece, Abbone geldi. Rahatsız ettiği için özür diledi; yeniden hoş geldiniz dedi ve çok önemli bir konuda William'la konuşmak istediğini söyledi.

Sözlerine, konuğunu at olayında gösterdiği yetenekten ötürü kutlamakla başladı ve hiç görmediği bir hayvana ilişkin olarak böylesine kesin bilgileri nasıl verebildiğini sordu. William, kısaca izlemiş olduğu yolu açıkladı. Başrahip kavrayışından ötürü onu övgülere boğdu. Bilgisiyle ün yapmış bir adamdan daha başka bir şey beklenemeyeceğini söyledi. Farfa Başrahibi'nden aldığı bir mektupta, yalnızca William'a İmparator tarafından verilen görevden (bunu ilerideki günlerde tartışacaklardı) söz edilmekle kalınmayıp İngiltere ve İtalya'da, üstadının sorgucu olarak görev aldığı bazı davalarda büyük bir insancıllıkla birleşen keskin zekâsıyla

kendini gösterdiğinin eklendiğini de söyledi.

"Birçok davada sanığın suçsuz olduğuna karar verdiğinizi öğrenmek beni çok hoşnut kıldı," diye ekledi Başrahip. "Melun'un insanların işlerine sürekli olarak karıştığına özellikle bu acı günlerde her zamankinden çok inanıyorum –düşman sanki duvarların içinde pusuya yatmış gibi, sezdirmeden çevresine bakındı– ama Melun'un çoğu kez ikinci nedenler aracılığıyla etkinlik gösterdiğine de inanıyorum. Onun kurbanlarını, suçun dürüst bir adamın üstüne yıkılacağı bir biçimde kötülük işlemeye zorlayabildiğini de biliyorum; dişi şeytanın yerine iyinin yakılmasından tat duyar o. Sorgucular çoğu kez becerilerini kanıtlamak için, sanıktan neye mal olursa olsun bir itiraf koparırlar; ancak duruşmayı bir günah keçisi bularak sonuçlandıran bir sorgucunun iyi bir sorgucu olduğunu sanarak..."

"Bir sorgucu da Şeytan tarafından kışkırtılabilir," dedi William.

"Olabilir," diye kabul etti Başrahip, çok sakınımlı olarak, "çünkü Yüce Tanrı'nın tasarımları tartışılmaz; böyle değerli insanlara herhangi bir kuşku gölgesi düşürmek benden ırak olsun. Onlardan biri olarak size gereksinim duyuyorum bugün. Bu manastırda öyle bir şey oldu ki, sizin gibi zeki ve sakınımlı bir adamın dikkatini ve öğüdünü gerektiriyor. Olanı ortaya çıkarmakta zeki, (gerekirse) üstünü örtmekte sakınımlı birinin. Gerçekten de, üstün olmaları gereken insanların suçunu kanıtlamak sık sık kaçınılmaz oluyor, ama kötülüğün nedenini, suçluyu kamunun gözünde küçük düşürmeyecek bir biçimde ortadan kaldırmak gerekir. Bir çoban yanılgıya düşerse öteki çobanlardan ayrı tutulmalıdır; ama eğer koyunlar çobanlara güvensizlik duymaya başlarlarsa vay halimize."

"Anlıyorum," dedi William. Onun, düşüncelerini böy-

le karşısındakinin gururunu okşayarak açığa vurduğu zaman, genellikle dürüst bir biçimde aynı görüşü paylaşmadığını ya da şaşkınlığını gizlediğini gözlemleme olanağı bulmuştum daha önce.

"Bu nedenle," diye sürdürdü Başrahip, "bir çobanın yanılgısını içeren her dava, kanımca ancak sizin gibi yalnızca iyiyi kötüden ayırabilen değil, aynı zamanda amaca uygun olanla olmayanı da birbirinden ayırabilen insanlara verilebilir. Sizin, suçlu yargısını ancak..."

"... sanıkların suç niteliğindeki eylemlerden, adam zehirlemekten, suçsuz gençleri kötü yola sürüklemekten ya da söylemeye dilimin varmadığı öteki iğrençliklerden suçlu oldukları zaman verdiğimi..."

"... suçlu yargısını ancak," diye sürdürdü Başrahip, sözünün kesilmesine aldırmaksızın, "Şeytan'ın varlığının tüm gözlere apaçık göründüğü, bu yüzden de başka türlü davranılırsa hoşgörünün, suçun kendisinden daha utanç verici olacağı zaman verdiğinizi düşünmek hoşuma gidiyor."

"Birini suçlu bulduğum zaman," diye açıkladı William, "gerçekten öylesine ağır suçlar işlemiştir ki, tam bir gönül rahatlığıyla onu laik güçlere devredebilirim."

Başrahip bir an bocaladı. "Niçin," diye sordu, "şeytani nedenlere değinmeksizin suç sayılan eylemlerden söz etmekte direniyorsunuz?"

"Çünkü nedenler ve sonuçlar konusunda yargı yürütmek çok güç bir şeydir; kanımca bunun tek yargıcı Tanrı olabilir; kömür olmuş bir ağaç gibi apaçık bir sonuçla onu yakan yıldırım arasında bir bağıntı kurmakta bile zorluk çekerken, kimi zaman sonu gelmez neden-sonuç zincirlerinin izini bulmak, gökyüzüne değen bir kule yapmaya çalışmak kadar aptalca görünüyor bana."

"Aquino'lu bilgin," diye öne sürdü Başrahip, "Yüce Tanrı'nın varlığını yalnızca mantık gücüyle, nedenden

nedene geçerek, sonunda nedeni olmayan ilk nedene ulaşarak göstermekten korkmamıştı."

"Ben kim oluyorum ki Aquino'lu bilgine karşı çıkayım?" dedi William alçakgönüllülükle. "Hem onun Tanrı'nın varlığını kanıtlamasını, onun önerdiği yolları doğrulayan birçok başka kanıt var. Tanrı, Augustinus'un bildiği gibi, ruhumuzun ta içinden konuşur bizimle; hem, sizin Abbone, Yüce Tanrı'nın övgüsünü ve onun varlığının kanıtlarını açıkça dile getirmeniz gerek. Aquino'lu Tommaso böyle yapmasa bile..." Durdu, ekledi: "Sanırım."

"Elbette," diye doğruladı Başrahip çabucak; böylece, üstadım pek hoşlanmadığı açıkça anlaşılan bir tartışmayı çok güzel bir biçimde kesti.

"Duruşmalara dönelim. Bakın, bir adam zehirlenerek öldürülüyor. Bu bir veridir. Belli, yadsınamaz belirtiler karşısında, zehirleyenin bir başka adam olduğunu tasarlayabilirim. Böyle basit nedenler zinciri konusunda zihnim, gücüne duyduğu belli bir güvenle yargı yürütebilir. Ama bu kötü eyleme yol açmak için başka bir şeyin, bu kez insanca değil, şeytanca bir şeyin araya girdiğini tasarlayarak zinciri nasıl karmaşık bir duruma getirebilirim? Bunun olanaksız olduğunu söylemiyorum: Şeytan, tıpkı atınız Brunellus gibi bir yerden geçtiğini işaretlerle belli eder. Ama bu kanıtların ardına niçin düşeyim? Suçlunun o adam olduğunu bilmek ve onu laik yargı organlarına teslim etmek yetmez mi? Nasıl olsa cezası ölüm olacak. Tanrı bağışlasın."

"Ama işittiğime göre, üç yıl önce Kilkenny'de, sanıkların iğrenç cinayetler işlemekle suçlandıkları bir duruşmada, suçluların kimlikleri saptandıktan sonra işin içinde Şeytan'ın parmağı olduğunu yadsımamışsınız."

"Ama açık seçik sözcüklerle de doğrulamadım. Yadsımadığım doğru. Melun'un düzenleri üstüne yargı vermek için ben kim oluyorum, özellikle," diye ekledi, bu

nedeni vurgulamak istiyormuş gibi görünüyordu: "Engizisyon'u başlatmış olanların, piskoposun, belediye meclisi üyelerinin, tüm halkın, belki sanıkların kendilerinin bile Şeytan'ın varlığına gerçekten dikkat çekmek istedikleri davalarda. Bu durumda, Şeytan'ın varlığının tek gerçek kanıtı, belki o anda herkesin onun işbaşında olduğunu bilmek için duyduğu tutkunun yoğunluğudur..."

"Yani, siz," dedi Başrahip kaygılı bir sesle, "birçok duruşmada, Şeytan'ın yalnızca sanığın değil, belki de ve en çok yargıçların içlerinde etkin olduğunu mu söylüyorsunuz?"

"Hiç böyle bir şey öne sürebilir miyim?" diye sordu William; sorunun, Başrahip'in doğrulayamayacağı bir biçimde sorulduğunun ayrımına vardım; böylece William onun suskunluğundan yararlanarak konuşmanın yönünü değiştirdi. "Ama bunlar geçmişte kalan şeyler. Bu soylu görevi bıraktım; eğer bu işi yaptımsa, Tanrı istediği için yaptım..."

"Kuşkusuz," diye kabul etti Başrahip.

"... şimdi," diye sürdürdü William, "başka nazik sorunlarla uğraşıyorum. Bana anlatırsanız, sizi üzen sorunla da uğraşmak isterim."

Başrahip'in konuyu değiştirebilmekten hoşnut olduğunu sezdim. Sonra, çok büyük bir özenle seçilmiş sözcükler ve uzun tümcelerle, birkaç gün önce meydana gelen ve rahipler arasında büyük bir üzüntü yaratan tuhaf bir olay anlatmaya başladı. Konuyu William'a açtığını, çünkü William'ın gerek insan ruhu, gerekse Melun'un düzenleri hakkında çok geniş bilgisi olduğunu bildiğini, konuğunun değerli vaktinin bir bölümünü üzücü bir bilmeceye ışık tutmaya ayırabileceğini umduğunu söyledi. Olay şuydu: Büyük bir minyatür ustası olarak daha o zaman ün kazanmış olmasına karşın hâlâ genç bir rahip olan Otranto'lu Adelmo, bir sabah *Aedificium*'un doğu

kulesinin altında, uçurumun dibinde bir keçi çobanı tarafından ölü bulunmuştu. Öteki rahipler tarafından akşam duası sırasında koroda görüldüğü, ancak gece yarısı duasında görünmediği için, belki de gecenin en karanlık saatlerinde düşmüştü oraya. O gece büyük bir kar fırtınası vardı; jilet gibi keskin, neredeyse doluyu andıran, şiddetle esen batı rüzgârının sürüklediği kar taneleri düşüyordu yere. Ceset uçurumun tam dibinde bulundu; önce erimiş, sonra kat kat donmuş kardan ıslanmış, düşerken kayalara çarparak parçalanmıştı. Zavallı, dayanaksız, ölümlü yaratık; Tanrı merhamet etsin ona. Seke seke düştüğü için tam olarak hangi noktadan düştüğünü saptamak kolay değildi; kulenin uçuruma bakan üç yanındaki üç kata sıralanmış pencerelerden birinden düştüğü kuşku götürmezdi.

"Zavallı cesedi nereye gömdünüz?" diye sordu William.

"Doğal olarak, mezarlığa," diye yanıtladı Başrahip. "Belki de ayırdına varmışsınızdır; mezarlık, kilisenin kuzey yanıyla *Aedificium* ve sebze bahçesi arasında."

"Anlıyorum," dedi William, "sorununuzun ne olduğunu da anlıyorum. O talihsiz genç, Tanrı korusun, eğer canına kıymış olsaydı (kazayla düştüğü düşünülemeyeceğine göre), ertesi gün o pencerelerden birini açık bulurdunuz; oysa hepsini kapalı buldunuz; üstelik hiçbirinin dibinde herhangi bir ıslaklık yoktu."

Başrahip, daha önce de söylediğim gibi, büyük ve diplomatça dinginliği olan bir adamdı; ama bu kez, kendisini Aristoteles'in istediği gibi ağır ve yücegönüllü bir kimseye yaraşır ölçülülükten yoksun bırakan, şaşkın bir davranışta bulundu: "Bunu size kim söyledi?"

"Siz söylediniz," dedi William. "Eğer pencere açık olsaydı, onun kendisini pencereden attığını düşünürdünüz hemen. Dışarıdan anlayabildiğim kadarıyla, bunlar

donuk camdan büyük pencereler; bu tür pencereler genellikle bu büyüklükte binalara adam boyunda konmaz. Bu nedenle, pencerelerden biri açık kalmış olsaydı bile, adamcağızın dışarıya sarkıp dengesini yitirmesi olanaksız olduğuna göre, intihardan başka bir olasılık düşünülemezdi. Bu durumda, onun kutsal toprağa gömülmesine izin vermezdiniz. Ama onu Hıristiyan usulünce gömdüğünüze göre, pencerelerin kapalı olmaları gerekir. Çünkü eğer pencereler kapalıysa –ben hiç, büyücülük duruşmalarında bile, Tanrı'nın ya da Şeytan'ın, bir ölünün yanlış davranışının kanıtlarını ortadan kaldırmak için uçurumun dibinden yukarıya tırmanmasına izin verdiğine rastlamadığıma göre– intihar olasılığının, ister bir insan eli, ister Şeytan'ın gücü tarafından ortadan kaldırıldığı açık. Şimdi siz kendi kendinize, onu uçuruma iten demeyeyim, istemeyerek pencere pervazına kimin çıkarabileceğini soruyorsunuz; kaygılısınız, çünkü manastırda doğal ya da doğaüstü bir kötü güç dolaşıyor."

"Evet, doğru..." dedi Başrahip; William'ın sözlerini mi doğruladığı, yoksa kendi kendine, William'ın öylesine beğenilmeye değer ve mantıklı bir biçimde ortaya koyduğu nedenleri mi haklı bulduğu açık değildi. "Ama camların hiçbirinin ıslak olmadığını nasıl bilebilirsiniz?"

"Çünkü bana rüzgârın batıdan estiğini söylediniz; bu durumda yağmurun doğuya bakan pencerelere doğru sürüklenmesi olanaksızdı."

"Bana sizin yeteneklerinizi yeterince anlatmamışlar," dedi Başrahip. "Haklısınız, pencereler ıslak değildi. Nedenini şimdi biliyorum. Söylediğiniz gibi oldu. Niçin kaygılandığımı şimdi anlıyorsunuz. Rahiplerimden birinin, ruhunu iğrenç intihar günahıyla lekelemiş olması benim için yeterince ciddi bir sorun olurdu. Ama onlardan birinin, aynı ölçüde korkunç bir günahla kendini lekelediğini düşünmem için nedenler var. Keşke bu kadarla kalsaydı..."

"Her şeyden önce, niçin rahiplerden biri? Manastırda birçok insan var; seyisler, keçi çobanları, hizmetçiler..."

"Doğrusu, küçük, ama zengin bir manastır," diye kabul etti Başrahip ağırbaşlılıkla. "Altmış rahibe yüz elli hizmetçi. Ama her şey *Aedificium*'da oldu. Orada, belki şimdiden biliyorsunuz, birinci katta mutfak ve yemekhane var; onun üstündeki iki katta da, yazı salonuyla kitaplık. Akşam yemeğinden sonra *Aedificium* kilitlenir ve çok katı bir kural, hiç kimsenin içeri girmesine izin vermez," William'ın bundan sonraki sorusunu kestirdi ve hemen, ama açık bir isteksizlikle ekledi: "Doğal olarak, rahiplerin de, ama..."

"Ama?"

"Ama bir hizmetçinin geceleyin oraya girme yürekliliğini göstermiş olabileceğini kesinlikle, anlıyor musunuz, kesinlikle yadsıyorum." Gözlerinden bir güvensizlik gülümseyişi gibi bir şey geçti; bir şimşek ya da kayan bir yıldız gibi, çabucak. "Diyelim korkarlardı, biliyor musunuz... basit insanlara verilen buyruklar bazen bir tehditle, buyruğa boyun eğmeyenlerin başına korkunç bir şeyin, hatta doğaüstü bir şeyin gelebileceğine ilişkin bir uyarıyla pekiştirilmelidir. Oysa bir rahip..."

"Anlıyorum."

"Üstelik bir rahibin yasaklanan bir yere girmeye kalkışması için başka nedenler de olabilirdi. Demek istiyorum ki... kurallara aykırı olsa bile, akla uygun nedenler..."

William, Başrahip'in tedirginliğinin ayırdına vardı, belki de konuyu değiştirme amacına yönelik bir soru sordu, ama bu soru onda daha da büyük bir tedirginlik yarattı.

"Bir cinayet olasılığından söz ederken, 'Keşke bu kadarla kalsaydı,' dediniz. Ne demek istiyorsunuz?"

"Öyle mi dedim? Şey, kimse nedensiz cinayet işleyemez; nedeni ne denli aykırı olursa olsun. Bir rahibi, bir

rahip kardeşini öldürmeye sürükleyebilecek nedenlerin aykırılığını düşününce titriyorum. İşte. Hepsi bu."

"Başka bir şey yok mu?"

"Size söyleyebileceğim başka bir şey yok."

"Söyleme yetkisine sahip olduğunuz başka bir şey yok mu demek istiyorsunuz?"

"Lütfen, Frate William, Fratello William," dedi Başrahip, Frate'yi de, Fratello'yu da vurgulayarak.[1]

William kıpkırmızı kesildi ve, "*Eris sacerdos in aeternum*,"[2] dedi.

"Teşekkür ederim," dedi Başrahip.

Ey Tanrım, o anda ne korkunç bir gizeme dokunuyorlardı benim sakınımsız üstlerim, biri kaygı, öteki merak dürtüsüyle. Çünkü Tanrı'nın kutsal papazlığının gizemlerine yönelmiş bir çömez olan ben bile, alçakgönüllü bir delikanlı olmama karşın, Başrahip'in bir şey bildiğini, ama onu günah çıkarma yeminiyle öğrendiğini anlamıştım. Birinin ağzından, Adelmo'nun acıklı sonuyla ilgili olabilecek günahkâr bir ayrıntı işitmiş olmalıydı. Belki de bunun için, kendisinin kuşkulandığı, ama hiç kimseye açıklayamadığı bir gizi ortaya çıkarması için William Birader'e yalvarıyor, iyicillik yasasından ötürü gölgede bırakmak zorunda kaldığı bir gize, zekâsının gücüyle üstadımın ışık tutacağını umuyordu.

"Pekâlâ," dedi William o zaman, "rahipleri sorguya çekebilir miyim?"

"Çekebilirsiniz."

"Manastırın çevresinde serbestçe dolaşabilir miyim?"

1. Aynı tarikata mensup olan rahipler birbirlerine Frate ya da Fratello (Birader) diyorlardı. Burada Başrahip, William'ın Fraticelli (XIV. ve XV. yüzyıllarda, İtalya'da yayılan, Fransisken tarikatından kaynaklanan bir dinsel fırka) olduğunu ima ediyor. (Ç.N.)

2. (Lat.) Sonsuza dek papaz olarak kalacaksın. (Ç.N.)

"Size bu yetkiyi veriyorum."

"Bana bu yetkiyi *coram monachis*[1] veriyor musunuz?"

"Hemen, bu akşam."

"Ama ben bugün başlayacağım işe; rahipler beni neyle görevlendirdiğinizi öğrenmeden. Hem Hıristiyanlık dünyasının tüm manastırlarında öylesine hayranlıkla sözü edilen kitaplığınızı ziyaret etmeyi de çok istiyordum; buraya gelişimin nedenlerinden biri de bu."

Başrahip, alabildiğine gergin bir yüzle, neredeyse sıçrarcasına ayağa kalktı. "Söylediğim gibi, tüm manastırın içinde serbestçe dolaşabilirsiniz. Ama kesinlikle *Aedificium*'un en üst katında, kitaplıkta dolaşamazsınız."

"Niçin?"

"Size daha önce açıklamalıydım, ama biliyorsunuz sandım. Bakın, bizim kitaplığımız başkalarına benzemez."

"Burada, tüm öteki Hıristiyan kitaplıklarındakinden daha çok kitap olduğunu biliyorum. Sizin kitap dolaplarınızın yanında Bobbio'nun ya da Pomposa'nınkiler, Cluny ya da Fleury'ninkiler, çarpım tablosuna daha yeni başlayan bir çocuğun odası gibi kalır. Yüz yıl, belki de yüz yılı aşkın bir süre önce Novalesa'nın övüncü olan altı bin elyazması, sizinkilerin yanında solda sıfır kalır; hem belki bunların çoğu da şimdi buradadır. Manastırınızın, Hıristiyanlığın, Bağdat'ın otuz altı kitaplığı ve Vezir İbn el-Alkami'nin on bin cildiyle yarışabilecek tek ışık olduğunu, İncillerinizin sayısının, Kahire'nin övüncü olan iki bin dört yüz Kuran'a eşit olduğunu ve kitap dolaplarınızın gerçek varlığının, yıllar önce (Yalan Prensi'yle içli dışlı olduklarından), içinde altı milyon cilt ve sekiz bin yorumcuyla iki yüz yazıcıyı barındırdığını öne sürerek Trablus kitaplığını isteyen kâfirlerin kendini be-

1. (Lat.) Rahiplerin önünde. (Ç.N.)

ğenmiş söylencesine karşı apaçık bir kanıt olduğunu biliyorum."

"Doğru, Tanrı'ya övgüler olsun."

"Aranızda yaşayan rahiplerin çoğunun, dünyanın dört bir yanına dağılmış olan öteki manastırlardan geldiklerini biliyorum; kimileri, başka hiçbir yerde bulunmayan elyazmalarını kopya edip onları kendi manastırlarına götürmek için burada kısa bir süre kalıyorlar; buna karşılık, onlar da, kopya ederek dağarınıza katmanız için, eşine ender rastlanır elyazmaları getirmekten geri kalmıyorlar; kimileri burada çok uzun, hatta bazen ölünceye dek kalıyorlar, çünkü araştırmalarına ışık tutacak yapıtları yalnız burada bulabilirler. Böylece aranızda Almanlar, Daçyalılar, İspanyollar, Fransızlar, Yunanlılar var. İmparator Friedrich'in yıllar önce, sizden Merlin'in öngörülerini bir kitapta derlemenizi, sonra da bunu Mısır Sultanı'na bir armağan olarak gönderilmek üzere Arapçaya çevirmenizi istediğini biliyorum. Son olarak, Murbach gibi görkemli bir manastırın bu çok üzüntülü günlerde artık tek bir yazıcısı bile olmadığını, Sankt Gallen'de yazmayı bilen yalnızca birkaç rahibin kaldığını, şimdi kentlerde üniversiteler için çalışan laik kimselerden oluşmuş birlik ve loncaların bulunduğunu biliyorum; yalnızca sizin manastırınızın, tarikatınızın şanını günden güne yenilediğini ya da ne söylüyorum, giderek artan yüceliklere ulaştırdığını biliyorum..."

"*Monasterium sine libris*," diye alıntıladı Başrahip, dalgın dalgın, "*est sicut civitas sine opibus, castrum sine numeris, coquina sine suppellectili, mensa sine cibis, hortus sine herbis, pratum sine floribus, arbor sine foliis...*[1] Bizim, çalışma ve duanın çifte buyruğunda gelişen tarikatımız,

1. (Lat.) Kitapsız manastır, kentsiz devlet, insansız kale, araç gereçsiz aşçı, yiyeceksiz sofra, bitkisiz bahçe, çiçeksiz çayır, yapraksız ağaç gibidir. (Ç.N.)

bilinen dünyanın ışığı; bilgi hazinesi, yangınlar, yağmalar, depremler içinde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan eski öğretinin kurtuluşu; yeni yazının ocağı ve eskisinin artışı oldu... Ama çok karanlık zamanlarda yaşıyoruz, Tanrı'nın kulları şimdi ticarete ve hizip savaşlarına eğilim gösteriyorlar; aşağıda, azizlik ruhunun barınamayacağı büyük yerleşmelerde, yalnızca kaba dilde konuşmakla kalmıyorlar (laik insanlardan başka ne beklenebilirdi), bu dilde yazıyorlar bile, ama bu ciltlerin hiçbiri duvarlarımızdan içeri giremez; eninde sonunda sapkınlıkları kışkırtır onlar! İnsanlığın günahları yüzünden, dünya, içine işleyip onu aşağı çeken uçurumun kıyısında asılı kalmış. Ve yarın, Honorius'un dediği gibi, insanların gövdeleri bizimkinden daha küçük olacak; tıpkı bizimkilerin, eskilerin gövdelerinden daha küçük olması gibi. *Mundus senescit.*[1] Tanrı'nın şimdi bizim tarikatımıza verdiği görev, atalarımızın bize emanet ettikleri bilgi hazinesini koruyarak, yineleyerek, savunarak bu uçuruma doğru gidişe karşı çıkmaktır. Yüce Tanrı, dünya kurulduğunda doğuda bulunan evrenin merkezinin, yavaş yavaş batıya doğru kaymasını buyurdu; dünyanın sonunun yaklaştığı konusunda bizi uyarmak için! Çünkü olayların gidişi daha şimdiden evrenin sınırına ulaştı bile. Bininci yıl tam anlamıyla sona erinceye, Deccal denen o iğrenç hayvan, kısa da olsa, yengi kazanıncaya değin, Hıristiyan dünyasının hazinesini, Tanrı'nın peygamberlere ve havarilere söylediği, Ebi Mukaddes'in tek sözcüğünü bile değiştirmeksizin yineledikleri, okulların –bugün her ne kadar o okullarda kendini beğenmişlik, kıskançlık, çılgınlık yılanı yuvalanmaktaysa da– yorumlamaya çalıştıkları Tanrı sözünü savunmak bize düşüyor. Bu günbatımında, biz

1. (Lat.) Dünya yaşlanıyor. (Ç.N.)

hâlâ ufukta yükselen meşale ve ışığız. Bu duvarlar ayakta kaldıkça da, Kutsal Söz'ün bekçileri olacağız."

"Amin," dedi William, yürekten. "Ama bunun, kitaplığın ziyaret edilmesine izin verilmemesiyle ne ilgisi var?"

"Bakın William Birader," dedi Başrahip, "bu duvarları zenginleştiren büyük ve kutsal eserleri gerçekleştirebilmek için," böyle diyerek, hücrenin pencerelerinden seçilebilen, manastır kilisesinin üstünde bir taç gibi yükselen *Aedificium* yığınını gösterdi, "kendilerini adamış insanlar yüzyıllar boyu demir gibi katı kurallara uyarak çalıştılar. Kitaplık, yüzyıllar boyu herkes için gizli kalan ve hiçbir rahibin öğrenmesi nasip olmayan bir tasarıma göre kuruldu. Yalnızca kütüphaneci, kitaplığın gizini kendinden önce gelen kütüphaneciden öğrendi ve ölüm ansızın gelip de bu bilginin iletilmesini engellemesin diye daha hayattayken onu kütüphaneci yardımcısına öğretiyor. Her ikisinin dudakları da bu gizle mühürlenmiş. Yalnızca kütüphanecinin, bilmenin dışında, kitapların labirentinde dolaşmaya hakkı var; yalnızca o, kitapları nerede bulacağını ve onları nereye koyacağını bilir; onların korunmasından yalnız o sorumludur. Öteki rahipler yazı salonunda çalışırlar ve kitaplıktaki kitapların rehberini bilebilirler. Ama bir başlıklar listesi çoğu kez oldukça az şey söyler; yalnızca kütüphaneci, ciltlerin bir araya getirilişinden, gizlilik derecesinden, bir kitabın ne tür gizler, gerçekler ya da yalanlar sakladığını anlar. Bir rahip bir kitabı almak isterse, onu nasıl, ne zaman vereceğine ya da verip vermeyeceğine, bazen bana danıştıktan sonra, yalnız o karar verir. Çünkü her gerçek her kulağa göre değildir; tüm yalanlar dindar bir ruh tarafından yalan olarak bilinemez; son olarak, rahipler yazı salonunda, yalnızca belli ciltleri okumalarını gerektiren belirli bir görevi yerine getirmek için bulunurlar; ister zihnin güçsüzlüğünden, ister kendini beğenmişlikten, ister Şey-

tan'ın kışkırtmasıyla, kapıldıkları her saçma merakın ardına düşmek için değil."

"Demek kitaplıkta, içinde yalanlar olan kitaplar da var..."

"Canavarlar, kutsal tasarımın bir parçasını oluşturdukları için vardır; onların görünümünde, Yaratıcı'nın gücü kendini ortaya koyar. Büyü kitapları, Yahudilerin kabalası, putatapan ozanların masalları, imansızların yalanları da bunun için vardır. Bilge okur için, yalanlara yer veren kitaplarda da, kutsal bilginin soluk bir ışığının parlayabileceği, yüzyıllar boyu bu manastırı kurup ayakta tutanların sarsılmaz ve kutsal inancı olmuştur. Bu nedenle, kitaplık bu kitapların da kasasıdır. Ama anlıyorsunuz değil mi, işte bu yüzden de, her önüne gelen oraya giremez. Hem sonra," diye ekledi Başrahip, bu son savın yetersizliğinden ötürü özür dilemek istercesine, "kitap kolayca incinebilen bir yaratıktır; zamanın geçişi acı verir ona; kemirgenlerden, kötü havalardan, beceriksiz ellerden korkar. Yüzyıllar boyunca, her önüne gelen elyazmalarımıza canı istediği gibi dokunabilseydi, bugün onların büyük bir çoğunluğu var olmazdı. Böylece kütüphaneci onları yalnız insanlardan değil, doğadan da korur ve yaşamını, gerçeğin düşmanı olan unutuşun güçlerine karşı yürüttüğü bu savaşa adar."

"Demek iki kişiden başka hiç kimse, *Aedificium*'un en üst katına giremiyor..."

Başrahip gülümsedi: "Hiç kimse girmemelidir. Hiç kimse giremez. Hiç kimse istese bile başaramaz bunu. İçinde barındırdığı gerçek gibi ölçülmez derinlikte, sakladığı yalanlar gibi yanıltıcı olan kitaplık kendi kendini korur. Tinsel bir labirent olduğu kadar, dünyasal bir labirenttir o. İçeri girebilirsiniz, ama dışarı çıkamazsınız. Bunu söyledikten sonra, sizden manastırın kurallarına uymanızı diliyorum."

"Ama siz, Adelmo'nun kitaplığın pencerelerinden birinden düşmüş olabileceği olasılığını yadsımadınız. Ölümünün öyküsünün başlamış olabileceği yeri görmeden, onun ölümü üstüne nasıl yargı yürütebilirim peki?"

"William Birader," dedi Başrahip uzlaşıcı bir tonla, "hiç görmeden atım Brunellus'u ve hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmeden Adelmo'nun ölümünü betimleyen bir adam, içine girmediği yerler hakkında yargı vermekte güçlük çekmeyecektir."

William eğildi: "Ciddi olduğunuz zaman bile akıllısınız. Nasıl isterseniz."

"Eğer akıllıysam, ciddi olmayı bildiğimdendir," diye yanıtladı Başrahip.

"Son bir şey daha," dedi William. "Ubertino nerede?"

"Burada. Sizi bekliyor. Onu kilisede bulacaksınız."

"Ne zaman?"

"Hep oradadır," diye gülümsedi Başrahip. "Biliyorsunuz, çok bilgili olmasına karşın, kitaplığı değerlendirecek bir adam değildir o. Yüzyılın bir çekiciliği olarak görür kitaplığı. Vaktinin çoğunu kilisede, düşünerek, dua ederek geçirir..."

"Yaşlandı mı?" diye sordu William, duraksayarak.

"Onu ne zamandan beri görmüyorsunuz?"

"Yıllardır."

"Yorgun. Bu dünyanın işlerinden çok uzak. Altmış sekiz yaşında. Ama inanıyorum ki, ruhu hâlâ gençliğindeki gibi."

"Onu hemen bulayım. Teşekkür ederim."

Başrahip öğle yemeği için topluluğa katılmak isteyip istemediğini sordu ona. William daha yeni, üstelik fazlasıyla yemek yediğini, hemen Ubertino'yu görmeyi yeğ tuttuğunu söyledi. Başrahip izin isteyip gitti.

Tam hücreden çıkarken, avludan yürek paralayan bir çığlık yükseldi; onu aynı ölçüde keskin çığlıklar izle-

di. "Ne oldu?" diye sordu William, şaşkın. "Hiçbir şey," diye yanıtladı Başrahip gülümseyerek. "Bu mevsimde domuzları öldürürler. Domuz çobanlarının işidir bu. Sizin uğraşmanız gereken kan bu kan değil."

Dışarı çıktı ve zeki bir adam olarak kazandığı üne yaraşmayan bir davranışta bulundu. Çünkü ertesi sabah... Ama, tut kendini, geveze dilim. Çünkü sözünü ettiğim gün, gece olmadan öyle çok şey oldu ki, bunlardan söz etmek iyi olacak.

Birinci gün
ÖĞLE

Adso, kilisenin kapısına hayran oluyor;
William ise Casale'li Ubertino'yu buluyor.

Kilise, daha sonra Strasbourg'da, Chartres'da, Bamberg'de ve Paris'te gördüğüm kiliseler gibi görkemli değildi. Daha çok İtalya'da gördüğüm, az eğimli, gökyüzüne doğru baş döndürücü bir biçimde yükselen, yere sağlamca oturmuş, çoğu kez genişliği yüksekliğinden fazla olan kiliselere benziyordu, ama bunun birinci katında bir kale gibi, bir dizi dört köşe mazgal vardı; bu katın üstünde de, bir kuleden çok, eğimli bir çatıyla örtülmüş, iç kapayıcı pencerelerle delinmiş, ikinci bir kiliseye benzeyen bir yapı daha yükseliyordu. Atalarımızın Provence ve Linguadoca'da yaptıkları kocaman manastır kiliselerinden, gösterişten ve çağdaş üslubun özelliği olan oyma taş süslerin aşırılığından uzak, sanırım ancak son zamanlarda, koro yerinin üstünde gök kubbeye doğru yüreklice yükselen sivri bir kuleyle zenginleştirilmiş ikinci bir kilise.

İki düz, süssüz dikme, ilk bakışta tek büyük bir kemer gibi görünen girişin önünde yer alıyordu, ama üstünde birçok başka kemerin bulunduğu iki eğimli pervaz, dikmelerden ayrılarak tıpkı bir uçurumun merkezinde olduğu gibi, bakışları gölgede belli belirsiz seçilen

asıl kapıya yöneltiyordu; kapının üstünde, yanlarda, iki üzengitaşı üstüne oturmuş, ortadaysa girişi madenle sağlamlaştırılmış meşe kapıların örttüğü iki açıklığa bölen oymalı bir sütunun desteklediği büyük bir alınlık yükseliyordu. Günün o saatinde solgun güneş ışınları neredeyse dikey olarak çatıya vuruyor; ışık, alınlığı aydınlatmaksızın yapının önyüzüne eğik olarak düşüyordu; öyle ki, iki dikmeyi geçtikten sonra, kendimizi birden payandaları orantılı bir biçimde destekleyen ikincil sıra sütunlardan ayrılan kemerlerin oluşturduğu gümüşümsü tonozun altında bulduk. Gözlerimiz sonunda alacakaranlığa alışınca, insanın gözüne ve imgelemine hemen ulaşabilen (çünkü *pictura est laicorum literatura*[1]) oyulmuş taşın dilsiz söyleşisi birdenbire gözlerimi kamaştırdı ve beni bugün bile dilimin güçlükle betimleyebildiği bir görünümün içine attı.

Gökyüzünde kurulu bir taht ve üstünde oturan Biri'ni gördüm. Oturan'ın yüzü ciddi ve anlamına erişilmez, gözleri iri iri açılmış, öyküsünün sonuna varmış olan dünyasal bir insanlığa bakıyordu; görkemli saçları ve sakalı, hepsi de birbirine eşit, simetrik olarak ikiye ayrılmış derecikler halinde, bir ırmağın suları gibi yüzünün ve göğsünün üstüne akıyordu. Başındaki taç mine ve değerli taşlarla süslüydü; altın ve gümüş iplikten işleme ve dantellerle dokunmuş erguvan renginde imparatorluk tuniği dizlerinin üstünde geniş kıvrımlar oluşturuyordu. Dizlerinin üstünde sağlamca duran sol elinde mühürlü bir kitap tutuyordu; sağ eli, iyilikçi mi tehdit edici mi olduğunu bilmediğim bir duruşla yukarı kalkmıştı. Yüzü haç biçiminde, olağanüstü güzellikte çiçekli bir aylayla aydınlanmıştı; tacın çevresinde ve Oturan'ın başının üs-

1. (Lat.) Resim, laiklerin (kilise mensubu olmayan insanların) edebiyatıdır. (Ç.N.)

tünde zümrüt bir gökkuşağının parladığını gördüm. Tahtın önünde, Oturan'ın ayaklarının altında bir billur denizi akıyordu; tahtın çevresinde ve üstünde dört korkunç hayvan gördüm; kendimden geçmiş, onlara bakmakta olan benim için korkunç, ama kendisine aralıksız övgü türküleri söyledikleri Oturan için evcil ve alabildiğine yumuşak başlı.

Daha doğrusu, tümüne de korkunç denemezdi, çünkü benim solumda (Oturan'ın sağında), elinde bir kitap tutan adam bana güzel ve sevimli göründü. Ama sivri gagalı, zırh gibi düzenlenmiş tüyleri diken diken, pençeleri güçlü, kocaman kanatları açık olan kartal ürkütücü göründü bana. Oturan'ın ayakları dibinde de, iki yontunun altında, iki hayvan daha vardı: bir boğa, bir de aslan; iki canavar da, pençeleriyle toynakları arasında birer kitap tutuyordu; gövdeleri tahtın dışına, başlarıysa tahta dönüktü; omuzlarını ve boyunlarını yabanıl bir dürtüyle büküyorlarmış gibi sağrıları çırpınıyor, eklemleri can çekişen bir hayvanınkileri andırıyor, ağızları gırtlağa dek açık, yılanı andıran kuyrukları halka halka kıvrılıyor, gittikçe yükselerek alevden dillerle doruğa ulaşıyordu. İkisi de kanatlıydı, ikisi de birer aylayla taçlanmıştı, korkunç görünüşlerine karşın Cehennem değil, Cennet yaratıklarıydı bunlar; kocaman görünmelerinin nedeni, bir gün gelip yaşayanlarla ölüleri yargılayacak olana tapınmak için kükreyip böğürmeleriydi.

Tahtın çevresinde, dört hayvanın yanında, Oturan'ın ayaklarının dibinde, sanki görüş alanının tüm boşluğunu dolduran billur denizinin saydam suları arasından görünüyormuş gibi, alınlığın üçgen biçimindeki yapısına uygun olarak düzenlenmiş, yedi artı yedi, sonra üç artı üç, sonra da iki artı ikilik, bir tabandan yükselen yirmi dört küçük tahta kurulmuş, ak libaslı, altın taçlı yirmi dört ihtiyar vardı. İhtiyarların kimi bir lavta tutuyordu elinde

kimi bir koku kadehi. Ama içlerinde yalnızca biri çalgı çalıyordu; tüm ötekiler coşkuyla kendilerinden geçmişlerdi; yüzleri, kendisi için övgü türküleri söylemekte oldukları Oturan'a dönüktü; kollarıyla bacakları da, tıpkı dört hayvanınki gibi, ama yabanıl bir biçimde değil, estetik bir dansın devinimleriyle bükülmüştü –Davud da, içinde On Emir'in bulunduğu sandığın çevresinde böyle dans etmiş olmalıydı– öyle ki, gözbebekleri, nerede olursa olsunlar, insan gövdesinin duruşunu yöneten kurallara ters düşecek biçimde hep aynı ışıklı noktada odaklaşıyordu. Ah, tensel maddenin ağırlığından bir mucizeyle kurtulmuş kol ve bacakların bu gizemli dilinde nasıl bir kendini bırakış ve atılım, doğal olmayan ama incelikli duruşların uyumu vardı – yeni bir kitlesel biçimle doldurulmuş belirlenmiş nicelik; sanki kutsal alay, şiddetli bir rüzgârın, hayat soluğunun, neşe coşkusunun şaşılacak bir biçimde sesten görüntüye dönüştürülmüş sevinçli övgü türküsünün etkisi altındaymış gibi.

Bedenleri, kol ve bacakları Kutsal Ruh'la dolu, açıklamayla aydınlanmış, yüzleri şaşkınlıkla altüst olmuş, gözleri istekle parlamış, yanakları sevgiyle kızarmış, gözbebekleri sevinçle büyümüş: Biri mutlu ama şaşkın bir halde donakalmış, bir başkası yaralı ama yine de neşeli, kimi şaşkınlıkla biçim değiştirmiş, kimi mutluluktan gençleşmiş, tümü de orada, yüzlerinin ifadesi, tuniklerinin kıvrımları, eklemlerinin duruşu ve gerginliğiyle, dudakları sonsuz bir övgü gülümseyişiyle aralık, yepyeni bir şarkı söylüyorlardı. İhtiyarların ayakları dibinde, onların, tahtın ve beşgen biçimindeki grubun üzerinde bir kemer oluşturacak biçimde, simetrik şeritler halinde, hem göksel, hem dünyasal bir yasanın ayakta tuttuğu sevgiyle bağlanım eserleri vardı (barış, sevgi, erdem, yönetim, erk, düzen, köken, yaşam, ışık, görkem, tür ve varlıkların dengeli bağıntısı); bu yapıtlar birbirinden güçlükle ayırt edi-

lebiliyorlardı; çünkü sanat yetisi onları öyle düzenlemişti ki, tümü de karşılıklı olarak orantılı, değişkenlikleri içinde birbirinin aynı, yani uyumlu birlikleri içinde değişik, çeşitlilikleri içinde birleşik, birleşmişlikleri içinde çeşitli, bütünü oluşturan parçalar, renklerin neşeli yumuşaklığıyla olağanüstü bir uyum içinde; kendi aralarında benzeşmeyen sesler, olağanüstü bir uyum ve uygunluk içinde, birbirleriyle uyumlu ve dönüşümlü ikili-çalış içinde teksesli olarak çalabilen, derin ve içsel güç aracılığıyla sürekli algılamayı sağlayan bir sitarın yayları gibi, olaylara indirgenemeyen, ama gene de olaylara indirgenmiş yaratıklar süslemesi ve bir araya getirilmesi, maddenin orantılı parçaları üstünde parlayan biçimin aracılığıyla ışıyan sayısız eşitlik – işte orada, yeryüzünün ve Cennet'in bahçelerini süsleyen tüm bitkilerin çiçek ve yaprakları, asmalar, salkımlar, menekşeler, tırfıllar, kekikler, zambaklar, kurtbağırları, nergisler, gölevezler, kengerotları, hatmiler, mürler, kınaçiçekleri iç içe geçiyorlardı.

Ama dünyasal güzelliklerin ve doğaüstü görkemli işaretlerin bu uyumuyla coşmuş ruhum, bir sevinç türküsüyle taşmak üzereyken, gözlerim ihtiyarların ayakları dibindeki çiçekli pencerelerin uyumuna kapılarak, ortadaki, alınlığı tutan sütunla bütünleşen iç içe geçmiş varlıklara takıldı. Neydi bunlar, hangi mesajı iletiyorlardı, kemerler gibi yükselmiş, her birinin art ayakları yere sağlamca basan, pençeleri arkadaşının sırtına dayalı, yeleleri yılan gibi büklüm büklüm, ağızları yıldırıcı bir homurtuyla gergin, bir macun ya da asma ağıyla sütunun gövdesine bağlanmış bu çaprazlama üç çift aslan? Ruhumu yatıştırmak, belki de aslanın şeytanca yapısını evcilleştirmek ve onu daha yüce nesneleri anıştıran bir simgeye dönüştürmek için oraya konmuş gibi, sütunun iki yanında, tıpkı onun gibi olağandışı uzunluktaki meşe kapıların her birinin pervazlarının bulunduğu yerde, dış tarafları

heykelciklerle süslü dayanaklar üstünde, yüz yüze bakan, karşılıklı, birbirinin eşi ikişer insan heykeli vardı. Bunlar, dört yaşlı adam heykeliydi; kişisel eşyalarından, Petrus'u ve Paulus'u, Yeremya'yı ve İşaya'yı tanıdım; bedenleri, bir dans adımı atıyormuşçasına bükük, uzun, kemikli elleri kalkık, parmakları kanatlar gibi gergin, yalvaçsı bir esintiyle dağılmış sakalları ve saçları da kanatlar gibiydi; uzun bacaklarının dalgalandırdığı alabildiğine uzun giysilerinin kıvrımları dalgalar ve tomar biçiminde süsler yaratıyordu; aslanların karşısında yer alıyorlardı; onlarla aynı maddeden yapılmışlardı. Büyülenmiş gözlerimi, o aziz kollarla bacakların ve cehennemî kasların o bilmecemsi çoksesliliğinden çekerken, kapının yanında, derin kemerlerin altında, bazen onları hem destekleyen hem de süsleyen ince sütunların arasındaki boşlukta yer alan pervazların, bazen de her sütun başlığının sık yapraklarının üstünde yontulmuş, oradan da çok kemerli gümüşsü tonoza doğru dal budak salarak uzanan, bakması ürkütücü ve orada bulunmaları ancak parabolik ve alegorik güçleri ya da ilettikleri ahlak dersiyle haklı çıkarabilen başka görüntüler gördüm: Çıplak, etleri iğrenç kurbağalarca kemirilen, tiksindirici bir gırtlakla kendi lanetlenişini uluyan, bacakları tıpkı bir *griffon*'unki gibi sert kıllarla kaplı, şiş göbekli bir satirle çiftleşmiş kösnül bir kadın gördüm; cimri bir adam gördüm, görkemli sütunlarla çevrili döşeğinde ölüm katılığıyla kaskatı, artık bir cinler alayının ürkek avı olmuş; içlerinden biri can çekişen adamın ağzından bir bebek biçimindeki (yazık, hiçbir zaman ölümsüz yaşama yeniden doğamayacak) ruhunu koparıp alıyordu; onurlu bir adam gördüm: Bir şeytan omuzlarına abanmış, pençelerini adamın gözlerine batırıyordu; o sırada, iki kutup porsuğu, göğüs göğüse, iğrenç bir boğuşmayla birbirlerini parçalıyorlardı; daha başka yaratıklar da gördüm: keçi başlı, aslan postlu, panter pençeli, tümü de yakıcı soluğu

neredeyse duyulabilen bir alevler ormanında tutsak. Çevrelerinde, aralarına karışmış, başlarının üstünde, ayaklarının dibinde, başka yüzler, başka kollar ve bacaklar; birbirlerini saçlarından yakalamış bir erkekle bir kadın, bir lanetlinin gözlerini emen iki engerek, çengel gibi kıvrılmış elleriyle uzanıp bir suyılanının çenesini ayıran sırıtkan bir adam, bir kurul halinde toplanmış, karşılarındaki tahtın koruyucusu ve tacı olarak oraya konmuş, kendi yenilgileri içinde onu yücelten bir şarkı söyleyen, Şeytan'ın hayvan masalları kitabındaki tüm hayvanlar: yarı keçi, yarı insan yaratıklar, çifteşeyliler, elleri altı parmaklı hayvanlar, denizkızları, hipokanturlar, gorgolar, yarı insan, yarı kuş yaratıklar, cinler, drakontopoglar, vaşaklar, leoparlar, ejderhalar, köpek munzurlu, burun deliklerinden ateş saçan kenoperler, timsahlar, polikaudatlar, kıllı yılanlar, semenderler, boynuzlu engerek yılanları, kaplumbağalar, suyılanları, sırtları dişlerle silahlanmış iki başlı yaratıklar, sırtlanlar, susamurları, kuzgunlar, testere boynuzlu idropiler, kurbağalar, yarı aslan, yarı kartal *griffon*'lar, maymunlar, köpekbaşlılar, lökrotlar, mantikorlar, akbabalar, paranderler, sansarlar, canavarlar, ibibikler, baykuşlar, *basilikos*'lar, ipnaller, *prester*'ler, *spectaficum*'lar, akrepler, kertenkeleler, balinalar, *scitalum*'lar, *amfisbena*'lar, *iaculum*'lar, *dipsas*'lar, yeşil kertenkeleler, maltapalamutları, ahtapotlar, mürenler ve denizkaplumbağaları. Ölüler evreninin tüm sakinleri, alınlıkta Oturan'ın ortaya çıktığında, onun söz veren ve tehdit eden yüzüne karşı, Armageddon'un[1] yenik düşmüşleri, en sonunda dirileri ölülerden ayırmaya gelecek olana bakarak, kapalı geçidi, karanlık ormanı, kimsenin içine girmediği boş alanı temsil etmek için bir araya gelmiş görünüyorlardı. Bu görünüm

1. İncil'de, kıyamet gününde şeytanların başını çektiği yeryüzü hükümdarları ile Tanrı'nın güçlerinin savaşacağı yer. (Ç.N.)

karşısında dilim tutulmuşçasına, artık dostça bir yerde mi, yoksa Kıyamet Günü vadisinde mi bulunduğuma karar veremeyerek, yılgınlığa kapılmış, gözyaşlarımı güç tutuyordum ve gençliğimin çömezlik yıllarına, kutsal yazıları ilk okuyuşuma ve Melk korosunda derin düşüncelerle geçirdiğim gecelere eşlik etmiş olan o sesi işitmiş gibi oldum (gerçekten işittim mi yoksa?), o görüntüleri gördüm ve güçsüz düşmüş duyularımın sayıklaması arasında borazan gibi gümbür gümbür bir sesin, "Gördüklerini bir kitapta yaz!" dediğini işittim (şimdi yaptığım da bu) ve yedi altın şamdan gördüm; yedi altın şamdanın ortasında insanoğluna benzeyen Biri'ni gördüm; göğsü altın bir kuşakla sarılı, başı ve saçları en katıksız yün gibi ak, gözleri alev, ayakları fırınlanmış pirinç gibi, sesi suların uğultusu, sağ elinde yedi yıldız tutuyor, ağzından iki yanı keskin bir kılıç çıkıyordu. Gökte bir kapının açıldığını gördüm ve Oturan bana bir yeşim taşı ve bir akik gibi göründü; tahtın çevresinde bir gökkuşağı vardı; tahttan yıldırımlar ve şimşekler çıkıyordu. Ve Oturan eline keskin bir orak aldı ve, "Orağını savur ve ekinleri biç; ekin biçme vakti geldi, çünkü ekinler olgunlaştı," dedi yüksek sesle ve bulutun üstünde Oturan, orağını yeryüzüne doğru savurdu ve ekinler biçildi.

O zaman, görüntünün, tam da manastırda olanlardan, Başrahip'in az konuşan dudaklarından öğrendiğimiz şeylerden söz ettiğini anladım – daha sonraki günlerde, anlattığı olayların aynını yaşadığıma inanarak durup kapıyı inceledim. Buraya, büyük ve göksel bir kıyıma tanıklık etmek için gelmiş olduğumuzu anladım.

Buz gibi kış yağmuruyla ıslanmışçasına ürperdim. Bir başka ses daha duydum, ama bu kez arkamdan geliyordu ve değişik bir sesti, çünkü gördüğüm görüntüyle gözü kamaşan yüreğimden değil, yeryüzünden geliyordu; gerçekten de görüntüyü paramparça etti; çünkü o

ana denk düşünceler içinde yitip gitmiş olan William da (onun varlığının o anda yeniden bilincine vardım), benim gibi dönmüştü.

Yırtık pırtık giysisiyle bir serseriye benzese de, arkamızdan gelenin bir rahip olduğu açıktı; rahip kardeşlerimin çoğunun tersine, ömrüm boyunca hiç Şeytan'la karşılaşmamıştım, ama inanıyorum ki, eğer bir gün karşıma çıkacak olursa, şu anda sözümüze karışan adamın yüz çizgilerinden farklı olamazdı. Başı, tövbekârlıktan değil, eskiden geçirdiği bir egzamanın etkisinden ötürü kazınmış, alnı öylesine dardı ki, eğer başında saçları olsaydı (gür ve kabarık) kaşlarına karışırdı; gözleri yuvarlak, gözbebekleri küçük ve alabildiğine oynaktı; bakışı masum muydu, yoksa kötü müydü bilmiyorum, belki de ara sıra ve değişik anlarda hem öyle hem böyleydi. Burnuna pek burun denemezdi, çünkü gözlerinin arasından başlayan, ama daha alnından ayrılır ayrılmaz iki karanlık deliğe, sık kıllarla kaplı, kocaman iki burun deliğine dönüşen bir kemikten başka bir şey değildi. Bir yara iziyle burun delikleriyle birleşen ağzı, geniş ve çirkin, biraz sağa doğru yayıktı; yok denecek kadar ince olan üstdudağıyla sarkık ve etli altdudağı arasından, düzensiz bir uyumla, bir köpeğinkileri andıran kara ve sivri dişleri görünüyordu.

Adam gülümsedi (ya da en azından bana öyle geldi) ve tehdit edercesine konuştu:

"'*Penitenziagite!*'[1] Ruhunu kemirmek için *venturus*[2] canavarı kolla! Ölüm *super nos!*[3] Dua et. Aziz papa gelip

1. (Lat.) Tövbe edin. (Ç.N.)
2. (Lat.) Gelecek olan. (Ç.N.)
3. (Lat.) Üstümüzde. (Ç.N.)

bizi *todas*[1] günahların kötülüğünden korusun! Ah, ah, *Domini Nostri Iesu Christi*[2] büyüsü hoşunuza gidiyor! *Et anco jois m'es dols et plazer m'es dolors...*[3] Şeytan'dan *cave*[4] *semper*[5] üstüme atılmak için bir köşede pusu kurmuş. Ama Salvatore *non est insipiens!*[6] *Bonum monasterium.*[7] Burada yiyip içip dua edilir *dominum nostrum.*[8] Gerisi incir çekirdeği doldurmaz. Amin. Değil mi?"

Öykü ilerledikçe bu yaratıktan uzun uzun söz etmek ve söylediklerine başvurmak zorunda kalacağım. İtiraf ederim, bunu yapmak benim için çok güç olacak, çünkü ne tür bir dil konuştuğunu o zaman da hiç anlamamıştım, şimdi de bilmiyorum. Manastırda okumuş yazmış kişiler arasında konuştuğumuz Latince değildi bu; bu bölgelerde halkın konuştuğu dillerden biri de değildi; ne de o güne değin işittiğim halk ağzıyla konuşulan dillerden birine benziyordu. Onun işittiğim ilk sözcüklerini (anımsadığım gibi) yukarıda aktararak konuşma biçimi hakkında belli belirsiz bir fikir verdiğime inanıyorum. Daha sonra, serüvenlerle dolu yaşamı ve hiçbirinde kök salmaksızın yaşadığı çeşitli yerlere ilişkin bilgi edinince, Salvatore'nin tüm dilleri konuştuğunu, ama hiçbir dili bilmediğini anladım. Ya da, işittiği dillerin parçacıklarından yararlanarak, başlıbaşına bir dil icat etmişti kendine – bir kez de, onun dilinin, dünyanın başlangıcından Babil Kulesi'ne değin tek bir dille birleşmiş mutlu bir insanlığın konuşmuş olduğu

1. (Lat.) Bütün. (Ç.N.)
2. (Lat.) Efendimiz Hz. İsa'nın. (Ç.N.)
3. (Lat.) Ve sevinç acı verir bana. (Ç.N.)
4. (Lat.) Uzak dur. (Ç.N.)
5. (Lat.) Her zaman. (Ç.N.)
6. (Lat.) Aptal değil. (Ç.N.)
7. (Lat.) İyi manastır. (Ç.N.)
8. (Lat.) Efendimize. (Ç.N.)

Âdemce ya da o uğursuz insanların bölünmesi olgusundan sonra ortaya çıkan dillerden biri değil, kutsal cezadan sonraki ilk günün Babilcesinin ta kendisi, ilkel kargaşa dili olduğunu düşündüm. Öte yandan, Salvatore'nin diline dil de diyemiyordum; çünkü her insan dilinde kurallar vardır ve her terim, değişmez bir kurala göre, *ad placitum*[1] bir anlam taşır, çünkü insan köpeğe bir kez köpek, bir başka kez kedi diyemez; insanların oybirliğiyle belirli bir anlam vermedikleri sesler de çıkaramaz; tıpkı "blitiri" sözcüğünü söyleyen birinin başına geleceği gibi. Bütün bunlara karşın, iyi kötü, Salvatore'nin ne demek istediğini anlıyordum; başkaları da anlıyorlardı. Onun bir değil, birçok dili konuştuğunun, hiçbirini de doğru konuşmayıp sözcüklerini kimi zaman bir, kimi zaman bir başka dilden aldığının kanıtıydı bu. Sonradan, bir şeyi bazen Latince, bazen Provence lehçesiyle adlandırdığını da anladım ve onun kendi cümlelerini kendisi kurmaktan çok, duruma ve söylemek istediği şeye göre, geçmişte işitmiş olduğu kopuk cümle parçalarını kullandığının bilincine vardım; örneğin, bir yiyecekten, ancak o yiyeceği kendileriyle birlikte yemiş olduğu insanların sözcükleriyle anlatabilirmiş, sevincini ancak aynı sevinci paylaştığı insanların o gün söyledikleri cümlelerle dile getirebilirmiş gibi. Dili de, tıpkı başkalarının yüzlerinden alınan parçalardan oluşmuş yüzü ya da kimi zaman kutsal nesnelerin artıklarından doğmuş kalıntılar gibiydi. (*Si licet magnis componere parva*[2] ya da şeytani şeylerden kutsal şeyler oluşturulmasına.) Onunla ilk kez karşılaştığım anda, Salvatore, gerek yüzü, gerekse konuşma biçimiyle, bana az önce, kapının altında görmüş olduğum tüylü ve pençeli melez hayvanlardan farklı gö-

1. (Lat.) Üstünde anlaşmaya varılmış. (Ç.N.)
2. (Lat.) Büyük şeylerden küçük şeyler oluşturulmasına izin vardır. (Ç.N.)

rünmedi. Daha sonra, adamın belki de iyi yürekli ve şakacı olduğunu düşündüm. Daha sonra; ama sırayı bozmayalım. Hem çünkü, daha konuşur konuşmaz, üstadım büyük bir merakla onu sorguya çekti.

"Niçin '*Penitenziagite!*' dedin?" diye sordu.

"*Domine frate magnificentisimo,*"[1] diye yanıtladı Salvatore, bir tür reveransla, "*Jesus venturus est et li homini debent facere penitentia.*[2] Değil mi?"

William gözlerini dikip ona baktı: "Buraya bir Minimi[3] manastırından mı geldin?"

"*No intendo.*"[4]

"Assisi'li Aziz Francesco'nun Biraderleri[5] arasında mı yaşadın, diye soruyorum, Sözde Havariler'i tanıdın mı, diye soruyorum..."

Salvatore sarardı, daha doğrusu, bronzlaşmış, yabanıl yüzü kül rengi oldu. Derin bir reverans yaptı; aralık dudaklarının arasından bir *vade retro*[6] mırıldandı; tutkuyla haç çıkardı ve sık sık dönüp ardına bakarak kaçıp gitti.

"Ona ne sormuştunuz?" diye sordum William'a.

Bir süre daldı. "Önemi yok, sonra söylerim. Şimdi içeri girelim. Ubertino'yu görmek istiyorum."

Vakit öğleyi yeni geçmişti. Soluk güneş ışınları batıdan, birkaç dar pencereden, kilisenin içine sızıyordu. İnce bir ışık şeridi, alınlığı bana altın bir ışıltıyla parlıyormuş gibi görünen büyük sunağa değiyordu hâlâ. Kilisenin sahınları alacakaranlıkta kocamandı.

1. (Lat.) Efendimiz, yüce birader. (Ç.N.)

2. (Lat.) İsa gelecek ve insanlar tövbe etmelidirler. (Ç.N.)

3. Paola'lı Aziz Francesco'nun, "Assisi'li Aziz Francesco'nun Biraderleri" adıyla kurduğu tarikatın, 1492'den sonraki adı. Alçakgönüllülük ilkesini vurgulamak amacıyla adı değiştirilmiştir. (Y.N.)

4. (Lat.) Anlamıyorum. (Ç.N.)

5. Paola'lı Aziz Francesco tarafından 1435'te kurulan ilk keşiş topluluğu. (Y.N.)

6. (Lat.) Geri dön. (Ç.N.)

Sunaktan önceki son mihrabın yanında, soldaki sahında ince bir sütun yükseliyordu; üstünde, modern üslupla yapılmış, yüzünde anlatılmaz bir gülümseyiş, karnı öne doğru çıkmış, bebeği kucağında, ince bedenli, zarif bir giysiye bürünmüş, taştan bir Meryem Ana yontusu vardı. Meryem Ana'nın ayakları dibinde, neredeyse yere kapanmış, yakaran, Cluny mezhebinin giysisine bürünmüş bir adam duruyordu.

Yaklaştık. Adam ayak seslerimizi duyunca yüzünü kaldırdı. Yaşlı, tüysüz yüzlü, kabak kafalı, iri gök mavisi gözlü, ince, kırmızı ağızlı, beyaz tenli, kafasının derisi tıpkı sütte saklanmış bir mumyanınki gibi kafatasına yapışmış bir adamdı. Elleri ak, ince uzun parmaklıydı. Zamansız bir ölümün kuruttuğu küçük bir kızı andırıyordu. Onu kendinden geçiren bir görüntünün ortasında rahatsız etmişiz gibi dalgın bir bakışla baktı bize önce; sonra yüzü sevinçle aydınlandı.

"William!" diye bağırdı. "Sevgili kardeşim!" Güçlükle ayağa kalktı, üstadımın yanına geldi, onu kucaklayıp ağzından öptü. "William!" diye yineledi ve gözleri nemlendi. "Ne çok zaman geçti! Ama seni hâlâ anımsıyorum! Ne çok zaman geçti, neler neler oldu! Ne çok sınadı Tanrı bizi!" Ağladı. William'ın duygulandığı açıktı; onu kucakladı. Casale'li Ubertino'yla karşı karşıyaydık.

İtalya'ya gelmeden önce de, ondan hem de uzun uzun söz edildiğini duymuştum; İmparatorluk Sarayı'nda Fransiskenleri ziyaret ettiğimde daha da çok işitmiştim adını. Hatta biri bana, birkaç yıl önce ölmüş olan, o günlerin en büyük ozanı, Floransalı Dante Alighieri'nin birçok dizesinin, Ubertino'nun, *Arbor vitae crucifixae*'de[1] yazdıklarının yorumundan başka bir şey olmayan bir şiir oldu-

1. (Lat.) Çarmıha Gerilmiş Yaşam Ağacı. (Ç.N.)

ğunu söylemişti. (Toscana halk dilinde yazıldığı için bu şiiri okuyamadım.) Bu ünlü adamı değerli kılan yalnızca bu değildi. Okurlarımın bu karşılaşmanın önemini daha iyi anlamalarını sağlamak için, Orta İtalya'da kaldığım kısa süre içinde, William'ın söylediği birkaç sözcükten ve onun yolculuğumuz sırasında papaz ve rahiplerle yaptığı birçok konuşmalar sırasında duyduklarımdan anladığım gibi, o yılların olaylarını canlandırmaya çalışmalıyım.

Melk'teki üstatlarım bana sık sık, bir Kuzeylinin İtalya'daki dinsel ve siyasal yaşama ilişkin açık seçik bir fikir edinmesinin çok güç olduğunu söylemişlerdi.

Ruhban sınıfının gücünün tüm öteki ülkelerdekinden daha açıkça görüldüğü ve ruhban sınıfının tüm öteki ülkelerdekinden daha çok güç ve varlık gösterisinde bulunduğu yarımada,[1] en az iki yüzyıl boyunca, kutsamalarını bile yadsıdıkları yozlaşmış papalara karşı protesto olarak yoksul bir yaşam süren insanların oluşturdukları akımlar doğurmuştu. Bu insanlar bir araya gelerek, feodal beylerin, İmparatorluğun ve kent yönetim kurullarının aynı ölçüde nefret ettikleri bağımsız topluluklar oluşturmuşlardı.

Sonunda, Aziz Francesco geldi ve Kilise'nin ilkelerine ters düşmeyen bir yoksulluk sevgisi yaydı; onun çabasıyla, kilise bu eski akımların davranış ciddiliği çağrılarını kabul ederek, içlerinde yuvalanmış düzensizlik öğelerini ayıkladı. Bunun ardından, bir alçakgönüllülük ve azizlik döneminin gelmesi gerekirdi; ama Fransisken tarikatı büyüyüp en iyi insanları kendine çektikçe, çok fazla güçlü ve dünyasal işlere bağlı bir duruma geliyordu; bu nedenle birçok Fransisken, hareketi bir zamanlar sahip olduğu arılığa yeniden kavuşturmak istediler. Daha benim manastırda bu-

1. İtalya. (Ç.N.)

lunduğum sıralarda, dünyanın dört bir yanına yayılmış üç bini aşkın üyesi olan bir tarikat için oldukça güç bir şey. Ama durum böyleydi ve Aziz Francesco'nun birçok rahibi, tarikatın, daha şimdiden, düzeltmek için ortaya çıktığı kilise kurumlarının niteliğine büründüğünü söyleyerek, benimsediği kurallara karşı çıkıyorlardı. Ve bunun daha Francesco'nun sağlığında böyle olduğunu, onun sözlerine ve amaçlarına ihanet edildiğini söylüyorlardı.

O sıralarda birçok rahip, kendisinde peygamberlik ruhu olduğuna inanılan, Cîteaux'lu[1] Joachim adında ve kâhin olduğu söylenen bir rahibin XII. yüzyıl başlarında yazmış olduğu kitabı keşfetmişti. Joachim uzun zamandan beri Sözde Havariler'in davranışları yüzünden bozulmuş olan İsa'nın ruhunun yeryüzünde yeniden gerçekleştirileceği yeni bir çağın gelişini önceden görmüştü. Öyle olaylardan söz etmişti ki, onun, bilmeden Fransisken tarikatından söz ettiği herkese açık görünmüştü.

Bunun üzerine birçok Fransisken öyle büyük bir sevince kapılmıştı ki, yüzyılın ortalarında Sorbonne'lu din bilginleri, Joachim denen rahibin öğretilerini mahkûm etmişlerdi. Ama öyle görünüyor ki, bunu yapmalarının nedeni, Fransa Üniversitesi'ndeki Fransiskenlerin (ve Dominikenlerin[2]) gereğinden çok bilgili olmaları ve sözlerinin dinlenmesi dolayısıyla sapkın olarak bir yana atılmalarının istenmesiydi. Bu tasarı gerçekleşemedi; bu da, kesinlikle sapkın olmayan Aquino'lu Tommaso ve Bagnoregio'lu Bonaventura'nın yapıtlarının yayılmasına izin verdiğinden, Kilise için çok iyi oldu. Bundan da, Paris'te

1. XI. yüzyılda, bir grup Benedikten rahibi tarafından, Fransa'da, Cîteaux (Ortaçağ Latincesindeki adıyla *Cistercium*) köyünde kurulmuş olan ve daha sonra Beyaz Rahipler ya da Bernardinler adını alan bu tarikat kısa zamanda İsveç'ten Portekiz'e, İskoçya'dan Levant'a dek yayılmıştı. (Ç.N.)

2. Vaizler ya da Kara Rahipler de denen, Aziz Domingo de Guzmán tarafından 1215'te kurulmuş olan bir tarikat. (Ç.N.)

de bir düşünce karmaşası olduğu ya da birisinin, düşünceleri kendi amaçları için karıştırmak istediği açıkça anlaşılmaktadır. Sapkınlığın Hıristiyanlara yaptığı kötülük de budur: kafaları karıştırmak ve herkesi, kendi kişisel çıkarı için sorgucu olmaya kışkırtmak. Çünkü o sırada manastırda gördüğüm şeyler, sapkınları yaratanların çoğu kez sorgucular olduğunu düşündürdü bana. Yalnızca sorgucuların, sapkınların bulunmadıkları yerde onların var olduğunu tasarlamaları anlamında değil; sorgucular, sapkın kokuşmuşlukları öylesine şiddetle bastırıyorlardı ki, birçok kimseyi, sorguculara duydukları nefret yüzünden sapkınlara katılmaya itiyorlardı. Gerçekten Şeytan'ın tasarladığı bir döngü. Tanrı bizi korusun.

Ama ben Joachim yanlılarının sapkınlığından (eğer böyleyse) söz ediyordum. Ve Toscana'da San Donnino'lu Gerardo adında bir Fransisken'in, Joachim'in görüşlerini dile getirdiği ve Minorit çevresini derinden etkilediği görüldü. Böylece bunların arasında eski Kural'ı destekleyen bir grup ortaya çıktı ve Lyon Genel Danışma Kurulu'nun, Fransisken tarikatını, onu ortadan kaldırmak isteyenlerden kurtararak, kullanımındaki tüm malların mülkiyetini tarikata vermesi üzerine Marche'da bazı rahipler başkaldırdılar, çünkü bir Fransisken'in ne kişisel, ne manastır ne de tarikat olarak hiçbir mala sahip olmaması gerekiyordu. Bana hiç de İncil'e aykırı şeyler öne sürüyormuş gibi görünmüyorlar, ama işin içine dünyasal nesnelerin mülkiyeti girince, insanların adalete uygun olarak akıl yürütmeleri güçtür, onun için bu rahipleri ömür boyu hapse attılar. Yıllar sonra, tarikatın yeni başkanı Raimondo Gaufredi'nin bu tutukluları Ancona'da bulduğunu ve onları salıvererek, "Tanrı keşke hepimize ve tüm tarikata böyle bir suçla lekelenmeyi nasip etseydi," dediğini anlattılar bana.

Serbest bırakılan bu tutuklular arasında bulunan, Angelo Clareno adında biri, sonradan Joachim'in görüş-

lerini yayan Provence'lı bir papaza, Pierre Olieu'ye, daha sonra da Casaleli Ubertino'ya rastladı ve böylece Tincilerin hareketi doğdu. O yıllarda, Morroneli Pietro adında aziz bir keşiş, V. Celestinus adıyla papalık tahtına çıktı ve Tincilerin içi rahatladı. "Bir aziz gelecek," denmişti, "ve İsa'nın öğretilerini izleyecek, bir melek yaşamı sürecek; titreyin, ey yozlaşmış rahipler." Celestinus belki de gereğinden çok bir melek yaşamı sürdürdü ya da çevresindeki piskoposlar gereğinden çok yozdular ya da daha şimdiden İmparator ve öteki Avrupa krallarıyla bitmez tükenmez bir savaşın gerginliğine katlanamıyordu; gerçek şu ki, Celestinus tahttan feragat etti ve inzivaya çekildi. Ama onun bir yıldan daha kısa süren saltanat döneminde Tincilerin tüm düşleri gerçekleşti ve Celestinus onlarla, *fratres et pauperes heremitae domini Celestini*[1] denen topluluğu kurdu. Öte yandan, Papa'nın Roma'nın en güçlü kardinalleri arasında arabulucu rolü oynaması gerekirken, bu kardinaller arasında örneğin bir Colonna ya da Orsini gibi, gizli gizli yeni yoksulluk eğilimlerini destekleyenler vardı: Aşırı bir zenginlik ve debdebe içinde yaşayan çok güçlü insanlar için gerçekten tuhaf bir seçimdi bu; onların, Tincileri yalnızca siyasal amaçları için mi kullandıklarını, yoksa Tinci eğilimleri destekleyerek dünyasal yaşamlarını bir tür haklı mı çıkardıklarını hiçbir zaman anlayamadım; İtalyanların işlerine aklım erdiği kadar, belki bunların her ikisi de doğruydu. Ama bir örnek vermek gerekirse, Ubertino, Kardinal Orsini tarafından papazlığa getirilip Tincilerin en sözü dinlenir kişisi durumuna gelince, sapkınlıkla suçlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalıyordu. Oysa aynı kardinal, Avignon'da Ubertino'yu korumuştu.

Ama bu tür işlerde olduğu gibi, bir yandan Angelo

1. (Lat.) Münzevi Celestinus'un Rahip ve Yoksulları. (Ç.N.)

ve Ubertino öğretiye uygun olarak vaaz verirken, öte yandan basit insanlardan oluşan büyük yığınlar onların vaazlarını benimsiyorlar ve her türlü denetimin ötesinde ülkenin dört bir yanına yayılıyorlardı. Böylece İtalya, bu Yoksul Yaşam Fraticelli ya da rahiplerince istila edildi. Daha o zaman, Tinci üstatlarla, onların tarikatın dışında yaşayan, dilenerek ve hiçbir mala sahip olmaksızın ellerinin emeğiyle günü gününe yaşayan basit izleyicilerini birbirinden ayırmak güçtü. Bunlar, halkın şimdi Fraticelli dediği, Pierre Olieu'den esinlenmiş, Fransız Beghardlara[1] benzeyen rahiplerdi.

V. Celestinus'un yerine VIII. Bonifatius geçti; bu papa, Tincilere ve genel olarak Fraticelli'ye çok az hoşgörü gösterdi; ömrünü dolduran yüzyılın son yıllarında, *Firma cautela* denen bir kararname imzaladı; Fransisken tarikatının sınırındaki, *bizochi* denen serseri gezgin dilencileri, Tincilerin kendilerini ya da tarikat yaşamını yadsıyarak inzivaya çekilenleri bir kalemde suçluyordu.

Tinciler, V. Clemens gibi başka papalardan da, tarikattan barışçıl bir biçimde ayrılmak için izin almaya çalıştılar, ama XXII. Johannes'in gelişi, onların bütün umutlarını kırdı. Johannes, 1316'da, seçilir seçilmez, Angelo Clareno ile Provence'lı Tincileri zincire vurdurdu. Yaşamlarını serbestçe sürdürmek için direnenlerin çoğu da yakıldı.

Ancak Johannes, Kilise otoritesinin temellerini tehdit eden Fraticelli'lerin zararlı otlarını yok etmek için, İsa'nın ve havarilerinin ne kişisel ne de ortaklaşa hiçbir malları olmadığı düşüncesini sapkın bir düşünce olarak mahkûm etmesi gerektiğini anlamıştı. Daha bir yıl önce, Perugia'daki Fransisken Genel Kurulu'nun başkanı bu düşünce-

1. Beghardlar, XII. yüzyılda erdenlik ve feragati öngören Liège'li Begne'i izleyenler; sonradan Fransisken ve Dominikenlerle birleşmişlerdir. (Ç.N.)

yi öne sürdüğü için, Papa Fraticelli'leri mahkûm ederek, tüm tarikatı mahkûm etmiş oluyordu. Bir papanın, İsa'nın yoksul olduğu düşüncesini sapık bulması tuhaftı, ama İsa'nın yoksul olduğunu öne sürmek, bir yerde Kilise'nin de yoksul olduğunu öne sürmek anlamına geliyordu ve yoksul bir Kilise İmparator'a karşı zayıflık demekti. Böylece, bundan sonra ne İmparator ne de Perugia hakkında hiçbir şey bilmeyen birçok Fraticelli yakılarak öldürüldü.

Ubertino gibi söylence olmuş bir kişiye bakarken bunları düşünüyordum. Üstadım beni onunla tanıştırmış; yaşlı adam sıcak, neredeyse ateşli eliyle yanağımı okşamıştı. O elin dokunuşuyla, bu aziz insan hakkında işittiklerimin çoğunu anlamıştım; tövbekâr Mecdelli Meryem'in kimliğine girdiğini kurduğu sıralarda, daha gençliğinden başlayarak onu yakıp tüketmiş olan gizemsel ateşi ve kendisine haça tapmayı öğreten Foligno'lu Azize Angela ile kurduğu yoğun ilişkileri anlıyordum...

Çizgileri kardeşçe, derin tinsel duygu alışverişinde bulunduğu azizelerinki gibi yumuşak olan o yüzü inceliyordum. Onun 1311'de, Viyana Genel Danışma Kurulu, Tincilere düşman olan üst düzeydeki Fransiskenleri görevlerinden uzaklaştırdığı ve tarikatta barış içinde yaşamayı zorla kabul ettirdiği zaman daha sert bir yüz takınmış olması gerektiğini sezinledim; bu başkaldırı şampiyonu, uzlaşmayı kabul etmemiş, alabildiğine katı ilkelere dayanan ayrı bir tarikatın kurulması için savaşmıştı. O zaman Ubertino savaşı yitirdi; çünkü o yıllarda XXII. Johannes, Pierre Olieu'nün izleyicilerine karşı bir Haçlı seferi açmış, ama Ubertino, Papa'nın yüzüne karşı da arkadaşının anısını savunmakta duraksamamış, Papa ise (daha sonra ötekileri mahkûm etmiş olsa da), aziz olmasına boyun eğerek onu mahkûm etme yürekliliği-

ni gösterememişti. Tersine, bu vesileyle, onu Cluny[1] tarikatına girmeye zorlayarak bir kurtuluş yolu önermişti. Görünürde öylesine savunmasız ve kolay incinebilir olan Ubertino, Papalık Sarayı'nda kendisine koruyucular ve bağlaşıklar bulmakta da aynı ölçüde yetenekli olsa gerek; gerçekten de, Flandre'daki Gemblach Manastırı'na girmeye razı oldu, ama oraya hiç gitmediğine ve Avignon'da kalıp Kardinal Orsini'nin sancağı altında Fransiskenlerin davasını savunduğuna inanıyorum.

Ancak son zamanlarda (işittiklerim kesin değildi), sarayda yıldızı sönmüştü; Papa, bu yabanıl adamı pek *mundum discurrit vagabundus*,[2] sapkın biri olarak kovuştururken o, Avignon'dan uzaklaşmak zorunda kaldı. Bir daha izine rastlanmadığı söyleniyordu. Öğleden sonra William ile Başrahip arasındaki konuşmadan, onun şimdi bu manastırda saklandığını öğrenmiştim. Şimdi de onu karşımda görüyordum.

"William," diyordu, "az kalsın öldürüyorlardı beni, biliyor musun, gece yarısı kaçmak zorunda kaldım."

"Senin ölümünü isteyen kimdi? Johannes mi?"

"Hayır. Johannes beni hiçbir zaman sevmedi, ama bana hep saygı duydu. Gerçekten, on yıl önce Benediktен tarikatına girmemi öğütleyerek yargılanmaktan kurtulmam için bir yol gösteren odur."

"Peki, sana kötülük etmek isteyen kimdi?"

"Herkes. Piskoposluk. İki kez öldürmek istediler beni. Susturmak istediler. Beş yıl önce ne oldu, biliyor musun? Narbona'lı Beghardlar iki yıl önce hüküm giymişlerdi; Berengario Talloni, yargıçlardan biri olmasına karşın, Papa'ya başvurmuştu. Güç anlardı o anlar, Johannes

1. XI. yüzyılda, Orta Fransa'nın doğusunda, Cluny kasabasında bir grup Benedikten tarafından kurulmuş olan tarikat. (Ç.N.)

2. (Lat.) Bir serseri gibi dünyayı dolaşan. (Ç.N.)

daha o zaman Tincilere karşı iki buyruk çıkarmıştı; Cesenà'lı Michele bile boyun eğmişti – Michele dedim de, o ne zaman geliyor?"

"İki güne kadar burada olacak."

"Michele... Onu görmeyeli çok oldu. Şimdi farkına vardı; ne istediğimizi anlıyor; Perugia Ruhani Meclisi bize hak verdi. Ama o zaman, daha 1318'de Papa'ya boyun eğdi ve ona karşı direnen Provence'lı beş Tinciyi onun eline teslim etti. Yakıldılar, William... Ah, korkunç bir şey!" Başını elleri arasında sakladı.

"Peki, Talloni'nin başvurusundan sonra ne oldu?" diye sordu William.

"Johannes davaya yeniden bakılmasını istemek zorundaydı, anlıyor musun? Bunu yapmak zorundaydı, çünkü Ruhani Meclis'te de kuşkuya düşmüş kimseler vardı, Ruhani Meclis'teki Fransiskenler arasında da ikiyüzlüler, riyakârlar,[1] kiliseden alacakları bir tahsisat karşılığında kendilerini satmaya hazır adamlardı, ama kuşkuya kapılmışlardı. O zaman Johannes benden yoksulluk üstüne bir yazı kaleme almamı istedi. Güzel bir şey oldu William, Tanrı gurur duyduğum için beni bağışlasın..."

"Okudum; Michele gösterdi bana."

"Bocalayanlar oldu; kendi aramızda da; Akitanya eyalet papazı, San Vitale kardinali, Caffa piskoposu..."

"Budalanın biri," dedi William.

"Ruhu şad olsun, iki yıl önce Tanrı'ya kavuştu."

"Tanrı hiç böylesine merhametli olmamıştır. Konstantinopolis'ten gelen yanlış bir haberdi bu. Hâlâ aramızda; heyet üyesi olduğunu söylüyorlar. Tanrı bizi korusun!"

"Perugia Ruhani Meclisi'nin gözdesi ama," dedi Ubertino.

1. İtalyanca, *sepolchri imbiancati* (ağartılmış mezarlar). İncil'de riyakârlara verilen ad. (Ç.N.)

"Doğru. Her zaman düşmanlarının en iyi savunucuları olan insanlar soyundandır o."

"Doğrusunu söylemek gerekirse," dedi Ubertino, "o zaman bile davaya pek yararı olmuyordu. Sonunda hiçbir şey çıkmadı, ama hiç değilse sapkın düşünceli olarak ilan edilmemişti; bu da önemliydi. Bu yüzden ötekiler beni hiç bağışlamadılar. Bana zarar vermek için her yolu denediler; üç yıl önce Ludwig Johannes'i sapkın ilan ettiği zaman benim Sachsenhausen'de olduğumu söylediler. Oysa hepsi de o haziranda benim Avignon'da, Orsini'nin yanında olduğumu biliyorlardı... İmparator'un bildirisinin bazı bölümlerinin benim düşüncelerimi yansıttığını öne sürdüler, ne çılgınlık."

"Pek de çılgınlık değil," dedi William. "O fikirleri ben vermiştim ona. Senin Avignon'daki bildirinden çıkarmıştım onları; bir de, Olieu'nün birkaç sayfasından."

"Sen mi?" diye bağırdı Ubertino, şaşkınlıkla, neşe arası. "Öyleyse bana hak veriyorsun!"

William tedirgin görünüyordu: "O sırada İmparator için iyi düşüncelerdi bunlar," dedi kaçamaklı.

Ubertino ona kuşkuyla baktı. "Ha, ama onlara gerçekten inanmıyorsun, değil mi?"

"Anlat," dedi William, "o köpeklerden nasıl kurtulduğunu anlat."

"Ah, evet, köpekler, William. Kuduz köpekler. Biliyor musun, Bonagrazia'yla bile savaşmak zorunda kaldım."

"Ama, Bergamo'lu Bonagrazia bizden yana!"

"Şimdi öyle, onunla uzun uzun konuştuktan sonra. Ancak o zaman ikna oldu ve *Ad conditorem canonum*'a karşı çıktı. Papa da onu bir yıl tutuklattı."

"Şimdi Ruhani Meclis üyesi bir arkadaşıma yakın olduğunu işittim, Ockham'lı William'a."

"Onu pek tanımam. Hoşuma gitmiyor. Heyecansız bir adam. Yalnız kafa, hiç yürek yok."

"Ama güzel bir kafa."

"Belki, ama onu Cehennem'e götürecek."

"O zaman onu gene göreceğim orada; mantık üstüne tartışacağız."

"Sus, William," dedi Ubertino, büyük bir sevgiyle gülümseyerek. "Sen o filozofların hepsinden daha iyisin. İsteseydin..."

"Neyi?"

"Son kez Umbria'da karşılaştığımızda. Anımsıyor musun? Ben, o olağanüstü kadının yardımıyla daha yeni iyileşmiştim... Montefalco'lu Chiara'nın..." Aydınlanmış bir yüzle mırıldandı: "Chiara... Kadının, doğuştan öylesine ters olan yapısı, azizliğe yücelince sevecenliğin en soylu aracı olabilir. Yaşamımın nasıl en arı bir erdenlikten esinlendiğini bilirsin, William –üstadımın bir kolunu sımsıkı tuttu– bilirsin, nasıl... yabanılca –evet, yabanıl sözcüğü doğru– nasıl yabanıl bir tövbe susuzluğuyla içimde etin çağrısını köreltmeye, kendimi yalnız Çarmıha Gerilmiş İsa'nın sevgisine açık bir duruma getirmeye çalıştım... Ama, yaşamıma giren üç kadın benim için üç göksel haberci oldu. Foligno'lu Angela, Città di Castello'lu Margherita (daha üçte birini yazmadan, kitabımın sonunu açıkladı), son olarak da Montefalco'lu Chiara. Kilise harekete geçmeden, onun yarattığı mucizeleri incelemenin ve azizliğini halka açıklamanın bana nasip olması, Tanrı'nın bir ödülü oldu benim için. Sen de oradaydın, William, bu kutsal girişimde bana yardım edebilirdin, ama istemedin..."

"Ama benden istediğin kutsal girişim, Bentivenga'yı, Giacomo'yu ve Giovanuccio'yu yakılmaya göndermekti," dedi alçak sesle William.

"Sapkınlıklarıyla onun anısını lekeliyorlardı. Sen de sorgucuydun!"

"İşte tam o sırada bu görevden bağışlanmamı iste-

dim. Olay hoşuma gitmiyordu. Açık söylemek gerekirse, Bentivenga'ya yanılgılarını itiraf ettirmek için başvurduğun yöntem de hoşuma gitmedi. Onun mezhebine, eğer bu bir mezhepse, girmek istiyormuş gibi yaptın; gizlerini koparıp aldın, sonra da tutuklattın onu."

"Ama İsa'nın düşmanlarına karşı savaş böyle kazanılır! Onlar sapkındılar; Sözde Havariler'diler, Fra Dolcino'nun pis kükürt kokusunu yayıyorlardı!"

"Chiara'nın dostlarıydılar."

"Hayır William, Chiara'nın anısına en küçük bir gölge bile düşürme!"

"Ama onun grubunda dolaşıyorlardı..."

"Onları Tinci sanıyordu, kuşkulanmıyordu... Yalnızca soruşturma sırasında, Gubbio'lu Bentivenga'nın kendini havari ilan ettiği, sonra da Bevagna'lı Giovanuccio ile bir olup Cehennem'in var olmadığını, insanın Tanrı'yı incitmeden tensel isteklerini doyurabileceğini, bir rahibeyle yattıktan sonra (Tanrı beni bağışlasın) İsa'nın bedenine sahip olunabileceğini, Efendimiz için Mecdelli Meryem'in, Bakire Agnes'ten daha makbul olduğunu, halkın Şeytan dediği şeyin Tanrı'nın kendisi olduğunu, çünkü Şeytan'ın, tanıma göre bilgi, Tanrı'nın ise bilginin ta kendisi olduğunu söyleyerek rahibeleri baştan çıkardıkları açıkça ortaya çıktı. Bunları işitince Azize Chiara, Tanrı'nın kendisine, onların *Spiritus Libertatis*'in[1] kötü izleyicileri olduğunu söylediği o görüntüyü gördü."

"Zihinleri Chiara'nınkiyle aynı görüntülerle yanan Minoritlerdi onlar; insanları kendinden geçiren görüntüyle günahkâr sayıklama arasında çoğu kez tek bir adım vardır," dedi William.

Ubertino ellerini ovuşturdu, gözleri yeniden yaşlar-

1. (Lat.) Kurtulmuş Ruh. (Ç.N.)

la buğulandı: "Böyle söyleme, William. İnsanın bağrını tütsü kokusuyla yakan kendinden geçirici sevgi anını, kükürt kokan duygu karmaşıklığıyla nasıl karşılaştırırsın? Bentivenga başkalarını bir bedenin çıplak organlarına dokunmaya itiyordu; duyuların egemenliğinden kurtulmanın tek yolunun bu olduğunu öne sürüyordu; *homo nudus cum nuda iacebat...*"[1]

"*Et nom commiscebantur ad invicem...*"[2]

"Yalan! Aradıkları zevkti. Tensel dürtüyü duyunca, onu doyurmak için erkekle kadının birlikte yatmalarını, birbirlerine dokunmalarını, birbirlerinin her yanını öpmelerini, erkeğin çıplak karnını kadının çıplak karnıyla birleştirmesini günah saymıyorlardı!"

İtiraf ederim, Ubertino'nun başkalarının kusurlarını damgalama biçimi bende erdemli düşünceler uyandırmıyordu. Üstadım benim tedirgin olduğumu anlamış olmalı; azizin sözünü kesti:

"Sen ateşli bir ruha sahipsin Ubertino, Tanrı sevgisinde olduğu kadar, kötülüğe duyduğun nefrette de. Benim söylemek istediğim şu: Meleklerin coşkusuyla Şeytan'ın coşkusu arasında az fark vardır; çünkü her zaman aşırı isteğin tutuşmasından doğarlar."

"Ama arada bir fark var, biliyorum!" dedi esinlenmiş Ubertino. "Demek istiyorsun ki, iyiyi istemekle kötüyü istemek arasında küçük bir adım vardır, çünkü söz konusu olan hep aynı isteği yönlendirmektir. Bu doğru. Fark nesnenin kendinde; nesne de açık seçik biçimde tanınabilir. Bu tarafta Tanrı, o tarafta Şeytan."

"Ben artık ayrım yapmayı bilmemekten korkuyorum, Ubertino. Senin Angela'n değil miydi anlatan, bir

1. (Lat.) Çıplak erkek, çıplak kadınla yatıyordu. (Ç.N.)
2. (Lat.) Ama birbirleriyle birleşmiyorlardı. (Ç.N.)

gün ruhunun kendinden geçtiği coşku içinde, İsa'nın mezarında kaldığını? Önce nasıl onun göğsünü öptüğünü, onu gözleri kapalı uzanmış gördüğünü, sonra onu dudaklarından öptüğünü ve o dudaklardan anlatılmaz tatlı bir kokunun yükseldiğini, kısa bir duraklamadan sonra yanağını İsa'nın yanağına dayadığını ve İsa'nın elini onun yanağına uzattığını, onu kendine çektiğini ve mutluluğunun –aynen böyle demişti– yüce bir mutluluk olduğunu söylememiş miydi?"

"Bunun duyguların dürtüsüyle ne ilgisi var?" diye sordu Ubertino. "Gizemli bir yaşantı bu; beden de Efendimizin bedeniydi."

"Belki de ben Oxford'a alışkınım," dedi William, "orada gizemsel yaşantı da başka tür bir yaşantıdır..."

"Her şey kafanın içinde," diye gülümsedi Ubertino.

"Ya da gözlerde. Işık olarak, güneş ışınlarında, aynalardaki imgelerde, düzenlenmiş maddeyi oluşturan parçalar üstünde renklerin dağılımında, günün ıslak yapraklar üstündeki yansımalarında duyulan Tanrı... Tanrı'yı, O'nun yaratıklarında, çiçeklerinde, bitkilerinde, suyunda, havasında öven Francesco'nun sevgisine daha yakın değil mi bu sevgi? Böyle bir sevgiden bir kötülük doğabileceğine inanmıyorum. Ama tensel dokunuşta duyulan ürpertileri en Yüce Varlık'la yapılan konuşmaya aktaran sevgi türünden hoşlanmıyorum..."

"Günaha giriyorsun, William! Aynı şey değil bu. Çarmıha Gerilmiş İsa'nın seven yüreğiyle Montefalco'lu Sözde Havariler'in kendinden geçişleri arasında derin bir uçurum var..."

"Onlar Sözde Havariler değildiler, onlar Kurtulmuş Ruh'un kardeşleriydiler; bunu sen kendin söyledin."

"Peki, ne fark eder? O duruşmayla ilgili her şeyi duymadın sen; ben kendim bile bazı itirafları yazma yürekliliğini bulamadım; Chiara'nın orada yaratmış olduğu

kutsal havaya bir an için bile olsa Şeytan'ın gölgesini düşürmekten korktuğum için. Ama öyle şeyler öğrendim ki William! Gece yarısı bir mahzende toplanıyorlarmış; yeni doğmuş bir bebek alıp birbirlerine atıp tutuyorlarmış onu, ta ki ölünceye dek, örselenmekten... ya da başka bir şeyden... Kim onu son kez canlı olarak tutar da bebek ellerinde ölürse, mezhebin başı o oluyormuş. Bebeğin ölüsü parçalanıyor, una bulanıyor, kutsal ekmek yapılıyormuş – küfredilmiş kutsal ekmek!"

"Ubertino," dedi William, kararlı bir sesle, "bunları yüzyıllarca önce Ermeni papazlar, Paulus yanlılarının mezhebi hakkında söylemişlerdi. Bogomil'ler[1] hakkında da."

"Ne önemi var? Şeytan inatçıdır, tuzaklarında ve ayartmalarında bir örnek izler; binlerce yıldır kendi törelerini yineler; hep aynıdır, bu yüzden de düşman olarak bilinir. Yemin ederim: Paskalya gecesi kandilleri yakıyorlar ve mahzene kız çocukları taşıyorlardı. Sonra kandillerini söndürüyorlar ve onların üstüne atlıyorlardı; kendi kanlarından olsalar bile... Eğer bu birleşmeden çocuk olursa, cehennemî bir tören başlıyordu; hepsi birden varil dedikleri şarapla dolu bir fıçının çevresinde toplanıp sarhoş oluyorlar, bebeği parçalayıp kanını bir maşrapaya dolduruyorlar; diri diri ateşe attıkları bebeklerin küllerini bu kanlarla karıştırıp içiyorlardı!"

"Ama 'Şeytan'ın İşleri Hakkında' kitabında Mikhail Psellos bunları üç yüz yıl önce yazdı! Kim anlattı sana bunları?"

"Onlar; Bentivenga ve ötekiler; işkence altında!"

"Hayvanları zevkten daha çok heyecanlandıran bir

1. X. yüzyıl ortalarında, Bulgaristan'da, Bogomil adında bir papaz tarafından kurulmuş, X.-XV. yüzyıllar arasında Balkanlar'da gelişmiş bir mezhep. Görünen dünyanın Şeytan tarafından yaratıldığını öne sürerek her türlü madde ve etle teması, özellikle evliliği, et yemeyi ve şarap içmeyi yasaklıyordu. (Ç.N.)

tek şey vardır: acı. İşkence altında, düş gördüren otların etkisindeymiş gibi olursun tıpkı. Anlatıldığını işittiğin, okuduğun ne varsa gelir aklına; kendinden geçmişçesine kayıp gidersin, ama gökyüzüne doğru değil, cehenneme doğru. İşkence sırasında yalnızca sorgucunun istediğini değil, onun hoşuna gideceğini sandığın şeyleri de söylersin, çünkü onunla aranızda bir bağ kurulur (bu gerçekten şeytanca bir şeydir)... Bunları biliyorum Ubertino; akkor halindeki demirle gerçeği ortaya çıkaracaklarına inananlardan biriydim ben de. Oysa, şunu bil ki, akkor haline gelmiş gerçek, başka bir ateşten kaynaklanır. Bentivenga, işkence altında olmayacak yalanlar söylemiş olabilir, çünkü konuşan o değildi artık, onun kösnüsüydü, ruhundaki ifritlerdi."

"Kösnü mü?"

"Evet, acının da bir kösnüsü vardır; tıpkı tapınmanın, hatta aşağılanmanın kösnüsü gibi. Başkaldıran meleklerin tapınma ve alçakgönüllülük tutkularını, kendini beğenmişlik ve başkaldırı tutkusuna dönüştürmeleri için bunca az şey yettiğine göre, insan denen varlıktan ne bekleyebiliriz? Evet, şimdi anlıyorum, yürüttüğüm sorgular sırasında aklıma gelen düşünce buydu. Bu görevden çekilmemin nedeni de buydu. Kötülerin güçsüzlüklerini soruşturma yürekliliği yoktu bende; çünkü bunların, azizlerin güçsüzlüğünün aynısı olduğunu anladım."

Ubertino, William'ın son sözcüklerini, sanki söylediklerinden hiçbir şey anlamıyormuş gibi dinlemişti. Gittikçe daha sevecen bir acımayla dolan yüzünün ifadesinden, onun William'ı suç sayılacak duyguların tuzağına düşebilecek gibi gördüğünü, ama onu çok sevdiği için bağışladığını anladım. William'ın sözünü kesti ve oldukça buruk bir sesle, "Önemi yok," dedi. "Böyle hissettinse vazgeçtiğine iyi ettin. Kışkırtmalarla savaşmak gerekir. Gene de, desteğinden yoksundum; yoksa o kötü-

ler takımını darmadağın edebilirdik. Oysa ne oldu, biliyor musun, onlara karşı gereğinden güçsüz davrandığım için suçlanan ben oldum; sapkınlığımdan kuşkulanıldı. Sen de kötülükle savaşmakta gereğinden çok güçsüz davrandın. Kötülük, William, kutsal kaynağa ulaşmamızı engelleyen bu lanet, bu gölge, bu pislik hiç bitmeyecek mi?" Birinin duymasından çekiniyormuş gibi William'a daha da sokuldu: "Burada bile, duaya adanmış bu duvarlar arasında bile, biliyor musun?"

"Biliyorum, Başrahip anlattı; olayları aydınlatmakta ona yardım etmemi istedi benden."

"Öyleyse araştırmanı iki doğrultuda derinleştir; gözlerini dört aç; kösnü ve kendini beğenmişlik..."

"Kösnü mü?"

"Evet, kösnü. Ölen o gençte kadınsı, yani şeytanca bir şey vardı. Bir hortlakla ilişki kurmak isteyen bir kız çocuğunun gözleri vardı onda. Ama aynı zamanda, 'Kendini beğenmişlik,' dedim; sözün onuruna, bilimin yanıltıcılığına adanmış olan bu manastırda, zekânın kendini beğenmişliği..."

"Bir şey biliyorsan bana yardım et."

"Hiçbir şey bilmiyorum. Benim *bildiğim* hiçbir şey yok. Ama bazı şeyler yürekle sezilir... Neyse bırakalım bunları; bu acıklı şeylerden konuşup da genç arkadaşımızı niçin ürkütelim?" Gök mavisi gözleriyle bana baktı, uzun ve beyaz parmaklarıyla yanağımı okşuyordu; korunma içgüdüsüyle geri çekilmek istedim; kendimi tuttum, iyi de ettim, çünkü onu incitmiş olurdum, niyeti iyiydi. "Bana kendinden söz et," dedi yeniden William'a dönerek. "O zamandan beri ne yaptın? Kaç yıl geçti..."

"On sekiz yıl. Ülkeme döndüm. Oxford'da yeniden öğrenime başladım. Doğa bilimleri öğrendim."

"Doğa iyidir, çünkü Tanrı'nın kızıdır o," dedi Ubertino.

"Doğayı yarattığına göre, Tanrı iyi olmalı," diye gü-

lümsedi William. "Çalıştım; çok bilgili arkadaşlara rastladım. Sonra Marsilio'yu tanıdım; İmparatorluk, halk, yeryüzü krallıkları için yeni bir yasa üstüne görüşleri etkiledi beni; böylece sonunda, İmparator'a danışmanlık eden rahip kardeşlerimin grubunda yer aldım. Ama bunları biliyorsun, yazmıştım sana. Bobbio'da bana senin burada olduğunu söyledikleri zaman sevindim. Senin yitik olduğuna inanıyorduk. Ama mademki buradasın, birkaç gün içinde, Michele de gelince bize büyük yardımın dokunabilir."

"Beş yıl önce Avignon'da söylediklerime ekleyecek çok şeyim yok benim. Michele ile başka kim geliyor?"

"Perugia Ruhani Meclisi'nde bulunmuş birkaç kişi; Akitanya'lı Arnaldo ile Newcastle'lı Hugh..."

"Kim?" diye sordu Ubertino.

"Novocastro'lu Ugo. Özür dilerim, Latince konuşurken bile kendi dilimi kullanıyorum. Sonra, Alnwick'li William; Avignon'lu Fransiskenlerden de, Caffa delisi Jerome'a güvenebiliriz; belki Berengario Talloni'yle Bergamo'lu Bonagrazia da gelecekler."

"Umarım," dedi Ubertino, "bu sonuncular Papa'ya çok düşman değildirler. Ruhani Meclisi üyeliklerini kimler işgal edecekler peki, hangi yüreği pekler demek istiyorum?"

"Bana gelen mektuplardan anladığıma göre Lorenzo Decoalcone..."

"Kötü bir adam."

"Jean d'Anneaux..."

"Bu tanrıbilimden çok iyi anlar; dikkat et."

"Dikkat ederiz. Son olarak, Jean de Baune."

"Berengario Talloni'yle çok zorlu bir çatışma olacak."

"Evet, sanırım eğleneceğiz," dedi üstadım, büyük bir neşeyle. Ubertino ona belirsiz bir gülümseyişle baktı.

"Siz İngilizlerin ne zaman ciddi konuştuklarını hiç

anlamıyorum. Böylesine ciddi bir konuda eğlenecek bir şey göremiyorum ben. Tarikatın varlığı tehlikede, senin tarikatının; yüreğimin derinliklerinde, hâlâ benim de tarikatımın. Ama Avignon'a gitmemesi için Michele'ye yalvaracağım. Johannes onu istiyor, onu arıyor, ısrarla çağırıyor onu. Bu yaşlı Fransız'a güvenme. Ah, Efendimiz, Kilisen kimlerin elinde kaldı!" Başını sunağa doğru çevirdi. "Orospuya dönmüş, sıcakta gevşeyen bir yılan gibi kösnü içinde kıvranıyor! Haçın *lignum vitae*'si[1] nasıl odunsa, öyle odundan yapılmış olan, Beytlehem'deki ahırın çıplak arılığından, altın ve taş şenliğine! Bak, şuraya bak; kapıyı gördün! İmgelerin kendini beğenmişliğinden kurtuluş yoktur! Deccal'in günleri yakındır; korkuyorum, William!" Çevresine bakındı; iri iri açılmış gözlerini, sanki Deccal her an ortaya çıkabilirmiş gibi karanlık sahınların içine dikti; bense gerçekten onu göreceğimi sanıyordum. "Vekilleri geldiler bile; İsa'nın havarilerini dünyanın dört bir yanına göndermesi gibi gönderdiler yeryüzüne! Tanrı Kenti'ni ayakları altında çiğniyorlar; yalanla, ikiyüzlülükle, şiddetle baştan çıkarıyorlar. İşte o zaman Tanrı, günün birinde Deccal'le savaşsınlar diye dünya cennetinde canlı sakladığı hizmetkârları İlyas ve Enoş'u[2] gönderecek; çuvallara bürünmüş olarak gelip kehanette bulunacaklar; sözle ve örnek göstererek insanların tövbe etmelerini isteyecekler..."

"Geldiler bile, Ubertino," dedi William, Fransisken cüppesini göstererek.

"Ama yengi kazanmadı daha; şimdi Deccal'in öfkeden kudurmuş, Enoş'un ve İlyas'ın öldürülmelerini ve cesetlerinin açıkta bırakılmasını buyuracağı an geldi; herkes

1. (Lat.) Yaşam odunu. (Ç.N.)
2. Kabil'in en büyük oğlu. (Ç.N.)

görebilsin ve onlara öykünmekten korksun diye. Tıpkı beni öldürmek istedikleri gibi..."

O anda, ürküntüyle, Ubertino'nun bir tür kutsal deliliğe kapıldığını düşündüm; aklını yitirmesinden korktum. Şimdi, aradan zaman geçince, bildiklerimi öğrendikten sonra, yani onun birkaç yıl sonra bir Alman kentinde gizemli bir biçimde öldürüldüğünü ve onu kimin öldürdüğünün hiçbir zaman bilinmediğini öğrendikten sonra, daha da çok ürküyorum, çünkü o gece Ubertino'nun kehanette bulunduğu açıktı.

"Biliyor musun, Başrahip Joachim gerçeği söylemişti. İki Deccal'in ortaya çıkacağı, insanlık tarihinin altıncı dönemine ulaştık biz; gizemli Deccal ve gerçek Deccal. Bu şimdi, altıncı dönemde oluyor, Francesco, çarmıha gerilmiş İsa'nın yaralarını kendi bedeninde simgeleştirmek için ortaya çıktıktan sonra. Bonifatius gizemli Deccal'di ve Celestinus'un tahttan feragat etmesi geçerli değildi; denizden gelen hayvandı Bonifatius; yedi başlı ejderdi; başları ölümcül suçları, on boynuzu, On Emir'in çiğnenmesini temsil ediyordu; çevresindeki kardinaller çekirgeler, gövdesiyle Zebani'ydi. Ama hayvanın numarası Yunan harfleriyle okunduğunda, *Benedicti*'ydi!" Anlayıp anlamadığımı görmek için dikkatle bana baktı; bir parmağını kaldırarak beni uyardı: "XI. Benedictus, Deccal'in ta kendisiydi, topraktan çıkan hayvan! Ardılı olan kimsenin erdemi pırıl pırıl parlasın diye, Tanrı onun gibi bir kötülük ve eşitsizlik canavarının kilisesini yönetmesine izin verdi!"

"Ama, kutsal peder," diye karşı çıktım, cesaretimi toplayarak, cılız bir sesle, "onun ardılı Johannes!"

Ubertino, kendisini tedirgin eden bir düşü dağıtmak istercesine bir elini alnına koydu. Güçlükle soluk alıyordu, yorgundu. "Tastamam. Hesaplar yanlıştı; hâlâ Melek Papa'yı bekliyoruz biz... Ama bu arada, Francesco ve Do-

menico ortaya çıktılar." Gözlerini gökyüzüne kaldırdı ve dua edercesine (oysa, yaşam ağacıyla ilgili büyük kitabından bir sayfa okuduğundan emindim), şöyle dedi: "*Quorum primus seraphico calculo purgatus et ardore celico inflammatus totum incendere videbatur. Secundus verbo predicationis fecundus super mundi tenebras clarius radiavit...*[1] Evet, verilen sözler bunlardı; Melek Papa gelecektir."

"Öyle olsun, Ubertino," dedi William. "Bu arada, İmparator'un tahttan indirilmesini önlemek için burada bulunuyorum ben. Senin Melek Papandan Fra Dolcino da söz ediyordu..."

"O yılanın adını bir daha ağzına alma!" diye bağırdı Ubertino; ilk kez acısının öfkeye dönüştüğünü görüyordum. "Calabria'lı Joachim'in sözlerini lekeledi o; ölüm ve pislik getiren sözcüklere dönüştürdü. Deccal'in habercisiydi, eğer böyle biri varsa. Ama sen böyle konuşuyorsun William, çünkü gerçekte Deccal'in geleceğine inanmıyorsun; Oxford'daki hocaların sana, yüreğinin geleceği kestirme yetilerini kurutarak mantığı putlaştırmayı öğrettiler!"

"Yanılıyorsun, Ubertino," diye karşılık verdi William, büyük bir ciddilikle, "hocalarım arasında en çok Roger Bacon'a saygı duyduğumu bilirsin..."

"Hani şu uçan makineler konusunda saçma sapan şeyler söyleyen," diye homurdandı Ubertino, acı acı.

"Açık seçik bir biçimde Deccal'den söz eden, dünyanın yozlaşmasında ve bilimin gerilemesinde onun belirtilerini sezen. Ama, Bacon, kendimizi onun gelişine hazırlamamızın bir tek yolu olduğunu öğretti: doğanın gizlerini öğrenmek, bilimden insan türünün gelişmesi için ya-

1. (Lat.) "Bunlardan, Seraphicus'un onayıyla, ilk arınanın, göksel ateşle tutuşup her şeyi yaktığı görülüyordu. Verimli olan ikincisi övgü sözcükleriyle dünyanın karanlıklarını aydınlattı." (Ç.N.)

rarlanmak. Otların iyileştirici erdemini, taşların yapısını inceleyerek, hatta senin güldüğün o uçan makineleri tasarlayarak Deccal'le savaşmaya hazırlanabilirsin."

"Senin Bacon'ının Deccal'i, zekânın gururunu beslemek için bahaneydi."

"Kutsal bir bahane."

"Bahane olan hiçbir şey kutsal değildir. William, bilirsin seni severim. Sana çok güvendiğimi de bilirsin. Zekânı yen. Efendimizin yaraları için ağlamayı öğren, kitaplarını at."

"Yalnızca seninkini alıkoyacağım," diye gülümsedi William. Ubertino da gülümsedi ve parmağıyla onu tehdit etti: "Deli İngiliz. Meslektaşlarına çok gülme. Tersine, sevmediklerinden kork. Manastırda tetikte ol. Burası hoşuma gitmiyor."

"Ben de burayı daha iyi tanımak istiyorum," dedi William, izin isteyerek. "Gidelim, Adso."

"Ben sana burası iyi bir yer değil diyorum, sen tutmuş burayı tanımak istediğini söylüyorsun. Hıh!" dedi Ubertino başını sallayarak.

"Bu arada," dedi gene, sahının yarısına çoktan varmış olan William, "bir hayvana benzeyen ve Babil dili konuşan o rahip kim?"

"Salvatore mi?" diye döndü, çoktan diz çökmüş olan Ubertino. "Sanırım onu bu manastıra ben armağan ettim... kilerciyle birlikte. Sırtımdan Fransisken binişini çıkardıktan sonra, bir süre için Casale'deki eski manastırıma döndüm; orada başka rahipler gördüm; halk onları, benim tarikatımdan Tinciler olmakla suçladığı için üzgündüler... Onlardan yana davranarak, benim örneğimi izleyebileceklerini söyledim. İçlerinden ikisini, Salvatore'yle Remigio'yu, geçen yıl geldiğimde burada buldum. Salvatore... Gerçekten de tıpkı bir hayvana benziyor. Ama işe yarar."

William bir an duraksadı. "Onun, '*Penitenziagite!*' dediğini işittim."

Ubertino sustu. Üzücü bir düşünceyi kovmak istercesine bir elini salladı. "Hayır, sanmam. Bu laik papazları bilirsin. Köylüdürler, belki bir gezici vaizi dinlemişlerdir, ne söylendiğini bilmezler. Salvatore'nin bence başka bir kusuru var; obur ve kösnü düşkünü bir hayvan o. Ama Ortodoksluğa karşı hiçbir şeyi, ama hiçbir şeyi yoktur. Hayır, manastırın kötülüğü başka bir şey; onu çok bilende ara, hiç bilmeyende değil. Bir sözcüğün üstüne bir kuşku kalesi kurma."

"Bunu hiçbir zaman yapmayacağım," diye yanıtladı William. "Sorguculuğu bunu yapmamak için bıraktım. Ama sözcükleri dinlemeyi, sonra da onlar üstüne düşünmeyi seviyorum."

"Çok düşünüyorsun. Oğlum," dedi bana dönerek, "ustan kötü örnek olmasın sana. Düşünülmesi gereken biricik şey, yaşamımın sonunda bilincine vardım bunun, ölümdür. *Mors est quies viatoris, finis est omnis laboris.*[1] Şimdi bırakın, dua edeyim."

1. (Lat.) Yolcunun dinlenmesidir ölüm / her işin sonudur. (Ç.N.)

Birinci gün
İKİNDİ

William şifalı bitkiler uzmanı Severinus'la bilgince bir konuşma yapıyor.

Orta sahından geri döndük ve dışarı çıktık. Ubertino'nun sözleri yüzünden tedirginliğim devam ediyordu.

"Ubertino... tuhaf bir adam," dedim.

"Birçok bakımdan büyük bir adamdır ya da büyük bir adamdı. Ama bu yüzden de tuhaftır. Yalnızca küçük adamlar normal görünürler. Ubertino yakılmasına yardımcı olduğu sapkınlardan biri de olabilirdi, Kutsal Roma Kilisesi'nin kardinallerinden biri de. İki sapkınlığın da yanı başına kadar gitti. Ubertino'yla konuştuğum zaman Cehennem, Cennet'in öteki yüzü gibi gelir bana..."

Ne demek istediğini anlamadım: "Hangi yüzü?" diye sordum.

"Doğru," diye kabul etti William. "Cennet'in başka yüzü var mı, yoksa bir bütün mü, bilmek gerek. Ama sen bana kulak verme. Hem o kapıya da bakma artık," dedi enseme hafifçe vurarak; o sırada içeri girerken görmüş olduğum yontuların çekiciliğine kapılmış arkama dönüyordum. "Bugün yeterince şaşırttı seni. Her şey."

Dışarı çıkmak üzereyken, önümde bir başka rahip daha gördüm. William'la aynı yaşta olmalıydı. Bize gü-

lümsedi ve uygarca selam verdi. Adının Sankt Wendelli Severinus olduğunu, bitki uzmanı olup hamamı, hastaneyi ve botanik bahçesini yönettiğini ve manastırda yolumuzu daha kolay bulmak istiyorsak, hizmetimizde olduğunu söyledi.

William ona teşekkür etti; içeri girerken güzel bahçenin farkına vardığını, ona bahçede yalnızca sebze değil, karların arasından görebildiği kadarıyla şifalı bitkiler de varmış gibi geldiğini söyledi.

"Yazın ya da ilkbaharda, her biri kendi çiçekleriyle bezenmiş çeşit çeşit bitkileriyle bu bahçe Yaratıcı'ya daha güzel övgüler söyler," dedi Severinus, özür dilercesine. "Ama bu mevsimde de bu bitki uzmanının gözleri, kuru dallar arasından sürgün verecek bitkileri görür ve bu bahçenin hiçbir botanik bahçesinin olamayacağı kadar zengin, renkli, kitaplardaki minyatürler kadar güzel olduğunu söyleyebilir sana. Hem sonra iyi otlar kışın da büyür; ötekileri de toplayıp kavanozlara koyarak laboratuvarda hazır bulunduruyorum. Böylece, kuzukulağı kökleriyle katarakt iyileştirilir; hatmi köklerinin özüyle deri hastalıkları için bant yapılır; dulavratotuyla egzamaların kabuk bağlaması sağlanır; loğusaotunun kökgövdeleri dövülüp öğütülerek sürgünde ve bazı kadın hastalıklarının iyileştirilmesinde kullanılır; karabiber sindirimi kolaylaştırır; öksürükotu öksürüğe iyi gelir; sonra sindirim için iyi yılanotumuz var; meyan ve ardıçtan çok iyi şırınga elde edilir; mürver ağacı kabuğundan karaciğere iyi gelen bir öz yapılır; çöven soğuk suda yumuşatılarak kataraktın sağaltımında kullanılır; kediotunun erdemlerini kuşkusuz biliyorsunuz."

"Çeşitli iklimlerde yetişen değişik bitkileriniz var; hem de iyi cins. Bunu nasıl sağlıyorsunuz?"

"Bir yandan, Tanrı'nın lütfuna borçluyum bunu; yüksek yaylamızın, güneyde denize bakan ve ılık deniz rüz-

gârlarını alan bir sıradağla, kuzeyde, ormanlarının özsularını aldığı daha yüksek bir dağ arasındaki konumuna. Öte yandan, üstatlarımın isteği üzerine, layık olmaksızın öğrendiğim sanatıma borçluyum. Bazı bitkiler, çevrelerindeki toprak koşullarına, beslenmelerine ve büyümelerine özen gösterirseniz en elverişsiz koşullar altında bile yetişirler."

"Ama yalnızca yenebilen bitkileriniz de var, değil mi?" diye sordum.

"Seni gidi aç kurt; doğru miktarlarda alınırsa, beslenmeye yarayıp da bedenin sağaltılmasına iyi gelmeyen hiçbir besin yoktur. Ancak aşırılık, onların hastalıklara yol açmasına neden olur. Soğanı ele alalım; ılık ve nemlidir; az miktarda yenirse cinsel gücü artırır (bizim gibi yeminli olmayanlar için elbette), ama fazlası başa bir ağırlık verir ki, süt ve sirkeyle iyileştirilmesi gerekir. Genç bir rahibin," diye ekledi kurnazca, "soğanı az yemesi için iyi bir neden. Soğan yerine sarmısak yemek daha iyi. Sıcak ve kuru olan sarmısak, zehirlere karşı iyidir. Ama akşamları çok yendiğinde kötü düşlere yol açtığı söylenir. Bununla birlikte, bazı başka bitkilere oranla çok daha az yapar bunu. Öyle bitkiler vardır ki, karabasan gördürür insana."

"Hangileri?" diye sordum.

"Ooo, çömezimiz çok şey bilmek istiyor. Bunlar yalnızca bir bitki uzmanının bilmesi gereken şeyler; yoksa düşüncesizin biri ortalıkta dolaşarak görüntüler dağıtabilir; başka bir deyişle, bitkiler aracılığıyla yalan söyleyebilir."

"Ama," dedi William o zaman, "bu tür görüntülerden korunabilmek için biraz ısırgan, *roydra* ya da *olieribus* yeter. Umarım bu yararlı otlardan vardır sizde."

Severinus üstadıma gözucuyla baktı. "Şifalı otlarla ilgileniyor musunuz?"

"Çok az," dedi William, alçakgönüllülükle, "İbn Butlan'ın *Tacuini sanitatis*'i[1] geçmişti elime..."

"Ebu'l-Hasan El-Muhtar bin Abdûn bin Sadûn."

"Ya da Elluchasem Elimithar, nasıl dilersen. Acaba burada bir kopyası var mıdır?"

"En güzellerinden biri. Birçok değerli resim var içinde."

"Tanrı'ya şükür. Peki, Platearius'un *De virtutibus herbarum*'u?"[2]

"O da var. Aristoteles'in *De Plantis*'i[3] de var. Bitkiler üstüne seninle açık yürekli bir konuşma yapmaktan sevinç duyarım."

"Ben, senden çok isterim bunu," dedi William, "ama tarikatınızın kabul ettiği suskunluk ilkesini çiğnemiş olmaz mıyız?"

"Bu ilke," dedi Severinus, "yüzyıllar boyu, çeşitli toplulukların günlük gereksinimlerine uydurulmuştur. Başlangıçta bu ilke, *lectio divina*'yı[4] öngörüyordu, araştırmayı değil; tarikatımızın kutsal ve insancıl şeylerle ilgili araştırmalarını ne denli geliştirdiğini biliyorsun. Kural, ortak bir yatakhaneyi de öngörüyor; ama bizde olduğu gibi rahiplerin gece boyunca düşünme olanağına sahip olabilmeleri için, her birinin ayrı bir hücresi olması yerindedir; Kural susku konusunda çok katıdır; bizde de, yalnız elleriyle çalışan rahiplerin değil, yazıp çizenlerin de öteki rahiplerle konuşmamaları gerekir. Ama manastır her şeye karşın bir araştırmacılar topluluğu olduğundan, rahiplerin çoğu kez topladıkları bilgi hazinelerini aralarında değiş

1. (Lat.) Tam adı *Tacuini sanitatis Elluchasem Elimithar medici de Baldath*. Hıristiyan Arap hekim İbn Butlan'ın *Takvîmü's-Sıhha* adlı eseri. (Ç.N.)
2. (Lat.) Bitkilerin Erdemlerine Dair. (Y.N.)
3. (Lat.) Bitkilere Dair. (Ç.N.)
4. (Lat.) Kutsal okuma. (Ç.N.)

tokuş etmeleri yararlıdır. Çalışmalarımızla ilgili her konuşma, yemekhanede ya da ayin saatleri sırasında açılmamak koşuluyla yasal ve yararlı sayılır."

"Otrantolu Adelmo ile çok konuşma olanağı buldun mu?" diye sordu William birden.

Severinus şaşmış görünmedi: "Görüyorum ki Başrahip seninle konuşmuş bile," dedi. "Hayır. Ona çok sık rastlamazdım. Zamanını elyazmalarını resimlemekle geçirirdi. İşiyle ilgili olarak, onun bazen başka rahiplerle, örneğin Salvamec'li Venantius ya da Burgos'lu Jorge'yle konuştuğunu işittim. Hem ben günümü yazı salonunda değil, laboratuvarımda geçiririm." Başıyla hastane binasını gösterdi.

"Anlıyorum," dedi William. "Öyleyse Adelmo'nun görüntüler görüp görmediğini bilmiyorsun."

"Görüntüler mi?"

"Senin otlarının yol açtığı görüntüler gibi örneğin."

Severinus dikleşti: "Tehlikeli otları büyük bir özenle sakladığımı söylemiştim."

"Demek istediğim bu değil," diye çabuk çabuk açıkladı William. "Genel olarak görüntülerden söz ediyorum ben."

"Anlamıyorum," diye direndi Severinus.

"Düşünüyorum da, gece yarısı bir rahibin, Başrahip'in izniyle, yasak saatte oraya girenlerin başına, korkunç şeyler gelebilirdi – şey, diyordum ki, onu uçuruma iten şeytanca görüntüler görmüş olabilirdi diye düşünüyordum."

"Bir kitaba gerek duyduğum zamanlar dışında, yazı salonuna hiç gitmediğimi söyledim; ama genellikle hastanede sakladığım ot koleksiyonum vardır. Dediğim gibi, Adelmo, Jorge'yle, Venantius'la ve doğal olarak Berengar'la çok içli dışlıydı."

Severinus'un sesindeki belli belirsiz heyecanı ben

bile sezdim. Üstadımın gözünden de kaçmadı bu: "Berengar'la mı? Peki niçin doğal olarak?"

"Arundelli Berengar kütüphane yardımcısıdır. Meslektaştılar, ikisi de aynı zamanda çömez olmuşlardı; konuşacak şeyleri olması doğaldır. Bunu demek istemiştim."

"Demek bunu demek istemiştin," dedi William. Bu nokta üstünde durmaması beni şaşırttı. Gerçekten de, hemen konuyu değiştirdi. "Ama belki de *Aedificium*'a girmenin vakti geldi. Bize yol gösterir misin?"

"Seve seve," dedi Severinus, rahatladığı apaçıktı. Bizi botanik bahçesinin yanından geçirip *Aedificium*'un batıya bakan yüzüne götürdü.

"Bahçeye bakan kapı mutfağa açılır," dedi, "ama mutfak zemin katının yalnızca batı yarısını işgal eder; öteki yarısında hastane vardır. Kilisenin, koronun arkasından dolaşılarak ulaşılan güney girişindeyse, mutfakla hastaneye açılan iki kapı daha vardır. Ama biz buradan girelim, çünkü mutfaktan doğruca hastaneye geçebiliriz."

Kocaman mutfağa girince, *Aedificium*'un içinde, yapının yüksekliğinde, sekizgen bir avlu bulunduğunu fark ettim. Daha sonra bunun, hiçbir girişi olmayan bir tür kuyu olduğunu anladım; her katta, yapının dış yüzünde olduğu gibi bu avluya bakan geniş pencereler vardı. Mutfak duman içinde, birçok hizmetçinin daha şimdiden akşam yemeğini hazırlamak için koşuşturduğu uçsuz bucaksız bir giriş salonunu andırıyordu. Büyük bir masanın üstünde iki hizmetçi sebze, arpa, yulaf ve çavdardan, içine turp, suteresi, şalgam ve havuç doğrayarak bir hamur karıyorlardı. Az ötede bir aşçı balıkları şarap ve su karışımında pişirmiş, adaçayı, maydanoz, kekik, sarmısak, karabiber ve tuzdan yapılmış bir karışım döküyordu üstlerine.

Batı kulesinin altında, kocaman bir ekmek fırını, ağzı açık, daha şimdiden kıpkırmızı alevlerle parlıyordu.

Güney kulesindeyse, üstünde koca koca tencerelerin kaynadığı ve ızgaraların döndüğü kocaman bir ocak vardı. Tam o sırada, kilisenin arkasındaki ambarın yanındaki avluya açılan kapıdan, domuz çobanları, kesilmiş domuzların etleriyle birlikte içeri giriyorlardı. Bu kapıdan çıkınca kendimizi duvarların arkasında, birçok yapının yükseldiği alanın doğu ucundaki bir harman yerinde bulduk. Severinus bana bu yapıların birincisinin ambar olduğunu söyledi; sonra at ahırları, sonra öküz ahırları, sonra kümesler ve koyun ağılları geliyordu. Domuz ağıllarının dışında, domuz çobanları, kocaman bir küpte yeni kesilmiş domuzların kanını, pıhtılaşmasını önlemek için karıştırıyorlardı. Hemen ve gerektiği gibi karıştırılırsa, soğuk iklim sayesinde birkaç gün dayanıyor, sonra bundan puding yapıyorlardı.

Yeniden *Aedificium*'a girdik; içinden geçtiğimiz hastaneye şöyle bir göz atıp doğu kulesine doğru yöneldik. Hastanenin kapladığı iki kuleden kuzeydekinde bir ocak, ötekinde, üst kattaki yazı salonuna çıkan bir döner merdiven vardı. Rahipler her gün bu merdivenden ya da buradaki ocağın ve mutfaktaki fırının arkasındaki çok daha az rahat, ama ısıtılmış iki sarmal merdivenden çıkarak işlerine gidiyorlardı.

William, pazar olmasına karşın, yazı salonunda birini bulabilir miyiz, diye sordu. Severinus gülümsedi ve iyi bir Benedikten'in işinin dua etmek olduğunu söyledi. Pazarları ayinler daha uzun sürüyor, ama kendilerini kitaplara adamış rahipler yazı salonunda birkaç saat daha kalıp her zamanki gibi kutsal yazılar üstünde verimli gözlem, öğüt ve görüş alışverişinde bulunuyorlardı.

Birinci gün

AKŞAMÜZERİ

William ve Adso yazı salonunu ziyaret ediyor ve birçok araştırmacı, kopyacı ve başlık yazıcısı, bu arada, Deccal'i bekleyen yaşlı bir körle tanışıyorlar.

Yukarı çıkarken, üstadımın merdiveni aydınlatan pencereleri incelediğini gördüm. Belki ben de onun gibi yetenekli olmaya başlamıştım, çünkü pencerelerin konumunun, onlara ulaşmaya pek de elverişli olmadığını fark ettim. Öte yandan, hastaneye bakan pencereler de (birinci katta, uçuruma bakan tek pencereler), altlarında herhangi bir eşya olmadığına göre, kolayca ulaşılabilir gibi görünmüyordu.

Merdivenin başına vardıktan sonra, doğu kulesinden kitaplığa girdik. Bir hayranlık çığlığını tutamadım. İkinci kat, birinci kat gibi bölünmemişti ve olanca genişliğiyle gözlerimin önünde uzanıyordu. Kıvrık ve çok yüksek olmayan tonozlar, güzel bir ışığın yayıldığı bir boşluğu çevreliyordu, çünkü salonun büyük duvarlarının her birinde üçer tane kocaman pencere vardı; her kulenin beş dış yüzünde de daha küçük birer pencere açılmıştı; son olarak, sekiz yüksek, dar pencere, ışığın ortada, sekizgen biçimindeki kuyudan içeri girmesini sağlıyordu.

Pencerelerin bolluğu, büyük salonun bir kış öğle so-

nunda bile sürekli ve yaygın bir ışıkla şenlenmesini sağlıyordu. Camlar kiliseninkiler gibi renkli değildi; kurşun çerçeveli, renksiz cam kareleri, ışığın insan sanatınca bir değişime uğramaksızın, olabildiğince arı bir biçimde içeri girmesine ve okuma yazma çalışmalarını aydınlatmasına izin veriyordu. Başka zamanlarda, başka yerlerde, birçok yazı salonu gördüm; ama hiçbirinde, çevreyi aydınlatan fiziksel ışığın dökülüşünde, odanın orantısının ayrılmaz bir niteliği olan, ışığın somutlaştırdığı tinsel ilke, tüm güzelliklerin ve bilginin kaynağı olan *claritas*[1], böylesine ışıl ışıl parlamıyordu. Çünkü güzelliği yaratan, üç şeyin uyumudur: her şeyden önce, bütünlük ya da yetkinlik – bu yüzden yetkin olmayan şeylere çirkin deriz; sonra gerekli orantı ya da uyum; son olarak da aydınlık ve ışık; gerçekten de rengi açık seçik olan nesnelere güzel deriz. Ve güzelin görünümü erinç sağladığı ve susuzluğumuzu erinç içinde iyi ya da güzel şeylerle gidermek aynı şey olduğu için de, içimin büyük bir avuntuyla dolduğunu hissettim ve böyle bir yerde çalışmanın ne denli hoş olacağını düşündüm.

O öğle saatinde gözlerimin önünde beliren şey, bana neşeli bir bilim işliği gibi göründü. Daha sonra, Sankt Gallen'de, benzer oranlarda kitaplıktan ayrılmış (başka manastırlarda rahipler kitapların durduğu yerde çalışıyorlardı) bir yazı salonu gördüm, ama konumu bununki gibi güzel değildi. Her pencerenin altına bir masa konmuştu; antik metinlerle uğraşanlar, başlık yazıcıları ve araştırmacıların her biri kendi masasında oturuyordu. Salonda kırk pencere olduğu için de (gerçekten de kusursuz bir sayı; dörtgenin on katı; sanki On Emir, dört asal erdemle çarpılmış gibi), aynı anda kırk rahip

1. (Lat.) Aydınlık, berraklık, parlaklık. (Ç.N.)

çalışabilirdi orada; ama şu anda ancak otuz rahip vardı. Severinus, rahiplerin, sabah, öğle ve ikindi dualarından bağışık tutulduklarını, böylece gün ışığında çalışmalarını kesmek zorunda kalmadıklarını ve işlerini ancak güneş batarken, günbatımı duasına katılmak için bıraktıklarını açıkladı bize.

En aydınlık yerler antik metinlerle uğraşanlara, en usta ressamlara, bölüm başlığı yazarlarına ve elyazması kopyacılarına ayrılmıştı. Her masada, resim çizmek ve kopya etmek için gerekli her şey vardı: mürekkep boynuzları, bazı rahiplerin ince bir bıçakla sivriltmekte oldukları ince tüykalemler, parşömeni düzgünleştirmek için süngertaşı, üstüne yazılacak yazıların izleyeceği çizgileri çizmek için cetveller. Her yazıcının yanında ya da eğimli masanın üst kısmında, sayfanın üstü, o sırada kopya edilmekte olan satırı çevreleyen bir maskeyle örtülü, kopya edilecek elyazmasının durduğu bir kürsü vardı. Kimi rahiplerin altın renkli ya da başka renkte mürekkepleri vardı. Kimileri de yalnızca kitap okuyorlar, özel defterlerine ya da levhalara not alıyorlardı.

Çalışmalarını incelemeye vakit bulamadım, çünkü adının Hildesheim'lı Malachi olduğunu öğrenmiş bulunduğumuz kütüphaneci yanımıza geldi. Yüzü bir hoş geldiniz anlatımına bürünmeye çalışıyordu, ama böylesine kendine özgü bir ifade karşısında ürpermekten kendimi alamadım. Yüzü solgundu, orta yaşlı olmasına karşın ince yüz kırışıklıkları ağı, ilk bakışta yaşlı bir erkeği değil de, yaşlı bir kadını (Tanrı beni bağışlasın) anımsatıyordu, belki de derin ve hüzünlü gözlerindeki bilemediğim kadınsı bir şey nedeniyle. Ağzı gülümseme nedir bilmezmiş gibiydi; o adam, insana, istenmeyen bir görev için var olmanın acısına katlanmak durumunda olduğu izlenimi veriyordu.

Bizi kibarca karşılayıp o sırada orada çalışmakta olan

rahiplerin birçoğuyla tanıştırdı. Her birinin o sırada yapmakta olduğu iş hakkında bilgi de verdi; ben hepsinin bilime ve kutsal sözün incelenmesine duydukları derin bağlılığı takdir ettim. Böylece, kuşkusuz gelmiş geçmiş tüm insanların en bilgesi olan Aristoteles'e kendini adamış, Yunanca-Arapça çevirmeni, Salvamec'li Venantius'u tanıdım. Retorikle uğraşan genç bir İskandinav rahibi olan Upsala'lı Benno. Kütüphaneci yardımcısı Arundel'li Berengar. Kitaplıkta yalnızca birkaç ay ödünç olarak kalacak yapıtları kopya etmekte olan Allessandria'lı Aymaro, sonra çeşitli ülkelerden bir grup başlık yazarı, Clonmacnoise'lu Patrick, Toledo'lu Rabano, Iona'lı Magnus, Hereford'lu Waldo.

Liste daha da uzayabilirdi; gerçekten hiçbir şey, şaşılası bir canlı anlatımlar aracı olan bir fihristten daha olağanüstü değildir. Ama şimdi, rahipler arasındaki belli belirsiz tedirginliğin ve tüm konuşmalarında ağırlığını duyuran ne olduğunu bilmediğim şeyi anlamaya yarayan birçok belirtinin ortaya çıktığı tartışma konumuza dönmeliyim.

Üstadım, Malachi ile konuşmaya başlayarak, kitaplığın güzelliğini ve etkinliğini övdü ve orada yürütülen çalışmaların yöntemine ilişkin bilgi istedi, çünkü her yerde bu kitaplıktan söz edildiğini işittiğini ve kitapların çoğunu incelemek istediğini büyük bir kesinlikle söyledi. Malachi ona, Başrahip'in daha önce söylemiş olduğu şeyi açıkladı; rahip, danışmak istediği kitabı kütüphaneciden istiyor, o da eğer istek yerinde ve ciddiyse, üst kattaki kitaplıktan alıp getiriyordu. William ona, üst kattaki dolaplarda saklanan kitapların adlarını nasıl bilebildiğini sordu; Malachi, küçük bir altın zincirle masasına tutturulmuş, sık yazılmış listelerden oluşmuş kalın bir kitap gösterdi.

William ellerini birleşinin, göğsünün üstünde bir tor-

ba oluşturacak biçimde açıldığı yere soktu ve oradan, daha önce, yolculuğumuz boyunca bazen elinde bazen yüzünde görmüş olduğum bir şey çıkardı. Bir çataldı bu; tıpkı bir binicinin at üstünde bacakları ayrık duruşu ya da bir kuşun tüneğine tutunması gibi, insanın burnunun üstünde (onun öylesine çıkık ve gaga burnunun üstünde daha da iyi) durabilecek bir biçimde yapılmıştı. Çatalın iki yanında, gözlerin tam önüne gelen yerde, bir bardağın dibi gibi kalın, badem biçiminde iki camı tutan iki oval halka vardı. William gözünde bununla okumayı yeğliyor, doğanın ona bağışladığından, özellikle gün ışığı azalmaya başlarken ilerlemiş yaşının elverdiğinden daha iyi okuduğunu söylüyordu. Uzağı görmesine yaramıyordu bu, çünkü gözleri çok keskindi; yakını görmesine yarıyordu. Bu camlarla, benim bile sökmekte zorluk çektiğim çok ince harflerle yazılmış elyazmalarını okuyabiliyordu. Bana, insanın ömrünün yarısını geçince, görüşü kusursuz olsa bile, gözün sertleştiğini, gözbebeğinin uyum sağlayamadığını, birkaç bilginin ellinci baharlarından sonra okuma yazma bakımından ölmüş gibi olduklarını açıklamıştı. Daha uzun yıllar zekâlarının en iyi ürünlerini verebilecek insanlar için ne büyük şanssızlık. Biri bu aracı keşfedip yaptığı için Tanrı'ya şükretmeliydi. Bunu bana, bilimin bir amacının da insan ömrünü uzatmak olduğunu söyleyen o hayran olduğu Roger Bacon'ın görüşlerini desteklemek için söylüyordu.

Öteki rahipler William'a büyük bir merakla bakıyorlar, ama soru sorma yürekliliğini gösteremiyorlardı. Böylesine kıskançlık ve gururla okumaya ve yazmaya adanmış bir yere bile bu hayranlık verici aracın daha girmemiş olduğunu anladım. Ve bilgileriyle dünyaya ün salmış insanları şaşkına döndürecek bir şeye sahip olan bir adamın çömezi olduğum için övünç duydum.

William gözlerinde o şeylerle elyazması listelerin üs-

tüne doğru eğildi. Ben de baktım; kitaplıkta bulunan, adı hiç duyulmamış kitaplarla başka ünlü kitapların başlıklarını öğrendik.

"*De pentagono Salomonis, Ars loquendi et intelligendi in lingua hebraica,*[1] *De rebus metallicis*[2], *Harizmi'nin Hisabü'l-Cebr ve'l-Mukabele*'si, Robertus Anglicus'un Latinceye çevirdiği, Silius Italicus'un *Puniche*'si[3], Rabanus Maurus'un *Gesta francorum, De laudibus sanctae crucis*'i[4] ve *Flavii Claudii Giordani de aetate mundi et hominis reservatis singulis litteris per singulos libros ab A usque ad Z,*"[5] diye okudu üstadım. "Olağanüstü yapıtlar. Ama nasıl bir sıraya göre kaydedilmiş bu kitaplar?" Benim bilmediğim, ama kuşkusuz Malachi'nin bildiği bir kitaptan okudu: "*Habeat Librarius et registrum omnium librorum ordinatum secundum facultates et auctores, reponeatque eos separatim et ordinate cum signaturis per scripturam applicatis.*[6] Nasıl oluyor da her kitabın yerini biliyorsunuz?"

Malachi ona her başlığın yanında yer alan notları gösterdi. Okudum: *iii*, IV *gradus*, V *in prima graecorum*; *ii*, V *gradus*, VII *in tertia anglorum*, böyle gidiyordu. İlk sayının, her kitabın raftaki ya da *gradus*'taki yerini; ikinci sayının *gradus*'u, üçüncü sayının dolabı gösterdiğini anladım; öteki anlatımların, kitaplıktaki bir odayı ya da koridoru belirttiğini de anladım ve bu son işaretler üs-

1. (Lat.) Süleyman'ın Sarayı'na Dair, İbrani Dilinde Konuşma ve Anlama Sanatı. (Ç.N.)

2. (Lat.) Metal Şeylere Dair. (Ç.N.)

3. (Lat.) Pön Savaşları. (Ç.N.)

4. (Lat.) Frankların Etkinlikleri, Kutsal Haça Övgülere Dair. (Ç.N.)

5. (Lat.) Flavius Claudius Giordanus'un dünya tarihi ve A'dan Z'ye, insan adlarına göre, her harfe bir kitap ayrılarak. (Ç.N.)

6. (Lat.) Her kütüphaneci, tüm kitapların konulara ve yazarlara göre düzenlenmiş bir kataloğuna sahip olmalıdır ve onları ayrı ve yazılı işaretlere göre düzenlenmiş olarak saklamalıdır. (Ç.N.)

tüne daha çok bilgi isteme yürekliliğini gösterdim. Malachi ciddi ciddi bana baktı: "Kitaplığa yalnızca kütüphanecinin girmesine izin verildiğini belki de bilmiyorsunuz ya da unuttunuz. Bunları yalnızca onun bilmesi doğru ve yeterlidir."

"Ama bu listede kitaplar hangi sıraya göre kaydedilmiş?" diye sordu William. "Konulara göre değil gibi geliyor bana." Alfabe sırasıyla yazar adlarına göre bir düzenden söz etmedi, çünkü ancak son yıllarda uygulandığını gördüğüm bu dizge o zaman çok seyrek olarak kullanılıyordu.

"Kitaplık çok eski zamanlarda kuruldu," dedi Malachi. "Kitaplar da alınış, bağış, duvarlarımız arasına giriş sırasına göre kaydedilir."

"Bulması zor," dedi William.

"Kütüphanecinin onları ve her kitabın ne zaman geldiğini ezbere bilmesi yeter. Öteki rahiplere gelince; kütüphanecinin belleğine güvenebilirler." Kendisinden değil de, bir başkasından söz edermiş gibi konuşuyordu; şu sırada kendisinin layık olmayarak üstlendiği, ama daha önce bilgilerini birbirlerine aktaran yüz insanın üstlenmiş oldukları görevden söz etmekte olduğunun farkına vardım.

"Anladım," dedi William, "demek ben, Süleyman'ın sarayı konusunda, ne olduğunu bilmeksizin bir şey arıyorsam, az önce başlığını okuduğum kitabın kitaplıkta bulunduğunu bana söyleyebilecek ve onun üst kattaki yerini belirleyebileceksiniz."

"Eğer Süleyman'ın sarayı konusunda gerçekten bir şey öğrenmek istiyorsanız," dedi Malachi. "Ama bu, size vermeden önce Başrahip'in görüşünü almayı uygun bulacağım bir kitap."

"En değerli ressamlarınızdan birinin kısa bir süre önce yok olduğunu öğrendim. Başrahip onun sanatından

uzun uzun söz etti bana. Resimlediği elyazmalarını görebilir miyim?"

"Otrantolu Adelmo," dedi Malachi, William'a ilgisizce bakarak, "yaşı genç olduğu için yalnızca kenar süsleri yapardı. Çok canlı bir imgelemi vardı; bilinen şeylerden bilinmeyen şaşırtıcı şeyler yapmayı bilirdi; bir insan gövdesini bir at başıyla birleştiren biri gibi. Kitapları işte orada. Masasına henüz kimse dokunmadı."

Adelmo'nun çalışma masasına yaklaştık; zengin bir biçimde süslenmiş bir mezmurlar kitabının sayfaları hâlâ üstünde duruyordu; parşömenlerin kraliçesi olan *vellum* yapraklarıydı bunlar; sonuncusu hâlâ masaya tutturulmuş duruyordu. Daha yeni süngertaşıyla kazınıp tebeşirle yumuşatılmış, rendeyle düzeltilmişti; ince bir uçla yanlarında açılmış minicik deliklerden, ressamın eline yol gösterecek tüm çizgiler çizilmişti. Sayfanın yarısı yazıyla doldurulmuş, rahip metnin kenarlarına desenlerin taslaklarını çizmeye başlamıştı. Öteki sayfalar bitmişti; William'la onlara bakarken bir hayranlık çığlığını tutamadık. Bu, kenarlarında, duyularımızın bizi alıştırdığının tam tersi bir dünyanın betimlendiği bir mezmurdu. Gerçeğin dile getirilmesi diye tanımlanan bir konuşmanın yanı başında, olağanüstü bilmecemsi imgeleriyle, ona derinden bağlı, köpeklerin tavşanlardan kaçtığı, geyiklerin aslanları avladığı tepetaklak bir evren üstüne yalanlarla dolu bir konuşma yer alıyordu; küçük kuş ayaklı başlar, sırtlarında insan eli olan hayvanlar, içinden ayakların fışkırdığı kıllı başlar, zebra gibi çizgili canavarlar, binlerce çözülmez düğümle kıvrım kıvrım yılansı boyunları olan dörtayaklılar, geyik boynuzlu maymunlar, kol ve bacakları andıran alıcı kuş biçimde denizkızları, başka insan gövdelerinin kamburlar gibi sırtlarından çıktığı kolsuz adamlar, karınlarında diş dolu ağızlar bulunan yaratıklar, at başlı insanlar ve insan ba-

caklı atlar, kuş kanatlı balıklar ve balık kuyruklu kuşlar, tek gövdeli çift başlı ya da tek başlı çift gövdeli canavarlar, horoz kuyruklu ve kelebek kanatlı inekler, başları balık sırtı gibi pul pul kadınlar, kertenkele burunlu yusufçuklarla iç içe geçmiş iki başlı ejderhalar, kentaurlar, filler, ağaç dallarına uzanmış *manticora*'lar, kuyrukları savaş düzeninde bir yaya dönüşmüş griffonlar, boyunları sonsuz uzunlukta şeytansı yaratıklar, insan biçimli dizi dizi hayvanlar ve hayvan biçimli cüceler bazen aynı sayfa üstünde yansılandığını gördüğüm kırsal yaşam görünümlerinde bir araya gelmişlerdi; tüm kırsal yaşam, toprağı belleyenler, meyve toplayanlar, harman kaldıranlar, yün eğiren kadınlar, tilkilerin yanı sıra tohum saçanlar ve maymunların koruduğu kaleli bir kentin duvarlarına tırmanan ok ve yayla donatılmış kurtlar ve sansarlar öylesine etkileyici bir canlılıkla çizilmişti ki, resimleri canlı sanırdınız. Şurada bir baş harfi bir "L" oluşturacak biçimde kıvrılarak sayfanın alt kısmında bir ejderha oluşturuyor, burada *vebum*[1] sözcüğünü başlatan bir büyük "V", gövdesinden doğal bir sürgün gibi bin kıvrımlı bir yılan çıkarıyordu; o yılandan da, yaprak ve salkım gibi başka yılanlar fışkırıyordu.

Mezmurlar kitabının yanında, kısa bir süre önce bitirildiği açıkça anlaşılan, inanılmaz derecede, avuç içine sığabilecek denli küçük boyutlu olağanüstü bir kitap vardı. Yazı inceydi; kenar süsleri ilk bakışta güçlükle görülebiliyor, tüm güzellikleri içinde görülebilmeleri için gözün onları yakından incelemesi gerekiyordu (İnsan, minyatürcünün böylesine sıkışık bir yerde böylesine bir canlılık etkisi yaratabilmek için onları hangi insanüstü araçla çizdiğini soruyordu kendi kendine). Kita-

1. (İt.) Söz. (Ç.N.)

bın tüm sayfa kenarları, olağanüstü güzellikle çizilmiş harflerin kıvrımlı betimlerinden, sanki onların doğal bir uzantısıymış gibi doğan minicik resimlerle kaplıydı: denizkızları, kaçan geyikler, ağızlarından ateş püsküren canavarlar, dizelerden solucanlar gibi fışkıran kolsuz insan gövdeleri. Bir noktada, üç değişik dizede yinelenen üç "Sanctus, Sanctus, Sanctus"u, sürdürmek istercesine, insan başlı üç güzel yabanıl hayvan resmi görülüyordu; bunların ikisi, bir öpüşle birleşmek için, biri aşağı, biri yukarı doğru eğilmişti; burada mutlaka resmi açıklayacak –açık seçik olmasa bile– derin tinsel anlam olduğuna inanmasam, hiç duraksamadan bu öpüşü utanç verici diye nitelerdim.

O sayfaları sessiz bir hayranlık ve gülme arasında izliyordum, çünkü resimler kutsal sayfaları yorumlasalar da kaçınılmaz olarak neşe eğilimi taşıyorlardı. Rahip William da gülümseyerek izliyordu onları. "Benim ülkemde bunlara Babewyn derler," dedi.

"Galya'da da Babouin denir," dedi Malachi. "Gerçekten de, Adelmo sanatını sizin ülkenizde öğrendi, ama daha önce Fransa'da öğrenim görmüştü. Habeş maymunları, yani Afrika'dan gelen maymunlar. Evlerin bir yamacın ucunda durduğu, toprağınsa gökyüzünde olduğu, tersine dönmüş bir dünyanın yaratıkları."

Ülkemin yerli dilinde işitmiş olduğum bazı dizeleri anımsadım; onları yinelemekten kendimi alamadım:

Aller Wunder si geswigen,
das herde himel hât überstigen,
daz sult ir vür ein Wunder wigen.[1]

1. (Orta Yüksek Almanca) Anılmasın tüm öteki mucizeler, susulsun, / gökyüzüne egemen oldu yeryüzü, / biricik mucizedir bu. (Çev. Prof. Wilfried Buch)

Malachi, aynı metinden sürdürdü:

Erd ob un himel unter
das sult ir hân besunder
Vür aller Wunder ein Wunder.[1]

"Aferin Adso," dedi kütüphaneci. "Gerçekten de bu resimler, mavi bir kazın üstüne binilip gidilen bir derede balık avlayan doğanların, gökyüzündeki atmacaların ardına düşen ayıların, güvercinlerle birlikte uçan istiridyelerin ve üç devin tuzağa düşürülüp bir horoz tarafından yendiği o ülkeden söz ediyor."

Dudakları solgun bir gülümseyişle aydınlandı. O zaman, konuşmayı belli bir çekingenlikle izlemiş olan öteki rahipler, kütüphanecinin onayını bekliyorlarmış gibi zavallı Adelmo'nun yeteneğini övüp onun gerçekdışı resimlerini birbirlerine göstererek yürekten gülmeye koyuldular. Herkes daha gülerken, omuz başımda ciddi ve sert bir ses duyduk:

"*Verba vana aut risui apta non loqui.*"[2]

Döndük. Bizimle konuşan, yılların ağırlığı altında ezilmiş, yalnız derisi değil, yüzü ve gözbebekleri de kar gibi beyaz bir rahipti. Kör olduğunu fark ettim. Gövdesi yaşlılığın ağırlığıyla küçülmüş, ama sesi hâlâ görkemli, kolları bacakları güçlüydü. Bizi görüyormuş gibi bakıyordu; daha sonraları da onun hep sanki hâlâ görüyormuş gibi davranıp konuştuğunu gördüm. Ama sesinin tınısı, yalnızca, peygamberlik lütfuna ermiş birinin sesi gibiydi.

1. (Orta Yüksek Almanca) Yeryüzü yukarıda, aşağıda gökyüzü, / önemsenmelidir bu, / biricik mucize, tüm mucizelerin üstünde. (Çev. Prof. Wilfried Buch / *Walther von der Vogelheide*'den.)

2. (Lat.) "Boş ya da gülünecek sözlerin söylenmesi uygun değildir." (Ç.N.)

"Gördüğünüz, bu yaşı ve bilgisiyle saygıdeğer insan," dedi Malachi William'a, yeni geleni göstererek, "Burgos'lu Jorge'dir. Grottaferratalı Alinardo'dan sonra manastırdakilerin tümünden daha yaşlı olduğundan, rahiplerin çoğu günah çıkarma gizliliği içinde günahlarını ona açarlar." Sonra, yaşlı adama dönerek, "Karşınızdaki, konuğumuz, Baskerville'li William Birader'dir," dedi.

"Umarım sözlerimden alınmamışsınızdır," dedi yaşlı adam ters bir tonla. "İnsanların gülünç şeylere güldüklerini işittim ve onlara yasamızın ilkelerinden birini anımsattım. Mezmur yazarının dediği gibi, bir rahip suskunluk andı içtiği için güzel konuşmalardan kaçınıyorsa, bu, onun kötü sözlerden kaçınması gereğinin daha güçlü bir nedenidir. Ve eğer kötü sözler varsa, kötü imgeler de vardır. Bunlar, dünyanın nasıl yaratıldığı konusunda yalan söyleyen ve dünyayı yüzyıllar boyunca olageldiği ve sonsuza dek olacağının tam tersi olarak gösteren imgelerdir. Ama siz başka bir tarikattan geliyorsunuz; bana söylediklerine göre, o tarikatta en yersiz neşe bile hoşgörüyle karşılanıyormuş." Benediktenler arasında, Assisi'li Aziz Francesco'nun tarikatının en son ve en şaşırtıcı dölleri olan Fratelli ve Tincilere yorulan tuhaflıkları ima ediyordu. Ama William Birader bu imayı anlamazlıktan geldi.

"Kenar resimleri çoğu kez güldürür insanı, ama eğiticidir," diye yanıtladı. "Nasıl vaazlarda, dindar kalabalıkların hayal gücünü etkilemek için çoğu kez eğlenceli örnekler vermek gerekirse, resimlerin dili de bu saçmalıklara dalmalıdır. Her erdem ve her günah için hayvanlardan alınacak bir ders vardır; hayvanlar, insancıl dünyayı örneklerler."

"A, evet," dedi yaşlı adam, şakacı ama gülümsemeksizin, "erdemli olma isteği uyandırmak için her resim iyidir; yaratılış başyapıtının baş aşağı çevrildiğinde gülme konusu olması koşuluyla. Böylece, Tanrı Sözü, lir çalan,

kalkanla toprağı süren baykuş, kendilerini sabana koşan öküzler, yukarı doğru akan ırmak, tutuşan deniz, terk-i dünya eden kurt aracılığıyla kendini gösterir! Öküzlerle tavşan avına çıkılsın, baykuşlardan dilbilgisi öğrenilsin, köpekler pireleri ısırsın, tek gözlüler dilsizleri korusun, dilsizler ekmek istesin, karınca buzağı doğursun, kızarmış piliçler havada uçsun, evlerin damlarında pastalar bitsin, papağanlar güzel konuşma dersi versin, tavuklar horozları döllesin, araba öküzlerin önüne koşulsun, köpek yatağa yatırılsın ve bunların tümü başlarının üstünde yürüsünler! Bütün bu saçmalıkların amacı nedir? Kutsal ilkeleri öğretmek bahanesiyle, Tanrı'nın yarattığı dünyanın tam tersi olan bir dünya!"

"Ama, Areopagites,[1]" dedi William alçakgönüllülükle, "Tanrı'nın ancak en çarpuk çurpuk şeylerle gösterilebileceğini öğretir. San Vittoreli Ugo da, benzetme ne denli az benzerse, gerçek ne denli iğrenç ve çirkin yaratıkların perdesi arkasında açıklanırsa, insanın hayal gücünün, tensel doyumlara kendini o denli az kaptırdığını ve resimlerin çarpıtılmışlığının ardındaki gizemleri kavramaya zorlandığını anımsatıyordu bize..."

"Bu mantık yürütme biçimini bilirim! Cluny rahipleri Cîteaux'lularla[2] savaşırken, bunun, bizim tarikatımızın başlıca ilkesi olduğunu utanarak itiraf ederim. Ama Aziz Bernardo haklıydı: Tanrı'nın yarattığı nesneleri, *per speculum et in aenigmate*[3] açıklamak için, canavarlar ve hilkat garibeleri betimleyen insanoğlu yavaş yavaş kendi yarattığı hilkat garibelerinden hoşlanmaya ve zevk almaya başlar; bu nedenle de, artık yalnız onlar

1. Dionysios'a atfedilen mistik kitapların yazarı. (Ç.N.)

2. XII. yüzyılda Cîteaux'lular Roma Ruhani Meclisi'nde daha önce Cluny'lerin işgal ettiği yerleri ele geçirmişlerdir. (Ç.N.)

3. (Lat.) Aynadan ve bilmece gibi. (Ç.N.)

aracılığıyla görür. Siz, gözleri hâlâ görenler, avlumuzun sütun başlıklarına bir bakmanız yeter." Eliyle pencereden dışarıyı, kiliseyi gösterdi: "Derin düşünceye dalmış rahiplerin gözleri önündeki o gülünç, o biçimsiz biçimlerin ve biçimli biçimsizliklerin anlamı nedir? O pis maymunların, o aslanların, o kentavrların, ağızları karınlarında, tek ayaklı, yelken kulaklı, o yarı insan yaratıkların? O benekli kaplanların, o savaşan savaşçıların, borularını çalan o avcıların ve o tek başlı çok gövdelilerle tek gövdeli çok başlıların? Yılan kuyruklu dörtayaklılar, yüzleri dörtayaklıların yüzleri gibi olan balıklar, şurada, önden bakınca ata, arkadan koça benzeyen bir hayvan, burada boynuzlu bir at, böylece sürer gider; artık bir rahip için elyazmasından çok mermerleri okumak, Tanrı'nın buyruğunu düşünmektense insanoğlunun yapıtlarını değerlendirmek daha zevkli. Gözlerinizdeki istekten ve gülüşlerinizden utanın."

Yaşlı adam soluk soluğa sustu. Belki de yıllardır kör olmasına karşın, kötülüklerini kınadığı resimleri hâlâ anımsayan belleğinin canlılığına hayranlık duydum. Onları böylesine tutkuyla hâlâ betimleyebildiğine göre, onları gördüğü zaman o resimlerin onu kışkırtmış olmasından kuşkulandım. Ama günahın en baştan çıkarıcı betimlemelerine, onun büyüsünü ve etkilerini kınayan, sarsılmaz erdem sahibi kişilerin sayfalarında rastlamışımdır çoğu kez. Bu da gösteriyor ki, bu insanlar, gerçeğe tanıklık etmek için öylesine bir tutkuyla itilirler ki, Tanrı sevgisi uğruna, Melun'un onları büyülemek için başvurduğu yolları insanlara daha iyi öğretebilmek amacıyla büründüğü tüm ayartmaları kötülüğe yormakta duraksamazlar; böylece yazarlar, Melun'un onları hangi yollarla büyülediğini insanlara daha iyi anlatırlar. Gerçekten de, Jorge'nin sözleri, dehlizdeki, henüz görmediğim aslanlarla maymunları görmek için büyük bir istekle

doldurdu içimi. Ama Jorge düşüncelerimin akışını kesti; çünkü daha az heyecanlı bir sesle yeniden konuşmaya başladı:

"Efendimizin bize doğru yolu göstermek için böyle saçma şeylere başvurmaya ihtiyacı yoktu. Onun meselerinde gülmeye ya da korkuya yol açan hiçbir şey yoktur. Oysa şimdi ölümünün yasını tuttuğumuz Adelmo, çizdiği canavarlardan öylesine zevk alıyordu ki, onların simgeledikleri asıl şeyleri gözden kaçırdı. Ve tüm – tüm diyorum –sesi ciddileşti ve tehdit edici oldu– "acayiplik yollarını izledi. Bundan ötürü onu nasıl cezalandıracağını Tanrı bilir."

Ortalığa ağır bir sessizlik çöktü. Salvamec'li Venantius bu sessizliği bozma yürekliliğini gösterdi.

"Saygıdeğer Jorge," dedi, "erdeminiz haksız kılıyor sizi. Adelmo ölmeden iki gün önce burada, yazı salonunda bilimsel bir tartışmada hazır bulundunuz. Adelmo, tuhaf ve fantastik imgelere yer verse de, sanatının, göksel varlıkları bilme aracı olarak Tanrı'nın yüceliğine yönelik olmasına özen gösteriyordu. Az önce William Birader, çarpıtarak öğrenmekten söz eden Areopagita'yı andı. Adelmo da o gün, kutsal nesnelerin, soylu bedenlerden çok aşağılık bedenler aracılığıyla ortaya konması gerektiğini söyleyen bir başka yüce yetkenin, Aquino'lu bilginin sözlerini aktarmıştı. Çünkü, önce, insan ruhu böylece yanılgıdan daha kolay kurtulur; gerçekten de, bazı özelliklerin kutsal nesnelere yakıştırılamayacağı ve soylu bedensel varlıklarla betimlenecek olurlarsa kuşkuya yol açacakları açıktır. İkincisi, yeryüzünde Tanrı'ya ilişkin bilgimize bu temsili betimleme daha uygun düşer; gerçekten de Tanrı yeryüzünde kendini var olandan çok var olmayanda gösterir; bu nedenle de bu benzetimler Tanrı'dan ne denli uzaklaşırsa, bize onun hakkında o denli kesin bir fikir verirler, çünkü böylece onun söylediğimiz

ve düşündüğümüz her şeyin üstünde olduğunu biliriz. Üçüncüsü de, böylece bunlar değersiz kimselerden daha iyi gizlenir. Özetle, o gün biz gerçeğin hem kurnazca hem de bilmece gibi şaşırtıcı anlatımlarla nasıl açıklanabileceğini anlamaya çalışıyorduk. Adelmo'ya büyük Aristoteles'in yapıtlarında bu konuda çok açık seçik sözcükler bulduğumu anımsattım..."

"Anımsamıyorum," diye onun sözünü kesti Jorge, kuru bir sesle, "çok yaşlıyım. Anımsamıyorum. Belki de ciddiliğin ölçüsünü kaçırdım ben. Artık geç oldu, gitmeliyim."

"Anımsamayışınız tuhaf," diye üsteledi Venantius, "çok bilgece ve güzel bir tartışmaydı; Benno'yla Berengar da katılmışlardı. Gerçekte, sorun, ozanların da salt zevk için tasarladıkları görülen, üstü kapalı benzetimlerin, sözcük oyunlarının ve bilmecelerin bizi nesneler üstüne yeni ve şaşırtıcı bir biçimde düşünmeye götürüp götürmeyeceğiydi, ben bunun da akıllı kişilerden beklenen bir erdem olduğunu söylemiştim... Hatta Malachi de oradaydı..."

"Saygıdeğer Jorge anımsamıyorsa, yaşına ve zihninin yorgunluğuna saygı göster... Yoksa her zaman canlıdır belleği," diye söze karıştı tartışmayı izleyen rahiplerden biri. Tümce tedirgin bir ses tınısıyla söylenmişti – en azından başında, çünkü konuşan, yaşlı adam için saygı isterken, gerçekte bir güçsüzlüğe dikkat çektiğinin bilincine varınca yavaşlamış, cümleyi neredeyse bir özür dileme fısıltısıyla bitirmişti. Kütüphaneci yardımcısı Arundel'li Berengar'dı konuşan. Soluk yüzlü bir genç adamdı; onu incelerken, Ubertino'nun Adelmo'yu nasıl betimlediğini anımsadım: Gözleri kösnül bir kadının gözlerini andırıyordu. Şimdi herkesin kendisine yönelen bakışlarından ürkmüş, ellerini, bir iç gerilimi yatıştırmak isteyen biri gibi kavuşturmuştu.

Venantius'un tepkisi olağandışıydı. Berengar'a öyle bir bakışla baktı ki, Berengar gözlerini önüne indirdi. "Pekâlâ, Birader," dedi, "bellek bir Tanrı vergisiyse, unutma yeteneği de iyi bir şey olabilir ve saygı duyulmalıdır. Kendisiyle konuşmakta olduğum yaşlı rahip kardeşimizin bu özelliğine saygı duyuyorum ben. Ama senden, burada, sevgili arkadaşlarından biriyle bulunduğumuz sırada olanları daha kesin anımsamanı beklerdim..."

Venantius'un, ses tonuyla "sevgili" sözcüğünü vurgulayıp vurgulamadığını anlayamadım. Gerçek şu ki, hazır bulunanlar arasında bir tedirginlik sezinledim. Her biri ayrı bir yöne bakıyordu ve hiç kimse kıpkırmızı kesilen Berengar'a bakmadı. Malachi hemen yetkili bir sesle araya girdi: "Gelin, William Birader," dedi, "size başka ilginç kitaplar göstereceğim."

Grup dağıldı. Berengar'ın Venantius'a kin dolu bir bakışla baktığını, Venantius'un da ona sessiz bir güvensizlik içinde, aynı bakışla karşılık verdiğini fark ettim. Yaşlı Jorge'nin uzaklaşmakta olduğunu görünce, bir saygı duygusunun etkisiyle elini öpmek için diz çöktüm. Yaşlı adam elini öptürdü, başıma koydu ve kim olduğumu sordu. Adımı söyleyince yüzü aydınlandı.

"Büyük ve güzel bir ad taşıyorsun," dedi. "Montier-en-Der'li Adso'nun kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu. İtiraf edeyim, bilmiyordum. Bunun üzerine, Jorge ekledi: "*Libellus de Antichristo*[1] adında korkunç bir kitabın yazarıydı; olacakları gördü o kitapta, ama yeterince kulak verilmedi ona."

"Kitap onuncu yüzyıldan önce yazıldı," dedi William, "ama sözünü ettiği şeyler gerçekleşmedi..."

"Görecek gözü olmayanlar için," dedi kör adam. "Dec-

1. (Lat.) Deccal Hakkında Kitapçık. (Ç.N.)

cal'in yolları ağır ve çetindir. Onu beklemediğimiz zaman gelir; havarinin öne sürdüğü hesabın yanlış olduğundan değil, onun ustalığını anlamadığımızdan." Sonra alabildiğine yüksek bir sesle, yüzü salona dönük, yazı salonunun tonozlarını sarsarak bağırdı: "Geliyor! Son günlerinizi benekli derili, kıvrık kuyruklu küçük canavarlara gülerek boşa harcamayın! Son yedi günü boşa harcamayın!"

Birinci gün
GÜNBATIMI

William ile Adso, manastırın geri kalan bölümlerini ziyaret ediyorlar. William, Adelmo'nun ölümüne ilişkin bazı sonuçlar çıkarıyor; camcı rahiple okuma camları ve gereğinden çok okumak isteyenlerin gördükleri hortlaklar üstüne konuşuluyor.

O sırada günbatımı duası çanları çaldı; rahipler masalarından kalkmaya hazırlandılar. Malachi, bizim de gitmemiz gerektiğini açıkladı. O, yardımcısı Berengar'la birlikte kalıp ortalığı düzenleyecek, gece için hazırlayacaktı. (Bu sözcükleri kullandı). William, ona, sonra kapıları kilitleyip kilitlemeyeceğini sordu.

"Yazı salonuna mutfak ve hastaneden girişi engelleyen kapı yok... kitaplıkla yazı salonu arasında da. Başrahip'in yasağı tüm kapılardan daha güçlü. Hem sonra rahipler akşam duasına değin mutfaktan da, hastaneden de yararlanmak zorundalar. Yasak, bizim için değil, yabancılarla hayvanların *Aedificium*'a girmelerini önlemek için konulduğundan ben kendim, mutfağa ve hastaneye açılan aşağıdaki kapıları kilitlerim; o saatten sonra da *Aedificium*'da kimse kalmaz."

Aşağı indik. Rahipler koroya yönelirken, üstadım kutsal göreve katılmadığımız için Tanrı'nın bizi bağışla-

yacağına karar vererek (daha sonraki günlerde Tanrı'nın bizi birçok şey için bağışlaması gerekecekti!) çevreyi yakından tanıyabilmemiz için kendisiyle birlikte dışarıda dolaşmamı önerdi.

Mutfaktan çıktık, gömütlüğün içinden geçtik; yeni dikilmiş mezar taşları vardı; zamanın izlerini taşıyan, geçmiş yüzyıllarda yaşamış rahiplerin yaşamlarını anlatan taşlar da.

Hava bozuyordu. Soğuk bir rüzgâr çıkmıştı; gökyüzü bulutlanıyordu. Güneşin botanik bahçelerinin ardında battığı seziliyordu; doğuya yönelerek koro yerinin yanından geçip alanın arka bölümüne vardığımızda hava daha şimdiden kararmaya başlamıştı. Orada, dış duvarın *Aedificium*'un doğu kulesiyle birleştiği yerde, hemen hemen duvarın tam yanında ahırlar vardı; domuz çobanları domuz kanıyla dolu küpün üstünü yeniden örtüyorlardı. Ahırların arkasında dış duvarın daha alçak olduğunu, üstünden bakılınca arkasının görülebileceğini fark ettik. Duvarların dimdik inişinin ötesinde, aşağı doğru baş döndürücü bir hızla inen arazi, karın tam anlamıyla gizleyemediği gevşek bir dolma toprakla örtülüydü. Bunun, tam oradan atılmış ve kaçak Brunellus'un izlediği yolun başladığı dönemece uzanan saman ambarı olduğu anlaşılıyordu. Saman diyorum, çünkü pis kokulu bir madde aşağı doğru kaymıştı orada; kokusu, önünde durduğum korkuluk duvarına dek ulaşıyordu; köylülerin oraya gelip aşağıdan uzanarak çiftlikleri için saman aldıklarını gördüm. Ama hayvan ve insan dışkılarına başka katı artıklar da karışıyordu; manastırın, dağ ve gökyüzüyle ilişkilerini pırıl pırıl, arı olarak sürdürebilmek için gövdesinden dışarı attığı tüm ölü maddelerin geri çekilişi.

Yakındaki ahırlarda, seyisler hayvanları yemliğe götürüyorlardı. Kıyısında, duvar tarafında birkaç ahırın,

sağda, koro yerinin yakınında, rahiplerin yatakhane ve helalarının bulunduğu patika boyunca yürüdük. Doğu duvarının kuzeye doğru döndüğü köşede demirci ocağı vardı. Son demirciler de duaya gitmek için araç gereçlerini bırakıp ocakları söndürüyorlardı. William, bir işliğin geri kalan bölümünden hemen hemen tümüyle ayrılmış, bir rahibin öteberisini kaldırmakta olduğu bölümüne doğru merakla yürüdü. Tezgâhının üstünde çok küçük boyutlu renk renk cam parçacıklarından oluşan çok güzel bir koleksiyon vardı; daha büyük camlar duvara dayalıydı. Rahibin önünde yalnızca gümüş iskeleti kalmış, üstüne araç gereçleriyle mücevher boyutlarına indirgediği cam ve taş parçacıklarını yerleştirmekte olduğu, daha bitmemiş bir mahfaza duruyordu.

Manastırın başcamcısı Morimondo'lu Nicola'yı böyle tanıdık. Bize işliğin arka bölümünde cam üflendiğini, bu ön bölümdeyse demircilerin çalıştığını, pencere camı yapmak için camlara kurşun pervazlar takıldığını açıkladı. Ama kiliseyi ve *Aedificium*'u süsleyen büyük, renkli cam işlerinin en az iki yüz yıl önce yapılmış olduğunu ekledi. Şimdi burada yalnızca küçük işler ve zamanın aşındırdıklarının onarımı yapılıyordu.

"Çok güç oluyor bu," diye ekledi. "Çünkü eski renkler bulunmuyor şimdi; özellikle koro yerinde hâlâ görülebilen olağanüstü mavi; öylesine aydınlık bir mavi ki, güneş yükseldiğinde, nefe bir Cennet ışığı yansıtıyor. Nefin batısındaki, kısa süre önce onarılmış olan camlar aynı nitelikte değil; yaz günlerinde belli oluyor. Çaresiz," diye sürdürdü konuşmasını, "eskilerin bilgisine sahip değiliz biz; devlerin çağı geçti."

"Bizler cüceleriz," diye onayladı William, "ama bu devlerin omuzlarına çıkmış cüceler. Küçüğüz, ama kimi zaman ufukta onlardan daha uzağı görebiliyoruz."

"Onların yapabildiklerinden daha iyi yapabildiğimiz

ne var, söyle!" diye bağırdı Nicola. "Manastır hazinesinin saklandığı mahzene inersen orada öyle ince işçilikle yapılmış şeyler görürsün ki, benim şimdi beceriksizce çatmakta olduğum şu eciş bücüş şeyler –başıyla tezgâhın üstündeki işini gösterdi– onların bir taklidi gibi kalır!"

"Geçmişteki ustalar yüzyıllar boyu kalacak böyle güzel şeyler ürettiler diye, camcı ustalarının andaç kutuları yapmayı sürdürmeleri alınlarına yazılmamış ki! Yoksa andaçları saklanacak azizlerin öylesine seyrek olduğu bir zamanda dünya mahfazalarla dolardı!" diye takıldı William. "Pencerelerin de sürgit lehimlenmesi gerekmeyecek. Çeşitli ülkelerde camdan yapılmış yeni şeyler gördüm; bunlar camın yalnızca kutsal amaçlara değil, insanoğlunun güçsüzlüklerine de yarayacağı yeni bir dünyanın geleceğini gösteriyor. Sana, çok yararlı bir örneğine sahip olma onuruna erdiğim, günümüzün bir buluşunu göstermek istiyorum." Elini binişinin altına daldırıp kendisiyle konuştuğu kişiyi dili tutulmuşa döndüren merceklerini çıkardı.

Nicola büyük bir merakla William'ın kendisine uzattığı çatallı aleti aldı. "*Oculi de vitro cum capsula!*"[1] diye bağırdı. "Pisa'da rastladığım Giordano adında bir rahibin bunlardan söz ettiğini işitmiştim. Onların, yirmi yıldan az bir zaman önce icat edildiğini söylemişti. Ama onunla konuşalı yirmi yıldan çok oluyor."

"Sanırım çok daha önce icat edildi bunlar," dedi William, "ama yapması zor; çok usta camcılar gerek. Zaman ve emek istiyor. On yıl önce bu *ab oculis ad legendum*[2] camların çifti altı Bologna kronuna satılıyordu. On yıldan çok oldu, Armatili Salvino adında büyük bir usta

1. (Lat.) Çerçeveli cam gözler. (Ç.N.)
2. (Lat.) Okurken göze takılan. (Ç.N.)

bu camlardan bir çift vermişti bana; onları bütün bu süre boyunca kıskançlıkla sakladım, sanki benim –şimdi olduğu gibi– varlığımın bir parçasıymışlar gibi."

"Umarım bir gün onları incelememe izin verirsin. Benzerlerini üretmekten sevinç duyarım," dedi Nicola heyecanla.

"Elbette," diye kabul etti William, "ama unutma, camın kalınlığı göze göre değişmeli. Uygun kalınlığı bulunca ya dek bu camlardan birçoğunu, kullanacak insanın gözünde denemelisin."

"Harika bir şey bu!" diye sürdürdü Nicola. "Ama birçokları bunun büyücü ve şeytan işi olduğunu söyleyecekler..."

"Bunlarda kuşkusuz büyüden söz edebilirsin," diye onayladı William. "Ama iki türlü büyü vardır. Biri Şeytan'ın işidir ve caiz olmayan hünerlerle insanoğlunu yıkmayı amaçlar. Bir büyü daha vardır ki kutsaldır; orada Tanrı'nın bilimi insan bilimi aracılığıyla kendini gösterir; doğayı değiştirmeye yarar; bir amacı da insan ömrünü uzatmaktır. Bilginlerin kendilerini gittikçe daha çok adamaları gereken kutsal büyüdür bu; yalnızca yeni şeyler bulmak için değil, kutsal bilginin, İbranilere, Yunanlılara ve eski çağların öteki insanlarına, hatta bugün bile imansızlara ayan kıldığı, doğanın birçok gizini yeniden ortaya çıkarmak için. (İmansızların kitaplarında, ışıkbilim ve görme bilimine ilişkin öyle olağanüstü şeyler var ki, anlatamam sana!) Hıristiyan bilimi, bütün bu bilgileri, *tamquam ab iniustis possessoribus*[1], putatapanların ve imansızların elinden alarak, bu gerçeklik hazinelerine onların değil, yalnızca bizim hakkımız varmış gibi, onlara yeniden sahip çıkmalıdır."

1. (Lat.) Haksız olarak sahip olanların elinden (haksız zilyetlerden) alır gibi. (Ç.N.)

"Peki ama, bu bilgiye sahip olanlar onu niçin Tanrı'nın tüm kullarının yararına kullanmıyorlar?"

"Çünkü Tanrı'nın tüm kulları böylesine çok sayıda gizi kabul etmeye hazır değil; bu bilgiye sahip olanlar, sık sık doğuştan Şeytan'la anlaşmış büyücülerle karıştırılmışlar, bilgi dağarlarına başkalarını da ortak etmek için duydukları isteği canlarıyla ödemişlerdir. Ben bile birinin Şeytan'la alışverişi olduğundan kuşkulanıldığı davalar sırasında bu camları kullanmaktan kaçınarak gereksindiğim yazıları okumaları için gönüllü yazmanlara başvurmak zorunda kaldım; yoksa Şeytan'ın varlığının her yeri kapladığı ve herkesin, sözgelimi, kükürt kokusu soluduğu bir anda ben de sorguya çekilenlerden yana sanılırdım. Hem sonra, büyük Roger Bacon, bilimin gizlerinin her zaman herkesin eline geçmemesi gerektiği, çünkü bunları kötü amaçlarla kullanabilecekleri konusunda bizi uyarıyordu. Çoğu kez, bilimadamı, büyülü olmayan kitapları saygısız gözlerden korumak için büyülü göstermelidir."

"Basit insanların bu gizleri kötüye kullanabilecekleri-nden mi korkuyorsun?" diye sordu Nicola.

"Basit insanların bunları vaizlerin sözünü edip durdukları Şeytan'ın işleriyle karıştırarak yılgınlığa kapılmalarından korkuyorum yalnızca. Bak, bir hastalığı kökünden iyileştirecek ilaçları yapan çok yetenekli hekimler tanıdım. Bunlar, merhem ya da ilaçlarını basit insanlara kutsal sözler söyleyerek ve duayı andıran cümleler okuyarak veriyorlardı. Bu duaların iyileştirme gücü olduğundan değil, kutsal sözlere duyulan güvenin uyandırdığı ruh, ilacın bedensel etkinliğine daha hazır olduğu için. Ama çoğu kez bilgi hazinelerinin saf kimselere karşı değil, tersine başka bilgili kimselere karşı korunması gerekir. Bugün gerçekten de doğaya yön verebilecek birçok makine yapılıyor, ama bu makineler onları dünyasal güçlerini artırmak için kullanacak insanların eline geçerse

vay halimize. Duyduğuma göre Cathay'da bir bilgin ateşe değince büyük bir patlama ve yangına yol açarak çevresinde, kilometrelerce uzaklıktaki her şeyi yakıp yıkan bir toz bulmuş. Irmakların yatağını değiştirmek ya da tarım alanları açılması gereken yerlerde kayalıkları parçalamak için kullanılacak olursa olağanüstü bir buluş. Ama ya birisi çıkar da onu düşmanlarına zarar vermek için kullanırsa?"

"Eğer bunlar Tanrı'nın kullarının düşmanlarıysa belki de iyi olur," dedi Nicola dindarca.

"Belki de," diye onayladı William. "Ama bugün Tanrı'nın kullarının düşmanları kim? İmparator Ludwig mi, yoksa Papa Johannes mi?"

"Aman Tanrım!" dedi Nicola şaşkınlık içinde. "Böyle üzücü bir şeye tek başıma karar vermeyi hiç istemem!"

"Görüyor musun?" dedi William. "Bazen, bazı gizlerin hâlâ gizli kapaklı sözcüklerle saklanması iyidir. Doğanın gizleri keçilerin ya da koyunların derileri altında iletilmez. Aristoteles, gizler kitabında, doğanın ve zanaatların gizlerinin gereğinden çok iletilmesiyle göksel bir mühür kırılır ve bunun ardından birçok kötülük gelebilir, diyor. Bu, gizlerin açıklanmaması anlamına değil, onların nasıl ve ne zaman açıklanacağının bilge kişilere düştüğü anlamına gelir."

"Bu nedenle, burası gibi yerlerde, tüm kitapların herkesin elinde dolaşmaması iyidir," dedi Nicola.

"Bu başka bir konu," dedi William. "İnsan gereğinden çok konuşarak da, gereğinden çok susarak da günah işleyebilir. Bilimin kaynaklarını gizlemek gerekir demek istemiyorum. Tersine, bu bana büyük bir kötülük gibi görünüyor. Söylemek istediğim, iyilik de, kötülük de doğurabilecek doğa gizlerine ilişkin olarak, yalnızca kendi benzerlerince anlaşılabilen bir dil kullanmanın bilginin hem hakkı hem de görevi olduğu. Bilim yolu çetindir; bu

yolda iyiyi kötüden ayırmak da çetindir. Günümüzde bilginler, çoğu kez cücelerin omuzlarına çıkmış cücelerden başka bir şey değildir."

Üstadımın bu içten konuşması Nicola'ya güven vermiş olmalıydı. Çünkü (seninle birbirimizi anlıyoruz, çünkü aynı şeylerden söz ediyoruz, dercesine) William'a göz kırptı ve, "Ama orada," dedi, başıyla *Aedificium*'u göstererek, "bilimin gizleri büyü kitaplarıyla iyi korunmuş..."

"Öyle mi?" dedi William, ilgisiz görünerek. "Sürgülü kapılar, kesin yasaklar, tehditlerle, sanırım."

"Yo, hayır. Dahası var..."

"Ne örneğin?"

"Şey, kesinlikle bilmiyorum, ben camlarla uğraşırım, kitaplarla değil, ama manastırda söylentiler dolaşıyor... garip söylentiler...

"Ne tür söylentiler?"

"Garip şeyler. Örneğin, bir rahibin gece yarısı, gizlice kitaplığa girmeye kalkıştığı ve yılanlar, başsız ve iki başlı insanlar gördüğüne dair söylentiler. Labirentten çıktığı zaman çıldırmış gibiydi..."

"Niçin büyüden söz ediyorsun da şeytanca görüntülerden söz etmiyorsun?"

"Çünkü ben zavallı bir camcı ustası olabilirim, ama o kadar da cahil değilim. Şeytan (Tanrı şerrinden korusun!) bir rahibi yılanlarla ve iki başlı insanlarla korkutmaz. Öyle bir şey yapacak olsa, kösnül görüntülerle kışkırtır onları, çöldeki pederlere yaptığı gibi. Hem sonra mademki bazı kitapları okumak kötüdür, Şeytan niçin bir rahibin kötülük işlemesine engel olsun?"

"İyi bir kısaltılmış tasım[1] gibi görünüyor bu bana," diye itiraf etti üstadım.

1. Öncülü eksik tasım. (Ç.N.)

"Son olarak, hastanenin camlarını onarırken Severinus'un kitaplarından bazılarının sayfalarını karıştırarak eğlendim. Sanırım Albertus Magnus tarafından yazılmış bir gizler kitabı vardı; birkaç tuhaf minyatür dikkatimi çekti; kitapta, bir lambanın fitilini yağa batırınca dumanın görüntüler oluşturduğunu okudum. Belki de farkına varmışsındır, ama daha varmamışsındır, çünkü manastırda hiç gece geçirmedin, hava kararıktan sonra, *Aedificium*'un üst katında ışık yanar. Camlardan donuk bir ışık sızar. Birçokları bunun ne olduğunu sormuşlardır kendi kendilerine. Yakamozdan ya da göçmüş kütüphanecilerin ruhlarının geri döndüğünden söz edildi. Burada birçok kimse inanıyor buna. Bana kalırsa, bunlar görüntü yaratmak için özel olarak hazırlanmış lambalar. Biliyor musun, eğer bir köpeğin kulağından yağ alıp bir fitile sürersen, o lambanın dumanını kim solursa, başının köpek başı olduğunu sanır; yanında biri varsa, o da köpek başlı olarak görür onu. Başka bir yağ daha var, fitili ona bulayınca, lambanın çevresinde dolaşanlar kendilerini fil gibi kocaman hissederler. Bir yarasanın ve adını anımsamadığım iki balığın gözleri ve bir kurdun safrasıyla bir fitil yaparsan, yanında yağını aldığın hayvanları görürsün. Kertenkele kuyruğuyla çevredeki her şeyi gümüşten yapılmış gibi görebilirsin; bir karayılanın yağı ve bir kefen parçasıyla oda yılanlarla doluşmuş gibi görünür. Biliyorum bunu. Kitaplıkta çok zeki biri var..."

"Ama, bu büyüleri yapan, göçmüş kütüphanecilerin ruhları olamaz mı?"

Nicola şaşkın ve tedirgin kalakaldı: "Bunu hiç düşünmemiştim. Belki de öyledir. Tanrı korusun. Geç oldu, günbatımı duası başlamıştır. Hoşça kalın." Ve kiliseye doğru yöneldi.

Güney yönünü izledik: sağda hacılar konukevi, toplantı salonu ve bahçesi, solda zeytin ağaçları, değirmen,

ambarlar, yemekhane, çömezlerin kaldıkları yapı. Herkes çabuk çabuk kiliseye doğru yürüyordu.

"Nicola'nın söyledikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sordum.

"Bilmiyorum. Kitaplıkta bir şeyler oluyor, ama bunun göçmüş kütüphanecilerin ruhları olduğunu sanmıyorum..."

"Niçin?"

"Çünkü kanımca onlar öylesine erdemli kişiler ki, şimdi cennet ülkesinde kutsal yüzü seyrediyorlar, eğer bu yanıt seni doyurursa. Lambalara gelince; varsa göreceğiz bakalım. Camcının sözünü ettiği yağlara gelince; görüntü yaratmanın çok daha kolay yolları var; bugün farkına vardığın gibi, Severinus çok iyi biliyor bunları. Kesin olan bir şey varsa, manastırda gece vakti kimsenin kitaplığa girmesinin istenmediği; buna karşın birçok kimsenin bunu denemiş ya da denemekte olduğu."

"Peki bunun cinayetle ne ilgisi var?"

"Cinayet mi? Düşündükçe, Adelmo'nun kendini öldürdüğüne daha çok inanıyorum."

"Peki ama, niçin?"

"Anımsıyor musun, bu sabah bir saman yığını dikkatimi çekmişti? Doğu kulesinin altındaki dönemeci tırmanırken, o noktada bir toprak kaymasının bıraktığı izlerin ayırdına varmıştım; daha doğrusu, aşağı yukarı samanların yığıldığı yerde toprağın bir bölümü çökmüş, kulenin altına dek kaymıştı. Bu akşam yukarıdan baktığımızda, saman yığınının üstünü örten karın çok az olduğunu görmüştük; yalnızca dün, son yağan karla örtülüydü, geçmiş günlerde yağan karla değil. Adelmo'nun ölüsüne gelince; Başrahip bize onun kayalarda parçalanmış olduğunu söyledi; oysa doğu kulesinin altında, yapının dikey olarak bittiği yerde çam ağaçları var. Kayalar, duvarın sona erdiği noktanın tam altında bir tür basa-

mak oluşturuyor; sonra da saman yığını başlıyor."

"Yani?"

"Yani, bir düşün, Adelmo'nun, henüz açıklığa kavuşmamış nedenlerle, kendi istemiyle kendini korkuluk duvarının üstünden attığını, kayalara çarptığını, sonra da ölü ya da yaralı, samanlara gömüldüğünü düşünmek daha... nasıl söylesem... daha akla yakın gelmiyor mu? Sonra, o geceki fırtınanın yol açtığı toprak kayması, samanla toprağın bir bölümünü ve zavallı genç adamın gövdesini doğu kulesinin altına doğru sürükledi."

"Bunun daha akla yakın olduğunu niçin söylüyorsunuz?"

"Sevgili Adso, kesin bir zorunluluk olmadıkça, açıklamaları ve nedenleri çoğaltmamalı. Eğer Adelmo doğu kulesinden düşmüşse, birinin kitaplığa girmiş olması, karşı koymasına olanak vermeden ona vurması, sırtında cansız bir gövdeyle pencereye dek tırmanmanın bir yolunu bulmuş olması, sonra da pencereyi açıp zavallıyı uçuruma yuvarlamış olması gerekir. Oysa benim varsayımıma göre, Adelmo, Adelmo'nun istemi ve bir toprak kayması yeter. Böylece, az sayıda nedenle her şey açıklanıyor."

"Ama Adelmo kendini niçin öldürmüş olabilir?"

"Ama onu niçin biri öldürmüş olabilir? Her iki durumda da nedenleri bulmak gerekir. Nedenler olduğu da kuşkusuz görünüyor bana. *Aedificium*'da bir çekimserlik havası var, herkes bir şey saklıyor. Şimdiye kadar Adelmo'yla Berengar arasında garip bir ilişki olduğu konusunda gerçekte oldukça belirsiz bazı ipuçları elde ettik. Bu demektir ki, kütüphaneci yardımcısından ayırmayacağız gözümüzü."

Biz böyle konuşurken günbatımı duası sona ermişti. Hizmetçiler akşam yemeği için çekilmeden önce işlerine dönüyorlardı. Rahipler yemekhaneye doğru gidiyorlardı. Hava şimdiden kararmış, kar yağmaya başlamıştı. Küçük

lapalar halinde, hafif bir kar; sanırım hemen hemen bütün gece sürecekti; çünkü ertesi sabah tüm ova, daha sonra anlatacağım gibi apak bir örtüyle örtülecekti.

Karnım acıkmıştı; bu yüzden yemeğe gitme önerisini sevinçle karşıladım.

Birinci gün

AKŞAM

William ile Adso, Başrahip'in içtenlikli konukseverliğinin ve Jorge'nin öfkeli konuşmasının tadını çıkarıyorlar.

Yemekhane büyük meşalelerle aydınlatılmıştı. Rahipler, Başrahip'in büyük bir yükselti üstüne, onlarınkine dikey olarak konmuş masasının başta yer aldığı bir dizi masada oturuyorlardı. Karşıda, yemek boyunca vaaz verecek olan rahibin şimdiden yerini aldığı bir kürsü. Başrahip Aziz Pacomius'un çok eski öğütlerine uyarak, ellerimizi yıkadıktan sonra kurulamamız için elinde bir havluyla bir musluğun başında bizi bekliyordu.

Başrahip William'ı masasına buyur etti ve bir Benedikten çömezi olmama karşın, konuk olduğum için benim de o gecelik bu ayrıcalıktan yararlanabileceğimi söyledi. Daha sonraki günlerde, rahiplerle birlikte masaya oturabileceğimi ya da üstadım bana bir görev vermişse yemekten önce ya da sonra mutfağa uğrayabileceğimi, aşçıların benimle ilgileneceklerini söyledi babacan bir tonla...

Rahipler, şimdi kukuletaları yüzlerine inik, elleri tuniklerinin altında, hiç kımıldamadan masanın başında ayakta duruyorlardı. Başrahip masasına yaklaştı ve *Bene-*

dicite'nin[1] söyleneceğini bildirdi. Kürsüdeki rahip *Edent pauperes*[2] için ses verdi. Başrahip onları kutsadı ve herkes yerine oturdu.

Kurucumuzun koyduğu Kural oldukça az yemeyi öngörür, ama rahiplerin ne kadar besine gerek duyduklarını saptamayı başrahibe bırakır. Öte yandan, artık manastırlarımızda yemek zevkine daha çok önem veriliyor. Ne yazık ki oburlar evine dönüşmüş manastırlarımızdan söz etmiyorum. Tövbe ve erdem ölçütlerine uyanlar da, hemen hemen her zaman, ciddi düşünsel işlerle uğraşan rahiplere ılımlı değil, alabildiğine bol besin sağlıyorlar. Öte yandan, Başrahip'in sofrasına her zaman ayrıcalık tanınır; çünkü sık sık saygın konuklar oturur orada; manastırlar, topraklarının ürünleri, ambarlarının zenginliği ve aşçılarının ustalığıyla gurur duyarlar.

Rahiplerin yemeği her zamanki gibi sessizlik içinde geçiyordu; birbirleriyle alışılmış parmak alfabesiyle anlaşıyorlardı. Önce Başrahip'in masasına, onun hemen ardından çömezlere ve en genç rahiplere servis yapılıyordu.

Başrahip'in masasında bizimle birlikte Malachi, kilerci ve en yaşlı iki rahip, daha önce yazı salonunda tanıdığım kör ihtiyar, Burgoslu Jorge ile Grottaferratalı Alinardo oturuyorlardı: yaşlı mı yaşlı, neredeyse yüz yaşında, topal, kırılıverecekmiş –bana cansızmış– gibi görünen bir rahip. Başrahip, bize, onun çömezliğini bu manastırda geçirdiğini, hep burada yaşadığını ve manastırda en az seksen yıl boyunca olup bitenleri anımsadığını söyledi. Başrahip bunları bize en başında fısıltıyla söyledi, çünkü daha sonra, tarikatımızın töresine uyarak, okumayı sessizlik içinde izledi. Ama söylediğim gibi, Baş-

1. (Lat.) Kutsama duası. (Ç.N.)
2. (Lat.) Yoksullar yemek yiyorlar. (Ç.N.)

rahip'in sofrasına bazı ayrıcalıklar tanınıyordu; biz sunulan yemekleri överken, Başrahip de zeytinyağıyla şarabının kalitesini övüyordu. Gerçekten, bir kez bize şarap koyarken, Kural'ın bir yerinde, kutsal Kurucu'nun, kuşkusuz rahiplerin şarap içmelerinin doğru olmadığını, ancak günümüzde rahiplerin, şarap içmemeye ikna edilemeyeceklerine göre, hiç olmazsa doyasıya içmemeleri gerektiğini, çünkü şarabın Eski Ahit'in belirttiği gibi, en akıllıları bile inançlarından caymaya itebileceğini anımsattı. Aziz Benedictus, "bizim zamanımızda" derken, daha şimdiden çok uzaklarda kalan kendi zamanından söz ediyordu: Törelerin böylesine yozlaşmasından sonra, manastırda akşam yemeği yediğimiz zamanı düşünün bir de; (ben, şimdi içinde yazmakta olduğum kendi zamanımdan söz etmiyorum; yalnızca, burada, Melk'te, rahiplerin biraya daha düşkün olduklarını söylemekle yetineceğim) kısaca, aşırılığa kaçmaksızın, ama tadına vararak içtik.

Şişte pişirilmiş, yeni kesilmiş domuz eti yedik; öteki yemeklerde hayvansal yağlar ya da kolza yağı değil, dağın denize bakan eteğinde manastırın sahip olduğu topraklardan elde edilen saf zeytinyağı kullandıklarının ayrımına vardım. Başrahip, mutfakta hazırlanırken görmüş olduğum (onun sofrasına özgü) tavuktan da tattırdı bize. Biçimi bana üstadımın göz camlarının çatalını anımsatan, az rastlanır, madenden bir çatal kullandığını fark ettim. Soylu bir aileden gelen Başrahip ellerini yiyeceklerle kirletmek istemiyordu; hiç olmazsa büyük tabaktan çanaklarımıza et almak için gerecini bize de sundu. Ben reddettim ama William'ın, belki de Başrahip'e bütün Fransiskenlerin az eğitilmiş ve alçakgönüllü ailelerden gelmediklerini kanıtlamak için, gereci sevinerek kabul ettiğini ve soylulara özgü gereci büyük bir rahatlıkla kullandığını gördüm.

Bütün bu güzel yiyeceklere (ne bulabildiysek onu yediğimiz birkaç günlük geziden sonra) duyduğum istekten ötürü, sürmekte olan okumaya dikkatimi veremedim; Jorge'nin onaylama homurtusuyla toparlandım; Kural'ın her zaman okunan bölümüne gelindiğinin ayırdına vardım. Öğleden sonra söylediklerini dinleyince Jorge'nin böylesine hoşnut olmasının nedenini anladım. Okuyucu, gerçekten de şöyle diyordu: "Peygamberimizden örnek alalım; o diyor ki, karar verdim dilimle günah işlememek için yolumdan ayrılmayacağım, ağzıma gem vurdum, dilsiz oldum, kendimi alçalttım, dürüst şeylerden söz etmekten bile kaçındım. Eğer peygamberimiz bu bölümde bize, suskunluk sevgisiyle bazen caiz olan şeylerden söz etmekten bile kaçınmamız gerektiğini öğretiyorsa, bu günahın cezasından kaçınmak için caiz olmayan şeylerden konuşmaktan çok daha fazla sakınmalıyız!" Sonra sürdürdü: "Ama biz, bayağılıkları, saçmalıkları ve şakaları, nerede olursa olsun, sonsuza dek mahkûm ederiz ve çömezimizin bu tür konuşmalar için ağzını açmasına izin vermeyiz."

"Bu, bugün sözü edilen kenar süsleri için de geçerlidir," demekten kendini alamadı Jorge, alçak sesle. "Giovanni Boccadero, İsa'nın hiç gülmediğini söyler."

"İnsanın doğasında olan hiçbir şeyi yasaklamıyordu o," dedi William, "çünkü gülmek, tanrıbilimcilerin öğrettikleri gibi, insana özgüdür."

"*Forte potuit sed non legitur eo usus fuisse*,"[1] dedi sertçe Jorge, Petrus Cantor'un sözlerini aktararak.

"Ama Aziz Lawrence, Prudentius'un da *Peristephanon*'da anımsattığı gibi, ızgaranın üstüne yerleştirildiğinde, cellatlardan kendisini öbür yana çevirmelerini is-

1. (Lat.) Çok iyi biliyordu (gülmeyi), ama bunu yaptığı hiçbir yerde yazılı değil. (Ç.N.)

temiş, o yanının kızardığını söylemişti," dedi William bir aziz tavrıyla; "Aziz Lawrence gülünç şeyler söylemeyi biliyordu; düşmanlarını aşağılamak için de olsa."

"Bu da gülmenin ölüme ve bedenin çürümesine oldukça yakın olduğunu gösteriyor," diye karşılık verdi Jorge, homurdanarak. İtiraf etmeliyim ki, iyi bir mantıkçı gibi davrandı.

Bu noktada Başrahip iyilikle bizi sessizliğe davet etti. Bu arada yemek sona ermek üzereydi. Başrahip ayağa kalktı ve William'ı rahiplere tanıştırdı. Onun bilgeliğini övdü, ününü açıkladı ve kendisinden, Adelmo'nun ölümüyle ilgili soruşturmayı yürütmesinin istendiğini belirterek, rahiplere, onun yönelteceği soruları yanıtlamalarını ve araştırmalarını kolaylaştırmalarını söyledi; isteklerinin manastırın kurallarıyla çelişmemesi koşuluyla, diye de ekledi. Böyle bir durumda, kendisine başvurmaları gerekecekti.

Yemek bitince rahipler akşam duası için koro yerine yöneldiler. Kukuletalarını yeniden yüzlerine indirdiler; kapının önünde dimdik dizildiler. Sonra uzun bir sıra halinde gömütlüğü geçerek kuzey kapısından koro yerine girdiler.

Biz Başrahip'le birlikte gittik. "Bu saatte *Aedificium*'un kapıları kapanır mı?" diye sordu William.

"Hizmetçiler mutfağı ve yemekhaneyi temizler temizlemez kütüphaneci kendi eliyle tüm kapıları kilitler, içeriden sürgüler."

"İçeriden mi? Peki, kendisi nasıl dışarı çıkar?"

Başrahip bir an William'a baktı; yüzü ciddileşti: "Mutfakta yatmıyor elbette," dedi ters ters. Sonra da adımlarını sıklaştırdı.

"İyi, iyi," diye fısıldadı bana William," demek bir girişi daha var, ama bizim bunu bilmememiz gerekiyor." Çıkardığı sonuçtan ötürü gülümsedim; beni azarladı:

"Gülmesene. Gördün, bu duvarlar arasında gülmek iyi bir ün kazandırmıyor insana."

Koro yerine girdik. İki insan boyunda, kocaman bir bronz üçayak üstünde tek bir lamba yanıyordu. Rahipler sessizce yerlerini aldılar; bu sırada okuyucu, Aziz Gregorios'un bir vaazından bir bölüm okuyordu.

Sonra Başrahip işaret verdi ve koro yöneticisi, *Tu autem Domine miserere nobis*'i[1] söyledi. Başrahip, *Adjutorium nostrum in nomine Domini*[2] diye yanıtladı ve tüm koro *qui fecit caelum et terram*'ı[3] söylediler. Sonra ilahiler başladı: *Sana seslendiğim zaman, bana haklılığımdan söz et, ey Tanrım; Efendimizi kutsayın, Efendimizin tüm hizmetkârları.* Biz sıralara oturmamıştık; baş taraftaki nefe çekilmiştik. Oradan ansızın, Malachi'nin karanlıkta, yandaki apsisten çıktığını fark ettik.

"Oraya bir göz at," dedi William bana, "belki de *Aedificium*'a bir geçit vardır."

"Gömütlüğün altından mı?"

"Niçin olmasın? Hem düşünelim, bir yerde bir kemik gömütlüğü olmalı; yüzyıllardır tüm rahipleri bu bir avuç toprak parçasına gömmüş olamazlar."

"Siz gerçekten gece kitaplığa mı girmek istiyorsunuz?" diye sordum korkuyla.

"Ölmüş rahiplerin, yılanların, gizemli ışıkların bulunduğu yere girmek mi, sevgili Adso? Hayır, oğlum. Bugün düşünüyordum bunu, ama meraktan değil, çünkü Adelmo'nun nasıl öldüğü sorunu takılmıştı aklıma. Şimdi, sana söylediğim gibi, daha mantıklı bir açıklamaya varmak üzereyim; ne olursa olsun buranın alışkanlıklarına saygı göstermek istiyorum."

1. (Lat.) Bize acı Tanrım. (Ç.N.)
2. (Lat.) Yardımımız Tanrı adına. (Ç.N.)
3. (Lat.) Gökyüzünü ve yeryüzünü yaratan. (Ç.N.)

"Öyleyse neden öğrenmek istiyorsunuz?"

"Çünkü bilim, yalnızca insanın yapması gerekeni ya da yapabileceğini bilmesinden ibaret değildir; yapabileceğini, ama belki de yapmaması gerekenin bilinmesini de içerir. Bugün cam ustasına, bir bilginin ortaya çıkardığı gizleri şu ya da bu biçimde başkalarının onları kötüye kullanmamaları için saklaması gerektiğini, ama bir yandan da onları mutlaka ortaya çıkarmak gerektiğini söylememin nedeni buydu; bana öyle geliyor ki, bu kitaplık da gizlerin örtülü kaldığı bir yer."

Bu sözleri söyledikten sonra kiliseden dışarı çıktı; çünkü ayin sona ermişti. İkimiz de çok yorgun olduğumuzdan hücremize çekildik. William'ın şaka olsun diye "gömüt" dediği yere girdim, girer girmez de uykuya daldım.

İKİNCİ GÜN

İkinci gün
GECE YARISI

Birkaç saatlik gizemsel bir mutluluk,
alabildiğine kanlı bir olayla kesiliyor.

Kimi zaman Şeytan'ın, kimi zaman Dirilen İsa'nın simgesi olan horozdan daha güvenilmez değildir hiçbir hayvan. Tarikatımız, gün ışığında ötmeyen bazı tembel horozlar görmüştür. Öte yandan özellikle kış günleri gece yarısı duası, gecenin koyu karanlığında, tüm doğa uykudayken yapılır; çünkü rahip karanlıkta kalkıp gece boyunca günü bekleyerek ve alacakaranlığı dindarlık aleviyle ışıtarak yakarmak zorundadır. Bu nedenle töre, yerinde olarak, uyandırıcıların geceyi, kardeşleri gibi döşeklerine yatmayıp geçen zamanı ölçmelerine izin verecek sayıda mezmurları uyumlu bir biçimde söyleyerek geçirmelerini öngörür. Böylece ötekilerin uyumalarına ayrılan saatler dolunca, onlara uyanmaları için işaret verirler.

O gece biz de yatakhanede ve hacılar konukevinde çan çalarak dolaşanlarca uyandırıldık; içlerinden biri hücre hücre dolaşıp, "*Benedicamus Domino!*[1]" diye bağırıyor,

1. (Lat.) Efendimizi övelim. (Ç.N.)

içerdekilerin her biri, "*Deo gratias*,[1]" diye yanıtlıyordu onu.

William'la ben Benedikten usulüne uyduk: Yarım saatten az bir süre içinde yeni günü karşılamaya hazırlandık; sonra rahiplerin yere uzanmış, ilk on beş ilahiyi söyleyerek çömezlerin üstatlarının arkasından içeri girmelerini bekledikleri koro yerine indik. Sonra herkes kendi yerine oturdu ve koro, "Domine labia mea aperies et os meum annuntiabit laudem tuam"ı[2] söyledi. Dua bir çocuğun yakarışı gibi kilisenin tonozlarına doğru yükseldi. İki rahip kürsüye çıkıp doksan dördüncü ilahi, "Venite exultemus[3]" için ses verdi; bunu öteki ilahiler izledi. Tazelenmiş bir inanç duydum içimde.

Rahipler koro yerinin sıralarında oturuyorlardı: binişleri ve kukuletalarıyla bir örnekleşmiş altmış kişi, büyük üçayaktan yayılan ışıkla belli belirsiz aydınlatılmış altmış gölge, En Yüce'nin övgüsünde işitilen altmış ses. Bu dokunaklı uyumu, Cennet'in hazlarına geçişi dinlerken, bu manastır gerçekten saklanan gizler, bunları ortaya çıkarmak için yasak girişimler, karanlık tehditlerle dolu bir yer olabilir mi, diye sordum kendi kendime. Çünkü tam tersine şimdi manastır bana erdem ortamı, sağduyu yeri, bilgelik takı, us kulesi, alçakgönüllülük beldesi, güç kalesi, kutsallık buhurdanı gibi görünüyordu.

Altı mezmurun ardından Kutsal Betik'in okunması başladı. Birkaç rahip uykudan sallanıyordu; gece nöbetçilerinden biri uyuyakalanları uyandırmak için küçük bir lambayla bölmeler arasında dolaşıyordu. Biri uykuya yenik düşecek olsa, ceza olarak lambayı alıp denetim için dolaşmasını o sürdürüyordu. Sonra altı ilahi daha söylen-

1. (Lat.) Tanrı'ya şükür olsun. (Ç.N.)

2. (Lat.) Ulu Tanrı, dudaklarımı aç ki, ağzım senin için övgüler dile getirsin. (Ç.N.)

3. (Lat.) Gelin coşalım. (Ç.N.)

di. Sonra da Başrahip herkesi kutsadı; o hafta ayini yöneten rahip duayı okudu; herkes o gizemli tutku ve alabildiğine yoğun iç erinci saatlerini yaşamamış olan hiç kimsenin tadını anlayamayacağı, bir derin düşünce anı içinde sunağa doğru eğildi. Sonunda, kukuletalar gene yüze inik, herkes oturdu ve ağırbaşlılıkla "Te Deum"u[1] söyledi. Beni kuşkularımdan kurtardığı, manastırdaki ilk günün içime doldurduğu tedirginlik duygusundan arındırdığı için ben de Tanrı'ya şükrettim. Bizler çabuk incinebilen varlıklarız, dedim kendi kendime; bu bilgili ve kendilerini Tanrı'ya adamış rahipler arasında bile Melun, küçük kıskançlıklar, ince düşmanlık tohumları saçabiliyor, ama herkes Tanrı Baba'nın adında birleşip İsa gökten inerek yeniden aralarına karışır karışmaz, bunların tümü de güçlü inanç rüzgârının dağıttığı dumanlar gibi yok olur gider.

Gece yarısı ayiniyle alacakaranlık arasında, daha gün ağarmamış bile olsa, Başrahip hücresine dönmez. Çömezler mezmurları incelemek üzere üstatlarının ardından toplantı salonuna girdiler; rahiplerin birkaçı kutsal giysilerle ilgilenmek için kilisede kaldı, ama çoğunluk, sessizlik içinde derin düşünceye dalmış, avluda dolaştı; William'la ben de öyle yaptık. Gökyüzü daha ışımamışken, alacakaranlık ayini için koro yerine döndüğümüzde hizmetçiler uyanıyorlardı daha.

Mezmurların söylenmesine başlandı; özellikle pazartesi için öngörülmüş olanların biri yeniden ilkel korkulara saldı beni: "Kötüye günah egemendir, yüreğinin derinlerine işlemiş – gözlerinde Tanrı korkusu yok – hileyle davranır yanında – öyle ki iğrenç olur dili." Kural'ın, o gün için böylesine korkunç bir öğüt öngörmesi kötü bir önbelirti gibi göründü bana. Övgü mezmurlarının ardın-

1. (Lat.) Hıristiyanlarda eski bir şükran ilahisi. (Ç.N.)

dan *Yeni Ahit*'in son bölümünün alışıldık okunuşu da tedirginlikle çarpan yüreğimi yatıştırmadı; bir gün önce yüreğimi ve gözlerimi öylesine büyüleyen kapının üstündeki figürler aklıma geldi. Ama koronun yanıtı, ilahi ve ayetin ardından, İncil'in okunmasına başlanırken koro yerinin pencereleri ardında, sunağın tam üstünde, camları o zamana değin alacakaranlığın yuttuğu çeşitli renkleriyle ışıtmaya başlayan soluk bir aydınlığın ayrımına vardım. Tansökümü duası sırasında, tam "Deus qui est sanctorum splendor mirabilis[1]" ve "Iam lucis orto sidere"yi[2] söyleyeceğimiz sırada karanlığı bastıracak olan tan daha sökmemişti. Kış şafağının ilk soluk muştusuydu bu; ama şimdi nefin içinde gece karanlığının yerini almakta olan belli belirsiz alaca ışık yüreğimi yatıştırmaya yetiyordu.

Kutsal Betik'in sözlerini söylüyorduk ve tüm insanları aydınlatmak için gönderilmiş Söz'e tanıklık ederken sabah yıldızı tüm görkemiyle tapınağa yayılıyormuş gibi geldi bana. Hâlâ görünmeyen ışık, ilahinin sözcükleri arasında parıldıyormuş gibiydi; tonozların kemerleri arasında açan mis kokulu, gizemli bir leylak gibi. "Bu anlatılmaz sevinç anı için şükür sana Tanrım," diye yakardım sessizce; sonra, yüreğime, "Korkacak ne var, aptal?" dedim.

Birden kuzey kapısı yönünden çığlıklar yükseldi. İşe başlamaya hazırlanmakta olan hizmetçilerin, kutsal törenin düzenini nasıl böyle bozabildiklerini sordum kendi kendime. Tam o sırada, üç domuz çobanı içeri girip korkulu yüzlerle Başrahip'e yaklaştılar, bir şey fısıldadılar. Başrahip önce töreni aksatmak istemiyormuş gibi elinin bir devinimiyle yatıştırdı onları, ama başka hizmetçiler de geldiler, çığlıklar daha güçlü yükseldi: "Bir

1. (Lat.) Azizlerin mucizevi ışığı olan Tanrı. (Ç.N.)
2. (Lat.) Günün pırıl pırıl ışığı doğdu işte. (Ç.N.)

adam, ölmüş bir adam!" diyordu biri; ötekiler, "Bir rahip o, sandaletlerini görmedin mi?" diye yanıtlıyordu.

Yakaranlar sustular; Başrahip kilerciye kendisini izlemesini işaret ederek çabuk çabuk dışarı çıktı; William da arkalarından gitti; daha şimdiden öteki rahipler de yerlerinden kalkarak çabuk çabuk dışarı çıkıyorlardı.

Gökyüzü aydınlıktı şimdi; yerdeki kar ovayı daha da aydınlık kılıyordu. Koro yerinin ardında, kümeslerin önünde, bir gün önce gördüğümüz domuz kanıyla dolu büyük küpte, kabın kenarından hemen hemen haç biçiminde garip bir cisim sarkıyordu: yere iki direk çakılmış da kuşları korkutmak için üstlerine paçavralar örtülecekmiş gibi.

Bunlar insan bacaklarıydı; kanla dolu küpün içine baş aşağı batırılmış bir adamın bacakları.

Başrahip, cesedin (çünkü hiçbir canlı insan bu iğrenç konumda kalamazdı) tiksindirici sıvının içinden çıkarılmasını buyurdu. Domuz çobanları çekine çekine kabın kıyısına yaklaştılar; üstlerine başlarına kan sıçratarak zavallı kanlı şeyi dışarı çıkardılar. Bana söylediklerine göre, kaba boşaltıldıktan sonra gereğince karıştırılıp sonra da soğukta bırakıldığından kan pıhtılaşmamıştı; ama cesedi kaplayan tabaka şimdi katılaşmaya başlıyordu; giysilere bulaşıyor, yüzü tanınmaz hale getiriyordu. Bir hizmetçi bir kova su getirip zavallı cesedin yüzüne döktü. Bir başkası elinde bir bezle diz çöküp yüzü temizledi. Gözlerimizin önünde, öğleden sonra Adelmo'nun elyazmalarının yanında kendisiyle konuştuğumuz Yunanca bilgini Salvamec'li Venantius'un beyaz yüzü belirdi.

"Belki de Adelmo kendini öldürmüştür," dedi William, gözlerini o yüze dikerek, "ama kuşkusuz bu öyle değil; kazayla kabın kenarından sarkıp yanlışlıkla içine düşmüş olabileceği de düşünülemez."

Başrahip onun yanına yaklaştı. "William Birader, gördüğünüz gibi manastırda bir şeyler oluyor; tüm bilginizi gerektiren bir şey. Size yalvarırım, hemen harekete geçin."

"Ayin sırasında koroda mıydı?" diye sordu William, parmağıyla cesedi göstererek.

"Hayır," dedi Başrahip. "Yerinin boş olduğunu fark etmiştim."

"Başka olmayan var mıydı?"

"Sanmam. Hiçbir şey fark etmedim."

William bundan sonra soruyu biçimlendirmeden önce duraksadı; sonra başkalarının işitmemesine özen göstererek fısıltıyla sordu: "Berengar yerinde miydi?"

Başrahip, üstadımın, kendisinin de anlaşılabilir nedenlerle duymuş olduğu kuşkuyu duyduğunu görünce şaşkınlığını belirtircesine, tedirgin bir hayranlıkla ona baktı. Sonra çabuk çabuk, "Yerindeydi; birinci sırada durur, benim hemen hemen sağımda," dedi.

"Doğal olarak," dedi William, "bütün bunlar hiçbir anlam taşımaz. Hiç kimsenin koro yerine gitmek için apsisin arkasından geçmiş olabileceğini sanmıyorum; oysa ceset birkaç saattir burada olabilir; en azından herkesin yatmasından bu yana."

"Elbette, ilk hizmetçiler şafakla kalkarlar; bu nedenle de onu ancak şimdi buldular."

William, cesetlerle uğraşmaya alışıkmış gibi cesedin üstüne eğildi. Yanda duran bezi kovadaki suya batırıp Venantius'un yüzünü iyice temizledi. Bu arada öteki rahipler korku içinde çevrede toplaşıyor, yaygaracı bir kuyruk oluşturuyorlardı; Başrahip, onları susturmaya çalışıyordu. İçlerinden biri, manastırdakilerin sağlık sorunlarıyla görevli Severinus yaklaştı; üstadıma doğru eğildi. Ben ne konuştuklarını işitmek ve suya batırılmış yeni bir beze gereksinim duyan üstadıma yardım etmek için, korkumu ve tiksintimi yenerek yanlarına gittim.

"Hiç boğulmuş bir adam gördün mü?" diye sordu William.

"Birçok kez," dedi Severinus. "Ne demek istediğini anlıyorsam, yüzleri böyle olmaz onların, şişer."

"Öyleyse, biri onu küpün içine attığı zaman adam zaten ölmüştü."

"Bunu niçin yapmış olabilir?"

"Onu niçin mi öldürmüş olabilir? Çarpık bir zihnin ürünü olan bir işle karşı karşıyayız. Ama şimdi, cesette yara bere olup olmadığına bakmak gerek. Bence onu hamama taşısınlar, soyup yıkadıktan sonra incelesinler. Ben hemen geliyorum oraya."

Severinus, Başrahip'ten izin aldıktan sonra cesedi domuz çobanlarına taşıtırken, üstadım rahiplere geldikleri yoldan koro yerine dönmelerinin söylenmesini, hizmetçilerin de aynı şekilde çekilmelerini, alanın boş bırakılmasını istedi. Başrahip nedenini sormaksızın isteğini yerine getirdi. Böylece, cesedin çıkarılması için girişilen kanlı işlem sırasında çevresine kan sıçramış olan kabın yanında yalnız kaldık. Çevredeki kıpkırmızı karlar, su sıçramış yerlerde eriyerek gölcükler oluşturmuştu; cesedin uzatılmış olduğu yerdeyse kocaman kara bir leke vardı.

"Amma karışık," dedi William, rahiplerle hizmetçilerin çevrede bıraktıkları iç içe geçmiş ayak izlerine bakarak. "Kar öyle olağanüstü bir parşömendir ki sevgili Adso, insanların bedenleri onun üstünde çok açık seçik okunabilen yazılar bırakırlar. Ama bu, üstünde silinti olan, çok kötü kazınmış bir parşömen; belki de üstünde hiç ilginç bir şey okuyamayacağız. Burasıyla kilise arasında rahipler koşuşturmuşlar; burasıyla ambar ve ahırlar arasındaysa hizmetçiler topluca gidip gelmişler. Ayak değmemiş tek alan, ahırlardan *Aedificium*'a giden yol. Bakalım ilginç bir şey bulabilir miyiz?"

"Peki ama, ne bulmak istiyorsunuz?" diye sordum.

"Eğer kendini küpün içine atmamışsa, biri onu oraya taşımış olmalı; ölü olarak sanırım. Birinin cesedini taşıyan bir kimse de karda derin izler bırakır. Sen şimdi bak bakalım, çevrede parşömenimizi berbat eden şu yaygaracı rahiplerin bıraktıklarından değişik görünen izler var mı?"

Öyle yaptık. Hemen söyleyeyim ki, Tanrı beni boş gururdan korusun, küple *Aedificium* arasında bir şey keşfeden ben oldum. Henüz hiç kimsenin geçmediği bir bölgede, bir insanın ayak izleriydi bunlar; oldukça derin ve üstadımın hemen ayrımına vardığı gibi de, rahiplerle hizmetçilerin ayak izlerinden daha hafifti; üstlerine sonra kar yağdığının, bu nedenle de bu izlerin daha önce bırakılmış olduğunun belirtisi. Ama bize daha da ilginç görünen, bu ayak izlerinin arasına daha sürekli başka bir izin karışmasıydı – ayak izlerini bırakan kimsenin sürüklediği bir şeyin izi gibi. Kısaca, küpten, *Aedificium*'un kuzey kulesiyle doğu kulesi arasındaki yüzünde yer alan yemekhanenin kapısına dek uzanan bir iz.

"Yemekhane, yazı salonu, kitaplık," dedi William. "Bir kez daha kitaplık çıkıyor karşımıza. Venantius *Aedificium*'da öldü, büyük bir olasılıkla da kitaplıkta."

"Peki ama niçin bir başka yerde değil de kitaplıkta?"

"Kendimi katilin yerine koymaya çalışıyorum. Venantius yemekhanede, mutfakta ya da yazı salonunda ölmüşse, öldürülmüşse, niçin orada bırakılmadı? Ama eğer kitaplıkta ölmüşse; belki orada hiçbir zaman ortaya çıkarılamayacağı için –katil özellikle onun ortaya çıkarılmasını istemiş de olabilir– belki de katil, dikkatlerin kitaplık üstünde toplanmasını istemediği için, onu başka bir yere taşıması gerekiyordu."

"Peki, katil cesedin bulunmasını niçin istemiş olabilir?"

"Bilmiyorum, varsayım yapıyorum. Katilin Venantius'u ondan nefret ettiği için öldürdüğünü kim söylü-

yor? Belki de bir başkasının yerine onu, bir işaret bırakmak, bir başka şey anlatmak için öldürmüştür."

"*Omnis mundi creatura, quasi liber et pictura...*"[1] diye mırıldandım. "Peki, bu işaret ne olabilir?"

"Benim bilmediğim de bu. Ama unutmayalım, bazı işaretler vardır ki, görünüşte işarete benzeseler de hiç anlamları yoktur; *blitiri* ya da *bu-ba-baf gibi...*"

"Bir insanı sırf *bu-ba-baf* demek için öldürmek korkunç bir şey olurdu!"

"Bir insanı, *Credo in unum Deum*[2] demek için öldürmek de korkunç bir şey olurdu..." dedi William.

Tam o anda Severinus yanımıza geldi. Ceset yıkanmış ve özenle incelenmişti. Başta hiçbir yara bere yoktu, sanki büyüyle öldürülmüş gibi.

"Tanrısal bir ceza gibi mi?"

"Belki," dedi Severinus.

"Ya da zehir?"

Severinus duraksadı. "Belki de."

Hastaneye yaklaşırken, "Laboratuvarda hiç zehir var mı?" diye sordu William.

"Zehirden ne kastettiğine bağlı. Öyle maddeler vardır ki, az miktarda alınırsa hastayı iyileştirir, aşırı miktarıysa ölüme yol açar. Her iyi bitki uzmanı gibi onları saklarım ve sakınımlı kullanırım. Örneğin bahçemde kediotu yetiştiriyorum. Başka otlara karıştırılacak birkaç damla kediotu düzensiz atan kalbi yatıştırır. Aşırı miktarda kullanılırsa uyuşukluğa ve ölüme yol açar."

"Peki, cesedin üstünde özel bir zehrin izlerine rastlamadın mı?"

"Hayır, hiç. Ama birçok zehir iz bırakmaz."

1. (Lat.) Dünyanın tüm yaratıkları, kitap ve resim gibi. (Ç.N.)
2. (Lat.) Bir Tanrı'ya inanıyorum. (Ç.N.)

Hastaneye varmıştık. Venantius'un cesedi hamamda yıkanmış, buraya taşınmış, Severinus'un laboratuvarındaki büyük masanın üstüne uzatılmıştı; imbikler, camdan ve topraktan yapılmış araçlar (ama bunları yalnızca adlarından biliyordum), bir simyacı dükkanını düşündürdü bana. Kapının yanında, duvara dayalı uzun rafların üstüne değişik renkte maddelerle dolu kocaman bir dizi şişe, testi, kavanoz sıralanmıştı.

"Güzel bir ot koleksiyonu," dedi William. "Hepsi de bahçenin ürünü mü?"

"Hayır," dedi Severinus, "az bulunur ve bu bölgede yetişmeyen birçok bitki, yıllar boyunca dünyanın dört bir yanından gelen rahiplerce getirildi bana. Bu bölgede yetişen bitkilerden kolayca elde edilen maddelerden başka, değerli ve bulunmaz şeylerim de var. Bak... *Agalingo pesto*, Çin'den geldi; onu bir Arap bilginden aldım. Ödağacı Hindistan'dan geliyor; yaraların kabuk bağlamasında birebirdir. Canlı *ariento*, ölüleri diriltir; daha doğrusu bayılanları uyandırır. Sıçanotu, çok tehlikelidir; yutanı öldürür. Hodan, ciğerleri iyileştirmeye yarar. *Bettonica*, kafa kırıklarına iyidir. Sakızağacı, akciğer akıntılarını ve usandırıcı soğuk algınlığını dindirir. Mürrüsafi..."

"Büyücülerin kullandıkları mı?"

"Büyücülerin kullandıkları, ama düşükleri önlemek için de kullanılıyor. Bu da mumya, çok ender bulunan bir ilaçtır, bozulan mumyalanmış cesetlerden elde edilir, mucize gibi birçok ilacın hazırlanmasında kullanılır. Adamotu, uykusuzluğa iyi gelir..."

"Tensel isteği dindirmeye de," dedi üstadım.

"Öyle söylüyorlar, ama tahmin edebileceğiniz gibi burada bu anlamda kullanılmıyor," diye gülümsedi Severinus. "Şuna bakın," dedi bir şişe alarak, "çinko oksit, gözlere son derece iyi gelir."

"Ya bu nedir?" diye sordu William keyifle, bir rafın

üstünde duran bir taşa dokunarak.

"O mu? Çok eskiden armağan etmişlerdi bana. *Lopris amatiti* sanıyorum ya da *lapis ematitis*. Çeşitli iyileştirici özellikleri olsa gerek, ama henüz bilmiyorum. Sen biliyor musun?"

"Evet," dedi William, "ama ilaç olarak değil." Tuniğinden küçük bir bıçak çıkarıp yavaş yavaş taşa yaklaştırdı. Elinin olağanüstü incelikle hareket ettirdiği bıçak taşa yaklaşınca, ağzı, sanki William bileğini kaldırmış gibi ani bir devinim yaptı; oysa hiç kımıldatmıyordu bileğini. Sonra bıçağın ağzı belli belirsiz metalik bir ses çıkararak taşa yapıştı.

"Görüyorsun, değil mi?" dedi William bana. "Bir mıknatıs bu."

"Neye yarar peki?" diye sordum.

"Çeşitli şeylere. Sonra anlatırım sana. Şimdilik bilmek istediğim Severinus, burada insan öldürmeye yarayacak bir şey olup olmadığı."

Severinus bir an düşündü, hatta verdiği yanıtın açık seçikliğine bakılırsa, gereğinden çok düşündü: "Birçok şey. Söylemiştim, zehirle ilaç arasındaki sınır oldukça incedir; Yunanlılar ikisine de *pharmacon* derlerdi."

"Peki, son zamanlarda gizlice alınan hiçbir şey olmadı mı?"

Severinus gene düşündü, sonra neredeyse sözcükleri tartar gibi konuştu: "Son zamanlarda gizlice alınan hiçbir şey olmadı."

"Peki, daha önce?"

"Kim bilir. Anımsamıyorum. Otuz yıldır bu manastırdayım, yirmi beş yıldır da hastanede."

"İnsan belleği için çok uzun bir süre," diye kabul etti William. Sonra birden, "Dün insana görüntüler gördürebilen bitkilerden söz ediyorduk. Hangileri bunlar?" diye sordu.

Severinus hem davranışlarıyla hem de yüz ifadesiyle, bu konudan kaçınmak için güçlü bir istek duyduğunu belirtti: "Düşünmem gerek; biliyor musun, burada öyle çok mucize madde var ki. Ama biz Venantius'tan söz edelim. Sen ne diyorsun buna?"

"Düşünmem gerek," diye yanıtladı William.

İkinci gün
TANSÖKÜMÜ

Upsalalı Benno bazı gizler açıklıyor; Arundel'li Berengar da. Adso ise gerçek tövbenin ne olduğunu öğreniyor.

Üzücü olay, topluluğun yaşamını altüst etmişti. Cesedin bulunmasının yarattığı kargaşa ayini aksatmıştı. Başrahip, rahipleri hemen kardeşlerinin ruhu için dua etmek üzere koroya geri göndermişti.

Rahiplerin sesleri kırıktı. Biz, ayinler kitabına göre kukuletaların inik olmadığı sırada onların yüz ifadelerini inceleyebileceğimiz bir yerde durduk. Hemen Berengar'ın yüzünü gördük. Solgun, kasılmış, terden parlamış. Önceki gün, onun Adelmo'yla özel bir ilişkisi olduğuna ilişkin fısıltılar işitmiştik; önemli olan, birbirleriyle yaşıt iki kişinin dostluğu değil, bu dostluğu anıştıran kişilerin kaçamaklı ses tonlarıydı.

Onun yanında, Malachi'yi ayırt ettik. Yüzü kapalı, çatık kaşlı, yüz ifadesi anlaşılmaz. Malachi'nin yanında, kör Jorge'nin aynı ölçüde anlaşılmaz yüzü. Öte yandan, önceki gün yazı salonunda tanıdığımız retorik öğrencisi Upsala'lı Benno'nun sinirli davranışlarının ayrımına vardık; onu Malachi'den yana çabucak bir göz atarken yakaladık. "Benno sinirli, Berengar korkmuş," dedi William. "Onları hemen sorguya çekmeli."

"Niçin?" diye sordum saf saf.

"Bizimki çetin bir meslek," dedi William. "Sorguculuk mesleği çetin bir meslek; en güçsüzlere vurmak zorunda hem de en güçsüz anlarında."

Gerçekten de ayin biter bitmez kitaplığa doğru yönelmekte olan Benno'ya yetiştik. Genç, William'ın kendisini çağırdığını işitince tedirgin göründü, anlamsız birkaç bahane geveledi. Yazı salonuna çabucak gitmek zorundaymış gibi görünüyordu. Ama üstadım ona Başrahip'in buyruğuyla bir soruşturma yapmakta olduğunu anımsattı ve onu avluya doğru yöneltti. Korkuluk duvarının iç kısmının üstüne, iki sütun arasına oturduk. Benno, ara ara *Aedificium*'a doğru bakarak, söze William'ın başlamasını bekliyordu.

"Evet," diye sordu William, "o gün, Berengar, Venantius, Malachi ve Jorge'yle, Adelmo'nun kenar süsleri hakkında konuşulurken ne söylendi?"

"Dün siz de işittiniz bunu. Jorge, gerçeği içinde barındıran kitapları gülünç resimlerle süslemenin caiz olmadığını söylüyordu. Venantius ise, Aristoteles'in kendisinin esprilerden ve sözcük oyunlarından, gerçeği daha iyi ortaya koyma araçları olarak söz ettiğini, bu nedenle de gülmenin gerçeğin bir aracı olabilirse kötü bir şey olmaması gerektiğini öne sürdü. Jorge, anımsadığım kadarıyla, Aristoteles'in bunlardan *Poetika* adlı kitabında ve benzetimlerle ilgili olarak söz ettiğini söyledi. Burada tedirgin edici iki şey söz konusuydu; çünkü önce, belki de bir takdiri ilahiyle, öylesine uzun zaman Hıristiyanlarca bilinmeyen *Poetika* kitabı bize imansız Araplar aracılığıyla ulaşmıştı..."

"Ama Aquino'lu melek bilginin bir arkadaşı tarafından Latinceye çevrildi," dedi William.

"Bunu ben de söyledim ona," diye yanıtladı Benno, birden canlanarak. "Yunancayı pek iyi okuyamam. Bunun için, bu büyük kitabı ancak Moerbeke'li William'ın

çevirisinden inceleyebildim. İşte bunu söyledim ona. Ama Jorge, ikinci tedirginlik konusunun, Aristoteles'in bu kitapta şiirden söz etmesi olduğunu söyledi; şiirinse *infima doctrina*[1] ve uydurmalarla var olduğunu ekledi. Venantius, ilahilerin de şiir olduklarını ve benzetimlerden yararlandıklarını söyledi; bunun üzerine Jorge öfkelendi, çünkü ilahilerin kutsal esin yapıtları olduklarını ve benzetimlere gerçeği iletmek için başvurduklarını, oysa putatapan şairlerin benzetimleri ve yanlış şeyleri salt zevk amacıyla yaymak için kullandıklarını söyledi; bu söz beni çok incitti..."

"Niçin?"

"Çünkü ben retorikle uğraşırım ve Hıristiyan olmayan birçok şairi okurum; onların sözcükleri aracılığıyla *naturaliter cristiane*[2] gerçeklerin de iletilebileceğini biliyorum... daha doğrusu buna inanıyorum... Özetle, o noktada, eğer doğru anımsıyorsam, Venantius başka kitaplardan söz etti, Jorge de çok öfkelendi."

"Hangi kitaplardan?"

Benno duraksadı: "Anımsamıyorum. Hangi kitaplardan söz edilmiş olmasının ne önemi var?"

"Çok önemi var, çünkü biz burada, kitaplar arasında, kitaplarla birlikte, kitaplara göre yaşayan insanlar arasında ne olduğunu anlamaya çalışıyoruz; bu nedenle onların kitaplar üstüne söyledikleri sözler de önemlidir."

"Doğru," dedi Benno, ilk kez gülümsedi, yüzü neredeyse aydınlandı. "Bizler kitaplar için yaşıyoruz. Kargaşa ve yozlaşmanın egemen olduğu bir dünyada hoş bir görev bu. Belki de o zaman o gün ne olduğunu anlarsınız. Venantius –ki Yunancayı çok iyi bilir... bilirdi–

1. (Lat.) En aşağı öğreti. (Ç.N.)
2. (Lat.) Doğal Hıristiyan (gerçekleri). (Ç.N.)

Aristoteles'in, *Poetika*'nın ikinci kitabını özellikle gülmeye ayırdığını ve böylesine büyük bir filozof bütün bir kitabı gülmeye ayırmışsa, gülmenin önemli bir şey olduğunu söyledi. Jorge de birçok yazarın birçok kitabı günaha ayırdıklarını, günahın da önemli ama kötü bir şey olduğunu söyledi; bunun üzerine Venantius, bildiğince Aristoteles'in gülmekten iyi bir şey, gerçeğin bir aracı diye söz etmiş olduğunu söyledi; o zaman Jorge ona, rastlantı sonucu Aristoteles'in o kitabını okuyup okumadığını sordu küçümseyerek; Venantius da o kitabı henüz hiç kimsenin okumuş olamayacağını, çünkü kitabın bulunmadığını, belki de yitip gittiğini söyledi. Gerçekten de hiç kimse *Poetika*'nın ikinci kitabını okumuş olamazdı; Moerbeke'li William onu elde edememişti. O zaman Jorge, onu elde edemediğine göre, bunun nedeninin kitabın hiç yazılmamış olması olduğunu, çünkü Yüce Tanrı'nın boş şeylerin yüceltilmesini istemediğini söyledi. Ben onların içini yatıştırmak istiyordum, çünkü Jorge çabuk öfkeye kapılırdı; Venantius ise onu kışkırtacak bir biçimde konuşuyordu; *Poetika*'nın bildiğimiz bölümünde ve *Retorica*'da zekice bilmecelerle ilgili birçok gözleme rastlandığını söyledim; Venantius da benimle aynı görüşteydi. Yanımızda, Hıristiyan olmayan şairleri oldukça iyi bilen Tivoli'li Pacifico da vardı; sıra zekice bilmecelere gelirse, hiç kimsenin Afrikalıları geçemeyeceğini söyledi o da. Hatta Symphosius'un balık bilmecesini de söyledi:

Est domus in terris, clara quae voce resultat.
Ipsa domus resonat, tacitus sed non sonat hospes.
Ambo tamen currunt, hospes simul et domus una.[1]

1. (Lat.) Evi topraktadır, tizdir sesi / Ses veren evdir, konuk susar, ses çıkarmaz / Gene de yarışırlar, ev ve konuk birlikte. (Ç.N.)

"Bu noktada Jorge, İsa'nın, konuşmamızın evet ve hayırdan ibaret olmasını öğütlediğini, çünkü bundan çoğunun Melun'un işi olduğunu; balığı anlatmak için, kavramı yalancı seslerin ardına gizlemeksizin balık demenin yeterli olduğunu söyledi. Afrikalıları örnek almanın ona akıllıca görünmediğini de ekledi... O zaman..."

"O zaman?"

"O zaman anlamadığım bir şey oldu. Berengar gülmeye koyuldu; Jorge onu azarladı; o da Afrikalılar arasında iyi araştırılırsa daha birçok başka bilmecenin bulunacağını, hem bunların balık bilmecesi kadar kolay olmadığı aklına geldiği için güldüğünü söyledi. Malachi, o da oradaydı, öfkeden deliye döndü, onu kukuletasından yakalayıp işine gönderdi... Biliyorsunuz Berengar onun yardımcısıdır..."

"Peki sonra?"

"Sonra Jorge oradan uzaklaşarak tartışmaya son verdi. Hepimiz işimizin başına döndük, ama ben çalışırken baktım, önce Venantius, sonra da Adelmo, Berengar'ın yanına yaklaşıp bir şey sordular. Uzaktan onun, onları baştan savdığını gördüm, ama o gün ikisi de gene yanına gittiler. Sonra o akşam Berengar'la Adelmo'nun yemekhaneye gitmeden önce avluda baş başa verip konuştuklarını gördüm. İşte, bütün bildiğim bu."

"Öyleyse, kısa bir süre önce esrarengiz bir biçimde öldürülen iki kişinin Berengar'a bir şey sormuş olduklarını biliyorsun," dedi William.

Benno, tedirgin, yanıtladı: "Böyle bir şey söylemedim! Ben o gün olanları anlattım; sorduğunuz için..." Biraz düşündü, sonra çabuk çabuk ekledi: "Ama fikrimi sorarsanız, Berengar onlara kitaplıktaki bir şeyden söz etti; asıl orada araştırma yapmalısınız."

"Niçin kitaplığı düşünüyorsun? Berengar, Afrikalılar arasında, araştırılacak olursa sözleriyle ne demek istiyor-

du? Afrikalı şairleri daha çok okumak gerektiğini söylemek istemiyor muydu?"

"Belki de; öyle görünüyordu, ama o zaman Malachi niçin öfkelenmiş olsun? Önünde sonunda, okumak için Afrikalı şairlerin bir kitabını ödünç verip vermeme konusunda karar verecek olan kendisi. Bildiğim bir şey varsa o da şu: Kitap kataloğunun yapraklarını karıştıran biri, yalnızca kütüphanecinin bildiği işaretler arasında, sık sık "Afrika" diye bir işaret görür; hatta ben, *finis Africae*[1] diye bir işarete bile rastladım. Bir kez bu işareti taşıyan bir kitap istedim, hangisi olduğunu anımsamıyorum, başlığı ilgimi çekmişti; Malachi bana, bu işareti taşıyan kitapların kaybolduklarını söyledi. Bildiğim bu kadar. Bu nedenle size diyorum ki: Haklısınız, Berengar'ı gözetleyin, kitaplığa çıktığı zaman gözleyin onu. Hiç belli olmuyor."

"Hiç belli olmuyor," diye yineledi William, onu göndererek. Sonra benimle birlikte avluda dolaşmaya koyuldu. Berengar'ın bir kez daha rahipler arasında dedikodu konusu olduğunu, Benno'nun bizi kitaplığa yöneltme kaygısı içinde göründüğünü söyledi. Belki orada, kendisinin de bilmek istediği şeyleri ortaya çıkarmamızı istediğini söyledim. William belki de böyle olduğunu, ama bizi kitaplığa doğru iterek, başka bir yerdeki bir şeyden uzaklaştırmak istemiş olabileceğini de söyledi. Neden, diye sordum. William bilmediğini söyledi; belki mutfaktan, belki yatakhaneden, belki de hastaneden, dedi. Ben, bir gün önce kitaplığın onu, William'ı, büyülediğini söyledim; o da başkalarının öğütlediği şeylerin değil, kendi hoşuna giden şeylerin büyüsüne kapılmak istediği yanıtını verdi. Ama kitaplığın gözaltında bulundurulması gerektiğini, nasıl olursa olsun oraya girebilmenin yollarını ara-

1. (Lat.) Afrika'nın sonu. (Ç.N.)

manın hiç de fena bir fikir olmayacağını söyledi. Koşullar şimdi nezaket ve manastırın töreleriyle yasalarına saygı sınırları içinde, meraklı olma yetkisini tanıyordu ona.

Avludan uzaklaşıyorduk. Ayinin ardından, hizmetçilerle çömezler kiliseden çıkıyorlardı. Kilisenin batı duvarı boyunca yürürken, Berengar'ın yan kapıdan çıkıp mezarlığın içinden geçerek *Aedificium*'a yöneldiğini fark ettik. William ona seslendi, Berengar durdu; yetiştik ona. Koroda onu gördüğümüzden daha da allak bullaktı; William'ın Benno'ya yaptığı gibi, onun bu ruh durumundan yararlanmaya karar verdiği açıkça anlaşılıyordu.

"Öyle görünüyor ki, Adelmo'yu en son gören sensin," dedi ona dönüp.

Berengar bayılacakmış gibi sendeledi: "Ben mi?" diye sordu bitkin bir sesle. William bu soruyu neredeyse rastgele sormuştu; belki de Benno, onları günbatımı duasından sonra avluda baş başa vermiş konuşurken gördüğünü William'a söylemiş olduğu için. Ama soru hedefini bulmuş olmalıydı; Berengar'ın bir başka ve gerçek anlamda son bir buluşmayı düşündüğü açıktı, çünkü kırık bir sesle konuşmaya başladı:

"Bunu nasıl söyleyebilirsiniz, herkes gibi ben de onu yatmadan önce gördüm!"

O zaman William, ona soluk aldırmamanın çabaya değdiğine karar verdi: "Hayır, onu daha sonra da gördün ve başkalarının sanmalarını istediğinden daha çok şey biliyorsun. Ama burada iki ölüm söz konusu ve artık susamazsın. Bir insanı konuşturmanın birçok yolu olduğunu çok iyi bilirsin!"

William bana birçok kez, sorgucuyken de, işkenceden her zaman kaçındığını söylemişti, ama Berengar onu yanlış anladı (ya da William yanlış anlaşılmak istedi). Ne olursa olsun oyun etkili oldu.

"Evet evet," dedi Berengar, gözyaşlarına boğuldu:

"Adelmo'yu o akşam gördüm, ama gördüğümde çoktan ölmüştü."

"Nasıl?" diye sordu William. "Tepenin eteğinde mi?"

"Hayır hayır, onu burada, mezarlıkta gördüm; mezarlar arasında dolaşıyordu, hortlaklar arasında bir hortlak gibi. Ona rastladım ve karşımdakinin canlı olmadığını hemen anladım: Yüzü ölü yüzü gibiydi; gözleri daha şimdiden sonsuz cezayı görüyordu. Doğal olarak, ancak ertesi gün, öldüğünü öğrenince anladım onun hortlağıyla karşılaşmış olduğumu, ama o anda bile, bir hayal görmekte olduğumun bilincine vardım; karşımda lanetlenmiş bir ruh vardı. Tanrım, benimle konuşurken sesi nasıl da mezardan geliyormuş gibiydi."

"Peki, ne dedi?"

"'Ben lanetlendim!' Bana böyle dedi. 'Karşında Cehennem'den gelen birini görüyorsun; dönüp gideceğim yer de Cehennem!' Böyle dedi bana. Bağırdım: 'Adelmo, gerçekten Cehennem'den mi geliyorsun? Cehennem azabı nasıl bir şey?' Bir yandan da titriyordum; çünkü az önce akşam ayininde, Tanrı'nın gazabına ilişkin o korkunç sayfaların okunduğunu dinlemiştim. 'Cehennem azabı dilimizin söyleyebileceğinden kat kat büyük,' dedi bana. 'Bugüne değin büründüğüm bu safsatalar pelerinini görüyor musun? Paris'in en büyük kulesini ya da dünyanın en yüksek dağını sırtımda taşıyormuşum gibi ağır geliyor, eziyor beni; onu hiç çıkaramayacağım. Bu ceza, boş gururum yüzünden, bedenimin bir zevk barınağı olduğuna inandığım için, başkalarından daha çok şey bildiğimi sandığım için, imgelemimde dolaşarak ruhumda çok daha canavarca şeyler yaratan canavarca şeylerden zevk aldığım için tanrısal adalet tarafından verildi bana – şimdi sonsuza dek onlarla birlikte yaşamak zorundayım. Şu pelerinin astarını görüyor musun? Baştan başa köz ve ateş sanki; bu ateş bedenimi

yakıyor; bu ceza etin alçaltıcı günahından ötürü verildi bana; etin kötülüğünü tanıdım ve besledim ben; şimdi bu ateş hiç durmadan yanıyor ve beni yakıyor! Elini ver bana, güzel üstadım,' dedi bir kez daha, 'ver ki seninle buluşmamız yararlı bir ders olsun sana; bana verdiğin birçok derse karşılık. Elini ver bana, güzel üstadım!' Ve alev alev yanan elinin parmağını salladı; bir ter damlacığı düştü elimin üstüne; elim delinmiş gibi geldi bana; günlerce geçmedi izi, ama herkesten sakladım. Sonra, mezarların arasında gözden silindi; ertesi sabah, beni öylesine korkutmuş olan o gövdenin uçurumun dibinde çoktan ölmüş olduğunu öğrendim."

Berengar soluk soluğa kalmıştı, ağlıyordu. William ona sordu: "Peki, sana niçin benim üstadım diyordu? Aynı yaştaydınız. Ona bir şey mi öğretmiştin?"

Berengar kukuletasını yüzüne doğru çekerek başını salladı; diz çökerek William'ın dizlerine kapandı:

"Bilmiyorum, beni niçin böyle çağırdığını bilmiyorum; ona hiçbir şey öğretmedim ben!" Sonra hıçkırıklara boğuldu. "Korkuyorum, peder, size günah çıkarmak istiyorum; acıyın bana, içimi bir ifrit kemiriyor!"

William onu itti; ayağa kaldırmak için elini uzattı. "Hayır Berengar," dedi, "günahını çıkarmamı isteme benden. Dudaklarını açarak benimkileri sımsıkı yummamı isteme benden. Senden öğrenmek istediğimi başka türlü söyleyeceksin bana. Eğer söylemezsen, ben kendim ortaya çıkaracağım onu. Dilersen merhamet dile benden, suskunluk dileme ama. Bu manastırda gereğinden çok insan susuyor. Şimdi söyle bana, gecenin koyu karanlığında onun solgun yüzünü nasıl gördün, yağmurlu, fırtınalı, karlı bir gecede elini nasıl yakabildi, mezarlıkta ne yapıyordun? Hadi," omuzlarından tutup sertçe sarstı onu, "hiç olmazsa bunu söyle bana!"

Berengar'ın her yanı titriyordu: "Mezarlıkta ne yap-

tığımı bilmiyorum, anımsamıyorum. Yüzünü nasıl gördüğümü bilmiyorum; belki de elimde ışık vardı... hayır, onun elinde ışık vardı; bir mum tutuyordu elinde, belki de alevin ışığında gördüm yüzünü..."

"Yağmur ve kar yağıyorsa elinde nasıl ışık olabilirdi?"

"Akşam yemeğinden sonraydı, hemen sonra, henüz kar yağmıyordu, daha sonra başladı kar... Anımsıyorum, ben yatakhaneye doğru koşarken ilk kar tanecikleri düşmeye başlamıştı. Yatakhaneye doğru koşuyordum, hortlağın gittiği yönün tersine... Başka hiçbir şey bilmiyorum, lütfen, eğer günahımı çıkarmak istemiyorsanız, artık sorguya çekmeyin beni."

"Pekâlâ," dedi William, "şimdi git; koroya git, Efendimizle konuş, insanlarla konuşmak istemediğine göre ya da git günah çıkaracak bir rahip bul kendine, çünkü o zamandan beri günah çıkarmadınsa, kutsal şeylere bir günahkâr gibi yaklaşmış olmalısın. Git. Gene görüşürüz."

Berengar koşarak gözden silindi. William ellerini ovuşturdu; bir şeyden hoşnut kaldığı zaman böyle yaptığını birçok kez görmüştüm.

"İyi," dedi, "birçok şey şimdi açıklığa kavuşuyor."

"Açıklığa kavuşmak mı, üstadım?" diye sordum ona, "Adelmo'nun hortlağı da işin içine karıştı şimdi; nasıl açıklığa kavuşmuş olabilir?"

"Sevgili Adso," dedi William, "bu hortlak pek de hortlak gibi görünmüyor bana. Ne olursa olsun, daha önce vaizlerin yararlandıkları bir kitapta okuduğum bir sayfayı yineliyordu. Bu rahipler belki de gereğinden çok okuyorlar; heyecanlandıkları zaman da kitaplardaki görüntüleri yeniden yaşıyorlar. Adelmo'nun bu sözleri gerçekten mi söylediğini, yoksa Berengar'ın bu sözleri işitme gereksinimi duyduğu için mi onları işittiğini bilmiyorum. Şu bir gerçek ki, bu olay benim bir dizi varsayımımı doğruluyor. Örneğin: Adelmo kendini öldürdü; Be-

rengar'ın öyküsü, bize onun ölmeden önce büyük bir tedirginlik ve yapmış olduğu bir eylemden ötürü duyduğu pişmanlıkla kıvranarak dolaştığını anlatıyor. İşlediği günahtan ötürü heyecanlıydı ve korkmuştu; çünkü biri onu korkutmuş, Berengar'a öylesine düşgörüsel ustalıkla cehennemî görüntüler öyküsünü anlatmıştı. Mezarlıktan geçiyordu, çünkü korodan geliyordu; orada birisine bir giz vermişti (ya da itirafta bulunmuştu); o birisi de içini korku ve pişmanlıkla doldurmuştu. Mezarlıktan, Berengar'ın bize anlattığı gibi, yatakhanenin ters yönüne yönelmişti. Demek ki, *Aedificium*'a doğru; ama aynı zamanda (olabilir ki) ahırların arkasındaki dış duvara doğru gidiyordu; buradan da kendini uçuruma atmış olması gerektiği sonucuna vardım. Kendini fırtına çıkmadan önce aşağı attı, duvarın dibine düşüp öldü ve ancak sonradan toprak kayması ölüsünü kuzey kulesinden doğu kulesine sürükledi."

"Peki, yakıcı ter damlası ne oluyor?"

"Bu, dinlediği ve yinelediği öykünün bir parçası ya da Berengar'ın telaş ve pişmanlığı arasında kurduğu bir şeydi. Çünkü Adelmo'nun pişmanlığının bir anti-strofu olarak Berengar'ın da bir pişmanlığı var; sen de işittin. Eğer Adelmo korodan gelmişse, belki de elinde bir mum vardı; arkadaşının elindeki damla da bir mum damlasından başka bir şey değildi. Ama Berengar onun yakışını çok daha derinden duydu, çünkü Adelmo'nun ona üstadım diye seslendiği kesin. Bu da, Adelmo'nun Berengar'a, ona, şimdi kendisini ölesiye umutsuzluğa düşüren bir şey öğretmiş olduğu için serzenişte bulunduğunun belirtisi. Bunu Berengar da biliyor. Ona yapmaması gereken bir şey yaptırarak Adelmo'yu ölüme sürüklediği için acı çekiyor. Kütüphaneci yardımcısı hakkında işittiklerimizden sonra, bunun ne olduğunu tasarlamak zor değil."

"İkisinin arasında ne olduğunu anladığımı sanıyo-

rum," dedim bilgimden utanç duyarak, "ama hepimiz bağışlayıcı bir Tanrı'ya inanmıyor muyuz? Adelmo belki de günah çıkarmıştır diyorsunuz; öyleyse, ilk günahından arınmak için neden daha büyük ya da en azından eşit ağırlıkta bir günah işledi?"

"Çünkü biri ona umutsuzca sözler söyledi. Dediğim gibi, çağdaş bir vaiz, birine Adelmo'yu korkutan sözleri esinlemiş olmalı; o da bu sözlerle Berengar'ı korkutmuş. Son yıllarda vaizler halk arasında dine bağlılık, yılgınlık (aynı zamanda tutku ve insansal ve tanrısal yasalara boyun eğiş) uyandırmak için hiçbir zaman olmadığı kadar korkunç, insanı allak bullak eden ölümcül sözcükler kullanır oldular. Hiçbir zaman günümüzdeki kadar, Flagellant'ların[1] ayinleri sırasında, İsa'nın ve Meryem Ana'nın acılarının esinlediği övgüler işitilmedi; basit insanların inancını, cehennem azabını çağrıştırmada günümüzde olduğu kadar direnilmedi."

"Belki de tövbe gereksinimi," dedim.

"Adso, günümüzdeki kadar tövbe çağrısında bulunulduğunu işitmedim hiç; ne vaizler, ne piskoposlar ne de benim Tinci kardeşlerim artık gerçek bir tövbe esinleyecek durumda değil..."

"Ama üçüncü dönem, Melek Papa, Perugia Ruhani Meclisi..." dedim şaşkın.

"Özlem bunlar. Büyük tövbe dönemi sona erdi; tarikatın ruhani meclisi bile bunun için söz edebiliyor tövbeden. Yüz, iki yüz yıl önce, büyük bir yenilenme kasırgası esti. İster aziz, ister sapkın olsun, kim bundan söz ederse yakılıyordu. Şimdi herkes bundan söz ediyor. Bir anlamda Papa bile tartışıyor bu konuyu. İnsan soyunun

1. Kendi kendilerini kırbaçladıkları için adlarını İtalyanca *flagello* (kırbaç) sözcüğünden alan Flagellant'lar, XIII. yüzyılda, İtalya'da, Umbria'da ortaya çıkmış, daha sonra tüm İtalya'ya yayılmıştır. (Ç.N.)

yenilenmesinden ruhani meclisler ve saraylar söz ediyorsa eğer, buna inanma."

"Ama Fra Dolcino," deme yürekliliğini gösterdim, bir gün önce birkaç kez işittiğim bu ada ilişkin olarak daha çok şey öğrenmek isteğiyle.

"O öldü hem de yaşadığı gibi kötü bir biçimde, çünkü o da çok geç geldi. Hem sen ne biliyorsun onun hakkında?"

"Hiçbir şey, onun için size soruyorum..."

"Bundan hiç söz etmemeyi yeğlerim. Sözde Havariler'in kimilerini tanıdım ben; yakından gözledim onları. Acıklı bir öyküdür bu. İçine dokunur. En azından benim içime dokundu; benim yargı yürütme yeteneksizliğim daha da çok içine dokunur. Birçok azizin vazettiklerini uyguladığı için, çılgınca şeyler yapan bir adamın öyküsüdür bu. Bir an geldi ki, suçun kimde olduğunu anlamaz oldum; sanki, sanki tövbe etmeyi vazeden azizlerle, bunu çoğu zaman başkalarının zararına uygulayan günahkârların oluşturdukları iki karşıt cephe üzerinde esen bir akrabalık rüzgârıyla sersemlemiştim... Ama ben başka bir şeyden söz ediyordum; belki de hep aynı şeyden: Tövbe çağı sona erince, tövbekârlar için tövbe gereksinimi bir ölüm gereksinimine dönüştü. Ölümü ölümle ödeyerek, ölüm getiren gerçek tövbekârlığı yenilgiye uğratmak için çılgına dönmüş tövbekârları öldürenler, ruhun tövbesi yerine imgelemin tövbesini, doğaüstü acı ve kan görüntülerini koydular; bu görüntülere gerçek tövbenin 'aynası' adını verdiler. Basit insanların, hatta bazen okumuşların imgeleminde cehennem işkencelerini canlandıran bir ayna. Böylece –deniyor– hiç günah işlenmeyecek. Korku aracılığıyla ruhu günahtan uzak tutup başkaldırının yerine korkuyu koymayı umuyorlar."

"Gerçekten de artık günah işlemeyecekler mi?" diye sordum heyecanla.

"Günah işlemekten ne anladığına bağlı, Adso," dedi üstadım. "Birkaç yıldır yaşamakta olduğum bu ülkenin insanlarına haksızlık etmek istemiyorum, ama aziz diye çağırsalar da, bir put korkusuyla günah işlememek, İtalyan halkının pek de erdemli olmayışının tipik bir belirtisi gibi görünüyor bana. İsa'dan çok Aziz Sebastiano'dan ya da Aziz Antonio'dan korkuyorlar. Bir yeri temiz tutmak istedikleri zaman oraya kimse işemesin diye bir tahta parçasının ucuyla Aziz Antonio'nun bir resmini çizerler, çünkü İtalyanlar köpekler gibi duvara işerler; bu resim oraya işemek isteyenleri kaçırır. Böylece İtalyanlar, üstelik vaizlerinin davranışlarından ötürü, eski boş inançlara dönme tehlikesiyle karşı karşıyalar; bedenin dirileceğine artık inanmıyorlar, yalnızca bedensel acılardan ve aşağılanmalardan büyük bir korku duyuyorlar; bu yüzden de İsa'dan çok Aziz Antonio'dan korkuyorlar."

"Ama Berengar İtalyan değil ki," dedim.

"Bunun hiç önemi yok, ben kilisenin ve vaizlerin tarikatlarının bu yarımadaya yaydıkları, buradan da bu manastır gibi bilgili rahiplerin bulunduğu saygıdeğer manastırlara bile ulaşan havadan söz ediyorum."

"Ama hiç olmazsa günah işlemeyecekler," diye direndim, çünkü yalnızca bununla bile yetinmeye hazırdım.

"Bu manastır bir *speculum mundi*[1] olsaydı, yanıtını almış olurdun."

"Ama öyle değil mi?" diye sordum.

"Dünyanın aynası olabilmesi için, dünyanın bir biçimi olması gerekir," diye bağladı sözünü, benim yeniyetme kafamın alamayacağı denli filozof olan William.

1. (Lat.) Dünyanın aynası. (Ç.N.)

İkinci gün

SABAH

Konuklar halktan kişiler arasında bir kavgaya tanık oluyorlar. Alessandria'lı Aymaro bazı şeyler ima ediyor; Adso azizlik ve Şeytan'ın tersi üstüne düşünüyor. Sonra William ile Adso yazı salonuna dönüyorlar; William orada ilginç bir şey görüyor; gülmenin mübahlığı üstüne üçüncü bir konuşma yapıyor, ama sonunda istediği yere bakamıyor.

Yazı salonuna çıkmadan önce bir şeyler atıştırmak için mutfağa uğradık; çünkü kalktığımızdan beri ağzımıza hiçbir şey koymamıştık. Bir çanak sıcak süt içer içmez dirildim. Güney yönündeki büyük ocak tıpkı bir demirci ocağı gibi gürül gürül yanıyor, fırında günün ekmeği pişiyordu. İki çoban, yeni kesilmiş bir koyunu yere bırakıyordu. Aşçılar arasında Salvatore'yi gördüm; kurdu andıran ağzıyla bana gülümsedi. Bir önceki geceden kalma bir tavuk artığını bir masadan alıp gizlice çobanlara verdiğini, onların da hoşnut hoşnut sırıtarak yiyecekleri, koyun derisinden abalarının altına sakladıklarını gördüm. Ama aşçıbaşı bunu gördü ve Salvatore'yi azarladı: "Senin işin manastırın mallarını yönetmek, onları sağa sola dağıtmak değil!"

"*Filii dei*,[1] onlar," dedi Salvatore, "İsa, 'Bu çocuklardan birine ne yaparsan, benim için yapmış olursun!' dedi."

"Pis Fraticelli, osurukçu Minorit!" diye bağırdı aşçı ona. "O dilenci rahip kardeşlerinin arasında değilsin artık! Tanrı'nın çocuklarına yiyecek vermek Başrahip'in merhametine kalmış bir şey!"

Salvatore'nin yüzü karardı, öfkeyle döndü: "Minorit Fraticellisi değilim ben! Kutsal Benedikten rahibiyim! *Merdre à toy*,[2] pis Bogomil!"

"Bogomil, senin geceleri sapkın kamışınla düzdüğün orospudur!" diye bağırdı aşçı.

Salvatore çobanları ite kaka dışarı çıkardı; sonra yanımızdan geçerken kaygıyla bize baktı: "Birader," dedi William'a, "benim değil, senin tarikatın o; onu sen kendin koru; Francesco'nun oğullarının sapkın olmadıklarını söyle ona!" Sonra, kulağına, "*Ille menteur*[3], tüh," diye fısıldadı ve yere tükürdü.

Aşçı onu tartaklayarak dışarı itti, kapıyı arkasından kapattı. "Birader," dedi William'a, saygıyla, "sizin tarikatınızın ve onun aziz insanlarının aleyhinde konuşmuyordum ben. Şu yalancı Minorit'le konuşuyordum; ne deve, ne kuş olan."

"Onun nereden geldiğini biliyorum," dedi William, uzlaştırıcılıkla. "Ama şimdi senin gibi bir rahip o da; kardeş saygısı borçlusun ona."

"Ama burnunu olur olmaz her şeye sokuyor, çünkü kilerci koruyor onu; o da kendini kilerci sanıyor. Manastırı sanki kendi malıymış gibi kullanıyor; gece gündüz hep böyle bu!"

"Gece mi?" diye sordu William. Aşçı, erdemli olma-

1. Tanrı'nın çocukları. (Ç.N.)
2. Bok! (Ç.N.)
3. Yalancı o. (Ç.N.)

yan şeylerden söz etmek istemiyormuş gibi bir el devinimi yaptı. William ona başka soru sormaksızın sütünü içip bitirdi. Merakım gittikçe artıyordu. Ubertino'yla karşılaşma, kilercinin geçmişine ilişkin fısıldaşmalar, Fraticelli'ye ve Minorit sapkınlara o günlerde gittikçe daha sık imada bulunulduğunu işitmem, üstadımın bana Fra Dolcino'dan söz etme konusundaki isteksizliği... Kafamda bir dizi imge yeniden biçimlenmeye başladı. Örneğin, yolculuğumuz sırasında en az iki kez, kendi kendini kırbaçlayan bir dizi insana rastlamıştık. Bir kezinde yerli halk onlara birer aziz gibi bakıyor, bir kezinde de, onların sapkın olduklarına ilişkin fısıltılar dolaşmaya başlıyordu kentin sokaklarında; ikişer sıra olmuş, yalnızca edep yerleri örtük, her türlü utanç duygusunu bir yana bırakmış, kentin sokaklarından geçiyorlardı. Her birinin elinde bir deri kırbaç, kanatıncaya dek omuzlarını kırbaçlıyor, Kurtarıcı'nın acısını gözleriyle görmüş gibi bol bol gözyaşı döküp ağıtlar söyleyerek Efendimizin merhametini ve Meryem Ana'nın yardımını diliyorlardı. Yalnız gündüzleri değil, geceleri de kış ayazında, mumlar ve bayraklar taşıyan rahiplerin ardında, yığınlar halinde kilise kilise dolaşıyorlar, sunakların önünde alçakgönüllülükle yere kapanıyorlardı; hem yalnız halktan erkeklerle kadınlar değil, soylu bayanlarla tüccarlar da... Sonra büyük tövbe davranışları görülüyordu; hırsızlık yapmış olanlar çaldıklarını geri veriyorlar, suç işlemiş olanlar suçlarını itiraf ediyorlardı...

Ama William onları ilgisizce seyrediyordu; bana bunun gerçek tövbe olmadığını söylemişti. Az önce, daha bu sabah söylediği gibi, büyük tövbe dönemi sona ermişti; bunlar doğrudan doğruya vaizlerin kendilerinin, yığınların dine bağlılığını örgütleme biçimleriydi; gerçekten sapkın olan ve herkesi korkutan bir başka tövbe isteğine kapılmasınlar diye. Ama ben aradaki farkı göremi-

yordum, eğer gerçekten böyle bir fark varsa. Bana öyle geliyordu ki, fark birinin ya da ötekinin davranışlarından değil, kilisenin şu ya da bu davranışı yargılarken takındığı tavırdan kaynaklanıyordu.

Ubertino'yla tartışmamızı anımsıyordum. Hiç kuşkusuz William üstü kapalı bir biçimde ona kendi gizemli (ve Ortodoks) inancıyla sapkınların çarpıtılmış inançları arasında çok az bir fark olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Ubertino farkı çok iyi gören biri gibi alınmıştı. Edindiğim izlenim, onun farklı olduğuydu, çünkü farkı görebilen oydu. William bu ayrımı artık göremez olduğu için sorguculuk görevinden ayrılmıştı. Bu nedenle de, o gizemli Fra Dolcino'dan bana söz edemiyordu. Ama öyleyse (diyordum kendi kendime), William'ın, yalnızca bu farkı görme yetisi bağışlayan Efendimizin yardımından yoksun kaldığı açıktı. Ubertino ve Montefalco'lu Chiara (çevrelerini günahkârlar sarsa da), ayırt etmeyi bildikleri için aziz olarak kalmışlardı. Aziz olmak budur, başka bir şey değil.

Peki ama, William niçin ayırt etmeyi bilmiyordu? Üstelik öylesine zeki bir adamdı; doğa olayları bakımından, nesneler arasındaki en küçük bir ayrımı, en küçük bir benzerliği ayırt etmeyi biliyordu.

Ben bu düşüncelere dalmış, William da sütünü içip bitirirken, birinin bizi selamladığını işittik. Az önce yazı salonunda tanıdığımız Alessandria'lı Aymaro'ydu bu; tüm insanların budalalığıyla uzlaşmayı hiçbir zaman başaramıyormuş, bu kozmik trajediye büyük bir önem de vermiyormuş gibi sürekli bir küçümseyişi yansıtan yüz anlatımı dikkatimi çekmişti. "Söyleyin bakalım, William Birader, bu deliler evine alışabildiniz mi bari?"

"Burası bana azizlik ve bilgi bakımından değerli insanların bulundukları bir yer gibi görünüyor," dedi William, sakınımlı.

"Bir zamanlar öyleydi. Rahipler rahipliklerini, kütüphaneciler kütüphaneciliklerini bildikleri sürece. Şimdiyse, yukarıda gördünüz," başıyla üst katı işaret ediyordu, "şu gözleri bir körün gözlerini andıran yarı ölü Alman, gözleri ölü gözünü andıran o kör İspanyol'un saçmalarını sofuca dinliyor; sanki Deccal her sabah çıkagelecekmiş gibi. Parşömenleri kazıyorlar, ama çok az yeni kitap giriyor içeri... Biz burada, yukarıdayız, oysa aşağıda, kentte insanlar eylemdeler... Bir zamanlar dünya manastırlarımızdan yönetilirdi. Bugün görüyorsunuz, İmparator, düşmanlarıyla karşılaşsınlar diye postlarını buraya göndermek için bizi kullanıyor (görevinize ilişkin bazı şeyler biliyorum; rahipler konuşup duruyorlar, başka yapacak işleri yok), ama İmparator bu ülkede olup bitenleri denetlemek isteyince kentte kalıyor: Biz ekinleri kaldırmak ve kümes hayvanları yetiştirmekle uğraşırken, onlar ipekli kumaşları pamuklularla, pamukluları baharat çuvallarıyla değiş tokuş ediyorlar, sonra da bunların tümünü iyi parayla değiştiriyorlar. Biz servetimizi koruyoruz, onlarsa servet üstüne servet yığıyorlar. Sonra kitapları. Onlar da bizimkilerden daha güzel."

"Dünyada kuşkusuz yeni yeni birçok şey oluyor. Ama niçin bunun Başrahip'in suçu olduğunu düşünüyorsunuz?"

"Çünkü kitaplığı yabancıların eline bıraktı; manastırı da kitaplığı korumak için dikilmiş bir kale gibi yönetiyor. İtalya'nın bu kıyısında, bir Benedikten manastırı, İtalyanların kendi sorunlarını kendilerinin çözdükleri bir yer olmalıdır. Bugün artık bir papaları bile olmayan İtalyanlar ne yapıyorlar? Alım satımla uğraşıyorlar, üretiyorlar. İtalya kralından bile daha varlıklılar. Öyleyse, biz de öyle yapalım; madem güzel kitaplar yapmayı biliyoruz, üniversiteler için kitap yapmalıyız ve vadide olup bitenlerle ilgilenmeliyiz. İmparator'la ilgilenelim

demiyorum, görevinize duyduğum tüm saygıya karşı, William Birader; ama Bologna'lıların ve Floransalıların yaptıklarıyla ilgilenmeliyiz. Buradan, İtalya'dan, Provence'a gidip gelen hacılarla tüccarların yolunu denetimimiz altında tutabiliriz. Kitaplığı günlük dilde yazılan metinlere de açalım. O zaman artık Latince yazmayanlar da buraya geleceklerdir. Oysa kitaplığı, Cluny'de hâlâ iyi Odillone Başrahip'miş gibi yöneten bir avuç yabancının denetimindeyiz..."

"Ama Başrahip İtalyan," dedi William.

"Başrahip'in hiçbir önemi yoktur," dedi Aymaro, bıyık altından gülmeyi sürdürerek, "kafa yerine bir kitap dolabı taşıyor başında. Kurtların kemirdiği bir kitap dolabı. Papa'ya nispet olsun diye, manastırın Fraticelli'lerle dolmasına izin veriyor... sapkın olanları kastediyorum, kutsal tarikatınızdan ayrılanları... İmparator'a yaranmak için de, Kuzey ülkelerindeki tüm manastırlardan rahipler çağırıyor buraya; sanki bizim iyi kopyacılarımız, Yunanca ve Latince bilen adamlarımız, Floransa'da ya da Pisa'da varlıklı ve gönlü bol tüccar çocukları yokmuş gibi; kendilerine babalarının saygınlığını ve gücünü artırma olanağı verilse seve seve tarikata girecek olan. Burada, yüzyılın olaylarına hoşgörü gösterilmesi, yalnızca Almanlara izin vermek söz konusu olunca... hey Tanrım, dilim kopsun, hiç de uygun olmayan şeyler söyleyeceğim şimdi!"

"Manastırda pek de hoş olmayan şeyler mi oluyor?" diye sordu William, dalgın, kendine biraz daha süt koyarak.

"Ne de olsa rahip de insandır," dedi Aymaro, üstüne basa basa. Sonra ekledi: "Ama buradakiler başka yerlerdekilerden daha az insandır. Ama unutmayın, bunu söylememiş olayım."

"Çok ilginç," dedi William. "Bu söylediklerinizi sizin

görüşleriniz mi, yoksa sizin gibi düşünen birçok kimsenin görüşleri mi?"

"Birçoklarının, birçoklarının. Zavallı Adelmo'nun göçmesine acınan birçoklarının görüşü; ama uçuruma kitaplıkta gereğinden çok dolaşan başka biri düşseydi, üzülmezlerdi."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Çok konuştum ben. Burada hepimiz çok konuşuyoruz, siz de farkına varmışsınızdır. Bir bakıma, burada hiç kimse suskunluğa saygı duymuyor artık. Bir bakıma da gereğinden çok saygı duyuluyor. Konuşmak ya da susmak yerine eyleme geçmek gerek burada. Tarikatımızın altın çağında, bir rahip başrahiplik niteliğine sahip değilse, bir kupa dolusu zehirli şarap ardılına yer açardı. Bilin ki, bunları size, kuşkusuz Başrahip'in ya da öteki rahiplerin dedikodusunu yapmak için anlatmadım, William Birader. Tanrı korusun, dedikodu yapmak gibi kötü bir huyum yoktur. Ama Başrahip benimle ya da Tivoli'li Pacifico ya da Sant'Albano'lu Pietro gibi başkaları hakkında soruşturma yapmanızı istemiş olsaydı hiç hoşuma gitmezdi. Kitaplık işlerinde hiç söz hakkımız yok bizim. Ama birazcık olsun isterdik. Bu yılan yuvasını ortaya çıkarın; siz ki bunca sapkını yakmış birisiniz."

"Ben hiç kimseyi yakmadım," diye yanıtladı William, kuru bir sesle.

"Sözgelimi söylüyordum," diye kabul etti Aymaro geniş bir gülümsemeyle. "İyi bir av bu, William Birader, ama geceleri dikkatli olun."

"Niçin gündüzleri değil?"

"Çünkü burada gündüzleri bedenler yararlı otlarla iyileştirilir; geceleriyse kafalar zehirli otlarla hasta edilir. Adelmo'nun uçuruma bir başkasının elleriyle itildiğine ya da Venantius'u kanla dolu küpe bir başkasının ellerinin attığına inanmayınız. Burada rahiplerin nereye gide-

ceklerine, ne yapacaklarına ve ne okuyacaklarına kendi başlarına karar vermelerini istemeyen biri var. Meraklıların zihinlerini allak bullak etmek için Cehennem'in güçleri ya da Cehennem'in dostları olan büyücülerin güçleri kullanılıyor..."

"Bitki uzmanı olan pederden mi söz ediyorsunuz?"

"Sankt Wendelli Severinus iyi bir insandır. Doğal olarak, o da Alman'dır, Malachi de..." Ve dedikodudan hoşlanmadığını bir kez daha gösterdikten sonra, Aymaro bizi selamlayıp çalışmak için yukarı çıktı.

"Bize ne demek istemiş olabilir?" diye sordum.

"Birçok şey ya da hiçbir şey. Bir manastırda rahipler, topluluklarının yönetimini ele geçirmek için her zaman birbirleriyle savaşım içindedirler. Melk'te de böyledir; belki sen daha çömez olduğun için farkına varmamışsındır. Ama senin ülkende, bir manastırın yönetimini ele geçirmek, İmparator'la doğrudan doğruya ilişki kurabilecek bir makamı ele geçirmek demektir. Oysa bu ülkede durum değişiktir; İmparator, Roma'ya dek indiği zaman bile uzaktadır. Saray yoktur burada; şimdi artık Papalık Sarayı da yok. Burada kentler vardır, sen de göreceksin."

"Elbette, buradaki kentler beni şaşırttı. İtalya'daki kentler bizim oradaki kentlere benzemiyor... Kent yalnızca yaşanılan yer değil; bir karar yeri aynı zamanda; herkes her an alanlarda; belediye başkanlarının İmparator'dan ya da Papa'dan daha çok sözü geçiyor. Burada kentlerin her biri bir krallık gibi..."

"Tüccarlar da krallar. Silahlarıysa para. İtalya'da paranın, senin ya da benim ülkemdekinden değişik bir işlevi vardır. Her yerde para dolaşıyor, ama başka yerlerde yaşamın büyük bir bölümüne hâlâ mal değişimi egemen: tavuk, buğday demetleri, bir orak ya da araba; para yalnızca bu malları sağlamaya yarar. Oysa İtalyan kentlerinde, sen de farkına varmışsındır, mallar para sağlamaya

yarar. Papazlar, piskoposlar, hatta tarikatlar bile parayı hesaba katmak zorundadırlar. Bu nedenle, doğal olarak, erke karşı başkaldırı, yoksulluğa çağrı biçimine bürünür. Erke karşı başkaldıranlar, parayla ilişki kurmanın kendilerine yadsındığı kimselerdir; yoksulluğa her çağrı, büyük bir gerilim ve tartışma yaratır; tüm kent, piskopostan belediye başkanına dek, yoksulluğu gereğinden çok öğütleyen kimseleri kişisel düşmanları sayar. Nerede birisi Şeytan'ın dışkısının kokusuna tepki gösterse, orada sorgucular Şeytan'ın kokusunu alırlar. Aymaro'nun ne düşündüğünü de anlayabilirsin şimdi. Tarikatın altın çağında bir Benedikten manastırı, çobanların imanlılar sürüsünü yönettikleri bir yerdi. Aymaro geleneğe dönülmesini istiyor. Değişen yalnızca sürünün yaşamı; manastır sürünün yeni kılığını benimser, kendisi de değişirse geleneğe (eski ününe ve gücüne) yeniden kavuşabilir. Bugün sürü silahla ya da ayinlerin görkemiyle değil, paraya egemen olmakla yönetildiği için de, Aymaro tüm manastırın yapısının, hatta kitaplığın bile bir işliğe, bir para fabrikasına dönüştürülmesini istiyor."

"Peki, bunun cinayetlerle ya da cinayetle ne ilgisi var?"

"Henüz bilmiyorum. Şimdi yukarı çıkmak istiyorum. Gel benimle."

Rahipler çalışmaya başlamışlardı bile. Yazı salonuna sessizlik egemendi, ama tüm gönüllerin çalışma erincinden doğan bir sessizlik değildi bu. Bizden az önce gelmiş olan Berengar şaşkınlıkla karşıladı bizi. Öteki rahipler başlarını kaldırıp baktılar. Bizim Venantius'la ilgili bir şey keşfetmek için orada bulunduğumuzu biliyorlardı; bakışların yönü, manastırın ortasındaki sekizgene açılan bir pencerenin altındaki boş bir yere çekti dikkatimizi.

Havanın çok soğuk olmasına karşın yazı salonu ol-

dukça ılıktı. Yazı salonunun, yeterli ısının geldiği mutfağın üstünde bulunması bir rastlantı değildi; özellikle de aşağıdaki iki fırının bacaları, batı ve güney kulelerinin içindeki iki sarmal merdiveni destekleyen sütunun içinden geçtiği için. Büyük salonun karşı yanındaki kuzey kulesine gelince; onun içinde merdiven değil, yanmakta olan ve ortalığa mutlu bir sıcaklık yayan büyük bir ocak vardı. Bundan başka, yer, ayak seslerimizi boğan samanlarla kaplanmıştı. Özetle, en az ısınan köşe, doğu kulesinin bulunduğu yerdi; gerçekten de, yer sayısı, yazı salonunda çalışan rahiplerin sayısından çok olduğu için, rahiplerin tümünün de, o yöne konmuş masalarda oturmaktan kaçındıklarının farkına vardım. Daha sonra, doğu kulesinin sarmal merdiveninin aşağıda, mutfağa inmenin yanı sıra yukarıdaki kitaplığa açılan tek merdiven olduğunun farkına varınca, salonun ısıtılmasının, rahipleri o bölümü merak etmekten caydıracak ve kütüphanecinin kitaplığın girişini daha kolay gözetlemesini sağlayacak biçimde akıllıca bir hesapla düzenlenip düzenlenmediğini sordum kendi kendime. Ama belki de tıpkı bir maymun gibi üstadıma öykünüp kuşkularımı biraz abartıyordum, çünkü hemen ardından, bu hesabın yazın pek de işe yaramayacağını düşündüm; en azından (dedim kendi kendime) yazın burası en güneşli, bu yüzden de gene en kaçınılacak yer olmayacak mıydı?

Zavallı Venantius'un masasının sırtı büyük bacaya dayalıydı ve belki de masaların en çok göz konanlarından biriydi. Ben o zaman daha yaşamımın ancak küçük bir bölümünü bir yazı salonunda geçirmiştim, ama sonra ömrümün büyük bir bölümü orada geçti; bu yüzden uzun kış saatlerini, parmaklar kalem ucunu tutmaktan uyuşmuş, masa başında geçirmenin (normal bir ısıda bile, altı saat yazı yazdıktan sonra, rahibin parmaklarına korkunç bir rahip krampının girdiği, başparmağı ezilmiş

gibi sızladığı zaman) yazmanlara, bölüm başlığı yazıcılarına ve araştırmacılara ne denli acı verdiğini bilirim. Bu, elyazmalarının kenarlarında niçin sık sık, kopyacı tarafından, acının (ve sabırsızlığın) kanıtı gibi yazılmış yazılara rastlandığını açıklar: "Tanrı'ya şükür, az sonra hava kararacak," ya da, "Ah, bir bardak şarap olsa!" ya da, "Bugün hava soğuk, ışık az, bu deri pütürlü; yolunda gitmeyen bir şey var." Eski bir atasözünün dediği gibi, tüy kalemi üç parmak tutar, ama tüm beden çalışır. Ve ağrır.

Ama ben Venantius'un masasından söz ediyordum. Sekizgen biçimindeki avlunun çevresine sıralanmış, araştırmacılara ayrılan öteki masalar gibi oldukça küçüktü bu masa da; minyatürcülere ve kopyacılara ayrılmış olan, dışarıya bakan duvarlardaki pencereler altındaki masalar ise daha küçüktü. Venantius çalışırken bir kitap rahlesi kullanıyordu; çünkü ödünç verilmiş olan, kopyasını çıkardığı elyazmalarına başvuruyor olmalıydı. Masanın altına konmuş bir dizi alçak rafın üstüne çözük yapraklar yığılmıştı; hepsi de Latince olduğundan, bunların onun en son çevirileri olduğu sonucunu çıkardım. Alelacele yazılmışlardı ve bir kitabın sayfalarını oluşturmuyorlardı; tümü de sonra bir kopyacıya ve bir minyatürcüye verilecekti. Bu nedenle zar zor okunabiliyorlardı. Sayfalar arasında birkaç Yunanca kitap da vardı. Kitap rahlesinin üstünde bir başka Yunanca kitap açık duruyordu; son günlerde Venantius'un çevirisini bitirmekte olduğu bir yapıt. O zamanlar ben daha Yunanca bilmiyordum, ama üstadım onun Lucianus adında birinin kitabı olduğunu ve eşeğe dönüştürülen bir adamın öyküsünü anlattığını söyledi. Apuleius'un genellikle çömezlerin okumaları öğütlenen buna benzer bir masalını anımsadım o zaman.

"Nasıl oluyor da bu kitabı çeviriyordu?" diye sordu William, yanımızda duran Berengar'a.

"Çeviriyi manastırdan Milano beyi istedi; buna karşı-

lık manastır doğudaki bazı bağların şarap üretiminde öncelik hakkı elde edecek." Berengar eliyle uzakları gösterdi. Ama hemen ekledi: "Manastır laikler için alışveriş işleri yaptığından değil. Ama bize bunu ısmarlayan, bu değerli elyazmasının Venedik dükası tarafından bize ödünç verilmesi için çok uğraştı; o da yazmayı Bizans İmparatoru'ndan almış; Venantius çeviriyi bitirince iki kopyasını çıkaracaktı; biri Milano beyi, öteki de kitaplığımız için."

"Kitaplığınız koleksiyonuna putatapan masalları da almaya gönül indiriyor demek," dedi William.

"Kitaplık hem gerçeğin hem de yanılgının kanıtıdır," dedi o zaman omuz başımda bir ses. Jorge'ydi bu. Yaşlı adamın ansızın, sanki biz onu görmüyormuşuz da o bizi görüyormuş gibi belirivermesine bir kez daha şaştım; daha sonraki günlerde buna sık sık şaşacaktım. Kör bir adamın yazı salonunda ne aradığına da şaştım, ama sonra, Jorge'nin manastırın her yerinde hazır ve nazır olduğunu anladım. Sık sık yazı salonunda, ocağın yanında bir iskemleye oturmuş, salonda olup biten her şeyi izliyormuş gibi görünüyordu. Bir kez, bulunduğu yerden yüksek sesle, "Yukarı çıkan kim?" diye sorduğunu işittim; sonra ayak sesleri samanın içinde boğulmuş, kitaplığa doğru giden Malachi'ye döndü. Bütün rahipler ona büyük saygı duyuyor, sık sık ona başvurarak anlaşılması güç parçalar okuyor, bir açımlamayı danışıyor ya da bir hayvan ya da azizin nasıl betimlenmesi gerektiğini aydınlatmasını istiyorlardı. O, ışığı sönmüş gözleriyle boşluğa bakıyor, belleğinde canlı kalan sayfalara bakıyormuş gibi, uydurma yalvaçların piskoposlar gibi giyindikleri, ağızlarından kurbağaların fışkırdığı yanıtını veriyor ya da göksel Yeruşalem'in duvarlarını süslemesi gereken taşların hangileri olduğunu ya da Arimaspi'nin haritada Papaz Gianni'nin ülkesinin yakınlarında gösterilmesi gerektiği yanıtını veriyordu – ucubeliklerin aşırı derecede ayartıcı

bir biçimde gösterilmemesi gerektiğini, onların bilmeceler gibi tanınabilir, ama istek uyandırmayan ya da insanı güldürecek denli itici bir biçimde betimlenmesinin yeterli olduğunu öğütlüyordu.

Bir kez, bir şerh yazıcısına, Donatusçu[1] sapkınlıktan kaçınmak için, Aziz Augustus'un düşüncesine göre Tyconius'un metinlerinin özetlerinin nasıl yorumlanması gerektiği üstüne öğüt verdiğini işittim. Bir başka kez, onun yorum yaparken, sapkınların ayrılıkçılardan nasıl ayırt edileceği konusunda öğüt verdiğini duydum. Başka bir kez de, kararsız bir araştırmacıya kitaplık kataloğunda hangi kitabı araması gerektiğini, aşağı yukarı hangi sayfada yer aldığını söyleyerek, kütüphanecinin kitabı ona kesinlikle vereceğini, çünkü o kitabın Tanrı tarafından esinlenmiş bir yapıt olduğu konusunda güvence verdiğini işittim. Son olarak, bir başka kez de, filan kitabın aranmaması gerektiğini, çünkü katalogda bulunmakla birlikte, elli yıl önce fareler tarafından kemirildiğini ve şimdi dokunanın parmakları arasında un ufak dağıldığını söylediğini işittim. Kısaca, kitaplığın belleği, yazı salonunun ruhuydu o. Kimi zaman aralarında gevezelik ettiklerini işittiği rahipleri uyarırdı: "Çabuk olun, kanıtlamayı zamana bırakın, çünkü az kaldı!" Deccal'in gelişine imada bulunuyordu.

"Kitaplık, gerçeğe ve yanılgıya tanıklık eder," dedi Jorge o zaman.

"Kuşkusuz, Apuleius ve Lucianus birçok yanılgıya düşmekten suçluydular," dedi William. "Ama bu masal kurguların örtüsü altında iyi bir ders de içeriyor; çünkü yanılgılarımızı nasıl ödediğimizi öğretiyor bize; bundan

1. IV. yüzyılda, Kuzey Afrika'da, Donatus'un önderliğinde ortaya çıkan Hıristiyan ayrılıkçılar. Donatusçu Kilise, birbiri ardı sıra gelen Roma, Vandal ve Bizans baskılarına karşın, Ortaçağ'ın ilk yıllarına değin varlığını sürdürmüştür. (Ç.N.)

başka, eşeğe dönüşen insanın öyküsü, günah işleyen ruhun beden değiştirmesini anıştırıyor bence."

"Olabilir," dedi Jorge.

"Ama dün bana da anlatılan o konuşma sırasında, Venantius'un güldürü sorunlarıyla da ilgilendiğini şimdi anlıyorum; gerçekten, bu tür masallar eskilerin güldürülerine benzetilebilir. İkisi de, tragedyalar gibi, gerçekten yaşamış insanlardan söz etmezler; tersine, Isidorus'un dediği gibi, bunlar kurgudur. '*Fabulae poetae a fando nominaverunt quia non sunt res factae sed tantum loquendo fictae*'..."[1]

William'ın, üstelik böyle konuları sevmez görünen bir adamla, bu bilgince tartışmaya niçin girdiğini önce anlayamadım, ama Jorge'nin yanıtı, üstadımın ne denli ince olduğunu gösterdi bana.

"O gün güldürüler değil, gülmenin caiz olup olmadığı tartışılıyordu," dedi Jorge, alnını kırıştırarak. Daha bir gün önce, Venantius bu tartışmaya değindiğinde, Jorge'nin böyle bir tartışmayı anımsamamakta direndiğini çok iyi anımsadım.

"Ha," dedi William, pek aldırmadan, "ozanların yalanlarından ve esprili bilmecelerinden söz ettiğinizi sanıyordum ben..."

"Gülme üstüne konuşuluyordu," dedi Jorge, tersçe. "Güldürüler, kâfirler tarafından seyircileri güldürmek için yazıldı; iyi de olmadı. Efendimiz İsa, hiç güldürü ya da masal anlatmadı; o yalnızca Cennet'i nasıl elde edeceğimizi bize öğreten açık seçik meseller anlattı."

"Sorabilir miyim," dedi William, "İsa'nın gülmüş olabileceği düşüncesine niçin bu kadar karşısınız? Gülmenin tıpkı banyo gibi bedendeki sıvıları ya da bedenin öteki sayrılıklarını, özellikle nedensiz can sıkıntısını sa-

1. (Lat.) Ozanların masalları olgulardan değil, kurgulardan söz eder. (Ç.N.)

ğaltmaya yarayan iyi bir ilaç olduğuna inanıyorum ben."

"Banyolar iyidir," dedi Jorge, "Aquino'lu da üzüncü dağıtmak için banyoları salık verir; gözüpeklikle ortadan kaldırılabilecek bir sayrılığa dönüştürülemediği zaman kötü bir duygu olabilir üzünç. Banyolar bedendeki sıvıların dengesini yeniden kurar. Oysa gülme bedeni sarsar, yüz çizgilerini bozar, insanı maymuna benzetir."

"Maymunlar gülmez; gülmek insana özgüdür; insan ussallığının belirtisidir."

"Söz de insan usunun belirtisidir, ama sözle Tanrı'ya küfredilebilir. İnsana özgü olan her şey ille de iyi değildir. Gülmek delilik belirtisidir. İnsan güldüğü şeye inanmaz, ama ondan nefret de etmez. Bu yüzden kötü bir şeye gülmek, onunla savaşma isteği duymamak anlamına gelir; iyi bir şeye gülmekse, iyiliğin kendiliğinden yayılmasını sağlayan gücü yadsımak demektir. Bunun için Kural, alçakgönüllülüğün onuncu derecesine göre, rahibin her zaman gülmeye hazır olmadığını söyler; çünkü şöyle yazılmıştır der: '*Stultus in risu exaltat vocem suam.*[1]'"

"Quintilianus da der ki," diye onun sözünü kesti üstadım, "gülmek, ağırbaşlı olmak için, övgü söz konusu olduğunda bastırılmalı, ama birçok durumda da yüreklendirilmeli. Tacitus, Calpurnius Pisonus'un alaycılığını över; Genç Plinius da şöyle yazmıştır: '*Aliquando praeteria rideo, jocor, ludo, homo sum.*[2]'"

"Onlar kâfirdiler," diye yanıtladı Jorge. "Kural der ki: 'Bayağılığı, gösterişi ve soytarılığı hiçbir yerde, asla kabul etmeyelim rahibin böyle konuşmalar için ağzını açmasına izin vermeyelim'."

"Ama İsa'nın sözü yeryüzünde egemen olunca, Cire-

1. (Lat.) Yüksek sesle gülen delidir. (Ç.N.)
2. (Lat.) Bazen güler, neşelenir, oynarım da; ben insanım. (Ç.N.)

ne'li Sinesius, Tanrı'nın gülünç olanla trajik olanı uyumlu bir biçimde birleştirmeyi bildiğini söylüyor. Aelius Spartianus da, davranışları ince, doğuştan Hıristiyan ruhlu bir insan olan Hadrianus'tan, ciddi anlarla neşeli anları birleştirmeyi bilen bir insan olarak söz eder. Son olarak, Ausonius da, ciddilikte ve neşede ılımlı olmayı salık verir."

"Ama Nola'lı Paulinus ve Alessandria'lı Clemens bize çılgınlıklara karşı uyanık olmamızı söylüyorlar; Sulpicius Severus ise, Aziz Martin'in, öfkenin ya da neşenin tuzağına düştüğünün hiç görülmediğini söylüyor."

"Ama Aziz'in bazı *spiritualiter salsa*[1] yanıtlarını da anımsatıyor," dedi William.

"Yerinde ve bilgece yanıtlardı onlar, gülünç değil. Aziz Efraim rahiplerin gülmesine karşı bir tez yazdı; *De habitu et conversatione monachorum*'da,[2] açık saçıklıktan ve esprilerden, zehirli yılanlardan kaçar gibi kaçınmayı öğütlüyor."

"Ama Hildebertus demiş ki: '*Admittenda tibi joca sunt post seria quaedam.*'[3] Bu da aşırı ciddiyeti bazen şakayla yumuşatmak gerektiğinin işaretidir. Salisbury'li John da, alçakgönüllü bir neşeye izin vermişti. Son olarak, Kuralımızın atıfta bulunduğu, İncil'in sözünü ettiğiniz bölümü, en azından dingin bir ruhun sessiz gülüşüne izin verir."

"Ruh yalnız gerçeği düşünürken dingindir; iyi işlerden sevinç duyar; gerçeğe ve iyi şeylereyse gülünmez. İsa'nın gülmeyişinin nedeni buydu işte. Gülme kuşkunun kışkırtıcısıdır."

"Ama kimi zaman kuşkulanmak doğrudur."

"Bunun nedenini anlamıyorum. Kuşku duyunca bir yetkeye başvurmak gerekir, bir pedere ya da bilgine. O

1. (Lat.) Espri tadı olan. (Ç.N.)
2. (Lat.) Rahiplerin Alışkanlık ve Konuşmalarına Dair. (Ç.N.)
3. (Lat.) "Ciddi şeylerin ardından şaka yapmana izin verildi." (Ç.N.)

zaman tüm kuşku nedenleri sona erer. Görüyorum ki Parisli mantıkçılarınki gibi tartışma götürür kuramlar içinize işlemiş sizin. Ama Aziz Bernardo, tüm sorunları, İncil'in aydınlatmadığı soğuk, yaşamdan yoksun bir mantığın buyruğuna vermek isteyen iğdiş edilmiş Petrus Abaelardus'a[1] karşı çıkmayı çok iyi bildi. Kuşkusuz, bu çok tehlikeli düşünceleri kabul eden, bir kez ve sonsuza dek söylenmiş olan biricik gerçeğe gülen cahil adamın alayını da değerlendirebilir. Böylece, aptal gülerken, içinden, '*Deus non est*,'[2] demektedir."

"Saygıdeğer Jorge, Abaelardus'a iğdiş edilmiş demekle haksızlık ediyorsunuz gibi geliyor bana, çünkü o üzücü duruma başkalarının kötülüğü yüzünden uğradığını biliyorsunuz..."

"Günahları yüzünden. İnsan aklına bunca güvendiğinden. Böylece basit insanların inancıyla alay edildi. Tanrı'nın gizemleri deşildi (ya da en azından buna kalkışıldı; buna kalkışanlar deliydiler); en yüce şeylere ilişkin sorunlar pervasızca ele alındı; bu gibi sorunların örtbas edilmesi gerektiği görüşünde oldukları için saygıdeğer pederler de alaya alındılar."

"Size katılmıyorum, saygıdeğer Jorge. Tanrı bizden, Kitabı Mukaddes'in bizi karar vermekte özgür bıraktığı birçok karanlık şeye aklımızı uygulamamızı istiyor. Biri sizden bir görüşe inanmanızı isterse, önce bunun kabul edilebilir olup olmadığını incelemelisiniz, çünkü aklımızı Tanrı yaratmıştır; bu nedenle de, bizim aklımıza hoş gelen, tanrısal akla da hoş gelir; öte yandan, tanrısal aklı

1. Petrus Abaelardus; XI. yüzyılın ilk yarısı ve XII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Fransız tanrıbilimci ve filozof. Notre Dame Kilise meclisi üyesi Fulbert'in yeğeni Héloïse'e âşık olup onunla gizlice evlendiği için Fulbert onu iğdiş ettirerek cezalandırdı. (Ç.N.)

2. (Lat.) Tanrı yoktur. (Ç.N.)

ancak benzetim yoluyla, çoğu kez de yadsıma yoluyla, aklımızın süreçlerinden çıkarsadıklarımızla bilebiliriz. Böylece, görüyorsunuz ki, bazen gülme, akla aykırı saçma bir görüşün yapay yetkesini ortadan kaldırmak için uygun bir araç olabiliyor. Gülme, kötüleri şaşırtmaya, onların aptallıklarını açığa çıkarmaya da yarar. Aziz Maurus'un, kâfirler kendisini kaynar suya attıkları zaman, suyun çok soğuk olduğundan yakındığı söylenir; kâfir vali de suyun ısısına bakmak için aptal aptal elini suya batırıp yakmış. Aziz şehidin iman düşmanlarını gülünç duruma düşüren güzel bir davranışı."

Jorge dudak büktü. "Vaizlerin anlattıkları olaylarda da birçok kocakarı masalı vardır. Kaynar suya atılan bir aziz, İsa için acı çeker, çığlıklarını bastırır; kâfirlere çocukça oyunlar oynamaz!"

"Görüyorsunuz ya?" dedi William. "Bu öykü size akla aykırı görünüyor; bu yüzden de onu gülünç olmakla suçluyorsunuz! Susarak, dudaklarınıza egemen olsanız da, bir şeye sessizce gülüyorsunuz; benim onu ciddiye almamı istemiyorsunuz. Siz gülmeye gülüyorsunuz, ama gene de gülüyorsunuz."

Jorge sıkıldığını gösteren bir el devinimi yaptı. "Gülme konusunda şaka yaparken beni boş tartışmalara sürüklüyorsunuz. Ama İsa'nın gülmediğini siz de biliyorsunuz."

"Emin değilim. İlk taşı atmak için Ferisileri çağırıp, haraç olarak ödenecek sikkenin üstünde kimin resmi olduğunu sorarken, sözcükler üstünde oynayarak, '*Tu es petrus*,'[1] derken, günahkârları şaşırtmak, havarilerinin gönül gücünü yükseltmek amacıyla esprili sözler söylediğine inanıyorum. Caiaphas'a, 'Sen de söyledin,' derken de

1. (Lat.) "Sen taşsın," ya da "Sen Petrus'sun." Latince taş sözcüğünden gelen *petrus* sözcüğü, özel ad da olduğundan burada bir sözcük oyunu söz konusudur. (Ç.N.)

esprili konuşuyordu. Cluny ve Cistercian'lar arasındaki çatışmanın en ateşli anında Cluny yanlıları, Cistercian'ları gülünç duruma düşürmek için pantolon giymemekle suçladıklarını da çok iyi biliyorsunuz. *Speculum stultorum*'da,[1] eşek Brunellus'un, geceleyin rüzgâr battaniyelerini uçurup da rahipler kendi edep yerlerini görürlerse ne olur diye merak ettiği anlatılır..."

Çevrede toplanmış olan rahipler güldüler; Jorge öfkeden kudurdu: "Kardeşlerimi bir çılgınlar cümbüşüne sürüklüyorsunuz. Fransiskenler arasında kalabalığın ilgisini çekmek için bu tür saçmalıklara başvurmanın alışkanlık olduğunu biliyorum, ama bu tür şakalar hakkında size, vaizlerinizden birinden işittiğim bir manzumenin sözlerini söyleyeceğim: *Tum podex carmen extulit horridulum*.[2]"

Kınama biraz fazla ağırdı; William küstahlık etmişti, ama şimdi de Jorge ağzıyla yellenmekle suçluyordu onu. Bu ağır yanıtın, yaşlı rahibin yazı salonundan çıkma çağrısı anlamına gelip gelmediğini sordum kendi kendime. Ama az önce öylesine kavgacı olan William'ın alabildiğine uysallaştığını gördüm.

"Sizden özür dilerim, saygıdeğer Jorge," dedi. "Ağzım düşüncelerime ihanet etti; size saygısızlık etmek istemiyordum. Belki de söylediğiniz doğrudur; ben yanılıyorumdur."

Jorge, bu incelikli alçakgönüllülük karşısında, bağışlama anlamına da gelebilen bir hoşnutluk homurtusu koyuverdi ve yerine dönmekten başka bir şey yapamadı; tartışma sırasında yavaş yavaş çevremizde toplanmış olan rahipler masalarının başına dönüyorlardı. William, Venantius'un masasının önünde diz çöktü, yeniden kâ-

1. (Lat.) Aptallar aynası. (Ç.N.)
2. (Lat.) Anüs şiiri kabalığı över. (Ç.N.)

ğıtları karıştırmaya koyuldu. Alçakgönüllü yanıtıyla, William birkaç dinginlik anı kazanmıştı. O birkaç anda gördükleri, o gece yürüteceği araştırmalara yön verdi.

Ama gerçekten de birkaç an sürdü bu dinginlik. Benno, William'ın Jorge ile yaptığı konuşmayı dinlemek için yanımıza yaklaştığı zaman, kalemini masanın üstünde unutmuş gibi yaparak hemen William'ın yanına yaklaştı ve kulağına onunla acele görüşmesi gerektiğini fısıldayarak hamamın arkasında buluşmalarını söyledi. William önce onun gitmesini, kendisinin az sonra ona katılacağını söyledi.

William bir an duraksadı; sonra kataloğun yanındaki masasından bütün olup bitenleri izlemiş olan Malachi'yi çağırdı ve Başrahip'ten aldığı yetkiye dayanarak (bu yetkinin üstüne basa basa), ondan, Venantius'un masasına birisini gözcü koymasını rica etti, çünkü bütün gün, kendisi dönünceye dek o masaya hiç kimsenin yaklaşmamasını araştırması bakımından önemli sayıyordu. Bunu yüksek sesle söyledi; böylece yalnızca Malachi'yi rahipleri gözlemekle yükümlü kılmakla kalmayıp rahipleri de Malachi'yi gözlemekle yükümlü kılıyordu. Kütüphanecinin elinden boyun eğmekten başka bir şey gelmedi. William'la oradan uzaklaştık.

Hastane binasının bitişiğindeki bahçeden geçip hamama yaklaşırken, William, "Çoğu, Venantius'un masasının üstünde ya da altında bir şey bulmamdan korkuyor gibi," dedi.

"Ne olabilir?"

"Bana öyle geliyor ki, bundan korkanlar bile bilmiyorlar ne olduğunu."

"Yani Benno'nun bize söyleyeceği hiçbir şey yok da, yalnızca bizi yazı salonundan uzaklaştırmak mı istiyor?"

"Bunu şimdi anlayacağız," dedi William. Gerçekten de az sonra Benno yanımıza geldi.

İkinci gün
ÖĞLE

Benno, manastır yaşamı üstüne hiç de iyi sayılmayacak şeyler açıklayan tuhaf bir öykü anlatıyor.

Benno'nun anlattıkları oldukça karışıktı. Gerçekten, öyle görünüyordu ki, bizi yalnızca yazı salonundan uzaklaştırmak için getirmişti buraya, ama inanılır bir bahane uyduramayınca, bildiğinden daha büyük boyutları olan bir gerçeğin parçalarını anlatıyordu bize.

O sabah ketum davrandığına, ama şimdi soğukkanlılıkla düşününce, William'ın tüm gerçeği bilmesi gerektiğine inanıyordu. Gülme üstüne o ünlü konuşma sırasında Berengar, *finis Africae*'ya değinmişti. Neydi bu? Kitaplık gizlerle, özellikle, rahiplere hiçbir zaman okumaları için verilmemiş kitaplarla doluydu. Benno, William'ın, önermelerin aklın süzgecinden geçirilmesine ilişkin sözlerinden etkilenmişti. Araştırma yapan bir rahibin kitaplıktaki her şeyi bilme hakkına sahip olduğuna inanıyordu; Abaelardus'u mahkûm eden Soissons Genel Danışma Kurulu'na ateş püskürüyordu; o konuştukça, biz güzel söz söyleme sanatından hoşlanan bu henüz genç rahibin içinin bağımsızlık özlemiyle kıpır kıpır olduğunu ve manastır sıkı düzeninin bilimsel kuşkusuna vurduğu zincirleri kabul etmekte çok güçlük çektiğini

fark ettik. Ben hep böylesi bir meraka güvenmemeyi öğrenmiştim, ama bu tutumun üstadımın hoşuna gitmemekten uzak olduğunu iyi biliyorum. Gerçekten de, Benno'nun görüşlerini paylaştığını, ona güven duyduğunu gördüm. Kısaca, Benno bize, Adelmo'nun, Venantius' un ve Berengar'ın hangi gizlerden söz etmiş olduklarını bilmediğini, ama bu acıklı öykü kitaplığın nasıl yönetildiğine biraz daha ışık tutacak olursa, hiç de üzülmeyeceğini, soruşturma yumağı nasıl çözülürse çözülsün, üstadımın bundan, Başrahip'i, rahipleri baskı altında tutan düşünsel sıkı düzeni yumuşatmaya özendirmek için veriler çıkaracağını umduğunu söyledi; rahiplerin kimilerinin, kendisi gibi kafalarını kitaplığın kocaman bağrında saklı olağanüstü bilgilerle beslemek için çok uzaklardan geldiklerini ekledi.

Benno'nun soruşturmadan, söylediği şeyi içtenlikle beklediğine inanıyorum. Ama belki de aynı zamanda, William'ın öngörmüş olduğu gibi, kendisini yiyip bitiren bir merakla Venantius'un masasını karıştırma hakkını önce kendisine saklamak istiyordu; bizi uzaklaştırmak için karşılığında bazı bilgiler vermeye hazırdı. İşte verdiği bilgiler şunlardı:

Berengar, artık birçok rahibin bildiği gibi, Adelmo'ya karşı çılgınca bir tutkuyla yanıp tutuşuyordu; tanrısal öfkenin, Sodom ve Gomorra'da kötülüklerini cezalandırdığı tutkunun aynıydı bu tutku. Benno belki de benim genç olduğumu düşünerek böyle söyledi. Ama yeniyetmeliğini bir manastırda geçiren herkes, erdenliğini korumuş olsa da, bu tür tutkulardan söz edildiğini sık sık işitmiştir; hatta bazen bu tutkuların tutsağı olanların tuzaklarına karşı kendini korumak zorunda kalmıştır. Daha yeniyetme bir rahip olmama karşın, ben de şimdiden Melk'te yaşlı bir rahipten, genellikle kilise mensubu olmayan bir erkeğin bir kadına sunduğu, üstüne şiir yazılı

kâğıtlar almamış mıydım? Rahiplik andı bizi kadın bedeni denen o kötülük batağından uzak tutar, ama sık sık başka yalnızlıkların kıyısına yaklaştırır. Bugün bile, şu yaşlı halimle, gözlerim kilise korosunda sakalı bitmemiş bir çömezin bir genç kızınki gibi duru ve körpe yüzüne takılınca, gündüz ifritinin hâlâ içimi ürperttiğini kendi kendimden saklayabilir miyim?

Bunları, kendimi manastır yaşamına adamayı seçişime kuşku düşürmek için değil, bu kutsal yükün kendilerine ağır geldiği birçok kimsenin düştüğü yanılgıları haklı çıkarmak için söylüyorum. Belki de Berengar'ın korkunç cinayetini haklı çıkarmak için. Ama öyle görünüyor ki, Benno'ya göre bu rahip kötülüğünü daha da aşağılık bir biçimde işlemiş; başkalarından, erdem ve onurun vermemelerini öğütlediği şeyi elde etmek için şantaja başvurmuştu.

Böylece, rahipler ne zamandır Berengar'ın çok yakışıklı olduğu anlaşılan Adelmo'ya yönelttiği sevgi dolu bakışlarıyla alay ediyorlardı. Oysa işine tutkun olan Adelmo, Berengar'ın tutkusuna aldırmıyordu. Ama kim bilir, belki de ruhunun derinliklerinde kendisinin de aynı utanca eğilimli olduğunu bilmiyordu. Gerçek şu ki, dedi Benno, Adelmo'yla Berengar arasında kulağına çalınan bir konuşmada Berengar, Adelmo'nun kendisine açıklanmasını istediği bir gize değinerek, en masum bir okurumun bile tasarlayabileceği çirkin bir pazarlık önermişti. Öyle görünüyor ki, Benno, Adelmo'nun dudaklarından neredeyse bir iç rahatlığıyla dile getirilen kabul sözcüklerinin çıktığını işitmişti. Sanki, diye atıldı Benno, Adelmo içinden bundan başka bir şey dilemiyormuş ve Berengar'ın önerisini kabul etmek için tensel istekten başka bir neden bulması kendisine yetiyormuş gibi. Berengar'ın gizinin bilimsel gizlere ilişkin olduğunun bir belirtisi, diye öne sürdü Benno; böylece Adelmo, zihnin isteğini yerine

getirmek için bedenin günahına boyun eğdiği kuruntusunu besleyebilecekti. Ve, diye ekledi Benno, gülümseyerek, kendisi de kaç kez zihnin öylesine şiddetli isteklerinyle yerinde duramaz olmuştu ki, onları doyurmak için kendi teninin isteğine ters düşse de, başkalarının tensel isteklerine boyun eğebilirdi.

"Yıllardır aramış olduğunuz bir kitabı ele geçirmek için sizin de ayıplanacak şeyler yapabileceğiniz anlar yok mudur?" diye sordu William'a.

"Bilge ve erdemli II. Silvester, yüzyıllarca önce, sanırım Statius ya da Lucan'ın bir elyazması karşılığında çok değerli bir zırhlı küre bağışlamıştı," dedi William. Sonra, sakınımla ekledi: "Ama söz konusu olan bir zırhlı küreydi, erdem değil."

Benno, heyecanının kendisini başka yerlere sürüklediğini itiraf etti ve anlatmayı sürdürdü. Adelmo'nun ölümünden bir gece önce, meraka kapılarak onların ikisini izlemişti. Onların akşam duasından sonra birlikte yatakhaneye yöneldiklerini görmüştü. Onlarınkinden çok uzak olmayan hücresinin kapısını aralayarak uzun süre beklemiş, sonunda, rahiplerin uykularının üstüne sessizlik çöktüğü zaman, Adelmo'nun Berengar'ın hücresine süzüldüğünü açık seçik görmüştü. Uyku tutmadığı için, Berengar'ın kapısının açıldığını, Adelmo'nun neredeyse koşarak dışarı çıktığını, arkadaşının onu durdurmaya çalıştığını işitinceye dek uyanık kalmıştı. Adelmo alt kata inerken Berengar ardı sıra gitmişti. Benno sakınımlı davranarak onları izlemiş, alt kat koridorunun ağzında Berengar'ı görmüştü; neredeyse titreyerek bir köşeye büzülmüş, Jorge'nin hücresinin kapısına gözlerini dikmişti. Benno, Adelmo'nun, saygıdeğer rahibin ayaklarına kapanarak günahını itiraf ettiğini sezinlemişti. Berengar ise gizinin, kutsal mühürle mühürlenerek de olsa, açığa çıkmakta olduğunu bildiğinden tir tir titriyordu.

Sonra Adelmo, yüzü alabildiğine soluk, dışarı çıkmış, kendisiyle konuşmaya çalışan Berengar'ı uzaklaştırmış, çabuk çabuk yatakhaneden çıkarak kilisenin apsisinin çevresinden dolaşıp (geceleri hep açık duran) kuzey kapısından koro yerine girmişti. Belki de dua etmek istiyordu. Berengar da onu izlemiş, ama kiliseye girmemişti; mezarlıkta, mezarlar arasında ellerini ovuşturarak dolaşmıştı.

Benno, yakınlarda bir dördüncü kişinin dolaşmakta olduğunu fark edince ne yapacağını düşünmeye başlamıştı. Bu kişi de çifti izlemiş, ama kuşkusuz, mezarlığın kıyısındaki bir meşe ağacının gövdesine yaslanmış olan Benno'nun varlığının farkına varmamıştı. Dördüncü adam Venantius'tu. Onu görünce Berengar mezarların arasına sinmiş, Venantius da koro yerine gitmişti. Tam o anda görülmekten korkan Benno yatakhaneye dönmüştü. Ertesi sabah Adelmo'nun ölüsü uçurumun dibinde bulunmuştu. Benno başka bir şey bilmiyordu.

Yemek saati yaklaşıyordu. Benno yanımızdan ayrıldı; üstadım da ona başka bir şey sormadı. Hamamın arkasında bir süre durduk; sonra bu olağanüstü açıklamalar üstünde düşüne düşüne birkaç dakika bahçede dolaştık.

"Frangula," dedi William birden, o kış günü, gövdesinden tanıdığı bir bitkinin üstüne doğru eğilerek. "Kabukları kaynatılırsa basura iyi gelir. Bu da dulavratotu, mayasılları kurutur."

"Siz Severinus'tan daha bilgilisiniz," dedim ona, "ama şimdi söyleyin bana, işittiklerinize ne diyorsunuz?"

"Sevgili Adso, kendi kafanla düşünmeyi öğrenmelisin. Benno belki de gerçeği söyledi bize. Anlattıkları, bu sabah erken Berengar'ın sanrılarla karışık anlattıklarına uyuyor. Birleştirmeye çalış. Berengar ve Adelmo birlikte çok çirkin bir şey yapmışlar; bunun ne olduğunu sezinlemiş bulunuyoruz. Berengar ne yazık ki hâlâ bir giz olarak kalan o gizi Adelmo'ya açıklamış olmalı. Adelmo da

erdenlik andını ve doğa kurallarını çiğneyerek suç işledikten sonra, günahını bağışlatmak için birine günah çıkarmaktan başka bir şey düşünmüyor ve Jorge'ye koşuyor. Onun da, kanıtlarını gördük, çok sert bir kişiliği olduğundan, üzücü kınamalarla Adelmo'ya yüklendiğine kuşku yok. Belki günahını bağışlamıyor; belki de günahını bağışlasa bile olmayacak bir şey yapmasını istiyor ondan; bunu bilmiyoruz. Jorge de hiçbir zaman söylemez. Gerçek şu ki, Adelmo kiliseye koşup sunağın önünde yere kapanıyor, ama pişmanlığını gideremiyor. Tam o sırada Venantius yanına yaklaşıyor. Adelmo belki de Venantius'a Berengar'ın kendisine bağışladığı (ya da bir şey karşılığında ödediği), artık onun için hiçbir önemi kalmayan gizi açıklıyor, çünkü şimdi çok daha korkunç ve yakıcı bir gizi vardır. Venantius'a ne oluyor? Belki de bugün bizim Bennomuzu eyleme geçiren, bedelini bildiği, aynı yakıcı meraka kapılıyor; Adelmo'yu pişmanlığıyla baş başa bırakıyor. Adelmo yalnız bırakıldığını görüyor, kendini öldürmeyi kuruyor, umutsuzluk içinde mezarlığa giriyor ve orada Berengar'a rastlıyor. Ona korkunç sözler söylüyor, sorumluluklarını yüzüne fırlatıyor, onu ahlak düşkünlüğü üstadı diye çağırıyor. Gerçekten de Berengar'ın öyküsünün, sanrılarından sıyrıldığında, doğru olduğuna inanıyorum. Adelmo, Jorge'den duyduğu umutsuz sözleri yineliyor ona. Böylece Berengar allak bullak bir yöne, Adelmo ise kendini öldürmek için bir başka yöne gidiyor. Sonra, bizim de neredeyse tanık olduğumuz şeyler oluyor. Herkes Adelmo'nun öldürüldüğüne inanıyor, böylece Venantius kitaplığın gizinin sandığından önemli olduğu izlenimini ediniyor ve araştırmayı kendi adına sürdürüyor. İstediğini bulup ortaya çıkarmadan önce ya da sonra, biri onu durduruncaya dek."

"Peki onu kim öldürüyor? Berengar mı?"

"Belki. Ya da *Aedificium*'u koruması gereken Ma-

lachi. Ya da bir başkası. Berengar'dan kuşkulanılabilir, çünkü korkuyordu; gizini artık Venantius'un da bildiğini de biliyordu. Malachi de olabilir; kitaplığın dokunulmazlığının koruyucusu olarak, birinin kuralı çiğneyip içeri girdiğini anlıyor ve onu öldürüyor; Jorge herkesle ilgili her şeyi biliyor; Adelmo'nun gizini biliyor, Venantius'un keşfetmiş olabileceği şeyi benim de keşfetmemi istemiyor... Birçok olgu kuşkuları onun üstünde topluyor. Ama söyler misin, kör bir adam tüm yetilerinin doruğunda birini nasıl öldürebilir? Sonra, yaşlı bir adam, güçlü kuvvetli de olsa bir ölüyü küpün yanına dek nasıl taşıyabilir? Son olarak, katil niçin Benno'nun kendisi olmasın? Açıklanamayan nedenlerin dürtüsüyle bize yalan söylemiş olabilir. Hem kuşkularımızı niçin gülme konusundaki tartışmaya katılanlarla sınırlandıralım? Belki de cinayetin kitaplıkla hiç ilgisi olmayan başka nedenleri vardır. Ne olursa olsun, iki şey gerekli: kitaplığa gece nasıl girildiğini öğrenmek, bir de lamba. Lambayı sen bul. Yemek saati mutfakta oyalanıp bir lamba al..."

"Hırsızlık mı?"

"Ödünç alma, Tanrı şefaat etsin. *Aedificium*'a girmeye gelince; dün gece Malachi'nin nereden çıktığını gördük. Bugün kiliseye, özellikle de şapele gideceğim. Bir saat sonra yemeğe gideceğiz. Sonra da Başrahip'le buluşacağız. Senin de bulunmana izin verildi. Çünkü söylediklerimizi not etmesi için bir yazman istedim."

İkinci gün

İKİNDİ

Başrahip manastırının zenginlikleriyle övündüğünü, sapkınlardan çekindiğini gösteriyor; sonunda Adso dünyayı dolaşmakla kötü bir şey mi yaptığından kuşku duyuyor.

Başrahip'i kilisede, büyük sunağın önünde bulduk. Gizli bir yerden birkaç kutsal kap, vaftiz çanağı, kutsal tabaklar, kutsal ekmek ve sabah ayini sırasında görmediğim bir haç çıkarmış olan çömezlerin çalışmasını izliyordu. Bu kutsal nesnelerin göz kamaştırıcı güzelliği karşısında bir hayranlık çığlığını tutamadım. Vakit tam öğleydi; koro yerinin pencerelerinden bol ışık giriyordu içeri; özellikle ön pencerelerden giren daha da bol ışık, gizemli kutsal öz derecikleri gibi, kilisenin çeşitli yerlerinde birbiriyle kesişen ve sunağı içine alan ak köpüklü çağlayanlar oluşturuyordu.

Kaplar, vaftiz çanakları, her şey yapıldıkları değerli maddeyi gösteriyordu; altın sarısı, duru fildişi beyazlığı ve billur saydamlığı arasında her renk ve boyutta pırıl pırıl parlayan değerli taşlar gördüm; yementaşı, topaz, rubi, safir, zümrüt, krizolit, oniks, lal taşı, akik ve agatı tanıdım. Aynı zamanda o sabah, önce duanın etkisiyle kendimden geçtiğim, sonra korkudan allak bullak oldu-

ğum için farkına varamadığım bir şeyin bilincine vardım: Sunağın alınlığı ve onu çevreleyen öteki üç pano altındandı; sunağın tümü de, hangi yönden bakılırsa bakılsın, altından yapılmış gibi görünüyordu.

Başrahip şaşkınlığımı görünce gülümsedi: "Bu gördüğünüz zenginlikler," dedi, bana ve üstadıma dönerek, "ve daha sonra göreceksiniz, yüzlerce yıllık dindarlığın ve Tanrı'ya bağlılığın kalıtımı, bu manastırın gücünün ve kutsallığının tanığıdır. Prensler ve yeryüzü hükümdarları mühürlerini, büyüklerinin simgesi olan altın ve değerli taşları, bu sunağa ve ona sunulmuş nesnelere özveriyle bağışladılar, Tanrı'yı ve onun yeri olan bu manastırı yüceltmek için onların eritilmesini istediler. Bugün manastır bir başka üzücü olaydan ötürü kederlenmiş olsa da, güçsüzlüğümüzün karşısında, O Her Şeye Gücü Yeten'in gücünü ve erkini unutamayız. Noel şenlikleri yaklaşıyor; Kurtarıcı'nın doğum gününü hak ettiği olanca zenginlik ve görkemle kutlayabilmek için kutsal kapları parlatmaya başlıyoruz. Her şey bütün görkemiyle göze çarpmalı," diye ekledi, William'a dikkatle bakarak; bu davranışını haklı çıkarmakta niçin o denli böbürlenerek direndiğini sonra anladım, "çünkü kutsal cömertliği gizlemenin değil, tersine ortaya koymanın yararlı ve uygun olduğuna inanıyoruz."

"Elbette," dedi William incelikle, "zatıâlileri Efendimizin bu biçimde yüceltilmesi gerektiğine inanıyorlarsa, manastırınız, bu övgü katkısında en büyük üstünlüğü sağlamış bulunmaktadır."

"Böyle olması da gerekir," dedi Başrahip. "Süleyman'ın tapınağında, Tanrı'nın istemi ya da yalvaçların buyruğuyla keçilerin, koyunların ya da danaların kanını toplamak için altından küpler ve ufak şişelerle altın havanlar kullanılıyorsa, İsa'nın kanını koymak için çok daha fazla altından ve değerli taşlardan yapılmış vazolar,

bugüne değin yapılmış en değerli ne varsa, eksilmeyen bir saygı ve tam bir bağlılıkla kullanılmalıdır! Eğer ikinci kez yaratıldığımızda, özümüz melekler ve serafenlerle aynı olacaksa, böylesine anlatılmaz bir kurban için ne yapılsa azdır..."

"Amin," dedim.

"Birçokları, dindarlıkla esinlenmiş bir ruhun, temiz bir yüreğin, inancın yönettiği bir istemin, bu kutsal işlev için yeterli olabileceğine karşı çıkıyorlar. Bunların temel şeyler olduğunu açık ve kesin bir biçimde ilk ortaya koyan bizleriz, ama bu kutsal kapların dış süslemesine de saygı göstermek gerektiğine inanıyoruz, çünkü bize her şeyi sağlayan Kurtarıcımıza, bütünüyle ve hiçbir kayıt koymaksızın hizmet etmemiz çok doğru ve yerindedir."

"Tarikatınızın büyük adamlarının görüşü bu olmuştur her zaman," diye katıldı ona William. "Büyük ve saygıdeğer Rahip Suger tarafından kilise süsleri üstüne yazılmış güzel yazılar anımsıyorum."

"Öyle," dedi Başrahip. "Bu haçı görüyor musunuz, daha bitmedi..." Sonsuz bir sevgiyle onu eline aldı, yüzü mutlulukla ışıl ışıl, baktı ona. "Şurada birkaç inci eksik; çünkü aynı büyüklükte inci bulamadım. Bir kez Aziz Andreas, Golgota haçına dönerek, onun tıpkı inciler gibi İsa'nın kol ve bacaklarıyla süslenmiş olduğunu söylemiş. O büyük harikanın bu alçakgönüllü benzeri de incilerle süslenmeli. Şuraya, Kurtarıcı'nın başının tam üstüne, bugüne değin gördüğünüz en güzel elması kakmayı uygun buldum." Saygılı elleri, uzun beyaz parmaklarıyla, kutsal tahtanın en değerli bölümlerini okşadı – kutsal fildişinin demek daha doğru, çünkü haçın kolları için bu soylu malzeme kullanılmıştı.

"Tanrı'nın evindeki tüm güzelliklerin tadına vardığım, bu renk renk taşların büyüsü beni dışsal kaygılardan çekip aldığı ve derin düşünce, özdeksel olanı tinsel olana

dönüştürerek beni kutsal erdemlerin çeşitliliği üstüne düşünmeye ittiği zaman, kendimi, deyim yerindeyse, evrenin tuhaf bir bölgesinde bulurum sanki; artık ne tümüyle yeryüzünün çamuru içinde ne de gökyüzünün arılığından tam anlamıyla bağımsız olan bir bölgede. Bana öyle gelir ki, Tanrı'nın lütfuyla, içsel açımlama yoluyla, bu aşağı dünyadan o yüce dünyaya geçerim..."

Konuşurken yüzünü nefe çevirmişti. Yukarıdan gelen bir ışık demeti, çobanyıldızının iyicilliğiyle, kendi coşkusuyla kendinden geçerek bir haç biçiminde açtığı ellerini ve yüzünü aydınlatıyordu. "Her yaratık," dedi, "ister gözle görülür, ister görülmez olsun, ışıkların yaratıcısının varlığa dönüştürdüğü bir ışıktır. Bu fildişi, bu oniks, hatta çevremizi kuşatan şu taş da bir ışıktır; çünkü onların iyi ve güzel olduklarını, kendi orantı kurallarına göre var olduklarını, cins ve tür bakımından tüm öteki cins ve türlerden ayrıldıklarını, kendi nicelikleriyle tanımladıklarını, kendi düzenlerine bağlı kaldıklarını, ağırlıklarına uygun düşecek özel yerlerini aradıklarını biliyorum. Baktığım maddeler, doğaları gereği ne denli değerliyse, bunlar bana o denli açık olur ve yaratılışın kutsal gücü ne denli iyi aydınlanırsa –'neden'in bütünlüğü içinde erişilmez yüceliğine, sonucun yüceliğiyle erişmem gerektiğine göre– tanrısal nedensellikten gübre ya da bir böcek bile bana söz edebiliyorsa, altın ve elmas gibi olağanüstü bir sonuç bu nedenselliği o denli iyi açıklar bana! Sonra, bu taşlarda öylesine üstün şeyler algılayınca, sevince boğulan ruhum ağlar, dünyasal boş gururdan ya da zenginlik sevgisinden değil, nedeni olmayan ilk nedenin katıksız sevgisinden ötürü."

"Gerçekten, bu tanrıbilimlerin en güzeli," dedi William, kusursuz bir alçakgönüllülükle; retorikçilerin ince alay dedikleri yanıltıcı söz sanatını kullanmakta olduğunu düşündüm; bu söz sanatının, anlamını ve gerekçesini

oluşturduğu önermenin ardından gelmesi gerekir. William'ın hiç yapmadığı bir şeydi bu. Bu nedenle, söz sanatlarını kullanmaya daha yatkın olan Başrahip, William'ın söylediklerini sözcük anlamında aldı ve hâlâ gizemsel coşkusunun etkisi altında, "Her Şeye Gücü Yeten'le iletişim kurmamızı sağlayan yolların en kestirmesidir bu: Tanrı'nın tecelli ettiği madde," dedi.

William terbiyeli terbiyeli öksürdü.

"Eee... hımmm..." dedi. Yeni bir konu açmak istediği zaman böyle yapardı. Bunu incelikle yapmayı başarırdı, çünkü, sanki tamamlanmış bir düşünceyi açıklamak ona büyük bir zihinsel çabaya mal oluyormuş gibi, hep uzun, ağlamaklı seslerle söze girmek alışkanlığıydı onun – sanırım ülkesinin insanlarının tipik bir özelliğiydi bu. Oysa, şimdi anlıyorum, görüşünü açıklamadan önce ne denli çok ağlamaklı sesler çıkarırsa, dile getirdiği görüşün doğruluğundan o denli emindi.

"Eee... hımmm..." dedi William. "Toplantıdan ve yoksullukla ilgili tartışmadan söz etmeliyiz."

"Yoksulluk..." dedi Başrahip, hâlâ düşüncelere dalmış; değerli taşlarının onu alıp götürdüğü o güzel evrenden aşağı inmekte güçlük çekiyormuş gibi. "Doğru, toplantı..."

Sonra, benim bir bölümünü daha önceden bildiğim, bir bölümünü de onların konuşmasını dinlerken kavrayabildiğim şeyler üstüne yoğun bir tartışmaya başladılar. Olayları olduğu gibi yansıtan öykümün başında da söylediğim gibi, konuşmaları bir yanda İmparator'u Papa'yla, öte yanda Papa'yı, Perugia Ruhani Meclisi'nde, uzun yıllar sonra da olsa, Tincilerin, İsa'nın yoksulluğuna ilişkin tezlerini benimseyen Fransiskenlerle karşı karşıya getiren ikili çekişmeyle, aynı zamanda Fransiskenleri imparatorlukla birleştiren, Aziz Benedictus tarikatına bağlı rahiplerin bana hâlâ karanlık görünen araya girişiyle –bir karşı çıkışlar ve bağlaşıklar üçgeninden– artık bir dörtge-

ne dönüşmüş olan olaylar dolantısıyla ilgiliydi.

Benedikten rahiplerinin, kendi tarikatları daha onların görüşlerini bir ölçüde paylaşmadan önce de, Tinci Fransiskenleri neden koruduklarını ve onlara neden kabul gösterdiklerini hiçbir zaman açık seçik olarak anlayamamışımdır. Çünkü eğer Tinciler tüm dünya mallarının yadsınmasını öngörüyorduysalar, benim tarikatımın rahipleri de –daha o gün açıkça doğrulandığını görmüştüm bunun– daha az erdemli olmayan, ama tam anlamıyla karşıt bir yol izliyorlardı. Ama kanımca rahipler, Papa'nın aşırı erke sahip oluşunun, piskoposlar ve kentler için de aşırı erk anlamına geldiğine inanmışlardı. Oysa benim tarikatım, laik din adamları ve kent tüccarlarıyla savaşarak dünyayla gökyüzü arasında doğrudan aracı ve hükümdarların danışmanı gibi davranarak yüzyıllar boyunca erkinin dokunulmazlığını korumuştur.

Tanrı'nın kullarının, çobanlar (yani kilise mensupları), köpekler (yani savaşçılar) ve sürü, halk, diye ayrıldıklarını birçok kez işitmiştim. Ama bu tümcenin birkaç biçimde söylenebileceğini daha sonra öğrendim. Benediktenler sık sık üç değil, iki büyük bölümden söz etmişlerdi; biri dünyasal şeylerin yönetimi, ötekiyse göksel şeylerin yönetimiyle ilgiliydi. Dünyasal şeyler bakımından din adamları, derebeyleri ve halk olmak üzere geçerli bir bölümleme vardı, ama bu üçlü bölümlemenin üstünde Tanrı'nın kulları ile gökyüzü arasında doğrudan bir bağ olan *ordo monachorum*'un[1] varlığı egemendi; rahiplerinse, bilgisiz ve yoz, sürünün artık iyi ve sadık köylülerden değil, tüccar ve zanaatçılardan oluştuğu kentlerin çıkarlarını düşünen papaz ve piskoposlardan oluşan laik din adamlarıyla hiçbir ilişkileri yoktu. Basit insanla-

1. (Lat.) Rahipler sınıfı. (Ç.N.)

rın yönetiminin laik din adamlarına bırakılması, bu yönetimin kesin kuralının saptanması rahiplere ait olduğu sürece, Benedikten tarikatının hoşuna gitmiyor değildi; rahipler, tüm göksel erkin kaynağıyla doğrudan iletişim içinde oldukları gibi, tüm dünyasal erkin kaynağıyla, yani İmparatorluk'la da doğrudan iletişim içindeydiler. Kanımca, birçok Benedikten rahibinin (piskoposlar ve tüccarların bir arada oluşturdukları) kent yönetimine karşı, İmparatorluğa yeniden saygınlık kazandırmak için, düşüncelerini paylaşmadıkları, ama Papa'nın aşkın gücüne karşı İmparatorluğa iyi tasımlar sağladığı için, varlıkları kendilerine yararlı olan Tinselci Fransiskenleri korumayı kabul etmelerinin nedeni budur.

Abbone'nin, İmparator tarafından Fransisken tarikatıyla Papalık tahtı arasında arabuluculuk etmek için gönderilmiş olan William'la işbirliği yapmaya hazır olmasının nedenleri bunlar, diye düşündüm. Gerçekten, kilisenin birliğini öylesine tehlikeye düşüren şiddetin ortasında bile, Papa Johannes tarafından birkaç kez Avignon'a çağrılan Cesenà'lı Michele sonunda çağrıyı kabul etti, çünkü tarikatının Papa'yla kesin bir çatışmaya girmesini istemiyordu. Papa'nın rızası olmadıkça tarikatın başında uzun süre kalamayacağını sezinlediği için de, Fransiskenlerin başkanı, mevzilerinin yengi kazanmasını ve papalık onayını almak istiyordu.

Ama birçokları, Papa'nın, onu tuzağa düşürmek için Fransa'da beklediğine, sapkınlıkla suçlayarak yargılatacağına inandırmışlardı onu. Bu nedenle de, Michele'nin Avignon'a gitmesinden önce, bazı görüşmeler yapılmasını öğütlediler. Marsilio'nun daha iyi bir fikri vardı: Michele'yle birlikte, İmparator'u destekleyenlerin görüş açısını Papa'ya sunacak bir İmparatorluk elçisinin gönderilmesi. Yaşlı Cahors'u ikna etmekten çok, Michele'nin durumunu güçlendirmek için, çünkü imparatorluk heyeti-

nin bir üyesi olarak, Papa'nın öcü öyle kolay kolay tuzağa düşüremeyecekti onu.

Ancak bu tasarının da sayısız sakıncaları vardı ve hemen uygulanamadı. İmparatorluk heyeti üyeleriyle Papa'nın bazı temsilcileri arasında bir ön toplantı düşüncesi buradan doğdu; bu toplantıda iki taraf da kendi durumunu ortaya koyacak, İtalyan ziyaretçilerin güvenliğinin garanti altına alınacağı daha sonraki bir toplantı için görüş birliğine varıldığı kaleme alınacaktı. Bu ilk buluşmayı düzenlemekle doğrudan doğruya Baskerville'li William görevlendirilmişti. William yolculuğun tehlikesiz olduğu kanısına varırsa, daha sonra Avignon'da, İmparatorluk tanrıbilimcilerinin görüş açısını yansıtacaktı. Kolay bir girişim değildi bu; çünkü ona daha kolay boyun eğdirebilmek için Michele'nin Avignon'a yalnız gitmesini isteyen Papa, İmparator'un temsilcilerinin sarayına yapacakları yolculuğu elden geldiğince güçleştirmek için kendilerine buyruk verdiği bir heyet gönderecekti İtalya'ya. William o zamana değin büyük bir ustalıkla davranmıştı. Çeşitli Benedikten rahipleriyle uzun uzun görüştükten sonra (yolculuğumuz boyunca sık sık duraklamamızın nedeni buydu), şimdi bulunduğumuz manastırı seçmişti, çünkü Başrahip'in imparatorluğa çok bağlı olduğu biliniyordu, ama gene de, büyük diplomatik yeteneğinden ötürü, Papalık Sarayı için de sevilmeyen biri değildi. Bu nedenle, tarafsız bir yer olarak iki grup bu manastırda buluşacaklardı.

Ama Papa'nın direnişi sona ermemişti. Elçilerinin manastır toprağına ayak basar basmaz Başrahip'in yargı yetkisine gireceklerini biliyordu; elçileri aynı zamanda laik din adamları olduklarından bu koşulu kabul etmiyor, İmparator yanlılarının tuzağından korkuyorlardı. Bu nedenle, onların güvenliğinin, Papa'nın güvenini kazanmış bir kişinin komutasında, Fransız kralının bir okçu bölüğünce sağlanmasını şart koşmuştu. William, Bob-

bio'da bu konuyu Papa'nın bir elçisiyle tartışırken kulağıma çalınmıştı. Bu bölüğün görevlerini, daha doğrusu Papalık elçilerinin güvenliğinin güvence altına alınmasıyla ne anlatılmak istendiğini belirleyecek formülün saptanması konusu ele alınmıştı. Sonunda Avignon'lularca önerilen bir formül kabul edildi; çünkü akla yakın görünüyordu: Silahlı askerler ve komutanlar, "Papalık üyelerinden herhangi birinin canına kastedecek bir girişimde bulunacak ya da şiddet eylemleriyle onların davranış ya da düşüncelerini etkilemeye çalışacak herkes" üstünde yargı yetkisine sahip olacaklardı. O zaman, anlaşma salt biçimsel kaygılardan esinlenmiş görünüyordu. Oysa şimdi, manastırdaki son olaylardan sonra Başrahip tedirgindi; kuşkularını William'a açıkladı. Papalık elçileri iki cinayetin faili hâlâ ortaya çıkarılmadan manastıra varacak olurlarsa (ertesi gün Başrahip'in kaygıları daha da artacaktı, çünkü cinayetlerin sayısı üçe çıkacaktı), bu duvarlar arasında, şiddet eylemleriyle Papa'nın elçilerinin düşünce ve davranışlarını etkileyebilecek birisinin dolaşmakta olduğunu kabul etmek gerekecekti.

İşlenen cinayetleri gizlemeye çalışmak hiçbir şeye yaramazdı, çünkü bir cinayet daha işlenecek olursa, Papalık elçileri kendilerine karşı kurulmuş bir komplodan kuşkulanacaklardı. Bu durumda yalnızca iki çözüm vardı: Ya William heyet gelmeden katili ortaya çıkaracak (burada Başrahip, sanki bunu hâlâ yapmadığı için onu sessizce kınıyormuş gibi dik dik William'a baktı) ya da Papa'nın temsilcisine durum açıkça anlatılarak görüşmeler sırasında manastırı sıkı bir gözetim altında tutmak için onunla işbirliği sağlanmaya çalışılacaktı. Bu ikinci çözüm Başrahip'in hoşuna gitmiyordu, çünkü bu, egemenliğinden bir ölçüde vazgeçmek ve rahiplerini Fransızların denetimine bırakmak anlamına geliyordu. Ama hiçbir tehlikeyi göze alamazdı. William ve Başrahip'in

her ikisi de olayların bu biçimde gelişmesinden kaygı duyuyorlardı, ama seçenekleri azdı. Gene de kesin karara varmayı ertesi güne bıraktılar. Bu arada, Tanrı'nın merhametine ve William'ın bilgeliğine sığınacaklardı.

"Elimden gelen her şeyi yapacağım, Yüce Efendimiz," dedi William. "Ama öte yandan, bu sorunun görüşmeyi nasıl tehlikeye düşürebileceğini hiç anlamıyorum. Bir delinin ya da kana susamışın ya da yalnızca yitik bir ruhun davranışıyla dürüst insanların bir araya gelip tartışacakları ciddi sorunların ayrı ayrı şeyler olduğunu Papalık temsilcisi de anlayacaktır."

"Öyle mi düşünüyorsunuz?" diye sordu Başrahip, dik dik William'a bakarak. "Unutmayın ki Avignon'lular Minoritlere, yani Fraticelli'lere tehlikeli biçimde yakın ve onlardan daha da çılgın olan başkalarıyla, elleri kana bulanmış tehlikeli sapkınlarla buluşacaklarını çok iyi biliyorlar," burada Başrahip sesini alçalttı, "bunların yanında, burada olup bitenler ne denli korkunç olursa olsun, güneş karşısında dağılan sis gibi silik kalır."

"Aynı şey değil!" diye bağırdı William tiz bir sesle. "Perugia Ruhani Meclisi'ndeki Minoritleri, İncil'in mesajını yanlış anlamış, servete karşı savaşımı bir dizi kişisel kan davasına ya da kanlı çılgınlığa dönüştüren sapkınlar takımıyla bir tutamazsınız..."

"Daha birkaç yıl önce, sizin sapkınlar takımı dediğiniz kimselerin bir bölüğü, buradan birkaç kilometre uzaklıktaki Vercelli piskoposunun topraklarını ve Novara Dağlarını kana ve ateşe boğdular," dedi Başrahip kuru bir sesle.

"Fra Dolcino'yla Havarilerinden söz ediyorsunuz..."

"Sözde Havariler," diye düzeltti Başrahip. Ve bir kez daha, Fra Dolcino'yla Havarilerinden, sakınımlı bir sesle, neredeyse bir yılgınlık anıştırmasıyla söz edildiğini işittim.

"Sözde Havariler," diye kabul etti William hemen.

"Ama onların Minoritlerle hiçbir ilişiği yoktu..."

"... onların Calabria'lı Gioacchino'ya duydukları saygıyı paylaşıyorlardı," diye direndi Başrahip, "dilerseniz, sizinle aynı tarikattan olan Ubertino'ya sorabilirsiniz."

"Zatıâlilerine, onun şimdi sizinle aynı tarikattan olduğunu belirtmeliyim," dedi William gülümseyerek ve bir tür reveransla, böylesine ünlü bir adamı tarikatına kazandırdığı için Başrahip'i kutluyormuşçasına.

"Biliyorum biliyorum," diye gülümsedi Başrahip. "Tarikatımızın Tincileri Papa'nın hışmına uğradıkları zaman nasıl kardeşçe bir sevgiyle bağrına bastığını biliyorsunuz. Yalnız Ubertino'dan değil, haklarında az şey bilinen ve belki de daha çok şey bilinmesi gereken, öteki alçakgönüllü rahiplerden de söz ediyorum. Çünkü Minorit kılığına bürünmüş olarak karşımıza çıkan kaçakları da bağrımıza bastığımız oldu; yaşamlarındaki çeşitli yaşantıların onları bir süre için Dolcino yanlılarına oldukça yaklaştırmış olduğunu sonradan anladım."

"Burada da var mı böyleleri?" diye sordu William.

"Burada da var. Doğrusunu söylemek gerekirse, çok az bildiğim, en azından suçlamalarda bulunmaya yetecek denli bilmediğim şeylerden söz ediyorum size. Ama bu manastırın yaşamını incelemekte olduğunuza göre, sizin de bunları bilmenizde yarar var. Size şunu da söyleyeyim, işittiğim ya da tahmin ettiğim şeylere dayanarak, tam iki yıl önce, Minoritlerin göçünden sonra manastıra gelen kilercimizin yaşamında çok karanlık bir an olduğundan kuşku duyuyorum – dikkat edin, yalnızca kuşku."

"Kilerci mi? Varagine'li Remigio bir Dolsiniyen mi? Bana öyle geliyor ki, yaratıkların en yumuşak başlısı o; bu yüzden de tanıdığım insanlar içinde Yoksulluk Bacı'yla en az ilgileneni..." dedi William.

"Ona karşı söyleyecek hiçbir şeyim yok; hizmetinden de yararlanıyorum; bu yüzden tüm topluluk gönül

borcu duyuyor ona, bir Frate ile bir Fraticelli arasında bağ kurmanın ne denli kolay olduğunu size anlatmak için söylüyorum bunu."

"Zatıâlileri bir kez daha yanılıyorlar; izin verirseniz söyleyeyim," diye onun sözünü kesti William. "Biz Dolsiniyenlerden söz ediyorduk, Fraticelli'lerden değil. İnsan kimden söz edildiğini bile bilmeksizin Dolsiniyenler hakkında çok şey söyleyebilir; çünkü birçok çeşitleri vardır. Ama onlara kana susamış denemez. Olsa olsa Tincilerin gerçek Tanrı sevgisinden esinlenerek büyük bir ılımlılıkla öne sürdükleri şeyleri, enine boyuna düşünmeden uygulamaya koydukları söylenebilir; bu noktada, iki grup arasındaki sınır çizgisinin çok ince olduğunu kabul ediyorum."

"Ama Fraticelli'ler sapkındır!" diye sertçe onun sözünü kesti Başrahip. "Yalnızca İsa'nın ve Havarilerin yoksulluğunu desteklemekle kalmıyorlar – ben katılmasam da, Avignon'luların kendini beğenmişliğine karşı yararlı olabilecek bir öğreti. Fraticelli'ler bu öğretiden pratik bir tasım çıkarıyorlar; başkaldırı, yağma ve alışkanlıkları saptırma hakkını çıkarsıyorlar."

"Ama hangi Fraticelli'ler?"

"Genellikle tümü. Adı anılmayacak cinayetlere bulaştılar: Evliliği tanımıyorlar, Cehennem'i yadsıyorlar, eşcinsellik suçu işliyorlar, Bogomil'lerin, ordo Bulgarie[1] ve ordo Drygonthie[2] sapkınlığını benimsiyorlar..."

"Lütfen," dedi William, "başka başka şeyleri birbirine karıştırmayın! Fraticelli'ler, Patarenler,[3] ayrıca Valdo-

1. - 2. Bogomil'ler. (Ç.N.)

3. Adlarını Milano'da çapulcuların ve ayaktakımının oturduğu Pataria Mahallesi'nden alan ve 1056 yılında kurulmuş olan bir hizip. Patarenler zamanla siyasal bir nitelik kazanmışlar ve İtalya'nın dışına yayılarak Katharosçularla birleşmişlerdir. (Ç.N.)

cular,[1] Katharosçular[2], bunlar arasında da, Bulgaristan Bogomil'leri ile, Dragovitsa sapkınları aynı şeylermiş gibi konuşuyorsunuz!"

"Hepsi de aynı," dedi sertçe Başrahip, "çünkü onlar sapkın; çünkü onlar laik dünyanın ve sizin de destekler göründüğünüz imparatorluğun düzenini tehlikeye düşürüyorlar. Yüz yılı aşkın bir süre önce, Brescia'lı Arnaldo'nun izinden gidenler, soylularla kardinallerin evlerini ateşe verdiler; bunlar, Lombardiya'lı Pataren sapkınlığının meyveleriydi. Bu sapkınlar hakkında korkunç öyküler biliyorum: Heisterbach'lı Caesarius'da okudum onları. Verona'da, San Gedeone Piskoposluk Kurulu üyesi Everardo, kendisini evinde ağırlayan adamın her gece karısı ve çocuklarıyla evden çıktığını fark etmiş. Üçünden birine, hangisine bilmiyorum, nereye gittiklerini, ne yaptıklarını sormuş. Gel de gör, diye yanıt verilmiş ona; o da artlarından, yer altında, insanların kadın-erkek toplandıkları büyük bir eve gitmiş. Ötekiler sessizlik içinde beklerken sapkınların önde gelenlerinden biri küfürlerle dolu bir konuşma yapmış; yaşamlarını ve törelerini bozmalarını istemiş. Sonra mum söndürülünce herkes, karısıyla kızı, dulla el değmemiş genç kız, efendiyle köle, hatta (daha kötüsü, böyle korkunç şeyler söylediğim için Efendimiz beni bağışlasın) kızı ve kız kardeşi arasında hiçbir ayrım gözet-

1. XII. yüzyılda Güney Fransa'da Pierre Valdo adında bir Fransız tarafından kurulmuş, Ortaçağ Latincesinde Valdenses, "İtalyanca Valdesi" denen dinsel akım. (Ç.N.)

2. XII. ve XIII. yüzyıllarda, Batı Avrupa'da yayılan sapkın bir Hıristiyan mezhebi. Katharosçular dualist bir görüşe sahiptiler; iyiliğin yalnızca iyi Tanrı'nın tinsel dünyasında var olduğuna, maddesel dünyanın kötü olduğuna ve kötü bir tanrı ya da şeytan tarafından yaratıldığına, böylece iyiyle kötünün iki ayrı yaratıcısı olduğuna inanıyorlardı. Güney Fransa'da başlıca etki merkezlerinden biri olan Albi heretiklerinden ötürü Katharosçulara, "Albi heretikleri" denir. Ancak bu ad, bölgedeki Katharosçu ve Valdoculların her ikisi için de kullanılabiliyordu. (Ç.N.)

meksizin en yakınındakinin üstüne atılmış. Everardo bütün bunları görünce, hafif ve kösnül bir genç olduğundan, tarikatın üyesiymiş gibi yaparak ev sahibinin kızının mı, yoksa başka bir genç kızın mı bilmem yanına yanaşmış, mum söndürülünce de onunla günah işlemiş. Ne yazık ki bir yılı aşkın bir süre böyle davranmış. O zaman Everardo içine düştüğü uçurumu görmüş ve o eve, sapkınlığın çekiciliğine kapıldığı için değil, kızların çekiciliğine kapıldığı için gittiğini söyleyerek onların ayartmalarından kaçmayı başarmış. Onu kovmuşlar. Ama görüyorsunuz, sapkınların yasası ve yaşamı böyledir – Patarenlerin, Katharosçuların, Joachimcilerin, her çeşit Tincilerin. Hem bunda şaşacak bir şey yok, onlar bedenin dirileceğine, günahların bedelinin ödeneceğine, Cehennem'e inanmıyorlar; hiç ceza görmeksizin her şeyi yapabileceklerini öne sürüyorlar. Kendilerine *catharoi*, yani katıksız diyorlar."

"Abbone," dedi William, "siz bu görkemli ve kutsal manastırın yalıtılmışlığı içinde, dünyanın kötülüklerinden uzak yaşıyorsunuz. Kentlerde yaşam sandığınızdan çok daha karmaşıktır; hem biliyorsunuz, yanılgının da, kötülüğün de dereceleri vardır. Lut, Tanrı'nın gönderdiği melekler hakkında bile kötü düşünceler besleyen yurttaşlarından daha az günahkârdı; Petrus'un ihaneti, Yahuda'nınkiyle karşılaştırıldığında solda sıfır kalır; gerçekten de, biri bağışlandı; ötekiyse bağışlanmadı. Siz Patarenlerle Katharosçuları bir tutuyorsunuz. Patarenler, Kutsal Kilise Ana'nın yasaları çerçevesinde alışkanlıkları düzeltmeye yönelik bir akımdı. Onlar her zaman din adamlarının yaşam biçimlerini düzeltmeye çalışmışlardır."

"Yüreği temiz olmayan papazlardan kutsama istenmemesini öne sürerek..."

"Ve yanıldılar, ama bu, kuramlarının tek yanılgısıydı. Tanrı'nın yasasını değiştirmeyi hiçbir zaman öne sürmediler..."

"Ama Brescia'lı Arnaldo'nun yaydığı Pataren düşünce Roma'da iki yüz yılı aşkın bir süre önce, kırsal yığınları soylularla kardinallerin evlerini yakmaya itti."

"Arnaldo belediye başkanlarını reform hareketine çekmeye çalıştı. Onu izlemediler; o da yoksullar ve dışlanmışlar arasında destek buldu. Onun daha az yozlaşmış bir kent çağrısına şiddet ve öfkeyle karşılık vermelerinden o sorumlu değildi."

"Kent her zaman yozdur."

"Kent bugün sizin, bizim çobanı olduğumuz, Tanrı'nın kullarının yaşadıkları yerdir. Zengin din adamlarının yoksul ve aç insanlara erdem üstüne vaaz verdikleri bir rezillik yeridir. Patarenlerin çıkardıkları karışıklıklar bu durumdan doğmuştur. Hüzünlüdür Patarenler, ama anlaşılmaz değildirler. Katharosçular daha başkadır. Onlarınki, Kilise öğretisinin dışında bir Doğu sapkınlığıdır. Onlara yorulan suçları gerçekten işlemiş ya da işlemekte olup olmadıklarını bilmiyorum. Evliliğe karşı olduklarını, Cehennem'i yadsıdıklarını biliyorum. İşlemedikleri birçok suçun, yalnızca savundukları (kuşkusuz iğrenç) düşüncelerden ötürü onlara yüklenmiş olup olmadığını soruyorum kendi kendime."

"Katharosçuların Patarenlere karışmadıklarını, her ikisinin de yalnızca aynı iblisçe görünümün sayısız yüzlerinden ikisi olduklarını mı söylüyorsunuz?"

"Bu sapkınlıklarının birçoğunun, destekledikleri öğretilerden bağımsız olarak, basit insanlar arasında başarı kazandığını, çünkü bu insanlara başka bir yaşam olanağı sunduklarını söylüyorum. Basit insanların çoğu kez öğretiler konusunda fazla bir şey bilmediklerini söylüyorum. Çoğu zaman basit insan yığınlarının Katharos öğretisini Patarenlerin öğretisiyle, bunu da genellikle Tincilerin öğretisiyle karıştırdıklarını söylüyorum. Basit insanların yaşamı, bilgiyle ve bizi bilge kılan uyanık bir ayırt etme

duygusuyla aydınlatılmamıştır, Abbone. Hastalık ve yoksulluk altında ezilmiştir onların yaşamı; bilgisizlikle dili bağlanmıştır. Birçokları için bir sapkın gruba katılmak, çoğu kez kendi umarsızlıklarını haykırmanın bir başka yoludur. Bir kardinalin evi, din adamlarının yaşamını yetkinleştirmek için de yakılabilir, onun hakkında vaaz verdiği Cehennem'in var olmadığına inandıkları için de. Her zaman yapılan bir şeydir bu, çünkü yeryüzünde bazen çobanları olduğumuz sürülerin içinde yaşadıkları bir cehennem vardır. Ama siz de çok iyi biliyorsunuz ki, tıpkı onların Bulgar kilisesiyle Rahip Liprando'nun izinden gidenleri birbirinden ayırt edememeleri gibi, İmparatorluk makamları ve onları tutanlar da, Tincilerle sapkınları çoğu kez birbirinden ayıramamışlardır. İmparatorluk yanlısı gruplar, düşmanlarını yenebilmek için halk arasında Katharosçu eğilimleri sık sık yüreklendirdiler. Kanımca iyi etmediler. Ama şimdi aynı güçlerin sık sık, bu gereğinden 'basit', için için kaynayan, tehlikeli düşmanlardan kendilerini kurtarmak için, bir gruba ötekilerin sapkınlıklarını yüklediklerini ve tümünü de ateşe atıp yaktıklarını biliyorum. Size yemin ederim, Abbone, erdemli bir yaşam süren, yoksulluğu ve erdenliği benimseyen, ama piskoposlara düşman olan insanların –belki başkalarının işledikleri, ama onların işlemedikleri– rastgele cinsel ilişkide bulunmak, eşcinsellik ve ağza alınmaz şeylerle suçlanarak, İmparatorluğun ya da özgür kentlerin hizmetindeki laik makamlara teslim edildiklerini kendi gözlerimle gördüm. Basit insanlar kasaplık hayvan gibidir; düşmana sorun çıkarmaya yaradıkları zaman kullanılırlar, artık işe yaramaz olunca da kurban edilirler."

"Yani," dedi Başrahip, açık bir kötülükle, "Fra Dolcino'yla çılgın adamları ve Gherardo Segalelli'yle o iğrenç katiller, kötü Katharosçular mıydı, yoksa erdemli Fraticelli'ler mi? Eşcinsel Bogomil'ler miydi, yoksa Pata-

ren reformcular mı? Gerçeğin nerede yattığını bana söyler misiniz William, siz ki, sapkınlar hakkında, onlardan biri sanılacak kadar çok şey biliyorsunuz?"

"Gerçek, hiçbir yerde değildir bazen," dedi William, hüzünle.

"Görüyor musunuz? Siz bile artık bir sapkını ötekinden ayırt edemiyorsunuz. Hiç olmazsa benim bir kuralım var. Sapkınların, Tanrı'nın kullarını bir arada tutan düzeni tehlikeye atan kimseler olduklarını biliyorum. Ve İmparator'u destekliyorum, çünkü bu düzeni benim için güvence altına alıyor. Papa'yla savaşıyorum, çünkü tinsel erki, tüccarlar ve loncalarla bağlaşık ve bu düzeni koruyamayacak olan kent piskoposlarına veriyor. Biz bu düzeni yıllarca koruduk. Sapkınlara gelince; onlar için tek bir kuralım var: Cîteaux Piskoposu Arnald Amaralicus'un, sapkınlığından kuşkulanılan Béziers kenti yurttaşlarını ne yapacaklarını kendisine soranlara verdiği yanıtta özetleniyor bu kural: 'Tümünü öldürün! Tanrı, kendinden yana olanları tanır.'"

William gözlerini indirdi, bir süre sustu. Sonra, "Béziers kenti ele geçirildi; bizimkiler ne onura, ne yaşa, ne cinse baktılar; yirmi bine yakın insan kılıçtan geçirildi. Kıyam sona erince kent yağmalanıp yakıldı," dedi.

"Kutsal bir savaş da önünde sonunda bir savaştır. Belki de bu nedenle kutsal savaşlar olmamalıdır. Ama neler söylüyorum ben? İtalya'yı yakıp yıkmakta olan Ludwig'in haklarını savunmak için bulunuyorum burada. Ben de garip bağlaşıkların oyununa kapıldım. Tincilerle İmparatorluk arasındaki bağlaşıklık garip; İmparatorluğun, halkın egemenliğini isteyen Marsilio'yla bağlaşıklığı da garip. Düşüncelerimiz ve geleneklerimiz öylesine farklı olan sizinle benim aramdaki bağlaşma da garip. Ama iki ortak görevimiz var: toplantının başarısı ve bir katilin ortaya çıkarılması. Barış içinde yol almaya çalışalım."

Başrahip kollarını uzattı. "Bana barış öpücüğü verin William Birader. Sizin gibi bilgili bir adamla, ince tanrıbilim ve ahlak sorunlarını sonsuza dek tartışabilirdik. Ama Paris'teki üstatlar gibi tartışma zevkine kaptırmamalıyız kendimizi. Haklısınız, önümüzde önemli bir görev var; uyum içinde yol almalıyız. Bunlardan söz edişimin nedeni, arada bir bağ olduğuna inanışım, anlıyor musunuz? Burada yer alan cinayetlerle tarikatınıza mensup kardeşlerinizin savları arasında olası bir bağ – daha doğrusu, başkalarının kurabilecekleri bir bağ. Sizi bunun için uyardım; Avignon'luların en küçük bir kuşkuya ya da sezgiye kapılmalarını bunun için önlemeliyiz."

"Yüce Efendimizin, yapacağım soruşturmanın yönünü çizdiğini de düşünmemeli miyim? Son olayların rahiplerden birinin geçmişteki sapkınlığıyla ilgili karanlık bir öyküden kaynaklanmış olabileceğine mi inanıyorsunuz?"

Başrahip, yüzünde hiçbir ifade belirmeksizin William'a bakarak birkaç saniye sustu. Sonra, "Bu üzücü olayın soruşturmasını siz yapacaksınız," dedi. "Kuşkulu olmak, hatta yersiz kuşkuya kapılmayı bile göze almak sizin hakkınız. Ben yalnızca Başrahip'im burada. Şunu da ekleyeyim; rahiplerden birinin geçmişinin yerinde bir kuşku yarattığını bilseydim, bu zararlı otu kendi ellerimle söküp atardım. Benim bildiğimi siz de biliyorsunuz. Bilmedikleriminse, sizin bilgeliğiniz sayesinde aydınlığa kavuşması doğru olacaktır. Ama ne olursa olsun, her zaman ve her şeyden önce bana bilgi verin." Selam vererek kiliseden çıktı.

"Olay gittikçe karmaşıklaşıyor, sevgili Adso," dedi William karanlık bir yüzle. "Biz bir elyazmasının ardından koşalım, gereğinden çok meraklı bazı rahiplerin ge-

reğinden sert tartışmalarıyla, bazılarının da gereğinden kösnül yaşantılarıyla ilgilenelim derken, şimdi de bambaşka bir iz giderek belirginleşiyor. Demek ki kilerci... Kilerciyle birlikte Salvatore denen o garip hayvan da geldi buraya... Ama şimdi gidip dinlenelim, çünkü bütün geceyi uyanık geçirmeyi tasarladık."

"Demek bu gece kitaplığa gitmeyi hâlâ tasarlıyorsunuz? Bu ilk ipucundan vazgeçmiyor musunuz?"

"Kesinlikle hayır. Hem iki ayrı ipucunun söz konusu olduğunu söyleyen kim? Sonra şu kilerci öyküsü belki de Başrahip'in kuşkusundan başka bir şey değildir."

Hacılar konukevine doğru yöneldi. Eşiğe varınca durdu ve daha önceki konuşmasını sürdürüyormuş gibi konuştu:

"Aslında Başrahip Adelmo'yla ilgili soruşturma yapmamı, genç rahipler arasında sağlıksız bir şeyler olduğunu düşündüğü zaman istedi benden. Ama şimdi, Venantius'un ölümü başka kuşkular uyandırınca, belki de Başrahip gizemin anahtarının kitaplıkta olduğunu sezinledi, ama orada da araştırma yapılmasını istemiyor. Bu yüzden, dikkatimi *Aedificium*'dan uzaklaştırmak için kilerciyi ipucu olarak sunuyor bana..."

"Peki ama, niçin istemesin..."

"Çok soru sorma. Başrahip bana daha en başında kitaplığın dokunulmazlığı olduğunu söyledi. Kendince haklı nedenleri olsa gerek. Belki o da Adelmo'nun ölümüyle ilgisi olabileceğini düşünmediği bir olaya karışmıştır da, şimdi rezaletin büyüdüğünün, kendisini de içine alabileceğinin farkına varıyordur. Gerçeğin ortaya çıkmasını da istemiyor ya da en azından, benim ortaya çıkarmamı istemiyor..."

"Öyleyse Tanrı'nın unuttuğu bir yerde yaşıyoruz biz," dedim, tedirgin.

"Sen Tanrı'nın kendilerinden razı olduğu insanlara

rastladın mı hiç?" diye sordu William, upuzun boyunun tepesinden bakarak.

Sonra beni dinlenmeye gönderdi. Yatağıma yatarken, babamın beni dünyayı dolaşmaya göndermemesi gerektiği, dünyanın sandığımdan daha karmaşık olduğu sonucuna vardım. Gereğinden çok şey öğreniyordum.

"*Salva me ab ore leonis,*"[1] diye dua ettim uykuya dalarken.

1. (Lat.) Beni aslanın ağzından koru. (Ç.N.)

İkinci gün

GÜNBATIMINDAN SONRA

Bu kısa bölümde yaşlı Alinardo, labirente ve oraya nasıl girileceğine dair çok ilginç şeyler anlatıyor.

Uyandığımda, neredeyse akşam yemeği çanları çalıyordu. Donuk ve sersem gibi hissediyordum kendimi, çünkü gündüz uykusu bedenin günahı gibidir: Ne denli çok işlenirse, o denli çok istenir. Gene de insan kendini mutsuz hisseder; aynı zamanda hem doygun hem de doymamış. William hücresinde yoktu; çok erken kalktığı açıktı. Biraz dolaştıktan sonra onu *Aedificium*'a çıkarken buldum. Bana yazı salonunda, incelemeyi kaldığı yerden sürdürmek için Venantius'un masasına yaklaşmaya çalışırken katalogların sayfalarını çevirdiğini, rahiplerin çalışmalarına göz attığını söyledi. Ama şu ya da bu nedenle, hiçbiri o kâğıtları karıştırmasını istemiyormuş gibi görünüyordu. Önce bazı değerli minyatürleri göstermek için Malachi yaklaşmıştı yanına. Sonra Benno sudan bahanelerle oyalamıştı onu. Daha sonra da, incelemelerini sürdürmek için eğildiğinde, Berengar ona yardım önererek çevresinde dönenmeye koyulmuştu.

Sonunda Malachi, üstadının Venantius'a ait şeylerle uğraşmaya ciddi ciddi niyetli olduğunu görünce, ölünün kâğıtlarını karıştırmadan önce Başrahip'in iznini

almasının iyi olacağını apaçık söylemişti ona; kendisi bile, kütüphaneci olduğu halde, disipline duyduğu saygıdan ötürü kâğıtlara bakmaktan kaçınmıştı; hem William'ın kendisinden istediği gibi, hiç kimse yaklaşmamıştı o masaya; Başrahip'in buyruğu olmaksızın da yaklaşamayacaktı. William Başrahip'in kendisine tüm manastırda inceleme yapmak için izin vermiş olduğunu belirtmişti; bunun üzerine Malachi, içinde pek de kötülük olmadığı söylenemeyecek bir sesle, Başrahip'in yazı salonunda ya da Tanrı korusun, kitaplıkta da dilediği gibi dolaşmasına da izin verip vermediğini sormuştu ona. William Venantius'un kâğıtları çevresindeki bütün bu davranışların ve korkuların, onların ne olduklarına bakma isteğini doğal olarak artırsa da, Malachi'ye karşı bir güç gösterisine girişmenin sırası olmadığını anlamıştı. Ama o gece, nasıl olacağını hâlâ bilmemekle birlikte, oraya geri dönmeyi öylesine aklına koymuştu ki, olay çıkarmamaya karar vermişti. Bununla birlikte, eğer gerçeği öğrenme susuzluğundan kaynaklanmasaydı, fazlasıyla inatçı, belki de kınanacak öç alma düşünceleri besliyordu içinde.

Yemek salonuna girmeden önce, akşam serinliğinde uyku bulutlarını dağıtmak için dehlizde küçük bir gezinti daha yaptık. Derin düşünceye dalmış birkaç rahip hâlâ orada dolaşıyordu. Dehlizin açıldığı bahçede, iyiden iyiye güçten düşmüş, kilisede dua ettiği zamanlar dışında günün büyük bir bölümünü ağaçlar arasında geçiren Grottaferrata'lı yaşlı mı yaşlı Alinardo'yu fark ettik. Soğuğu duymuyormuş gibi sundurmanın dış kısmında oturuyordu.

William ona birkaç merhaba sözcüğü söyledi; yaşlı adam birinin kendisine ilgi duymasına sevinmiş gibiydi.

"Dingin bir gün," dedi William.

"Tanrı'ya şükür," diye yanıtladı yaşlı adam.

"Cennet dingin, ama yeryüzü karanlık. Venantius'u iyi tanır mıydınız?"

"Venantius kim?" dedi yaşlı adam. Sonra gözlerinde bir ışık yandı. "Ha, şu ölen delikanlı. Hayvan manastırda dolaşıyor..."

"Hangi hayvan?"

"Denizden gelen koca hayvan... Yedi başlı, on boynuzlu; on boynuzunda on taç, başlarında üç küfür sözcüğü. Parsa benzeyen bir hayvan, ayakları ayınınkilere, ağzı bir aslanın ağzına benziyor... Onu gördüm ben."

"Nerede gördünüz? Kitaplıkta mı?"

"Kitaplıkta mı? Niçin? Yıllar var ki yazı salonuna gitmiyorum, kitaplığı da hiç görmedim. Kitaplığa kimse girmez. Kitaplığa girenleri tanıdım ben..."

"Kimi, Malachi'yi mi, Berengar'ı mı?"

"Yok, hayır..." diye güldü yaşlı adam, keyifli bir sesle. "Eskisini. Malachi'den önceki kütüphaneciyi, yıllarca önce..."

"Kimdi o?"

"Anımsamıyorum, Malachi daha gençken öldü o. Malachi'nin üstadından önce gelen de; genç kütüphaneci yardımcısıydı; ben de gençtim o zaman... Ama kitaplığa hiç adımımı atmadım. Labirent..."

"Kitaplık mı, labirent?"

"*Hunc mundum tipice laberinthus denotat ille,*"[1] dedi tane tane, dalgın, yaşlı adam. "*Intranti largus, redeunti sed nimis artus.*[2] Kitaplık kocaman bir labirenttir. Dünya labirentinin simgesi içine girersin, ama dışarı çıkıp çıkamayacağını bilmezsin. Herkül tapınağının sütunlarından içeri girmemeli..."

1. (Lat.) Bu dünya tipik bir labirent gibidir. (Ç.N.)
2. (Lat.) Girişi kolay, çıkışı çetindir. (Ç.N.)

"*Aedificium*'un kapıları kilitliyken kitaplığa nasıl girildiğini bilmiyorsunuz, demek?"

"A, biliyorum," diye güldü yaşlı adam, "birçokları bilir bunu. Kemik mezarlığından geçersin. Kemik mezarlığından geçebilirsin, ama kemik mezarlığından geçmek istemezsin. Ölü rahipler nöbet tutarlar."

"Nöbet tutan ölü rahipler, geceleri ellerinde mumla kitaplıkta dolaşanlar olmasın?"

"Mumlar mı?" Yaşlı adam şaşırmış görünüyordu. "Hiç böyle bir şey duymadım. Ölü rahipler kemik mezarlığında durur. Kemikler yavaş yavaş mezarlıktan düşüp orada toplanarak girişi kapatır. Sen hiç şapeldeki kemik mezarlığına açılan sunağı görmedin mi?"

"Kilisenin kanadını açtıktan sonra, soldan üçüncü, değil mi?"

"Üçüncü mü? Belki de. Sunak taşında bin iskelet oyulmuş olan. Sağdan dördüncü kafatası: Gözlerine bas... kendini kemik mezarlığında bulursun. Ama sakın gitme oraya; ben hiç gitmedim. Başrahip kızar sonra."

"Peki, hayvan? Hayvanı nerede gördün?"

"Hayvanı mı? Ha, Deccal'i... Neredeyse gelir, bin yıl doldu; bekliyoruz onu..."

"Bin yılı dolalı üç yüz yıl geçti, ama gelmedi..."

"Deccal bin yıl dolunca gelmez. Bin yıl dolunca, doğruların egemenliği başlar; sonra doğruları şaşırtmak için Deccal gelir; sonra da son savaş olacak..."

"Ama doğrular bin yıl hüküm sürecekler," dedi William. "Ya İsa'nın ölümünden birinci bin yılın sonuna dek egemen oldular, ki Deccal'in o zaman gelmesi gerekirdi- ya da daha egemenlik sürmediler, Deccal'in gelmesi de daha çok uzak."

"Bin yıl, İsa'nın ölümünden değil, Konstantinus'un bağışından başlayarak hesaplanır. Bin yıl şimdi doldu..."

"Doğruların egemenliği şimdi sona mı eriyor yani?"

"Bilmiyorum, artık bilmiyorum. Yorgunum. Hesaplamak güç. Liébana'dan Tanrı razı olsun, o hesapladı; Jorge'ye sor, o gençtir, daha iyi anımsar... Ama vakit doldu. Yedi borazanı işitmedin mi?"

"Yedi borazanı mı, niçin?"

"Öteki oğlanın, minyatürcünün nasıl öldüğünü işitmedin mi? Birinci melek ilk borazana üfledi ve kanla karışık is ve ateş çıktı. İkinci melek ikinci borazana üfledi ve denizin üçte biri kana dönüştü... İkinci oğlan kan denizinde boğulmadı mı? Üçüncü borazanı bekle! Denizdeki canlıların üçte biri ölecek. Tanrı bizi cezalandırıyor. Manastırı kuşatan tüm dünyaya sapkınlık bulaştı; söylediklerine göre, Roma tahtında sapık bir Papa oturuyormuş; kutsal ekmekle büyü yapıyor, sonra da onunla müren balıklarını besliyormuş... İçimizden biri de yasağı çiğnedi, labirentin mührünü kırdı..."

"Kim söyledi bunu sana?"

"İşittim. Herkes manastıra günahın girdiğini fısıldıyor. Hiç nohut var mı sende?"

Bana yöneltilmiş olan bu soru şaşırttı beni. "Hayır, bende nohut yok," dedim, şaşkın.

"Gelecek sefer biraz nohut getir bana. Yumuşayıncaya dek ağzımda tutuyorum onları; dişsiz ağzımı görüyor musun? Tükürük salgılamaya yarıyor; *Aqua fons vitae.*[1] Yarın nohut getirecek misin bana?"

"Yarın size nohut getireceğim," diye cevap verdim. Ama yaşlı adam uyuyakalmıştı. Yanından ayrılıp yemekhaneye gittik.

"Ne demek istedi sizce?" diye sordum üstadıma.

"Kutsal bin yıl çılgınlığı hoşuna gidiyor. Sözlerinin hangisi doğru, hangisi yanlış, ayırt etmek güç. Ama *Aedi-*

1. (Lat.) Su yaşamın kaynağıdır. (Ç.N.)

ficium'a nasıl girileceği konusunda bize ipucu verdiğine inanıyorum; dün Malachi'nin çıktığı şapeli gördüm. Gerçekten de taştan bir sunak var orada, altlığına kafatası kabartmaları yapılmış; bu gece deneyeceğiz bakalım."

İkinci gün

AKŞAM

William ile Adso Aedificium*'a giriyorlar; gizemli bir ziyaretçiyle karşılaşıyorlar; üstünde büyüsel imler olan gizli bir mesaj buluyorlar; bulunur bulunmaz kaybolan bir de kitap, bu bölümü izleyen birçok bölümde aranacak, ama bulunamayacaktır; William'ın değerli merceklerinin çalınması, olayların sonuncusu değildir.*

Akşam yemeği neşesiz ve sessiz geçti. Venantius'un ölüsü bulunalı on iki saati biraz geçmişti. Herkes onun masada boş kalan yerine kaçamak bir bakışla bakıyordu. Akşam duası vakti gelince koro yerine doğru yürüyen alay, bir cenaze alayına benziyordu. Töreni nefte, üçüncü sunağı gözetleyerek izledik. Işık azdı, bu yüzden Malachi yerine gitmek üzere karanlıktan sıyrılınca, nereden geldiğini tam olarak anlayamadık. Ne olur ne olmaz diye gölgeye çekildik: Yan nefte saklandık. Giysimin altında, yemek sırasında mutfaktan aşırdığım lamba vardı. Daha sonra, bütün gece yanan büyük bronz üçayaktan yakacaktık onu. Yeni bir fitille çokça yağ da bulmuştum. Uzun süre ışığımız olacaktı.

Az sonra girişeceğimiz serüven beni öylesine heyecanlandırıyordu ki, duaya dikkatimi veremiyordum; sona erdiğinin neredeyse farkına bile varamadım. Rahipler

kukuletalarını yüzlerine çektiler ve hücrelerine gitmek üzere sıraya girip sessizce dışarı çıktılar. Şamdanın parıltısıyla aydınlanan kilise bomboş kaldı.

"Şimdi," dedi William, "iş başına."

Üçüncü şapele yaklaştık; sunağın altlığı gerçekten bir kemik mezarlığını andırıyordu; bir kavalkemiği yığını üstüne konmuş, hayranlık uyandıran bir kabartma içinde görünen göz çukurları, boş ve derin bir dizi kafatası bakanların yüreğini korkuyla dolduruyordu. William, Alinardo'dan işitmiş olduğu sözcükleri alçak sesle yineledi (sağdan dördüncü kafatası, gözlerine bas). Parmaklarını o etsiz yüzün göz çukurlarına soktu; hemen boğuk bir gıcırtı işittik. Sunak kımıldadı, gizli bir eksenin çevresinde dönerek karanlık bir açıklığı belli belirsiz gösterdi. Lambamı kaldırıp ışık tutunca birkaç nemli basamak seçtik. Kapıyı ardımızdan kapatıp kapatmamayı aramızda tartıştıktan sonra aşağı inmeye karar verdik. Kapatmamak daha iyi, dedi William, sonra açıp açamayacağımızı bilmiyorduk. Görünmek tehlikesine gelince; o saatte aynı düzeneği kullanarak biri çıkagelirse, içeri nasıl girileceğini biliyor demekti; kapalı bir geçit engellemeyecekti onu. On basamaktan fazla indik; iki yanında daha sonra birçok lahitte göreceğim birkaç yatay nişin bulunduğu bir koridora çıktık. Bir kemik mezarlığına ilk kez giriyordum; bu yüzden çok korkuyordum. Rahiplerin kemikleri yüzyıllar boyunca topraktan kazılıp çıkarılmış, gövdelerinin biçimleri bozulmaksızın nişlere yığılmıştı. Bazı nişlerde yalnızca küçük kemikler, bazılarında da yalnızca kafatasları vardı; yuvarlanmamaları için bir çeşit piramit biçiminde düzgünce yerleştirilmişlerdi; gerçekten ürkütücü bir görünümleri vardı. Özellikle, yürüdükçe lambanın yarattığı gölge oyunlarından ötürü. Bir nişte yalnızca eller gördüm, birbirine dolanmış ölü parmaklarıyla iç içe geçmiş bir sürü el. Bir an, bu ölüler

evinde bir canlının varlığını sezinledim; bir çığlık koyuverdim; bir gıcırtı ve karanlıkta hızlı bir devinim.

"Fareler," dedi William, beni rahatlatmak için.

"Burada fare ne gezer?"

"Buradan geçiyorlar, tıpkı bizim gibi; çünkü kemik mezarlığı *Aedificium*'a, dolayısıyla da mutfağa açılıyor. Sonra da kitaplıktaki güzel kitaplara. Şimdi anlıyorsun Malachi'nin yüzünün neden öyle asık olduğunu. Görevi gereği günde iki kez geliyor buraya: bir sabah, bir de akşam. Doğrusu, hiç de gülecek hali yok."

"Peki ama, İncil niçin İsa'nın güldüğünü söylemiyor hiç?" diye sordum hiç ilişiği yokken.

"Bir sürü insan İsa'nın gülüp gülmediğini sormuştur kendi kendine. Beni pek ilgilendirmiyor bu sorun. Kanımca hiçbir zaman gülmedi o; çünkü Tanrı'nın oğlunun olması gerektiği gibi, her şeyi bilen biri olarak, biz Hıristiyanların nasıl davranacağımızı biliyordu. İşte geldik."

Gerçekten de, Tanrı'ya şükür, koridor sona eriyordu; basamaklar yeniden başladı. Bu basamaklardan çıkıp da demir kaplı ahşap kapıyı iter itmez, kendimizi mutfak bacasının arkasında, yazı salonuna çıkan sarmal merdivenin tam altında bulduk. Yukarı çıkarken, üst katta bir gürültü işitir gibi olduk.

Bir an sessiz durduk; sonra, "Olamaz. Bizden önce hiç kimse girmedi içeri..." dedim.

"*Aedificium*'a girmenin tek yolunun bu olduğunu varsayarsak. Geçmiş yüzyıllarda burası bir kaleymiş; bu nedenle, bizim bildiğimizden daha çok gizli kapıları olmalı. Yavaş yavaş çıkalım. Ama seçim şansımız çok az. Lambayı söndürürsek gittiğimiz yeri göremeyiz; yanık bırakırsak yukarıdaki her kimse onu korkuturuz. Tek umudumuz eğer yukarıda biri varsa, bizden daha çok korkması."

Güney kulesinden çıkarak yazı salonuna vardık. Venantius'un masası tam karşıdaydı. Salon öylesine büyük-

tü ki, yürüdükçe bir seferinde duvarın ancak birkaç metrelik bir bölümünü aydınlatıyorduk. Umudumuz, avluda, pencereden ışık sızdığını görecek birinin bulunmamasıydı. Masada her şey yerli yerinde görünüyordu, ama William hemen alt raftaki sayfaları incelemek için eğildi; hayal kırıklığıyla bir çığlık attı.

"Bir şey mi eksik?" diye sordum.

"Bugün burada iki kitap görmüştüm, biri Yunancaydı. Yok. Biri almış onu hem de büyük bir telaşla; çünkü sayfalardan biri buraya, yere düşmüş."

"Ama masa gözaltında tutuluyordu..."

"Elbette. Belki birisi az önce aldı onu. Belki de hâlâ buradadır." Gölgelere doğru döndü, sesi sütunlar arasında yankılandı: "Eğer buradaysan, kendini koru!" Bu bana iyi bir fikir gibi göründü. William'ın daha önce söylediği gibi, bizi korkutan birinin aynı zamanda bizden daha çok korkması her zaman daha iyidir.

William masanın altında bulduğu sayfayı yere koydu, yüzünü ona yaklaştırdı. Ona ışık tutmamı istedi benden. Lambayı yaklaştırdım; yarısı boş, yarısı biraz güçlükle tanıyabildiğim minicik harflerle kaplı bir sayfa gördüm.

"Yunanca mı?" diye sordum.

"Evet, ama iyi anlayamıyorum." Binişinin altından merceklerini çıkardı, burnunun üstüne sağlamca yerleştirdi, sonra yüzünü kâğıda daha çok yaklaştırdı.

"Yunanca; çok küçük harflerle yazılmış; çok da düzensiz. Merceklerle bile zor okuyabiliyorum. Daha çok ışık gerek. Biraz daha yaklaşsana..."

Parşömen kâğıdını alıp yüzüne doğru yaklaştırmıştı; arkasına geçip lambayı başının üstünde yüksekte tutacak yerde, budala gibi, onun tam önünde durdum. Bana yana çekilmemi söyledi; dediğini yaparken, alev kâğıdın arkasını daladı. William beni itip elyazmasını yakmak mı istediğimi sordu; sonra bir ünlem çıktı ağzından. Sayfanın

üst bölümünde, sarı kahverengi, ne olduğu belirsiz işaretlerin belirdiğini açık seçik gördüm. William lambayı elimden alıp kâğıdın arkasına, alevi, parşömenin yüzeyine oldukça yaklaştırarak tuttu; tutuşturmadan ısıttı. Lambayı kımıldattıkça, alevin ucundan yükselen duman kâğıdın önyüzünü karartırken, ak kâğıt üstünde sanki görünmez bir el, "*Mane, Tekel, Fares,*" diye yazıyormuşçasına bazı işaretlerin birer birer belirdiğini gördüm; işaretler, ruh çağırarak büyü yapanların alfabesinden başka hiçbir alfabeye benzemiyordu.

"Olacak şey değil!" dedi William. "Gittikçe daha ilginç oluyor!" Çevresine bakındı: "Ama bu buluşumuzu esrarengiz konuğumuzun hilelerinden ırak tutmalıyız; eğer hâlâ buradaysa..." Merceklerini çıkarıp masanın üstüne koydu, sonra parşömeni özenle yuvarlayıp binişinin içine sakladı. Mucizeden başka bir şey olmayan bu olaylar dizisinin hâlâ şaşkınlığı altında, üstadımdan daha başka açıklamalarda bulunmasını tam isteyecekken, birden kuru bir ses dikkatimizi çekti. Doğu yönündeki, kitaplığa çıkan merdivenin dibinden geliyordu ses.

"Adamımız burada! Yakala onu!" diye bağırdı William; o yöne doğru atıldık. O daha hızlı, bense elimde lamba olduğundan daha yavaş. Ayağı takılıp düşen birinin gürültüsünü işittim. Koştum, William'ı basamakların dibinde, cildi maden kabaralarla pekiştirilmiş kocaman bir kitabı incelerken buldum. Aynı anda, geldiğimiz yönden bir başka gürültü daha işittik, "Ne aptalım ben!" diye bağırdı William. "Çabuk! Venantius'un masasına!"

Anlamıştım: Birisi, arkamızdaki gölgelerin içinden, bizi korkutup kaçırmak için kitabı atmıştı.

William bir kez daha benden hızlı davranıp benden önce masaya ulaştı. Ardından giderken, sütunların arkasından kaçan bir gölgenin batı kulesi merdiveninden çıktığını gördüm.

Bir savaş heyecanına kapıldım; lambayı William'ın eline tutuşturarak kaçağın inmiş olduğu basamaklara doğru körlemesine atıldım. O anda kendimi Cehennem alaylarıyla savaşan İsa'nın bir eri gibi hissediyor, kaçağı ele geçirip üstadıma teslim etmek isteğiyle yanıyordum. Sarmal merdivenden, neredeyse binişimin eteklerine dolanarak yuvarlanırcasına indim; aynı anda –bir anlık bir düşünceydi bu– düşmanımın da aynı engelle karşı karşıya olduğu düşüncesiyle avuttum kendimi. Üstelik, eğer kitabı almışsa elleri de dolu olacaktı. Ekmek fırınının arkasından dalarcasına mutfağa girdim; girişi belli belirsiz aydınlatan yıldızlı gecenin ışığında, ardına düştüğüm gölgenin yemekhanenin kapısından süzülüp kapıyı ardından çektiğini gördüm. Kapıya doğru atıldım, açmak için birkaç saniye uğraştım, içeri girdim; çevreme bakındım, ama hiç kimseyi göremedim. Dış kapı hâlâ sürgülüydü. Dönüp baktım. Gölge ve sessizlik. Mutfaktan doğru bir ışığın yaklaştığını gördüm, bir duvara yaslandım. İki oda arasındaki geçidin eşiğinde, bir lamba ışığının aydınlattığı bir adam belirdi. Bağırdım. William'dı.

"Kimse yok mu? Tahmin etmiştim. Kapıdan çıkmadı. Kemik mezarlığının geçidinden geçmedi, değil mi?"

"Hayır, buradan çıktı, ama nereden çıktığını bilmiyorum!"

"Sana söylemiştim: Başka geçitler de var; onları aramamızın hiçbir yararı yok. Belki de adamımız şu anda uzak bir yerden dışarı çıkıyordur. Merceklerim de onunla birlikte."

"Mercekleriniz mi?"

"Evet. Arkadaşımız sayfayı elimden alamadı; ama atik davranıp koşarak yanımdan geçerken merceklerimi masanın üstünden kaptı."

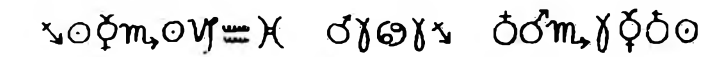
"Niçin?"

"Çünkü hiç de aptal değil. Benim bu notlardan söz ettiğimi duydu, onların önemli olduklarını anladı, mercekler olmadan onları çözemeyeceğimi tahmin etti, güvenip başkasına göstermeyeceğimi de kesinlikle biliyor. Gerçekten, notlar ha elimde olmuş, ha olmamış hiç fark etmez şimdi."

"Peki ama merceklerinizi ne biliyordu?"

"Hadi, hadi, dün akşam camcı ustasına sözünü ettiğimiz bir yana, bu sabah Venantius'un kâğıtlarını incelemek için gözüme takmıştım onları. Bu yüzden, o nesnelerin ne değerli olduğunu birçok kimse bilebilir. Gerçekten de, onlarsız normal bir elyazmasını okuyabilirim, ama bunu okuyamam," gizemli parşömeni yeniden açtı, "Yunanca yazılı bölümü çok küçük harflerle yazılmış, üst bölümü de hiç açık seçik değil..."

Alevin ısısında büyüsel imler gibi görünen gizemli işaretleri gösterdi bana: "Venantius önemli bir gizi saklamak istiyordu; bunun için de iz bırakmadan yazan, ama ısıtılınca yeniden ortaya çıkan bir mürekkep kullanmış. Ya da limon suyu. Ama ne kullandığını bilmediğimden, işaretler de yeniden yok olabileceği için, senin gözlerin daha iyi görür, çabuk onları alabildiğince aynen kopya et; biraz da büyük olsun." Kopya ettiğim şeyin ne olduğunu bilmeden dediğini yaptım. Gerçekten de büyüyü andıran dört-beş dizelik bir diziydi; gözlerimin önündeki bilmece hakkında okura bir fikir verebilmek için yalnızca ilk işaretleri yazıyorum buraya:

Bitirince William, ne yazık ki mercekleri olmadığından, levhayı burnundan biraz uzakta tutarak baktı. "Hiç kuşku yok, çözülmesi gereken gizli bir alfabe bu," dedi. "İşaretler kötü çizilmiş, belki sen daha da kötü kopya

ettin, ama kesinlikle bir burç alfabesi bu. Görüyor musun? Birinci dizede... –sayfayı biraz daha kendinden uzaklaştırdı ve gözlerini odaklaştırmak için büyük bir çabayla kıstı– Yay, Güneş, Merkür, Akrep..."

"Ne anlama geliyor bunlar?"

"Venantius saf olsaydı, en yaygın burç alfabesini kullanırdı: A eşittir Güneş, B eşittir Zeus... O zaman ilk dize şöyle olurdu... Şunu bizim alfabemizle yazmaya çalış: RAIQASVL..." Durdu. "Hayır, hiçbir anlamı yok bunun; hem Venantius saf değildi. Alfabeyi başka bir anahtara göre yeniden düzenlemiş. Bunu çözmeliyim."

"Çözülebilir mi?" diye sordum hayranlıkla.

"Evet, eğer Arapların biliminden biraz anlarsan. Şifrebilim kitaplarının en iyileri kâfir bilimadamlarının yapıtlarıdır; Oxford'da birkaçını okutabildim. Bacon, bilgi elde etmenin yolunun dil bilmekten geçtiğini söylemekte haklıydı. Ebubekir Ahmed bin Ali bin Vaşiyye en-Nebati, yüzyıllarca önce, "Kendini Bilime Adamışların Eski Yazıların Bilmecelerini Çözmeye Duydukları Çılgınca İstekle İlgili Kitap" diye bir kitap yazdı ve büyüsel işlemlerde olduğu kadar, gizemli alfabeler düzenlemek ya da çözmekte, ordular ya da bir kralla elçileri arasında haberleşmede yararlı birçok kural ortaya attı. Oldukça basit bir dizi düzenlemeler sıralayan başka Arapça kitaplar da gördüm. Örneğin, bir harfin yerine başka bir harf koyabilirsin, bir sözcüğü tersinden yazabilirsin, sözcüğün yalnızca her iki harfinden birini alarak harfleri tersine sıralayabilirsin, baştan başlayarak burada olduğu gibi harflerin yerine burç işaretleri koyar, gizli harflere sayısal değerlerini verirsin; sonra da sayıları başka bir alfabeye göre başka harflere dönüştürebilirsin..."

"Peki, Venantius bu dizgelerin hangisini kullanmış olabilir?"

"Tümünü de denememiz gerekecek; başkalarını da.

Ama bir mesajın şifresini çözmenin ilk kuralı, ne anlama geldiğini tahmin etmektir."

"Ama o zaman çözmeye gerek kalmaz ki!" diye güldüm.

"Pek de öyle değil. Mesajın ilk olası sözcükleri üstüne varsayımlar kurulabilir; sonra da, bunlardan çıkardığın kuralın, metnin geri kalanına uyup uymadığına bakarsın. Örneğin, burada Venantius, *finis Africae*'yi çözümlemenin anahtarını kesinlikle kaydetmiştir. Mesajın bununla ilgili olduğunu düşünürsem, birden bir uyum aydınlatır beni... Harfleri değil, işaretlerin sayılarını dikkate alarak, ilk üç sözcüğe bakmaya çalış... IIIIIIII IIII IIIIII... Şimdi de bunları, her biri en az iki işaretten oluşan hecelere ayırmaya çalış; yüksek sesle oku: la-la-la la-la la-la-la... Aklına bir şey gelmiyor mu?"

"Hayır."

"Benimkine geliyor. *Secretum finis Africae*...[1] Ama eğer bu doğruysa, o zaman son sözcüğün birinci ve altıncı harfleri aynı olmalı; gerçekten de öyle: *Terra*[2] sözcüğünün simgesi iki kez geçiyor bu sözcükte. İlk sözcüğün ilk harfi olan 'S' harfi de, ikinci sözcüğün son harfiyle aynı olmalı: İşte, Vergine'nin[3] işareti de yineleniyor. Belki de doğru ipucu budur. Ama bir dizi rastlantı da söz konusu olabilir. Bu iletişimin kuralını bulmak için..."

"Nerede bulmak için?"

"Kafamızda. İcat etmeliyiz onu. Sonra da doğru olup olmadığına bakmalıyız. Ama bu sınamalar bütün bir günümü alabilir. Daha uzun süremez, çünkü –bunu unutma– biraz sabırla çözülemeyecek hiçbir gizli dil yoktur. Ama şimdi zaman yitiriyoruz; oysa kitaplığa git-

1. (Lat.) Afrika'nın sonunun gizi. (Ç.N.)
2. (Lat.) Yeryüzü. (Ç.N.)
3. Başak burcu. (Ç.N.)

mek istiyoruz. Özellikle de, mercekler olmadan mesajın ikinci bölümünü hiçbir zaman okuyamayacağım için; sen de yardım edemezsin bana, senin gözlerin için bu işaretler..."

"*Graecum est, non legitur,*"[1] diye tamamladım cümleyi alçakgönüllülükle.

"Tastamam, görüyorsun, Bacon'ın hakkı varmış. Çalış! Ama cesaretimiz kırılmasın. Parşömeni ve senin notlarını kaldıralım, kitaplığa çıkalım. Çünkü, bu gece, yedi kat yerin dibi bile durduramaz bizi."

Haç çıkardım. "Peki ama, bizden önce kim gelmiş olabilir buraya? Benno mu?"

"Benno Venantius'un kâğıtları arasında ne olduğunu öğrenmek için yanıp tutuşuyordu, ama bize böylesine kötü bir oyun oynamaya niyeti varmış gibi görünmüyordu. Aslında bizimle bir anlaşma yapmayı önermişti; hem sonra gece vakti *Aedificium*'a girecek yürekliliği yokmuş gibi geldi bana."

"Öyleyse Berengar? Ya da Malachi?"

"Berengar bana bu tür işleri yapabilecek yüreklilikte biri gibi görünüyor. Aslında kitaplıktan o da sorumlu; kitaplığa ilişkin bir gize ihanet ettiği için yürek ezinci duyuyor; Venantius'un o kitabı almış olduğuna inanıyor, belki de onu yeniden yerine koymak istiyordu. Yukarı çıkmayı başaramadı, şimdi kitabı bir yerde saklıyor; Tanrı yardım ederse, yerine koymaya çalışırken suçüstü yakalayabiliriz onu."

"Ama Malachi de aynı nedenlerden ötürü, aynı isteği duyabilir."

"Sanmam. Malachi'nin, *Aedificium*'u kilitlemek için yalnız kaldığında Venantius'un masasını karıştırmak için

1. (Lat.) Yunanca gibidir, okunmaz. (Ç.N.)

bol bol vakti vardı. Çok iyi biliyordum bunu, ama önlemem olanaksızdı. Şimdi bunu yapmadığını biliyoruz. Hem iyi düşünülürse Malachi'nin, Venantius'un kitaplığa girdiğini ve oradan gizlice bir şey aldığını bildiğinden kuşkulanmak için hiçbir neden yok. Oysa Berengar ve Benno bunu biliyorlar; sen ve ben de biliyoruz. Adelmo'nun itirafından sonra Jorge de bilebilir; ama sarmal merdivenden böylesine fırtına gibi inen adam o değildi kuşkusuz..."

"Öyleyse ya Berengar ya da Benno..."

"Peki ama niçin Tivoli'li Pacifico ya da bugün burada gördüğümüz öteki rahiplerden biri değil? Ya da camlarımı bilen camcı Nicola? Ya da kim bilir hangi amaçla geceleri ortalıkta dolaşıp durduğunu söyledikleri şu garip Salvatore? Benno'nun açıklamaları bizi tek bir doğrultuya yöneltti diye, kuşkulanacak kimselerin alanını daraltmamalıyız; belki de Benno bizi yanıltmak istemiştir."

"Ama size içtenlikli gibi göründü."

"Elbette. Ama unutma, iyi bir sorgucunun ilk görevi, önce kendisine içtenlikli gibi görünenlerden kuşkulanmaktır."

"Sorguculuk tatsız bir iş."

"Ben de bunun için vazgeçtim ya. Şimdi gördüğün gibi, yeniden başlamak zorundayım. Hadi, şimdi doğru kitaplığa."

İkinci gün

GECE

Sonunda William ile Adso labirente giriyorlar; garip görüntüler görüyorlar ve labirentlerde olduğu gibi kayboluyorlar.

Lambayı önde, yüksekte tutarak, bu kez yasak kata çıkan doğu merdiveninden yeniden yazı salonuna çıktık. Alinardo'nun labirent konusunda söylediklerini düşünerek korkunç şeyler bekliyordum.

Girmememiz gereken yere girdiğimizde, kendimi katın öteki yerlerinde olduğu gibi, yoğun bir havasızlık ya da küf kokusunun egemen olduğu, yedi duvarlı pek büyük sayılmayacak, penceresiz bir salonda bulunca şaşırdım. Korkacak hiçbir şey yoktu.

Söylediğim gibi salonun yedi duvarı vardı, ama bunların yalnızca dördünde duvara gömülü iki küçük sütun arasında, yuvarlak bir kemerin çevrelediği oldukça geniş bir açıklık, bir geçit vardı. Penceresiz duvarlara düzenli bir biçimde yerleştirilmiş kitaplarda ve her rafta, üstüne numara yazılı bir etiket vardı; bunların katalogda gördüğümüz numaraların aynı olduğu açıktı. Odanın ortasında, üstü gene kitaplarla dolu bir masa. Bütün kitapların üstünü çok ince bir toz tabakası bürümüştü; kitapların tozunun belli aralıklarla alındığının belirtisi. Yerde de

toz moz yoktu. Kapıların birinin kemeri üstünde, *Apocalypsis Iesu Christi*[1] yazılı, duvara çizilmiş büyük bir şerit vardı. Harfler eski ama silinmemişti. Daha sonra öteki odalarda da bu şeritlerin, kilise fresklerinde olduğu gibi gerçekte oldukça derin bir biçimde taşa oyulmuş, sonra oyukların boyayla doldurulmuş olduklarını gördük.

Açıklıkların birinden geçtik. Kendimizi cam yerine alçı tabakaları olan tek pencereli, iki duvarı ve az önce içinden geçtiğimiz oda gibi bir geçidi olan başka bir odada bulduk. Oradan, gene iki duvarı kör, biri tek pencereli ve karşımızda bir kapısı daha olan başka bir odaya geçiliyordu. İki odada da, birinci odada gördüğümüze benzer, ama üstlerine başka sözcükler yazılı iki şerit vardı. Birinci odanınkinde *Super thronos viginti quatuor*,[2] ikincisininkindeyse *Nomen illi mors*[3] yazılıydı. Bunun dışında, kitaplığa girdiğimiz birinci odadan daha küçük olmakla birlikte (gerçekte, o yedigen, bu iki odaysa dörtgen biçimindeydi), bu iki odanın eşyası da aynıydı: kitaplarla dolu dolaplar, ortada bir masa.

Üçüncü odaya girdik. Burada kitap ve üstü yazılı şerit yoktu. Pencerenin altında taş bir sunak vardı. Biri içeri girdiğimiz, biri daha önce gördüğümüz beşgen odaya açılan, üçüncüsüyse bizi yeni bir odaya çıkaran üç kapı vardı. Bu yeni oda öteki odaları andırıyordu; yalnız şeridin üstünde *Obscuratus est sol et aer*[4] yazılıydı. Buradan da başka bir odaya geçiliyordu; bu odanın şeridi üstünde *Facta est grando et ignis*,[5] yazılıydı; başka kapısı yoktu bu odanın; daha doğrusu, bu odaya girince insan daha ileri-

1. (Lat.) Hz. İsa'nın Vahyi. (Ç.N.)
2. (Lat.) Tahtaların üstünde yirmi dört (kişi). (Ç.N.)
3. (Lat.) Onun adı ölüm. (Ç.N.)
4. (Lat.) Güneş ve hava kararmış. (Ç.N.)
5. (Lat.) Fırtına ve ateş oldu. (Ç.N.)

ye gidemiyordu; geri dönmek zorundaydı.

"Şimdi düşünelim," dedi William. "Her birinin bir penceresi olan dörtgen ya da belli belirsiz üçgen biçiminde beş oda; bu odalar, merdivenle çıkılan, penceresiz beşgen bir odaya açılıyor. Bana basit görünüyor. Doğu kulesinin içindeyiz; her kulenin dışarıdan bakılınca beş penceresi ve beş duvarı görülüyor. Hesap tutuyor. Boş oda doğuya, kilisenin koro yeriyle aynı yöne bakan oda. Tansökümünde güneş sunağı aydınlatıyor; bu bana doğru ve kutsal görünüyor. Tek zekice düşünce şu alçı levhalarmış gibi geliyor bana. Gündüzleri güzel bir ışık sızdırıyor içeri, geceleriyse ay ışığını bile geçirmiyor. Sonra büyük bir labirent de değil. Şimdi beşgen odanın iki kapısı nereye açılıyor, bakalım. Sanıyorum yönümüzü kolayca bulacağız."

Üstadım yanılıyordu; kitaplığı yapanlar sandığımızdan da yetenekliymişler. Ne olduğunu nasıl açıklayacağımı bilmiyorum, ama kuleden çıkınca odaların düzeni daha çok karıştı. Kimi odaların iki, kimilerinin üç kapısı vardı, tüm odaların birer penceresi vardı; pencereli bir odadan çıkıp *Aedificium*'un içine doğru yürüdüğümüzü sanarak girdiğimiz odaların da bir penceresi vardı. Her odada hep aynı dolaplar ve masa bulunuyordu; düzenli bir biçimde yerleştirilmiş ciltlerin tümü de birbirinin aynı görünüyor, içinde bulunduğumuz yeri bir göz atışta tanımamıza yardımcı olmuyordu, kuşkusuz. Şeritlere bakarak yönümüzü bulmaya çalıştık. Bir kez *In diebus illis*[1] yazılı bir odadan geçtik; birkaç kez dolandıktan sonra, gene oraya dönmüşüz gibi geldi bize. Ama pencerenin karşısındaki kapının, *Primogenitus mortuorum*[2] ya-

1. (Lat.) O günlerde. (Ç.N.)
2. (Lat.) Ölülerin ilk dirilenleri. (Ç.N.)

zılı bir odaya açıldığını anımsadık; oysa şimdi gene, *Apocalypsis lesu Christi* yazılı bir şerit vardı karşımızda; az önce geçtiğimiz beşgen salon değildi burası. Bu durumda, şeritlerin ara ara, başka başka odalarda yinelendiğine inandık. Birbirine bitişik *Apocalypsis*'li iki oda bulduk; onlardan hemen sonra da, *Cecidit de coelo stella magna*'lı[1] bir başka oda.

Şeritlerin üstündeki yazıların nereden kaynaklandığı açıktı; Yuhanna İncili'nden alınmış ayetlerdi bunlar, ama ne niçin duvara boyayla yazıldıkları ne de hangi mantığa göre düzenlendikleri açıkça anlaşılabiliyordu. Aralarında çok değil, birkaçının siyah yerine kırmızıya boyanmış olduklarını fark edince şaşkınlığımız daha da arttı.

Bir an geldi ki, kendimizi ilk girdiğimiz yedigen salonda bulduk (bu oda, merdiven ağzı orada bulunduğu için tanınabiliyordu); sağa doğru yürüyerek bir odadan ötekine doğrudan geçmeye çalıştık. Üç odadan geçtikten sonra kör bir duvarla yüz yüze geldik. İki çıkış olan bir önceki odaya geri döndük; daha önce geçmediğimiz kapıdan geçip başka bir odaya girdik ve kendimizi gene ilk önce girdiğimiz yedigen salonda bulduk.

"Geri döndüğümüz en son odanın adı neydi?" diye sordu William.

Belleğimi zorladım: "*Equus albus.*"[2]

"İyi, şimdi gene onu bulalım." Bu kolay oldu. Oradan, insan geldiği yoldan geri dönmek istemiyorsa, *Gratia vobis et pax*[3] denen odadan başka geçilecek yer yoktu; oradan, sağda, bizi geri götürmeyecek yeni bir geçit bulduk gibi geldi bize. Sonunda, bir kez daha *In diebus illis*'i ve *Primogenitus mortuorum*'u bulduk (Az önce gördüğü-

1. (Lat.) Gökten büyük bir yıldız düştü. (Ç.N.)
2. (Lat.) Beyaz at. (Ç.N.)
3. (Lat.) Size minnet ve barış. (Ç.N.)

müz odalar mıydı bunlar?) ama en sonunda, daha önce görmediğimizi sandığımız bir odaya vardık: *Tertia pars terrae combusta est.*[1] Ama o noktada, doğu kulesine göre nerede bulunduğumuzu artık bilmiyorduk.

Lambayı önümde tutarak, bundan sonraki odalara daldım. Ürkütücü boyutlarda bir dev, gövdesi tıpkı bir hortlağınki gibi dalgalanarak, uzayıp kısalarak bana doğru geldi.

"Bir şeytan!" diye bağırdım; birden dönüp kendimi William'ın kollarına atarken az kalsın lambayı düşürüyordum. William elimden lambayı alıp beni yana doğru iterek, bana yüce bir davranış gibi görünen bir kararlılıkla ileri doğru yürüdü. O da bir şey görmüş olmalıydı, çünkü birden durdu. Sonra gene öne doğru yürüyüp ışığı kaldırdı. Katıla katıla gülmeye başladı.

"Amma da saflık. Bir ayna bu!"

"Ayna mı?"

"Evet, benim yiğit savaşçım. Az önce yazı salonunda, gerçek bir düşmanın üstüne öylesine yüreklilikle atıldın da, şimdi kendi görüntünden mi korkuyorsun? Kendi görüntünü sana daha büyütülmüş ve çarpıtılmış olarak yansıtan bir ayna bu."

Elimden tutup beni oda kapısının karşısındaki duvarın önüne götürdü. Lambanın şimdi daha iyi aydınlattığı oluklu cam bir levha üstünde, ikimizin, kabaca biçimleri bozulmuş, yaklaşıp uzaklaştıkça biçimi ve yüksekliği değişen yansılarımızı gördüm.

"Optikle ilgili bir kitap okumalısın," dedi William, eğlenerek. "Kitaplığı kuranlar hiç kuşkusuz okumuşlar! En iyileri Araplarınki. Ebu Ali El-Hasan İbnü'l-Heysem[2],

1. (Lat.) Yeryüzünün üçüncü bölümü (üçte biri) yandı. (Ç.N.)
2. Latince adı Alhazen. (Y.N.)

De aspectibus[1] adlı kitabında, kesin geometrik kanıtlarla aynaların gücünden söz ediyor. Kimi aynalar, yüzeylerinin değiştirilişine göre, en küçük nesneleri bile büyütebilir (Benim merceklerim bundan başka nedir?) kimileri imgeleri ters ya da eğik gösterirler ya da bir yerine iki, iki yerine dört gösterirler. Bazıları da, tıpkı bunun gibi, cüceyi dev, devi de cüce gibi gösterirler."

"Aman Tanrım!" dedim. "Birinin kitaplıkta gördüğünü söylediği görüntüler demek bunlar!"

"Belki de. Gerçekten de zekice bir buluş." Aynanın üstündeki şeridi okudu: "*Super thronos viginti quatuor.* Bunu daha önce görmüştük. Ama o odada ayna yoktu. Hem, bu bir yana, bu odanın hiç penceresi yok; üstelik yedigen değil. Neredeyiz biz?" Çevresine bakındı; bir dolaba yaklaştı: "Adso, şu harika *oculi ad legendum* olmadan bu kitapların üstünde ne yazılı olduğunu anlayamıyorum. Birkaç başlık okusana bana."

Rastgele bir kitap aldım. "Yazılı değil efendim!" dedim.

"Nasıl olur? Yazılı olduğunu görüyorum, okusana!"

"Okuyamıyorum. Alfabe değil bunlar. Yunanca da değil; olsaydı anlardım. Kurtçuklara, küçük yılanlara, sinek pisliğine benziyor..."

"Ha, Arapça. Buna benzer başka kitap var mı?"

"Evet, birkaç tane. Ama, işte biri Latince, Tanrı'ya şükür. El... El-Harizmi, *Tabulae.*"[2]

"El-Harizmi'nin, Bath'lı Adelard tarafından çevrilmiş astronomi cetvelleri! Çok az bulunur yapıtlar! Devam et."

1. (Lat.) Görünüşlere Dair. (Ç.N.)
2. (Lat.) Cetveller. (Ç.N.)

"Ali bin İsa, *De oculis*,[1] *El Kindi De radiis stellatis*[2]..."

"Şimdi masanın üstüne bak."

Masanın üstünde duran büyük bir cildi açtım, *De bestiis*[3] diye bir kitap. Üstüne çok güzel bir tekboynuzlunun çizili olduğu ince minyatürlerle süslü bir sayfaya rastladım.

"Çok güzel yapılmış," diye görüşünü belirtti, resimleri daha iyi seçebilen William. "Peki bu?"

Okudum: *Liber monstrorum de diversis generibus.*[4] Bunda da çok güzel resimler var, ama bana daha eski gibi görünüyor.

William başını metne eğdi: "İrlandalı rahipler tarafından resimlenmiş; en az beş yüzyıl önce. İçinde tekboynuzlu resmi olan kitapsa çok daha yeni; Fransız üslubuyla yapılmış gibi geliyor bana." Bir kez daha efendimin bilgisine hayran oldum. Bitişik odaya girdik; tümü de pencereli ve bilinmeyen dillerde kitaplarla dolu dört odadan geçtik; karşımıza bir duvar çıktı ve geri dönmek zorunda kaldık; çünkü son beş oda, başka hiçbir geçit vermeksizin iç içe açılıyordu.

"Duvarların eğimine bakılırsa, bir başka kulenin beşgeni içindeyiz," dedi William, "ama ortada yedigen biçiminde bir salon yok; belki de yanılıyoruz."

"Peki, ya pencereler?" dedim. "Bu kadar pencere nasıl olabilir burada? Bütün odaların dışarıya bakması olanaksız."

"Ortadaki açıklığı unutuyorsun; gördüğümüz pencerelerin çoğu o açıklığın sekiz kenarına bakıyor. Gündüz olsaydı, ışığın farklılığı hangi pencerelerin dışarıya,

1. (Lat.) Gözlere Dair. (Ç.N.)
2. (Lat.) Yıldızların Işınlarına Dair. (Ç.N.)
3. (Lat.) Hayvanlara Dair. (Ç.N.)
4. (Lat.) Çeşitli Türlerde Hilkat Garibelerine Dair Kitap. (Ç.N.)

hangilerinin içeriye baktığını gösterirdi bize; hatta odanın güneşe göre konumunu bile açıklayabilirdi. Ama gece hiçbir ayrım görülmüyor. Geri dönelim."

Aynalı odaya geri döndük; daha önce geçmediğimizi sandığımız üçüncü kapıya yöneldik. Önümüzde bir sıra üç ya da dört oda gördük; sonuncu odaya doğru bir aydınlığın ayrımına vardık.

"Biri var orada!" diye bağırdım boğuk bir sesle.

"Eğer biri varsa, ışığımızın farkına varmıştır," dedi William, gene de eliyle alevi örterek. Birkaç saniye duraksadık. Işık, gücü artık azalmaksızın belli belirsiz uzayıp kısalıyordu.

"Belki de yalnızca bir lambadır," dedi William, "rahipleri kitaplıkta ölülerin bulunduğuna inandırmak için konmuştur oraya. Ama bunu anlamalıyız. Sen burada kal, ışığı elinle ört. Ben sezdirmeden gidip bakayım."

Aynanın karşısındaki acıklı halimden ötürü hâlâ utanç içinde, William'ın gözünde değerimi artırmak istedim: "Hayır, ben gidiyorum," dedim, "siz burada kalın. Sezdirmeden ilerlerim; sizden daha ufak tefek ve daha hafifim ben. Tehlike olmadığına karar verince sizi çağırırım."

Dediğim gibi yaptım. Bir kedi gibi (ya da mutfaktan peynir aşırmak için aşağı inen bir çömez gibi – bu konuda üstüme yoktu), duvarlara sürünerek üç odadan geçtim; duvar boyunca süzülerek sağ pervazı oluşturan sütunun arkasından, oldukça güçsüz bir ışığın sızdığı odanın eşiğine vardım; odaya kaçamak bir göz attım. Hiç kimse yoktu içeride. Masanın üstüne yanık bir lamba konmuştu; bizimki gibi bir lamba değildi bu; daha çok üstü açık bir buhurdana benziyordu; alevi yoktu; belli belirsiz bir kıvılcım için için yanıyor, bir şeyi yakıyordu. Cesaretimi toplayıp içeri girdim. Masanın üstünde, buhurdanın yanında, canlı renkleri olan bir kitap duruyordu. Yaklaştım; sayfanın üstünde değişik renklerde dört

şerit gördüm; sarı, zencefil, camgöbeği ve yanık toprak rengi. Artalanda korkunç görünüşlü bir hayvan vardı; ardı sıra gökteki yıldızları sürükleyip kuyruğuyla yeryüzüne düşüren on başlı kocaman bir canavar. Sonra birden canavarın çoğaldığını, derisinin üstündeki pulların parlak kabuksu pullardan oluşan bir çeşit ormana dönüştüğünü gördüm; bunlar kitabın sayfasından kopup başımın çevresinde döneniyordu. Geriye döndüm; odanın tavanının eğilip üstüme doğru indiğini gördüm; sonra korkutucu değil, baştan çıkarıcı bin yılanın ıslığını andıran bir ses duydum, ışık içinde yüzen bir kadın belirdi; yüzünü yüzüme yaklaştırdı ve yüzüme üfledi. Ellerimi öne doğru uzatıp onu uzaklaştırdım; ellerim karşıdaki dolaba değiyormuş gibi geldi bana. Artık nerede olduğumun bilincinde değildim. Odanın ortasında, iğrenç bir gülümseyişle gözlerini bana dikmiş, kösnüyle homurdanan Berengar'ı gördüm. Yüzümü ellerimle örttüm: Ellerim tıpkı bir kurbağanın ön ayakları gibi yapış yapış ve perdeliymiş gibi göründü bana. Sanırım bağırdım; ağzımda acı ekşi bir tat duydum; sonra ayaklarımın altında gittikçe derinleşen sonsuz bir karanlığa daldım; sonrasını anımsamıyorum.

Başımın içinde uğuldayan vurma seslerini işiterek uyandım. Yere uzanmıştım; William yanaklarımı tokatlıyordu. O odada değildim artık: gözlerimin önünde, *Requiescant a laboribus suis,*[1] yazılı bir şerit vardı.

"Hadi, hadi, Adso," diye fısıldıyordu William. "Bir şey yok..."

"O nesneler..." dedim, hâlâ sayıklayarak. "Orada, o hayvan..."

"Hayvan mayvan yok. Bir masanın altında buldum

1. (Lat.) İşlerine ara versinler (ara verip dinlensinler). (Ç.N.)

seni; sayıklıyordun; masanın üstünde, güzel bir Mustarip İncil'i vardı; *mulier amicta sole*'nin[1] canavarla karşılaştığı sayfa açık duruyordu. Ama kokudan, kötü bir şey koklamış olduğunu anladım; seni hemen oradan uzaklaştırdım. Benim de başım ağrıyor."

"Gördüklerim neydi peki?"

"Hiçbir şey görmedin. Orada garip görüntüler yaratan bir şey yakıyorlardı; kokusunu tanıdım, Arapların kullandıkları bir şey; belki de Dağ'daki Yaşlı Adam'ın, işe gitmeden önce katillerine koklattığı şeyin aynı. Böylece hayalet esrarını çözdük. Biri istenmeyen ziyaretçileri, geceleri kitaplığın şeytani varlıklarca korunduğuna inandırmak için büyüsel bitkiler koyuyor buraya. Ne hissettin peki?"

Karmakarışık bir biçimde, anımsadığım kadarıyla, gördüklerimi anlattım; William güldü; "Bir yandan kitapta gördüklerini büyütüyor, bir yandan da isteklerinin ve korkularının sesini dinliyordun. Bazı bitkilerin harekete geçirdiği bir işlemdir bu. Yarın bu konuyu Severinus'la konuşmalıyız; bu konuda, inanmamızı istediğinden daha çok şey bildiğine inanıyorum. Bunlar bitki, yalnızca bitki; camcının bize anlattığı büyüsel hazırlıkların hiçbirini gerektirmiyor. Bitkiler, aynalar... Bu yasak bilgiler yeri birçok kurnazca buluşla korunuyor. Bilgi, aydınlatmaktan çok, gizlemek için kullanılıyor. Hoşuma gitmiyor bu. Kitaplığın kutsal savunmasına sapık bir kafa egemen. Ama çetin bir gece geçirdik; şimdilik buradan çıkmalıyız. Allak bullaksın; suya ve temiz havaya gereksinimin var. Pencereleri açmaya çalışmanın yararı yok; çok yüksek, belki de yıllardır açılmamış. Adelmo'nun kendini buradan aşağı atabileceğini nasıl düşünebildiler?"

1. (Lat.) Güneşe bürünmüş kadın. (Ç.N.)

Çıkalım, demişti William. Kolaymış gibi. Kitaplığa yalnızca bir kuleden ulaşılabileceğini biliyorduk; doğu kulesinden. Ama o anda neredeydik? Yön duygumuzu tümüyle yitirmiştik. Oradan hiç çıkamamak korkusuyla dolaşıp duruyorduk; ben hâlâ sendeliyor, kusacak gibi oluyordum; William'sa, benim için biraz kaygılıydı; ama bu dolaşma bize, daha doğrusu ona, ertesi gün için bir fikir verdi. Eğer dışarı çıkabilirsek ucu ateşli bir kömür ya da duvarda işaretler bırakabilecek başka bir şeyle gene gelecektik kitaplığa.

"Bir labirentten dışarı çıkabilmek için," diyordu William tane tane, "bir tek yol vardır. Daha önce hiç görmediğimiz her yeni kavşakta, saptadığımız yolu üç ayrı işaretle işaretlemek. Eğer kavşağa çıkan yolların birinde, daha önceki işaretlere bakarak, o kavşaktan daha önce geçtiğini görürsen, geldiğin yola yalnızca tek bir işaret koyacaksın. Yolların tümü de işaretlenmişse, geldiğin yoldan geri dönersin. Ama kavşaktaki yolların birkaçı hâlâ işaretlenmemişse, bunların herhangi birini seçip iki işaret koyarsın. Yalnızca bir işareti olan bir yolda ilerlerken, iki işaret daha koyarsın; böylece o yolun üç işareti olur. Eğer bir kavşağa geldiğinde işaretlenmemiş hiç yol kalmamışsa, üç işaretli bir yola hiçbir zaman sapmazsan, labirentin tüm kesimlerinden geçmiş olursun."

"Bunu nereden biliyorsunuz? Labirentler konusunda uzman mısınız?"

"Hayır, bir zamanlar okuduğum eski bir metni yineliyorum."

"İnsan bu kurala uyarak dışarı çıkabilir mi?"

"Bildiğim kadarıyla hemen hemen hiçbir zaman. Ama gene de deneyeceğiz. Hem üstelik bir-iki gün içinde merceklerim de olacak; kitaplar üstünde daha çok duracak vakit bulacağım. Belki de şeritlerin sırası aklımızı karıştırırsa, kitapların düzenlenişinden bir kural çıkarabiliriz."

"Merceğiniz mi olacak? Onları nereden bulacaksınız?"

"Merceklerim olacak dedim. Yeni mercek yaptıracağım. Sanırım camcı yeni bir şey denemek için böyle bir fırsat bekliyor. Cam parçalarını bilemek için gerekli araç gereci varsa. Cam parçalarını nerede bulacağına gelince; işliğinde bol bol var."

Çıkış yolu arayarak dolaşırken, birden bir odanın ortasında, görünmez bir elin yanağımı okşadığını duydum; o sırada, hem o odada hem de bitişik odada, ne insan ne de hayvan sesine benzeyen bir inilti yankılanıyordu, sanki odadan odaya bir hortlak dolaşıyormuş gibi. Kitaplığın sürprizlerine hazır olmam gerekirdi, ama bir kez daha dehşete kapıldım, geriye doğru sıçradım. William da aynı şeyi yaşamış olsa gerekti, çünkü, ışığı kaldırıp çevresine bakınırken yanağına dokunuyordu.

Bir elini kaldırdı, sonra şimdi daha canlı görünen alevi inceledi; sonra da bir parmağını nemlendirip öne doğru uzattı.

"Anlaşılıyor," dedi sonra, karşılıklı iki duvarın üstünde, adam boyunda iki nokta gösterdi bana. İki ince yarık vardı orada; elini yaklaştırınca dışarıdan gelen serin havayı duyabiliyordu insan. Kulağını dayayınca da, dışarıda rüzgâr esiyormuş gibi bir uğultu duyuyordu.

"Kitaplığın bir havalandırma sistemi olmalı," dedi William, "yoksa havasızlıktan boğulur insan burada; özellikle yazın. Ayrıca bu yarıklar, parşömenlerin kurumaması için belli ölçüde bir nem sağlıyor. Ama kitaplığı kuranların zekâsı bununla da kalmıyor. Yarıkları belli açılara göre yerleştirerek, rüzgârlı gecelerde bu açıklıklardan içeri giren hava akımlarının öteki hava akımlarıyla karşılaşarak yan yana sıralanmış odaların içinde, az önce işittiğimiz sesleri çıkararak dolaşmasını sağlamışlar. Aynalar ve bitkilerle birleşince, bu sesler, burayı iyi bil-

meden içeri giren bizim gibi düşüncesizlerin korkusunu artırıyor. Biz bile bir an için hortlakların yüzümüze üflediklerini sandık. Bunun ancak şimdi bilincine vardık, çünkü rüzgâr ancak şimdi esti. Böylece bu gizem de çözüldü. Ama hâlâ dışarıya nasıl çıkacağımızı bilmiyoruz!"

Böyle konuşarak, hepsi birbirinin aynı gibi görünen şeritleri okuma sıkıntısına katlanmaksızın, şaşkın, boşlukta rastgele dolaşıyorduk. Yedigen biçiminde yeni bir salona rastladık; bitişiğindeki odalarda dolaştık; hiçbir çıkış bulamadık. Geldiğimiz yoldan geri döndük; nerede olduğumuzu anlamak için hiçbir çaba harcamaksızın neredeyse bir saat yürüdük. Bir an geldi, William bozguna uğradığımıza karar verdi; bir odada yatıp uyuyarak ertesi gün Malachi'nin bizi bulmasını ummaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu. Gözüpek serüvenimizin acıklı sonuna esef ederken, ansızın merdivenin başladığı salonu yeniden bulduk. Tanrı'ya yürekten şükredip büyük bir neşe içinde basamaklardan indik.

Mutfağa girer girmez ocağa doğru koşarak kemik mezarlığının bulunduğu koridora girdik; o kurukafaların ölümcül sırıtmalarının bana sevgili arkadaşlarımın gülümseyişi gibi göründüğüne yemin ederim. Yeniden kiliseye girip kuzey kapısından dışarı çıktık; mutlu mutlu mezar taşlarının üstüne oturduk. Güzel gece havası tanrısal bir şerbet gibiydi. Çevremizde yıldızlar parlıyordu; kitaplıktaki görüntüler çok uzaklarda kalmış gibi görünüyordu bana.

"Dünya ne güzel, labirentlerse ne çirkin," dedim iç ferahlığıyla.

"Labirentlerden nasıl çıkılacağının bir kuralı olsaydı dünya ne güzel olurdu," diye yanıtladı üstadım.

"Saat kaç acaba?" diye sordum.

"Zaman duygumu yitirdim; ama gece yarısı duası için çanlar çalmadan kendimizi hücremizde bulsak iyi olur."

Kilisenin sol duvarı boyunca yürüdük, büyük kapıyı geçtik (Vahiy'de adı geçen ulukları görmemek için öteden dolaştım; *super thronos viginti quatuor!)* hacılar konukevine gitmek için avludan geçtik.

Binanın kapısında Başrahip durmuş ters ters bize bakıyordu. "Bütün gece sizi aradım," dedi William'a. "Hücrenizde bulamadım, kilisede bulamadım..."

"Bir iz üstündeydik..." dedi William belirsizce, görünür bir tedirginlikle. Başrahip uzun uzun ona baktı; sonra ağır ve ciddi bir sesle, "Akşam duasından hemen sonra aradım sizi. Berengar koroda yoktu," dedi.

"Ne diyorsunuz!" dedi William keyifle. Gerçekten, yazı salonunda pusuya yatanın kim olduğunu açıkça anlamıştı şimdi.

"Akşam duasında koroda yoktu," diye yineledi Başrahip, "hücresine de dönmedi. Neredeyse gece yarısı duası için çanlar çalacak; bakalım görünecek mi? Yoksa bir başka felaketten daha korkarım."

Gece yarısı duasında Berengar yoktu.

ÜÇÜNCÜ GÜN

Üçüncü gün

ALACAKARANLIKTAN TANSÖKÜMÜNE DEĞİN

Ortadan kaybolan Berengar'ın hücresinde kan lekeli bir bez bulunuyor; hepsi bu.

Bunları yazarken, kendimi o geceki, daha doğrusu o sabahki gibi yorgun hissediyorum. Ne diyeyim? Ayinden sonra Başrahip yılgınlık içindeki rahiplerin büyük bir bölümünü her yanı aramaya koşturdu; hiçbir sonuç alınmadı. Alacakaranlığa doğru Berengar'ın hücresini ararken, bir rahip ot şiltenin altında kan lekeli beyaz bir bez buldu. Başrahip'e götürdü. Başrahip bundan uğursuz belirtiler çıkardı. Jorge de oradaydı; durum kendisine anlatılınca, "Kan mı?" dedi, böyle bir şey ona olanaksız görünüyormuş gibi. Durumu Alinardo'ya anlattılar; başını salladı, "Hayır, hayır!" dedi. "Üçüncü borazan sesiyle ölüm sudan gelecek..."

William kanlı bezi inceledi, sonra, "Şimdi her şey açıkça anlaşılıyor," dedi.

"Berengar nerede?" diye sordular ona.

"Bilmiyorum," diye yanıtladı. Aymaro onun söylediklerini işitti; gözlerini gökyüzüne kaldırdı; Sant'Albanolu Pietro'ya, "İngilizler böyledir," diye fısıldadı.

Tansökümüne doğru, hizmetçiler yamacın eteklerini, duvarların çevresini araştırmaya gönderildiler. Sabah

hiçbir şey bulamamış olarak döndüler.

William bana elimizden geleni yaptığımızı söyledi. Olayların gelişimini beklemekten başka çare yoktu. Sonra cam işliğine gitti; camcı ustası Nicola'yla derin bir konuşmaya daldı.

Ben, dualar okunurken kilisenin orta kapısına yakın bir yerde oturdum. Böylece kendimden geçip uykuya daldım ve uzun uzun uyudum, çünkü gençlerin uykuya yaşlılardan daha çok gereksinimi vardır; onlar bol bol uyudular; sonsuz uykularına hazırlanıyorlar şimdi.

Üçüncü gün
SABAH

Adso yazı salonunda tarikatının tarihçesi ve kitapların yazgısı üstüne düşünüyor.

Kiliseden daha az yorgun, ama kafam karışık çıktım; küçük beden dingin bir uykunun tadına ancak geceleri varabilir. Yazı salonuna çıktım. Malachi'den izin isteyip kataloğun sayfalarını çevirmeye başladım. Gözlerimin önünden geçen sayfalara dalgın dalgın bakarken, gerçekte rahipleri inceliyordum.

Dinginlikleri, serinkanlılıkları şaşırttı beni; işlerine dalmış, sanki kardeşlerinden biri tüm çevrede kaygıyla aranmıyormuş, öteki ikisi daha önce şaşılacak biçimde yok olmamışlar gibi. Tarikatımızın büyüklüğü burada işte, dedim kendi kendime; yüzyıllar boyu böyle adamlar, barbar sürülerinin saldırılarını, manastırlarını yağmaladıklarını, krallıkları ateşe verdiklerini gördüler, ama gene de, parşömeni ve mürekkebi sevmeyi sürdürdüler, dudaklarının ucuyla, yüzyılları aşıp onlara ulaşmış olan, kendilerinin de gelecek yüzyılların ötesine ulaştıracakları sözcükleri okumayı sürdürdüler. Bininci yıl yaklaşırken okumayı ve kopya etmeyi sürdürdüler; şimdi niçin sürdürmesinler aynı şeyi?

Bir gün önce Benno az bulunur bir kitabı elde et-

mek için seve seve günah işleyeceğini söylemişti. Yalan söylemiyordu; şaka da yapmıyordu. Bir rahip kuşkusuz kitaplarını alçakgönüllülükle sevmeli; kendi merakını gidermeyi değil, onların iyiliğini düşünmelidir; ama sıradan insanlar için zinaya kışkırtılma, laik papazlar için mal tutkusu neyse, rahipler için bilginin ayartıcılığı da odur.

Kataloğu karıştırırken gizemli bir başlıklar şöleni gözlerimin önünde dans etti: Quintus Serenus'un *De medicamentis*'i[1], *Phaenomena*[2], Aesopus'un *De natura animalium*'u[3], Aethicus Peronimus'un, *de cosmographia*'sı[4], *Libri tres quos Arculphus episcopus Adamnano espiciante de locis sanctis ultramirinis designavit conscribendos, Libbellus* Q[5]. Iulius Hilarion'un *de origine mundi*'si[6], Solinus Polyhistor'un *de situ orbis terrarum et mirabilibus*'u[7] *Almagesthus*... Cinayetlerin gizeminin kitaplığın çevresinde dönmesine şaşmadım. Kendilerini yazmaya ve okumaya adamış olan bu insanlar için, kitaplık hem Kutsal Kudüs kenti hem de bilinmeyen ülkeyle ölüler ülkesi arasındaki sınırda yer alan bir yeraltı dünyasıydı. Onları, vaatleri ve yasaklarıyla kitaplık yönetiyordu. Onunla birlikte, onun için, belki de ona karşı yaşıyorlardı; suçlu suçlu, günün birinde onun tüm gizlerine ermeyi umarak. Zihinlerinin takıldığı bir şeyi öğrenmek uğruna ölümü; birisinin, kıskançlıkla korudukları bir gizi öğrenmesini önlemek için öldürmeyi niçin göze almış olmasınlar?

1. (Lat.) İlaçlara Dair. (Ç.N.)
2. (Lat.) Olgu. (Ç.N.)
3. (Lat.) Hayvanların Doğasına Dair. (Ç.N.)
4. (Lat.) Kozmografyaya Dair. (Ç.N.)
5. Piskopos Arculf'un Adamnan'la birlikte yazdığı denizaşırı kutsal yerleri betimleyen üç kitap. (Ç.N.)
6. (Lat.) Dünyanın Kökeni Hakkında. (Ç.N.)
7. (Lat.) Ülkelerin Konumu ve Harikaları Hakkında. (Ç.N.)

Ayartmalar yüzünden kuşkusuz; düşünsel onur yüzünden. Yazıcı rahip, kutsal kurucumuzca bambaşka biri olarak düşünülmüştü; anlamadan kopya edebilen, kendini Tanrı'nın istemine bırakmış, yakarır gibi yazan, yazdıkça yakaran biri. Niçin böyle değildi artık? Ama tarikatımızın tek yozluğu bu değildi ki; gereğinden çok güçlenmişti; rahipleri krallarla yarışıyorlardı. Abbone, bir hükümdar debdebesi içinde hükümdarlar arasındaki anlaşmazlıkları çözmeye çalışan bir hükümdar örneği değil miydi? Manastırların biriktirmiş oldukları bilgi, şimdi değiş tokuş malları, onur, övünme ve saygınlık güdüsü olarak kullanılıyordu; tıpkı şövalyelerin zırh ve sancaklarını sergilemeleri gibi, rahiplerimiz de resimli elyazmalarını sergiliyorlardı... Üstelik (ne çılgınlık!) manastırlarımız bilimde önderliği yitirdikten sonra daha da çok yapıyorlar bunu: Katedral okulları, kent loncaları, üniversiteler şimdi belki de bizden daha çok ve daha iyi kitap kopya ediyorlar, yeni kitaplar da üretiyorlardı; bu da birçok felaketin nedeni olmuş olabilirdi.

İçinde bulunduğum manastır belki de bilgi üretme ve bilimi yeniden kurmaktaki üstünlüğüyle övünecek en son manastırdı. Ama belki de bu yüzden, rahipler kutsal bir iş olan kopya işinden hoşnut değildiler artık; yenilik tutkusunun dürtüsüyle doğanın yeni tamamlayıcılarını da üretmek istiyorlardı. Ve o anda belirsizce sezinlediğim (şimdiyse, bunca yıllık yaşam ve deneyimden sonra iyi bildiğim) gibi, böyle davranırken üstünlüklerinin yıkımını kutsadıklarının farkında değildiler. Çünkü üretmek istedikleri bu yeni bilgi, bu duvarların dışında serbestçe dolaşacak olursa, bu kutsal yeri bir katedral okulundan ya da bir kent üniversitesinden ayırt edecek hiçbir şey kalmazdı artık. Oysa yalıtılmış kalmakla, saygınlık ve gücünün dokunulmazlığını koruyordu; tartışmayla, her gizemi ve her yüceliği, *sic et*

non'un[1] eleştirisine bağımlı kılmak isteyen, her aklına eseni tartışma konusu yapma boş gururuyla yozlaşmamıştı. Kitaplığı kuşatan suskunluk ve karanlığın nedenleri burada yatıyor, dedim kendi kendime; burası bilgi dağarıdır; ama bu bilgiyi, ancak onun kim olursa olsun bir başkasına, hatta rahiplere bile ulaşmasını önleyebilirse, el değmemiş olarak koruyabilir. Bilgi en iğrenç işlemlerden sonra bile fizik bütünlüğünü koruyan bir madenî paraya benzemez; kullanıla kullanıla epriyen çok güzel bir giysiye benzer daha çok. Gerçekten kitabın kendisi de böyle değil midir? Ona gereğinden çok el değerse sayfaları aşınıp mürekkebi ve yaldızı donuklaşmaz mı? İşte, az ötemde, Tivoli'li Pacifico'nun, sayfaları nemden birbirine yapışmış eski bir cildi karıştırdığını görüyordum. Kitabın sayfalarını çevirmek için başparmağıyla işaretparmağını diliyle ıslatıyor, tükürüğün her değişinde sayfalar dayanıklılığını yitiriyordu; o sayfaları açmak, katlamak demekti; onları, havanın ve tozun acımasız işlemine açık tutmak demekti; bunlar, parşömenin zora gelince kırışan ince damarlarını kazıyacak, tükürüğün yumuşattığı, ama aynı zamanda sayfanın köşesinde dayanıksızlaştırdığı yerler yeniden küf bağlayacaktı. Tıpkı aşırı sevecenliğin bir savaşçıyı yumuşatıp güçsüz düşürmesi gibi, bu aşırı sahip çıkıcı ve üste titreyen sevgi de, kitabı önünde sonunda onu öldürecek olan hastalığın etkisine açık bir duruma getirecekti.

Ne yapmalıydı? Okumayı bırakıp saklamakla mı yetinmeliydi? Korkularım yerinde miydi? Üstadım olsa ne derdi?

Az ötede, bir başlık yazarını, Ionalı Magnus'u gördüm; parşömeni süngertaşıyla kazımış, şimdi de, az sonra

1. (Lat.) Böyle ve böyle değil. (Ç.N.)

yüzeyini cetvelle düzeltmek üzere, tebeşirle yumuşatıyordu. Onun yanında bir başkası, Toledo'lu Rabano, parşömeni masanın üstüne gerip iki yanına metal bir uçla incecik delikler delmiş, şimdi de aralarına incecik yatay çizgiler çiziyordu. Az sonra bu iki sayfa renkler ve biçimlerle dolacak, kakma mücevherlerle pırıl pırıl parlayan bir kutsal andaca dönüşecekti. Bu iki rahip Cennet'te geçirecekleri saatleri yeryüzünde yaşıyorlar, dedim kendi kendime. Yeni kitaplar üretiyorlardı – tıpkı zamanın onarılmaz bir biçimde aşındıracağı kitaplara benzeyen... Bunun için de, kitaplığı hiçbir yeryüzü kuvveti yıldıramazdı; canlı bir şeydi o... Ama mademki canlı bir şeydi, bilginin riskine niçin açık olmamalıydı? Benno'nun istediği, belki Venantius'un da istemiş olduğu bu muydu yoksa?

Şaşkın, kendi düşüncelerimden korkmuş hissediyordum kendimi. Belki de, bütün gelecek yıllar boyunca, yalnızca Kural'ı titizlik ve alçakgönüllülükle uygulaması gereken –sonraları, kendi kendime başka soru sormaksızın, çevremde dünya bir kan ve çılgınlık fırtınasına gittikçe daha derinlemesine gömülürken yaptığım da buydu– bir çömeze uygun düşmüyordu bu düşünceler.

Kahvaltı saati gelmişti. Aşçılarla artık arkadaş olduğum mutfağa gittim; yemeklerin en iyilerinden verdiler bana.

Üçüncü gün
ÖĞLE

Adso, Salvatore'nin, birkaç sözcükle özetlenemeyecek, ama onu uzun ve kaygılı düşüncelere salacak itiraflarını dinliyor.

Yemeğimi yerken, aşçıyla barıştığı açıkça anlaşılan Salvatore'nin, bir köşede koyun etiyle pişirilmiş bir böreği keyifle mideye indirdiğini gördüm. En küçük bir kırıntı bile düşürmeden, ömründe hiç yemek yememiş gibi yiyor, bu olağanüstü olgu için Tanrı'ya şükrediyormuş gibi görünüyordu.

Bana göz kırptı ve o garip diliyle, oruç tuttuğu tüm o yılların acısını çıkarmak için yediğini söyledi. Ona sorular sordum. Havanın berbat olduğu, sık sık yağmur yağdığı, tarlaların çürüdüğü, her şeye öldürücü mikropların bulaştığı bir köyde geçen acıklı çocukluğunu anlattı bana. Anladığıma göre her mevsim taşkınlar olurdu; tarlalarla arklar yok olurdu; bir kile tohum eker, yarım kilo ürün alırdın; sonra o da yok olur giderdi. Beylerin yüzleri de yoksullarınki gibi sarıydı; ama yine de yoksullar beylerden daha çok ölüyorlardı, dedi Salvatore, belki de (gülümsedi), sayıları daha çoktu da ondan... Bir kile tohum on beş paraydı, bir kilo buğday da altmış para; vaizler dünyanın sonunun geldiğini söylüyorlardı, ama

Salvatore'nin anasıyla babası ve dedesiyle ninesi eskiden de çok dinlemişlerdi bu masalı; bu yüzden de, dünyanın sonunun her an gelebileceği sonucuna varmışlardı. Tüm kuş leşlerini ve bulabildikleri tüm pis hayvanları yedikten sonra, birinin mezarları kazıp ölüleri çıkarmaya başladığı söylentisi yayılmış köyde. Salvatore, bu *homeni malissimi*'nin[1] cenazelerin ertesi günü, mezarlıkta toprağı tırnaklarıyla nasıl kazdıklarını, bir güldürü oyuncusuymuş gibi büyük bir ustalıkla anlatıyordu.

"Hımm!" diyerek, kıymalı böreğe dişlerini geçirdi, ama yüzünde ölü eti yiyen umarsız bir insanın yüz buruşturmasını görüyordum. Sonra bazıları, ötekilerden daha kötü olanlar, toprağı kazmakla yetinmeyerek, tıpkı eşkıya gibi ormanda pusu kurup yolculara baskın veriyorlardı. "Kırt!" dedi Salvatore, bıçağı boğazına götürerek, sonra da "Hammm!" İçlerinde en kötüleriyse, oğlan çocuklarına yaklaşıp bir yumurta ya da elmayla kandırıyorlar, sonra da onları yalayıp yutuyorlardı, ama önce pişiriyorlardı diye, açıkladı Salvatore ciddi ciddi.

Köye gelip az bir para karşılığında pişmiş et satan bir adamdan söz etti; hiç kimse bu talihin nedenini anlayamıyordu; sonra papaz bunun insan eti olduğunu söylemiş, öfkeden çılgına dönen kalabalık adamı parça parça etmişti. Ama aynı gece köylülerden biri gidip öldürülen kurbanın mezarını kazmış, yamyamın etini yemiş, bunun üzerine olay açığa çıkınca köy halkı da onu öldürmüş.

Ama Salvatore yalnızca bu öyküyü anlatmadı. Kırık dökük sözcüklerle, beni taşra ve İtalyan lehçelerinden az da olsa bildiklerimi anımsamaya zorlayarak, doğduğu köyden kaçışının ve dünyanın dört bir yanında başıboş dolaşmasının öyküsünü anlattı bana. Anlattığı öyküde,

1. (Lat.) Çok kötü insanlar. (Ç.N.)

daha önce yol boyunca tanıdığım ya da rastladığım birçok kimseyi tanıdım; öyle ki, aradan bunca zaman geçtikten sonra, ondan önce ya da ondan sonra tanıdığım ve şimdi yorgun zihnimde düzleşip tek bir imge oluşturan kimselerin başlarından geçen serüvenleri ve işledikleri suçları da onlara yormadığımdan emin değilim. Gerçekten, altının anısını dağın anısıyla birleştirerek, bir altın dağ kavramını oluşturabilen imgelemin gücüdür bu.

Yolculuğumuz boyunca, William'ın sık sık "basit insanlar" dan söz ettiğini işittim; bazı rahiplerin yalnız halkı değil, aynı zamanda bilgisizleri belirtmek için kullandığı bir terim. Bu, bana hep geniş kapsamlı bir ifade gibi görünmüştür; çünkü İtalyan kentlerinde, bilgilerini halk diliyle ortaya koysalar da, kilise mensubu olmayan, ama cahil de olmayan tüccar ve zanaatçılara rastladım. Hem ona bakılırsa o sıralarda yarımadayı yöneten zorbaların bazıları tanrıbilim, tıp, mantık bilmiyor; Latince de bilmiyor; ama kesinlikle basit ya da bilgisiz değildiler. Bu nedenle, basit insanlardan söz ederken üstadımın bile oldukça basit bir kavram kullandığına inanıyorum. Ama Salvatore'nin basit olduğu kuşku götürmez. Yüzyıllar boyu açlığa ve beylerin zorbalığına boyun eğmiş bir kırsal bölgeden geliyordu. Basitti, ama aptal değildi. Başka bir dünyanın özlemini çekiyordu; anladığıma göre, evden kaçtığında, bu dünya, gövdesinden bal sızdıran ağaçlarda, peynir tekerlerinin ve hoş kokulu sosislerin yetiştiği Cockaigne[1] ülkesi gibi görünüyordu gözüne.

Bu umuda kapılarak, Salvatore, bu dünyayı (bana öğretildiği gibi), haksızlığı bile, çoğu kez tasarımını kavrayamadığımız nesnelerin dengesini korumak için Yazgı'nın önceden düzenlediği bir gözyaşı beldesi olarak kabul-

1. İnsanın hiç para harcamadan yaşayacağı düşsel bolluk ülkesi. (Ç.N.)

lenmeyi yadsırcasına, anayurdu Monferrato'dan Liguria'ya, oradan da Provence'tan geçip yukarıya, Fransa kralının topraklarına değin çeşitli ülkelerde dolaşmış.

Salvatore dilenerek, çalıp çırparak, hastaymış gibi yaparak dünyayı dolaşmış; geçici olarak bir beyin hizmetine girmiş, sonra gene ormana ya da dağ yollarına vurmuş. Bana anlattığı öyküden, daha sonraki yıllarda, Avrupa'da gittikçe daha çok dolaştıklarını gördüğüm serseri güruhunun arasında gözümün önüne getirdim onu: sahte rahipler, şarlatanlar, dolandırıcılar, dalavereciler, dilenciler, baldırıçıplaklar, cüzamlılar, sakatlar, göçmenler, gezginler, halk ozanları, yurtsuz papazlar, gezgin öğrenciler, üçkâğıtçılar, malul askerler, kâfirlerden kaçan gönlü kırık gezgin Yahudiler, deliler, fermanların hışmına uğramış kaçaklar, tek kulakları kesik hırsızlar, eşcinseller ve bunlar arasında gezgin zanaatçılar, dokumacılar, kazancılar, sandalyeciler, bileyciler, döşemeciler, duvarcılar ve her türlü düzenbazlar, serseriler, haytalar, hergeleler, tabansızlar, hinoğluhinler, hilekârlar, hainler, sefiller, ciğeri beş para etmezler, kutsal mevkileri alıp satan kilise meclisi üyeleri ve papazlar, dolandırıcılar, geçimlerini başkalarının saflığından yararlanarak sağlayanlar, sahte buyruk ve papalık mührü yapanlar, para karşılığında günah bağışlayanlar, kilise kapılarında yatan yalancı inmeliler, manastırlardan kaçan serseriler, kiliselerdeki kutsal andaçları satanlar, kâhinler ve falcılar, kara büyücüler, üfürükçüler, sahte dilenciler, her türlü zina işleyenler, rahibelerle genç kızları kandırarak ya da zor kullanarak bozanlar, bedenleri su toplamış, saralı, basurlu, damla hastalığına yakalanmış ya da yaralıymış gibi görünenler ya da zararsız deliler. Aralarında, azizlerin sadaka çağrılarını anımsayan, ürkmüş insanlardan yiyecek ya da para koparmak için onulmaz yaraları varmış gibi gövdelerine dolak saranlar, ileri derecede ince hastalığa yakalanmış

izlenimi yaratmak için ağızlarını kan rengi bir maddeyle dolduranlar, eli ya da ayağı tutmazmış gibi yapan serseriler, ellerinde gereksiz değnekler taşıyanlar, sara, uyuz, ur ya da şişleri varmış gibi sargılar saran, safran boyası süren, ellerinde ütüler, başları sargılı, pis kokular saçarak kiliselere süzülenler ve birden alanlarda düşüp bayılıveren, ağızlarından salyalar akıtan, gözleri dışarı uğramış, burunlarından böğürtlen ve unutmabeni çiçeğinin özsularından yapılmış kanlar fışkıran serseriler vardı: Ekmeğinizi açlarla bölüşün, evsiz barksızları evinizde barındırın; İsa'yı ziyaret ediyoruz, İsa'yı barındırıyoruz, İsa'yı giydiriyoruz, çünkü tıpkı suyun ateşi arıtması gibi, sadaka da günahlarımızı arıtır.

Anlatmakta olduğum olaylardan çok sonra, Tuna boyunda, tıpkı cinler gibi kendilerine özgü adları ve altsınıfları olan bu şarlatanların çoklarını gördüm; hâlâ da görürüm.

Dünyamızın yolları boyunca akıp giden bir çamur seli gibiydiler; inançlı vaizler, yeni kurbanlar arayan sapkınlar, anlaşmazlık kışkırtıcıları karışıyordu aralarına. Dilenci vaizlere karşı çıkan –yoksulluğu yayıp uygulayabilecek basit insanların akımlarından her zaman korkan– Papa Johannes'in kendisi oldu; çünkü, diyordu, bunlar, üstünde boyalı resimler bulunan bayraklar taşıyarak, vaaz vererek, zorla para toplayarak meraklıları kendilerinden yana çekiyorlardı. Kutsal değerleri alıp satan yoz Papa, yoksulluğu yayan dilenci rahipleri, toplumdan atılmışlar ve hırsızlarla bir tutmakta haklı mıydı? O günlerde İtalya yarımadasında dolaşmış olduğumdan, bu konuda kesin görüşlerim yoktu; Altopascio rahiplerinin vaaz verirken aforoz tehdidinde bulunduklarını ve günah bağışlamaya söz verdiklerini, para için çalan, kardeş kanı döken, adam öldüren ve yalan yere yemin edenlerin suçlarını bağışladıklarını işitmiştim; düşkünlerevlerinde her

gün sayısı yüzü bulan ayinler okunduğu, bunların karşılığında bağış topladıkları ve bunların geliriyle iki yüz yoksul kıza çeyiz düzdükleri inancını yayıyorlardı. Rieti Ormanı'nda bir tariki dünya gibi yaşayan ve tensel edimin günah olmadığının doğrudan doğruya Kutsal Ruh tarafından kendisine açıklanmış olmasıyla övünen Rahip Paolo Zoppo'dan söz edildiğini işitmiştim; bacılar dediği kurbanlarını baştan çıkarıyor, onları çıplak etlerinin kırbaçlanmasına boyun eğmeye zorluyor, içlerinden beşine yerde bir haç biçiminde diz çöktürüyor, sonra da onları Tanrı'ya sunuyor ve barış öpücüğü dediği öpücüğü istiyordu onlardan. Ama bu doğru muydu? Aydınlanmış oldukları söylenen bu münzevilerle, yarımadanın yollarında gerçekten tövbe ederek dolaşan, kötülüklerinden ve hırsızlıklarından ötürü şiddetle suçladıkları kilise mensupları ve piskoposların hoşlanmadıkları yoksul bir yaşam süren rahipler arasında nasıl bir bağ vardı?

Salvatore'nin anlattıklarından, daha önce kendi deneyimlerimden öğrendiklerimle birleşince, bu ayrımlar gün ışığına çıkmıyordu: Her şey her şeyle aynı gibi görünüyordu. Bazen Salvatore, öyküsünü anlattığı Aziz Martin'in kendilerini iyileştirmesinden, kol ve bacaklarını yeniden kullanabilmelerini sağlayıp onları geçim kaynaklarından yoksun bırakmasından korktukları için, onun tansıklar yaratan bedeninden kaçan Touraine'li sakat dilencilerden biri gibi geliyordu bana; Aziz, sınıra varmadan, acımasızca bağışlamıştı onları. Ama bazen de, o güruh arasında yaşarken, toplumdışı da olsa Fransisken vaizlerinin sözlerini nasıl dinlediğini ve sürdüğü yoksul ve serseri yaşamın asık suratlı bir zorunluluk olarak değil, neşeli bir adama eylemi olarak alınması gerektiğini anladığını ve adlarını doğru telaffuz edemediği, öğretilerini olmayacak terimlerle betimlediği tövbekârların gruplarına katıldığını anlatırken, rahibin yabanıl yüzü tatlı bir

ışıltıyla parlıyordu. Onun, Patarenlere, Valdoculara, belki de hatta Katharosçulara, Arnold'culara, Umiliati'ye rastladığı ve dünyayı dolaşırken, gezginci durumunu bir kutsal görev saydığı, bir gruptan ötekine geçerek, yavaş yavaş daha önce midesi için yapmış olduğu şeyi şimdi Tanrı için yaptığı sonucunu çıkardım.

Ama bunu nasıl ve ne kadar süreyle yapmıştı? Anlayabildiğimce, otuz yıl kadar önce, Toscana'da bir Minorit manastırına girmiş, orada tarikata girmeksizin Aziz Francesco'nun binişini giymişti. Sanırım yersiz yurtsuz bir gezgin olarak bulunduğu tüm yerlerin ve benim ülkemin paralı askerlerinden Dalmaçya'nın Bogomil'lerine dek rastladığı tüm gezgin yoldaşların dilleriyle karıştırıp konuştuğu kırık dökük Latinceyi de orada öğrenmiş. Manastırda, söylediğine göre, kendini tövbekâr yaşamına adamış (*"Penitenziagite!"* diye aktardı bana, gözleri ışıl ışıl; William'ın merakını uyandırmış olan sözü bir kez daha duydum), ama anlaşılan, yanlarında kaldığı rahipler de fikirleri birbirine karıştırmışlardı, çünkü komşu kilisenin hırsızlık ve başka alçakça davranışlarla suçlanan papazına öfkelenmişler, evini ve kiliseyi yağmalamışlar, onu merdivenlerden aşağı yuvarlamışlardı ve günahkâr papaz ölmüştü. Bunun üzerine piskopos silahlı koruma birliklerini üstlerine salmış, rahipler dağılmışlar, Salvatore ise bir Fraticelli ya da dilenci Minorit takımıyla hiçbir yasa ya da disipline bağlı olmaksızın, Yukarı İtalya'da uzun süre dolaşıp durmuş.

Oradan Toulouse bölgesine sığınmış, orada başından tuhaf bir serüven geçmişti; Haçlıların büyük girişimlerinin öyküsünü işitip coşkuya kapılmıştı. Günün birinde, çobanlar ve halktan oluşan kalabalık bir yığın denizi geçip inanç düşmanlarına karşı savaşmak için toplanmışlardı. Bunlara "Çobanlar" deniyordu. Gerçekte istedikleri, kendi lanetli ülkelerinden kaçmaktı. Kafalarını yanlış

kuramlarla dolduran iki önderleri vardı; davranışlarından ötürü kilisesinden kovulmuş bir papaz ve Benedikten tarikatından dönme bir rahip. Bunlar, cahil kimseleri öylesine çileden çıkardılar ki, babalarının istemine karşın on altısında oğlanlar bile alay alay artlarına takıldılar; sırtlarında bir heybe, ellerinde bir değnek, beş parasız, tarlalarını bırakan kişiler, bir sürü gibi önderlerinin ardına düşmüş kocaman bir yığın oluşturuyorlardı. Artık ne akıl, ne haktanırlık, yalnız kaba güç ve canlarının istediği yönetiyordu onları. Sonunda özgür, adanmış toprakların belli belirsiz umuduyla böylesine bir araya gelmek esrikleştirdi onları. Ellerine geçeni yağmalayarak köylerden, kentlerden bir sel gibi akıyorlar, içlerinden biri tutuklanacak olsa, tutukevlerine saldırarak kurtarıyorlardı onu. Beylerin tutuklattığı birkaç arkadaşını kurtarmak için Paris Kalesi'ne girdikleri zaman, Paris rektörü karşı koymaya çalışınca, tutukevinin merdivenlerinden aşağı attılar onu. Sonra San Germano Ovası'nda savaş düzenine girdiler. Ama hiç kimse onlara karşı çıkma yürekliliğini gösteremedi; böylece Akitanya'ya doğru yöneldiler. Orada burada karşılarına çıkan tüm Yahudileri öldürüyorlar, mallarını yağmalıyorlardı...

"Niçin Yahudileri öldürüyorlardı?" diye sordum Salvatore'ye. "Niçin öldürmesinler?" diye yanıtladı. Hayatı boyunca vaizlerden, Yahudilerin Hıristiyanlığın düşmanı olduklarını ve Hıristiyanlardan esirgenen malları ellerinde topladıklarını öğrendiğini açıkladı bana. Piskoposların ondalık vergilerle mal edindiklerinin, bu nedenle Çobanların gerçek düşmanlarıyla savaşmadıklarının doğru olup olmadığını sordum. İnsanın gerçek düşmanları çok güçlü olursa, daha güçsüz düşmanlar seçmesinin gerektiği yanıtını verdi. Basit insanlara böyle denmesinin nedeni bu, diye düşündüm. Yalnız güçlüler, gerçek düşmanlarının kimler olduklarını her zaman açık seçik ola-

rak bilirler. Beyler, Çobanların, mallarını tehlikeye düşürmelerini istemiyorlardı; bu yüzden de, Çobanların önderlerinin, en büyük servetin Yahudilere ait olduğu fikrini yaymaları onlar için büyük bir şanstı.

Yahudilere saldırma fikrini yığınların kafasına kimin soktuğunu sordum ona. Salvatore anımsamıyordu. Yığınların toplanıp bir sözün ardına takılarak, hemen bir şey elde etmek istedikleri zaman, aralarından hangisinin konuştuğunun hiçbir zaman bilinemeyeceğine inanıyorum. Önderlerinin manastırlarda ve katedral okullarında eğitildiklerini, Çobanların anlayabilecekleri sözcüklere dökseler bile, beylerin dilini konuştuklarını düşündüm. Hem Çobanlar, Papa'nın nerede olduğunu bilmiyorlardı ama Yahudilerin nerede olduklarını biliyorlardı. Sonuç olarak, yılgın Yahudilerin topluca sığındıkları Fransa Kralı'nın yüksek ve kocaman kulesini kuşattılar. Kulenin duvarlarından dışarı çıkan Yahudiler taş ve sopalarla yiğitçe kendilerini savundular. Ama Çobanlar kulenin kapısını ateşe verdiler, Yahudileri duman ve alevlerle kuşattılar. Kendilerini kurtaramayan Yahudiler, sünnetsizlerin elinde ölmektense, kendilerini öldürmeyi yeğ tutarak, içlerinden en yürekli görünenden kendilerini kılıçtan geçirmesini istediler. O da beş yüz kadarını öldürdü. Sonra Yahudi çocuklarıyla birlikte kuleden çıktı ve Çobanlardan kendisini vaftiz etmelerini istedi. Ama Çobanlar, "Kendi insanlarını kılıçtan geçirdin, şimdi de ölümden kurtulmak istiyorsun, öyle mi?" dediler; onu parça parça ettiler, ama çocuklara dokunmadılar; onları vaftiz ettiler.

Sonra yol boyunca birçok kanlı soygunlar yaparak Carcassonne'a doğru yöneldiler. O zaman Fransa Kralı çok ileri gittiklerini söyleyerek onları uyardı ve geçtikleri her kentte onlara karşı konmasını buyurdu; Yahudilerin de, kralın adamlarıymış gibi savunulmasını duyurdu...

Fransa Kralı o noktada niçin Yahudilere karşı böyle anlayışlı olmuştu? Belki de, Çobanların krallık topraklarında neler yapabileceklerinden kuşkulanmaya başlamıştı ve sayılarının çok artmasını istemiyordu. Yahudilere karşı acıma duymasının nedeni, Çobanların yok edilmesinin ve tüm iyi Hıristiyanların işledikleri suçlara ağlamaları için iyi bir neden bulmalarının gerekmesiydi. Ama her zaman İsa'nın düşmanı olan Yahudileri savunmanın doğru olmayacağını düşünen birçok Hıristiyan Kral'a boyun eğmedi. Birçok kentte, Yahudilere aşırı faiz ödemek zorunda kalmış olan orta halli insanlar, Çobanların, zenginliklerinden ötürü onları cezalandırmasından hoşnuttu. O zaman Kral, Çobanlara yardım edilmemesini, yardım edenlerin ölüm cezasına çarptırılmalarını buyurdu. Oldukça büyük bir ordu toplayıp onlara saldırdı; çoğu öldürüldü, kimileri kaçıp ormanlara saklanarak canlarını kurtardılar; ama orada çetin koşullar altında öldüler. Çok geçmeden kökleri kazındı. Kral'ın generali, onları yakalayıp cesetleri sonsuza değin örnek olsun ve hiç kimse ülkenin erincini bozma yürekliliğini kendilerinde bulamasın diye en yüksek ağaçlara yirmişer-otuzar astı.

İnanılmaz olan, Salvatore'nin bana bu öyküyü en erdemli bir girişimi betimlercesine anlatmasıydı. Gerçekten de Salvatore, Çobanlar kalabalığının amacının İsa'nın mezarını ele geçirmek ve onu kâfirlerden kurtarmak olduğu inancını değiştirmedi.

Salvatore kâfirlere gitmediğini ve Novara bölgesine geçtiğini anlattı, ama orada olup bitenler konusunda çok belirsiz şeyler söyledi. Sonunda, birçok arkadaşının yakılmaktan kurtulmak için başka tarikatların manastırlarına sığınarak tarikat değiştirmeye çalıştıkları sırada Casale'ye vardı; oradaki Minorit manastırına kabul edildi (sanırım Remigio'ya burada rastladı). Tıpkı Ubertino'nun bize anlatmış olduğu gibi. Salvatore (gerek dürüst

olmayan amaçlarla, gerek İsa sevgisiyle dolaşırken kutsal amaçlarla yaptığı), el becerisi isteyen işlerdeki uzun deneyimi sayesinde, kilerci tarafından hemen onun yardımcılığına getirildi. Tarikatın debdebesine pek ilgi duymaksızın, mutfağın yönetimi ve giderleriyle ilgilenerek, çalmadan gönlünce yiyip içeceği ve yakılmaksızın Tanrı'yı övebileceği bu yerde yıllardır kalmış olmasının nedeni de buydu.

İki lokma arasında ondan öğrendiğim öykü buydu; kendi kendime, neyi uydurduğunu, neyi suskunlukla geçiştirdiğini sordum.

Yalnızca deneyiminin kendine özgü oluşundan ötürü değil, başına gelenler bana, o günlerin İtalya'sını büyüleyici ve anlaşılmaz kılan birçok olay ve devinimin görkemli bir özeti gibi göründüğü için merakla baktım ona.

Bu konuşmadan ortaya çıkan neydi? İşlediği suçun bilincine varmaksızın, kendi türünden birisini öldürebilen bir serüvencinin imgesi. Ama o sıralarda kutsal yasaya karşı işlenen tüm suçlar bana birbirinin aynı gibi görünüyorduysa da, konuşulduğunu işittiğim olguların bazılarını daha o zaman anlamaya başlıyor; bir insan kalabalığının neredeyse kendinden geçmişçesine bir coşkuyla, Şeytan'ın yasasını Tanrı'nın yasasının yerine koyarak, bir kıyama girişmesi ile, bir bireyin soğukkanlılıkla, tasarlayarak, sessizlik içinde bir suç işlemesinin başka başka şeyler olduğunu görüyordum. Bana öyle geliyor ki, Salvatore böyle bir suçla lekelenmiş olamazdı.

Öte yandan, Başrahip'in üstü kapalı sözleriyle ilgili bir şeyler öğrenmek istiyordum; hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmediğim Fra Dolcino düşüncesi bir saplantı haline gelmişti bende. Oysa hayaleti iki gündür işittiğim birçok konuşmanın çevresinde dolaşıyormuş gibi görünüyordu.

Bu nedenle Salvatore'ye birdenbire, "Yolculukların-

da hiç Fra Dolcino'ya rastladın mı?" diye sordum.

Tepkisi çok tuhaf oldu. Gözlerini, sanki olduklarından daha iri açabilirmiş gibi, kocaman kocaman açtı; art arda haç çıkardı, bu kez gerçekten anlamadığım bir dilde bölük pörçük sözler mırıldandı. Ama bunlar bana yadsıma sözleri gibi göründü. O zamana değin, sempati ve güvenle, dostça diyebileceğim bir bakışla bakmıştı bana. Ama o anda neredeyse düşmanca baktı. Sonra bir bahane uydurarak gitti.

Artık dayanamıyordum. Adını işitende yılgınlık uyandıran bu rahip kimdi? Bunu öğrenme isteğinin pençesinde daha çok kıvranamayacağımı anladım. Aklımdan bir düşünce geçti. Ubertino! Onunla karşılaştığımız ilk akşam o da anmıştı bu adı; şu son yıllardaki Fraticelli'lerin ve öteki din adamlarının açık gizli, tüm yaşantılarıyla ilgili her şeyi biliyordu. Bu saatte onu nerede bulabilirdim? Kuşkusuz, kilisede, dualara gömülmüş. Bir anlık bir özgürlüğe sahip olduğumdan oraya gittim.

Yoktu, akşama kadar bulamadım onu. Böylece merakımı gideremedim, çünkü o sırada şimdi anlatmam gereken başka olaylar oluyordu.

Üçüncü gün
İKİNDİ

William, Adso'ya büyük sapkınlık ırmağından, saf insanların Kilise'deki işlevinden, evrensel yasaları öğrenme konusundaki kuşkularından söz ediyor; sanki ayraç içindeymişçesine Venantius'un bıraktığı kara büyü işaretlerini nasıl çözdüğünü anlatıyor.

William'ı demirci ocağında Nicola'yla birlikte işlerine dalmış çalışırken buldum. Tezgâhın üstüne, başlangıçta belki de pencere camı parçaları olarak düşünülmüş, minicik yuvarlaklar dizmişler, bunların bazılarını aletlerle istenen kalınlığa indirgemişlerdi. William onları gözlerinin önüne tutup inceliyordu. Nicola ise uygun camların takılacağı çatalı yapmaları için demircilere buyruk veriyordu.

William, o ana dek en uygun camlar zümrüt renginde olduğu ve parşömenleri çayırlık gibi görmek istemediği için öfkeyle homurdanıyordu. Nicola demircileri denetlemeye gitti. William çeşitli yuvarlakları denerken, Salvatore'yle aramızda geçen konuşmayı ona anlattım.

"O adamın çeşitli deneyimleri olmuş," dedi. "Belki gerçekten Dolsiniyenlerin yanında kalmıştır. Bu manastır gerçek bir dünya; Papa Johannes'in elçileriyle Rahip Michele de gelince tam olacağız."

"Üstadım," dedim, "artık hiçbir şey anlamıyorum."

"Hangi konuda Adso?"

"Önce sapkın gruplar arasındaki ayrımlar konusunda. Ama bunu sonra soracağım size. Şimdi aklımı karıştıran sorun, ayrım sorununun kendisi. Ubertino'yla konuşurken, ona tüm sapkınlarla Ortodoksların aynı olduklarını kanıtlamaya çalıştığınız izlenimini edindim. Ama sonra, Başrahip'le konuşurken, bir sapkınla başka bir sapkın arasında ve bir sapkınla bir Ortodoks arasındaki ayrımı ona açıklamak için uğraştınız. Yani, Ubertino'yu temelde aynı olan insanları başka başka gördüğü için, Başrahip'iyse temelde ayrı olanları bir tuttuğu için kınadınız."

William bir an için camları masanın üstüne koydu. "Sevgili Adso," dedi, "şimdi bazı ayrımları belirlemeye çalışalım; bu ayrımı yaparken, Paris okulunun terimlerini kullanabiliriz pekâlâ. Şimdi: Diyorlar ki, bütün insanlar özde aynı biçime sahiptirler, yanılıyor muyum?"

"Elbette doğru," dedim, bilgimle övünerek, "insanlar hayvandır, ama akıllıdırlar, insanın ayırıcı özelliği gülme yeteneğidir."

"Çok güzel. Ama Thomas, Bonaventura'dan farklıdır; Thomas şişman, Bonaventura ise zayıftır; aynı biçimde, Hugh kötü, Francesco iyi olabilir. Aldemar ağırkanlı, Agilulfo öfkelidir. Yanılıyor muyum?"

"Kuşkusuz, öyle."

"Bu şu demektir: İnsanlar maddesel biçimleri bakımından özdeştir, ama eğreti ya da yüzeysel biçimleri bakımından farklıdırlar."

"Kuşkusuz, öyle."

"Öyleyse, Ubertino'ya, aynı insan yapısının, karmaşık işlemlerle, hem iyilik hem de kötülük sevgisini yönettiğini söylerken onu insan yapısının özdeş olduğuna inandırmaya çalışıyorum. Öte yandan, Başrahip'e, bir Katharosçu ile bir Valdocu arasında fark olduğunu söylerken,

onların öze ilişkin olmayan özelliklerinin değişik olduğunda direniyorum. Bunda direnişinin nedeni şu: Bir Valdocu'ya bir Katharosçu'nun özellikleri yorulduğunda, yakılarak cezalandırılabilir; bunun tersi de olabilir. Bir insan yakıldığı zaman, onun bireysel özü yakılmış ve somut bir varoluş biçimi olan, bu nedenle de onun varlığını sağlamış olan, en azından Tanrı'nın gözünde, özde iyi olan şey hiçliğe indirgenir. Bu, sana farklılıklar üstünde direnmek için yeterli bir neden gibi görünmüyor mu?"

"Evet efendim," diye yanıtladım, heyecanla. "Niçin böyle konuştuğunuzu anlıyorum ve felsefenizi takdir ediyorum!"

"Benim felsefem değil bu," dedi William, "iyi olup olmadığını da bilmiyorum. Önemli olan senin anlamış olman. Şimdi ikinci soruna gelelim."

"Sorun şu," dedim, "hiçbir işe yaramaz biriyim ben. Valdocular, Katharosçular, Lyonlu yoksullar, Umiliati, Begino'lar, Lombard'lar, Joachimci'ler, Patarenler, Havariler, Yoksul Lombard'lar, Arnoldcu'lar, William'cılar, Özgür Ruh'a inananlar ve Lucifer'cileri birbirinden ayırt edemiyorum artık. Ne yapmalıyım?"

"Ah, zavallı Adso," diye güldü William, sevecenlikle enseme vurarak, "hiç de haksız değilsin! Son iki yüz yıldır, hatta daha da önceden beri, şu bizim dünyamız hoşgörüsüzlük, umut ve umutsuzluk fırtınalarıyla kasılıp kavruldu sanki... Ya da hayır, bu iyi bir benzetim değil. Kocaman, görkemli bir ırmak düşün; toprağın sağlam olduğu güçlü yatağında kilometrelerce akıp gidiyor; ırmağın kıyılarının, sağlam toprağın nerede olduğunu biliyorsun. Bir an gelir, bu ırmak çok uzun bir zaman, çok geniş bir alanda aktığı, tüm ırmakları kendi içinde yok eden denize yaklaşmakta olduğu için yorgun düşmüş, artık ne olduğunu bilmez. Kendi kendisinin deltası olur. Bir ana kolu hâlâ varlığını sürdürebilir, ama birçok kol ondan ay-

rılıp her yöne dağılır, kimileri yeniden birbirine karışır; artık neyin neden çıktığını anlayamazsın; bazen hâlâ ırmak olanla, çoktan deniz olanı ayırt edemezsin..."

"Benzetiminizi anlıyorsam, ırmak Tanrı'nın kenti ya da doğruların krallığıdır; bininci yıl yaklaşmaktadır ve bu belirsizlik içinde artık ayakta kalamıyor; yalancı ve gerçek peygamberler doğuyor, her şey Armageddon'un yer alacağı büyük ovaya doğru akıyor..."

"Düşündüğüm tam bu değildi. Ama biz Fransiskenler arasında, üçüncü bir çağın ve Kutsal Ruh'un yeniden egemen olacağı düşüncesinin her zaman canlı kaldığı doğrudur. Hayır, ben sana, yüzyıllar boyu tüm toplumun, Tanrı'nın kullarının varlığıyla özdeş olan kilisenin gereğinden çok zenginleştiğini, kabardığını, içinden geçtiği tüm toprakların süprüntülerini birlikte taşıdığını ve arılığını yitirdiğini anlatmaya çalışıyordum. Gerçekte deltanın kolları, ırmağın denize, daha doğrusu arınma anına olabildiğince çabuk ulaşmasına yardımcı olur. Ama yaptığım kötü bir benzetme; sana yalnızca, ırmak artık ortada olmayınca, sapkınlık kollarının ve yenilenme akımlarının sayısının nasıl arttığını ve nasıl birbirlerine karıştıklarını anlatmaya yarıyordu. Dilersen, bu kötü benzetime, diri bir güçle ırmağın iki yakasını yeniden kurmaya çalışan birinin imgesini de ekleyebilirsin. Deltanın bazı kolları kum ve çamurla dolar, bazıları yapay kanallarla yeniden ırmağa yöneltilir, bazılarının da akmasına izin verilir, çünkü her şeyi kısıtlı tutmak olanaksızdır; hem bir ırmağın, izlediği yolun bütünlüğünü sağlamak, kimliğini korumak istiyorsa, suyunun birazını yitirmesi daha iyidir."

"Hiçbir şey anlamaz oldum."

"Ben de. Benzetimlerle konuşmayı beceremem. İyisi mi bu ırmak öyküsünü unut. Az önce adlarını sıraladığın akımların çoğunun en az iki yüz yıl önce doğduklarını ve

daha şimdiden öldüklerini, kimilerininse daha yeni olduklarını anlamaya çalış..."

"Ama sapkınlardan söz edilirken, tümü birlikte adlandırılıyor."

"Doğru, sapkınlığın yayılma biçimlerinden biri bu; yok edilme biçimlerinin de."

"Gene anlamıyorum."

"Tanrım, ne zor. Pekâlâ. Tut ki gelenekleri düzeltmek isteyen birisin; yoksulluk içinde yaşamak için bazı arkadaşlarını bir dağın tepesinde topluyorsun. Bir süre sonra birçok insan uzak ülkelerden kalkıp sana geliyorlar, seni bir peygamber ya da yeni bir havari sayıyorlar ve izinden gidiyorlar. Bunlar gerçekten senin için ya da söylediklerin için mi geliyorlar?"

"Bilmem, umarım öyledir. Başka niçin gelsinler?"

"Çünkü babalarından, başka reformcuların öykülerini, az çok yetkin toplulukların söylencelerini dinlemişlerdir; bunun şu, şunun bu olduğuna inanırlar."

"Böylece her akım başkalarının çocuklarına kalıtım yoluyla mı geçer?"

"Elbette, çünkü reformcuların ardına takılanların büyük bir çoğunluğu, hiçbir öğreti incelikleri olmayan saf insanlardır. Buna karşın, sağtöre geleneklerini düzeltme akımları, değişik yer ve biçimlerde ve farklı öğretilerle doğar. Katharosçular ile Valdocular çoğu kez birbirine karıştırılır. Valdocular, Kilise içinde tinsel bir reform yapılmasını öngörüyorlardı. Katharosçular ise başka bir kilise, başka bir Tanrı ve sağtöre anlayışı öngörüyorlardı. Katharosçular, dünyanın birbirine karşıt iyi ve kötü güçlere ayrıldığına inanıyorlardı; bu nedenle de kusursuz insanların saf inançlılardan ayrıldığı bir kilise kurmuşlardı; kendilerine özgü ayinleri ve töreleri vardı; neredeyse bizim Kutsal Ana Kilisemiz gibi çok katı bir hiyerarşi kurmuşlardı; hiçbir erk biçimini ortadan kaldırmayı bir

an için bile düşünmüyorlardı. Bu da sana, yöneticilerin, toprak sahiplerinin, feodal beylerin de Katharosçulara niçin katıldıklarını açıklar. Dünyayı düzeltmeyi de düşünmüyorlardı, çünkü onlara göre iyiyle kötü arasındaki karşıtlık hiçbir zaman ortadan kaldırılamazdı. Oysa Valdocular ve onların yanı sıra Arnold'cular ve Yoksul Lombard'lar, tam tersine, yoksulluk ülküsüne dayalı farklı bir dünya kurmak istiyorlardı; toplumdışına itilmişleri aralarına alarak topluca, ellerinin emeğiyle yaşamalarının nedeni buydu. Katharosçular Kilise'nin ayinlerini yadsıyorlardı. Valdocular ise ayinleri değil, yalnızca papaza günah çıkarmayı yadsıyorlardı."

"Öyleyse neden birbirine karıştırılıyorlar ve aynı zararlı otlarmış gibi söz ediliyor onlardan?"

"Sana anlattım: Onları yaşatan şeyle öldüren şey aynıdır. Akımlar, başka akımlara kapılmış, bütün akımların aynı başkaldırı ve aynı umut dürtüsünden kaynaklandığına inanan saf insanlarla gelişir, sonra birinin yanlışlarını ötekine yükleyen sorgucular tarafından yok edilirler; bir akımın bir kesimine bağlı olanlar bir suç işleyecek olurlarsa, bu suç tüm akımların tüm kesimlerine bağlı olanlara yüklenecektir. Akılcı açıdan söylemek gerekirse, sorgucular çelişik öğretileri bir araya getirdikleri için haksızdırlar; başkalarının haksızlığına göre de haklıdırlar, çünkü, sözgelimi, bir kentte Arnold'cu bir akım ortaya çıktığı zaman, başka yerlerdeki Katharosçular ya da Valdocular da oraya yönelirler. Fra Dolcino'nun havarileri, din adamlarının ve beylerin maddesel varlıklarının ortadan kaldırılmasını öngörüyorlardı; birçok şiddet eyleminde bulundular; Valdocular şiddete karşıdırlar, Fraticelli'ler de öyle. Ama Fra Dolcino zamanında, onun grubunda daha önce Fraticelli ya da Valdocuların öğretilerini benimsemiş olan birçok kimsenin bulunduğuna kuşkum yok. Saf insanlar kendi kişisel sapkınlıklarını seçe-

mezler, Adso; ülkelerinde vazeden, köylerinden gelip geçen ya da alanlarında duraklayan adama sıkı sıkıya tutunurlar. Düşmanları da bunu sömürür. Halkın gözlerine, aynı zamanda hem cinsel hazzı yadsıyan hem de bedensel birleşmeyi öngören tek bir sapkınlık sunmak iyi bir vaaz tekniğidir: Sapkınları sağduyuya aykırı şeytanca bir çelişkiler yumağı gibi gösterir."

"Demek aralarında hiçbir çelişki yok; bir Joachim'ci ya da Tinci olmak isteyen saf bir insanın Katharosçuların eline düşmesi ya da bunun tam tersi Şeytan'ın işi mi?"

"Hayır, öyle değil. Baştan başlayalım, Adso. İnan, kendimin de doğrusunu bildiğime inanmadığım bir şeyi açıklamaya çalışıyorum sana. Bence yanlışlık, önce sapkınlığın ortaya çıktığına, sonra da saf insanların onlara katıldıklarına ve lanetlendiklerine (kendi kendini lanetlediklerine) inanmakta. Gerçekteyse, önce saf insanların durumu gelir, sonra sapkınlık."

"Nasıl yani?"

"Tanrı'nın kulları hakkında açık seçik bir fikrin var. İyi koyunlarla kötü koyunlardan oluşan, kutsal dünyanın yorumcuları olan din adamlarının yol göstericiliği altında çoban köpekleri, savaşçılar, daha doğrusu dünyasal erk, yani İmparator ve beyler tarafından dizginlenen büyük bir sürü. Görünüm çok açık."

"Ama doğru değil bu. Çobanlar köpeklerle savaşır, çünkü ikisinin de birbirinin haklarında gözü vardır."

"Doğru; sürünün yapısını belirsiz kılan da bu işte. Birbirlerini parçalamaktan başka bir şey düşünmeyen köpeklerle çobanlar artık sürüyü korumuyorlar. Bir bölüğü dışarıda kalıyor bu sürünün."

"Nasıl dışarıda?"

"Kenarda. Köylüler gerçek anlamda köylü değiller; çünkü toprakları yok ya da olanca toprakları onları beslemeye yetmiyor. Yurttaşlar gerçek anlamda yurttaş de-

ğiller; çünkü bir lonca ya da esnaf birliğine üye değiller; onlar başkalarının tuzağına düşebilecek küçük insanlardır. Kırsal alanlarda cüzamlılar gördüğün oldu mu hiç?"

"Evet, bir kez yüz tanesini bir arada görmüştüm. Biçimleri bozulmuş, etleri ağarmış, çürüyüp dökülüyor, koltuk değneklerine dayanmış, gözkapakları şiş, gözleri kanlı. Ne konuşuyorlar ne de bağırıyorlardı; fareler gibi ciyaklıyorlardı."

"Hıristiyanlar için onlar başka insanlardır, sürünün kıyısında kalan insanlar. Sürü onlardan nefret eder, onlar da sürüden. Herkesin kendileri gibi cüzama yakalanmasını, ölmesini isterler."

"Evet, Kral Mark'la ilgili bir öykü anımsıyorum; Güzel Isotta'yı ölüme mahkûm etmek zorunda kalmış, tam yakılmak üzere odunların üstüne çıkarılacağı sırada cüzamlılar gelmişler; Kral'a yakılmanın hafif bir ceza olacağını, ondan daha kötü bir ceza olduğunu söylemişler. Sonra, Isotta'yı bize verin, bizim olsun, hastalığımız isteklerimizi tutuşturuyor, onu cüzamlılarınıza verin, diye bağırmışlar. Sızlayan yaralarımıza yapışmış şu paçavralara bakın. Yanınızda sincap kürküyle astarlanmış zengin giysilere ve takılara bürünmüş olan o kadın, cüzamlıların sarayını görünce, kümeslerimize girip bizimle yatınca, o zaman işlediği günahın tam anlamıyla bilincine varacak ve bu güzelim odun yığınını düşünüp esef edecek!"

"Görüyorum ki, bir Benedikten çömezi olarak tuhaf şeyler okumuşsun," diye takıldı William. Kızardım, çünkü bir çömezin sevi öyküleri okumaması gerektiğini biliyordum; ama Melk Manastırı'nda biz gençler arasında bunlar dolaştırılıyor, biz de geceleri mum ışığında okuyorduk onları. "Ama önemi yok," diye sürdürdü William. "Ne demek istediğimi anladın. Toplumdışına itilmiş cüzamlılar her şeyi kendileriyle birlikte yıkıma sürüklemek isterler. Böylece, onları ne denli toplumdışına itersen, o

denli kötü olurlar; onları ne denli senin yıkımını isteyen bir hortlak sürüsü gibi görürsen, o denli toplumdışı olurlar. Aziz Francesco bunu anladı; ilk işi gidip cüzamlılar arasında yaşamak oldu. Toplumdışına itilenleri yeniden onlarla bütünleştirmedikçe, Tanrı'nın kullarını değiştirmek olanaksızdır."

"Ama siz başka toplumdışı kişilerden söz ediyorsunuz, sapkın akımları oluşturan cüzamlılar değil ki."

"Sürü, en geniş halkadan en yakın çevresine dek bir dizi tekmerkezli daireden oluşur. Cüzamlılar genel olarak bir dışlama göstergesidir. Aziz Francesco bunu anladı. O yalnız cüzamlılara yardım etmek istemiyordu; öyle olsaydı, davranışı yalnızca güçsüz bir acıma davranışına indirgenmiş olurdu. Onun anlatmak istediği başka bir şeydi. Kuşlara söylediklerini anlattılar mı sana?"

"A, evet, o güzel öyküyü duydum; Tanrı'nın o yumuşacık yaratıklarıyla arkadaşlık eden azizi takdir ettim," dedim büyük bir heyecanla.

"Sana yanlış bir öykü anlatmışlar; daha doğrusu, bugün tarikatın yeniden oluşturmakta olduğu öyküyü anlatmışlar. Francesco kent halkı ve yöneticileriyle konuşmuş, onların kendisini anlamadıklarını görünce yürüyüp mezarlığa gitmiş; kuzgunlar, saksağanlar, şahinler, leşle beslenen yırtıcı kuşlarla konuşmaya başlamış."

"Ne korkunç şey!" dedim. "Demek iyi kuşlar değildi bunlar!"

"Alıcı kuşlardı onlar; dışlanmış kuşlar, tıpkı cüzamlılar gibi. Francesco, İncil'deki şu sözleri düşünüyordu kuşkusuz: Güneşe doğru yükselmiş bir melek gördüm; ve o, güneşte uçan tüm kuşlara yüksek sesle dedi ki: Gelin; Yüce Tanrı'nın büyük şölenine katılın; kralların etini, tribünlerin ve kendini beğenmişlerin etini ve atların ve onların üstüne binenlerin etini ve özgür ve tutsak küçük büyük tüm insanların etini yiyin!"

"Demek Francesco, toplum dışına itilmişleri başkaldırıya kışkırtıyordu?"

"Hayır, bunu isteyen biri varsa, o da Fra Dolcino ve ardından gidenlerdi. Francesco, başkaldırmaya hazır olan toplumdışına itilmişleri Tanrı'nın kullarına katılmaya çağırıyordu. Sürü yeniden toplanacaksa, sürü dışına itilmişlerin yeniden bulunması gerekliydi. Francesco başarılı olamadı; bunu büyük bir acılıkla söylüyorum. Dışlanmışları yeniden bütünleştirmek için Kilise çevresinde eylem yapmak zorundaydı, Kilise çevresinde eylem yapmak için de onun yasasının onayını alması gerekiyordu; bundan bir tarikat doğacak, tarikat da, ortaya çıkarken, kıyısında itilmişlerin yer aldığı bir çember imgesini yeniden oluşturacaktı. Şimdi toplumdışına itilmişleri yeniden çevrelerinde toplayan Fraticelli ve Joachim'cilerin neden ortaya çıktıklarını anlıyorsun, değil mi?"

"Ama biz Francesco'dan söz etmiyorduk; sapkınlığın nasıl saf insanlar ve toplumdışına itilmişlerin bir ürünü olduğundan söz ediyorduk."

"Doğru. Sürüden dışlananlardan söz ediyorduk. Yüzyıllar boyunca, Papa ve İmparator erk için giriştikleri savaşlarda birbirlerini parçalarken, dışlanmışlar gerçek cüzamlılar gibi kıyıda yaşamayı sürdürdüler; cüzamlılar, bunların, bu olağanüstü meseli anlayabilmemiz için Tanrı'nın düzenlediği bir simgesinden başka bir şey değildir; böylece, 'cüzamlı' derken, 'dışlanmış, yoksul, saf, toplumdışına itilmiş, kırsal bölgelerden sökülüp atılmış, kentlerde aşağılanmış' kimseleri anlayacaktık. Ama biz anlamadık; cüzamın gizemi bizi tedirgin etti, çünkü işaretlerin niteliğini anlayamadık. Sürüden dışlanmış olsalar bile, onların tümü de İsa'nın sözüne dönerek köpeklerin ve çobanların davranışını suçlayacak ve bir gün onları cezalandırmaya söz verecek her vaazı dinlemeye hazırdırlar. Erk sahipleri her zaman anladılar bunu. Dış-

lanmışların toplumla yeniden bütünleştirilmesi, onların ayrıcalıklarının kısıtlanmasını gerektiriyordu; bu nedenle de, dışlandıklarının bilincine varan dışlanmışlar, öğretileri ne olursa olsun, sapkınlıkla damgalanıyorlardı. Dışlanmışlıklarının körleştirdiği bu insanlarsa, kendi adlarına, gerçekte hiçbir öğretiye ilgi duymuyorlardı. Sapkınlığın yanılgısı buradadır. Bir akımın sunduğu inancın önemi yoktur; önemli olan sunduğu umuttur. Sapkınlığı kazı, altında cüzamlıyı bulursun. Sapkınlığa karşı girişilen her savaşın istediği tek şey şudur: cüzamlının olduğu gibi kalması. Cüzamlılara gelince; onlardan ne bekleyebilirsin? Üçleme dogmasının ya da Aşai Rabbani ayininin tanımının ne kadarının doğru, ne kadarının yanlış olduğunu ayırt etmelerini mi? Hadi canım, Adso, bu oyunlar biz okumuş adamlar içindir. Basit insanların başka sorunları vardır. Hem unutma, bunların tümünü de yanlış yoldan çözerler. Bunun için sapkın olurlar."

"Peki, bazı insanlar niçin onları destekliyorlar?"

"Çünkü amaçlarına yarar; amaçları da seyrek olarak inançla ilgilidir; çoğu kez erki ele geçirmeye ilişkindir."

"Bunun için mi Roma Kilisesi kendisine karşı olanların tümünü sapkınlıkla suçluyor?"

"Bunun için. Kendi denetimi altına alabildiği ya da gereğinden çok güçlendiği, bu nedenle de karşısına almak iyi olmayacağı için, kabul etmek zorunda kaldığı bir sapkınlığı Ortodoksluk sayması da bunun için. Ama bunun kesin bir kuralı yok. Bu, krallar ya da laik beyler için de geçerli. Yıllar önce Cremona'da, İmparator'a bağlı olanlar Katharosçulara, sırf Roma Kilisesi'ni güç durumda bırakmak için yardım ettiler. Bazen kent meclisleri, sapkınları, İncil'i halk diline çevirmeye yüreklendirirler; halk dili artık kentlerin dili oldu; Latince ise Roma'nın dili. Bazen de Valdocuları desteklerler, çünkü onlar kadın erkek, küçük büyük herkesin, ister aşağı tabakadan,

ister yüksek tabakadan olsun, öğretmen ve vaiz olabileceklerini öne sürerler, böylece, din adamlarının yerine başka kimselerin konamamasını sağlayan ayrımı ortadan kaldırıyorlar!

"Ama öyleyse, aynı kent meclisleri niçin sapkınlara karşı çıkıp onların yakılması için Kilise'ye yardım ediyorlar?"

"Çünkü sapkınların, halk diliyle konuşan laiklerin ayrıcalıklarını da tehlikeye sokabileceğinin bilincine varıyorlar. İki yüz yıl önce, bir konseyde, o budala, bilgisiz Valdoculara güvenmemek gerektiği konusunda uyarıda bulunmuştu. Eğer doğru anımsıyorsam, onların belli bir oturma yerleri olmadığını, çıplak İsa'nın izinde, çıplak, yalınayak oradan oraya dolaşıp durdukları, hiçbir şeyleri olmadığı, her şeye ortaklaşa sahip oldukları, onlara gereğinden çok yer açılırsa, herkesi dışarıya atacakları söylenmişti. Bu nedenle kentler dilenci tarikatlarını, özellikle de biz Fransiskenleri tutuyorlardı; çünkü biz tövbe gereksinimi ile kentsel yaşam; Kilise ile alım satım işlerinden başka bir şey düşünmeyen kentsoylular arasında uyumlu bir denge sağlanmasına izin veriyorduk..."

"Tanrı sevgisiyle alım satım sevgisi arasında uyum sağlanabildi mi, peki?"

"Hayır, tinsel yenilenme akımları engellendi; Papa'nın tanıdığı bir tarikatın sınırları içinde yönlendirildi. Ama alttan alta sinsi sinsi akan şey yönlendirilemedi. Bir yandan hiç kimseye kötülüğü dokunmayan Flagellant akımlarına, bir yandan da Fra Dolcino'nunki gibi silahlı çetelere ya da Ubertino'nun sözünü ettiği Montefalco rahiplerinin büyücülük törenlerine doğru aktı..."

"Ama kim haklıydı, kim yanıldı?" diye sordum, şaşkın.

"Kendi açısından herkes hem haklıydı, hem haksız."

"Ama," diye bağırdım, başkaldırıya varan bir taşkınlıkla, "niçin bir tavır almıyorsunuz, niçin bana gerçeğin

nerede yattığını söylemiyorsunuz?"

William, üstünde çalıştığı camı ışığa tutarak bir süre sustu. Sonra camı masanın üstüne indirip camın altında bir alet gösterdi bana. "Bak," dedi. "Ne görüyorsun?"

"Aleti; biraz daha büyük olarak."

"İşte: Yapabileceğimiz şey, olsa olsa daha yakından bakmaktır."

"Ama alet hep aynı alet!"

"Venantius'un elyazması da, bu camlar sayesinde onları okuduğum zaman gene aynı kalacak. Ama belki de onu okuduktan sonra gerçeğin bir bölümünü daha iyi öğreneceğim. Ve belki de manastırın yaşamını iyileştirebileceğiz."

"Ama bu yetmez ki!"

"Sandığından daha çok şey söylüyorum, Adso, Roger Bacon'dan daha önce de söz etmiştim sana. Belki de gelmiş geçmiş en akıllı adam değildi, ama bilim sevgisini esinleyen umudu beni her zaman büyülemiştir. Bacon, basit insanların gücüne, gereksinimlerine, tinsel buluşlarına inanıyordu. Yoksulların, dışlanmışların, budalaların ve okuryazar olmayanların çok kez Tanrı'nın ağzından konuştuklarına inanmasaydı, iyi bir Fransisken olamazdı. Onları yakından tanımış olsaydı, tarikata bağlı taşralılardan çok Fraticelli'lere karşı uyanık olurdu. Basit insanlarda, çoğu zaman geniş kapsamlı, genel yasalar ortaya çıkarma çabaları içinde yiten okumuşlarda olmayan bir şey var. Bir bireyin sezgisi var onlarda. Ama bu sezgi tek başına yeterli değildir. Basit insanlar kendi gerçeklerini belki de kilise bilginlerinden daha doğru olarak kavrarlar, ama onu düşüncesizce eylemler içinde yok ederler. Ne yapmalı? Basit insanları eğitmeli mi? Çok kolay ya da çok güç bir şey bu. Hem sonra hangi bilgileri öğretmeli onlara? Abbone'nin kitaplığındakileri mi? Fransisken üstatlar bu sorunu incelediler. Büyük

Bonaventura, bilge kişilerin, basit insanların davranışları içinde saklı olan gerçeği kavramsal açıklığa kavuşturmaları gerektiğini söylüyordu..."

"Basit insanların yoksulluğa çağrılarını tanrıbilimsel kararlara dönüştüren Perugia Ruhani Meclisi ya da Ubertino'nun bilgince anıları gibi," dedim.

"Evet, ama gördüğün gibi bu çok güç oluyor, olduğu zaman da basit insanların gerçeği, güçlülerin gerçeğine dönüşmüş oluyor; yoksul yaşam süren rahipten çok, İmparator Ludwig'in işine yarayan bir gerçeğe. Onların yaşantısına nasıl yakın olunabilir, sözgelimi onların işevuruk erdemi, çalışma yeteneği, onların dünyasını dönüştürmek ve daha iyi kılmak için nasıl korunabilir? Bacon'ın sorunu buydu. '*Quod enim laicali ruditate turgescit non habet effectum nisi fortuito,*'[1] diyordu. Basit insanların yaşantılarının yabanıl ve denetlenemez sonuçları vardır. *Sed opera sapientiae certa lege vallantur et in finem debitum eficaciter diriguntur.*[2] Ona göre yeni doğa bilimi, bilimadamlarının, basit insanların düzensiz ama kendi tarzında gerçek ve doğru beklentiler yığınını yansıtan temel gereksinimlerini eşgüdümlü kılmaya yönelik yeni ve büyük girişimi olmalıydı. Ancak, Bacon'a göre, bu girişim Kilise tarafından yöneltilmeliydi; ama ben bunu, onun zamanında din adamları topluluğunun bilimadamları topluluğuyla özdeşleştirilmesinden ötürü söylediğine inanıyorum. Bugün durum değişti; manastır ve katedrallerin dışında, hatta üniversitelerin bile dışında bilimadamları yetişiyor. Örneğin bu ülkede, yüzyılımızın en büyük filozofu bir rahip değil, laik biriydi. Şu

1. (Lat.) Laiklerin kabaca şişirdikleri şeyler, şans yardım etmezse etkili olmaz. (Ç.N.)

2. (Lat.) Ancak, bilimsel yapıtlar belli bir yasayla geçerli kılınır ve etkili bir biçimde zorunlu sonuca yöneltilir. (Ç.N.)

Floransalıdan söz ediyorum; şiirinden söz edildiğini işitmişsindir; hiç okumadım o şiiri, çünkü halk dilini anlamıyorum; bildiğimce pek de hoşuma gitmezdi, çünkü bizim yaşantılarımıza çok uzak olan şeylerden söz ediyor. Ama kanımca, öğeler, tüm kozmos ve devletlerin yönetimi hakkında bugüne değin bize sunulan en akıllıca şeyleri o yazdı. Bugün ben ve arkadaşlarım, insancıl sorunların yönetimi için, yasa yapmanın Kilise'ye değil, halk meclisine düştüğüne inanıyoruz; aynı şekilde, gelecekte bu yeni ve insancıl tanrıbilimi önermek de bilimadamlarına düşecektir; bu tanrıbilim ise doğal felsefe ve pozitif büyüdür."

"Çok güzel bir girişim," dedim, "ama böyle bir şey olabilir mi?"

"Bacon buna inanıyordu."

"Ya siz?"

"Ben de inanıyorum. Ama buna inanmak için, basit insanların, biricik iyi sezgi olan birey sezgisine sahip olmakta haklı olduklarından emin olmalıyız. Ama eğer bireyin sezgisi biricik iyi sezgiyse, iyi büyünün, onun aracılığıyla ve onu yorumlayarak işlevsel olacağı evrensel yasaları yeniden oluşturmayı bilim nasıl başaracaktır?"

"Evet," dedim, "bunu nasıl yapabilir?"

"Artık ben de bilmiyorum. Oxford'da, şimdi Avignon'da bulunan arkadaşım Ockham'lı William'la birçok tartışmamız oldu. Zihnime kuşku tohumları saçtı. Çünkü eğer yalnızca bireyin sezgisi doğruysa, aynı nedenler aynı sonuçları doğurur önermesini kanıtlamak güç olur. Tek bir beden, bir yerde soğuk ya da sıcak, tatlı ya da acı, ıslak ya da kuru olabilir; bir başka yerdeyse olmayabilir. Sonsuz yeni varlıklar yaratmaksızın tek parmağımı bile kıpırdatamazsam, tüm nesneleri düzenleyen evrensel bağı nasıl ortaya çıkarabilirim? Çünkü böyle bir edimle, parmağımla tüm öteki nesnelerin konumu

arasındaki ilişkiler değişir. Zihnim tek tek varlıklar arasındaki bağıntıları ilişkiler aracılığıyla algılar, ama bunun evrensel ve değişmez olduğunun güvencesi nedir?"

"Ama belli bir cam kalınlığının belli bir görme gücüne denk düştüğünü biliyorsunuz; bunu bildiğiniz için de, şimdi kendinize yitirdiğiniz camlar gibi camlar yapabiliyorsunuz; yoksa nasıl yapabilirdiniz?"

"Zekice bir yanıt, Adso. Gerçekten de benim geliştirdiğim önerme şu: Eşit kalınlık, kaçınılmaz olarak eşit görme gücüne denk düşer. Bu önermeyi ortaya attım, çünkü başka vesilelerle, aynı tip bireysel sezgilerim oldu. Kuşkusuz, bitkilerin sağaltma gücünü sınayan herkes, aynı türden tek tek bitkilerin hasta üzerinde aynı nitelikte eşit etkileri olduğunu bilir; bu nedenle de araştırmacı, belli tipten her bitkinin ateşli hastalara iyi geldiği ya da belli tipten her camın gözün görme yetisini eşit ölçüde artırdığı önermesini biçimlendirir. Bacon'ın sözünü ettiği bilim kuşkusuz bu önermelere dayanıyor. Dikkat et, nesnelere ilişkin önermelerden söz ediyorum, nesnelerden değil. Bilim önermeler ve onların terimleriyle uğraşır; terimler de tekil nesneleri belirtirler. Anlıyorsun, değil mi, Adso, önermemin doğruluğuna inanmalıyım, çünkü onu deneyle öğrendim; ama ona inanmak için evrensel yasalar olduğunu varsaymalıyım. Ama onlardan söz edemiyorum, çünkü evrensel yasaların ve kurulu bir düzenin var olduğu kavramının kendisi, Tanrı'nın bunların tutsağı olduğunu sezdirir; oysa Tanrı öylesine saltık bir biçimde özgür bir şeydir ki, eğer isterse isteminin tek bir edimiyle dünyayı değiştirebilir."

"Eğer doğru anlıyorsam, bir şey yapıyorsunuz ve niçin yaptığınızı biliyorsunuz, ama ne yaptığınızı, niçin bildiğinizi bilmiyorsunuz."

William'ın bana beğenerek baktığını övünçle söylemeliyim. "Belki de öyledir. Ne olursa olsun, bu sana, inan-

dığım halde, inandığım gerçek konusunda niçin böyle kararsız kaldığımı anlatır."

"Siz Ubertino'dan daha gizemcisiniz!" dedim, kötücüllükle.

"Belki de. Ama gördüğün gibi, doğanın nesneleri üstünde çalışıyorum. Yürütmekte olduğum soruşturmada da kimin iyi, kimin kötü olduğunu değil, dün gece yazı salonunda kimin bulunduğunu, gözlük camlarını kimin aldığını, karda bir başka gövdeyi sürükleyen bir gövdenin izlerini kimin bıraktığını ve Berengar'ın nerede olduğunu öğrenmek istiyorum. Bunlar olgulardır. Daha sonra onları birbirine bağlamaya çalışacağım – eğer yapabilirsem, çünkü hangi sonucun hangi nedenden doğduğunu söylemek güç. Bir meleğin araya girmiş olması her şeyi değiştirmeye yeterdi; böylece bir şeyin, başka bir şeyin nedeni olduğunun kanıtlanamamasında şaşılacak bir şey yok. Gene de insan her zaman denemeli bunu, şimdi benim yaptığım gibi."

"Sizin yaşamınız çetin," dedim.

"Ama Brunellus'u buldum," diye bağırdı William, iki gün önceki at olayını anımsayarak.

"Öyleyse dünyanın bir düzeni var!" diye bağırdım ben de, zafer kazanmışçasına.

"Öyleyse, benim şu zavallı kafamda birazcık düzen var," diye yanıtladı William.

Tam o sırada Nicola, zafer kazanmışçasına, elindeki hemen hemen bitmiş bir çatalı göstererek yeniden içeri girdi.

"Bu çatal zavallı burnumun üstüne konunca," dedi William, "belki zavallı kafam daha da düzenli olur."

Bir çömez gelip Başrahip'in William'ı görmek istediğini ve onu bahçede beklediğini bildirdi. Üstadım deneylerini ertelemek zorunda kaldı ve hızlı hızlı buluşma yerine doğru yürüdük. Oraya yaklaşırken William sanki

unuttuğu bir şeyi ancak o anda anımsamış gibi elini alnına vurdu.

"Bu arada," dedi, "Venantius'un kabala işaretlerini çözdüm."

"Tümünü mü? Ne zaman?"

"Sen uyurken. Hem tümüyle ne kastettiğine bağlı. Mum ışığında beliren işaretleri çözdüm; senin kopya ettiklerini. Yunanca notlarınsa yeni camlarıma kavuşuncaya dek beklemeleri gerekecek."

"Peki *finis Africae*'nin giziyle mi ilgiliydi?"

"Evet, anahtar da oldukça kolaydı. Venantius, beş gezegen, on iki burç, iki ışık veren gök cismi ve dünya için de sekiz işaret kullanmış. Toplam yirmi işaret. Latin alfabesinin harfleriyle bağlantı kurmaya yeterli – *unum* ve *velut* sözcüklerinin baş harflerinin sesini belirtmek için aynı harfi kullanabileceğini düşünürsen.[1] Harflerin sırasına gelince; bunu biliyoruz. İşaretlerin sırası ne olabilir? Gökyüzünün düzenini düşündüm; burç kadranını en dış çembere koyarak. Böylece, Dünya, Ay, Merkür, Venüs, Güneş vb., sonra bunun ardından burç işaretlerini geleneksel sıralarına göre yerleştirdim, Sevilla'lı Isidorus'un onları sınıflandırdığı gibi, Koç burcu ve ilkbahar noktasıyla başlayıp Balık burcuyla bitirerek. Şimdi, bu anahtarı uygulamayı denersen, Venantius'un mesajı anlam kazanır."

Bana, büyük Latin harfleriyle, üstüne çevriyazıyla; *Secretum finis Africae manus supra idolum age primum et septimum de quatuor*[2] yazdığı parşömeni gösterdi.

"Açık değil mi?" diye sordu.

"Putun üstündeki el dördün birincisi ve yedincisi

1. Latincede "U" harfi, başlangıçta "V" olup giderek "U"ya dönüşmüştür. (Ç.N.)

2. (Lat.) Africa'nın sonunun gizi: Putun üstündeki el, dördün birincisinde ve yedincisinde işler. (Ç.N.)

üstünde işler..." diye yineledim başımı sallayarak. "Hiç de açık değil!"

"Biliyorum, Venantius'un, *idolum*[1] sözcüğüyle ne demek istediğini bilmemiz gerek. Bir imge mi, bir hayalet mi, bir resim mi? Sonra, birincisi ve yedincisi olan dört nedir? Bunlar ne yapılacak? Yerinden mi oynatılacak, basılacak mı, çekilecek mi?"

"Öyleyse hiçbir şey bilmiyoruz ve başlangıç noktamızdayız," dedim büyük bir hayal kırıklığıyla. William durdu, pek de iyicil olmayan bir havayla bana baktı. "Oğlum," dedi, "karşında, alçakgönüllü bilgisi ve Tanrı'nın sonsuz gücüne borçlu olduğu azıcık yeteneğiyle, birkaç saatte yazanın kendinden başka herkese mühürlü olduğuna inandığı gizli bir şifreyi çözmeyi başarmış değersiz bir Fransisken var... Sense, zavallı cahil yumurcak, tutmuş hâlâ başlangıç noktasında olduğumuzu söylemeye kalkışıyorsun."

Beceriksizce özür diledim. Üstadımın onurunu incitmiştim; oysa yaptığı çıkarsamaların hızından ve doğruluğundan ötürü ne denli böbürlendiğini biliyordum. William gerçekten de beğeniye değer bir iş başarmıştı; kurnaz Venantius, buluşunu karanlık bir burç alfabesinin ardına gizlemekle kalmayıp çözülmesi olanaksız bir bilmece de tasarlamışsa, bu onun suçu değildi.

"Önemli değil, önemli değil, özür dileme," diye düşüncelerimin arasına girdi. "Ne de olsa haklısın. Henüz çok az şey biliyoruz. Hadi gidelim."

1. Latince "put" anlamına gelen *idolum* sözcüğü, Yunanca (hayal, hayalet, hortlak, imge anlamlarına gelen) *eidolon* sözcüğünden gelir. (Ç.N.)

Üçüncü gün
GÜNBATIMI

Başrahip yeniden ziyaretçilerle konuşuyor; William'ın labirentin bilmecesini çözmek için bazı şaşırtıcı fikirleri vardır; sonunda bunu çok mantıklı bir biçimde başarır. Sonra William ile Adso eritme peynir yerler.

Başrahip karanlık, kaygılı bir görünüşle bizi bekliyordu. Elinde bir kâğıt vardı.

"Conques Başrahibi'nden şimdi bir mektup aldım," dedi, "Johannes'in Fransız askerlerinin komutanlığına getirdiği ve elçilerin güvenliğinin sorumluluğunu verdiği adamın adını açıklıyor. Asker değil, saray mensubu da değil; aynı zamanda heyetin bir üyesi."

"Çeşitli niteliklerin az rastlanır bir biçimde bir araya gelmesi," dedi William, tedirgin. "Kim bu adam?"

"Bernard Gui; Bernardo Gui de diyebilirsiniz."

William, ne benim ne de Başrahip'in anlamadığı, kendi dilinde bir ünlem koyuverdi. Belki de anlamadığımız hepimiz için iyi oldu, çünkü William'ın ağzından çıkan sözcük açık saçık bir sözcükmüş gibi çınladı.

"Bu iş hoşuma gitmedi," diye ekledi hemen. "Bernardo yıllarca Toulouse bölgesinde sapkınların baş belası kesildi; Valdocuları, Beghard'ları, Fraticelli ve Dolsiniyenleri kovuşturmak ve yok etmekle görevli olanların yarar-

lanması için, *Practica officii inquisitionis heretice provitatis*[1] adında bir de kitap yazdı."

"Biliyorum. Kitabı biliyorum; bir öğretim harikası."

"Bir öğretim harikası," diye kabul etti William. "Kitap geçmiş yıllarda Flandre'da ve burada, Yukarı İtalya'da, ona birçok görev vermiş olan Papa Johannes'e sunulmuş. Bernardo Galiçya'da piskoposluğa atandığı zaman bile piskoposluk bölgesinde hiç görünmedi; sorguculuk etkinliğini sürdürdü. Şimdi Lodève Piskoposluğu'na çekildiğini sanıyordum, ama görülüyor ki Johannes onu yeniden göreve çağırmış hem de burada, Kuzey İtalya'da. Niçin başkası değil de Bernardo ve niçin silahlı kuvvetlerin sorumluluğunu almış olarak?"

"Bunun yanıtı şu," dedi Başrahip, "dün size açıkladığım tüm korkuları da doğruluyor. İyi biliyorsunuz ki – bunu bana itiraf etmek istemeseniz de– İsa'nın ve Kilise'nin yoksulluğuna ilişkin, Perugia Ruhani Meclisi'nce öne sürülen görüşler, birçok tanrıbilimsel kanıtla desteklense de birçok sapkın akımca çok daha az sakınımlı ve çok daha az Ortodoks bir biçimde öne sürülen görüşlerin aynı. Cesenà'lı Michele'nin –İmparator tarafından oluşturulan– görüşlerinin, Ubertino'nun ve Angelo Clareno'nun görüşleriyle aynı olduğunu göstermek hiç de zor değil. Bu noktaya kadar iki heyet görüş birliği içinde olacaklardır. Ama Gui daha fazlasını yapabilir, buna da yeteneği var: Perugia'nın öne sürdüğü savların, Fraticelli ya da Sözde Havariler'inkilerle aynı olduğunu öne sürmeye çalışacaktır.

"Bernardo olmasa bile bu noktaya gelineceği biliniyordu. Bernardo, olsa olsa, Ruhani Meclis'in yeteneksiz adamlarından daha etkin bir biçimde davranacak; onun-

1. (Lat.) Sapkınların Sorgulanmasına İlişkin Uygulama. (Ç.N.)

la girişilecek tartışma da kaçınılmaz olarak daha incelikli olacaktır."

"Evet," dedi Başrahip, "ama eğer yarına dek iki, belki de üç cinayeti işleyen kişiyi ortaya çıkaramazsak, Bernardo'nun manastırın işlerini denetlemesine izin vermek zorunda kalacağım."

"Doğru," diye mırıldandı William, kaygılı. "Yapılacak hiçbir şey yok. Dikkatli olmalıyız; gizemli katile karşı uyanık davranacak olan Bernardo'ya karşı biz de uyanık olmalıyız. Belki de iyi olur; katille uğraşan bir Bernardo tartışmalara katılmak için daha az vakit bulur."

"Katili ortaya çıkarmakla uğraşan bir Bernardo, benim yetkim için bir çıbanbaşı olacaktır; bunu unutmayın. Bu uğursuz olay, ilk kez bu duvarlar arasındaki otoritemin bir bölümünden vazgeçmeye zorluyor beni; yalnız bu manastırın tarihinde değil, Cluny tarikatının tarihinde de yeni bir şey bu. Buna engel olmak için elimden gelen her şeyi yaparım. Yapılacak ilk iş de heyetleri kabul etmemek."

"Bu önemli karar üstünde düşünmenizi siz yüce Efendimizden özellikle rica ederim," dedi William. "Elinizde İmparator'un bir çağrı mektubu var; büyük bir heyecanla bizim..."

"Beni İmparator'a bağlayan şeyin ne olduğunu biliyorum," dedi Başrahip terslikle, "bunu siz de biliyorsunuz. Öyleyse, yazık ki geri çekilemeyeceğimi de biliyorsunuz. Ama bütün bunlar çok çirkin. Berengar nerede, başına ne geldi? Ne yapıyorsunuz?"

"Ben uzun zaman önce bazı etkin soruşturmalar yürütmüş olan bir rahibim yalnızca. Gerçek iki günde ortaya çıkarılmaz. Hem bana nasıl bir yetki verdiniz? Kitaplığa girebiliyor muyum? İstediğim bütün soruları sorabilir miyim?"

"Cinayetlerle kitaplık arasında hiçbir ilişki göremi-

yorum," dedi Başrahip, öfkeli.

"Adelmo minyatürcüydü; Venantius çevirmen; Berengar ise kütüphaneci yardımcısı..." diye açıkladı William sabırla.

"Bu anlamda altmış rahibin tümünün de kitaplıkla ilişiği var, tıpkı kiliseyle olduğu gibi. Niçin kiliseyi araştırmıyorsunuz öyleyse? William Birader, siz burada, benim tarafımdan görevlendirilmiş olarak ve sizden bu soruşturmayı yürütmenizi rica ettiğim sınırlar içinde, bir soruşturma yapıyorsunuz. Bunun dışında, bu duvarlar arasında, Tanrı'dan sonra ve onun lütfuyla burada tek yetkili benim. Bu Bernardo için de geçerli olacak. Hem," diye ekledi, daha yumuşak bir sesle, "Bernardo buraya özellikle toplantıya katılmak için gelmiyor da olabilir. Conques Başrahibi, bana onun İtalya'nın güneyine ineceğini yazıyor. Papa'nın, Poggetto Kardinali Bertrando' dan, Bologna'dan gelip Papalık heyetinin başkanlığını üstlenmesini istediğini de yazıyor. Belki de Bernardo buraya kardinalle buluşmak için geliyor."

"Bu, daha geniş bir açıdan bakıldığında, daha da kötü olur. Bertrando Orta İtalya sapkınlarının baş belasıdır. Sapkınlara karşı girişilen savaşın bu iki şampiyonunun karşılaşması, bu ülkede, sonunda bütün Fransisken hareketini içine alacak daha geniş bir saldırının habercisi olabilir..."

"Bundan İmparator'u derhal haberdar edeceğiz," dedi Başrahip, "ancak o zaman tehlike yakın olmaz. Tetikte olalım. Hoşça kalın."

Başrahip uzaklaşırken William bir süre sustu. Sonra bana, "Her şeyden önce, telaşa kapılmamaya çalışalım, Adso," dedi. "Birçok ayrıntılı bireysel deneyim birikimini gerektiren durumlarda olaylar çabuk çözülmez. Ben laboratuvara dönüyorum, çünkü mercekler olmaksızın yalnızca elyazmasını okuyamamakla kalmam, bu gece

kitaplığa gitmenin de bir anlamı olmaz. Git bak bakalım, Berengar'dan bir haber var mı?"

Tam o sırada Morimondo'lu Nicola çok kötü haberlerle koşa koşa yanımıza geldi. William'ın onca umut bağladığı en iyi cam daha da inceltmeye çalışırken kırılmıştı. Onun yerine koyabileceği bir başka cam da, çatala yerleştirirken çatlamıştı. Nicola avutulmaz bir biçimde bize gökyüzünü gösterdi. Günbatımı vakti gelmiş, karanlık çöküyordu. O gün artık çalışılamazdı. Bir gün daha yitirildi, dedi William acı acı (bana sonradan itiraf ettiğine göre), camcı ustasının gırtlağına sarılma isteğini bastırarak; oysa Nicola yeterince küçük düşmüştü.

Onu küçük düşmüşlüğüyle baş başa bırakarak Berengar hakkında bilgi edinmeye gittik. Doğal olarak hiç kimse bulamamıştı onu.

Kendimizi bir çıkmazda hissediyorduk. Ne yapacağımızı bilmeden dehlizde biraz dolaştık. Ama az sonra William'ın hiçbir şey görmüyormuş gibi gözlerini boşluğa dikerek dalıp gittiğini gördüm. Az önce cüppesinden haftalarca önce topladığını gördüğüm otlardan bir kökçük çıkarmış, sanki dingin bir uyarılma sağlıyormuş gibi çiğniyordu. Gerçekten de dalgın görünüyordu, ama zihninin boşluğunda yeni bir düşünce kıvılcımlanmışçasına sık sık gözleri parlıyor; sonra bir kez daha o kendine özgü ve etkin zihin körlüklerinden birine dalıyordu. Ansızın, "Kuşkusuz, insan..." dedi.

"Ne yapabilir?" diye sordum.

"Labirentte yolumuzu nasıl bulabileceğimizi düşünüyordum. Gerçekleştirmesi kolay değil, ama etkili olabilir... Önünde sonunda, doğu kulesinin içinden çıkılıyor; bunu biliyoruz. Şimdi tut ki bize kuzeyin nerede olduğunu bildiren bir makinemiz var. Ne olurdu?"

"Doğal olarak sağımıza doğru yürümek yeterdi; doğuya doğru gitmiş olurduk. Ya da ters yönde gitmek yeterdi; o zaman da güney kulesine doğru gittiğimizi bilirdik. Ama böyle bir mucizenin olduğunu varsaysak bile, labirent labirenttir; doğuya yönelir yönelmez doğru gitmemizi önleyen bir duvar çıkardı karşımıza; böylece gene yolumuzu yitirirdik," dedim.

"Doğru ama sözünü ettiğim makine olsaydı, *hep* kuzeyi gösterirdi; yönümüzü değiştirsek bile; üstelik hangi noktada olursak olalım, ne yöne döneceğimizi gösterirdi bize."

"Harika bir şey olurdu bu. Ama bunun için bu makineye sahip olmamız, onun da bize, güneşi ve yıldızları görmeden de, gece vakti ve kapalı yerde kuzeyi gösterebilmesi gerekirdi... Sizin Bacon'ınızın bile böyle bir makinesi yoktu sanırım!" Güldüm.

"Yanılıyorsun," dedi William, "çünkü böyle bir makine yapıldı; bazı denizciler kullandılar bile. Onun yıldızlara ya da güneşe ihtiyacı yok, çünkü Severinus'un hastanesinde gördüğümüze benzer, demiri çeken olağanüstü bir taşın gücünden yararlanıyor bu makine. Bacon incelemiş onu; Maricourt Pierre adında bir Picard büyücüsü de birçok yararını anlatmış."

"Peki, siz yapmasını biliyor musunuz?"

"Yapmasına yapılır. Taş sayısız harikalar yaratmakta kullanılabilir; bu arada hiçbir dış güç olmaksızın sürekli olarak hareket eden bir makine de yapılabilir, ama en basit buluş Baylek el-Kabayakî adında bir Arap tarafından betimlenmiş. Su dolu bir kap alıp içinde demirden bir iğne saplanmış bir mantarı yüzdürürsün. Sonra iğne taşın özelliklerini kazanıncaya değin taşı daireler çizerek suyun yüzeyinde gezdirirsin. O zaman iğne –bir eksenin çevresinde dönebilseydi, taş da aynı şeyi yapardı– ucu kuzeyi gösterecek biçimde kalır; elinde su dolu bir

kapla dolaşırsan, iğne hep Kutupyıldızı'na doğru döner. Kabın kıyısına, Kutupyıldızı'na göre, doğu, güney, batı vb. işaretlersen, doğu kulesine varmak için kitaplıkta hangi yöne döneceğini hep bileceğini söylememe gerek yok..."

"Ne olağanüstü bir şey!" diye bağırdım. "Peki ama iğne niçin hep kuzeyi gösteriyor? Taş demiri çekiyor; bunu anladım; çok miktarda demirin taşı çekebileceğini de tasarlayabiliyorum. Demek ki... demek ki Kutupyıldızı yönünde dünyanın en uç sınırında büyük demir madenleri var!"

"Gerçekten de birisi böyle olduğunu öne sürdü. Ancak iğne tam Çobanyıldızı'nın yönünü göstermiyor; gökyüzü meridyenlerinin kesişme noktasını gösteriyor. Bu da, söylendiği gibi şunu gösterir: *Hic lapis gerit in se similitudinem coeli*[1] ve mıknatısın kutupları, eğimlerini yeryüzünün kutuplarından değil, gökyüzünün kutuplarından alır. Bu da, doğrudan doğruya özdeksel nedensellik söz konusu olmaksızın, uzaktan yönetilen bir edime güzel bir örnek oluşturur: Dostum Jandun'lu Jean'ın, İmparator kendisinden Avignon'u yerin dibine batırmasını istemediği zamanlar uğraştığı bir sorun..."

"Öyleyse gidip Severinus'un taşıyla bir kap, biraz su, bir de mantar alalım..." dedim, heyecanla.

"Dur bir dakika," dedi William. "Bilmem neden, filozofların tanımına göre ne denli kusursuz olursa olsun, mekanik işlerliği bakımından kusursuz olan hiçbir makine görmedim ben. Oysa bir köylünün bugüne değin hiçbir filozofun betimlemediği orağı hep gerektiği gibi çalışır... Korkarım labirentte bir elde lamba, ötekinde su dolu bir kapla dolaşmak... Ama, dur! Aklıma başka bir

1. (Lat.) Bu taş gökyüzüyle benzerlik gösterir. (Ç.N.)

şey geliyor. Labirentin dışında da olsak makine, kuzeyi gösterecekti, değil mi?"

"Evet, ama o zaman bize hiçbir yararı olmaz, çünkü güneş ve yıldızlar var," dedim.

"Biliyorum, biliyorum. Ama eğer makine içeride de, dışarıda da işliyorsa, kafamız niçin öyle olmasın?"

"Kafamız mı? Elbette dışarıda işliyor; gerçekten de dışarıdayken *Aedificium*'un konumunu çok iyi biliyoruz! Ama içeri girince hiçbir şey anlamaz oluyoruz!"

"Doğru. Ama şimdi makineyi unut. Makineyi düşünmek, doğal yasalar ve düşünme yasalarımız üstüne düşünmeye itti beni. Sorun şu: *Aedificium*'u dışarıdan, içerideki gibi betimlemenin yolunu bulmalıyız..."

"Ama nasıl?"

"Dur bir düşüneyim, çok güç olmasa gerek..."

"Peki, dün sözünü ettiğiniz yöntem? Kömürle işaretler koyarak labirenti boydan boya geçmek istemiyor muydunuz?"

"Hayır," dedi, "düşündükçe daha az inandırıcı geliyor bana. Belki de kuralı iyi hatırlayamıyorum ya da bir labirentte dolaşmak için, kapıda bir ipin ucunu tutarak bizi bekleyen iyi yürekli bir Arian gerekli. Ama böylesine uzun ip yok ki. Olsa bile (masallar çoğu kez gerçeği söyler), bir labirentten ancak bir dış yardımla çıkılabileceği anlamına gelirdi bu. Öyle bir yol bulmalı ki, dışsal yasalar içsel yasalarla aynı olsun. Tamam Adso, matematik biliminden yararlanacağız. İbn Rüşd'ün dediği gibi, yalnız matematik bilimlerde, bizce bilinen nesneler mutlak olarak bilinen nesnelerle özdeşleştirilebilir."

"Görüyorsunuz ya, evrensel kavramların varlığını kabul ediyorsunuz."

"Matematik kavramlar zihnimizin öyle bir biçimde kurduğu önermelerdir ki, ister bu kavramlar doğuştan var olsun, ister matematik bilimi öteki bilimlerden daha

önce bulunmuş olsun, her zaman gerçekmiş gibi işlerler. Kitaplık da matematik biçimde düşünen bir insan zihni tarafından yapılmıştır; çünkü matematik olmadan labirent yapamazsın. Bu nedenle biz de matematik önermelerimizi, kitaplığı yapanın önermeleriyle karşılaştırmalıyız; bu karşılaştırmadan bilim üretilebilir, çünkü matematik, terimler üstüne terimler kurma bilimidir. Neyse, beni fizikötesi tartışmalara sürüklemeyi bırak. Hangi şeytan girdi içine bugün? Sen bunları bırak da, gözlerin iyi görüyor madem, bir kâğıt, bir levha, üstüne işaretler konabilecek bir şey al, bir de... uç... iyi, almışsın. Aferin, Adso. Şimdi hazır daha karanlık bastırmamışken gidip *Aedificium*'un çevresinde bir dolanalım."

Bunun üzerine *Aedificium*'un çevresinde uzun uzun dolaştık. Yani doğu, güney ve batı kulelerini ve onları birleştiren duvarları uzaktan inceledik. Çünkü yapının geri kalanı uçuruma bakıyordu, ama simetri nedeniyle, gördüğümüz kısımdan daha değişik olmaması gerekiyordu.

William elimdeki levhaya kesin notlar aldırırken, her duvarda iki, her kuledeyse beş pencere olduğunu gördüğümüzü söyledi.

"Şimdi düşün," dedi üstadım. "Gördüğümüz her odanın bir penceresi vardı..."

"Yedi duvarlı olan odanın dışında," dedim.

"Bu da doğal, her kulenin ortasındaki odalar bunlar."

"Yedigen biçiminde olmayan penceresiz odalar da gördük."

"Onları unut şimdi. Önce kuralı bulalım, sonra kuraldışı durumları açıklamaya çalışırız. Şimdi: Dışarıdan bakıldığında, her kulede beş oda, her duvarda, her biri tek pencereli iki oda var. Ama pencereli bir odadan *Aedificium*'un merkezine doğru ilerlenecek olursa, pencereli bir başka salona daha rastlanıyor. Bu da, içeride de pencereler olduğunu gösteriyor. Şimdi, ortadaki açıklı-

ğın, mutfaktan ve yazı salonundan görünen açıklığın biçimi nedir?"

"Sekizgen," dedim.

"Çok güzel. Bu sekizgenin her duvarında pekâlâ iki pencere olabilir. Bu demektir ki, sekizgenin her duvarında iki iç oda var. Doğru mu?"

"Peki, ya penceresiz odalar?"

"Hepsi sekiz tane. Gerçekten de, her kuledeki yedi duvarlı iç salonun beş duvarı, kuledeki beş odaya açılıyor. Geri kalan iki duvar nereye bitişik? Dış duvarlar boyunca sıralanan odalara bitişik olamaz; yoksa o odalarda pencere olurdu; aynı nedenle, sekizgen boyunca sıralanmış odalara da bitişik olamaz, çünkü, o zaman gereğinden çok uzun olurdu bu odalar. Kitaplığın yukarıdan bakıldığında nasıl görüneceğini gösteren bir taslak çizmeye çalış. Her kulede; yedigen biçimindeki odaya bitişik iki oda olması gerektiğini görürsün; bu iki oda, ortadaki sekizgen biçimindeki açıklığa bitişik iki odaya açılıyor."

Üstadımın önerdiği taslağı çizmeye çalıştım ve bir zafer çığlığı koyuverdim. "Her şeyi biliyoruz artık! İzin verin sayayım... Kitaplıkta elli altı oda var; bunların dördü yedigen, elli ikisi az çok kare biçiminde; bunların da sekizinin penceresi yok; yirmi sekizi dışarıya, on altısı ise içeriye bakıyor!"

"Dört kulenin her birinin ise dört duvarlı beşer odası var; birer de yedi duvarlı odası... Kitaplık, çeşitli ve olağanüstü anlamlar yüklenebilecek bir göksel uyuma göre yapılmış..."

"Olağanüstü bir buluş," dedim, "ama yönümüzü bulmak niçin böylesine güç?"

"Çünkü geçitlerin konumu hiçbir matematik yasaya uymuyor. Bazı odalardan birkaç başka odaya geçilebiliyor, bazılarındansa yalnızca bir odaya; bu durumda başka hiçbir yere açılmayan odalar yok mu diye sorma-

lıyız kendi kendimize. Bunu, bir de güneşin durumuna bakarak bir ipucu çıkarılamayacağını düşünürsen (görüntülerle aynaları da buna eklersen) labirentin, içine giren birini nasıl şaşırtabileceğini anlarsın; hele bu kişi bir suçluluk duygusuyla zaten tedirginse. Dün gece yolumuzu bulamayınca nasıl bir umutsuzluğa kapıldığımızı düşün. Aşırı düzenle sağlanan aşırı karışıklık: Çok ince bir hesap olduğu görülüyor. Kitaplığı yapanlar büyük ustalarmış."

"Peki yönümüzü nasıl bulacağız?"

"Artık zor değil. Kitaplığın planına az çok uyması gereken çizdiğin haritayla, birinci yedigen odaya girer girmez, iki kör odadan birine doğru yürüyeceğiz. Sonra, hep sağa dönerek üç ya da dört oda sonra gene bir kuleye gireceğiz; bu kuzey kulesi olabilir; sonra solda, yedigen biçimindeki salona bitişik başka bir kör odaya gireceğiz; bu oda, sağda, şimdi anlattığıma benzer bir yol bulmamızı sağlayacak. Sonunda batı kulesine varacağız."

"Evet, eğer bütün bu odalar bütün öteki odalara açılsaydı..."

"Doğru. Bunun için senin haritana gerek duyacağız; kör duvarları harita üstünde işaretleyeceğiz; nerelere saptığımızı bileceğiz. Bu güç olmayacak."

"Ama bunun başarılı olacağına emin miyiz?" diye sordum, şaşmış, çünkü her şey gereğinden çok kolay görünüyordu bana.

"Olacak," diye yanıtladı William. "*Omnes enim causae effectuum naturalium dantur per lineas, angulos et figuras. Aliter enim impossibile est scire propter quid in illis,*"[1] diye alıntıladı. "Bunlar, Oxford'daki büyük üstatlardan

1. (Lat.) Çünkü bütün doğal sonuçların nedenleri, çizgiler, açılar ve biçimlerle kendini belli eder. Yoksa içlerinde tam olarak ne olduğunu bilmek olanaksızdır. (Ç.N.)

birinin sözleri. Ama ne yazık ki henüz her şeyi bilmiyoruz. Labirentin içinde nasıl kaybolmayacağımızı öğrendik. Şimdi kitapların odalara belli bir kurala göre mi dağıldıklarını öğrenmemiz gerekiyor. İncil'den alınmış ayetler de bize çok az şey söylüyor; birçoğu başka başka odalarda yinelense bile..."

"Üstelik havarinin kitabında elli altıdan çok daha fazla ayet bulabilirlerdi!"

"Hiç kuşku yok. Demek ancak bazı ayetler iyi. Tuhaf şey. Sanki elliden azmış, otuz ya da yirmiymiş gibi... Hay Allah, Merlin'in sakalı!"

"Kimin sakalı?"

"Boş ver, ülkemdeki büyücülerden biri... Alfabede kaç harf varsa o kadar ayet kullanmışlar! Kesinlikle böyle! Ayetlerin sözlerinin önemi yok. Önemli olan yalnızca baş harfleri. Her oda alfabenin bir harfiyle işaretlenmiş, hepsi bir arada, keşfetmemiz gereken bir metin oluşturuyorlar!"

"Resimli bir şiir gibi; haç ya da balık biçiminde!"

"Az çok; belki de kitaplığın yapıldığı sıralarda bu tür şiirler çok tutuluyordu."

"Peki ama, metin nereden başlıyor?"

"Şeritlerin en büyüğünden, giriş kulesindeki yedigen biçimindeki salondan... ya da... Aa, elbette kırmızıyla yazılmış cümlelerden!"

"Ama onlardan o kadar çok var ki!"

"Demek ki birçok metin var ya da birçok sözcük. Şimdi haritanı daha güzel ve daha büyük olarak yeniden çiz; kitaplıkta dolaşırken yalnızca içinden geçtiğimiz odaları, kapıların ve duvarların (pencerelerin de) konumunu değil, bu odalardaki ayetlerin ilk harflerini de, elindeki uçla hafifçe işaretleyeceksin. İyi bir başlık yazarı gibi, kırmızı harfleri daha büyük yapacaksın."

"Peki ama nasıl oluyor da," dedim hayranlıkla, "ki-

taplığın gizemini içindeyken çözememiştiniz de, dışarıdan bakarak çözebildiniz?"

"Tanrı da dünyayı böyle bilir, çünkü onu yaratmadan önce dışarıdan bakıyormuşçasına zihninde tasarladı; dünyanın kuralını bilmiyoruz, çünkü onun içinde yaşıyoruz; onu yaratılmış olarak bulduk."

"Demek insan dışarıdan bakarak nesneleri tanıyabilir!"

"Sanat yaratılarını tanıyabilir, çünkü sanatçının işlemlerini aklımızdan geçirebiliriz; doğanın yaratılarını tanıyamayız ama, çünkü onlar bizim zihnimizin ürünü değildir."

"Ama kitaplık için bu yeterli, değil mi?"

"Evet," dedi William. "Ama yalnızca kitaplık için. Şimdi gidip dinlenelim. Yarın sabaha değin hiçbir şey yapamam; merceklerime umarım ancak o zaman sahip olacağım. Şimdi gidip yatsak iyi olur. Yarın erken kalkarız. Düşünmeye çalışacağım."

"Peki ya yemek?"

"Ha, elbette yemek. Yemek saati geçti. Rahipler akşam duasına başladılar bile. Ama belki mutfak hâlâ açıktır. Git bir şeyler bul."

"Çalayım mı?"

"İste. Salvatore'den iste; senin arkadaşın o artık."

"Ama o çalacak!"

"Sen kardeşinin bekçisi misin?" diye sordu William, Kabil'in sözcükleriyle. Ama şaka yaptığını anladım; Tanrı büyük ve merhametlidir demek istiyordu. Bunun üzerine Salvatore'yi aramaya gittim; onu at ahırlarının yanında buldum.

"Güzel bir hayvan," dedim, Brunellus'u başımla işaret ederek, konuşmayı başlatmak için. "Binmek isterdim."

"*No se puede. Abbonis est.*[1] Ama dörtnala gitmek için

1. (Lat.) Olmaz. Abbone'nin. (Ç.N.)

pulcher[1] bir at gerekmez..." İriyarı ama huysuz bir atı gösterdi. "Bu da *suffucit*[2]... *Vide illuc, tertius equi...*"[3]

Bana üçüncü atı göstermek istiyordu. Gülünç Latincesine güldüm. "Peki, onu ne yapacaksın?" diye sordum.

Tuhaf bir öykü anlattı bana. Her atın, en yaşlı ve güçsüz hayvanın bile Brunellus kadar hızlı bir duruma getirilebileceğini söyledi. Yulafına ince ince doğranmış salep denen bir ot karıştırmalıymış; sonra da sağrılarını erkek geyik yağıyla yağlamalıymış. Sonra ata biniyormuşsun, mahmuzlamadan önce atın suratını doğuya çevirip kulağına üç kez, "*Gaspar, Melkior, Merkizar,*" diye fısıldıyormuşsun. Bunun üzerine at fırlıyor, Brunellus'un sekiz saatte gidebileceği yolu bir saatte alıyormuş. Hele atın koşarken çiğneyip öldürdüğü bir kurdun dişlerini de boynuna asarsan, hayvan yorulmak nedir bilmezmiş.

Bunu hiç deneyip denemediğini sordum ona. Çevremden dolaşıp yanıma geldi, pis kokulu soluğuyla kulağıma bunun çok güç olduğunu, çünkü salebin artık yalnız piskoposlar ve onların şövalye arkadaşlarınca yetiştirildiğini fısıldadı; bunu güçlerini artırmak için kullanıyorlarmış. Konuşmasını kesip bu akşam üstadımın hücresinde bazı kitaplar okumak istediğini ve yemeğini orada yemeyi dilediğini söyledim.

"Olur," dedi. "Eritme peynir yaparım."

"Nasıl yapılır?"

"*Facilis.*[4] Taze peyniri alırsın, çok da salça koymazsın; dört köşe lokma lokma ya da istediğin gibi kesersin.

1. (Lat.) Güzel. (Ç.N.)
2. (Lat.) Yeter. (Ç.N.)
3. (Lat.) Şuna bak; üçüncü ata. (Ç.N.)
4. (Lat.) Kolay. (Ç.N.)

Postea,[1] biraz *butierro*[2] ya da domuz yağını mangalda eritirsin. İçine attığın peynir yumuşayınca üstüne şeker ve tarçın ekersin. Sonra hemen sofraya götürürsün, çünkü sıcak sıcak yenmesi gerekir."

"Peki, git eritme peynir yap," dedim ona. Kendisini beklememi söyleyerek mutfağa doğru yürüyüp gözden kayboldu. Yarım saat sonra, üstü bir örtüyle örtülü bir tabakla geldi. Kokusu güzeldi.

"Al," dedi; bir de büyük ve yağ dolu bir kandil uzattı bana.

"Bu ne olacak?" diye sordum.

"*Sais pas, moi*,"[3] dedi, sinsi sinsi. "*Fileisch tuo magister*[4] bu gece karanlık bir yere gitmek ister."

Salvatore'nin sandığımdan daha çok şey bildiği açıktı. Başka bir şey sormadım; yemeği William'a götürdüm. Yedik, sonra ben hücreme çekildim. En azından öyle göründüm. Gene Ubertino'yu bulmak istiyordum; gizlice kiliseye girdim.

1. (Lat.) Sonra. (Ç.N.)
2. (Lat.) Tereyağı. (Ç.N.)
3. (Fr.) Bilmiyorum. (Ç.N.)
4. (Lat.) Belki de üstadın. (Ç.N.)

Üçüncü gün

AKŞAM DUASINDAN SONRA

Ubertino, Fra Dolcino'nun öyküsünü anlatıyor. Adso bunun üzerine başka öyküleri anımsıyor ya da kitaplıkta okuyor; sonra savaş donanımına bürünmüş bir ordu gibi güzel ve ürkütücü bir genç kızla karşılaşıyor.

Ubertino'yu Meryem Ana yontusunun yanında buldum. Sessizce yanına gittim; bir süre (itiraf ederim) dua ediyormuş gibi yaptım. Sonra onunla konuşmak yürekliliğini gösterdim.

"Kutsal Peder," dedim ona, "sizden beni aydınlatmanızı ve bana öğüt vermenizi isteyebilir miyim?"

Ubertino bana baktı; sonra elimden tutarak ayağa kalktı, beni bir sıraya götürdü; ikimiz de oturduk. Bana sıkı sıkı sarıldı, soluğunu yüzümde duydum.

"Sevgili oğlum," dedi, "bu zavallı günahkâr senin için elinden gelen her şeyi seve seve yapar. Seni kaygılandıran nedir? İstekler, değil mi?" diye sordu, neredeyse kendisi de istekle. "Tensel istekler mi?"

"Hayır," diye yanıtladım, kızararak, "olsa olsa zihinsel istekler; çok şey bilmek isteyen..."

"Bu kötü işte. Tanrı her şeyi bilir; biz onun bilgisine tapmalıyız."

"Ama iyiyi kötüden ayırabilmeli, insan tutkularını

da anlayabilmeliyiz. Ben bir çömezim, ama rahip ve papaz olacağım; kötülüğün nerede yattığını ve nasıl göründüğünü bilmeliyim; bir gün onu tanıyabilmek ve başkalarına da onu tanımayı öğretebilmek için."

"Bu doğru, oğlum. Peki, ne öğrenmek istiyorsun?"

"Zararlı sapkınlık otunu, peder," dedim, inançla. Sonra bir solukta: "Başkalarını yoldan çıkaran kötü bir adamdan söz edildiğini duydum: Fra Dolcino diye biri."

Ubertino sustu, sonra karşılık verdi: "Doğru, William Birader'le dün ondan söz ettiğimizi duydun, ama tatsız bir öykü bu, ondan söz etmek acı veriyor bana, çünkü (evet bu bakımdan bilmelisin bu öyküyü; ondan ders almak için), evet, ne diyordum, çünkü tövbe tutkusunun ve dünyayı arıtma isteğinin nasıl kan dökülmesine ve kıyıma yol açabileceğini öğretiyor." Omzumu kavrayışını gevşeterek oturuşunu değiştirdi, ama bana bilgisini ya da kim bilir, belki de sıcaklığını iletmek istercesine bir elini hâlâ boynumdan çekmiyordu.

"Öykü, Dolcino'dan başlar," dedi, "altmış yıldan daha önce, ben daha çocuktum o zaman. Parma'daydı. Gherardo Segalelli diye biri vaaz vermeye, herkesi bir tövbekâr yaşamı sürmeye çağırıyor, '*Penitenziagite!*' diye bağırarak sokaklarda dolaşıyordu; okumamış bir adamın söyleyişiydi bu; "*Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum coelorum,*"[1] demek istiyordu. Ardından gelenleri havariler gibi davranmaya çağırıyor, tarikatına Havariler tarikatı adının verilmesini, adamlarının sadakayla yaşayan yoksul dilenci rahipler gibi dünyayı dolaşmalarını istiyordu..."

"Tıpkı Fraticelli'ler gibi," dedim. "Bu, Efendimizin ve sizin Francesco'nuzun buyruğu değil miydi?"

"Evet," diye itiraf etti Ubertino, sesinde belli belirsiz

1. (Lat.) Tövbe edin, çünkü göklerin hükümdarlığı yaklaşıyor. (Ç.N.)

bir duraksama ve bir iç çekişle. "Ama belki de Gherardo abartıyordu. O ve çömezleri, papazların yetkisini, Aşai Rabbani'nin kutlanmasını, günah çıkarmayı tanımamakla ve başıboş dolaşmakla suçlandılar."

"Ama Tinci Fransiskenler de aynı şeyle suçlandılar. Bugün de Minoritler Papa'nın yetkesini tanımamak gerektiğini söylemiyorlar mı?"

"Evet, ama papazların yetkesini değil. Bizler de papazız. Bu şeyleri birbirinden ayırmak güçtür, oğlum. İyiyi kötüden ayıran çizgi öylesine incedir ki... Gherardo bir yerde yanıldı; kendini sapkınlıkla lekeledi... Minoritlerin tarikatına girmek istedi, ama bizim papazlarımız onu kabul etmediler. Günlerini kardeşlerimizin kilisesinde geçiriyordu; orada havarilerin ayaklarına sandalet giymiş, omuzlarına pelerin atmış resimlerini görünce saçlarını uzattı, sakal bıraktı, ayaklarına sandalet giydi, Minoritler gibi ip taktı, çünkü yeni bir tarikat topluluğu kurmak isteyen herkes, Aziz Francesco'nun tarikatından mutlaka bir şey alır."

"Öyleyse doğru yoldaydı..."

"Ama bir yerde yanıldı... Ak bir tunik üstüne ak bir pelerine sarınmış, uzun saçlarıyla saf insanlar arasında azizlik ünü kazandı. Küçük evini sattı; parayı alınca da, eski zamanlarda komün başkanlarının üstüne çıkıp söylev çektikleri gibi bir taşın üstüne çıktı; altın paralarla dolu küçük bir torbayı eline aldı; onları saçmadı, yoksullara da dağıtmadı; oralarda zar atan birkaç serseriyi çağırıp parayı ortalarına saçtı. 'Kim isterse alsın,' dedi. Bunun üzerine serseriler paraları aldılar, gidip kumarda harcadılar; yaşayan Tanrı'ya küfrettiler; parayı onlara veren, sözlerini işitiyor, ama yüzü kızarmıyordu."

"Ama Francesco da her şeyinden vazgeçmişti; bugün William'dan, onun gidip kuzgunlara, atmacalara, cüzamlılara, kendilerine erdemli diyen insanların toplumun

dışına ittikleri ayaktakımına vaaz verdiğini dinledim..."

"Evet, ama Gherardo yanıldı; Francesco Kutsal Kilise'yi karşısına almadı hiç; hem İncil yoksullara verin der, serserilere değil. Gherardo verdi ve karşılığında hiçbir şey almadı, çünkü o kötülere vermişti; kötü başladı, kötü sürdürdü, sonu da kötü oldu, çünkü topluluğu Papa X. Gregoire tarafından onaylanmıyordu."

"Belki de," dedim, "o, Francesco'nun tarikatını onaylayan Papa'dan daha az geniş görüşlü bir papaydı..."

"Evet, ama Gherardo bazı şeylerde yanıldı; oysa Francesco, tam tersine, ne yaptığını çok iyi biliyordu. Sonuç olarak, oğlum, ansızın Sözde Havari kesilen bu domuz ve inek çobanları, Minorit rahiplerinin öylesine büyük çabalarla ve öylesine yiğitçe yoksulluk örnekleri vererek eğitmiş oldukları insanların sadakalarıyla, hiç ter dökmeden keyif içinde yaşamak istiyorlardı! Ama önemli olan bu değil," diye ekledi hemen. "Önemli olan şu: hâlâ Yahudi olan havarilere benzemek için Gherardo Segalelli kendisini sünnet ettirdi; buysa Paulus'un Galiçyalılara söylediği sözlere ters düşüyordu, biliyorsun, birçok aziz, gelecekte ortaya çıkacak olan Deccal'in sünnetli ırktan olacağını öne sürüyor... Ama Gherardo daha da kötüsünü yaptı: Saf insanları çevresine toplayıp 'Hadi gelin benimle, bağa gidiyoruz,' diyordu; onu tanımayanlar da, onun sanarak başkasının bağına giriyorlar, başkasının üzümlerini yiyorlardı..."

"Ama Minoritler özel mülkiyeti savunmuyorlardı," dedim küstahça.

Ubertino dik dik yüzüme baktı. "Minoritler yoksul olmak istiyorlar, ama hiçbir zaman başkalarından yoksul olmalarını istemediler. İyi Hıristiyanların mallarına ceza görmeksizin göz koyamazsın; sonra iyi Hıristiyanlar sana haydut damgasını vururlar. Gherardo'ya da böyle oldu. Sonunda onun (dikkat et, doğru mu, değil mi bilmiyo-

rum, ben de o kimseleri tanıyan Rahip Salimbene'nin sözlerine dayanarak söylüyorum) isteminin gücünü ve erdenliğini sınamak için, cinsel ilişkide bulunmaksızın bazı kadınlarla yattığı söylendi; çömezleri de ona öykünmeye kalkışınca sonuç bambaşka oldu... Ama bunlar bir oğlan çocuğunun bilmemesi gereken şeyler; kadın Şeytan'ın arabasıdır... Gherardo, "*Penitenziagite!*" diye bağırmayı sürdürüyordu; ama çömezlerinden biri, Guido Putagio, birçok atlıyla birlikte büyük bir tantana içinde dolaşıyor ve Roma Kilisesi'nin kardinalleri gibi har vurup harman savuruyor, şölenler veriyordu. Sonra tarikatın önderliğini ele geçirmek için birbirlerine düştüler; çok kötü şeyler oldu. Ama bütün bunlara karşın, birçok kimse Gherardo'ya katıldı, yalnızca köylüler değil, kentliler de; Gherardo onları çıplak İsa'nın izinden gidebilmeleri için çırılçıplak soydurdu; dört bir yana vaaz vermeye gönderdi; kendisi de kendine sağlam iplikten kolsuz, beyaz bir yelek yaptırdı; onu giyince bir din adamından çok bir soytarıya benziyordu! Açık havada yaşıyorlar, ama ara sıra kiliselerin kürsülerine tırmanarak inançlı halkın toplantısını bozuyorlar, vaizlerini kovuyorlardı; bir seferinde, Ravenna'daki Sant'Orso Kilisesi'nde bir çocuğu piskoposun tahtına oturttular. Kendilerinin, Fioreli Gioacchino'nun öğretisinin kalıtçıları olduklarını söylüyorlardı..."

"Ama Fransiskenler de böyle yapıyorlar," dedim, "Borgo San Donnino'lu Gherardo da, siz de!" diye bağırdım.

"Sakin ol, oğlum. Fioreli Gioacchino büyük bir peygamberdi; Francesco'nun kilisenin yenilenmesinin işaretini vereceğini ilk anlayan o oldu. Ama sözde peygamberler, onun öğretisini kendi çılgınlıklarına gerekçe olarak kullandılar; Segalelli yanında bir kadın peygamber gezdiriyordu; Tripia ya da Ripia diye biri; kendisine peygamberlik bağışlandığını öne sürüyordu. Düşünebiliyor musun, bir kadın!"

"Ama peder," diye karşı çıkmaya kalkıştım, "dün akşam Montefalco'lu Chiara'nın ve Foligno'lu Angela'nın azizliğinden söz eden sizdiniz..."

"Onlar azizdi! Alçakgönüllülük içinde yaşıyorlar, Kilise'nin gücünü tanıyorlardı; hiçbir zaman peygamberlik iddiasında bulunmak küstahlığını göstermediler. Oysa, sözde peygamberler, birçok başka sapkının yaptığı gibi kadınların da kent kent dolaşıp vaaz verebileceklerini öne sürüyorlardı. Evli kadınlarla evli olmayan kadınlar arasında hiçbir ayrım gözetmiyorlardı; hiçbir ant sürekli sayılmıyordu. Kısaca, Parma Piskoposu Obizzo, sonunda Gherardo'yu hapse atmaya karar verdi. Ama orada, insan yapısının ne denli güçsüz, sapkınlığın zararlı otunun ne denli sinsi olduğunu gösteren tuhaf bir şey oldu. Çünkü sonunda piskopos Gherardo'yu serbest bırakıp ona sofrasında yanında yer verdi; maskaralıklarına gülüyor, onu soytarısı olarak alıkoyuyordu."

"Ama neden?"

"Bilmiyorum; daha doğrusu korkarım biliyorum. Piskopos bir soyluydu; kentli tüccarları ve zanaatçıları sevmiyordu. Belki de Gherardo'nun yoksulluk üstüne vaaz vererek onların aleyhinde bulunmasını ya da onun sadaka dilenmekten hırsızlığa geçmesini umursamıyordu. Ama sonunda Papa işe karıştı; piskopos kendine yaraşır ciddiyetini takındı; Gherardo da tövbe etmeyen bir sapkın olarak yakıldı."

"Peki bunların Fra Dolcino'yla ne ilgisi var?"

"İlgisi var; bu sana, sapkınlığın yok edildikten sonra da nasıl ayakta kalabildiğini gösterir. Bu Dolcino, bir papazın piçiydi; İtalya'nın bu bölgesinde, daha kuzeyde yaşıyordu. Çok zeki bir gençti; edebiyat öğrenimi görmüştü, ama kendisine iş veren bir papazdan para çalıp doğuya, Trento kentine kaçtı. Orada Gherardo'nun öğretisini yaymaya başladı; Tanrı'nın tek gerçek havarisinin

kendisi olduğunu, her şeyin sevgide ortak olması gerektiğini, bütün kadınlarla ayrım gözetmeksizin yatmanın meşru olduğunu, bunun için karısıyla ya da kızlarının biriyle yatsa bile hiç kimsenin zinayla suçlanamayacağını öne sürüyordu..."

"Gerçekten de bunları öne sürüyor muydu, yoksa bunları öne sürmekle mi suçlanıyordu? Tincilerin de, Montefalco'lu rahipler gibi, benzer suçlarla suçlandıklarını işitmiştim..."

"*De hoc satis*,"[1] diye sözümü kesti Ubertino sertçe, "Onlar artık rahip değildiler. Onlar sapkındı. Rahip Dolcino'nun kendisi leke sürmüştü onlara. Hem sonra, dinle: Fra Dolcino'ya kötü demek için sonra ne yaptığını bilmek yeter. Nasıl olup da Sözde Havariler'in öğretilerini benimsediğini bilmiyorum bile. Belki de gençliğinde Parma'ya yolu düşmüş, Gherardo'yu dinlemiştir. Ama vaaz vermeye Trento'da başladığıysa kesinlikle biliniyor. Orada, soylu bir aileden Margherita adında çok güzel bir kızı baştan çıkarmış ya da Héloïse'in Abaelardus'u baştan çıkarması gibi, o onu baştan çıkarmış, çünkü –sakın unutma– Şeytan erkeklerin yüreğine kadın kılığında girer! O zaman, Trento piskoposu onu piskoposluktan sürmüş, ama Dolcino çevresine binden fazla insan toplamış bulunuyordu: Onu doğduğu yere geri götüren uzun bir yürüyüşe başladı. Yol boyunca başka insanlar da sözlerine kapılarak ona katıldılar; geçtiği dağlarda yaşayan birçok Valdocu sapkın da ona katılmış olabilir. Novara'ya varınca Dolcino, başkaldırısına elverişli bir ortam buldu; çünkü Vercelli Piskoposu adına, Gattinara kasabasını yöneten vasallar, halk tarafından sürülmüşlerdi; bunun üzerine halk Dolcino'nun haydutlarını kendi

1. (Lat.) Bununla (bu kadarla) yetin. (Ç.N.)

değerli bağlaşıkları olarak karşıladı."

"Piskoposların vasalları ne yapmışlardı?"

"Bilmiyorum, onları yargılamak bana düşmez. Vercelli kentinde aileler arasında bir savaşım vardı: Sözde Havariler bundan yararlandılar; bu aileler de Sözde Havariler'in yol açtığı karışıklığı sömürdüler. Feodal beyler yurttaşları soymak için paralı asker kiraladılar, yurttaşlar da Novara piskoposundan kendilerini korumasını istediler."

"Amma karışık iş. Peki, Dolcino kimden yanaydı?"

"Bilmiyorum; kendi başına bir taraftı o, bütün bu çatışmaların içindeydi; yoksulluk adına başkalarının mallarına karşı giriştiği savaşta bunlardan yararlanıyordu. Dolcino, sayıları üç bini bulmuş olan adamlarıyla Novara yakınlarında Parete Calva denen bir tepede kamp kurdu; orada kaleler ve barınaklar yaptılar; Dolcino utanç verici bir açık saçıklık içinde yaşayan bütün bu erkekler ve kadınlar kalabalığını yönetiyordu. Oradan, kendisine bağlı olanlara mektuplar gönderiyordu. Ülkülerinin yoksulluk olduğunu, hiçbir dışsal bağlılık zinciriyle bağı olmadıklarını, kendisinin, peygamberlerin mührünü kırmak, Eski ve Yeni Ahitleri anlamak için Tanrı tarafından gönderilmiş olduğunu söylüyor, yazıyordu. Laik din adamlarına, vaizlere ve Minoritlere Şeytan'ın elçileri diyor, herkesi onlara boyun eğme görevinden esirgiyordu. Tanrı'nın kullarının yaşamını dört döneme ayırıyordu; birincisi, İsa'nın gelişinden önceki Eski Ahit dönemiydi; atalar ve peygamberler dönemi; bu dönemde evlilik iyi bir şeydi, çünkü Tanrı'nın kulları çoğalmak zorundaydılar. İkincisi, İsa'nın ve havarilerinin dönemiydi; bu bir azizlik ve erdenlik dönemiydi. Sonra üçüncü dönem geldi; bu dönemde, papalar önce halkı yönetebilmek için dünyasal zenginlikleri kabul etmek zorundaydılar, ama insanlar Tanrı sevgisinden uzaklaşmaya başla-

yınca Benedictus geldi ve her türlü dünyasal malı yadsıdı; Benedictus'un rahipleri de yeniden servet biriktirmeye başlayınca, Aziz Francesco ve Aziz Domingo geldiler; dünyasal erk ve zenginliğe karşı Benedictus'tan da sert konuşuyorlardı. Ama sonunda, şimdi birçok din adamının yaşamı yeniden bütün bu iyi ilkelerle çelişince, üçüncü dönemin sonuna geldik; böylece havarilerin öğretilerine dönmek gerekti."

"Ama Dolcino Fransiskenlerin vazetmiş oldukları şeyleri vazediyordu; Fransiskenler arasında da özellikle Tinciler ve siz, kendiniz varsınız, peder."

"A, evet, ama o, onlardan hainçe bir tasım çıkarıyordu! Dolcino bu üçüncü yozlaşma dönemine bir son vermek için bütün piskoposların, papazların, erkek-kadın bütün dindarların, vaizci tarikatlara bağlı olan herkesin, Fransiskenlerin, keşişlerin, hatta Papa Bonifatius'un kendisinin bile, Dolcino'nun seçmiş olduğu bir imparator tarafından yok edilmeleri gerektiğini söyledi; bu imparator da, Sicilya İmparatoru Federico'ydu."

"Ama bu Federico, Umbria'dan kovulan Tincileri Sicilya'ya kabul eden Federico değil miydi? İmparator'un Papa'nın dünyasal erkini yok etmesini isteyenler de Minoritler değil miydi?"

"Sapkınlığın belirgin özelliği, en doğru düşünceleri dönüştürmek ve onları Tanrı'nın yasasıyla çelişen sonuçlara yöneltmektir. Minoritler, hiçbir zaman İmparator'dan başka papazları öldürmesini istemediler."

Yanılıyordu; şimdi biliyorum bunu. Çünkü birkaç ay sonra Bavyeralı[1] Roma'da kendi tarikatını kurunca, Marsilio ve öteki Minoritler, Papa'ya bağlı olan dindarlara, Dolcino'nun yapılmasını istediği şeyi aynen yaptı-

1. İmparator Ludwig. (Ç.N.)

lar. Bunu söylerken, Dolcino'nun haklı olduğunu söylemek istemiyorum; böyle bir şey söz konusuysa, Marsilio da yanılmıştı. Ama özellikle o gün öğleden sonra William'la yaptığım konuşmadan sonra, Dolcino'yu izleyen saf insanların, Tincilerin verdikleri sözlerle Dolcino'nun verdiği sözler arasında nasıl ayrım yapabileceklerini kendi kendime sormaya başlıyordum. Dolcino, öbürlerinin katıksız bir biçimde gizemli bir yoldan öne sürmüş oldukları şeyleri uygulamaya koymuyor muydu? Yoksa fark burada mıydı? Kutsallık, Tanrı'nın azizlerinin bize söz verdiklerini dünyasal yollardan elde etmeye çalışmaksızın, Tanrı'nın onları bize vermesini beklemek mi demekti? Şimdi bunun böyle olduğunu biliyorum; Dolcino'nun niçin yanıldığını da: İnsan nesnelerin dönüşümünü tutkuyla umsa da, onların düzenini değiştirmemeli. Ama o akşam birbiriyle çelişen düşüncelerin pençesindeydim.

"Sonunda," diyordu Ubertino, "sapkınlığın damgasını her zaman gururda bulursun. Dolcino, bir süre sonra kendini Havariler topluluğunun yüce başkanı olarak atadı, yardımcıları arasına bir kadın –hain Margherita– bile aldı. Gelecekte, Başrahip Gioacchino'nun sözünü ettiği Melek Papa'nın papa olacağını bildirdi. O, Tanrı tarafından seçilecek, o zaman Dolcino ve (o sırada sayıları dört bini bulan) bütün adamları birlikte Kutsal Ruh'un lütfuna ereceklerdi. Ama onun gelişinden önce üç yıl her türlü kötülük işlenecekti. Ve Dolcino bunu yapmaya çalıştı. Her gittiği yere savaş götürdü. Ama Dolcino'ya karşı Haçlı savaşı açan V. Clemens papa oldu –burada Şeytan'ın kendine yakın olanlara ne oyunlar oynadığı görülüyor–. Bu da doğru oldu. Çünkü Dolcino o sırada yazdığı mektuplarda, Roma Kilisesi'nin bir yosma olduğunu, papazlara boyun eğmemek gerektiğini, şimdi Havariler tarikatının yeni kilisenin tek temsil-

cileri olduklarını, Havariler'in evlilikleri boş düşürebileceklerini, hiçbir papanın günahları bağışlatamayacağını, ondalıkların ödenmemesi gerektiğini, yeminsiz bir yaşamın yeminli bir yaşamdan daha kusursuz olduğunu, kutsanmış bir kilisenin bir ahırdan daha değersiz olduğunu, İsa'ya ormanlarda da, kilisede de tapınılabileceğini öne sürüyordu."

"Gerçekten bunları söyledi mi?"

"Ne yazık ki daha kötüsünü de yaptı. Parete Calva'da köprübaşı kurduktan sonra vadideki köyleri yağmalamaya, yiyecek sağlamak için talan etmeye başladı. Son otuz, kırk yılın en sert kışlarından biri yaşanıyordu ve çevrede büyük bir kıtlık vardı. Parete Calva'da yaşam durmuştu, öyle bir yiyecek sıkıntısı baş göstermişti ki, insanlar atların ve başka hayvanların etini yemeye ve ot pişirmeye başlamışlardı. Birçoğu da sonunda öldü."

"Peki şimdi kiminle savaşıyorlardı?"

"Vercelli piskoposu, V. Clemens'e çağrıda bulunmuş, sapkınlara karşı bir Haçlı seferi düzenlemişti. Savaşa katılanların tüm günahları bağışlandı; Savoie'lu Louis, Lombardiyalı sorgucular, Milano başpiskoposu hemen harekete geçtiler. Birçok insan eline haçı alıp Vercelli ve Novaralıların yardımına koştu; hatta Savoie'dan, Provence'tan, Fransa'dan bile; Vercelli piskoposu başkomutandı. İki ordunun öncüleri arasında sürekli çarpışmalar oluyordu, ama Dolcino'nun kaleleri alınamıyordu; kötüler bir yerden yardım alıyorlardı."

"Kimden?"

"Bu karışıklığı körüklemekten hoşnut olan başka kötü adamlardan, sanırım. 1305 yılının sonuna doğru, sapkınların başı, geride yaralı ve hastaları bırakarak Parete Calva Tepesi'nden ayrılmaya zorlandı; Trivero topraklarına doğru ilerledi; orada o zamana dek Zubello denen, sonraları Kilise'ye başkaldıranların kalesi haline geldiği

için Rubello ya da Rebello[1] denen bir dağda kamp kurdu. Neyse, olup bitenlerin hepsini sana anlatamam. Korkunç kıyımlar oldu, ama sonunda asiler teslim olmaya zorlandılar; Dolcino ve adamları yakalandılar; haklı olarak yakıldılar."

"Güzel Margherita da mı?"

Ubertino bana baktı: "Güzel olduğunu anımsıyorsun, değil mi? Söylendiğine göre güzelmiş; ülkenin birçok beyi, serserinin elinden kurtarmak için onunla evlenmeye kalkışmış. Ama o istememiş; âşığı olacak o tövbe bilmez gibi, o da tövbe etmeden öldü. Bu sana bir ders olsun; en olağanüstü bir yaratık biçimine bürünse de Babil yosmasından sakın."

"Şimdi bana söyler misiniz, peder: Manastırın kilercisinin, hatta belki Salvatore'nin de Dolcino'yla karşılaştıklarını ve şu ya da bu biçimde onun yanında bulunduklarını öğrendim..."

"Sus, düşünmeden konuşma. Kilerciyi bir Minorit manastırında tanıdım. Dolcino'yla ilgili olaylardan sonra. O yıllarda birçok Tinci, Aziz Benedictus'un tarikatına sığınmaya karar vermeden önce tedirgin bir yaşam sürmüş, manastırlarını bırakmak zorunda kalmışlardı. Remigio'nun ona rastlamadan önce nerede kaldığını bilmiyorum. Ama onun, her zaman Kilise öğretilerine sadık, iyi bir rahip olduğunu biliyorum. Geri kalanına gelince; ne yazık ki ten güçsüzdür..."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Bunlar senin bilmemen gereken şeyler. Neyse, mademki bir kez konuştuk, hem senin iyiyi kötüden ayırabilmen gerek..." bir kez daha duraksadı, "sana şunu söyleyeyim, burada, manastırda, kilercinin bazı ayartmala-

1. *Rubello* ya da *ribello*, İtalyanca "asi" demektir. (Ç.N.)

ra karşı direnemediği konusunda bazı dedikodular işittim... Ama bunlar söylenti. Sen böyle şeyleri aklına bile getirmemeyi öğrenmelisin." Beni yeniden kendine çekti, sımsıkı sarıldı, Meryem Ana'nın heykelini gösterdi: "Temiz sevgiyi öğrenmelisin. İşte kadınlığın yüceltildiği varlık. Bu nedenle, 'Ezgiler Ezgisi'ndeki sevgili gibi ona güzel diyebilirsin. Onda," dedi, yüzü tıpkı bir gün önce Başrahip'in, değerli taşlarından ve altından yapılmış kutsal kapılarından söz ettiği zamanki yüzü gibi, içten gelen bir ışıkla ışıl ışıldı, "bedenin inceliği bile göksel güzelliklerin bir belirtisidir; bu nedenle de yontucu, bir kadını süslemesi gereken tüm inceliklerle yansıtmış onu." Meryem Ana'nın, Çocuk İsa'nın minicik ellerinin oynamakta olduğu çapraz bağcıklı giysisi içinde dimdik ve sımsıkı duran ince gövdesini gösterdi. "Küçük ve el değmemiş göğüslerinin güzelliğini görüyor musun? *Pulchra enim sunt ubera quae paululum supereminent et tument modice, nec fluitantia licenter, sed leniter restricta, repressa sed non depressa...*[1] Bu güzel mi güzel görünüm karşısında ne duyuyorsun?"

İçimde bir ateş yanmış gibi kıpkırmızı kesildim. Ubertino bunu anlamış olmalıydı ya da yanaklarımın kızardığını fark etmişti, çünkü hemen ekledi: "Doğaüstü sevginin ateşini, duyuların bayıltıcılığından ayırt etmeyi öğrenmelisin. Azizler için bile güç bir şeydir bu."

"Peki ama, iyi sevgi nasıl anlaşılır?" diye sordum, ürpererek.

"Sevgi nedir? Dünyada bana sevgi kadar anlaşılmaz gelen hiçbir şey yoktur; ne insan, ne Şeytan ne de başka bir şey, çünkü sevgi her şeyden daha çok işler ruha. Yüreği böylesine kaplayan, böylesine bağlayan hiçbir şey yok-

1. (Lat.) Çünkü hafifçe öne çıkık, belli belirsiz kabarık, kösnülce taşmayan, basık ama yassı olmayan göğüsler de güzeldir. (Ç.N.)

tur. Bu nedenle, onu yöneten silahlar olmayınca, ruh, derin bir uçuruma atılırcasına sevgiye atılır. Şuna inanıyorum ki, Margherita'nın baştan çıkarıcılığı olmasaydı, Dolcino kendi kendini lanetlemezdi; Parete Calva'daki pervasız, açık saçık yaşam olmasaydı, Dolcino'nun başkaldırmasının büyüsüne daha az insan kapılırdı. Dikkat et, bunları sana Şeytan işi olduğu için, doğal olarak herkesin sakınması gereken kötü sevgi için söylemiyorum yalnızca; Tanrı'yla insan, komşuyla komşu arasındaki iyi sevgi için de söylüyorum hem de büyük bir korkuyla. Çoğu kez, iki ya da üç kişi, erkek ya da kadın, birbirlerini yürekten severler; karşılıklı özel bir düşkünlük beslerler birbirlerine; birbirlerine yakın olmak isterler; birinin dilediğini öteki de ister. İtiraf ederim ki, ben de Angela ve Chiara gibi erdemli kadınlara bu tür bir sevgi duydum. Bu sevginin, tinsel bir sevgi de olsa, Tanrı adına da duyulsa, kınanması gerekir... Çünkü ruhun duyduğu sevgi bile, önceden silahlanmazsa, sıcaklıkla duyumsanırsa, sonunda yüceliğini yitirebilir ya da karmaşık bir duruma gelebilir. Ah, sevginin birçok özelliği vardır: Ruh önce yumuşar, sonra hasta düşer... ama sonra tanrısal sevginin gerçek sıcaklığını duyar; o zaman ağlar, inler, eriyip kireç olması için ocağa atılan taşa döner; çatırdar, alevler dalar onu..."

"Peki, iyi sevgi bu mudur?"

Ubertino başımı okşadı; ona bakarken, gözlerinin yaşlarla nemlendiğini gördüm. "Evet, sonunda bu, iyi sevgidir." Elini omzumdan çekti. "Ama ne zordur," diye ekledi, "onu ötekinden ayırmak ne zordur. Bazen ifritler ruhunu kışkırtınca boynundan asılmış bir adama benzersin tıpkı; elleri arkasında bağlanmış, gözleri bantlanmış darağacında asılı kalır, ama gene de yaşar; hiçbir yardım, hiçbir destek, hiçbir umar olmaksızın boşlukta sallanır durur..."

Yüzü yalnızca gözyaşlarıyla değil, belli belirsiz bir

ter tabakasıyla ıslanmıştı. "Şimdi git," dedi bana çabuk çabuk. "Bilmek istediğini anlattım sana. Bir yanda melekler korosu, bir yanda Cehennem'in açık ağzı. Git şimdi; Tanrı'ya övgüler olsun." Yeniden Meryem Ana'nın karşısında yere kapandı; usul usul hıçkırdığını duydum. Dua ediyordu.

Kiliseden çıkmadım. Ubertino'yla yaptığım konuşma ruhumda ve bağrımda tuhaf bir ateş, anlatılmaz bir kıpırtı uyandırmıştı. Belki de bu nedenle, içimde bir boyun eğmezlik duydum ve kitaplığa yalnız gitmeye karar verdim. Ne aradığımı kendim de bilmiyordum. Bilinmeyen bir yeri kendi kendime keşfetmek istiyordum. Üstadımın yardımı olmaksızın orada yönümü bulabilmek düşüncesiyle büyülenmiştim. Basamakları Dolcino'nun Rubello Dağı'na tırmanışı gibi tırmandım.

Lamba yanımdaydı. (Niçin getirmiştim onu? Yoksa bu gizli planı daha o zaman mı kurmaya başlamıştım?) Kemik mezarlığına neredeyse gözlerim kapalı girdim. Az sonra yazı salonundaydım.

Uğursuz bir geceydi sanırım, çünkü masalar arasında dolaşırken üzerinde bir rahibin kopya etmekte olduğu bir elyazmasının açık durduğu bir masa ilişti gözüme. Başlık hemen dikkatimi çekti. *Historia fratris Dulcini Heresiarche.*[1] Sapkınlığın anıtsal bir tarihini yazmakta olduğunu söyledikleri Sant'Albano'lu Pietro'nun masasıydı sanırım. (Manastırda olanlardan sonra, doğal olarak onu yazmaktan vazgeçmişti – ama olayların sırasını bozmayalım.) Bu nedenle, metnin ve onun yanı sıra ona yakın konularda Patarenler ve Flagellant'lara ilişkin başka me-

1. (Lat.) Sapkın Rahip Dolcino'nun Öyküsü. (Ç.N.)

tinlerin orada bulunması doğaldı. Ama bu durumu, göksel mi şeytansı mı olduğunu hâlâ bilmediğim doğaüstü bir belirti gibi aldım ve yazıyı okumak için istekle eğildim. Çok uzun değildi; birinci bölümde şimdi unuttuğum birçok ayrıntıyla Ubertino'nun bana anlattıkları anlatılıyordu. Dolcino yanlılarının savaş ve kuşatma sırasında işledikleri birçok suçtan da söz ediliyordu. Alabildiğine acımasız olan son savaştan da. Ubertino'nun bana anlatmadığı şeyler de vardı; üstelik bunlar her şeyi görmüş ve imgelemi hâlâ bu olayların etkisiyle tutuşmuş biri tarafından anlatılıyordu.

1307 Martı'nda, Kutsal Pazar günü, Dolcino, Margherita ve yardımcılarının en sonunda yakalandıklarını, Biella kentine götürüldüklerini ve Papa'nın kararını beklemekte olan piskoposa teslim edildiklerini öğrendim. Papa haberi alınca, Fransa Kralı Philippe'e iletmişti; şöyle yazıyordu: "Çok sevindirici ve coşkunluk verici hayırlı bir haber aldık; o lanetlenmiş iblis, İblis'in oğlu, o iğrenç sapkın Dolcino, birçok tehlikeli çabadan, kıyımdan ve savaştan sonra, sonunda saygıdeğer kardeşimiz, Vercelli Piskoposu Raniero sayesinde adamlarıyla birlikte Efendimizin kutsal yemeği yediği günün akşamı tutuklanmış; onunla birlikte yanında bulunan bulaşıcı hastalığa yakalanmış sayısız insan da aynı gün öldürülmüşlerdir."

Papa tutuklulara karşı acımasız davrandı ve piskoposa onları ölüm cezasına çarptırmasını buyurdu. Aynı yılın Temmuz ayının birinci gününde, sapkınlar laik makamlara teslim edildiler. Kentin çanları halkı toplanmaya çağırırken, sapkınlar bir arabaya konup cellatlarla çevrili, arkalarında milislerle, kenti bir baştan bir başa dolaştırıldılar; her yanda insanlar akkor haline getirilmiş maşalarla suçluların etlerini koparıyorlardı. Önce Margherita yakıldı, ardından Dolcino; maşalar etlerini koparırken nasıl en küçük bir inleyişte bile bulunmadıysa, yakılır-

ken de, Dolcino'nun yüzünde en küçük bir kas bile seğirmedi. Sonra araba yoluna devam ederken, cellatlar içi kıvılcımla dolu çanaklara demirlerini batırıyorlardı. Dolcino'ya başka işkenceler de yapıldı; hiç sesi çıkmadı; yalnız burnunu koparırlarken biraz omuzlarını kastı; erkeklik organını koparırlarken de inlemeyi andıran uzun bir iç çekti. Son sözleri de küstahça oldu; üçüncü gün dirileceği uyarısında bulundu. Külleri rüzgârda savruldu.

Titreyen ellerle elyazmasını katladım. Dolcino'nun birçok cinayet işlediğini anlatmışlardı bana, ama kendisi de korkunç bir biçimde yakılarak öldürülmüştü. Darağacındaki davranışı ise... nasıl davranmıştı? Şehitlerin direngenliğiyle mi, yoksa lanetlilerin küstahlığıyla mı? Kitaplığa çıkan basamaklardan sendeleyerek çıkarken, niçin böylesine altüst olduğumu anladım. Birden, daha birkaç ay önce, Toscana'ya gelişimden kısa bir süre sonra tanık olduğum bir sahneyi anımsadım. Gerçekten de o sahneyi o zamana değin nasıl unuttuğuma şaştım; hasta ruhum bir karabasan gibi üstüme çullanan bir anıyı silmek istiyormuş gibi. Ya da unutmamıştım, çünkü ne zaman Fraticelli'lerin tartıştıklarını işitsem o olayları yeniden görür gibi oluyor, o dehşete tanık olmak bir suçmuş gibi, onları hemen ruhumun derinliklerine itiyordum.

Fraticelli'lerden söz edildiğini ilk kez, onlardan birinin Floransa'da yakıldığını gördüğüm günlerde işitmiştim. Pisa'da William Birader'le buluşmadan az önceydi. Kente gelişini geciktirmişti; babam da, güzel kiliselerinin övgüsünü duyduğum Floransa'yı ziyaret etmeme izin vermişti. Halk ağzıyla konuşulan İtalyancayı daha iyi öğrenmek için Toscana'da dolaşıyordum; sonunda bir hafta Floransa'da kaldım; çünkü hakkında çok şey duyduğum bu kenti tanımak istiyordum.

Kente gelir gelmez, tüm kenti allak bullak eden büyük bir yargılamadan söz edildiğini işittim. Dine karşı

suç işlemekten sanık ve yargılanmak üzere piskoposla başka din adamlarının karşısına çıkarılan sapkın bir Fraticelli o sırada sert bir biçimde sorguya çekilmekteydi. Bana bundan söz edenlerin ardına takılıp yargılamanın yapıldığı yere gittim; insanların Michele adındaki bu rahibin aslında, Aziz Francesco'nun sözlerini yineleyerek tövbe ve yoksulluk üstüne vaaz veren çok dindar bir insan olduğunu, yargıçların karşısına bazı kadınların kötülüğü yüzünden çıkarıldığını söylediklerini işitiyordum. Bu kadınlar, günah çıkarıyormuş gibi yaparak sonradan onun kutsal şeylere saygısızlıkla ilgili görüşlere sahip olduğunu söylemişlerdi; gerçekten de, piskoposun adamları onu bu kadınların evinde yakalamışlardı; bu beni şaşırttı, çünkü bir kilise adamı hiçbir zaman kutsal törenleri yerine getirmek için böyle uygun olmayan yerlere gitmemelidir, ama yakışık alırlığı gereğince dikkate almamak Fraticelli'lerin bir güçsüzlüğü gibi görünüyordu ve belki de, onları yalnızca sapkın değil, aynı zamanda kuşkulu alışkanlıkları olan insanlar sayan yaygın inançta bir gerçek payı vardı. (Katharosçuların, Bulgarlar ya da sodomistler olduklarının her zaman söylenmesi gibi.)

Yargılamanın yapıldığı San Salvatore Kilisesi'ne gittim, ama kilisenin önünde toplanmış olan büyük kalabalık yüzünden içeri giremedim. Ancak birkaç kişi pencerelerin demirlerine tırmanıp yapışmış, içeride olup bitenleri görüp işitiyor, aşağıdakilere iletiyorlardı. Sorgucular, Rahip Michele'ye bir gün önceki itirafını okuyorlardı; Michele, bu itirafında, İsa ve havarilerinin, "ne özel ne de ortaklaşa hiçbir mala sahip olmadıklarını" söylüyordu; ama Michele, itirafına, noterin sonradan "birçok yanlış sonuç eklediğini" söyleyerek karşı çıkıyor, "Kıyamet Günü'nde bunun hesabını vereceksiniz!" diye bağırıyordu. (Bunu dışarıdan ben de işittim.) Ama sorgucular, itirafnameyi kendilerinin kaleme aldıkları gibi oku-

dular ve sonunda ona, kilisenin ve kent halkının düşüncelerine alçakgönüllülükle uyup uymayacağını sordular. Michele'nin, neye inanıyorsa ona uyacağını bağıra bağıra söylediğini işittim; yani, İsa'nın yoksul olduğuna ve çarmıha gerildiğine, Papa XXII. Johannes'in ise bunun tersini söylediği için sapkın olduğuna inanıyordu.

Bunu uzun bir tartışma izledi; aralarında birçok Fransisken'in bulunduğu sorgucular, Kitabı Mukaddes'in bu söylediklerini yazmadığına onu inandırmaya çalışıyorlar, o ise sorguculari kendi tarikatlarının Kural'ını yadsımakla suçluyordu; onlar da, Kitabı Mukaddes'i, bu konuda uzman olan kendilerinden daha iyi anladığını mı sandığını sorarak ona yüklendiler. Gerçekten de çok inatçı olan Rahip Michele onlara karşı çıkıyordu; onlar da, "Şimdi senin, İsa'nın mal sahibi, Papa Johannes'in ise bir Katolik ve kutsal bir insan olduğunu kabul etmeni istiyoruz," gibi savlarla onu kışkırtmaya başladılar. Michele hiç sürçmeden, "Hayır, o bir sapkındır," dedi. Sorgucular da, bunun üzerine, kötülükte böylesine direnen birini hiç görmediklerini söylediler. Ama kilisenin dışındaki kalabalık arasında birçok kimsenin, onun tıpkı Ferisiler arasındaki İsa'ya benzediğini söylediğini işittim ve halk arasında birçok insanın Rahip Michele'nin azizliğine inandığını anladım.

Sonunda piskoposun adamları onu zincire vurulmuş olarak tutukevine geri gönderdiler. Söylendiğine göre, o akşam piskoposun arkadaşı olan birçok rahip gidip ona aşağılayıcı sözler söylemişler, sözlerini geri almasını istemişler, ama o kendi gerçeğinden emin olan biri gibi yanıtlıyormuş onları. Her birine İsa'nın yoksul olduğunu, Aziz Francesco ile Aziz Domingo'nun da böyle söylemiş olduklarını, bu gerçeği öne sürdüğü için yakılacaksa bunun daha iyi olacağını, çünkü çok geçmeden kendisinin, Kutsal Yazılar'ın, Vahiy'deki yirmi dört saygıdeğer yaşlı

adamın, İsa'nın, Aziz Francesco'nun ve şanlı şehitlerin anlattıklarını görebileceğini yineliyormuş. Söylediklerine göre, demiş ki: "Bazı aziz rahiplerin öğretisini ne denli tutkuyla okursak, o denli büyük bir tutku ve sevinçle onların arasında olmak isteriz." Buna benzer sözlerden sonra, sorgucular suratları asık, öfke içinde, "İçine Şeytan girmiş bunun!" diye bağırarak (bunu ben de işittim) hücreden çıkıyorlardı.

Ertesi gün Michele'nin cezasıyla ilgili yargının kamuya duyurulduğunu öğrendik; ona yüklenen suçlar arasında, Aquino'lu Aziz Tommaso'nun, ne aziz olduğunu ne de sonsuz kurtuluşa kavuştuğunu, tersine lanetlenmiş olarak kaldığını söylemiş olması da vardı – bu da bana inanılmaz göründü; Yargı, görüşlerini değiştirmek istemediği için, sanığın idam edilmesi kararıyla sona eriyordu: *et ibidem igne et flammis igneis accensis concremetur et comburatur, ita quod penitus moriatur et anima a corpore separetur.*[1]

Kiliseden tutukevine başka adamlar da gelip Michele'yi olacaklar konusunda uyardılar; onu korkutup sonunda söylediklerini geri almaya zorlamak için, "Rahip Michele, piskoposluk tacı ve papaz cüppeleri hazırlandı bile; üstlerine de, iblislerle çevrili Fraticelli resimleri yapıldı," dediklerini işittim. Ama Rahip Michele diz çökerek dedi ki: "Darağacının çevresinde pederimiz Francesco'nun, dahası İsa'yla havarilerinin ve şanlı şehitler Bartolomeos ve Antonio'nun bulunacaklarına inanıyorum."

1. Daha önce söylenenlerden ve adı geçen Floransa piskoposu Efendimizin verdiği, sözü edilen hükümden de anladığımız gibi, Johannes denen sapkın, birçok sapkın görünüşü düzeltmek ve değiştirmek ve inancını doğru yola yöneltmek istemedi; adı geçen Johannes, sapkın düşüncelerinde caymaz, inatçı ve dirençli olmakla kalmayıp bunlarla övündü ve cezalandırılması başkalarına örnek olsun diye, sapkın ve kuşkucu Michele olarak adı geçen Johannes, adaletin yerine getirildiği mutat yere götürülecek ve orada ateş ve alevlerle yakılıp kül edilecektir; tövbekâr olarak ölsün ve ruhu bedeninden ayrılsın diye. (Ç.N.)

Ertesi sabah, ben de sorgucuların toplandıkları, Piskoposluk Sarayı'nın önündeki köprünün üstündeydim; Rahip Michele zincire vurulmuş olarak onların önüne getirildi. Kendisine sadık olanlardan biri, kutsaması için onun önünde diz çöktü; silahlı adamlar onu hemen yakalayıp hapse attılar. Sonra sorgucular yargıyı sanığın yüzüne karşı okuyup bir kez daha tövbe edip etmeyeceğini sordular. Yargıda, onun sapkın olduğunun her söylenişinde, Michele, "Ben sapkın değilim, günahkârım, ama Katoliğim!" diye yanıtlıyordu; metinde, her "saygıdeğer ve kutsal XXII. Johannes" adı geçtiğindeyse, "hayır, sapkın" diye yanıtlıyordu. O zaman, piskopos, Michele'nin gelip önünde diz çökmesini buyurdu! Michele ise sapkınların önünde diz çökmeyeceğini söyledi. Ona zorla diz çöktürdüler; Michele, "Tanrı beni bağışlayacaktır," diye mırıldandı. Oraya tepeden tırnağa papaz giysileri içinde getirilmiş olduğundan bir tören başladı; giysileri tek tek çıkarıldı; sonunda Floransalıların *cioppa* dedikleri bir gömlekle kaldı. Sonra rütbesi geri alınan papazlara yapıldığı gibi kafası kazındı. Sonra komutan ve adamlarına teslim edildi; Michele'ye çok haşin davrandılar, onu yeniden zincire vurup tutukevine götürdüler, o sırada Michele, "*Per dominum moriemur*,"[1] diyordu kalabalığa. Anladığıma göre ertesi gün yakılacaktı.

O gün de gidip ona tövbe etmek, günah çıkarmak ve yeniden komünyona girmek isteyip istemediğini sordular. Günahkâr biri tarafından kutsanmayı kabul ederek günaha girmek istemediğini söyleyip reddetti. Bence böyle davranması kötü oldu; Patarenlerin sapkınlığıyla yozlaşmış olduğunu gösterdi.

1. (Lat.) Efendimiz için öleceğiz. (Ç.N.)

Sonunda idam günü gelip çattı; bir sancaktar[1] onu almaya geldi; ona, herkesin dediğine doğru demek, Kutsal Ana Kilise'nin görüşünü kabul etmek varken niçin direndiğini sordu. Ama Michele çok katı bir biçimde, "Çarmıha gerilen yoksul İsa'ya inanıyorum ben," dedi. Sancaktar kollarını umutsuzca iki yana açarak gitti. Sonra komutan ve adamları gelip Michele'yi aldılar, avluya götürdüler; orada piskoposluk papazı yüzüne karşı bir kez daha itirafını ve hakkında verilen hükmü okudu.

Kilise mensuplarının ve laik kesimden kimselerin, yoksulluk içinde yaşamak isteyen ve İsa'nın dünya malına sahip olmadığını öne sürenlere karşı niçin bu denli sert davrandıklarını anlamıyordum. Çünkü, diyordum kendi kendime, eğer korkmak gerekirse varsıllık içinde yaşamak isteyen, başkalarının parasını zorla elinden alan, Kilise'yi günaha sürükleyen ve Kilise'yi bir yiyim yeri haline getirenlerden korkmalılar. Bunu yanımda duran birine söyledim, çünkü susmaya katlanamıyordum. Alaylı alaylı gülümsedi; yoksul bir yaşam süren bir rahibin halka kötü örnek olduğunu, sonra böyle davranmayan rahiplere halkın değer vermeyeceğini söyledi. Hem sonra, diye ekledi, yoksulluğa çağrı halkın kafasına kötü düşünceler sokar, yoksulluklarından gurur duyarlar; gurur da birçok gururlu davranışa yol açabilir. Sonunda, rahiplerin yoksul bir yaşam sürmelerini istemenin insanı İmparator yanlısı kıldığını, bununsa Papa'nın hoşuna gitmediğini bilmem gerektiğini söyledi. Bütün bunlar bana çok yerinde nedenler gibi göründüyse de Rahip Michele'nin, İmparator'u hoşnut kılmak için neden böyle korkunç bir biçimde ölmek istediğini anlayamıyordum.

1. Ortaçağ İtalyası'nda yüksek bir rütbe. (Ç.N.)

Gerçekten de, orada bulunanların bazıları, "O aziz değil, yurttaşlar arasında uyuşmazlık çıkarsın diye Ludwig tarafından gönderilmiş; hem Fraticelli'ler Toscana'lı, ama arkalarında İmparator'un adamları var," diyorlardı. Bazıları da, "Delinin biri o; içine Şeytan girmiş, kendini beğenmişin biri, lanet olasıca gururu yüzünden şehitlik hoşuna gidiyor; bu rahiplere gereğinden çok azizlerin yaşamlarını okutuyorlar; kendilerine bir karı alsalar daha iyi olur!" diyordu. Kimileri de, "Hayır, bütün Hıristiyanlar onun gibi olmalı; tıpkı putatapanların zamanında olduğu gibi inançlarını kanıtlamaya hazır olmalılar," diyordu. Artık ne düşüneceğimi bilmeksizin bu sesleri dinlerken bir an geldi ki, hükümlünün, önümdeki kalabalığın gizlediği yüzünü yeniden gördüm. Bazen coşkuyla kendinden geçmiş aziz yontularında gördüğüm, bu dünyadan olmayan bir şeye bakmakta olan bir adamın yüzünü gördüm. Ve anladım ki, deli de olsa, yalvaç da olsa, isteyerek ölüyordu bu adam, çünkü düşmanını, kim olursa olsun, ölerek yenilgiye uğratacağına inanıyordu. Ve anladım ki, onun verdiği örnek, başkalarını da ölüme götürecektir. Böylesine bir iç sağlamlığı karşısında şaşıp kaldım, çünkü onlara egemen olan şeyin, inandıkları gerçeğe duydukları, onları ölüme götüren onurlu sevgi mi, yoksa onları, inandıkları gerçeği, bu gerçek ne olursa olsun, açık açık kanıtlamaya götüren gururlu bir ölüm isteği mi olduğunu bugün bile hâlâ bilmiyorum. Hayranlık ve korkuyla allak bullak ediyor bu beni.

Ama şimdi idam olayına dönelim; daha şimdiden herkes Michele'nin ölüm cezasına çarptırılacağı yere doğru ilerliyordu.

Komutan ve adamları onu kapıdan dışarı çıkardılar; üstünde düğmelerinin kimi çözük, küçücük bir eteklik, geniş adımlarla, başı eğik, dua ederek yürüyor, bir şehide benziyordu. İnanılmaz bir kalabalık vardı; birçokları, "Öl-

me!" diye bağırıyorlardı; o, "İsa için ölmek istiyorum," diye yanıtlıyordu. "Ama sen İsa için ölmüyorsun," diyorlardı; o, "Ben gerçek uğruna ölüyorum," diyordu. Prekonsül Köşesi denen yere gelince, bir adam hepsi için Tanrı'ya dua etsin diye bağırdı; o da kalabalığı kutsadı. *Fondamenti di santa Liperata*'da, biri, "Sen delisin, Papa'ya inan!" dedi; o da, "Şu papanızı bir Tanrı yapıp çıktınız," diye yanıtladı ve ekledi: "Bu sizin *papero*'larınızın[1] gübresi iyi olur." (Bana açıkladıklarına göre, Toscana lehçesinde papaları hayvan yapan bir sözcük oyunu ya da nükteymiş bu.) Herkes onun ölüme böyle şaka yaparak gitmesi karşısında donup kalmıştı.

San Giovanni'de, "Canını kurtar!" diye bağırdılar; o, "Yaşamınızı günahtan kurtarın!" diye yanıtladı; Eski Pazar'da, "Kaç, kaç!" diye bağırdılar; o yanıtladı: "Tefeciliğe tövbe edin!" Kutsal Haç'a varınca, basamaklarda kendi tarikatından rahiplerin, Aziz Francesco'nun Kural'ına uymadığı için onu kınadıklarını gördü. Bunların kimileri omuzlarını silkiyor, kimileriyse utançtan kukuletalarıyla yüzlerini örtüyorlardı.

Adalet Kapısı'na doğru yürürken de, birkaç kişi, "Yadsı, yadsı, ölme!" diyordu ona, "İsa bizim için öldü," dedi. Onlar, "Ama sen İsa değilsin, bizim için ölmen gerekmez!" dediler, o "Ama ben onun için ölmek istiyorum," dedi. Adalet Çayırı'nda, biri, kendisinden daha yüksek rütbeli bir rahibin yaptığı gibi yapıp yadsımasını istedi. Michele yadsımayacağını söyledi; kalabalığın içinde birçok insanın Michele'yi doğruladığını, ona güç verdiğini gördüm; böylece ben ve başka birçok insan, bunların onun tarikatından olduklarını anlayıp yanlarından uzaklaştık.

Sonunda kapıdan çıktık; karşımızda odun yığını ya

1. *Papero*, "kaz" demektir. Burada, *papero* ve "papa" sözcükleriyle bir sözcük oyunu yapılıyor. (Ç.N.)

da orada dedikleri gibi, "kulübe" göründü, çünkü odunlar bir kulübe biçiminde dizilmişti; halkın çok yaklaşmasını önlemek için silahlı atlılardan bir halka oluştu. Sonra Rahip Michele'yi direğe bağladılar. Bir kez daha birinin, "Ne yapıyorsun, niçin ölüyorsun?" diye bağırdığını işittim. "İçimdeki bir gerçek için; onu ancak ölümle kanıtlayabilirim," diye yanıtladı.

Onu ateşe verdiler. Rahip Michele, *Credo*'yu[1], ardından, "Te Deum"u söyledi. Belki ancak sekiz ayet okuduktan sonra, aksıracakmış gibi öne doğru eğildi ve yere düştü; ipleri yanmıştı. Yere düştüğünde ölmüştü; çünkü beden tümüyle yanmadan önce, yüreği patlatan ısı ve göğsü dolduran dumandan ötürü ölüyordu insan.

Sonra kulübe tümüyle bir meşale gibi yandı; büyük bir parıltı oldu; tutuşmuş çalılar arasında hâlâ görülebilen Michele'nin acınası kömürleşmiş gövdesi olmasaydı, yanan bir ağacın önünde olduğumu söyleyebilirdim. Bir görüntü görmeye öylesine yakındım ki, Azize Hildegarde'ın kitaplarında okumuş olduğum, coşkuyla kendinden geçişe ilişkin (kitaplığın merdivenini çıkarken anımsadığım) bazı sözler kendiliğinden dilimin ucuna gelmişti: "Alev görkemli bir aydınlıktan, olağanüstü bir güçten ve bir ateş sıcaklığından oluşur, ama bu görkemli aydınlık ışıtmak içindir; ateş sıcaklığı da yakmak için."

Ubertino'nun sevgiye ilişkin bazı sözcüklerini anımsadım. Michele'nin odun yığını üstündeki imgesi Dolcino'nunkine karışmıştı; Dolcino'nunkiyse güzel Margherita'nınkine. Kilisede içimi saran kıpırtıyı bir kez daha duydum.

1. (Lat.) İnanıyorum. Havarilerin simgesi; Roma Kilisesi'nin resmî anlatımı; iman ikrarı. (Ç.N.)

Bunları düşünmemeye çalışarak doğruca labirentin yolunu tuttum.

Buraya ilk kez yalnız giriyordum; lambadan yere düşen uzun gölgeler, önceki gece gördüğüm görüntüler gibi korkutuyordu beni. Her an kendimi başka bir aynanın karşısında bulacağımı sanıyordum, çünkü aynaların öyle bir büyüsü vardır ki, ayna olduklarını bilseniz bile sizi ürkütürler.

Öte yandan, yönümü bulmaya çalışmıyordum; görüntüler yaratan kokuların bulunduğu odadan kaçınmaya da çalışmıyordum. Bir yangıya yakalanmış gibi yürüyor, nereye gitmek istediğimi bile bilmiyordum. Gerçekte başladığım noktadan çok da ileri gitmemiştim, çünkü az sonra kendimi gene içeri girdiğim yedigen odada buldum. Burada, masanın üstünde bir önceki akşam gördüğümü sanmadığım birkaç kitap duruyordu. Bunların Malachi'nin yazı salonundan almış olduğu ve henüz yerlerine koymadığı yapıtlar olduğunu tahmin ettim. Kokulu odadan çok uzak olup olmadığımı anlayamıyordum, çünkü başım dönüyordu; bu, oraya dek ulaşan belli belirsiz bir kokunun ya da o zamana değin kurmuş olduğum şeylerin etkisi olabilirdi. Zengin minyatürlerle süslenmiş bir cilt açtım; üslubundan, bana Ultima Thule manastırlarından gelmiş gibi göründü.

Havari Markos'un kutsal betiğinin başladığı sayfada gördüğüm bir aslan resmiyle çarpıldım. O güne değin hiç canlı aslan görmediğim halde, aslan olduğuna kuşku yoktu; ressam çizgilerini, canavar yaratıklar ülkesi Hibernia aslanlarının görünümüne bağlı kalarak yapmıştı; bu hayvanın, Physiologos'un söylediği gibi, aynı zamanda hem çok korkunç hem de en görkemli şeylere yaraşır özelliklerin tümünü kendinde topladığına inandım. Bu yüzden resim bana, hem Düşman'ın hem de Efendimiz İsa'nın imgesini çağrıştırıyordu; nasıl bir simgesel anah-

tarla onu okuyacağımı da bilmiyordum; korkudan ve duvarlardaki yarıklardan sızan rüzgârdan ötürü tepeden tırnağa titriyordum.

Gördüğüm aslanın ağzında sivri dişleri, yılanlarınki gibi güzel zırhlı bir başı, keskin, yırtıcı pençeli dört ayağının üstünde yükselen kocaman bir gövdesi vardı; derisi, daha sonra gördüğüm doğudan getirilmiş halıları andırıyordu; üstüne safran gibi sarı, korkunç, kocaman, kemikten kirişler çizilmiş, kırmızı ve zümrüt yeşili pullarla kaplıydı. Kuyruksokumundan ta başına dek kıvrılmış, ucunda siyah beyaz püsküller bulunan kuyruğu da sarıydı.

Aslandan alabildiğine etkilenmiş (birkaç kez, böyle bir hayvanın arkamda belirivermesini bekliyormuş gibi dönüp bakındım), kitabın öteki sayfalarına bakmaya karar verdim; gözlerim Matta İncili'nin başında bir insan resmine takıldı. Bilmem neden, bu resim beni aslandan çok ürküttü; yüzü insan yüzüydü, ama ayaklarına dek uzanan, tıpkı bir zırh gibi gövdesini saran bir tür sert kaftana bürünmüştü bu adam; bu kaftan ya da zırh, kırmızı ve sarı yarı değerli taşlarla işlenmişti. Rubi ve topazlardan oluşan bir kalenin içinden bilmece gibi yükselen bu baş (korku nasıl da küfürbaz yapmıştı beni!) belirsiz izini sürmekte olduğumuz o gizemli katil gibi görünüyordu bana. Sonra, hayvanla zırhlı adamı niçin böyle sıkı sıkıya labirente bağladığını anladım: İki resim de kitaptaki tüm resimler gibi iç içe geçmiş bir labirent örüntüsünden çıkıyordu; bu labirentler içinde bulunduğum odalar ve koridorlar ağını çağrıştırıyordu. Gözlerim sayfanın üstünde pırıl pırıl parlayan yollar arasında yitip gitti; tıpkı ayaklarımın, kitaplıktaki odaların karmakarışık dizgesi içinde yitip gitmesi gibi. Odalarda dolaşıp durmamın parşömenler üstünde yansıtıldığını görmek içimi kaygıyla doldurdu. Bu kitapların her birinin gizemli isterik kahkahalarla benim şu andaki

durumumu anlattığına inandım ve o sayfaların beni bekleyen yakın geleceğin olaylarını da kapsayıp kapsamadığını sordum kendi kendime.

Başka bir kitap daha açtım; bu bana Hispanik okula aitmiş gibi geldi. Renkler canlıydı; kırmızılar kan ya da ateşi çağrıştırıyordu. Bu, havarinin Açıklama'sıydı ve bir kez daha, tıpkı bir gece önceki gibi, *mulier amicta sole*[1] sayfasına rastladım. Ama kitap aynı kitap değildi; minyatür değişikti. Burada ressam, kadının çizgileri üstünde daha uzun durmuştu. Yüzünü, göğsünü, yuvarlak kalçalarını, Ubertino'yla birlikte gördüğümüz Meryem Ana yontusuyla karşılaştırdım. Çizgiler farklıydı, ama bu *mulier*[2] de bana çok güzel göründü. Böyle şeyleri aklıma getirmemeliyim, diye düşündüm ve birkaç sayfa daha çevirdim. Başka bir kadın daha buldum; bu kez bulduğum Babil yosmasıydı. Biçiminden çok, bunun da öteki gibi bir kadın olduğu, ama içinde her türlü kötülüğü barındırırken, ötekinin her erdemi içinde sakladığı düşüncesi etkiledi beni. Ama çizgiler ikisinde de kadıncaydı; bir an geldi ki onları birbirinden ayıran şeyin ne olduğunu anlayamaz oldum. İçimde yeniden bir kıpırtı duydum; kilisedeki Meryem Ana imgesi, güzel Margherita'nın imgesiyle çakıştı. "Ben lanetlendim!" dedim kendi kendime. "Ya da deliyim ben." Bunun üzerine, kitaplıkta daha çok kalamayacağıma karar verdim.

Neyse ki merdivene yakındım. Ayağım takılıp lambayı söndürme pahasına koşa koşa indim basamaklardan. Kendimi gene yazı salonunun geniş tonozları altında buldum, ama orada da oyalanmadım; yemekhaneye inen basamaklardan aşağı attım kendimi.

1. (Lat.) Güneşe bürünmüş kadın. (Ç.N.)
2. (Lat.) Kadın. (Ç.N.)

Orada soluk soluğa durdum. Camlardan, o gece alabildiğine parlak olan ayın ışınları giriyordu içeri; hücreler ve kitaplığın geçitleri için kaçınılmaz olan lambaya burada neredeyse hiç gereksinim yoktu artık. Gene de söndürmedim onu, içimi rahatlatmak istercesine. Ama hâlâ soluk soluğaydım; gerginliğimi yatıştırmak için su içmeliyim, diye düşündüm. Mutfağa yakın olduğumdan, yemekhaneden geçip *Aedificium*'un zemin katının bir yarısına açılan kapılardan birini usulca açtım.

O anda korkum azalacak yerde arttı. Çünkü hemen mutfakta, ekmek fırınının yanında birinin durduğunu fark ettim; ya da en azından, o köşede bir lambanın yanmakta olduğunu fark edip korkuyla kendi lambamı söndürdüm. Korkuyordum, ama başkalarını da korkutmuştum; gerçekten de öteki kişi (ya da kişiler) hemen ışıklarını söndürdüler. Ama boşuna, çünkü ay ışığı yere, önüme, bir ya da birbirine karışmış birden çok gölge düşürmeye yetecek denli aydınlatıyordu mutfağı.

Donup kalmıştım; ne geri çekilme ne de ilerleme yürekliliğini bulabiliyordum kendimde. Anlaşılmaz bir şeyler geveleyen bir ses duydum; boğuk bir kadın sesi işittim gibi geldi bana. Fırının yanında belli belirsiz görünen, biçimi seçilemeyen gruptan, karanlık ve bodur bir gölge ayrılıp aralık bırakıldığı açıkça anlaşılan dış kapıdan kaçtı; kapıyı ardından kapattı.

Ben yemekhaneyle mutfak arasındaki eşikte durdum; fırının yanında belli belirsiz bir şey de durdu. Belli belirsiz ve –nasıl anlatsam– inleyen bir şey. Gerçekten de, gölgelerin arasından bir inleme, bir çeşit bastırılmış ağlama sesi, düzenli korku hıçkırıkları geliyordu.

Korkan bir adamı hiçbir şey bir başkasının korkusundan daha çok yüreklendiremez, ama beni gölgeye doğru iten, yüreklilik değildi. Diyebilirim ki daha çok, o görüntüleri gördüğüm zaman beni saran esrikliğe benzer

bir esriklikti. Mutfakta, bir gün önce kitaplıkta beni etkileyen tütsülere benzer bir şey vardı. Belki de aynı şey değildi, ama benim gereğinden çok uyarılmış duyularım üstünde aynı etkiyi yaratmıştı. Aşçıların şarabın güzel kokmasını sağlamak için kullandıkları keskin bir kitre, şap ve peşek kokusunu alıyordum. Ya da belki de, daha sonra öğrendiğime göre, o günlerde bira hazırlanıyordu; benim ülkemin usulünce yapılıyordu bu bira. Süpürgeotu, bataklık mersini ve yabanbiberiyesiyle. Burun deliklerimden çok zihnimi esrikleştiren tüm baharatlar.

Sağduyum, "*Vade retro!*"[1] diye bağırıp, kesinlikle Melun'un benim için çağırdığı bir dişi şeytandan başka bir şey olmayan, inleyen nesneden uzaklaşmamı söylüyordu, ama *vis appetitiva*'mda[2] bir şey, bir mucizeye tanık olmak istiyormuşum gibi ona yaklaşmaya itiyordu beni.

Böylece gölgeye yaklaştım; yüksek pencerelerden giren ay ışığında bunun bir kadın olduğunu gördüm; titriyor, bir çıkın tutan elini göğsüne bastırmış, ağlayarak fırının ağzına doğru geri geri gidiyordu.

Tanrım, Meryem Ana ve Cennet'in tüm azizleri, o anda ne olduğunu anlatmama yardım edin; utanç (bir erinç ve derin düşünce sığınağı olan bu güzel Melk Manastırı'nda artık yaşlanmış bir rahip olarak), durumumun saygınlığı, en dindarca önlemleri almamı öğütlerdi bana. Yalnızca kötü bir şey olduğunu, bunun ne olduğunu anlatmanın yakışık almayacağını söyler, böylece ne okuru ne de kendimi sarsmış olurdum.

Ama şimdi çok uzaklarda kalmış olan olaylarla ilgili tüm gerçeği anlatmaya kendi kendime söz verdim; gerçek ise bölünmez bir bütündür; kendi saydamlığıyla pırıl

1. (Lat.) Geri dön. (Ç.N.)
2. (Lat.) İstek gücü. (Ç.N.)

pırıl parlar ve kendisinin bizim çıkarlarımız ya da utancımız tarafından eksiltilmesine izin vermez. Sorun (her şeyi acımasız bir canlılıkla anımsasam bile, olanları ve düşüncelerimi belleğime silinmez bir biçimde kazıyan şey sonradan duyduğum pişmanlık mı, yoksa acılı zihnimde utancımın en ince ayrıntılarını canlandırarak bana hâlâ işkence eden pişmanlığımın yetersizliği miydi, bilmiyorum), olup bitenleri şimdi gördüğüm ve anımsadığım gibi değil, o zaman görüp duyduğum gibi anlatmakta. Bunu da bir tarihsel olaylar yazarının gerçeklere bağlılığıyla yapabilirim, çünkü gözlerimi yumunca yalnızca yaptığım her şeyi değil, o anlarda ne düşündüğümü de, o sırada yazılmış bir parşömeni kopya edercesine yineleyebilirim. Bu nedenle anlatmaya böyle başlamalıyım. Melek Mikâil korusun beni, çünkü gelecekteki okurların ders almaları ve işlediğim suçtan ötürü kendimi cezalandırmak için, genç bir adamın Şeytan'ın tuzaklarına nasıl düşebileceğini anlatmak istiyorum şimdi; açıkça bilinsin, böylece gelecekte her kim bunlarla karşılaşırsa alt edebilsin diye.

Evet, bir kadındı bu. Daha çok bir genç kız. O zamana dek (Tanrı'ya şükür, o zamandan beri de), o cinsten yaratıklarla çok az yakınlığım olduğundan, kaç yaşlarında olduğunu söyleyemeyeceğim. Genç, neredeyse yeniyetme olduğunu biliyorum; belki on altıncı ya da on sekizinci baharındaydı. Küçük bir kış kuşu gibi titriyor ve ağlıyordu, benden korkmuştu.

Komşusuna yardım etmenin her iyi Hıristiyan'ın görevi olduğunu düşündüğümden, büyük bir sevecenlikle ona yaklaştım ve iyi bir Latinceyle, korkması için hiçbir neden olmadığını, çünkü benim bir dost olduğumu, ne olursa olsun düşman olmadığımı, kesinlikle korktuğu düşman olmadığımı söyledim.

Belki de bakışlarımdaki uysallıktan ötürü yatıştı ve

bana yaklaştı. Latincemi anlamadığını gördüm; bunun üzerine içgüdüyle halk ağzı Almancamla konuştum; bu dilin, bu yörelerin insanlarının alışık olmadıkları sert seslerinden ötürü mü, yoksa bu sesler ona benim ülkemden askerlerle deneyimlerini anımsattığı için mi bilmem, çok korktu. O zaman el kol devinimlerinin ve yüz ifadelerinin, sözcüklerin dilinden daha evrensel olduğunu düşünerek gülümsedim; bunun üzerine yatıştı. O da bana gülümsedi ve birkaç sözcük söyledi.

Konuştuğu halk ağzını çok az biliyordum; Pisa'da kısmen öğrendiğim dilden farklıydı; ama sesinin tonundan tatlı sözler söylediğini anladım: "Ne gençsin, ne güzelsin," gibi bir şeyler söyledi gibi geldi bana. Bütün çocukluğunu bir manastırda geçirmiş bir çömezin güzelliğine ilişkin sözler işitmesi seyrek olur; tersine, fiziksel güzelliğin geçici olduğu, bunun için de aşağı görülmesi gerektiği öğütlenir her zaman, ama düşmanın sayısız tuzakları vardır; itiraf ederim, yakışıklılığımdan söz edilmesi, yalan da olsa, kulaklarıma hoş geldi; içimi bastırılmaz bir heyecanla doldurdu. Özellikle kız bu sözleri söylerken, elini uzatıp parmak uçlarıyla o zaman sakalsız olan yanağımı okşadığı zaman. Kendimden geçer gibi oldum, ama o anda yüreğimde en küçük bir günah gölgesi bile duymuyordum. Şeytan'ın, bizi sınamak ve ruhumuzdan iyilik izlerini silmek istediği zaman, gücü nelere yetmez.

Ne duydum? Ne gördüm? Yalnızca ilk anın duygularının her türlü anlatımdan yoksun olduğunu anımsıyorum; çünkü dilim ve zihnim bu tür duygulanımların nasıl adlandırılacağı konusunda eğitilmemişti. Başka bir zamanda ve başka yerlerde işittiğim, kesinlikle başka amaçlarla söylenmiş, ama o anda duyduğum sevince uygun düşen, sanki bu sevinci dile getirmek için doğmuş gibi, başka içsel sözcükleri anımsadım sonra. Belleğimin gizli köşelerine itilmiş sözcükler dudaklarımın (dilsiz)

yüzeyine yükseldiler; bu sözcüklerin Kutsal Betik'te ya da azizlerin sayfalarında bambaşka, çok daha aydınlık gerçeklikleri dile getirmek için kullanıldıklarını unuttum. Ama azizlerin sözünü ettikleri sevinçlerle o anda sarsılmış ruhumun duymakta olduğu sevinçler arasında bir ayrım var mıydı gerçekten? O anda hep tetikte olan ayırt etme duygusu yok olmuştu içimde. Bana öyle geliyor ki, bu tam anlamıyla kimliğin uçurumlarında kendinden geçişin belirtisidir.

Birden genç kız bana, Mezmur'da sözü edilen kara, ama alımlı bakire gibi göründü. Kaba kumaştan, eprimiş, göğsü utanmasızca açık, küçük bir giysi giyiyordu; boynunda da, sanırım çok bayağı renkli taşlardan yapılmış bir gerdanlık vardı. Ama başı bir fildişi kule gibi ak boynunun üstünde onurla yükseliyordu; gözleri Hesebon havuzları gibi duru, saçları kırmızımsıydı. Saç örgüleri bir keçi sürüsü gibi görünüyordu bana; dişleri derede yıkanıp çıkmış koyun sürüleri gibiydi; tümü de çift çiftti; böylece hiçbiri arkadaşının önünde gitmiyordu. Elimde olmaksızın, "Ne güzelsin, sevgilim, ne güzelsin," diye mırıldandım. "Saçların Glaad Dağı eteklerindeki keçi sürüleri, dudakların kırmızı ibrişime benziyor, yanakların nar parçası, boynun üstüne bin kalkan asılı Davud'un kulesi gibi." Şaşkın, kendimden geçmiş, tan gibi karşımda ışıyan, ay parçası gibi güzel, güneş gibi parlak, *terribilis ut castrorum acies ordinata*[1] bu yaratığın kim olduğunu soruyordum kendi kendime.

Sonra o yaratık daha da yaklaştı bana; o zamana değin göğsüne bastırmakta olduğu koyu renkli çıkını bir köşeye attı; elini kaldırıp yüzümü okşadı; daha önce işitmiş olduğum sözcükleri bir kez daha yineledi. Ondan

1. (Lat.) Bir kalenin düzenli ordusu gibi ürkütücü. (Ç.N.)

kaçsam mı, yoksa ona daha mı yaklaşsam bilemezken, başım Yeşu'nun borazanları Ceriko'nun duvarlarını yıkacakmış gibi zonklarken, ona dokunmaktan korkar hem de ona dokunmak isterken, büyük bir sevinçle gülümsedi; mutlu bir dişi keçi gibi boğuk bir inilti çıkardı; göğsünün üstünde giysisinin önünü kapatan bağcıkları çözdü; giysiyi bir gömlek gibi bedeninden sıyırdı ve önümde, tıpkı Cennet bahçesinde Havva'nın Âdem'in karşısında durduğu gibi durdu. "*Pulchra sunt ubera quae paululum supereminent et tument modice,*" diye mırıldandım, Ubertino'dan duymuş olduğum sözleri yineleyerek, çünkü göğüsleri bana iki geyik, zambaklar arasında otlayan ikiz karacalar gibi göründü; göbeği içi şarap dolu yuvarlak bir kadeh, karnı zambaklarla çevrili bir buğday yığını gibiydi.

"O *sidus clarum puellarum,*" diye seslendim ona, "o *porta clausa, fons hortorum, cella custos unguentorum, cella pigmentaria!*"[1] Farkına varmadan kendimi onun bedeninin üstünde buldum; onun ısısını ve daha önce hiç bilmediğim merhemlerin keskin kokusunu duyuyordum. "Evlatlarım, çılgın sevi gelince, insanın elinden hiçbir şey gelmez!" sözlerini anımsadım ve içine düşmekte olduğumu hissettiğim tuzak ister Düşman'ın tuzağı, ister tanrısal bir bağış olsun, artık beni yöneten dürtüye karşı koymak için hiçbir şey yapamayacağımı anladım; "Ah, gücüm tükeniyor," diye bağırdım. "*Causam languoris video nec caveo!*"[2] Çünkü dudaklarından bir gül kokusu yayılıyordu, sandaletli ayakları güzeldi; bacakları sütun gibiydi, kalçalarının yuvarlaklığı da yontucu elinden

1. (Lat.) Ey kızların parlak yıldızı, ey kapalı kapı, bahçeler çeşmesi, ey içinde kokular saklayan tapınak, renkler tapınağı. (Ç.N.)

2. (Lat.) Bitkinliğimin nedenini görüyorum, ama (ondan) sakınamıyorum. (Ç.N.)

çıkmış sütunları andırıyordu. Ey aşk, ey zevklerin kızı, kral bile senin saç büklümlerinin tutsağı oldu, diye mırıldanıyordum kendi kendime; onun kolları arasındaydım; birlikte mutfağın çıplak zemini üstüne yuvarlandık; kendi istemimle mi, yoksa onun hileleriyle mi bilmiyorum, kendimi çömez kılığından sıyrılmış buldum; bedenlerimizden utanç duymuyorduk; *et cuncta erant bona*.[1]

Beni ağzımdan öpüyordu; aşk oyunları şaraptan daha lezzetliydi, kokuları hoştu; inciler arasındaki boynu, küpeler arasındaki yanakları güzeldi; ne güzelsin sevgilim, ne güzelsin; gözlerin tıpkı güvercin gözleri (diyordum), bırak yüzünü göreyim, bırak sesini duyayım, sesin uyumlu çünkü, yüzün büyüleyici; beni aşktan çılgına döndürdün, bacım benim; bir bakışla, boynundaki tek bir zincirle çılgına döndürdün beni; dudaklarından bal damlıyor, dilinde bal ve süt var, soluğun elma gibi kokuyor, memelerin salkımlara benziyor, üzüm salkımlarına; damağın nefis bir şarap gibi doğruca sevgime akıyor, sevgimi besliyor, dudaklarımdan dişlerimden taşıyor... bahçe fıskiyesi, sümbül, safran, hintkamışı, tarçın, mür, ödağacı; petekli balımı yiyor, şarabımla sütümü içiyordum; kimdi o, kimdi o tan gibi yükselen, o ay parçası gibi güzel, güneş gibi parlak, sancaklı bir ordu gibi korkunç?

Ey Tanrı, ruh kendinden geçince biricik erdem, gördüğünü sevmektir (doğru değil mi?), en yüce mutluluk sahip olduğuna sahip olmaktır; o zaman sevinç dolu yaşam kaynağından içilir (daha önce söylenmemiş miydi bu?), o zaman şu ölümlü yaşamın ardından bitimsizliğin melekleriyle birlikte yaşayacağımız gerçek yaşamı tadar insan... Bunları düşünüyordum ve bana öyle geliyordu ki, kız beni anlatılmaz hazlara boğarken kehanet-

1. (Lat.) Her şey iyiydi. (Ç.N.)

ler gerçekleşiyordu; tüm bedenim tek bir göz gibiydi; bir bakışta, önümü, arkamı, çevremdeki her şeyi görebiliyordum. Ve anladım ki, daha önce başka bir şeyden söz edildiğini sanarak işittiğim gibi, birlik ve sevecenlik, iyilik, öpüşler ve kucaklayışlarla aynı anda doğar sevgiden. Yalnızca bir an, sevincim doruğa ulaşırken, belki de, "Sen kimsin?" diye soran ruha, sonunda şeytanca doğası içinde kendini gösteren, ruhu kıskıvrak yakalamayı ve bedeni kandırmayı bilen öğle Şeytanı'nın, üstelik gece vakti, içime girişini yaşamakta olduğum geçti aklımdan. Ama hemen aslında kuşkularımın şeytanca olduğuna, çünkü hiçbir şeyin, o anda yaşamakta olduğum, tadı her an artan şeyden daha doğru, daha iyi ve daha kutsal olamayacağına inandım.

Şaraba katılan bir damla suyun dağılıp şarabın rengini ve akkor haline getirilmiş demirin özgün biçimini yitirip erimiş ateşe dönüşmesi gibi, güneş ışığıyla doyurulmuş havanın baştan başa görkeme, aydınlığa dönüşmesi; öyle ki artık ışıklandırılmış değil, ışığın kendisi olması gibi, yumuşak bir sıvılaşma içinde ölmüş gibi duyumsuyordum kendimi; ancak ilahinin sözcüklerini mırıldanacak gücüm kalmıştı: "Bak, göğsüm, ağzı kapatılmış taze şarap gibi yeni şişeleri patlatıyor." Ve birden parlak bir ışık, ışığın içinde de parıltılı, yumuşak bir ateşle yalımlanan safran renginde bir biçim gördüm; o görkemli ışık parıltılı ateşin içine yayıldı; parıltılı ateş de o ışıltılı biçimin içine yayıldı.

Baygın gibi, bütünleşmiş olduğum bedenin üstüne düşerken, son bir dirim soluğuyla, ateşin görkemli bir aydınlıktan, olağanüstü bir güçten ve yakıcı bir ısıdan oluştuğunu, ama görkemli aydınlığa aydınlatabilmek, yakıcı ısıya da yakabilmek için sahip olduğunu anladım. Sonra uçurumun ve onun ardından gelen daha derin uçurumların bilincine vardım.

Şimdi, titreyen elimle (anlatmakta olduğum günahtan duyduğum dehşetten mi, yoksa anımsadığım olguya duyduğum suçlu özlemden mi bilmem) bu satırları yazarken, o anda yaşadığım utanç verici esrikliği betimlemek için, birkaç sayfa önce Fraticelli Michele'nin şehit bedenini yakan ateşi betimlerken kullandığım sözcükleri kullandığımın ayrımına varıyorum. Ruhun buyruğunda olan elimin, birbirinden öylesine farklı olan iki yaşantı için aynı anlatımı yazıya dökmesi de bir rastlantı değil, çünkü ikisini de, o zaman onları yaşarken de, şimdi bu parşömen üstünde canlandırmaya çalışırken de aynı biçimde yaşadım belki de.

Birbirinden farklı olguların benzer adlarla adlandırılmasını sağlayan gizemli bir us vardır; bu us sayesinde kutsal nesneler de dünyasal terimlerle adlandırılırlar; aynı simgelerle Tanrı'ya aslan ya da kaplan diyebiliyoruz; ölüme yara; sevince yalım; ateşe ölüm; ölüme uçurum; uçuruma yok oluş; yok oluşa kendinden geçme; kendinden geçmeye tutku diyebiliyoruz.

Gençken, şehit Michele'nin beni etkileyen ölüm coşkusunu, niçin, azizin yaşam coşkusunu adlandırmış olduğu sözcüklerle dile getiriyordum, ama dünyasal zevkin, hemen ardından bana kendiliğinden bir ölüm ve yok oluş duygusu gibi gelen (suçlu ve geçici) coşkusunu da aynı sözcüklerle adlandırmaktan kendimi alamıyordum? Şimdi, birkaç ay arayla, ikisi de hem kendinden geçirici hem de acı veren iki yaşantıyı nasıl duyumsadığımı ve o gece manastırda, birkaç saat arayla, bu yaşantıların birini anımsarken, ikincisini duyularımla nasıl duyumsadığımı; sonra da şimdi, bu satırları yazarken, onları nasıl yeniden yaşadığımı ve bu üç durumda da bu yaşantıları kendi kendime nasıl, kutsallığın imgesinde kendini hiçleyen aziz ruhun bambaşka yaşantısını dile getiren sözcüklerle anlattığımı çözümlemeye çalışacağım. Günaha mı gir-

dim acaba (o zaman mı, şimdi mi?) Michele'nin ölümü isteyişinde, onu yutan yalımları görünce duyduğum kendinden geçişte, genç kızla yaşadığım bedensel birleşme isteğinde, bu isteği simgesel olarak dönüştürdüğüm gizemli utançta, daha uzun ve ölümsüz bir yaşam sevgisinin ölmeye ittiği azizin sevinç içinde yok olma isteğinde benzer olan neydi? Böylesine iki anlamlı şeyler, böylesine tek anlamlı sözcüklerle dile getirilebilir miydi? Ama öyle görünüyor ki, bilginlerin en büyüklerinin bize öğrettikleri bu: *Omnis ergo figura tanto evidentius veritatem demonstrat quanto apertius per dissimilem similitudinem figuram se esse et non veritatem probat.*[1]

Ama eğer ateş ve uçurum sevgisi, Tanrı sevgisinin üstü kapalı benzetimiyse, ölüm sevgisinin ve günah sevgisinin benzetimi olabilir mi? Evet, olabilir; tıpkı aslan ve yılanın aynı zamanda hem İsa'nın hem de Şeytan'ın benzetimleri olması gibi. Gerçek şu ki, doğru yorum, ancak pederlerin yetkesine dayanılarak yapılabilir; bana işkence çektiren durumdaysa, boyun eğmeye hazır zihnimin başvuracağı hiçbir *auctoritas*[2] yok; bu yüzden kuşkuyla yanıyorum. (Ve bir kez daha ateş imgesi, gerçeğin boşluğunu ve beni yok eden yanılgının doluluğunu tanımlamak için araya giriyor!) Ruhumda ne oluyor, ey Tanrı, kendimi böyle anıların burgacına kaptırmış, sanki yıldızların düzenini ve onların gökyüzündeki devinimlerinin sırasını yönetecekmişim gibi, değişik zamanları birbirine karıştırıyorum? Kuşkusuz, günahkâr ve hasta usumun sınırlarını aşıyorum. Şimdi, alçakgönüllülükle üstlendiğim göreve dönelim. O günü, içine gömüldüğüm

1. (Lat.) O halde her söyleyiş ne denli açık olursa, gerçeği o denli apaçık bir biçimde gösterir; birbirine benzemeyen şeyler benzer sözcüklerle açıklanabilir; ancak gerçek kanıtlanamaz. (Ç.N.)

2. (Lat.) Yetke. (Ç.N.)

duygu yitikliğini anlatıyordum. İşte, o zaman neler anımsadığımı anlattım; güçsüz kalemim, bu sadık, gerçeğe bağlı tarih yazıcısı bundan öteye geçemiyor.

Kızın yanında öyle ne kadar yattım, bilmiyorum. Terden nemlenmiş eli usulca bedenime dokunmayı sürdürüyordu. Bir iç kıpırtısı duydum; erinç değildi bu; alev söndükten sonra, küllerin arasında henüz ölmemiş bir közü andırıyordu. Bu yaşamda, seyrek de olsa, benimkine benzer bir şeyi yaşama lütfuna ermiş bir insana kutsanmış demekte duraksamazdım (diye mırıldandım uykuda gibi); çabucak da geçse, bir ancık bile olsa (aslında, ben de yalnız o zaman yaşamıştım bunu). Artık var olmuyormuş gibi, kendi kimliğini hiç duymuyormuş ya da alçalmış, neredeyse yok olmuş gibi; bir ölümlü (diyorum kendi kendime) bir ancık ve olabildiğince çabuk, benim duyduklarımı duyabilirse, bu çarpık dünyaya kem gözle bakmaya başlayacak, günlük yaşamın kaygılarıyla altüst olacak, ölümün ağırlığını duyacaktır... Bana öğretilen bu değil miydi? Bütün ruhumun bu mutluluk içinde unutma çağrısı, kuşkusuz (bunu şimdi anlıyordum), sonsuz güneşin ışıtmasıydı; bunun yarattığı sevinç insanı açıyor, genişletiyor, büyütüyor; artık insanın içinde taşıdığı ağzı açık boşluk, öylesine kolayca kapanmaz, çünkü o sevginin kılıcıyla açılmış bir yaradır; bu dünyada bundan daha tatlı, aynı zamanda bundan daha korkunç bir şey yoktur. Ama güneşin hakkıdır bu; yaralı adamı ışınlarıyla delik deşik eder, tüm yaralar büyür, insan açılır, genişler, damarları bile açılır, gücü şimdi aldığı buyrukları yerine getirmeye yeterli değildir; yalnızca istek harekete geçirir onu; ruh, şimdi dokunmakta olduğu şeyin uçurumuna gömülüp yanar; yaşamış ve yaşamakta olduğu gerçekliğin kendi isteğine ve kendi gerçeğine baskın çıktığını görür. İnsan, dili tutulmuş, kendi kendinden geçişine tanık olur.

Bu anlatılmaz içsel sevinç duygulanımlarına kapılmış, uyuyakaldım.

Bir süre sonra gözlerimi açtım; ay ışığı, belki bir bulut yüzünden, çok daha güçsüzleşmişti. Elimi yanıma uzattım; kızın bedenini duyumsamadım. Başımı çevirdim; gitmişti.

İsteğimi açığa çıkaran ve susuzluğumu gideren nesnenin yokluğu birden o isteğin boşluğunun ve o susuzluğun çarpıklığının bilincine vardırdı beni. *Omne animal triste post coitum.*[1] Günah işlediğimin bilincine vardım. Şimdi, yıllar sonra, bir yandan hâlâ yaptığım yanlışlıktan ötürü acı acı ağlarken bile, o gece nasıl büyük bir haz duyduğumu unutamıyorum; o iki günahkârın yaşantılarında kendi içinde, *naturaliter*[2], iyi ve güzel olan bir şey geçtiğini kabul etmezsem, her şeyi iyilik ve güzellik içinde yaratmış olan Yüce Tanrı'ya haksızlık etmiş olurum. Ama belki de, gençliğimdeki her şeyin iyi ve güzel olduğunu bana duyumsatan, ilerlemiş yaşımdır. O zaman genç olduğumdan ölümü düşünmüyor, işlediğim günahtan ötürü sıcak sıcak ve içtenlikli gözyaşları döküyordum.

Biraz da mutfağın soğuk taşları üstünde uzun süre yatmaktan ve bedenimin uyuşmuş olmasından, titreyerek ayağa kalktım. Ateşim varmış gibi ürpererek giyindim. O zaman kızın bir köşeye koyduğu ve kaçarken unuttuğu çıkına gözüm ilişti. Eğilip inceledim; bir tür paket, mutfağa aitmiş gibi görünen sarılmış bir bezdi. Açtım; önce içinde ne olduğunu anlamadım; hem ışığın azlığından hem de içindekilerin belli bir biçimi olmayı-

1. (Lat.) Her hayvan, cinsel birleşmeden sonra hüzünlüdür. (Ç.N.)
2. (Lat.) Doğal olarak. (Ç.N.)

şından. Sonra anladım; gözlerimin önünde, kan pıhtıları ve yumuşak, beyazımsı et parçaları arasında, ölü, ama iç organlarının jelatinimsi yaşamıyla hâlâ çarpan, mor sinirlerle yol yol kocaman bir yürek duruyordu.

Gözlerime karanlık bir perde indi, ağzıma ekşi bir su yükseldi; bir çığlık attım ve ölü bir beden gibi yere düştüm.

Üçüncü gün

GECE

Adso allak bullak, William'a günah çıkarıyor ve kadının yaratılıştaki işlevi üstüne düşünüyor; sonra bir adamın ölüsünü buluyor.

Kendime geldiğim zaman biri yüzüme su serpiyordu. Elinde bir lamba tutan William Birader'di bu; başımın altına bir şey koymuştu.

"Ne oldu, Adso?" diye sordu. "Mutfaktan yemek artıkları aşırmak için geceleri dolaşıyor musun?"

Kısaca, William uyanmış, bilmem niçin beni aramış, bulamayınca biraz hüner göstermek için kitaplığa gitmiş olabileceğimden kuşkulanmış, *Aedificium*'a yaklaşınca mutfak tarafından, kapıdan bir gölgenin çıkıp meyve bahçesine doğru yöneldiğini görmüş (uzaklaşmakta olan kızdı bu; belki de birinin yaklaştığını işitmişti). Kim olduğunu anlamaya, onu izlemeye çalışmış, ama o (daha doğrusu, William için bir gölge olan şey) manastırı kuşatan duvara doğru uzaklaşmış, sonra da gözden silinmiş. O zaman William –çevreyi kolaçan ettikten sonra– mutfağa girmiş ve beni orada baygın bulmuş.

Ona, hâlâ korkuyla, içinde yürek bulunan paketi gösterip yeni bir cinayete ilişkin bir şeyler geveledi̇ğim zaman gülmeye başladı: "Adso, böyle kocaman insan yü-

reği olur mu?" dedi. "Bir inek yüreği bu ya da öküz; gerçekten de, bugün bir hayvan kestiler. Peki ama, senin elinde ne arıyor bu yürek?"

O zaman, büyük bir korkuyla sersemlemenin yanı sıra, duyduğum yürek ezinciyle gözyaşına boğuldum; ondan günahımı çıkarmasını istedim. Dediğimi yaptı; her şeyi olduğu gibi, hiçbir şey saklamadan anlattım.

William Birader beni büyük bir ciddilikle, ama belli belirsiz bir hoşgörüyle dinledi. Bitirince yüzü asıldı ve, "Adso," dedi bana, "günah işlemişsin; bu kesin, hem zina etmeyesin buyruğuna hem de bir çömez olarak görevlerine karşı. Suçunu hafifletecek şey, çölde bir rahibin bile kendi kendini lanetleyeceği koşullar içinde kendini bulmuş olman. Kadının nasıl bir kışkırtma kaynağı olduğu konusunda, İncil'de yeterince söz söylenmiştir. Eski Ahit, kadınlara ilişkin olarak der ki, kadının konuşması ateş gibidir; atasözleri de kadının, erkeğin değerli ruhuna egemen olduğunu, en güçlüleri bile yıkıma uğratabileceğini söyler. Eski Ahit, bundan başka der ki: Kadının ölümden daha acı olduğunu anladım; avcıların kırbacı gibidir o; yüreği bir ağ gibidir, elleri bağdır. Başkaları da, kadının Şeytan'ın barınağı olduğunu söylemişlerdir. Yine de, sevgili Adso, Tanrı'nın böyle kötü bir varlığı ona bazı erdemler bağışlamaksızın yaratmış olabileceğine kendimi inandıramıyorum. Tanrı'nın ona birçok ayrıcalık ve ayrıcalık nedeni bağışladığını düşünüyorum elimde olmaksızın; bunların en azından üçü çok iyi ayrıcalıklar. Gerçekten de, Tanrı, erkeği bu aşağılık dünyada çamurdan yarattı; kadınıysa daha sonra, yeryüzü cennetinde ve daha soylu bir insan maddesinden yarattı. Onu Âdem'in ayağından ya da bağırsağından değil, kaburga kemiğinden yarattı. Sonra, her şeye gücü yeten Tanrı, bir mucizeyle doğrudan doğruya insan biçimine girebilirdi, ama bunu yapmadı; bir kadının karnında canlandı; bu da kadının öyle pek de kötü olma-

dığının bir belirtisidir. Sonra, Diriliş'in ardından göründüğü zaman bir kadına göründü. Son olarak da, göklerin egemenliğinde hiçbir erkek o ülkede kral olmayacak, ama hiç günah işlememiş bir kadın kraliçe olacak. Öyleyse Tanrı Havva'yı ve onun kızlarını böylesine kayırdığına göre, bizim de o cinsin çekiciliğine ve soyluluğuna kapılmamız çok mu anormal? Sana söylemek istediğim, Adso, elbette bir daha bunu yapmamalısın, ama böyle davranmaya kışkırtılmış olman o denli kötü bir şey değil. Hem, bir rahibin yaşamında hiç olmazsa bir kez tensel tutkuyu yaşaması, bir gün öğüt verip avutacağı günahkârlara karşı hoşgörülü ve anlayışlı olması bakımından... yani, sevgili Adso, olmadan önce istenecek bir şey değil bu, ama bir kez olunca da gereğinden çok kınanacak bir şey değil. Şimdi Tanrı'ya dua et ve artık bundan söz etmeyelim. Gerçekten de, unutmanın iyi olacağı bir şeyin üstünde gereğinden çok düşünüp durmaktansa, elinden gelirse unutmak en iyisi" –o anda bana öyle geldi ki, sesi bir iç çatışmadan ötürü güçsüzleşti– "bu gece olan şeyin anlamını kendi kendimize soralım. Bu kız kimdi ve kiminle buluşuyordu?"

"Bunu bilmiyorum, yanındaki adamı da görmedim," dedim.

"Pekâlâ, ama birçok kesin ipucundan bunu çıkarabiliriz. Her şeyden önce adam çirkin ve yaşlıydı; bir kızın gönül rızasıyla buluşmayacağı birisi; hele söylediğin gibi güzelse; gerçi bana öyle geliyor ki benim sevgili yavru kurdum, sen karşına çıkacak her yemeği lezzetli bulmaya hazırdın."

"Adam niçin çirkin ve yaşlı olsun?"

"Çünkü kız onu sevdiği için değil, bir avuç yemek artığı için onunla sevişmeye gidiyordu. Hiç kuşkusuz köyden bir kız; belki de kösnül bir rahibe çekiciliklerini sunması, karşılığında da kendisi ve ailesi için ağza atacak bir şeyler alması ilk kez olmuyor."

"Bir fahişe!" dedim tiksintiyle.

"Zavallı bir köylü kızı, Adso. Belki de karnı doyurulacak küçük kardeşleri vardır. Elinde olsaydı, kendini para karşılığı değil, sevgi için verirdi. Dün gece yaptığı gibi. Gerçekten de, bana seni genç ve güzel bulduğunu söylüyorsun; başkalarına bir öküz yüreği ve birkaç parça ciğer karşılığında vereceği şeyi sana karşılıksız ve sevgisinden ötürü verdi. Kendisini hiçbir şey beklemeden verdiği için öylesine yücelmiş duydu ki, karşılığında hiçbir şey almaksızın koşa koşa gitti. Seninle karşılaştırdığı öteki adamın ne genç ne de yakışıklı olduğunu düşünmemin nedeni bu."

İtiraf ederim, derin bir pişmanlık duymama karşın, bu açıklama içimi tatlı bir gururla doldurdu, ama suskunluğumu sürdürdüm ve üstadımın sözlerini sürdürmesine izin verdim.

"Bu çirkin yaşlı adam, göreviyle ilgili bir nedenle köye inip köylülerle ilişki kurma olanağına sahip birisi olsa gerek. İnsanları manastıra nasıl sokacağını ve manastırdan nasıl çıkaracağını, mutfakta o artıkların olacağını da bilse gerek (belki de yarın, kapının açık bırakıldığı ve bir köpeğin gelip artıkları yediği söylenecek). Son olarak, belli bir ekonomi duygusu olmalı; mutfağın daha değerli yiyeceklerden yoksun kalmamasında çıkarı olmalı; yoksa ona bir parça biftek ya da iyi bir parça et verirdi. Böylece yabancının resmi çok açık olarak çizildi; görüyorsun, bütün bu özellikler ya da rastlantılar, hiç duraksamadan kilercimiz Varagine'li Remigio olarak niteleyeceğim bir varlığa uyuyor. Ya da, eğer yanılmıyorsam, gizemli Salvatore'ye – bu yörelerden geldiği için, yerli insanlarla kolaylıkla konuşabilir ve bir kızı istediği şeyi yapmaya nasıl kandırabileceğini bilirdi; eğer sen gelmeseydin."

"Tümüyle doğru," dedim, ikna olmuş, "ama şimdi bunu bilmenin ne yararı var?"

"Hiçbir yararı yok. Ya da çok yararı var," dedi William. "Bu öykünün bizi ilgilendiren cinayetlerle bir ilgisi olabilir ya da olmayabilir. Öte yandan, eğer kilerci bir zamanlar Dolsiniyen'diyse bu, durumu açıklardı ya da tersi. Son olarak, bu manastırın geceleri birçok tuhaf şeyin meydana geldiği bir yer olduğunu biliyoruz şimdi. Hem kim bilir, karanlıkta manastırın içinde rahatça dolaşan şu bizim kilerci ya da Salvatore, belki de söylediklerinden daha çok şey biliyorlardır."

"Ama bilseler de, bize söylerler mi?"

"Hayır, günahlarını görmezlikten gelerek onlara anlayışlı davranırsak söylemezler. Ama eğer gerçekten bir şey öğreneceksek elimizde onları konuşmaya razı edecek bir yol var. Başka bir deyişle, gerekirse kilerci ya da Salvatore elimizde; birçok şeyi bağışlayan Tanrı bu aykırı davranışımızı da bağışlar," dedi ve sinsi sinsi yüzüme baktı; önerilerinin meşruluğu üstünde fikir yürütme yürekliliğini kendimde bulamadım.

"Hadi şimdi gidip yatalım, bir saate kalmaz gece yarısı duası başlar. Ama seni hâlâ tedirgin görüyorum, benim zavallı Adso'cuğum, hâlâ işlediğin günahtan korkuyorsun... Ruhu yatıştırmak için kilisenin iyi büyüsü gibi yoktur. Ben günahını çıkardım, ama bilinmez. Git, Tanrı'dan seni bağışlamasını dile." Başıma oldukça hızlı bir şaplak indirdi; belki de babaca ve erkekçe bir sevgi ya da hoşgörülü bir kefaret belirtisi olarak. Ya da belki (o anda bir suçluluk duygusuyla düşündüğüm gibi) yeni ve canlı yaşantılara susamış bir adamın bir tür iyicil imrenişiyle.

Her zamanki yolumuzdan dışarı çıkarak kiliseye doğru yöneldik; ben gözlerimi yummuş çabuk çabuk yürüyordum, çünkü bütün o kemikler, o geceyi, nasıl topraktan yaratıldığımı, tenimin gururunun ne saçma olduğunu açık seçik kanıtlarla anımsatıyordu bana.

Nefe varınca büyük sunağın önünde bir gölge gördük. Gene Ubertino sandım, ama Alinardo'ydu; önce bizi tanımadı. Uyuyamadığını, geceyi yiten o genç rahip için (adını bile anımsamıyordu) dua etmekle geçirmeye karar verdiğini söyledi. Eğer ölmüşse ruhu için, bir köşede hasta ve yalnız yatıyorsa bedeni için dua ediyordu.

"Ne çok ölü var," dedi, "ne çok ölü var... Ama havarinin kitabında yazılı. İlk borazan sesiyle dolu yağdı, ikinci borazan sesiyle denizin üçte biri kana dönüştü; cesetlerin birini fırtınada buldunuz, ötekini de kanda... Üçüncü borazan sesi, yanan bir yıldızın, ırmakların ve pınarların üçte birine düşeceği yolunda uyarıda bulunuyor. Böylece, size söyleyeyim, üçüncü kardeşimiz de ortadan kayboldu. Dördüncüsünden korkun, çünkü güneşin, ayın ve yıldızların üçte biri tutulacak, böylece ortalık neredeyse tam bir karanlık olacak..."

Kilisenin transeptinden[1] çıkarken, William yaşlı adamın sözlerinde gerçek payı olup olmadığını sordu kendi kendine.

"Ama," diye dikkatini çektim, "bu tek bir şeytanca kafanın, İncil'i yok gösterici olarak kullanıp Berengar'ın öldüğünü varsayarsak, üç rahibin ortadan yok olmasını tasarladığını varsaymak anlamına gelir. Oysa, tam tersine, Adelmo'nun kendi isteğiyle öldüğünü biliyoruz..."

"Doğru," dedi William, "ama aynı şeytanca ya da hasta kafa Adelmo'nun ölümünden esinlenerek öteki iki bölümü simgesel olarak tasarlamış olabilir. Eğer böyleyse, Berengar'ın bir ırmakta ya da pınarda birinin onu içine atıp boğacağı ya da insanın düşüp boğulacağı..."

"Yalnız hamamlar var," dedim, hemen hemen sözgelişi.

1. Kilisede, nefleri kesen bölüm. (Ç.N.)

"Adso!" dedi William. "Biliyor musun, bu da bir fikir; hamama!"

"Ama oraya bakmış olmalılar..."

"Bu sabah hizmetçileri araştırma yaparken gördüm; hamamın kapısını açtılar, içeriye şöyle bir göz attılar, hiç aramadan. Özenle saklanmış bir şey bulacaklarını ummuyorlardı; tıpkı bir tiyatro sahnesinde olduğu gibi yerde yatan bir ceset arıyorlardı; Venantius'un küpün içindeki ölüsü gibi... Gel gidip bakalım. Hava hâlâ karanlık, sanırım lambamız da güzel güzel yanıyor."

Öyle yaptık; hiç güçlük çekmeden hastanenin bitişiğindeki hamamın kapısını açtık.

Birbirinden kalın perdelerle ayrılmış fıçılar vardı; sayısını anımsamıyorum. Rahipler, Kural'ın saptadığı günlerde onları yıkanmak için kullanıyorlardı; Severinus ise sağaltma nedeniyle kullanıyordu onları, çünkü bedeni ve zihni hiçbir şey yıkanmaktan daha iyi yatıştıramaz. Ocakta taze küller vardı; önünde de tersine çevrilmiş kocaman bir kazan duruyordu. Su başka bir köşedeki kurnadan alınabiliyordu.

İlk fıçılara baktık; boştu. Yalnızca çekilmiş bir perdeyle gizlenmiş olan sonuncu fıçı doluydu; yanında da yığın halinde bir giysi duruyordu. İlk bakışta, lambamızın ışığında sıvının yüzeyi düzgün gibi görünüyordu, ama yukarıdan ışık vurunca, dipte cansız, çıplak bir insan bedeni gördük. Yavaşça çekip dışarı çıkardık: Berengar'dı. İşte bu, dedi William, gerçekten boğulmuş bir adamın yüzü. Yüzün hatları şişmişti. Beyaz ve gevşek, kılsız gövde, pörsük edep yerinin açık saçık görünüşü dışında, bir kadının gövdesini andırıyordu. Kızardım, sonra ürperdim. William cesedi kutsarken ben de haç çıkardım.

DÖRDÜNCÜ GÜN

Dördüncü gün
ALACAKARANLIK

William ve Severinus Berengar'ın cesedini inceliyor, dilinin kara olduğunu görüyorlar: boğulmuş bir adamda olağan olmayan bir şey. Sonra çok şiddetli zehirler ve eski bir hırsızlık olayı üstüne tartışıyorlar.

Başrahip'e nasıl haber verdiğimizi, tüm manastırın dua saatinden önce nasıl uyandığını, korku çığlıklarını, herkesin yüzündeki yılgınlık ve acıyı, haberin tüm ova halkına nasıl yayıldığını, hizmetçilerin haç çıkararak dualar ettiklerini anlatarak uzatmayacağım. O sabah ilk ayinin kurallara uygun olarak yapılıp yapılmadığını, kimlerin katıldığını bilmiyorum. William'la Severinus'u izledim; Berengar'ın cesedini sardırıp hastanede bir masanın üstüne uzattırdılar.

Başrahip ve öteki rahipler gittikten sonra, bitki uzmanı ve üstadım, tıp adamlarının soğukkanlılığıyla cesedi uzun uzun incelediler.

"Boğularak ölmüş," dedi Severinus, "hiç kuşku yok. Yüz şişmiş, karın gergin..."

"Ama başka biri tarafından boğulmamış," dedi William, "öyle olsaydı katille boğuşurdu; fıçının çevresine sıçramış suların izini görürdük. Oysa her şey düzenli ve temizdi; sanki Berengar su ısıtmış, fıçıyı doldurmuş ve

kendi isteğiyle içine uzanmış gibi."

"Bu beni şaşırtmıyor," dedi Severinus, "Berengar'ın çırpınma nöbetleri vardı; ılık banyonun bedenin ve ruhun çarpıntılarını yatıştırdığını birkaç kez ben söylemiştim ona. Hamamı yakmak için benden izin istemişti birkaç kez. Bu gece de aynı şeyi yapmış olabilir..."

"Dün gece," dedi William, "çünkü cesedi –görüyorsun– en az bir gün suda kalmış..."

"Dün gece de olabilir," diye ona katıldı Severinus. William o gecenin olayları hakkında biraz bilgi verdi ona. Gizlice yazı salonuna girdiğimizi söylemedi, ama bazı olayları saklayarak, bizden bir kitap alan gizemli birini izlediğimizi anlattı. Severinus, William'ın gerçeğin yalnızca bir bölümünü anlattığını anladı, ama başka soru sormadı. Eğer gizemli hırsız oysa, duyduğu tedirginliğin Berengar'ı dinginliği, yatıştırıcı bir banyoda aramaya itmiş olabileceğini söyledi. Berengar'ın yaratılıştan çok duyarlı olduğunu, bazen bir tersliğin ya da heyecanın onda ürpermelere, soğuk soğuk terlemeye yol açtığını anlattı; gözleri dışarı uğruyor, yere düşüyor, beyazımsı bir salya akıyordu ağzından.

"Ne olursa olsun," dedi William, "buraya gelmeden önce başka bir yere gitmiş, çünkü çaldığı kitabı hamamda görmedim."

"Evet," diye doğruladım heyecanla, "yerde, fıçının yanında duran giysisini ben kaldırdım, ama büyük bir cismin izine rastlamadım."

"Aferin," diye gülümsedi William bana. "Demek ki, daha önce bir başka yerdeymiş; sonra da heyecanını yatıştırmak için, belki de araştırmalarımızdan kaçmak için hamama süzülüp kendini suya gömdüğünü kabul etmemiz gerek. Severinus, sence hastalığı onun bayılıp suda boğulmasına yol açmış olabilir mi?"

"Olabilir," dedi Severinus kararsız. "Öte yandan, eğer

her şey iki gece önce olmuşsa, leğenin çevresine sular sıçramış, sonra da kurumuş olabilir. Bu nedenle, zorla boğulduğu olasılığını bir yana bırakamayız."

"Ancak," diye karşı çıktı William. "Sen hiç öldürülmüş birinin, başkası onu boğmadan önce giysilerini çıkardığını gördün mü?" Severinus yanıt vermedi, çünkü birkaç saniyeden beri cesedin ellerini inceliyordu. "Tuhaf şey..." dedi. "Önceki gün Venantius'un cesedinin kanları temizlendikten sonra ellerini inceledim; bir şey dikkatimi çekti; o zaman pek de önem vermemiştim buna. Venantius'un sağ elinin iki parmağının boğumları kararmıştı, sanki siyah bir şeyle boyanmış gibi. Hatta, üçüncü parmakta da belli belirsiz bir iz vardı. O zaman, Venantius'un yazı salonunda mürekkeplere dokunmuş olduğunu düşünmüştüm..."

"Çok ilginç," dedi William, düşünceli, Berengar'ın parmaklarına yakından bakarak. Tanyeri ağarıyordu; içerideki ışık hâlâ güçsüzdü; üstadımın merceklerinin yokluğundan ötürü sıkıntı çektiği açıktı. "Çok ilginç," diye yineledi. "Başparmakla işaretparmağının uçları kararmış, ortaparmağın yalnızca iç kısmı belli belirsiz kararmış. Ama sol elde de daha belirsiz izler var; en azından işaretparmağıyla başparmakta."

"Yalnız sağ elde olsaydı, küçük ya da ince uzun bir şey tutmuş olduğu söylenebilirdi..."

"Bir kalem ucu gibi. Ya da bir tüy. Ya da bir böcek. Bir yılan. Bir kutsal ekmek kabı. Ya da bir baston. Birçok şey olabilir. Ama eğer öteki elde de lekeler varsa, bir kupa da olabilir; sağ el kupayı sıkı sıkı tutarken, sol el de daha az bir güçle ona yardımcı olur..."

Severinus ölünün parmaklarını hafif hafif ovuyordu, ama kara leke çıkmıyordu. Ellerine eldiven giymiş olduğunu fark ettim; belki de zehirli maddelerle uğraşırken kullanıyordu onları. Kokladı, ama koku alamadı.

"Size, böyle izler bırakabilecek birçok madde adı sıralayabilirim. Kimileri öldürücü, kimileri değildir. Minyatürcülerin parmaklarında bazen altın tozları olur..."

"Adelmo bir minyatürcüydü," dedi William. "Sanırım cesedi örselendiği için parmaklarını incelemeyi düşünmedin. Ama bunlar, Adelmo'ya ait olan bir şeye dokunmuş olabilirler."

"Doğrusu bilmiyorum," dedi Severinus. "İki ölü, ikisinin de parmakları kara. Bundan ne çıkarabilirsin?"

"Hiçbir şey çıkaramıyorum: *Nihil sequitur geminis ex particularibus unquam*[1] kuralına göre, ayrı iki olaydan yasa çıkmaz. Önce yasayı bilmek gerek: örneğin, dokunanın parmaklarını karartan bir madde olduğunu..."

Tasımı böbürlenerek tamamladım: "...Venantius ve Berengar'ın parmakları kararmış; *ergo*,[2] ikisi de bu maddeye dokunmuşlar!"

"Aferin Adso," dedi William, "ne yazık ki, senin tasımın da geçerli değil; çünkü *aut semel aut iterum medium generaliter esto*[3], oysa bu tasımda, ara önerme hiç de tümel gibi görünmüyor. Bu da öncülü iyi seçmediğimizi gösteriyor. Şöyle dememeliydim: Belli bir maddeye dokunan herkesin parmakları kara olur. Çünkü o maddeye dokunmadıkları halde parmakları kara olan kimseler de olabilir. Şöyle demeliydim: Parmakları kara olan herkes, yalnızca parmakları kara olan herkes, kesinlikle, verili bir maddeye dokunmuştur. Venantius, Berengar vd. Böylece bir *Darii* birinci tasım biçiminin mükemmel bir üçüncü kipini elde ederiz."

"Öyleyse yanıtı bulduk," dedim sevinçle.

1. (Lat.) Eşit iki durumun tek bir özelliğinden hiçbir sonuç çıkarılamaz. (Ç.N.)
2. (Lat.) O halde. (Ç.N.)
3. (Lat.) Çünkü (bir tasımda) gerek öncül, gerek ara terim tümel olmalıdır. (Ç.N.)

"Yazık, Adso, tasımlara ne kadar da güveniyorsun! Elimizde yalnızca yeni bir soru var. Yani, Venantius ile Berengar'ın aynı şeye dokundukları varsayımını ortaya attık; kuşkusuz akla yakın bir varsayım. Ama bir kez birçok başka madde arasında yalnızca bir maddenin bu sonucu doğurduğunu tasarladığımızda (ki bu da daha kanıtlanmadı), bunun ne olduğunu ve bu kimselerin onu nerede bulduklarını ya da ona niçin dokunduklarını bilmiyoruz. Hem sonra, dikkat et, onları ölüme götüren şeyin, dokundukları bu madde olup olmadığını da bilmiyoruz. Bir delinin altın tozuna dokunan herkesi öldürmek istediğini düşün. Onları öldürenin altın tozu mu olduğunu söyleyeceğiz?"

Kafam karıştı. Mantığın evrensel bir silah olduğuna inanmıştım her zaman; şimdiyse mantığın geçerliğinin onun nasıl kullanıldığına bağlı olduğunun bilincine varıyordum. Öte yandan, üstadımla birlikte olduğumdan beri farkına varmıştım ki (sonraki günlerde daha da iyi anladım bunu), mantık önce içine girmek, sonra da dışına çıkmak koşuluyla birçok şeye yarayabilirdi.

İyi bir mantıkçı olmadığı kesin olan Severinus, bu arada kendi deneyimlerine göre düşünüyordu: "Doğanın gizemleri nasıl çeşitliyse, zehirler evreni de çeşitlidir," dedi. Duvarlar boyunca sıralanan rafların üstüne, birçok cildin yanına dizilmiş, daha önce hayran kaldığımız bir dizi kavanoz ve şişeyi gösterdi. "Daha önce de söylediğim gibi, bu otların birçoğu gerektiği gibi ve gerekli miktarda karıştırılırsa öldürücü içkiler ve merhemler yapmak için kullanılabilir. İşte şurada, tatula, güzelavratotu, baldıran: Bunlar, uyku da verebilir, heyecan da ya da her ikisini birden; bunlar özenle alınırsa çok iyi ilaçlardır, ama aşırı dozlarda ölüme yol açabilirler..."

"Ama bunların hiçbiri parmaklarda iz bırakmaz mı?"

"Kanımca hiçbiri bırakmaz. Hem sonra öyle mad-

deler vardır ki, mideye inince tehlikeli olur; kimileri de deride etkisini gösterir. Noelgülü, koparmak için tutan kimsede kusmaya yol açabilir. Gazelotu, çiçek açtığı zaman ona dokunan bahçıvanları şarap içmiş gibi sarhoş eder. Patlakotuysa bir kezcik bile dokununca sürgüne neden olur. Bazı bitkiler yürek çarpıntısına, bazıları beyin zonklamasına, bazıları ses kısıklığına yol açar. Öte yandan, engerek yılanının zehri, kana karışmasına olanak vermeksizin deriye sürülecek olursa, yalnızca belli belirsiz bir kızarıklığa yol açar... Bir kez bir bileşim göstermişlerdi bana; bir köpeğin art ayaklarının içine, cinsel organının çevresine sürünce bacakları kaskatı kesiliyor, hayvan kısa zamanda çırpınışlar içinde ölüyor..."

"Zehirler üstüne çok şey biliyorsun," dedi William, beğendiğini yansıtan bir sesle. Severinus birkaç saniye onun gözlerinin içine baktı: "Bir hekimin, bir bitki uzmanının, insan sağlığı bilimlerini öğrenen birinin bilmesi gereken şeyler bunlar."

William uzun uzun düşündü. Sonra Severinus'tan, ölünün ağzını açıp diline bakmasını rica etti. Severinus' un merakı uyandı; hekimlik sanatında kullandığı araçlardan birini, ince bir spatulayı alıp William'ın dediğini yaptı: "Dili de siyah!"

"Demek böyle," diye mırıldandı William. "Parmaklarıyla bir şey yakalayıp yutmuş... Bu, az önce sözünü ettiğin, deriden işleyerek öldüren zehirlerin olasılığını ortadan kaldırır. Ama bizim çıkarsamalarımızı kolaylaştırmaz. Çünkü şimdi hem Berengar hem de Venantius'un kendi istekleriyle yaptıkları bir eylemi düşünmek zorundayız; rastlantısal, dalgınlık ya da düşüncesizlikten ileri gelmeyen bir eylem. Bir şey yakalayıp ağızlarına atmışlar, ne yaptıklarını bilerek..."

"Bir yiyecek? Bir içki?"

"Belki de... ne bileyim, bir çalgı, örneğin bir flüt..."

"Saçma," dedi Severinus.

"Elbette saçma. Ama hiçbir varsayımı bir yana bırakmamalıyız; ne denli olmayacak gibi görünürse görünsün. Neyse, şimdi zehirli maddeye dönelim. Zehirleri senin kadar iyi bilen biri buraya gizlice girse ve otlarından bazılarını kullanarak, parmaklarda ve dilde o lekelere yol açabilecek öldürücü bir merhem yapabilir miydi? Yiyeceklere ya da içeceklere karıştırılabilen, bir kaşığa ya da ağza konan herhangi bir şeye bulaştırılabilen bir merhem?"

"Evet," diye kabul etti Severinus, "ama kim? Hem sonra, bu varsayımı kabul etsek bile, zehiri iki zavallı kardeşimize nasıl içirmiş olabilir?"

Doğrusu ben de, Venantius'un ya da Berengar'ın, birinin gizemli bir maddeyle yanlarına gelip onları bunu yemeye ya da içmeye razı etmesine izin verebileceklerini tasarlayamıyordum. Ama William bu tuhaflığa şaşmış görünmüyordu. "Bunu sonra düşünürüz," dedi, "çünkü şimdi senin henüz aklına gelmeyen bir olayı anımsamaya çalışmanı istiyorum; ne bileyim, otların konusunda sana sorular sormuş olan birini; hastaneye kolayca girebilen birini..."

"Bir dakika," dedi Severinus, "çok eskiden, yıllar önce uzak ülkelere yolculuk yapmış bir rahibin bana verdiği çok güçlü bir maddeyi bu raflardan birinde saklıyordum. Neden yapıldığını bilmiyordu; kuşkusuz bitkilerden, ama kimileri bilinmeyen bitkilerden. Yapışkan, sarımsı bir görünüşü vardı, ama bana ona dokunmamamı öğütledi, çünkü dudaklara değecek olursa, kısa sürede insanı öldürüyordu. Rahip bana, çok az miktarda yutulsa bile, yarım saat içinde büyük bir bitkinliğe yol açtığını, sonra el ve ayakların yavaş yavaş tutmaz olduğunu, sonunda insanın öldüğünü söyledi. Yanında taşımak istemediği için onu bana armağan etti. Uzun süre sakladım, çünkü bir yolunu bulup denemek istiyordum. Derken

bir gün büyük bir fırtına koptu. Yardımcılarımdan biri, bir çömez, hastanenin kapısını açık bırakmıştı; fırtına şimdi içinde bulunduğumuz odayı allak bullak etti. Şişeler kırıldı, sıvılar yerlere döküldü, otlar, tozlar ortalığa saçıldı. Eşyalarımı yeniden düzene koymak için tam bir gün uğraştım; cam kırıklarını ve artık işe yaramaz otları attırmaktan başka bir şey için kimseden yardım istemedim. Sonunda sana sözünü ettiğim şişenin eksik olduğunu gördüm. Önce kaygılandım; sonra şişenin kırıldığına ve öteki çöplere karıştığına karar verdim. Hastanenin döşemesini ve rafları iyice yıkattım..."

"Peki, şişeyi fırtınadan birkaç saat önce görmüş müydün?"

"Evet... Yok, hayır, şimdi düşünüyorum da. Bir dizi kavanozun arkasında gizlenmişti; yerinde duruyor mu diye her gün bakmıyordum..."

"Öyleyse, anladığım kadarıyla, fırtınadan çok önce de, senin haberin olmadan birisi onu aşırmış olabilir mi?"

"Şimdi düşünüyorum da, evet, kuşkusuz."

"Şu senin çömezin onu çalmış, sonra da fırtınadan yararlanarak kapıyı açık bırakıp eşyalarının karışmasına yol açmış olabilir mi?"

Severinus çok heyecanlanmış göründü: "Elbette, evet. Hem yalnız bu değil; olup bitenleri düşündükçe, fırtınanın ne denli sert olursa olsun, her şeyi böylesine altüst etmesine şaşmıştım. Birinin fırtınadan yararlanıp odayı altüst ettiğini ve rüzgârın yapabileceğinden daha çok zarar verdiğini söyleyebilirim!"

"Çömez kimdi?"

"Adı Agostino'ydu. Ama geçen yıl, öteki rahipler ve hizmetçilerle birlikte, kilisenin önyüzündeki yontuları temizlerken iskeleden düşüp öldü. Hem sonra, fırtına çıkmadan önce kapıyı açık bırakmadığına yemin üstüne yemin etmişti. Öfkeye kapılıp onu olaydan sorumlu tu-

tan bendim. Belki de gerçekten suçsuzdu."

"Demek sendeki zehri bilen üçüncü bir kişi daha var; hem de bir çömezden çok daha usta biri. Zehirden kime söz etmiştin?"

"Bunu anımsamıyorum. Kuşkusuz Başrahip'e söylemiştim; böyle tehlikeli bir maddeyi saklamak için ondan izin istemiştim. Birine daha söylemiştim; belki de kitaplıkta, çünkü zehir konusunda bir şeyler öğrenebilmek için şifalı otlarla ilgili kitap arıyordum."

"Ama sanatın için yararlı kitapları yanında sakladığını bana söylememiş miydin?"

"Evet, birçoğunu yanımda saklıyorum," dedi, odanın bir köşesinde yirmi otuz kadar kitapla yüklü birkaç rafı göstererek. "Ama o zaman yanımda alıkoyamadığım bazı kitapları arıyordum; hem Malachi birçok kitabı bana göstermekte öylesine isteksizdi ki, Başrahip'ten izin almak zorunda kaldım." Sesi alçaldı, benim işitmemden çekiniyor gibiydi. "Biliyor musun, kitaplığın gizli bir köşesinde, büyücülük kitapları da saklı. Bilgi edinme amacıyla bu yapıtlardan birkaçına bakabildim; o zehrin ve işlevlerinin bir tanımına rastlayacağımı umuyordum. Ama boşuna."

"Demek Malachi'ye sözünü ettin."

"Elbette, kesin olarak ona sözünü ettim, belki yardımcısı Berengar'a da. Ama hemen sonuç çıkarmaya kalkma; belki konuşurken başka rahipler de vardı orada, anımsamıyorum; bilirsin, bazen yazı salonu oldukça kalabalık olur..."

"Kimseden kuşkulandığım yok. Ne olmuş olabileceğini anlamaya çalışıyorum yalnızca; olayın kesinlikle birkaç yıl önce olduğunu söylüyorsun; bu durumda, böylesine uzun bir zaman sonra kullanacağı bir zehri bu kadar önceden çalmış olması garip. Kanlı bir taslağı uzun zaman karanlıkta kurup duran kötü bir zihni düşündürüyor bu."

Severinus, yüzünde bir yılgınlık anlatımıyla, haç çıkardı. "Tanrı tüm günahlarımızı bağışlasın!" dedi.

Yapılacak başka yorum kalmamıştı. Cenaze töreni için hazırlanması gereken Berengar'ın ölüsünü yeniden örttük.

Dördüncü gün
TANSÖKÜMÜ

William önce Salvatore'yi, sonra da kilerciyi geçmişleri konusunda günah çıkarmaya sürüklüyor; Severinus çalınmış mercekleri buluyor, Nicola da yenilerini getiriyor; böylece William altı gözle Venantius'un elyazmasını çözmeye gidiyor.

Malachi içeri girdiğinde biz çıkmak üzereydik. Bizi görünce bocaladı, geri dönmeye davrandı. Severinus onu içeriden gördü: "Beni mi arıyordun?" dedi. "Şey için..." Durdu, bize bakarak, sözünü yarıda kesti. Malachi ona, "Sonra konuşuruz..." der gibi belli belirsiz bir işaret yaptı. Biz çıkmak üzereydik; o içeri girmek üzereydi; üçümüz de kapının eşiğinde karşılaştık. Malachi, başının ağrıdığını, şifalı otlar uzmanı kardeşini aradığını söyledi.

"Kitaplığın havasızlığındandır," dedi William, sesinde kaygılı bir anlayışla. "Burnunuza bir şey çekseniz."

Malachi bir şey daha söylemek ister gibi dudaklarını kıpırdattı, sonra caydı; biz uzaklaşırken başını eğip içeri girdi.

"Severinus'u ne yapacak?" diye sordum.

"Adso," dedi bana üstadım sabırsızlıkla. "Kafanı kullanmayı öğren." Sonra konuyu değiştirdi: "Şimdi gidip bazı kimseleri sorguya çekelim. Hiç olmazsa," diye ekle-

di, gözleriyle çevreyi inceleyerek, "daha sağ olanları. Ha, sırası gelmişken, şu andan itibaren yediklerimize ve içtiklerimize dikkat edelim. Yemeğini hep ortak tabaktan al, içeceklerini de, başkaları aldıktan sonra, sürahiden. Berengar'dan sonra en çok şey bilen biziz. Kuşkusuz, katilden sonra."

"Peki, kimi sorguya çekmek istiyorsunuz şimdi?"

"Adso," dedi William, "burada geceleri ilginç şeyler olduğunun farkına varmış olmalısın. Geceleri ölünüyor, yazı salonunda dolaşılıyor, geceleri içeri kadın alınıyor... Bir gündüz manastırı var, bir de gece manastırı; ne yazık ki gece manastırı daha ilginç. Bu yüzden geceleri dolaşan herkes bizi ilgilendiriyor, örneğin senin dün gece kızla birlikte gördüğün adam da. Belki kız öyküsünün zehir olayıyla hiçbir ilgisi yoktur, ama belki de vardır. Ne olursa olsun, işte biri geçiyor, o da dün geceki adam ya da o adamın kim olduğunu bilen biri."

Parmağıyla Salvatore'yi gösterdi; o da bizi görmüştü. Bizi görmezden gelmek için yönünü değiştirecekmiş gibi adımlarında belli belirsiz bir duraksama sezdim. Bu bir an sürdü. Karşılaşmadan kaçınamayacağını anladığı açıktı; yeniden yürümeye başladı. Geniş bir gülümseme ve kaypak bir *Benedicite*[1] ile bize döndü. Üstadım, neredeyse sözünü bitirmesini beklemeden, sert bir sesle konuştu onunla.

"Yarın buraya Engizisyon'un geleceğini biliyor musun?" diye sordu.

Salvatore bu habere sevinmiş görünmedi. Güçsüz bir sesle, "Beni mi sorguya çekecek?" diye sordu.

"Gerçeği, yarın çok iyi bildiğin o kimselere söylemek zorunda kalacak yerde bana söylesen iyi edersin;

1. (Lat.) (Tanrı'yı) övün. Rahipler birbirlerini bu sözlerle selamlıyorlardı. (Ç.N.)

ben senin dostunum ve senin de bir zamanlar olduğun gibi Frate Minore'yim."[1]

Böyle ansızın üstüne gidilince Salvatore her türlü direnişten vazgeçmiş göründü. William'a ne sorarsa söylemeye hazır olduğunu anlatmak istercesine yumuşak bir bakışla baktı.

"Dün gece mutfakta bir kadın vardı. Yanındaki kimdi?"

"Kendini bir mal gibi satan kadın iyi olamaz, nazik de olamaz," dedi Salvatore tane tane.

"Kızın iyi olup olmadığını öğrenmek istemiyorum. Yanındakinin kim olduğunu öğrenmek istiyorum!"

"*Deu, quanto son le femene de malveci scaltride!* Gece gündüz düşündükleri *como l'omo schernisca*..."[2]

William onu kabaca göğsünden yakaladı: "Yanında kim vardı, sen mi, kilerci mi?"

Salvatore yalanını artık sürdüremeyeceğini anladı. Garip bir öykü anlatmaya başladı; güçbela anlayabildiğimize göre, kilerciyi hoşnut etmek için ona köyden kız buluyordu; kızları gece bize söylemek istemediği yollardan manastıra sokuyordu. Ama bunu sırf iyi yürekliliğinden yaptığına yemin etti; kendisinin de ondan yararlanmanın, kilerciyi hoşnut ettikten sonra kızın kendisine de bir şeyler vermesini sağlamanın yolunu bulamadığını ağzından kaçan gülünç bir hayıflanmayla açığa vurdu. Bütün bunları vıcık vıcık, zamparaca gülümseyişlerle söyledi; siz de etten kemikten yapılmış insanlarsınız, anlarsınız ya demek ister gibi. Gözucuyla bana bakıyordu.

William o anda her şeyi göze aldı; damdan düşerce-

1. Minorit. (Ç.N.)

2. (Salvatore'nin, Latince, İtalyanca, Fransızca vb. karışık kendine özgü dilinde) "Tanrım, bu kadınlar ne kurnazdır!" (...) "...erkekleri tuzağa düşürmek." (Ç.N.)

sine sordu: "Remigio'yu ne zaman tanıdın, Dolcino'nun yanına girmeden önce mi, sonra mı?" Salvatore onun ayaklarına kapandı; ağlayarak kendisini mahvetmemesi, Engizisyon'dan kurtarması için yalvardı. William öğrendiklerini hiç kimseye söylemeyeceğine ciddi ciddi ant içti; bunun üzerine Salvatore hiç duraksamadan kilerciyi ele verdi. Parete Calva'da tanışmışlardı; ikisi de Dolcino'nun adamlarındandılar; kilerciyle birlikte kaçıp Casale Manastırı'na girmişler, Cluny tarikatına katılmışlardı. Kekeleye kekeleye bağışlanması için yalvarıyordu; ondan başkaca bir şey öğrenemeyeceğimiz açıktı. William Remigio'yu şaşırtmaya değeceğine karar verdi; Salvatore'yi bıraktı; o da koşa koşa kiliseye sığındı.

Kilerci manastırın karşı tarafındaki ambarların yanındaydı; vadiden gelen köylülerle pazarlık ediyordu. Kaygılı kaygılı bize baktı; çok meşgulmuş gibi görünmeye çalıştı, ama William onunla konuşmakta direndi. O zamana değin bu adamla az ilişkimiz olmuştu; o bize incelikli davranmıştı, biz de ona; o sabah William ona kendi tarikatından bir rahipmiş gibi davrandı. Kilerci bu güvenden tedirgin olmuş göründü ve başlangıçta soruları büyük bir sakınımla yanıtladı.

"Görevin gereği başkaları uyurken bile manastırda dolaşmak zorundasın sanırım," dedi William.

"Duruma göre," diye yanıtladı Remigio, "bazen yapılması gereken ufak tefek işler olur, birkaç saatlik uykumu feda etmek zorunda kalırım."

"Böyle durumlarda senden izin almadan, mutfakla kitaplık arasında bir başkasının daha dolaştığını gösteren hiçbir şeyle karşılaşmadın mı?"

"Bir şey görseydim Başrahip'e söylerdim."

"Doğru," dedi William, sonra birden konuyu değiştirdi: "Vadideki köy pek zengin bir köy değil, öyle değil mi?"

"Hem evet, hem hayır," diye yanıtladı Remigio. "Ma-

nastırın tahsisatıyla yaşayan insanlar var orada; ürün bol olduğunda varlığımızı bizimle paylaşırlar. Örneğin, Aziz Giovanni Günü'nde, iki kile malt, bir at, yedi öküz, bir boğa, dört düve, beş dana, yirmi koyun, on beş domuz, elli tavuk ve on yedi kovan verildi onlara. Ayrıca yirmi tane kurutulmuş domuz, yirmi yedi tekne domuz yağı, yarım ölçü bal, üç ölçü sabun, bir balık ağı..."

"Peki peki," diye onun sözünü kesti William. "Ama kabul et ki, bu bana köyün durumu hakkında hiçbir bilgi vermiyor; köy sakinlerinin kaçı manastır tahsisatıyla geçiniyor, bunun dışında kalanların kendi ekip biçtikleri toprakların alanı ne kadardır..."

"Ha, onu soruyorsanız," dedi, "orada ortalama bir ailenin elli kareye kadar toprağı var."

"Bir kare ne kadardır?"

"Doğal olarak, dört *trabucco*[1] kare."

"*Trabucco* kare mi? O ne kadardır?"

"Otuz altı kadem kare. Şöyle de diyebilirsin; sekiz yüz *trabucco* bir Piemonte mili[2] eder. Hesaplayacak olursak, bir aile –kuzeydeki topraklarda– en az yarım çuval zeytin yetiştirebilir."

"Yarım çuval mı?"

"Evet, bir çuval beş *emina*, bir *emina* da sekiz *coppa*'dır."

"Anladım," dedi William, yüreksizce. "Her ülkenin kendi ölçüleri var. Örneğin siz şarabı *boccala*'yla ölçersiniz, değil mi?"

"Ya da *rubbia* ile. Altı *rubbia*, bir *brenta*, sekiz *brenta* da bir *boccala* eder. Ya da bir *rubbo*, iki *boccala*'lık altı *pinta* demektir."

1. İtalya'da, tarımda kullanılan bir alan ölçüsü. (Ç.N.)

2. Piemonte, Kuzey İtalya'da, Alpler'in eteğindeki bölge. Bu bölgenin adıyla anılan ölçü birimi. (Ç.N.)

"Sanırım açık bir fikir edindim," dedi William uysallıkla.

"Başka öğrenmek istediğiniz bir şey var mı?" diye sordu Remigio, bana güvensizlik gibi gelen bir tınıyla.

"Evet! Vadide kaç kişinin yaşadığını soruyordum; çünkü bugün kitaplıkta, Romanslı Humbert'in kadınlara vaazları üstüne düşünüyordum, özellikle de *ad mulieres pauperes in villulis*[1] bölümünü. Orada diyor ki, bunlar yoksulluklarından ötürü tensel günah işlemeye öteki kadınlardan daha yatkındırlar; gene yerinde olarak diyor ki: *Peccant enim mortaliter, cum peccant cum quocumque laico, mortalius vero quando cum Clerico in sacris ordinibus constituto, maxime vero quando cum Religioso mundo mortuo.*[2] Sen benden daha iyi bilirsin, manastır gibi kutsal yerlerde öğle şeytanları hiç eksik olmaz. Köylülerle ilişkilerinde, rahiplerin, Tanrı korusun, bazı kızları zinaya sürüklediklerini hiç işittin mi, diye düşünüyordum."

Üstadım, bunları hemen hemen dalgın bir ses tonuyla söylüyordu gerçi, ama okur bu sözlerin zavallı kilerciyi nasıl altüst ettiğini anlayacaktır. Sararıp sararmadığını bilmiyorum, ama sararmasını öyle çok bekliyordum ki, bana sararmış gibi göründü.

"Bana öyle şeyler soruyorsun ki, eğer bilseydim şimdiye kadar Başrahip'e anlatırdım," diye yanıtladı kendini acındırarak. "Gene de bu bilgiler yaptığın soruşturmaya yararlı olacaksa, öğrenebileceğim hiçbir şeyi saklamayacağım senden. Bu arada, şimdi aklıma geldi, ilk sorduğun soruyla ilgili olarak... zavallı Adelmo'nun öldüğü gece

1. (Lat.) Çiftliklerdeki yoksul kadınlara. (Ç.N.)

2. (Lat.) Laik biriyle günah işlerlerse ölümcül bir günah işlemiş olurlar; kutsal sınıftan bir papazla işlerlerse daha da ölümcül bir günah işlemiş olurlar; ama bu dünya için ölü (olması gereken) bir rahiple işlerlerse, günahların en büyüğünü işlemiş olurlar. (Ç.N.)

avluda dolaşıyordum... tavuklarla ilgili bir iş için... nalbantın geceleri kümesten tavuk çaldığına ilişkin söylentiler gelmişti kulağıma... O gece Berengar'ı gördüm – o muydu, değil miydi, yemin edemem; çünkü uzaktan gördüm. Koro yerinin yanından geçerek yatakhaneye giriyordu: *Aedificium*'dan geliyormuş gibiydi... Buna şaşmadım, çünkü bir süredir rahipler arasında Berengar'la ilgili dedikodular dolaşıyordu, belki duymuşsundur..."

"Hayır, anlat."

"Peki, nasıl söylesem? Berengar'ın bazı tutkuları olduğundan kuşkulanılıyordu... bir rahibe yakışmayan tutkular..."

"Sana sorduğum gibi köylü kızlarla ilişkileri olduğunu mu söylemek istiyorsun yoksa?"

Kilerci, tedirginlikle öksürdü; pis bir gülümseme belirdi yüzünde. "Yok, hayır... daha da yakışık almayan bir şey..."

"Köylü kızlarla tensel günah işleyen bir rahip bir bakıma yakışık alan bir şey mi yapıyor demek istiyorsun?"

"Öyle demedim, ama sen de kabul edersin ki, erdemin dereceleri olduğu gibi, alçalmanın da dereceleri vardır. Ten doğaya uygun olarak da kışkırtılabilir... doğaya aykırı olarak da."

"Berengar'ın kendi cinsinden olan kimselere karşı tensel isteklere kapıldığını mı söylüyorsun?"

"Ben yalnızca onun hakkında böyle söylentiler olduğunu söylüyorum... Bunları sana içtenliğimin ve iyi niyetimin kanıtı olarak anlatıyordum..."

"Teşekkür ederim. Eşcinselliğin öteki kösnü biçimlerinden daha kötü bir günah olduğu konusunda sana katılıyorum; açıkçası bunları soruşturmak benim istemediğim..."

"Eğer doğruysa yazık, çok yazık," dedi kilerci filozofça.

"Evet, Remigio, yazık. Hepimiz günahkârız. Kardeşimin gözündeki çöpü görmeye çalışmayacağım, çünkü kendi gözümde bir mertek olmasından korkuyorum. Ama ileride göreceğim merteklerden bana söz edersen gönül borcu duyarım. Böylece; kocaman, iri ağaç gövdelerinden söz edeceğiz; saman çöplerinin havada uçuşmasına aldırmayacağız. Bir *trabucco* ne kadardı demiştin?"

"Otuz altı kadem kare. Ama sen yorulma. Özellikle öğrenmek istediğin bir şey olursa bana gel. Beni sadık bir dost olarak kabul et."

"Seni dost sayıyorum," dedi William içtenlikle. "Ubertino senin bir zamanlar benim tarikatımdan olduğunu söyledi. Eski bir rahip kardeşe hiçbir zaman ihanet etmeyeceğim; özellikle, birçok Dolsiniyen'i yakmakla ün salmış büyük bir sorgucunun başkanlığında bir papalık heyetinin beklenmekte olduğu şu günlerde. Bir *trabucco*'nun otuz altı kadem kare olduğunu söylemiştin değil mi?"

Kilerci hiç de aptal değildi. Kedi-fare oyununu sürdürmenin anlamı kalmadığını anladı, özellikle farenin kendisi olduğunun farkına varınca.

"William Birader," dedi, "görüyorum ki sandığımdan çok daha fazla şey biliyorsun. Bana ihanet etmezsen, ben de sana ihanet etmem. Benim etten kemikten yapılmış bir insan olduğum doğru, etin çağrısına uyduğum doğru. Salvatore bana dün gece senin ya da çömezinin mutfakta onları suçüstü yakaladığını söyledi. Sen çok gezmiş bir adamsın William, Avignon kardinallerinin bile fazilet timsali olmadıklarını bilirsin. Beni bu küçük, zavallı günahlar yüzünden sorguya çekmediğini biliyorum. Ama yaşamımın bir dönemine ilişkin bazı şeyler öğrendiğini de anlıyorum. Biz Minoritlerin çoğu gibi, benim de garip bir yaşamım oldu. Yıllar önce yoksulluk ülküsüne inandım, bir serseri gibi yaşamak için topluluktan

ayrıldım. Dolcino'nun vaazlarına inandım; benim gibi birçokları da inandı. Okumuş bir adam değilim ben, zanaatçı bir ailede doğdum. Tanrıbilim hakkında çok az şey bilirim. O zamanlar yaptıklarımı neden yaptığımı bile bilmiyorum. Bak, Salvatore için anlaşılabilir bir şeydi bu; anasıyla babası toprak kölesiydi onun, çocukluğu güçlükler, sayrılıklar içinde geçmişti... Dolcino, onu aç bırakanlara karşı başkaldırıyı simgeliyordu. Benim için durum farklıydı; kentli bir aileden geliyordum, açlıktan kaçmıyordum. Tıpkı... nasıl anlatsam, bir deliler şenliği, görkemli bir karnavaldı... Dağlarda Dolcino'yla birlikte savaşta ölen yoldaşlarımızın etlerini yemek zorunda kalmadan önce, yiyip tüketemeyeceğimiz denli çok sayıda yoldaşımız, Rebello Dağı'nın yamaçlarında çetin yaşam koşullarına dayanamayarak ölüp kurda kuşa yem olmadan önce... Hatta belki o anlarda bile... soluduğumuz hava... Özgürlük diyebilir miyim? Bir zamanlar özgürlüğün ne olduğunu bilmezdim; vaizler derlerdi ki: 'Gerçek sizi özgür kılacak.' Kendimizi özgür hissediyorduk; bunun gerçek olduğunu düşünüyorduk. Yaptığımız her şeyin doğru olduğunu düşünüyorduk..."

"Orada... Kadınlarla serbestçe birleşir miydiniz?" diye sordum; nedenini bilmiyorum bile, ama önceki geceden beri Ubertino'nun sözlerini, yazı salonunda okuduklarımı ve başıma gelenleri bir türlü kafamdan atamıyordum. William merakla bana baktı; belki de böyle yürekli ve küstah olmamı beklemiyordu. Kilerci garip bir hayvanmışım gibi gözlerini bana dikti.

"Rebello Dağı'nda," dedi, "öyle insanlar vardı ki, tüm çocuklukları boyunca hap kadar odalarda onu, belki de daha çoğu bir arada yatmışlardı; erkek kardeşlerle kız kardeşler, babalarla kızlar. Bu yeni durumun onlar için ne anlamı vardı sanıyorsun? Eskiden zorunluluktan yaptıkları şeyi şimdi seçerek yapıyorlardı. Hem sonra

geceleri düşman birliklerinin gelmesinden duyduğun korkuyla, toprağın üstünde soğuğu duymamak için arkadaşına sokulunca... Sapkınlar: Bir şatodan çıkıp bir manastıra giren siz rahipçikler bunun, Şeytan'ın esinlediği bir düşünme biçimi olduğuna inanırsınız. Oysa bir yaşama biçimidir bu, yeni bir yaşantıdır... yeni bir yaşantı olmuştur... Artık efendiler yoktu ve Tanrı bizimleydi; öyle diyorlardı bize. Haklı olduğumuzu söylemiyorum, William, gerçekten de şimdi beni burada görüyorsun, çünkü çok geçmeden onlardan ayrıldım. Ama İsa'nın yoksulluğu, kullanım ve mülkiyet hakkına ilişkin bilgece tartışmaları hiçbir zaman tam olarak anlamadım... Daha önce söylediğim gibi, büyük bir şenlikti bu benim için; şenliklerde her şey altüst edilir. Sonra yaşlanırsın; bilge olmazsın, açgözlü olursun. Ben de obur oldum işte... Bir sapkını cezalandırabilirsin, ama bir oburu cezalandırmak ister misin?"

"Yeter, Remigio," dedi William. "Seni o zaman olanlar için değil, son zamanlarda olanlar için sorguya çekiyorum. Bana yardım edersen, ben de senin yıkımın için çalışmam. Seni yargılayamam; yargılamak da istemem. Ama bana manastırda olup bitenler hakkında ne biliyorsan anlatmalısın. Gece gündüz durmadan dolaşıyorsun; hiçbir şey bilmemene olanak yok. Venantius'u kim öldürdü?"

"Bilmiyorum, yemin ederim. Ne zaman ve nerede öldüğünü biliyorum yalnız."

"Ne zaman? Nerede?"

"Anlatayım. O gece akşam duasından bir saat sonra mutfağa girmiştim..."

"Mutfağa nasıl girdin? Niçin?"

"Sebze bahçesine açılan kapıdan. Çok eskiden çilingirlere yaptırdığım bir anahtarım var. Mutfağın tek bir kapısı vardır; içeriden de sürgülenmez. Oraya gidişimin

nedenine gelince... önemi yok, tensel zaaflarım için beni suçlamak istemediğini sen kendin söyledin..." Tedirginlikle gülümsedi. "Ama günlerimi zina işleyerek geçirdiğimi sanmanı da istemem. O akşam Salvatore'nin manastıra sokacağı kıza armağan etmek için yiyecek bir şeyler arıyordum..."

"Nereden? İçeriye nasıl gireceklerdi?"

"Surlarda, ana kapıdan başka girişler de var. Ama o akşam kız gelmedi; o sırada keşfettiğim, şimdi sana anlatacağım şey yüzünden geri gönderdim onu. Dün gece gelmesini sağlamak istememin nedeni de bu. Biraz sonra gelseydiniz, Salvatore'nin yerine beni bulurdunuz; *Aedificium*'da birilerinin olduğunu o söyledi bana, ben de hücreme döndüm..."

"Pazarı pazartesiye bağlayan geceye dönelim."

"Peki; mutfağa girdim, Venantius'un boylu boyunca yerde yattığını gördüm; ölmüştü."

"Mutfakta mı?"

"Evet, bulaşık çukurunun yanında. Belki de yazı salonundan yeni inmişti."

"Hiç boğuşma izi yok muydu?"

"Hayır, hiç. Daha doğrusu, cesedin yanında kırık bir kupa, yerde de su izleri vardı."

"Su olduğunu ne biliyorsun?"

"Bilmiyorum. Su sandım. Başka ne olabilirdi?"

William'ın daha sonra bana söylediği gibi, bu kupa iki ayrı şeyin belirtisi olabilirdi. Ya orada, mutfakta biri Venantius'a zehirli bir şey içirmişti ya da zavallıcık zehri daha önce içmişti de (ama nerede ve ne zaman?), ansızın içi yanınca bir şey içmek için mutfağa inmişti; bir kasılma, bağırsaklarını ya da dilini yakan bir acı (onun dili de kuşkusuz Berengar'ınki gibi kara olmalıydı).

O an için daha fazla bir şey öğrenemeyecektik; Remigio ölüye bir göz attıktan sonra, korku içinde kendi

kendine ne yapması gerektiğini sormuş, sonra da hiçbir şey yapmamaya karar vermişti. Yardım istemek, bütün gece *Aedificium*'da dolaştığını itiraf etmek olurdu; hem bunun artık ölmüş kardeşine de bir yararı olmazdı. Bu nedenle, ertesi sabah birinin kapıyı açıp cesedi bulmasını bekleyerek işi oluruna bırakmaya karar vermişti. Koşa koşa tam o sırada kızı manastıra sokmakta olan Salvatore'yi durdurmaya gitmişti; sonra –o ve suç ortağı– gidip yatmışlardı; gece yarısı duasına dek süren tedirgin uyanıklıklarına uyku denebilirse. Gece yarısı duasında domuz çobanları Başrahip'e olayı bildirmeye geldikleri zaman, Remigio cesedin onu bıraktığı yerde durduğunu sanıyordu; onu küpün içinde görünce donakalmıştı. Cesedi kim çıkarmıştı mutfaktan? Bu konuda Remigio'nun hiçbir fikri yoktu.

"*Aedificium*'da serbestçe dolaşabilen tek kişi Malachi," dedi William.

Kilerci atıldı: "Hayır, Malachi olamaz. Yani, sanmıyorum... Ne olursa olsun, ben Malachi aleyhinde hiçbir şey söylemedim sana..."

"Malachi'ye seni bağlayan borç ne olursa olsun, tasalanma. Senin hakkında bir şey biliyor mu?"

"Evet," diye kızardı kilerci, "onurlu bir insan gibi davrandı. Senin yerinde olsam gözüm Benno'nun üstünde olurdu. Berengar ve Venantius'la tuhaf ilişkileri vardı... Ama yemin ederim başka bir şey görmedim. Bir şey öğrenirsem sana söylerim."

"Şimdilik bu kadar yeter. Gerekirse gene sana gelirim." Rahatladığı açıkça belli olan kilerci işinin başına döndü: Bu arada bazı tohum çuvallarının yerini değiştirmiş olan köylüleri sertçe azarladı.

Tam o sırada Severinus yanımıza geldi. Elinde William'ın iki gece önce çalınmış olan mercekleri vardı. "Onları Berengar'ın cüppesinde buldum," dedi. "Önceki

gün yazı salonunda burnunda görmüştüm. Bunlar senin, değil mi?"

"Tanrı'ya şükürler olsun!" diye sevinçle bağırdı William. "İki sorunu çözdük: Merceklerime kavuştum; geçen gece yazı salonunda bizi soyanın Berengar olduğunu da sonunda kesin olarak biliyorum!"

Konuşmamız daha yeni bitmişti ki, Morimondo'lu Nicola koşa koşa yanımıza geldi; William'dan bile daha sevinçliydi. Elinde, bitmiş, çatalın üstüne takılmış bir çift mercek vardı, "William," diye bağırıyordu, "kendi başıma yaptım onları, bitirdim; işe yarayacaklarına inanıyorum!" Sonra William'ın gözünde başka mercekler olduğunu gördü, şaşıp kaldı. William onu küçük düşürmek istemedi; eski merceklerini çıkarıp yenileri denedi. "Bunlar ötekilerden daha iyi," dedi. "Eskileri yedek olarak saklayacağım; hep seninkileri takacağım." Sonra bana döndü: "Adso, şimdi hücreme çekilip o bildiğin kâğıtları okuyacağım. Sonunda! Beni bir yerde bekle. Teşekkür ederim, hepinize teşekkür ederim, çok sevgili kardeşlerim."

Sabah saati çalıyordu; ötekilerle birlikte ilahileri, mezmurları ve *Kyrie*'yi[1] söylemek için koro yerine gittim; Onlar Berengar'ın ruhu için dua ediyorlardı. Bense, bize bir değil, iki çift mercek buldurduğu için Tanrı'ya şükrediyordum.

O yüce erinç içinde, görüp işittiğim tüm çirkinlikleri unutmuş, uyuyakaldım; ancak dua sona erdiği zaman uyandım. O gece hiç uyumamış olduğumun bilincine vardım; gücümün çoğunu nasıl tüketmiş olduğumu düşününce de üzüldüm. O anda, temiz havaya çıkınca, düşüncelerimin kızın anısının etkisinde kaldığını gördüm.

Kendimi oyalamaya çalıştım; çevrede hızlı hızlı do-

1. (Gr.) *Kyrie eleison*: Kilise ayinlerinde söylenen ve, "Ya Rab merhamet et!" anlamına gelen dua. (Ç.N.)

laşmaya koyuldum. Hafif bir baş dönmesi duyuyordum. Uyuşmuş ellerimi ovuşturuyordum. Ayaklarımı hızla yere vuruyordum. Hâlâ uykum vardı, ama gene de kendimi uyanık ve dipdiri hissediyordum. Bana ne olduğunu anlayamıyordum.

Dördüncü gün
SABAH

Adso gönül acıları içinde kıvranıyor; sonra William, elinde Venantius'un çözüldükten sonra bile hâlâ çözülmez olarak kalan metniyle geliyor.

Doğrusunu söylemek gerekirse, kızla günahkâr bir biçimde karşılaşmamın ardından gelen öteki korkunç olaylar neredeyse bu olayı unutturmuştu bana; öte yandan, William'a günah çıkardıktan sonra, ruhum, işlediğim suçun ardından kendime geldiğim zaman duyduğum pişmanlıktan arınmıştı; öyle ki, sanki taşıdığım yükü, onu dile getiren sözcüklerle rahibe aktarmıştım. Günah çıkarmanın sağladığı ondurucu arınmanın amacı, günahın ağırlığını ve onun açtığı pişmanlık acısını Efendimizin sinesine boşaltmak, günahın bağışlanmasıyla yeni bir ruh hafifliği kazanmak, böylece de kötülükle kıvranan bedeni unutmaktan başka ne olabilir? Ama her şeyden kurtulmuş değildim. Şimdi, bu kış gününün soluk ve soğuk güneşinde, insan ve hayvanların sıcaklığıyla kuşatılmış dolaşırken, geçen olayları başka bir biçimde anımsamaya başlıyordum. Bütün olup bitenlerden geriye kalan artık pişmanlık ve tövbe arınmasının avutucu sözcükleri değil, yalnızca bedenlerin, insan kol ve bacaklarının imgeleriymiş gibi. Ateşli zihnime Berengar'ın suda pişmiş imgesi

çullanıyordu; korku ve acımayla ürperiyordum. Sonra, bu maymunu andıran görüntüden kurtulmak istercesine, zihnim belleğimin taze anısını barındırdığı başka imgelere yöneliyor, gözlerimin önünde (ruhumun gözleri, ama sanki tensel gözlerimin önünde beliriyormuş gibi) kızın savaş için donanmış bir ordu gibi güzel ve korkunç imgesini açık seçik görmekten kaçınamıyordum.

Yalnız gerçek sevgisinden ya da gelecekteki okurlarım için öğretici olma isteğinden (bu istek değerli olsa da) ötürü değil; kurumuş ve bütün bir yaşam boyu onu tedirgin eden görüntülerden yorgun düşmüş belleğimi özgür kılmak için (onyıllarca zihnimde konuşup durmuş olmasına karşın bugüne değin hiçbir zaman yazılmamış bir metnin yaşlı yazıcısı olan ben), olayları olduğu gibi anlatmaya söz vermiştim. Bu nedenle her şeyi ağırbaşlılıkla, ama utanç duymaksızın anlatmalıyım. Manastırın çevresinde dolaşırken bazen yüreğimin ansızın çarpmasını bedenimin devinimine yorabilmek için birden koşmaya başlayarak ya da durup köylülerin çalışmasını beğeniyle seyrederek, dikkatimi onları seyretmeye verdiğim düşüncesiyle kendimi kandırarak, korkuyu ya da acıyı unutmak için şarap içen biri gibi soğuk havayı derin derin ciğerlerime çekerek, o zaman kendimden bile sakladığım düşüncelerimi şimdi açık seçik sözcüklerle söylemeliyim.

Boşuna. Kızı düşünüyordum. Etim, onunla birleşmenin bana verdiği yoğun, günahkâr ve geçici tadı (aşağılık bir şey) unutmuştu, ama ruhum yüzünü unutmamıştı; bu anımın sapık bir anı olduğunu duyamıyordu bir türlü; tersine, o yüzde dünyanın tüm sevinçleri ışıldıyormuş gibi çarpıyordu.

Duyduğum gerçeği neredeyse kendimden bile gizleyerek, kendini (kim bilir nasıl inatçı bir sabırla) başka günahkârlara satan o zavallı, kirlenmiş, utanmasız kızın, birçok kez kendi etini pazarlayan, tüm kız kardeşleri gibi

alabildiğine güçsüz olan o Havva kızının her şeye karşın görkemli ve olağanüstü bir şey olduğunu karmakarışık bir biçimde seziyordum. Usum onu bir günah kışkırtıcısı olarak algılıyor, duyarlı iştahımsa tüm çekicilikleri içinde barındırıyormuş gibi görüyordu. Ne duyduğumu anlatmak zor. Hâlâ günahın tuzağına yakalanmış, suçlu suçlu, onun her an belirmesini istiyordum; bir kulübenin köşesinden, bir ambarın karanlığından beni baştan çıkarmış olan o varlık ortaya çıkar mı diye işçilerin çalışmasını neredeyse bir casus gibi gözetlediğimi yazmaya çalışabilirdim. Ama o zaman gerçeği yazmış olmazdım ya da gücünü ve açık seçikliğini azaltmak için gerçeği bir tüle büründürmeye kalkışmış olurdum. Çünkü, gerçek şu ki, onu "görüyordum", onu çıplak ağacın, soğuktan uyuşmuş bir serçe sığınmak için ona doğru uçtuğunda, hafifçe çırpınan dallarında görüyordum; ahırdan çıkan düvelerin gözlerinde görüyordum onu; dolaşırken karşıma çıkan kuzuların melemesinde işitiyordum. Tüm yaratıklar bana ondan söz ediyormuş gibiydi; onu yeniden görmek istiyordum doğru, ama onu bir daha hiç görmeme, onunla hiç birleşmeme düşüncesini kabul etmeye de hazırdım; yeter ki o sabah beni kaplayan sevinci duyabileyim ve sonsuza değin uzakta bile olsa onu hep yanımda bulayım. Şimdi anlamaya çalışıyorum, sanki tüm dünya –kuşkusuz Tanrı'nın parmağıyla yazılmış bir kitap olan tüm dünya; öyle bir kitap ki orada her şey bize Yaratıcısının uçsuz bucaksız iyiliğinden söz eder; orada her yaratık yaşam ve ölümün betimlemesi, aynasıdır; sıradan bir gül bile yeryüzündeki yolumuzu aydınlatan bir parıltıya dönüşür– kısaca her şey bana yalnızca mutfağın kokulu gölgeleri arasında belli belirsiz seçtiğim o yüzden söz ediyormuş gibiydi. Bu düşlerle oyalanışımın nedeni, diyordum kendi kendime (ya da demiyordum, çünkü o anda sözcüklere dönüştürülebilen düşünceler biçimlen-

miyordu kafamda), eğer tüm dünya bana Yaratıcı'nın gücünden, onun iyiliğinden ve bilgeliğinden söz etmeye yazgılıysa ve eğer o sabah tüm dünya bana (günahkâr da olsa) yaratılışın büyük kitabının her şeye karşın bir bölümü, evrenin söylediği ilahinin bir dizesi olan kızdan söz ediyorsa, eğer bu oluyorsa, diyordum kendi kendime (ya da şimdi diyorum), tıpkı bir lir gibi, bir ses uygunluğu ve uyum mucizesi olarak düzenlenmiş evreni bir arada tutan büyük tasarıdan başka bir şey olamazdı. Esrikleşmiş gibi, o zaman gördüğüm şeylerde onun varlığından haz duyuyor, onu o şeylerde istiyor, onları görünce doyum sağlıyordum. Gene de bir tür acı duyuyordum, çünkü bir varlığın sayısız imgelerinden mutluluk duysam da, aynı zamanda onun yokluğunun acısını çekiyordum. Bu çelişkiler gizemini açıklamak güç geliyor bana; insan ruhunun dayanıksızlığının, dünyayı kusursuz bir tasım olarak kurmuş olan kutsal usun yollarında hiçbir zaman dosdoğru yürüyemediğinin, bu tasımın yalnızca birbirinden ayrı ve çoğu kez kopuk önermelerini kavradığının belirtisiydi bu; İblis'in tuzağına böyle kolayca düşmemizin nedeni de buydu. O sabah beni böylesine duygulandıran, Kötü Varlık'ın aldatmacası mıydı? Bugün böyle olduğunu düşünüyorum, çünkü o zaman bir çömezdim, ama aynı zamanda beni duygulandıran insanca duygunun kendi başına kötü olmadığını, yalnızca benim durumum bakımından kötü olduğunu da düşünüyorum. Çünkü erkeği, istedikleri gibi birbiriyle birleşsinler, ikisi tek bir beden olsunlar, yeni insan varlıkları üretsinler ve gençlikten yaşlılığa dek birbirlerine destek olsunlar diye, kadına doğru iten duyguydu bu kendi başına. Ancak havari bunları kösnülüğe çare arayan ve yanmak istemeyenler için söylemiş, benim rahip olarak kendimi adadığım erdenliğin çok daha fazla yeğ tutulması gerektiğini anımsatmıştı. Bu nedenle, o sabah duyduğum şey benim

için kötüydü, ama belki de başkaları için iyiydi; tüm iyi şeylerin en tatlısıydı; şimdi anlıyorum ki duyduğum üzüntü kendi içlerinde değerli ve iyi olan düşüncelerimin aykırılığından değil, düşüncelerimle ettiğim yeminler arasındaki aykırılıktan ileri geliyordu. Bu nedenle, belli bir mantığa göre iyi, bir başka mantığa göre kötü olan bir şeyden zevk aldığım için kötü bir şey yapıyordum; yanılgım, doğal iştahla ussal ruhun ilkelerini uzlaştırmaya çalışmamda yatıyordu. Şimdi anlıyorum ki, istemin buyruğunun kendini göstermesi gereken düşünsel açlıkla insan tutkularının öznesi olan duygusal açlık arasındaki çelişkiden ötürü acı çekiyormuşum. Gerçekten, *Actus appetitus sensitivi in quantum habent transmutationem corporalem annexam, passiones dicuntur, non autem actus voluntatis.*[1] Benim iştahtan kaynaklanan davranışıma, tüm bedenimin titremesi, fiziksel bir bağırma ve kıvranma dürtüsü eşlik ediyordu. Melek bilgin[2], ussal ruhun yönettiği istemle denetlendikçe, tutkuların kendi içinde kötü olmadıklarını söyler. Ama o sabah benim ussal ruhumu, iyiye ve kötüye, onları ele geçirmek için yönelen, duygusal isteği frenleyen yorgunluk yönetmişti; iyiye ve kötüye bilinen şeyler olarak yönelen tensel istek değil. O zamanki sorumsuz hafifliğimi haklı çıkarmak için şimdi melek bilginin sözcükleriyle, tartışılmaz bir biçimde sevdanın tutsağı olduğumu, sevdanınsa tutku ve evrensel yasa olduğunu, çünkü bedenlerin ağırlığının da doğal sevgi olduğunu söyleyeceğim. Beni baştan çıkaran doğal olarak bu tutkuydu; çünkü bu, *passione appetitus tendit in appetibile realiter consequendum ut sit ibi finis*

1. (Lat.) İstek uyandıran duyusal davranışlara bedensel değişiklikler eklendiği zaman tutku denir; bunlar isteme bağlı davranışlar değildir. (Ç.N.)

2. Aquino'lu Aziz Tommaso. (Ç.N.)

motus.[1] Bu nedenle de, doğal olarak, *amor facit quod ipsae res quae amantur, amanti aliquo modo uniantur et amor est magis cognitivus quam cognitio.*[2] Gerçekten de, şimdi kızı dün gece gördüğümden daha iyi görüyor, onu *intus et in cute*[3] anlıyor, onda kendimi, kendimde onu tanıyordum. Şimdi kendi kendime, duyduğum şeyin, benzerin benzeri sevdiği ve yalnızca ötekinin iyiliğini istediği arkadaşlık sevgisi mi, yoksa insanın kendi iyiliğini istediği ve yanında olmayanı, yalnızca kendisini tamamlaması için istediği kösnül sevgi mi olduğunu düşünüyorum. Geceki sevginin kösnül sevgi olduğuna inanıyorum, çünkü kızdan bende hiçbir zaman olmayan bir şeyi istemiştim; oysa o sabah kızdan hiçbir şey istemiyordum, yalnızca onun iyiliğini istiyordum ve onun, bir parça yiyecek karşılığında kendini vermeye iten acımasız zorunluluktan kurtulup mutlu olmasını diliyordum; ondan başka bir şey dilememek, yalnızca onu düşünmek, koyunlarda, öküzlerde, ağaçlarda, manastırı sevince boğan dingin ışıkta onu görmek istiyordum.

Sevginin nedeninin iyilik olduğunu ve iyi olan şeyin bilgiyle tanımlanabileceğini ve insanın ancak iyi olduğunu öğrendiği şeyi sevebileceğini biliyorum şimdi; oysa kızı, çabuk alevlenen istek bakımından iyi, istem bakımındansa kötü olarak tanımıştım. Ama o zaman birbiriyle çatışan birçok duygunun pençesinde kıvranıyordum, çünkü duyduğum, tıpkı bilginlerin betimledikleri en yüce sevgiye benziyordu: Sevenle sevilenin aynı şeyi istedikleri bir coşkunluk yaratmıştı bende (zihnimi gi-

1. (Lat.) İstek tutkusu, gerçekten istek uyandıran nesneye yönelir, davranış son bulsun diye. (Ç.N.)

2. (Lat.) Sevgi, seveni sevilenle bir kılar; sevgililer herhangi bir biçimde birleşmek isterler ve sevgi, bilinçli bilgiden daha çok bilir. (Ç.N.)

3. (Lat.) İçimde ve tenimde. (Ç.N.)

zemli bir biçimde aydınlatmıştı; o anda kızın, ne olursa olsun, benimle aynı şeyleri istediğini biliyordum); onu kıskanıyordum, ama Paulus'un "Korintliler"de kınadığı kötü kıskançlık değildi bu, Dionysius'un *Kutsal Adlar*'da sözünü ettiği kıskançlıktı; bu anlamda, Tanrı'nın bile *propter multum amorem quem habet ad existential*[1] kıskanç olduğu söylenir (ben kızı var olduğu için seviyordum; onun varlığından ötürü kıskançlık değil, mutluluk duyuyordum). Melek bilginin *motus in amatum*[2] dediği, seveni sevilene zarar veren her şeye karşı harekete geçmeye iten arkadaşlık kıskançlığıydı benim kıskançlığım (o anda kızı, etini satın alan ve onu kendi aşağılık tutkularıyla kirleten kimsenin elinden kurtarmaktan başka bir şey düşünmüyordum).

Bilginin dediği gibi, şimdi aşırı sevginin sevene zarar verebileceğini biliyorum. Benim sevgim de aşırıydı. O zaman ne duyduğumu açıklamaya çalıştım; duyduklarımı hiçbir biçimde haklı çıkarmaya çalışmıyorum. Gençliğimin günahkâr tutkularından söz ediyorum ben yalnızca. Kötüydü bu tutkular, ama gerçek beni, onları o zaman olağanüstü bulduğumu söylemeye zorluyor. Bu benim gibi ayartılmanın ağına düşebilecek kimselere ders olsun. Bugün, yaşlı bir adam olarak, bu tür ayartılmalardan kaçınmanın binlerce yolunu biliyorum. Ama bunlarla ne denli övünebileceğimi düşünüyorum, çünkü öğle Şeytanı'nın kışkırtmalarından kurtuldum artık; ama başka tutkulardan kurtulmuş değilim; bu nedenle, şimdi yaptığım şeyin, zamanın akışından ve ölümden kaçmak için budalaca bir çaba, dünyasal bir tutku olan anımsama tutkusuna günahkârca tutunmaktan başka bir şey mi

1. (Lat.) Bütün varlıklara duyduğu büyük sevgiden ötürü. (Ç.N.)
2. (Lat.) Sevilene yönelik davranış. (Ç.N.)

olduğunu soruyorum kendi kendime.

O zaman kendimi neredeyse mucize gibi bir içgüdüyle kurtardım. Kız, doğada ve çevremdeki insanların yaptıkları işlerde görünüyordu bana. Bu yüzden, ruhumun mutlu bir sezgisiyle bu işleri uzun uzun seyrederek kendimi yitirmeye çalıştım. Sığır çobanlarının öküzleri ahırdan çıkarmalarını, domuz çobanlarının domuzlara yiyecek götürmelerini, koyun çobanlarının koyunları toplamak için köpeklere bağırmalarını, köylülerin değirmenlere yarma buğday ve darı taşımalarını, besin dolu çuvallarıyla dışarı çıkmalarını seyrettim. Düşüncelerimi unutmaya, varlıklara yalnızca bize göründükleri gibi bakmaya ve onların görünüşlerinde neşe içinde kendimi unutmaya çalışarak doğayı incelemeye verdim kendimi.

İnsanoğlunun çoğu kez çarpık olan usunun henüz dokunmadığı doğanın görünümü ne güzeldi!

Kuzuyu gördüm; adı sanki arılığının ve iyiliğinin simgesi olarak verilmişti ona. Gerçekten de, *agnus*[1] adı, bu hayvanın *agnoscit*[2] oluşundan, annesini tanımasından, koskoca sürü içinde onun sesini ayırt etmesinden; annenin de biçimleri, melemeleri aynı olan onca kuzu arasından yalnızca kendi yavrusunu tanıyıp onu beslemesinden geliyordu. Koyunu gördüm; *Ab oblatione, ovis*[3] olduğu söylenen koyunu, çünkü ta ilk çağlardan beri kurban törenlerine yaramıştı; kış gelirken, çayırlıkları kırağı çalmadan, açgözlülükle ot arayan ve kursağını otla dolduran koyunu. Sürüleri köpekler gözetiyordu; bu yüzden de havlamalarından ötürü *canor*[4] deniyordu onlara. Hayvanların en mükemmeli olan köpek üstün algılama

1. (Lat.) Koyun. (Ç.N.)
2. (Lat.) Bilen, tanıyan. (Ç.N.)
3. (Lat.) Koyun sözcüğü, "sunma" sözcüğünden gelir. (Ç.N.)
4. (Lat.) Ezgi, şarkı, ses. (Ç.N.)

yetileriyle sahibini tanır, ormanlarda yabanıl hayvanları avlamak, kurtlara karşı sürüye bekçilik etmek için eğitilir; sahibinin evini ve çocuklarını korur; bazen bu koruma görevini yerine getirirken öldürülür. Düşmanları tarafından tutukevine götürülen Kral Garamant, düşman birlikleri arasından kendilerine yol açan iki yüz köpeklik bir sürü tarafından yurduna geri götürülmüştü; Jason Lucius'un köpeği sahibinin ölümünden sonra hiç yemek yememiş, sonunda açlıktan ölmüştü; Kral Lysimachus'un köpeğiyse, kendisiyle birlikte ölmek için kendini odun yığınının üstüne atmıştı. Köpeğin diliyle yalayarak yaraları sağaltma gücü vardır; enciklerinin diliyse bağırsak yaralarını iyileştirebilir. Yaratılıştan, yediklerini kustuktan sonra aynı besinlerden ikinci kez yararlanmaya alışıktır. Ağırbaşlılığı ruh kusursuzluğunun simgesidir; dilinin büyüsel gücünün, günah çıkarma ve tövbe yoluyla günahlardan arınma simgesi olması gibi. Ama köpeğin kustuklarına yeniden yönelmesi aynı zamanda, günah çıkardıktan sonra önceki suçlarımıza dönüşümüzün de bir simgesidir; bu dersin, o sabah doğanın tansıklarını beğeniyle seyrederken yüreğimi azarlamamda çok yardımı oldu.

Bu sırada adımlarım beni çobanlarının öncülüğünde çok sayıda öküzün dışarı çıkmakta olduğu öküz ahırlarına sürükledi. Onların eskiden de, şimdi de dostluk ve iyilik simgesi olduklarını hemen anladım, çünkü her öküz sabana koşulurken kendi arkadaşını arar; eğer o anda orada yoksa, sevecen bir böğürtüyle onu çağırır. Öküzler yağmur yağınca uslu uslu yalnız başlarına ahıra dönmeyi öğrenirler; yemliklerine sığındıktan sonra da yağmurun dinip dinmediğini anlamak için durmadan boyunlarını uzatıp dışarı bakarlar, çünkü yeniden işe başlamaya can atarlar. Öküzlerin yanı sıra o sırada ahırdan danalar ve tosunlar da çıkıyordu; bunlar adlarını,

viriditas[1] ya da *virgo*'dan[2] alırlar, çünkü o yaşta henüz körpe, genç ve erdendirler; bu yüzden, dedim kendi kendime, onların incelikli devinimlerinde, el değmemiş olmayan bir genç kızı gördüğüm, hâlâ da görmekte olduğum için kötü bir şey yapıyordum. Dünyayla ve kendimle yeniden barışık, o sabah saatinin neşeli işlerini seyrederken bunları düşündüm. Artık kızı düşünmedim; daha doğrusu, onun için duyduğum sıcaklığı bir içsel mutluluk ve dindarca erince dönüştürmek için çaba harcadım.

Dünyanın iyi ve sevilesi olduğunu söyledim kendi kendime. Tanrı'nın iyiliği, Honorius Augustodiensis'in açıkladığı gibi, en korkunç hayvanlar aracılığıyla bile kendini gösteriyordu. Doğru, öyle yılanlar var ki, geyikleri yutar, yüzerek okyanusu geçerler; eşek gövdesi gibi gövdesi, dağkeçisininki gibi boynuzları, aslanın göğsü ve gırtlağı, tıpkı bir öküzünkü gibi çatallı toynakları, ağız yerine kulaklarına dek uzanan bir yarık, neredeyse insan sesi gibi sesi, diş yerine tek bir kemiği olan, *cenocroca* denen hayvan vardı; sonra insan yüzlü, üç sıra dişli, aslan gövdeli, akrep kuyruklu, yeşilimsi gözlü, kıpkırmızı, sesi yılan ıslığını andıran, insan etine düşkün mantikor. Sonra sekiz parmaklı, kurt munzurlu, kıvrık tırnaklı, koyun gibi tüylü, köpek gibi üreyen canavarlar; yaşlanınca ağaracak yerde kararan, ömrü insan ömründen kat kat uzun. Başları olmadığı için, gözleri omuzlarında, göğüslerinde burun yerine iki delik olan yaratıklar; yalnızca belli bir cins elmanın kokusuyla beslenen, ondan uzak kalınca ölen, Ganj Irmağı kıyılarında yaşayan başka hayvanlar da var. Ama bütün bu kötü hayvanlar, tıpkı köpekler, öküzler, koyunlar, kuzular ve vaşak gibi kendi değişik sesleriy-

1. (Lat.) Yeşillik, körpelik, tazelik. (Ç.N.)
2. (Lat.) Kız, genç kız. (Ç.N.)

le Yaratan'a ve onun bilgeliğine övgüler düzerler. O zaman Vincent Belovacensis'in sözlerini yineleyerek, kendi kendime bu dünyanın en alçakgönüllü güzelliği bile ne büyük, dedim ve tüm evrende öylesine süslü bir biçimde düzenlenmiş olan nesnelerin yalnızca biçimlerini, sayılarını ve düzenlerini değil, aynı zamanda doğanların ölümleriyle belirlenen, art arda sıralanış ve kesilişlerle akıp giden çağların döngüsünü dikkatle izlemenin usun gözü için ne hoş olduğunu söyledim kendi kendime. İtiraf ederim, günahkâr da olsam, ruhum daha çok kısa bir süre önce etin tutsağı olmuş olsa bile, Yaratan'a ve bu dünyanın düzenine karşı tinsel bir sevecenlikle duygulandım; yaratıkların büyüklüğü ve dengeliliğine sevinçli bir saygıyla hayranlık duydum.

Üstadım beni bu iyi ruh durumu içinde buldu; ayaklarımın beni sürüklediği yöne doğru yürüyerek, bilincine varmaksızın nerdeyse tüm manastırın çevresini dolaşıp kendimi yeniden, iki saat önce ayrıldığımız yerde bulduğumda, William orada duruyordu; anlattıkları beni düşüncelerimden uzaklaştırdı ve zihnimi yeniden manastırın karanlık gizemlerine yöneltti.

William çok hoşnut görünüyordu. Elinde, en sonunda çözdüğü, Venantius'un parşömeni vardı. Birlikte saygısız kulakların erişemeyeceği hücresine gittik; bana okuduklarını çevirdi. Burç alfabesiyle yazılmış cümlenin ardından (*Secretum finis Africae manus supra idolum age primum et septimum de quatuor*), Yunanca metinde şunlar yazılıydı:

> Arıtıcı korkunç zehir...
> Düşmanı yok etmek için en iyi silah...
> Alçakgönüllü, aşağılık ve çirkin kimseleri kullan, on-

ların kusurlarından tat al... Onlar ölmemeli... Soyluların ve güçlülerin evlerinde değil, köylülerin köylerinden, bol bol yiyip içtikten sonra... bodur gövdeler, çarpık çurpuk yüzler.

Kızoğlankızlara saldırıyorlar, orospularla yatıyorlar, kötü değil, korkusuz.

Farklı bir gerçek, gerçeğin farklı bir imgesi...

Saygıdeğer incirler.

Utanmaz taş düzlükte yuvarlanıyor. Gözler önünde.

Kandırmalı; kandırırken şaşırtmalı; inanılanın tersini söylemeli, ama başka bir şey demek istemeli.

Ağustosböcekleri topraktan şarkı söyleyecek onlara.

Hepsi buydu. Kanımca çok azdı, hiçbir şey değildi; neredeyse bir delinin saçmalarını andırıyordu; bunu William'a söyledim.

"Olabilir. Benim çevirimden ötürü kesinlikle daha da deli saçması gibi görünüyor. Yunancayı oldukça iyi bilirim. Gene de, Venantius'un ya da kitabın yazarının deli olduğunu varsaysak bile bu, bunca insanın önce kitabı saklamalarını, sonra da ortaya çıkarmalarını açıklamaz; hepsi de deli değil ya bu insanların..."

"Peki, burada yazılı olan şeyler gizemli kitaptan mı alınmış?"

"Venantius tarafından yazılmış olduklarına kuşku yok. Sen de görüyorsun; eski bir parşömen değil bu. Bunlar, onun kitabı okurken aldığı notlar olmalı; yoksa Venantius Yunanca yazmazdı. *Finis Africae*'den çalınmış ciltte rastladığı bazı cümleleri kısaltarak kopya ettiğine kuşku yok. Kitabı yazı salonuna götürmüş, okumaya başlamış, kendisine önemli görünen şeyleri yazmış. Sonra bir şey olmuş. Kendini iyi hissetmemiş ya da birinin yukarı çıktığını işitmiş. Bunun üzerine kitabı, tuttuğu notlarla birlikte gene masasının altına koymuş, belki de

ertesi akşam gene almak üzere. Ne olursa olsun, bu sayfa gizemli kitabın yapısını yeniden oluşturmak için elimizdeki tek olası çıkış noktası; katilin yapısını da ancak bu kitabın yapısından çıkarabiliriz. Çünkü bir nesneyi elde etmek için işlenen her cinayette, nesnenin yapısı, katilin yapısı hakkında, belli belirsiz de olsa bize bir fikir verir. Bir avuç altın için adam öldüren birisi açgözlü bir insandır; kitap için öldürense, o kitabın gizlerini kendine saklamak kaygısı içindedir. Bunun için de, elimizde bulunmayan kitapta ne yazılı olduğunu öğrenmeliyiz."

"Peki, bu birkaç satırdan hangi kitap olduğunu anlayabilecek misiniz?"

"Sevgili Adso, bunlar, anlamı sözcükleri aşan kutsal bir metnin sözlerine benziyor. Bu sabah kilerciyle konuştuktan sonra, onları okurken birden burada da, bilgelerin gerçeğinden farklı bir gerçeğin taşıyıcıları olarak alçak gönüllü insanlara ve kötülüklere seslenildiğini anladım. Kilerci garip bir karmaşıklığın onu Malachi'ye bağladığını anlatmak istedi. Malachi, Remigio'nun kendisine teslim ettiği sapkınlığa ilişkin bir metin mi saklamıştı yoksa? O zaman Venantius, her şeye ve herkese başkaldırmış olan bu çılgın ve kötü insanların oluşturdukları topluluğa ilişkin bazı gizemli buyrukları okuyup not almış olsa gerek. Ama..."

"Ama?"

"Ama benim bu varsayımımla çelişen iki olgu var. Birincisi, Venantius'un böyle sorunlarla ilgileniyormuş gibi görünmemesi: O, Yunanca metinler çevirmeniydi, bir sapkınlık vaizi değil... İkincisi de, incirlerden, taşlardan, ağustosböceklerinden söz eden cümlelerin bu birinci varsayımla açıklanamaması...."

"Belki de başka anlamı olan bilmecelerdir bunlar," diye öne sürdüm. "Yoksa başka bir varsayımınız mı var?"

"Var, ama henüz karışık. Bu sayfaları okurken, bu

sözcüklerin bazılarını daha önce okumuşum gibi geldi bana; başka bir yerde gördüğüm buna benzer cümleler geldi aklıma. Öte yandan, bu sayfa, şu birkaç gün içinde konuşulmuş bir şeyden söz ediyor gibi görünüyor bana... Ama ne olduğunu anımsamıyorum. Düşünmeliyim. Belki başka kitaplar da okumam gerekecek."

"Nasıl olur? Bir kitabın ne demek istediğini anlamak için başka kitaplar mı okumanız gerekir?"

"Bazen böyle olabilir. Kitaplar çoğu kez başka kitaplardan söz ederler. Çoğu kez bir kitap, tehlikeli bir kitapta çiçeklenen zararsız bir tohum gibidir; ya da tam tersine, acı bir tohumun tatlı meyvesidir. Albertus'u okurken, Tommaso'nun ne söylemiş olabileceğini anlayamaz mısın? Ya da Tommaso'yu okurken, İbn Rüşd'ün ne söylemiş olacağını?"

"Doğru," dedim, beğenerek. O zamana dek, her kitabın nesnelerden söz ettiğini sanırdım; kitapların dışında kalan insancıl ya da kutsal nesnelerden. Şimdi, kitapların oldukça sık başka kitaplardan söz ettiklerini ya da sanki kendi aralarında konuştuklarını fark ediyordum. Bu düşüncenin ışığında, kitaplık bana daha da tedirgin edici bir yer gibi göründü. Uzun, yüzyıllar süren bir mırıltı, bir parşömenle bir başka parşömen arasında görünmez bir söyleşiydi demek ki kitaplık; canlı bir nesne, bir insan zihninin yönetemeyeceği güçlerin barınağı, birçok zihinden çıkmış, onları üreten ya da iletenlerin ölümünden sonra da varlığını sürdüren bir gizler hazinesi.

"Ama o zaman," dedim, "kitapları saklamak neye yarar, mademki herkese açık olan kitaplardan gizlenmiş olanlara ulaşabiliyoruz?"

"Yüzyıllarca sonra hiçbir yararı yok bunun. Yıllar ya da günlerle ölçülen zaman aralığında belli bir yararı olabilir. Görüyorsun, nasıl şaşkın durumdayız."

"Öyleyse bir kitaplık gerçeği dağıtma aracı değil,

onun ortaya çıkmasını geciktirme aracı mıdır?" diye sordum, hayretten donakalmış.

"Her zaman, ille de öyle olması gerekmez. İçinde bulunduğumuz durumda öyle."

Dördüncü gün
ÖĞLE

Adso trüf mantarı toplamaya gidiyor. Minoritlerin gelmekte olduklarını görüyor; William ve Ubertino ile Minoritler uzun uzun konuşuyorlar; XXII. Johannes hakkında çok acıklı şeyler öğreniliyor.

Bu düşüncelerden sonra üstadım artık hiçbir şey yapmamaya karar verdi. Daha önce de söylemiştim, bazen tam bir eylemsizlik içinde olurdu, sanki yıldızların artsız aralıksız döngüleri durmuş, o da onunla, onlarla birlikte durmuş gibi. O sabah da öyle yaptı. Ot şiltenin üstüne uzandı; gözleri açık, boşluğa dikilmiş, elleri göğsünde kavuşmuş, düzensiz ve yürekten olmayan bir dua mırıldanıyormuş gibi dudaklarını belli belirsiz kıpırdatarak.

Düşünmekte olduğunu düşündüm ve düşünmesine saygı gösterip yeniden avluya çıktım; güneşin gücünü yitirmiş olduğunu gördüm. Güzel ve açık başlamış olan sabah (gün ilk yarısını tüketirken) nemli ve puslu olmaya başlamıştı. Gece yarısından beri, kocaman bulutlar kuzeyden gelip dağın doruğuna yayılıyor, onu ince bir sisle örtüyordu. Sise benziyordu; belki topraktan da sis yükseliyordu, ama bu yükseklikte, aşağıdan gelen sisle yukarıdan inen sis birbirinden güçlükle ayırt edilebiliyordu.

Severinus'un domuz çobanlarıyla, bazı domuzları

neşe içinde topladığını gördüm. Domalan aramak için dağın yamaçlarından aşağıya, vadiye ineceklerini söyledi bana. Bu yarımadada yetişen ve Roncia'da olsun –kara– bu bölgede olsun –daha beyaz ve kokulu– Benedikten ülkelerinin tipik özelliği olan bu lezzetli yer altı yemişini henüz görmemiştim. Severinus bana trüf mantarının ne olduğunu ve değişik biçimlerde pişirildiğinde ne denli lezzetli olduğunu anlattı. Çok güç bulunduğunu, çünkü toprağın altında, mantardan daha derinlerde gizlendiğini, onları koku alarak bulabilen tek hayvanın domuz olduğunu söyledi. Ancak bulunca onları yemek istedikleri için, domuzların hemen oradan uzaklaştırılıp trüf mantarlarının topraktan çıkarılmaları gerekiyordu. Daha sonra beylerin, ellerinde çapalarla hizmetçilerin önünde, soylu tazılarmış gibi domuzların ardına takılarak bu ava katılmaya gönül indirdiklerini öğrendim. Gerçekten de, daha sonraki yıllarda ülkemden bir derebeyi, İtalya'da bulunduğumu öğrenince orada gördüğü gibi bazı beylerin domuzlarını niçin kendilerinin otlattıklarını sordu; onların trüf mantarı aradıklarını anımsayarak güldüm. Ama bu beylerin yemek için yer altında trüf mantarı aramaya gittiklerini ona söyleyince, onların Teufel[1], yani Şeytan'ı aradıklarını söylediğimi sandı; hayretle bana bakarak dindarca haç çıkardı. Sonra yanlışlık anlaşıldı; ikimiz de güldük. İnsan dillerinin büyüsü böyledir; insanlar aralarında anlaşarak bazen aynı seslerle başka başka şeyleri anlatırlar.

Severinus'un hazırlıkları merakımı uyandırınca, ona katılmaya karar verdim; bunun bir nedeni de, onun herkesi üzüntüye boğan olayları unutmak için bu ava yönelmiş olduğunu anlamamdı; Severinus'un düşüncelerini

1. Almanca *Teufel* şeytan, İtalyanca *tartufo*, trüf mantarı anlamına gelir. Burada ses benzerliğine dayanılarak bir sözcük oyunu yapılmıştır. (Ç.N.)

unutmasına yardım ederek, kendimin de kendi düşüncelerimi unutmak değilse bile, en azından dizginleyebileceğimi düşündüm. Her zaman ve yalnızca gerçeği yazmaya karar verdiğimden, vadide adını anmayacağım birini bir an için görebileceğim düşüncesinin için için beni kışkırttığını da gizlemiyorum. Ama kendi kendime ve neredeyse yüksek sesle, iki heyetin o gün gelmeleri beklendiğinden, belki onlardan birini görebileceğimi söyledim.

Dağın dönemeçlerinden yavaş yavaş inerken hava açıyordu; güneş çıkmamıştı, gökyüzünün üst kesimi yoğun bulutlarla kaplıydı, ama nesneler açık seçik ayırt edilebiliyordu; çöken sis hep başımızın üstünde kalıyordu. Gerçekten de, biraz daha aşağıya inince dönüp dağın doruğuna baktığım zaman artık hiçbir şey göremedim. Yamacın yarısından yukarıya dek, dağ doruğu, yüksek düzlük, *Aedificium*, her şey sisler arasında yitip gidiyordu.

Geldiğimiz günün sabahı dağlık bölgeye vardığımızda bazı dönemeçlerden on mil ya da daha az uzaklıkta deniz hâlâ seçilebiliyordu. Yolculuğumuz beklenmedik görünümlerle doluydu; çünkü kendimizi ansızın alabildiğine güzel koylara dik olarak inen bir dağ terasında buluyorduk; çok geçmeden, dağların arasından başka dağların yükselerek uzak kıyının görünümünü birbirinden gizledikleri derin boğazlara giriyorduk; güneş vadilerin derinliklerine güçlükle işleyebiliyordu. Daha önce hiçbir yerde, İtalya'nın o bölgesinde gördüğüm gibi denizle dağların, kıyı şeritlerinin ve yüksek kır görünümlerinin böylesine dar ve beklenmedik bir biçimde iç içe girdiğini görmemiştim; boğazlar arasında ıslık çalan rüzgârda, denizden gelen reçine kokularıyla buz gibi sert dağ esintilerinin dönüşümlü savaşını sezinleyebiliyordu insan.

Ama o sabah her şey gri, hemen hemen süt mavisiydi; boğazların uzak kıyılarına doğru açıldığı yerlerde bile ufuk yoktu. Ama beni hâlâ üzen öyküyü çok az ilgilen-

diren anımsayışlarla oyalanıyorum. Onun için, Teufel'i arayışımızın birbirini izleyen olaylarına girmeyeceğim. Önce benim gördüğüm Minorit rahipler heyetinden söz edeceğim daha çok. William'a haber vermek için hemen manastıra koştum.

Üstadım konukların manastıra girip töre gereği Başrahip tarafından karşılanmalarını bekledi. Sonra gidip onları karşıladı; rahipler birbirleriyle kucaklaşıp selamlaştılar.

Yemek saati geçmişti, ama konuklar için bir sofra donatıldı; Başrahip onları kendi kendilerine, William'la baş başa bırakmak inceliğini gösterdi; Kural'ın yükümlülüklerinden kurtulmuş, rahatça yiyip içiyorlar, bir yandan da birbirlerine izlenimlerini anlatıyorlardı; tıpkı, Tanrı bu sevimsiz benzetme için beni bağışlasın, bir savaş konseyi gibi, düşman konuk, yani Avignon heyeti gelmeden bir an önce toplanmaları gerekiyordu.

Yeni gelenlerin hemen Ubertino'yla da buluştuklarını söylemeye gerek yok; tümü de şaşkınlık, sevinç ve yalnızca uzun süre ortadan kayboluşunun ve bu yok oluşu kuşatan korkuların değil, onlarca yıl kendilerinin savaşına katılmış olan bu yürekli savaşçının niteliklerinin esinlediği saygıyla selamladılar onu.

Heyeti oluşturan rahiplerden daha sonra, ertesi günkü toplantıyı anlatırken söz edeceğim. Bunun bir nedeni de, başlangıçta onlarla çok az konuşmuş olmam, çünkü William, Ubertino ve Cesenà'lı Michele arasında hemen yapılan üçlü toplantıya katılmıştım.

Michele çok tuhaf bir adam olmalıydı; Fransisken tarikatına ateşli bir tutkuyla bağlıydı (bazen, gizemli coşkuya kapıldığı anlarda Ubertino'nun el kol devinimleri, vurguları görülüyordu onda); dünya nimetlerine düşkün Romagnalı bir adam gibi, çok neşeli, ağzının tadını bilen, dostlarına kavuşmaktan mutluluk duyan bir adam; ince

ve çekingen olmasına karşın, hükümdarlar arasındaki ilişkilerden doğan sorunlara değinildiği zaman birden bir kurt gibi tetikte ve kurnaz, bir köstebek gibi sinsi, kahkahalarla gülebilen, ateşli gerilimler, anlamlı suskunluklar yaşayabilen, konuşmakta olduğu kimsenin sorusu, yanıtlamayı yadsıyışını bir dalgınlıkla örtmesini gerektirdiği zaman bakışlarını ustaca öteye çevirebilen biri.

Ona ilişkin bazı şeyler söylemiştim; bunlar başkalarından işittiğim şeylerdi. Oysa şimdi, onun birçok çelişik davranışını ve son yıllarda kendi arkadaşlarını ve onu izleyenleri bile şaşırtan siyasal tutumundaki ani değişiklikleri daha iyi anlıyordum. Minorit rahiplerinin başı olduğundan, ilke olarak Aziz Francesco'nun, gerçekte onun yorumcularının kalıtçısıydı: Bagnoregio'lu Bonaventura gibi bir öncülün azizliği ve bilgeliğiyle yarışmak zorundaydı; Kural'ın saygınlığını, aynı zamanda tarikatın öylesine güçlü ve büyük olan mal varlıklarını güvence altına almak zorundaydı; tarikatın kendilerinden, sadaka biçiminde de olsa, gönenç ve mal varlığının kaynağını oluşturan armağanlar ve bağışlar aldığı sarayları ve kent meclislerini gözetmek zorundaydı; aynı zamanda, tövbe gereğinin, en ateşli Tincileri tarikattan uzaklaştırmamasına, başında bulunduğu görkemli topluluğu parçalayarak onu sapkınlar güruhlarından oluşan bir topluluğa dönüştürmelerine yol açmamasına da özen göstermek zorundaydı. Papa'ya, İmparator'a, yoksul bir yaşam süren rahiplere, kuşkusuz kendisini gökyüzünden gözetleyen Aziz Francesco'ya, yeryüzünden gözetleyen Hıristiyan halka yaranmak zorundaydı. Michele Provence'ın en boyun eğmez rahiplerinin beşini ona teslim etmekte duraksamamış, Papa'nın onları yakmasına izin vermişti. Ama tarikata girmiş olanların çoğunun, İncil'in öngördüğü yalın yaşamı izleyenlerin duygularını bölüştüklerini (bunda Ubertino'nun da payı olabilirdi) gö-

rünce Michele öyle davrandı ki, dört yıl sonra Perugia Ruhani Meclisi, yakılan adamların savlarını yasallaştırdı; böylece Michele, doğal olarak, sapkın olabilecek bir gereksinimi, tarikatın töre ve kurumlarını içinde eritmeye, tarikatın istekleriyle Papa'nın isteklerini uzlaştırmaya çalışıyordu. Ama Michele, onayını almadan kendi yolunda yürüyemeyeceği Papa'yı ikna etmeye çalışırken, İmparator'un ve İmparatorluk tanrıbilimcilerinin lütuflarını da gönül indirmezlik etmeksizin kabul etmişti. Onu gördüğüm günden daha iki yıl önce, Lyon Genel Kurulu'nda, rahiplerine katılarak, Papa'nın kişiliğinden yalnızca, ılımlılık ve saygıyla söz etmişti (üstelik bu, Papa'nın Minoritlerden söz ederken onların "köpek gibi havlamalarına, yanılgılarına ve çılgınlıklarına" karşı çıkmasından birkaç ay sonra oluyordu). Ama şimdi, sofrada Papa'dan hiç mi hiç saygı duymaksızın söz eden insanlarla alabildiğine dostça oturuyordu.

Öykünün gerisini daha önce anlatmıştım. Johannes Michele'nin Avignon'a gitmesini istiyordu; o ise hem istiyordu, hem istemiyordu bunu; ertesi günkü toplantıda, bir boyun eğiş, hele bir ihanet davranışı gibi görünmemesi gereken bu yolculuğun nasıl ve ne gibi güvencelerle gerçekleştirileceği kararlaştırılacaktı. Michele'nin Papa Johannes'i gördüğünü hiç sanmıyorum; en azından Papa olduktan sonra. Her ne olursa olsun, uzun zamandır onu görmüyordu; arkadaşları da, kutsal değerleri alıp satan bu adamı betimlemekte birbirleriyle yarışıyorlardı.

"Öğrenmen gereken bir şey var," diyordu ona William, "yeminlerine kanmamalısın; hep sözde kalır o yeminler, hiç yerine getirmez onları."

"Seçildiği sırada neler olduğunu herkes bilir..." diyordu Ubertino.

"Ona seçim denmez, tepeden inme denir," diye araya girdi, sofradakilerden, sonradan adının, Newcastle'lı

Hugh olduğunu öğrendiğim biri, üstadımınkine benzer bir vurguyla. "Zaten Clemens'in ölümü de pek açıklığa kavuşmamıştı ya. Kral, Johannes'in VIII. Bonifatius'u ölümünden sonra yargılamaya söz verip sonra da öncülüğünü yadsımaktan kaçınmak için her şeyi yapmasını bağışlamamıştı. Clemens'in Carpentras'da nasıl öldüğünü hiç kimse tam bilmiyordu. Gerçek şu ki, kardinaller papayı seçmek için Carpentras'da toplandıklarında yeni papa seçilemedi, çünkü (haklı olarak) tartışma, Avignon ile Roma arasında bir seçim sorununa kaymıştı. O günlerde ölü Papa'nın yeğeni tarafından tehdit edilen kardinallere ne olduğunu iyi bilmiyorum; bir kıyım olduğu söyleniyor; hizmetçileri öldürülmüş, saray ateşe verilmiş; kardinaller krala başvurmuşlar, o da onlara, Papa'nın Roma'dan ayrılmasını hiçbir zaman istemediğini, sabırlı olmalarını ve iyi bir seçim yapmalarını söylemiş... Sonra Yakışıklı Philippe ölüyor, onun nasıl öldüğünü de Tanrı bilir..."

"Ya da Şeytan," dedi Ubertino.

"Ya da Şeytan," diye ona katıldı Hugh dudak bükerek. "Her neyse, başka bir kral gelir, on sekiz ay yaşar, sonra ölür; yeni doğmuş olan vârisi de birkaç gün içinde ölür; bunun üzerine naip, kralın kardeşi, tahta geçer..."

"Bu V. Philippe'tir. Poitiers Kontu'yken, Carpentras'dan kaçan rahipleri yeniden bir araya toplayan adamın ta kendisi," dedi Michele.

"Evet," diye sürdürdü Hugh. "Lyon'da, Dominiken manastırında, kardinalleri, güvenliklerini sağlayacağına ve onları tutuklatmayacağına, ant içerek, papa seçmek üzere yeniden toplar. Ama bir kez onun yetkesine boyun eğince, onları yalnız kilit altında tutmakla kalmaz (çünkü töre böyledir), bir karara varıncaya dek her gün yiyeceklerini azaltır. Sonunda her biri, onun taht üzerindeki hak iddiasını desteklemeye söz verir. Tahta çıkınca da, iki yıl tutuklu kalmaktan bitkin düşen kardinaller, yaşam

boyu hapiste kalarak kötü yiyecekler yemekten korkan bu oburlar her şeye razı olurlar ve Petrus'un tahtına yetmişini aşmış olan o cüceyi oturturlar..."

"Cüce olmasına cüce," dedi Ubertino gülerek. "Üstelik ince hastalığa yakalanmış gibi bir hali var, ama hiç umulmayacak kadar güçlü ve kurnaz!"

"Ayakkabıcının oğlu," diye homurdandı elçilerden biri.

"İsa da bir marangozun oğluydu!" diye azarladı onu Ubertino. "Önemli olan bu değil. Kültürlü bir adam; Montpellier'de hukuk, Paris'te hekimlik öğrenimi yaptı; piskoposluk koltuklarını ve işine geldiği zaman da kardinallik şapkasını elde etmek için dostluklarını en iyi biçimde geliştirmeyi biliyordu; Napoli'de, Bilge Roberto'nun danışmanlığını yaptığı sırada zekâsının kıvraklığıyla birçok kimseyi şaşırttı. Avignon piskoposu olduğu sırada, yakışıklı Philippe'e, Templier Şövalyelerini yok etmesi için doğru öğütler verdi (yani o pis girişimin sonucu bakımından doğru demek istiyorum). Seçimden sonra da, kendisini öldürmek isteyen kardinallerin düzenledikleri komplodan kurtulmayı başardı... Ama asıl söylemek istediğim bu değil; onun yalan yere yemin etmekle suçlanmaksızın yeminlerini bozma yeteneğinden söz ediyorum. Seçildikten sonra –seçilmek için de– Kardinal Orsini'ye, Papalık makamını Roma'ya taşıyacağına söz vermiş, yeminini yerine getirmeyecek olursa, hiç ata ya da katıra binmeyeceğine dair kutsal ekmek üzerine ant içmişti. Bu tilki ne yaptı biliyor musunuz? Törenin Avignon'da yapılmasını isteyen kralın isteğine karşı gelerek Lyon'da taç giydikten sonra, Lyon'dan Avignon'a gemiyle gitti!"

Bütün rahipler güldüler. Papa yalan yere yemin eden biriydi, ama belli bir zekâsı olduğunu da kimse yadsıyamazdı.

"Utanmazın biri!" dedi William. "Hugh, onun kötü inancını saklamaya bile kalkışmadığını söylememiş miydi? Avignon'a gittiği gün Orsini'ye söylediklerini bana sen anlatmamış mıydın, Ubertino?"

"Elbette," dedi Ubertino, "Fransa'nın göğü öyle güzelken, Roma gibi yıkıntılarla dolu bir kente niçin adım atması gerektiğini anlayamadığını söylemiş ona. Papa da, Petrus gibi bağlama ve çözme yetkisine[1] sahip olduğundan, şimdi bu yetkisini kullanıyor, bulunduğu ve hoşlandığı yerde kalmaya karar veriyormuş. Orsini ona görevinin Vatikan tepesinde yaşamak olduğunu anımsatmaya çalışınca da onu sert bir biçimde boyun eğmeye çağırmış ve tartışmayı kesip atmış. Ama yemin öyküsünü bitirmedim. Gemiden inince beyaz bir ata binmesi gerekiyormuş; ardından da, geleneğe uygun olarak, kara atlara binmiş kardinaller izleyeceklermiş onu. Piskoposluk sarayına yaya gitmiş. Bir daha ata bindiğini de duymadım. Bu adamın mı sana vereceği güvencelere bağlı kalmasını bekliyorsun, Michele?"

Michele uzun süre sustu. Sonra dedi ki: "Papa'nın Avignon'da kalmak istemesini anlayabiliyorum; bu konuda tartışmak istemiyorum. Ama o da bizim yoksulluk isteğimizi ve İsa'nın ortaya koyduğu örneği yorumlayışımızı tartışamaz."

"Saf olma Michele," diye söze karıştı William, "sizin, bizim isteğimiz onun isteğini uğursuz gösteriyor; yüzyıllardır Papalık tahtına ondan daha açgözlü bir adamın çıkmadığını unutmamalısın; dostumuz Ubertino'nun bir zamanlar şimşekler yağdırdığı Babil orospuları, şu Alighieri[2] gibi, senin ülkenin ozanlarının da sözünü ettikleri

1. Bağlama ve çözme yetkisi, Papa'nın günahları bağışlama yetkisi anlamına gelir. (Ç.N.)

2. Dante. (Ç.N.)

yozlaşmış papalar onun yanında uysal kuzular gibi ve aklı başında kalır. Hırsız saksağanın biridir o; Avignon'da, Floransa'dakinden daha çok ticaret yapılıyor!"

"Ne tür bir tüccarla iş yaptığını iyi bilmelisin," dedi Ubertino. "O, bir Kral Midas'tır, neye dokunsa altın olup Avignon hazinesine akar. Ne zaman dairesine girdimse, bankacılar, para bozanlar, florinleri sayıp düzgünce üst üste dizen papazlar gördüm... Kendine yaptırdığı sarayı göreceksin, bir zamanlar yalnızca Bizans İmparatoru'nun ya da Büyük Tatar Hanı'nın sahip olduğu söylenen zenginlikte bir saray. Yoksulluk ülküsüne karşı onca bildiriyi niçin çıkardığını şimdi anlıyorsun, değil mi? Tarikatımızdan nefret eden Dominikenleri, başında krallık tacı, sırtında altın yaldızlı mor binişi, ayaklarında görkemli sandaletler olan İsa heykelleri yapmaya zorladığını biliyor musun? Avignon'da, İsa'yı tek elinden çivilenmiş, öteki eliyle kemerinden sarkan para kesesine dokunurken gösteren haçlar sergiliyorlar; İsa'nın dinsel amaçlarla para harcanmasına izin verdiğini göstermek için..."

"Vay utanmaz!" diye bağırdı Michele. "Ama düpedüz küfür bu!"

"Papalık tacına üçüncü bir taç daha ekledi!" diye sürdürdü William. "Değil mi, Ubertino?"

"Doğru. Bininci yılın başında Papa Hildebrand, üstünde *Corona regni de manu Dei*[1] yazılı bir taç edinmişti. Bonifatius rezili, son zamanlarda, üstünde *Diadema imperii de manu Petri*[2] yazılı bir taç daha eklemişti ona; Johannes de simgeyi tamamlamaktan başka bir şey yapmadı: üç taç, tinsel erk, dünyasal erk ve Kilise erki. Pers kralına yaraşır bir simge, bir putatapan simgesi..."

1. (Lat.) Tanrı'nın eliyle hükümdarlık tacı. (Ç.N.)
2. (Lat.) Petrus'un eliyle imparatorluk tacı. (Ç.N.)

İçlerinde o ana dek susmuş olan bir rahip vardı; Başrahip'in sofraya gönderdiği güzel yemekleri telaşla ve dindarca bir tutkuyla atıştırıyordu. Ara sıra şöyle bir kulak kabartarak konuşmaları izliyor, sık sık Papa'ya karşı alaycı bir gülüş ya da sofradakilerin küçümseyici ünlemlerini onaylayan bir homurtu çıkıyordu ağzından. Onun dışında, dişsiz ama doymak bilmez ağzından çenesine akan salçalar ile düşen et kırıntılarını temizlemekle uğraşıyordu; yanındakilerden birine bir söz söyleyecek olsa, yemeklerden birinin lezzetini övmek için yapıyordu bunu yalnızca. Sonradan öğrendiğime göre, Monsenyör Jerome'du bu, Ubertino'nun birkaç gün önce öldüğünü sandığını söylediği Caffa Piskoposu. (Onun iki yıl önce ölmüş olduğu haberinin tüm Hıristiyanlık âleminde uzun süre gerçekmiş gibi yayıldığını da söylemeliyim, çünkü bunu daha sonra da işittim. Oysa toplantımızdan birkaç ay sonra öldü; onun ertesi günkü toplantıda kapıldığı büyük öfkeden ötürü öldüğünü düşünürüm hâlâ; neredeyse birden patladığına inanacağım geliyor; bedence öylesine narin, mizacı öylesine hırçındı.)

O noktada, tartışmaya karıştı; ağzı dolu konuşuyordu: "Sonra, biliyorsunuz, bu rezil, dindar insanların günahlarını sömürerek onlardan daha çok para sızdırmak için, *taxae sacrae poenitentiariae*'ye[1] ilişkin bir yasa çıkardı. Bir din adamı, bir rahibeyle, bir yakınıyla ya da hatta sıradan bir kadınla tensel bir günah işlerse, ancak altmış yedi altın lira, on iki para ödeyerek günahını bağışlatabilecekti. Hayvanlarla cinsel ilişkide bulunursa ödeyeceği para iki yüz lirayı aşıyordu, ama bu suçu kadınlarla değil, yalnızca oğlan çocuklar ya da hayvanlarla işlemişse para cezasının yüz lirası indirilecekti. Öte yandan, bir rahibe

1. (Lat.) Tövbekârlıkla ilgili kutsal vergiler. (Ç.N.)

de, ister aynı zamanda, ister başka başka zamanlarda, manastırın dışında ya da içinde kendini birden çok erkeğe vermişse ve suçundan arınmak istiyorsa, yüz otuz bir altın lira, on beş para ödeyecekti..."

"Hadi hadi, Monsenyör Jerome," diye karşı çıktı Ubertino, "Papa'yı hiç sevmediğimi bilirsiniz ama bu konuda onu savunmak zorundayım! Avignon'da dolaşan bir iftira bu; öyle bir yasa görmedim ben!"

"Var," diye pekiştirdi, güçlü bir sesle Jerome, "ben de görmedim, ama var."

Ubertino başını salladı, ötekiler sustular. Önceki gün William'ın budalanın biri diye nitelediği Monsenyör Jerome'u ciddiye almamaya alışık olduklarını fark ettim. William, söyleşiyi kaldığı yerden sürdürmeye çalıştı: "İster doğru ister yanlış, bu ses bize, Avignon'da ahlakın nasıl olduğunu gösteriyor. Johannes tahta çıktığı zaman yetmiş bin altın florinlik bir hazineden söz ediliyordu; oysa şimdi on milyondan fazla biriktirdiğini söyleyenler var."

"Doğru," dedi Ubertino. "Michele Michele, Avignon'da ne utanç verici şeyler gördüğümü bilmiyorsun sen!"

"Dürüst olmaya çalışalım," dedi Michele. "Bizimkilerin de aşırılıklara kaçtıklarını biliyoruz. Fransiskenlerin Dominiken manastırlarına silahlı saldırıya girişiklerine ve yoksulluğa zorlamak için düşman rahipleri soyduklarına ilişkin haberler aldım. Provence olayları sırasında Johannes'e karşı çıkma yürekliliğini bulamayışımın nedeni bu... Onunla bir uzlaşmaya varmak istiyorum; onurunu kırmayacağım, ondan yalnızca bizim alçakgönüllülüğümüzü aşağılamamasını isteyeceğim. Paradan söz etmeyeceğim, yalnız Kitabı Mukaddes'in sağlıklı bir yorumu konusunda anlaşmaya varmamızı isteyeceğim ondan. Bunu da yarın elçileriyle yapmamız gerekiyor. Önünde sonunda bunlar tanrıbilimciler; hepsi de Johannes gibi açgözlü değil ya bunların. Bilge kişiler Kitabı Mukad-

des'in yorumu üstünde anlaşmaya varınca, o da..."

"O mu?" diye onun sözünü kesti Ubertino. "Sen onun tanrıbilim konusundaki çılgınlıklarını bilmiyorsun daha. Her şeyi kendisi karara bağlamak istiyor o! İster gökyüzünde, ister yeryüzünde olsun. Yeryüzünde neler yaptığını gördük. Gökyüzüne gelince... Gerçi sana söylediğim düşünceleri henüz dile getirmedi; hiç değilse kamuoyu karşısında, ama bunları güvendiği adamlarının kulağına fısıldadığını biliyorum. Öğretinin özünü ve bizim vaazlarımızın tüm etkisini ortadan kaldıracak bazı, sapkın değilse bile, çılgınca önermeler üstünde çalışıyor şimdi!"

"Ne gibi?" diye sordu birçokları.

"Berengario'ya sorun; o biliyor, bana o söz etmişti bunlardan." Ubertino, Berengario Talloni'ye döndü; birkaç yıl önce, Papa'nın sarayındaki en kuşku götürmez düşmanlarından biriydi Berengario. İki gün önce Avignon'dan gelip öteki Fransiskenlerin grubuna katılmış, manastıra onlarla birlikte gelmişti.

"Karanlık, neredeyse inanılmaz bir öykü bu," dedi Berengario. "Öyle görünüyor ki, Johannes, doğruların, yargı gününde kutsal görünümü göremeyeceklerini öne sürmeyi tasarlıyor. Uzun süredir İncil'in altıncı bab, dokuzuncu ayeti üstünde düşünüyor; beşinci mührün açılışından söz eden yer: Tanrı sözüne tanıklık ettikleri için öldürülmüş olanların sunağın önünde belirip adalet istedikleri bölüm. Her birine bir ak libas verilir ve biraz daha sabırlı olmaları söylenir onlara... Johannes buna dayanarak, bunun, bu insanların son yargı gerçekleştirilinceye değin Tanrı'yı göremeyeceklerinin belirtisi olduğu savını öne sürüyor."

"Peki, bunları kime söylemiş?" diye sordu Michele, yılgınlık içinde.

"Henüz birkaç yakınına, ama söylenti yayılıyor; bir duyuru hazırlıyor diyorlar, hemen değil, belki birkaç yıla

kadar; tanrıbilimcilerine danışıyormuş..."

"Hah ha!" diye dudak büktü Jerome, bir yandan lokmasını çiğnerken.

"Yalnız bu değil, daha da ileri gidip Cehennem'in de o günden önce açılmayacağını öne sürecekmiş... iblisler için bile."

"İsa yardımcımız olsun!" diye bağırdı Jerome. "Peki ama, günahkârları ölür ölmez hemen hazır olan bir Cehennem'le korkutamazsak onlara ne diyeceğiz?"

"Bir delinin elinde kaldık," dedi Ubertino. "Ama bunları öne sürmeyi niçin istediğini anlayamıyorum..."

"Günah bağışlama öğretisi tümüyle havaya uçuyor," diye hayıflandı Jerome, "bundan sonra o da kimseyi kazıklayamayacak. Öylesine uzak bir ceza için hayvanlarla ilişkide bulunma günahını işleyen bir papaz onca altını ne diye ödesin?"

"O kadar da uzak değil," dedi Ubertino kesin bir biçimde. "Vakit yakındır!"

"Bunu sen biliyorsun, sevgili kardeşim, ama dindarlar bilmiyorlar. İşte durum böyle!" diye bağırdı, artık yemek yemekten bile tat almaz görünen Jerome.

"Peki ama niçin böyle yapıyor?" diye yineledi Cesenà'lı Michele.

"Bir nedeni olduğunu sanmıyorum," dedi William. "Gururdan ileri gelen bir davranış. Gökyüzü için de yeryüzü için de karar veren kimsenin gerçekten kendisi olmasını istiyor. Bu söylentileri duymuştum; Ockham'lı William yazmıştı bana. Bakalım sonunda kimin dediği olacak, Papa'nın mı, tanrıbilimcilerin mi, tüm Kilise'nin sesi, Tanrı'nın kullarının istekleri, piskoposlar..."

"Tanrıbilimcilere bile istemine boyun eğdirebilir o," dedi Michele üzüntüyle.

"Hiç belli olmaz," diye yanıtladı William, "öyle günler yaşıyoruz ki, kutsal şeyleri bilenler Papa'nın sapkın

olduğunu açıklamaktan korkmuyorlar. Kutsal şeyleri bilenler, bir bakıma Hıristiyan halkın sesidirler. Papa bile onlara karşı çıkamaz artık. Sen de o tanrıbilimcilerle uyuşmak zorunda kalacaksın."

Üstadım gerçekten de çok zekiydi. Michele'nin daha sonra İmparatorluk tanrıbilimcilerini ve halkı destekleyerek Papa'yı suçlayacağını nasıl kestirebilmişti?" Dört yıl sonra, Johannes inanılmaz öğretisini ilk kez açıklayınca, tüm Hıristiyanlığın ayağa kalkacağını nasıl kestirebildi? Eğer kutsal görüntü böylesine ertelenmişse, öte dünyaya göçmüşler, yaşayanlar için nasıl aracılık edeceklerdi? Ya azizlere tapınma ne olacaktı? Papa'yı suçlamak için bayrak açacak olanlar Minoritlerin kendileri olacaklardı; Ockham'lı William da, görüşlerinde ödün vermez, bağışlamaz tutumuyla ön sırada yer alacaktı. Savaş üç yıl sürecekti; sonunda ölümün eşiğine gelmiş olan Johannes bir ölçüde ödün verecekti.

Yıllar sonra onun, 1334 yılının Aralık ayında yapılan kardinaller toplantısında, o güne dek hiç görünmediği ölçüde küçülmüş, doksanlarında yaşlılıktan kurumuş, ölümcül, soluk yüzlü olarak nitelendirildiği ve (yalnızca yeminlerini bozmakta değil, kendi inatçılığını yadsımakta da öylesine usta olan o tilkinin) şöyle dediği kulağıma geldi: "Bedenden ayrılan ruhların tam anlamıyla arındıklarını ve gökyüzüne ağıp Cennet'te melekler ve İsa'yla birlikte olduklarını ve Tanrı'yı kutsal varlığı içinde ayan beyan ve yüzbeyüz gördüklerini doğruluyor, buna inanıyoruz..." Sonra biraz durakladı –bunun, soluk alma güçlüğünden mi yoksa son sözcüklerin karşıt anlamlı sözcükler olarak altını çizme isteğinden mi ileri geldiğini hiç kimse öğrenemedi.– "Bedenden ayrılmış olan ruhun durumunun ve koşullarının izin verdiği ölçüde."

Ertesi sabah, günlerden pazardı, kendisini arkası kaldırılabilen bir uzun sandalyeye yatırmalarını istedi; kar-

dinallerine elini öptürdü; sonra da öldü.

Ama gene konudan ayrılıp anlatmam gerekenden başka şeyler anlatıyorum. Üstelik, o sofra başı söyleşisinin geri kalanı, anlatmakta olduğum olayların kavranmasına fazla bir şey eklemiyor. Minoritler ertesi gün nasıl bir tavır takınacakları konusunda görüş birliğine vardılar. Karşıtlarını birer birer ele alıp değerlendirdiler, William'ın, Bernardo Gui'nin gelişine ilişkin olarak verdiği haberi ilgiyle yorumladılar. Avignon heyetine, sapkınların baş belası Kardinal Poggetto'lu Bertrando'nun başkanlık edeceği konusu üstünde daha da çok durdular. İki sorgucu fazlaydı: Bu, Minoritlere karşı sapkınlık savının kullanılmak istendiğini gösteriyordu.

"Daha kötüsü," dedi William, "biz onlara sapkın gibi davranacağız."

"Hayır hayır," dedi Michele, "sakınımlı davranalım; herhangi bir uzlaşma olasılığını tehlikeye atmamalıyız."

"Aklımın erdiği kadar," dedi William, "bu toplantının gerçekleşmesi için çalışmış olmama karşın, bunu sen de biliyorsun Michele, Avignon'luların buraya olumlu bir sonuç almak için geldiklerine inanmıyorum ben. Johannes senin Avignon'a yalnız başına gitmeni istiyor hem de hiç güvencesiz. Ama toplantının hiç olmazsa bir işlevi olacak; senin bu gerçeği anlamanı sağlayacak. Oraya bu deneyden geçmeden gitseydin daha kötü olurdu."

"Demek yararsız olduğuna inandığın bir şey için aylarca çaba harcadın," dedi Michele acı acı.

"Bunu benden hem sen hem de İmparator istediniz," dedi William. "Hem önünde sonunda, insanın düşmanlarını daha iyi tanıması hiç de yararsız değildir."

Tam o sırada adamlar gelip ikinci heyetin manastır duvarlarından içeri girmekte olduğunu bildirdiler. Minoritler ayağa kalkarak Papa'nın adamlarını karşılamaya gittiler.

Dördüncü gün
İKİNDİ

Poggetto kardinali, Bernardo Gui ve Avignon'lu öteki adamlar geliyorlar; sonra her biri başka başka şeyler yapıyorlar.

Uzun zamandan beri birbirlerini tanıyanlar, birbirlerini tanımaksızın birbirlerinden söz edildiğini duymuş olanlar, görünürde alçakgönüllülükle avluda selamlaştılar. Başrahip'in yanında duran Poggetto Kardinali Bertrando, erkle içli dışlı olan biri gibi davranıyordu, sanki kendisi ikinci bir papaymış gibi; herkese, özellikle Minoritlere yürekten gülücükler dağıtıyor, ertesi günkü toplantının olağanüstü bir uyum içinde geçeceği konusunda kehanette bulunuyordu. XXII. Johannes'in barış ve iyilik dileklerini (Fransiskenlerin sevdikleri bu deyimi bile bile kullandı) açıkça dile getiriyordu.

"Güzel, güzel," dedi Bertrando bana, William beni yazmanı ve çömezi olarak tanıtma iyiliğini gösterince. Sonra bana hiç Bologna'ya gidip gitmediğimi sordu; güzelliğini, yemeklerini ve olağanüstü üniversitesini överek, bir gün, Efendimiz Papa'ya öylesine üzüntü veren Alman yurttaşlarımın yanına dönecek yerde, bu kenti ziyaret etmeye çağırdı beni. Sonra, gülüşünü bir başkasına yöneltirken, öpmem için yüzüğünü uzattı bana.

O sırada dikkatimi o günlerde adından söz edildiğini çok işittiğim kişiye yönelttim hemen: Fransızların dedikleri gibi Bernardo Gui ya da başka yerlerde dedikleri gibi Bernardo Guidoni yahut Bernardo Guido'ya.

Yetmiş yaşlarında, ince yapılı ama dik gövdeli bir Dominiken'di bu. Kurşun rengi, soğuk, hiçbir ifade olmaksızın dik dik bakabilen gözleri hemen dikkatimi çekti; düşünce ve tutkuları gizlemekte olduğu kadar, yeri gelince onları iletmekte de becerikli olan bu gözlerin iki anlama gelebilen ışıklarla parladığını görecektim birçok kez.

Herkesin birbirini selamladığı sırada, o ötekiler gibi sevecen ve içten değildi, güçlükle nazik davranıyordu. Daha önce tanıdığı Ubertino'yu görünce ona çok daha saygılı davrandı, ama öyle bir bakışla baktı ki, içim tedirginlikle ürperdi. Cesena'lı Michele'yi selamlarken yüzünde anlaşılması güç bir gülümseme vardı; sıcaklıktan yoksun bir sesle, "Uzun zamandan beri sizi bekliyorlar orada," diye mırıldandı; bu tümcede ne bir kaygı belirtisi, ne bir alay gölgesi, ne bir uyarı ne de bir ilgi kırıntısı yakalayabildim. William'la karşılaştı ve nazik bir düşmanlıkla baktı ona, ama yüzünün gizli duygularını ele vermesini istemediğinden değil, kesinlikle William'ın, onun kendisine düşman olduğunu sezinlemesini istediğinden (onun birine herhangi bir duygu besleyebileceğinden emin olmasam da); bundan kuşku duymuyordum. William onun düşmanlığına abartmalı bir içtenlikle gülümseyerek karşılık verdi ve, "Ünü benim için bir ders olan ve yaşamımı esinleyen birçok önemli kararı almamda uyarıcı olan bir adamı uzun zamandır tanımak istiyordum," dedi. William'ın yaşamının en önemli kararlarından birinin sorguculuk mesleğini bırakmak olduğunu bilmeyen biri için –oysa Bernardo iyi biliyordu bunu– övücü, neredeyse dalkavukça bir tümceydi bu. Bana öyle geldi ki, William Bernardo'yu İmparatorluk zindan-

larından birinde görmeyi ne denli istiyorsa, Bernardo da, onun bir kaza sonucu ansızın düşüp öldüğünü görmekten o denli hoşnut olurdu kuşkusuz; o günlerde Bernardo'nun buyruğunda silahlı adamlar olduğundan, benim iyi üstadımın yaşamından korku duydum.

Bernardo'ya manastırda işlenen cinayetler konusunda Başrahip tarafından daha şimdiden bilgi verilmiş olmalıydı. Gerçekten, William'ın tümcesindeki iğnelemeyi anlamazlıktan gelerek ona dedi ki: "Öyle görünüyor ki, şu günlerde Başrahip'in isteği üzerine ve bizleri burada bir araya getiren anlaşmanın koşulları uyarınca, bana tevdi edilen görevi yerine getirmek için, Şeytan'ın iğrenç kokusunun sezildiği çok üzücü olaylarla uğraşmak zorunda kalacağım. Bundan size söz edişimin nedeni, bir zamanlar bana daha yakın olduğunuzu ve iyilik güçleriyle kötülük güçlerinin karşı karşıya geldikleri savaş alanında, sizin de benim –ve benim gibilerin– yanında savaşmış olduğunu bilmemdir."

"Doğru," dedi dingin bir sesle William, "ama sonra öteki tarafa geçtim."

Bernardo darbeyi ustaca göğüsledi: "Bana bu cinayetlerle ilgili olarak yararlı bir şey söyleyebilir misiniz?"

"Ne yazık ki hayır," diye yanıtladı William kibarca. "Suçlar konusunda sizin deneyiminize sahip değilim ben."

O andan başlayarak herkesin izini yitirdim. William, Michele ve Ubertino'yla bir kez daha konuştuktan sonra yazı salonuna çekildi. Bazı kitapları incelemek için Malachi'den izin istedi, ama adlarını işitemedim. Malachi tuhaf tuhaf onun yüzüne baktı, ama izin vermemezlik edemedi. Tuhaf şey, kitapları kitaplıkta aramak zorunda kalmadı. Çünkü hepsi de Venantius'un masasının üstündeydi. Üstadım okumaya daldı; ben de onu rahatsız etmemeye karar verdim.

Mutfağa indim. Orada Bernardo Gui'yi gördüm. Belki manastırın planını anlamak için, her yerde dolaşıyordu. Yörenin dilini iyi kötü konuşarak, aşçıları ve öteki hizmetçileri sorguya çektiğini işittim (onun Kuzey İtalya'da sorgucu olarak bulunduğunu anımsadım). Ürüne, manastırda işlerin düzenlenişine ilişkin sorular soruyor gibi geldi bana. Ama en masum soruları sorarken bile karşısındakine delici gözlerle bakıyor, sonra birden yeni bir soru soruyor, o zaman kurbanı sararıp kekelemeye başlıyordu. Kendine özgü bir biçimde onları sorguya çektiği ve her sorgucunun işlevini yerine getirirken kullandığı çok önemli bir silahtan yararlandığı sonucuna vardım: başkalarından korkmak. Çünkü sorguya çekilen kişi, bir şeyden ötürü kendisinden kuşkulanıldığı korkusuna kapılarak, sorgucuya, başka birinden kuşkulanılmasına yarayabilecek şeyi söyler.

Öğleden sonranın geri kalan kısmında yavaş yavaş çevrede dolaşırken, Bernardo'nun, değirmenlerde olsun, avluda olsun, sorguyu sürdürdüğünü gördüm. Ama rahiplerle hemen hemen hiç yüz yüze gelmedi; hep laik papazlar ya da köylülerle konuştu. O zamana değin William'ın yapmış olduğunun tam tersine.

Dördüncü gün
GÜNBATIMI

Alinardo değerli bilgiler veriyormuş gibi görünüyor; William ise bir dizi tartışılmaz yanlış aracılığıyla olası bir gerçeğe ulaşmak için kullandığı yöntemi açıklıyor.

Daha sonra William yazı salonundan keyifli indi. Akşam yemeği saatinin gelmesini beklerken avluda Alinardo'ya rastladık. Dileğini anımsayarak önceki gün mutfaktan biraz nohut almıştım, bunları ona sundum. Teşekkür ederek nohutları dişsiz, salyalı ağzına tıktı. "Gördün mü evlat," dedi bana, "bu ceset de, kitabın açıkladığı yerde yatıyordu... Şimdi dördüncü borazanı bekle!"

Cinayetler dizisinin anahtarının Kitabı Mukaddes'te olduğunu niçin düşündüğünü sordum ona. Şaşkın şaşkın yüzüme baktı: "Yuhanna'nın kitabı her şeyin anahtarını verir." Sonra, acı acı yüzünü buruşturarak ekledi: "Ben biliyordum, ne zamandır söylüyordum... Başrahip'e öneren bendim, biliyor musun... o zamanki Başrahip'e, Kitabı Mukaddes'le ilgili ne kadar yorum varsa toplamasını. Kütüphaneci ben olacaktım... Ama sonra bir başkası kendisini Silos'a göndertmeyi başardı; orada çok güzel elyazmaları buldu ve olağanüstü bir ganimetle döndü.... Ah, arayacağı yeri bilirdi o, kâfirlerin dilini de konuşurdu... Böylece kitaplık benim değil, onun gözetimine bı-

rakıldı. Ama Tanrı onu cezalandırdı ve günü dolmadan karanlıklar ülkesine gönderdi. Hah haha!.." diye güldü kötü kötü, o zamana değin bana yaşlılığın ağırbaşlılığı içinde yitmiş gibi görünen ihtiyar.

"Sözünü ettiğin rahip kimdi?" diye sordu William.

Şaşkın şaşkın bize baktı. "Kimden söz ediyordum? Anımsamıyorum... öyle çok zaman geçti ki. Ama Tanrı cezalandırır, Tanrı yok eder, Tanrı anıları bile karartır. Kitaplıkta, kendini beğenmişlikten ileri gelen birçok davranış oldu. Hele yabancıların eline geçeli beri. Tanrı hâlâ cezalandırıyor..."

Ağzından başka söz alamadık ve onu dingin, acı sayıklamasıyla baş başa bıraktık. William bu konuşmayı çok ilginç bulduğunu söyledi: "Alinardo dinlenecek bir adam, ne zaman konuşsa ilginç bir şey söylüyor."

"Bu kez ne söyledi?"

"Adso," dedi William, "bir gizemi çözmek, ilk önermelerden çıkarsama yapmaya benzemez. Sonradan genel bir yasa çıkarmak için birçok özel veri toplamakla da aynı şey değildir. Daha çok, kendini görünürde ortak hiçbir yanları olmayan bir ya da iki ya da üç özel veri karşısında bulmak ve bunların henüz bilmediğin, belki de hiçbir zaman ortaya atılmamış genel bir yasanın birçok durumu olup olmadıklarını tasarlamaya çalışmaktır. Kuşkusuz, filozofun dediği gibi, insanın, atın ve katırın, tümünün de safrasız hayvanların uzun yaşadıkları ilkesini ortaya atabilirsin. Ama boynuzlu hayvanları düşün. Niçin boynuzları vardır? Birden, boynuzları olan tüm hayvanların üst çenelerinde diş olmadığının bilincine varırsın. Ne yazık ki üst çenelerinde dişleri olmamasına karşın, boynuzları olmayan hayvanların da var olduğunun farkına varmasaydın, güzel bir buluş olurdu bu, örneğin, deve. Sonunda, üstçenesinde dişleri olmayan bütün hayvanların iki mideleri olduğunun bilincine varır-

sın. Güzel; yeterince dişleri olmayanın iyi çiğnemeyeceğini, bu nedenle de besinleri daha iyi sindirmek için iki mideye gereksinimi olacağını tasarlayabilirsin. Peki ama boynuzlar ne olacak? O zaman boynuzlar için maddesel bir neden tasarlamaya çalışırsın, diyelim ki, dişlerin eksikliği; bu da hayvana bir yerden uç vermesi gereken artı bir kemikli madde sağlar. Ama bu yeterli bir açıklama mıdır? Hayır, çünkü devenin üst dişleri yoktur, iki midesi vardır, ama boynuzları yoktur. O zaman, son bir neden daha tasarlamak zorundasın. Kemik maddesi, yalnızca başka savunma araçları olmayan hayvanlarda boynuz biçiminde dışarı çıkar. Oysa devenin çok sert bir derisi vardır, boynuzlara da gereksinimi yoktur. O zaman yasa şöyle olabilir..."

"Boynuzların bu işle ne ilgisi var?" diye sordum sabırsızlıkla. "Hem boynuzlu hayvanlarla niçin uğraşıyorsunuz?"

"Ben hiç uğraşmadım onlarla, ama Lincoln piskoposu, Aristoteles'in bir fikrinden yola çıkarak çok uğraştı boynuzlarla. Açık yüreklilikle söylemek gerekirse, vardığı sonuçların doğru olup olmadıklarını bilmiyorum, devenin dişlerinin nerede olduğunu ve kaç midesi olduğunu da kontrol etmedim; bunları sana, doğal olguları açıklayan yasaların araştırılmasının çetin yollardan geçtiğini anlatmak için söyledim. Bazı açıklanamayan olaylar karşısında, birçok genel yasa tasarlamayı denemek zorundasın, ama gene de uğraştığın olgularla bu yasalar arasındaki bağı göremezsin hâlâ; sonra birden, bir sonuçla, bir durumla bir yasa arasındaki beklenmedik bir bağ, ötekilerden daha inandırıcı görünen bir yargı yürütmeye götürür seni. Bunu bütün benzer durumlara uygulamayı, kestirimlerde bulunmak için kullanmayı denersin ve sezginin doğru olduğunu görürsün. Ama sonuca varıncaya dek, yargı yürütmene hangi yüklemleri katıp hangilerini çıka-

racağını hiçbir zaman bilemezsin. Benim şimdi yaptığım da bu. Birbirlerinden kopuk birçok öğeleri sıralıyor, sonra da varsayımlar kurmaya çalışıyorum. Ama daha birçok varsayım kurmalıyım; bunların çoğu öylesine saçmadır ki, sana söylemekten utanırım. Bak, Brunellus adındaki şu at konusunda, izleri görünce birbirlerini tamamlayan ve birbirleriyle çelişen birçok varsayım yaptım: Kaçan bir at olabilirdi bu at; Başrahip bu güzel ata binip yamaçtan inmiş olabilirdi; kardaki izleri Brunellus adında bir at, çalılıktaki yelelerden kalma izleri de, bir gün önce Favellus adında bir başka at bırakmış olabilirdi; dallar da insanlar tarafından kırılmış olabilirdi. Kilerciyle hizmetçilerin telaş içinde atı aradıklarını görünceye değin hangi varsayımın doğru olduğunu bilmiyordum. Sonra Brunellus varsayımının biricik doğru varsayım olduğunu anladım ve rahiplere beklenmedik sorular yönelterek bunun doğruluğunu kanıtlamaya çalıştım. Haklı çıktım, ama yanılmış da olabilirdim; onlar benim akıllı olduğuma inandılar, çünkü kazanmıştım, ama kaybettiğim için aptal olduğum birçok durumu bilmiyorlardı; haklı çıkmamdan birkaç saniye önce yanılmadığımdan emin olmadığımı da bilmiyorlardı. Şimdi manastırdaki olaylarla ilgili birçok güzel varsayımım var, ama bunların hangisinin en iyi olduğunu söyleyebilmemi sağlayacak açık bir olgu yok elimde. Bu durumda, sonradan aptal durumuna düşmektense, şimdi zeki görünmekten vazgeçiyorum. Şimdi bırak da biraz daha düşüneyim, hiç olmazsa yarına kadar."

O anda üstadımın nasıl bir yargı yürüttüğünü anladım; bu bana filozofunkinden farklı göründü, çünkü o, ilk önermelerden yola çıkarak yargı yürütüyordu; böylece de zekâsı neredeyse tanrısal usun niteliklerine bürünüyordu. William'ın bir yanıt alamayınca, kendisine birbirinden çok değişik birçok yanıt önerdiğini anladım. Şaşıp kaldım.

"Ama öyleyse," diye fikir yürütme yürekliliğini gösterdim, "henüz çözümden uzaksınız..."

"Çok yakınım," dedi William, "ama hangisine yakın olduğumu bilmiyorum."

"Öyleyse sorularınızın tek bir yanıtı yok."

"Olsaydı, Paris'te tanrıbilim okuturdum, Adso."

"Paris'te her zaman doğru yanıtı buluyorlar mı?"

"Hiçbir zaman," dedi William, "ama yanlışlarından çok eminler."

"Ya siz?" dedim çocukça bir küstahlıkla. "Hiç yanlış yapmaz mısınız?"

"Sık sık," diye yanıtladı. "Ama yalnızca bir yanlıştansa, birçok yanlış tasarlıyorum, böylece de hiçbir yanlışın tutsağı olmuyorum."

Bana öyle geldi ki, William nesneyle us arasındaki bir uyumdan başka bir şey olmayan gerçekle ilgilenmiyordu. Tersine, ne kadar çok olasılığın olası olduğunu tasarlayarak eğleniyordu.

O anda, itiraf ederim, üstadım hayal kırıklığına uğrattı beni: "Sorgucunun geldiği iyi oldu," diye düşünmekten kendimi alamadım. Bernardo Gui'yi esinleyen gerçek susuzluğundan yanaydım ben.

Bu suçlu ruh durumu içinde kutsal perşembe gecesi, Yahuda'nın duyduğundan daha büyük bir tedirginlikle, William'la akşam yemeği için yemekhaneye gittim.

Dördüncü gün
AKŞAM

Salvatore çok güçlü bir büyüden söz ediyor.

Heyet için hazırlanan akşam yemeği olağanüstüydü. Başrahip hem insanların güçsüz yanlarını hem de Papalık Sarayı'ndaki alışkanlıkları çok iyi biliyor olsa gerekti (Michele'nin Minoritlerinin bile hoşlanmazlık etmediklerini söylemeliyim). Yeni kesilmiş domuzların kanından, Montecassino usulü kan pudingi yapılacaktı, aşçının bize söylediğine göre. Ama Venantius'un acıklı sonu bütün domuz kanlarının dökülmesini gerektirmişti; ola ki başka domuzlar kesilecekti. Yemekte o yörenin şarabıyla pişirilmiş sebzeli güvercin, tavşanlı domuz yavrusu, Azize Chiara poğaçası, o yörenin tepelerinde yetişen bademlerle yapılmış bademli pilav –yani oruç tutulan günlerde yenen sütlü pelte– üzerine hodanlı sos sürülmüş ekmekler, dolgu zeytin, kızarmış peynir, koyun eti, beyaz bakla ve nefis tatlılar, Aziz Bernardo tatlısı, Aziz Nicola pastası, Aziz Lucia gözlemeleri vardı; sonra şaraplar ve her zaman öylesine asık suratlı olan Bernardo Gui'yi bile neşelendiren, bitkilerden yapılma likörler: limon çiçeği likörü, ceviz likörü, damla hastalığına iyi gelen şarap ve yılanotu şarabı. Her yuduma ve her lokmaya dindarca dualar eşlik etmese, tıpkı bir oburlar toplantısına benziyordu.

Sonunda herkes büyük bir neşeyle ayağa kalktı, kimileri akşam duasına inmemek için, bahane olarak ne olduğu belirsiz rahatsızlıklar öne sürdüler. Ama Başrahip alınmadı. Tarikatımıza bağlı olanların üstlendikleri ayrıcalıklar ve yükümlülükler herkes için söz konusu değildir.

Rahipler uzaklaşırken, merakımdan, gece için kapıları kilitlemeye hazırlanılan mutfakta oyalandım. Salvatore'nin, koltuğunun altında bir çıkın, bahçeye doğru süzüldüğünü gördüm. Merakla arkasından gidip seslendim. Duymazlıktan gelmek istedi; sonra sorularımı (içinde canlı bir şey varmış gibi kıpırdanan) çıkında bir *basilikos* olduğunu söyleyerek yanıtladı.

"*Cave basilischium!*[1] Yılanların kralıdır bu; içi öylesine zehirle doludur ki, dışı pırıl pırıldır. *Che dicam,*[2] zehir kokusu, soluğu bile adamı öldürür. Zehirler... sırtında kara lekeler vardır, *et caput*[3] tıpkı horoz başına benzer, yarısı havada, yarısı da öteki yılanlar gibi yerde sürünür. *Bellula*'ları öldürür..."

"*Bellula* mı?"

"Hımm! Çok küçük bir hayvandır, fareden birazcık daha uzun; misksıçanı da denir. Yılan ve kara kurbağaları da onu yer. Bunlar onu ısırınca, o da koşup eşekmarulu ya da *fenicula* çiğner *et redet ad bellum. Et dicunt che ingenera per li oculi;*[4] ama birçokları da bunun doğru olmadığını söylüyor."

Basilikos'u ne yapacağını sordum; bunun kendisini ilgilendirdiğini söyledi. Meraktan ölüyordum; ortada bunca ölü varken hiçbir şeyin gizli kalmayacağını, bunu

1. (Lat.) *Basilikos*'tan sakın. (Ç.N.)
2. (Lat.) Ne söylesem. (Ç.N.)
3. (Lat.) Ve başı. (Ç.N.)
4. (Salvatore'nin Latinceyle karışık dilinde) "...ve savaş alanına geri döner. Söylediklerine göre gözlerinden çoğalırmış." (Ç.N.)

William'a anlatacağımı söyledim ona. O zaman Salvatore susmam için yalvarıp yakardı; çıkını açıp bana siyah tüylü bir kedi gösterdi. Beni yanına çekip açık saçıklık çağrıştıran bir gülümseyişle, bundan böyle kilercinin ya da benim, birimiz güçlü, ötekimiz genç ve güzel olduğu için, köylü kızla sevişmemizi istemediğini söyledi; oysa kendisi çirkin ve zavallı olduğu için yapamıyordu bunu. Tüm kadınları sevdaya düşüren çok güçlü bir büyü biliyordu. Bir kara kediyi öldürüp gözlerini oyacaktın, sonra onları bir karatavuğun iki yumurtasının içine koyacaktın; birini bir yumurtaya, ötekini öteki yumurtaya (bana iki yumurta göstererek bunları karatavuklardan aldığına yemin etti). Sonra da yumurtalar fışkı yığınının içinde çürümeye bırakılacaktı (meyve bahçesinin kimsenin geçmediği bir köşesinde bir fışkı yığını hazırlamıştı); yumurtaların her birinden bir küçük şeytan çıkacak, bu dünyanın bütün nimetlerini ayağına getirmek için onun buyruğuna gireceklerdi. "Ama ne yazık ki," dedi bana, "büyünün etkili olması için" kendisini sevmesini istediği kadının, gübrenin içine gömülmeden önce yumurtalara tükürmesi gerekiyordu; bu sorun onu tasalandırıyordu; çünkü söz konusu kadının o gece yanında olması, neye yaradığını bilmeden ona bu işi yaptırması gerekiyordu.

Yüzüme, karnıma, bütün bedenime bir ateş bastı ansızın; güçsüz bir sesle ona kızı o gece manastıra getirip getirmeyeceğini sordum. Alaycı alaycı güldü, benliğimi kösnülüğün sardığını söyledi (hayır, dedim, sırf meraktan sorduğumu söyledim); köyde çok kadın olduğunu, bir başkasını getireceğini söyledi; benim beğendiğimden çok daha güzelini. Beni oradan uzaklaştırmak için yalan söylüyordu sanırım. Hem zaten ne yapabilirdim ki? William başka işler için beni beklerken peşine takılıp bütün gece onu izlemek mi? İsteğimin beni ona doğru ittiği, ama usumun beni ondan uzaklaştırdığı –görmeyi çok isteme-

me karşın bir daha hiç görmemem gereken– kızı (eğer oysa) bir kez daha görmek mi? Kuşkusuz hayır. Bunun için Salvatore'nin kadın konusunda doğru söylediğine inandırdım kendimi. Ama belki de söylediklerinin hepsi yalandı; sözünü ettiği büyü boş inançlarla dolu kafasının bir kuruntusuydu; gerçekte hiçbir şey yapmayacaktı.

Sinirime dokundu; kaba davrandım ona; o gece gidip yatsa daha iyi olacağını, çünkü okçuların çevrede dolaştıklarını söyledim. Manastırı okçulardan daha iyi bildiğini, o siste kimsenin kimseyi göremeyeceği yanıtını verdi. "Şimdi ben gidiyorum," dedi, "sen bile beni görmeyeceksin artık; iki adım ötede arzuladığım kızla keyfime baksam bile." Bunu başka, oldukça bayağı sözcüklerle söyledi, ama söylediklerinin anlamı buydu. Öfke içinde oradan uzaklaştım, çünkü ayaktakımından biriyle tartışmaya girmek benim gibi soylu bir çömeze yakışmazdı.

William'ın yanına gittim; gerekenleri yaptık. Yani akşam duasını nefin arka kısmından izledik; öyle ki, dua biter bitmez labirentin dolaşık yollarında ikinci (benim için üçüncü) yolculuğumuza çıkmaya hazırdık.

Dördüncü gün

AKŞAM DUASINDAN SONRA

William ile Adso bir kez daha labirente giriyorlar; finis Africae*'nin eşiğine varıyorlar, ama içeri giremiyorlar, çünkü dördün birincisinin ve dördün yedincisinin ne olduğunu bilmemektedirler; sonunda Adso'nun sevda hastalığı depreşiyor, ama bu kez oldukça bilgince.*

Kitaplığa yaptığımız ziyaret, saatler süren çabaya mal oldu. Sözcüklerle dile getirmek gerekirse, yapmamız gereken denetim basitti, ama yazıları okuyup geçitleri ve kör duvarları haritada işaretlemek, baş harfleri not etmek, labirentin açıklık ve çıkmazlarının elverdiğince çeşitli yolları izlemek çok uzun sürdü. Üstelik can sıkıcıydı.

Acı bir soğuk vardı. Gece rüzgârsızdı ve ilk akşam bizi tedirgin eden o ince ıslıklar işitilmiyordu, ama duvarlardaki yarıklardan nemli, buz gibi bir hava sızıyordu. Ellerimiz uyuşmadan ciltlere dokunabilmek için yün eldivenler giymiştik. Ama bunlar, kışın yazı yazmak için kullanılan parmak uçları açık eldivenlerdi; ara ara, soğuktan zıplayarak yarı donmuş ellerimizi lambanın alevine tutuyor, koynumuza sokuyor ya da birbirine sürtüyorduk.

Bu yüzden işimizi sırasıyla tamamlayamadık. Durup dolapları karıştırıyorduk. William burnunun üstündeki yeni camlarla kitapları okumak için oyalanabiliyor,

her başlığı okuyuşunda yapıtı bildiği ya da uzun zamandır aramakta olduğu ya da adını hiç duymadığı için büyük bir heyecan ve merakla sevinç çığlıkları atıyordu.

Kısaca, her kitap onun için bilinmeyen bir ülkede rastladığı bir masal hayvanı gibiydi. Bir elyazmasının sayfalarını çevirirken, başkalarını aramamı buyuruyordu.

"Bak bakalım, şu dolapta ne var!"

Ben heceleyerek, ciltleri kaldırarak okuyordum: "Beda'nın *Historia anglorum*'u[1]... Gene Beda'nın, *De aedificatione templi*[2], *De tabernaculo*[3], *De temporibus et computo et chronica et circuli Dionysi*[4], *Ortographia*[5], *De ratione metrorum*[6], *Vita Sancti Cuthberti*[7], *Ars metrica*[8]..."

"Doğal bu, tümü de Saygıdeğer'in yapıtları... Bak bak, şunlara bak! *De rhetorica cognatione*[9], *Locorum rhetoricorum distinctio*[10], burada da birçok dilbilimci var; Prician, Honoratus, Donatus, Victorinus, Metrorius, Eutiches, Phocas, Asper... Tuhaf şey, Anglia'lı yazarların burada olduğunu sanmıyordum... Bakalım altta ne var..."

"'Hisperica... famina'. Nedir bu?"

"Bir İrlanda şiiri. Dinle:

Hoc spumans mundanas obvallat Pelagus oras
terrestres amniosis fluctibus cudit margines.
Saxeas undosis molibus irruit avionias.

1. (Lat.) Angloların Tarihi. (Ç.N.)
2. (Lat.) Tapınak Mimarisi Hakkında. (Ç.N.)
3. (Lat.) Tavernaya Dair. (Ç.N.)
4. (Lat.) Dionysos Şenliklerinin Zamanı ve Tarihi. (Ç.N.)
5. (Lat.) Ortografi. (Ç.N.)
6. (Lat.) Ölçü Hesapları Hakkında. (Ç.N.)
7. (Lat.) Aziz Cuthberti'nin Yaşamı. (Ç.N.)
8. (Lat.) Ölçü Sanatı. (Ç.N.)
9. (Lat.) Retorik Bilgisi Hakkında. (Ç.N.)
10. (Lat.) Retoriğe İlişkin Yapıtların Yerlerinin Belirlenmesi. (Ç.N.)

Infima bomboso vertice miscet glareas
asprifero spergit spumas sulco,
sonoreis frequenter quatitur flabris...[1]

Anlamını kavrayamıyordum, ama William okurken sözcükleri ağzında öyle yuvarlıyordu ki, köpüklü dalgaların sesini duyar gibi oluyordu insan.

"Ya bu? Malmesbury'li Aldhelm. Şu sayfayı dinle:

Primitus pantorum procerum poematorum pio potissimum paternoque presertim privilegio panegiricum poemataque passim prosatori sub polo promulgatas...

Bütün sözcükler aynı harfle başlıyor!"

"Benim adalarımda yaşayan insanların hepsi de biraz kaçıktır," dedi William övünçle. "Şimdi de öteki dolaba bakalım."

"Vergilius."

"Burada ne arıyor? Vergilius'un nesi? *Georgic*'ler mi?"

"Hayır. *Epitomae.* Hiç duymamıştım."

"Bu Marone değil, Toulouse'lu Vergilius, retorikçi; Efendimizin doğuşundan altı yüzyıl sonra yaşamış. Büyük bir bilge olarak ün yapmış..."

"Burada diyor ki, sanatlar, şiir, retorik, dilbilgisi, güzel konuşma, mantık ve geometridir... Ama hangi dilde yazıyordu?"

"Latince. Ama kendi buluşu olan, çok daha güzel bulduğu bir Latince. Şurayı oku: Diyor ki, gökbilim burçları inceler; bu burçlar şunlardır: *mon, man, tonte, piron, dameth, parfellea, belgalic, margaleth, lutamiron, taminon e raphalut.*"

1. Ortaçağ'da İrlandalı rahiplerin kullandıkları kendine özgü Latinceyle yazılmıştır. (Ç.N.)

"Deli miydi?"

"Bilmiyorum, benim adalarımdan değildi. Dinle, bak ne diyor: Ateşi tanımlamanın on iki yolu vardır: *ignis, coquihabin (quia incocta coquendi habet dictionem), ardo, calax ex calore, fragon ex fragore flammae, rusin de rubore, fumaton, ustrax de urendo, vitius quia pene mortua membra suo vivificat, siluleus, quod de silice siliat, unde et silex non recte dicitur, nisi ex qua scintilla silit. E aeneon, de Aenea deo, qui in eo habitat, sive a quo elementis flatus fertur.*"

"Ama hiç kimse böyle konuşmuyor ki!"

"İyi ki konuşmuyor. Ama öyle zamanlar oldu ki, dilbilimciler, dünyanın kötülüğünü unutmak için çapraşık sorunlarla uğraşarak oyalanırlardı. İşittiğime göre, o dönemde Gabundus ve Terentius adlı retorikçiler tam on beş gün on beş gece *ego* sözcüğünün hitap biçimi üstüne tartışmışlar, sonunda silaha sarılmışlar."

"Bakın, bu da öyle. Dinleyin..." Asmalar arasından maymunlarla yılanların başlarını uzattıkları, sebzelerden oluşmuş olağanüstü güzellikte resimlerle süslenmiş bir kitap yakalamıştım. "Şu sözcüklere bakın: *cantamen, collamen, gongelamen, stemiamen, plasmamen, sonerus, alboreus, gaudifluus, glaucicomus...*"

"Benim adalarım," dedi bir kez daha William yumuşak bir sesle, "bu uzak İrlanda'nın rahiplerine sert davranma; eğer bu manastır varsa, eğer hâlâ kutsal Roma İmparatorluğu'ndan söz ediyorsak, bunu onlara borçluyuz. O sıralarda Avrupa'nın geri kalan bölümü bir yıkıntı yığınına indirgenmişti; günün birinde Galya'da bazı papazların yaptıkları vaftizlerin tümünü de geçersiz saydılar, çünkü bebekleri, *in nomine patris et filiae*[1] vaftiz ediyorlardı; yeni bir sapkınlık uyguladıkları ve

1. (Lat.) Baba ve kız adına. Doğrusu, *in nomine patris et filii*, yani "Baba ve oğul adına"dır. (Ç.N.)

İsa'yı bir kadın olarak kabul ettikleri için değil, artık Latince bilmedikleri için."

"Salvatore gibi mi?"

"Az çok. Kuzey'in en ucundan korsanlar, nehirler boyunca Roma'yı yağmalamaya geliyorlardı. Putatapanların tapınakları yakılıp yıkılıyordu. Hıristiyan tapınaklarıysa daha ortada yoktu. Yalnız İrlandalı rahipler manastırlarında durmadan yazdılar okudular, okudular yazdılar, minyatürler yaptılar; sonra da hayvan derisinden yapılmış küçük gemilere atlayıp bu ülkelere doğru kürek çektiler, İncil'i öğrettiler; sanki sizler inançsızmışsınız gibi, anlıyor musun? Sen Bobbio'ya gittin; İrlandalı rahiplerden biri, Aziz Columbanus tarafından kuruldu bu kent. Bırak, eskisini Avrupa'da artık hiç kimsenin bilmediğini görünce yeni bir Latince icat etmiş olsunlar. Onlar büyük insanlardı. Aziz Brendan, ta Blest Adaları'na dek geldi; cehennemin kıyılarına yelken açtı; orada bir kayaya zincirlenmiş olan Yahuda'yı gördü; günün birinde bir adaya yanaştı, karaya çıktı; orada bir deniz canavarı vardı. Kuşkusuz hepsi deliydi," diye yineledi hoşnutlukla.

"Bu resimler... Gözlerime inanamıyorum! Ne çok renk!" dedim hoşnutlukla.

"Çok renkli olmayan bir ülkede, biraz mavi ve bol bol yeşil. Ama burada durup İrlandalı rahipler üstüne tartışmanın sırası değil. Bilmek istediğim burada Anglikanlarla başka ülkenin dilbilimcileri arasında ne aradıkları. Haritana baksana, neredeyiz şimdi?"

"Batı kulesindeki odalarda. Şeritlerdeki yazıları da kopya ettim. Böylece kör odadan yedigen odaya giriliyor, buradan kulenin tek bir odasına geçiş var sadece; kırmızıyla yazılmış harf, 'H' harfi. Sonra odadan odaya geçerek, kulenin içinde dolanıp kör odaya geri dönüyoruz. Harflerin sırası... Haklısınız: HIBERNI!"

"Eğer kör odadan yedigen odaya geri dönülürse,

HIBERNIA. Önceki üç odanın tümünde olduğu gibi, burada da, Apokalips'in baş harfi olan 'A' harfi var. Sonra Ultima Thule'nin yazarlarının yapıtları geliyor, sonra da dilbilimcilerle retorikçiler, çünkü kitaplığı düzenleyen adamlar, Toulouse'lu bile olsa, bir dilbilimcinin, İrlandalı dilbilimcilerle bir arada olması gerektiğini düşünmüşler. Bu bir ölçüt. Görüyorsun değil mi? Bir şeyler anlamaya başlıyoruz!"

"İçeri girdiğimiz doğu kulesindeki odalarda FONS diye okumuştuk ama... Ne demek bu?"

"Haritanı iyi oku; bundan sonra gelen odalardaki harfleri içeri giriş sırasına göre okumayı sürdür."

"FONS ADAEU..."

"Hayır, Fons Adae; 'U', doğudaki ikinci penceresiz oda; bu odayı anımsıyorum; belki de başka bir sıraya uyuyordur. Fons Adae'de, yani yeryüzü cennetinde ne bulduk? (Bu odanın sunaklı ve gün doğusuna bakan oda olduğunu anımsa.)"

"Birçok İncil vardı orada; bir de İncil'le ilgili yorumlar; yalnızca kutsal yazılar."

"Görüyorsun, yeryüzü cennetine denk düşen Tanrı sözü, ki herkes onun uzakta, doğuda olduğunu söylüyor. Burada, batıda ise İrlanda var."

"Yani kitaplığın planı dünya haritasını mı gösteriyor?"

"Olabilir. Kitaplar da geldikleri ülkelere ya da yazarlarının doğdukları ya da bu durumda olduğu gibi, doğmuş olmaları gereken yere göre düzenlenmiş. Kütüphaneciler kendi kendilerine, dilbilimci Vergilius'un yanlışlıkla Toulouse'da doğduğunu, onun batı adalarında doğmuş olması gerektiğini söylemişler. Doğanın yanlışını düzeltmişler."

Yürüyüşümüzü sürdürdük. Görkemli İncillerle zenginleşmiş bir dizi odadan geçtik; bunlardan biri benim

hayal gördüğüm odaydı. Gerçekten de, gene uzaktan ışığı gördük; William burnunu tutup küllerin üstüne tükürerek onu söndürmeye koştu. Ne olur ne olmaz diye odadan çabuk çabuk geçtik, ama *mulier amicta sole*[1] ile rengârenk güzel İncil'i ve canavarı orada görmüş olduğumu anımsıyordum. En son girdiğimiz odadan başlayarak, odaların sırasını yeniden saptadık; bu odanın kırmızı renkli baş harfi "Y" idi. Geriye doğru okuyunca YSPANIA sözcüğü çıktı, ama sözcüğün sonundaki "A" harfi, aynı zamanda, HIBERNIA sözcüğünün son harfi oluyordu. William'ın söylediğine göre bu, içinde çeşitli kitapları karışık olarak barındıran bazı odaların da var olduklarının belirtisiydi.

Ne olursa olsun, YSPANIA işaretini taşıyan alan, bize tümü de çok güzel yapılmış, birçok elyazması İncil'le doluymuş gibi göründü; William bunun İspanyol sanatı olduğunu anladı. Belki de tüm Hıristiyanlık dünyasında, peygamberin kitabının kopyalarının ve onun sayısız yorumunun en büyük derlemesinin bu kitaplıkta olduğunu anladık. Liébana'lı Beatus'un İncil yorumuna koca koca ciltler ayrılmıştı. Metin az çok hepsinde aynıydı, ama resimler zengin, akıl almaz bir çeşitlilikteydi; William, Asturias bölgesinin en büyük minyatürcüleri arasında saydığı bazı minyatürcülerin adlarını tanıdı: Magius, Facundus ve başkaları.

Buna benzer gözlemler yaparak, bir akşam önce yanından geçtiğimiz güney kulesine vardık. YSPANIA'nın –penceresiz– "S" odası, bir "E" odasına açılıyordu; yavaş yavaş kulenin beş odasının içinden dolaşarak, başka çıkışı olmayan kırmızı bir "L" harfinin bulunduğu son odaya vardık. Tersinden okuduk; LEONES çıktı.

"Leones: güney; bizim haritamıza göre Afrika'dayız.

1. (Lat.) Güneşe (ışığa) bürünmüş kadın. (Ç.N.)

Hic sunt leones.[1] İnançsız yazarların bunca metnini burada bulmamızın nedenini açıklıyor bu."

"Başkaları da var," dedim, dolapları karıştırarak. "İbn Sina'nın *Canone*'si,[2] sonra bilmediğim çok güzel bir yazıyla yazılmış olan elyazması..."

"Bir Kuran olabilir, ama ne yazık ki Arapça bilmiyorum."

"Kuran mı, inançsızların kutsal kitabı, sapık bir kitap..."

"Bizimkinden değişik bir bilgi içeren bir kitap. Onu buraya, aslanların, canavarların bulunduğu yere niçin koyduklarını anlıyorsun, değil mi? O kitabı canavarların üstünde görmemizin nedeni bu; aralarında tekboynuzlu da görmüştüm. LEONES denen bu bölge, kitaplığı kuranların yalan saydıkları kitapları barındırıyor. Şuradaki nedir?"

"Latince bunlar, ama Arapçadan çevrilmiş. Eyyub el-Ruhavi; kuduzla ilgili bir inceleme. Bu da bir hazineler kitabı. Bu, İbnü'l-Heysem'in *De aspectibus*'u..."

"Görüyorsun, canavarlar ve yılanlar arasına, Hıristiyanların çok şey öğrenecekleri bilimsel yapıtları da koymuşlar. Kitaplık yapıldığı zaman böyle düşünüyorlarmış..."

"Peki ama, yılanlar arasına niçin içinde tekboynuzlu resmi olan bir kitap koymuşlar?" diye sordum.

"Anlaşılan, kitaplığın kurucularının garip düşünceleri varmış. Uzak ülkelerde yaşayan akıl almaz hayvanlardan söz eden bu kitabın da, inançsızların yaydıkları yalanlar dağarcığının bir parçasını oluşturduğunu düşünmüş olsalar gerek..."

1. (Lat.) Burada aslanlar var. (Ç.N.)
2. İbni Sina'nın *el-Kanun fi't-Tıb* adlı yapıtı. (Ç.N.)

"Ama tekboynuzlu yalan mı? Çok tatlı bir hayvan, üstelik simgesel. İsa'nın ve erdenliğin simgesi; ancak ormana el değmemiş bir kız salarak avlanabilir; hayvan onun tertemiz kokusunu alınca gidip başını onun kucağına koyar; avcıların tuzaklarına kendiliğinden düşer."

"Öyle söyleniyor, Adso. Ama birçokları, bunun bir masal, putatapanların bir uydurması olduğuna inanır."

"Ne hayal kırıklığı," dedim. "Bir gün ormandan geçerken bir tekboynuzluya rastlamak isterdim. Yoksa ormandan geçmenin ne tadı olur?"

"Ama bu hayvanın var olmadığı söylenmiyor ki. Belki de bu kitapların betimlediğinden farklıdır. Venedikli bir gezgin çok uzak ülkelere, neredeyse ta haritalarda sözü edilen *fons paradiso*[1] yakınlarına dek gitmiş ve orada tekboynuzlular görmüş. Ama onları hantal, kaba saba, çok çirkin ve kara bulmuş. Sanırım alnında tek bir boynuzu olan gerçek hayvanlardı onun gördüğü. Belki de hiçbir zaman tam anlamıyla yanılmayan antik bilim üstatlarının aslına uygun olarak betimledikleri hayvanın eşiydi bunlar. Sonra bu betimleme, *auctoritas*'tan *auctoritas*'a[2], bir dizi düşlemsel işlemden geçerek değişmiş; böylece tekboynuzlular, söylencelerde adı geçen beyaz, uysal, düşsel hayvancıklar olup çıkmışlar. Günün birinde bir ormanda bir tekboynuzlunun yaşadığını işitirsen, sakın bir genç kızla gitme oraya: Bakarsın, hayvan, Venedikli'nin tanıklık ettiğine, bu kitaptakinden daha çok benzer."

"Peki ama Tanrı antik bilim üstatlarına tekboynuzlunun gerçek yapısını nasıl açıklamış?"

"Açıklama değil; yaşantı. Tekboynuzluların yaşadığı

1. (Lat.) Cennet pınarı. (Ç.N.)
2. (Lat.) Yetkeden yetkeye. (Ç.N.)

ülkelerde ya da tekboynuzluların bizim kendi ülkelerimizde yaşadıkları zamanlarda dünyaya gelme şansına sahipmişler."

"Öyleyse sizin izlerini hep aradığınız antik bilime nasıl güvenebiliriz, eğer bu bilgi bize, onu böylesine keyfince yorumlamış olan yalan kitaplarca aktarılıyorsa?"

"Kitaplar inanmak için değil, araştırmak için yazılır. Bir kitap karşısında onun ne dediğini değil, ne demek istediğini sormalıyız kendi kendimize; kutsal kitapların eski yorumcuları bu düşünceye açık seçik sahiptiler. Bu kitapların sözünü ettikleri gibi bir tekboynuzlunun sağtöresel ya da alegorik ya da analojik bir gerçeği var, ama tıpkı erdenliğin soylu bir erdem olduğu düşüncesinin gerçek olarak kalması gibi bir gerçektir o. Öteki üç gerçeği destekleyen sözel gerçeğe gelince; sözcüğün hangi ilk deneyden doğduğuna bakmak gerek. Üstanlamı iyi olarak kalsa bile, sözel anlam tartışılmalıdır. Bir kitapta, elmasın ancak bir keçinin kanıyla kesilebileceği yazılıdır. Büyük üstadım Roger Bacon bunun doğru olmadığını, çünkü denediğini, başarısızlığa uğradığını söylüyor. Ama eğer elmasla keçi kanı arasındaki bağıntının bir üstanlamı olsaydı, bu anlam değişmeden kalırdı."

"Öyleyse, sözcükler yalan söylese de üst gerçekler dile getirilebilir," dedim. "Gene de şu tekboynuzlunun var olmaması ya da hiçbir zaman var olmamış olması ya da günün birinde var olamayacağı düşüncesi üzüyor beni!"

"Her şeye yeten tanrısal güce sınırlar koymak doğru değildir. Tanrı isterse tekboynuzlular da var olabilir. Ama üzülme, gerçek varlıklardan değilse bile, olası varlıklardan söz eden kitaplarda var onlar."

"Öyleyse, tanrıbilimsel bir erdem olan inanca başvurmaksızın mı okumalı kitapları?"

"İki tanrıbilimsel erdem daha kalıyor geriye. Olası

olanın olması umudu. Ve olası olanın olduğuna yürek temizliğiyle inanmış olanlara karşı duyulan acıma."

"Ama eğer insanın usu yatmazsa, tekboynuzlu neye yarar?"

"Venantius'un kardaki, domuz ahırına dek uzayan ayak izleri benim ne işime yaramışsa, o da o işe yarar. Kitaplardaki tekboynuzlu tıpkı bir baskı gibidir. Eğer baskı varsa, baskısı yapılan bir şeyin var olmuş olması gerekir."

"Ama siz baskısından farklı bir şey diyorsunuz."

"Elbette. Baskı, her zaman baskısı olduğu varlıkla aynı biçimde olmaz. Bazen bir varlığın zihnimizde bıraktığı izlenimi ortaya çıkarır; bir fikrin baskısıdır o zaman. Fikir, nesnelerin imidir; imge fikrin imi, yani imin imidir. İmgeden, varlığın kendisini değilse bile, başkalarının edinmiş oldukları o varlığın kavramını elde edebilirim."

"Peki, bu size yeter mi?"

"Hayır, çünkü gerçek bilim, imlerden başka bir şey olmayan kavramlarla yetinmemeli, nesneleri kendilerine özgü gerçekleri içinde ortaya çıkarmalıdır. Böylece, izin izinden giderek zincirin ilk halkasındaki bireysel tekboynuzluya ulaşmak istiyorum. Tıpkı Venantius'un katilinin bıraktığı (birçoklarına götürebilecek olan) belirsiz imlerden tek bir bireye, katilin kendisine ulaşmak istediğim gibi. Ama bu her zaman kısa bir sürede ve başka imlerin aracılığı olmaksızın gerçekleştirilemez."

"Öyleyse ancak, yalnızca bana başka bir şeyden söz eden bir şeyden söz edebilirim; o da başka bir şeyden söz eder, böylece gider; peki son nesne, gerçek olan nesne yok mudur hiç?"

"Belki de vardır: bireysel tekboynuzlu. Hem kaygılanma; şu günlerde rastlayacaksın ona; ne denli kara ve çirkin olursa olsun."

"Tekboynuzlular, aslanlar, Arap yazarlar ve genel ola-

rak Araplar," dedim bunun üzerine, "kuşkusuz burası, rahiplerin sözünü ettikleri Afrika."

"Kuşkusuz öyle. Öyle olduğuna göre de, burada Tivoli'li Pacifico'nun sözünü ettiği Afrikalı ozanları bulmamız gerek."

Gerçekten de geldiğimiz yoldan geri dönüp yeniden "L" odasına girince, bir dolapta Florus, Fronto, Apuleius, Martianus Capella ve Fulgentius'un kitaplarının bir derlemesini bulduk.

"Berengar'ın, belli bir gizin açıklamasının bulunduğunu söylediği yer burası öyleyse," dedim.

"Öyle gibi. Berengar *finis Africae* terimini kullanmıştı; Malachi'yi öylesine çileden çıkaran anlatım buydu. Finis, son oda olabilir, meğer ki..." bir ünlem çıktı ağzından: "Clonmacnoise'un yedi kilisesi aşkına! Bir şeyin farkına varmadın mı?"

"Neyin?"

"Geri dönelim, başladığımız 'S' odasına!"

Super thronos viginti quatuor ayetinin yazılı olduğu birinci kör odaya döndük. Dört geçidi vardı bu odanın. Biri, sekizgende bir penceresi olan "Y" odasına açılıyordu. Biri, yapının dış yüzü boyunca YSPANIA sırasını sürdüren "P" odasına açılıyordu. Kule yönündeki geçit, az önce içinden geçip buraya geldiğimiz "E" odasına açılıyordu. Sonra bir kör duvar geliyordu, son olarak da, "U" baş harfinin bulunduğu ikinci bir kör odaya açılan geçit. "S" odası, aynalı olan odaydı – neyse ki hemen sağımdaki duvardaydı, yoksa gene korkuya kapılırdım.

Haritama dikkatle bakınca, bu odanın özelliğinin ayrımına vardım. Öteki üç kulenin tüm öteki kör odaları gibi, bu odanın da ortadaki yedigen odaya açılması gerekiyordu. Eğer açılmıyorsa, yedigene giriş, bitişikteki kör odadan, "U" odasından olmalıydı. Ama bir geçitle, iç sekizgene bakan bir penceresi olan bir "T" odasına açılan,

bir başka geçitle de, "S" odasına bağlanan bu odanın öteki üç duvarı dolaplarla doluydu. Çevremize bakınca şimdi haritadan da açıkça görülen durumu doğruladık; mantıksal nedenlerle olduğu kadar tam bir simetri sağlama nedeniyle de bu kulede yedigen bir oda olmalıydı, ama yoktu.

"Yok," dedim.

"Olmaması olanaksız. Eğer olmasaydı, öteki odalar daha büyük olurdu; oysa bu odalar aşağı yukarı öteki uçlardaki odaların biçiminde. Yedigen oda var, ama ulaşılamaz."

"Duvarlarla mı çevrili?"

"Belki de. Ve işte *finis Africae*, işte, şimdi ölmüş olan o meraklıların çevresinde dolaştıkları yer. Duvarlarla çevrili, ama bu, bir geçit olmadığı anlamına gelmez. Tersine, kesinlikle bir geçit var; Venantius bu geçidi bulmuştu ya da Adelmo'dan yerini öğrenmişti; o da Berengar'dan. Venantius'un notlarını bir kez daha okuyalım."

Binişinin altından Venantius'un kâğıdını çıkarıp yeniden okudu: "Putun üstündeki kol, dördün birincisinde ve yedincisinde çalışıyor." Çevresine bakındı: "Elbette! *Idolum*,[1] aynadaki imge; Venantius, bizim dilimizden[2] çok Yunanca düşünüyordu; bu dilde, *eidolon*, hortlak anlamına geldiği kadar imge anlamına da gelir; ayna bizim çarpıtılmış imgemizi yansıtıyor: Dün gece biz bile hortlak sandık onu! Peki ya, *supra speculum* dört ne olabilir? Yansıtan yüzey üzerinde bir şey mi? Öyleyse, aynada yansıyan ve Venantius'un tanımına uyan bir şeyi görebilmek için belli bir açıda durmalıyız..."

1. Latince "put" anlamına gelen *idolum* sözcüğü, Yunanca, (hayal, hayalet, hortlak, imge anlamlarına gelen) *eidolon* sözcüğünden gelir. Burada, *idolum* sözcüğünün, hortlak ya da imge anlamında kullanıldığı söyleniyor. (Ç.N.)

2. "Bizim dilimizde" sözcükleriyle, Latince anlatılmak isteniyor. Bilindiği gibi, Ortaçağ'da bilim dili Latinceydi. (Ç.N.)

Her yönü denedik, ama sonuç alamadık. Bizim imgelerimizin ötesinde, ayna, lambanın güçlükle aydınlattığı odanın geri kalan bölümünün çapraşık çizgilerini yansıtıyordu.

"Öyleyse," diye düşünüyordu William, "*supra speculum* sözcükleriyle aynanın arkasını anlatmış olabilir... Bu da bizi bitişik odaya geçmeye zorluyor, çünkü bu aynanın bir kapı olduğuna hiç kuşku yok..."

Ayna ortalama bir adam boyundan daha yüksekti; sağlam bir meşe çerçeveyle duvara asılmıştı. Ona her türlü dokunduk; tırnaklarımızı çerçeveyle duvar arasına sıkıştırarak parmaklarımızla bastırmayı denedik, ama ayna duvarın bir parçasıymış gibi sağlamdı, taş gibiydi.

"Aynanın arkasında değilse, *super speculum* olabilir," diye mırıldandı William; kolunu kaldırıp ayak parmaklarının ucunda yükseldi, elini çerçevenin eksik kenarında gezdirdi. Tozdan başka bir şey bulamadı.

"Hem," diye düşünüyordu, William neşesiz, "aynanın arkasında bir oda olsa bile, aradığımız ve ötekilerin aradıkları kitap o odada değil artık; çünkü önce Venantius, sonra da Berengar Tanrı bilir nereye alıp götürdü onu."

"Ama belki Berengar onu buraya geri getirmiştir."

"Hayır, o akşam biz kitaplıktaydık ve her şey onun, kitabın çalınmasından bir süre sonra, aynı gece, hamamda öldüğünü gösteriyor; yoksa ertesi gün onu gene görürdük. Neyse... Şimdilik *finis Africae*'nin yerini saptadık; kitaplığın haritasını geliştirmek için tüm gerekli öğelere de sahibiz. Kabul etmelisin ki, labirentin gizemlerinin çoğu artık aydınlatıldı. Biri dışında tümü diyebilirim. Sanırım Venantius'un elyazmasını bir kez daha dikkatle okursam başka incelemelerden daha çok ayrıntı elde edebileceğim. Labirentin gizemini, içeriden çok dışarıdan daha iyi çözdüğümüzü gördün. Bu akşam çarpık imgelerimizin karşısında sorunun çözümüne vara-

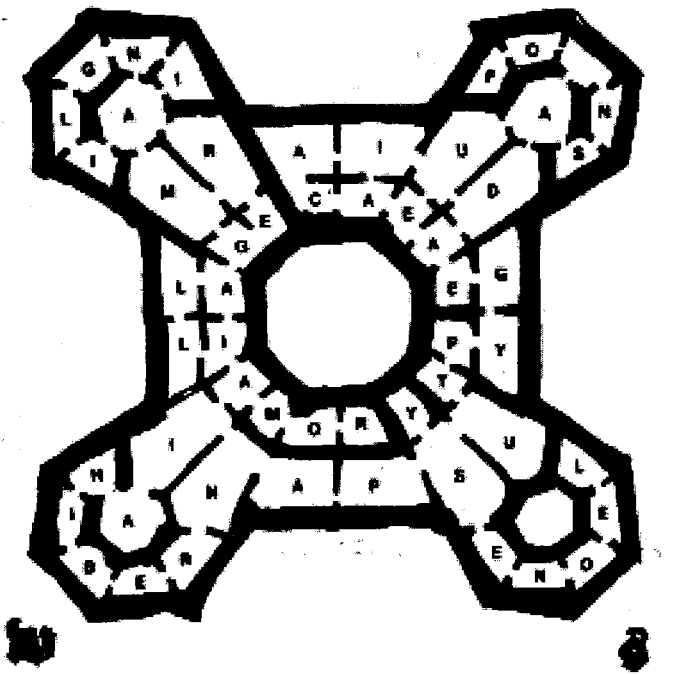
mayacağım. Hem ışık da gücünü yitiriyor. Gel, haritayı betimlememize yarayacak olan öteki belirtileri de işaretleyelim."

Buluşlarımızı elimdeki haritaya kaydederek öteki odalardan geçtik. Yalnızca matematik ve astronomi yazılarına ayrılmış olanlara rastladık; kimilerindeyse hiç tanımadığımız harflerle yazılmış, belki de Hindistan'dan gelme elyazmaları vardı. IUDAEA ve AEGYPTUS sözcüklerini oluşturan, iç içe geçme iki sıra odada dolaştık. Özetle, okuru çözdüğümüz şifrelerin ayrıntılarıyla sıkmamak için, sonradan bunları haritada kesin olarak işaretleyince, kitaplığın gerçekten de yer yörüngesine göre tasarlanıp düzenlendiğine inandığımızı söyleyeceğim. Kuzeyde ANGLIA ve GERMANI vardı; batı duvarı boyunca GALLIA'yla birleşiyor, sonra batı uçta HIBERNIA'yı, güney duvarına doğru da (Klasik Latinlerin cenneti!) ROMA'yı ve YSPANIA'yı oluşturuyordu. Sonra güneyde LEONESE, AEGYPTUS geliyor, bunlar doğuya doğru IUDAEA ve FONS ADAE'yi oluşturuyorlardı. Doğuyla kuzey arasında, duvar boyunca, ACAIA – William'ın dediği gibi, Yunanistan'ı belirtmek için iyi bir simge; gerçekten de bu dört odada, yığınla putperest antikçağ şair ve filozofu vardı.

Harflerin sıralanışı tuhaftı; bazen tek bir yönde gidiyor, bazen geriye doğru, bazen de çember biçiminde; daha önce de söylediğim gibi, sık sık bir harf iki ayrı sözcüğü oluşturmaya yarıyordu (bu durumda, odada bir konuya ayrılan bir dolap, bir de başka bir konuya ayrılan bir dolap bulunuyordu). Ama bu düzenlenişte olağanüstü bir kural aramanın anlamı olmadığı açıktı. Kütüphanecinin belli bir yapıtı bulmasını sağlayan anımsatıcı bir düzendi bu yalnızca. Bir kitabın, dördüncü *Acaiae*'de olduğunu söylemek, onun *Acaiae* sözcüğünün başındaki "A" harfinin bulunduğu odadan baş-

layarak sayıldığında dördüncü odada olduğu anlamına geliyordu; kitabı bulmak için, kütüphanecinin, izleyeceği yolu, ister düz ister dolambaçlı olsun, ezbere bildiği anlaşılıyordu. Örneğin, ACAIA, dörtgen biçiminde yerleştirilmiş dört odadan oluşuyordu; yani ilk "A" harfi aynı zamanda sonuncu "A" harfi oluyordu; biz bile kısa zamanda öğrenmiştik bunu. Böylece, kör duvarların düzenini hemen anladık. Örneğin doğudan gelindiğinde, ACAIA'nın odalarından hiçbiri, ondan sonraki odaların hiçbirine açılmıyordu: Labirent, o noktada son buluyordu; yeniden kuzey kulesine ulaşmak için öteki üç odadan geçmek gerekiyordu. Ama doğal olarak, kütüphaneciler, FONS'dan girince, diyelim ki ANGLIA'ya gitmek için, AEGYPTUS, YSPANIA, GALLIA ve GERMANI'den geçmek gerektiğini iyi biliyorlardı.

Kitaplıktaki verimli keşif gezimiz bunlar ve bunlara benzer başka güzel buluşlarla sona erdi. Ama oradan, hoşnut (az sonra anlatacağım başka olaylara katılmak üzere) çıkmaya hazırlandığımızı söylemeden önce, bir itirafta bulunmalıyım. LEONES denen güney kulesindeki odalarda dolaşırken, üstadım tuhaf optik çizimleri olan Arapça yapıtlarla dolu bir odada durdu; o akşam bir değil, iki lambamız olduğu için ben de merakla bitişik odaya girdim; kitaplığın yasalarını koyanların bilgi ve sağduyusuyla, okunmak için kesinlikle hiç kimseye verilemeyecek kitapların bir duvar boyunca toplandığının ayrımına vardım; çünkü bu kitaplar çeşitli biçimlerde bedensel ve ruhsal hastalıklara ilişkindi ve hemen hemen tümü de kâfir bilimadamlarınca yazılmışlardı. O sırada gözüm bir kitaba ilişti; büyük değildi, ama konudan çok uzak (Allahtan!) minyatürlerle süslenmişti; çiçekler, asmalar, çift çift hayvanlar, bazı sağaltıcı otlar.

Başlığı, *Speculum amoris*'ti[1]; Bologna'lı Maximus tarafından yazılmıştı: Tümü de aşk hastalığıyla ilgili birçok başka kitaptan alıntılar vardı içinde.

Okurun anlayacağı gibi, hastalıklı merakımın uyanması çok sürmedi. Kitabın başlığı bile, sabahtan beri uyuşmuş olan zihnimi yeniden kızın imgesiyle tutuşturmaya yetti.

Bütün gün kendi kendime bu düşüncelerin aklı başında, dengeli bir çömeze yakışmadığını söyleyerek sabahki düşüncelerimi geri itmeye çalışmıştım; öte yandan, dünün olayları zihnimi oyalayacak ölçüde zengin ve yoğun olduğundan isteğim yatışmıştı; öyle ki, geçici bir tedirginlikten başka bir şey olmayan o duygudan artık kurtulduğuma bile inanıyordum. Oysa o kitabı görmek bile, sandığımdan çok daha fazla aşk hastası olduğumu gösterdi. Sonradan öğrendiğime göre, hekimlikle ilgili kitapları okurken, insan hep bu kitaplarda sözü edilen acıları duyduğuna inandırırmış kendini. William'ın odaya girip böyle kendimi kaptırmış ne okuduğumu sormasından korktuğum için kaçamak bir göz attığım o sayfaları okumak bile bu hastalığa yakalandığıma kesinlikle inandırdı beni; hastalığın belirtileri öylesine iyi tanımlanmıştı ki, bir yandan hasta olduğumu görmek kaygılandırırken, bir yandan da, durumun böyle canlı bir biçimde betimlendiğini görmek sevindiriyordu beni; hasta olsam bile, aynı hastalıktan birçok başka insan da acı çektiğine göre hastalığımın, deyim yerindeyse, normal olduğuna kendimi inandırdım.

İbn Hazm'ın sayfaları beni çok etkiledi; aşkı, sağaltımı kendi içinde olan, başkaldıran bir hastalık olarak niteliyordu, çünkü bu hastalığa yakalanan insan sağaltılmayı

1. (Lat.) Aşk aynası. (Ç.N.)

dilemez; aşk acısı çeken iyileşmek istemez (Tanrı bilir, doğru!). O sabah her gördüğüm şeyin beni niçin böylesine coşkulandırdığını, aşkın, Ancira'lı Basilio'nun da söylediği gibi, insanın içine niçin gözlerinden girdiğini ve – şaşmaz bir gösterge– böyle bir hastalığa yakalanan kimsenin niçin aşırı bir sevinç gösterdiğini, aynı zamanda niçin (o sabah benim yaptığım gibi) kendi kendine olmak istediğini ve yalnızlığı yeğ tuttuğunu, çevresindeki öteki olayların büyük bir tedirginlik ve insanın dilini bağlayan bir şaşkınlığa yol açtığını anladım...

İçtenlikli bir sevdanın, sevdiğini görmesi engellendiği zaman sararıp solduğunu, sonunda yatağa düştüğünü, bazen hastalığın beyni tutsak ettiğini, bu duruma gelen kimsenin aklını yitirip abuk sabuk şeyler söylediğini okuyunca korkuya kapıldım (henüz o aşamaya gelmediğim açıktı, çünkü kitaplığı keşfettiğimiz sırada zihnim oldukça uyanıktı). Ama hastalığın kötüye gittiği zaman ölüme yol açabileceğini kaygıyla okudum ve kendi kendime, kızın bana verdiği sevincin, ruhun sağlığı üzerine tüm doğru görüşler bir yana, bedenin yüce bir biçimde kurban edilmesine değip değmeyeceğini sordum.

Daha sonra, Azize Hildegard'ın bir cümlesinden, o gün duyduğum ve kızın yokluğundan kaynaklanan tatlı acı duygusuna yorduğum hüznün, Cennet'teki o uyumlu ve kusursuz durumundan ayrılan bir insanın duyduğu duyguya tehlikeli bir biçimde benzediğini, bu *nigra et amara*[1] karasevdanın, yılan ıslığından ve Şeytan'ın esininden doğduğunu öğrendim. Bu görüşe onun gibi bilgili olan kâfirler de katılıyordu; çünkü Ebu Bekir Muhammed ibn Zekeriyya er-Razi'ye yorulan satırlar ilişti gözüme: Er-Razi, *Liber continens*'te, sevi hüznünü, kurbanını

1. (Lat.) Kara ve acı. (Ç.N.)

tıpkı bir kurt gibi davranmaya iten kurt hastalığıyla bir tutuyordu: Sevdalıların önce dış görünüşleri değişime uğruyordu; görme yetileri azalıyor, gözleri çukurlaşıyor, gözyaşları tükeniyor, dilleri yavaş yavaş kuruyor ve üstünde kabarcıklar beliriyor, tüm gövdeleri kurumuş, sürekli susuzluk çekiyorlardı; o zaman bütün günlerini yüzükoyun yatarak geçiriyorlar, yüzlerinde ve kavalkemiklerinde köpek ısırığına benzer izler beliriyor, sonunda geceleri tıpkı kurtlar gibi mezarlıklarda dolaşıyorlardı.

Son olarak, büyük İbn Sina'nın alıntılarını okuyunca durumumun ciddiliğinden kuşkum kalmadı. İbn Sina, aşkı, insanın karşı cinsten birinin yüz çizgilerini, el kol devinimlerini ve davranışlarını durup durup düşünmekten doğan sürekli bir hüzün düşüncesi olarak tanımlıyordu (İbn Sina durumumu ne canlı bir gerçeklikle betimlemişti!): Bir hastalık olarak doğmuyordu, ama doyurulmazsa bir saplantıya dönüşüyordu. (Peki öyleyse, ben niçin bir saplantıya kapılmıştım; ben ki, Tanrı bağışlasın, doyuma ulaşmıştım! Yoksa, dün gece olan şey aşkın doyumu değil miydi? Öyleyse bu hastalık nasıl doyuruluyordu?) Sonunda gözkapakları durmadan seğirir, soluk düzensizleşir, hasta bir güler bir ağlar, nabız hızlanırdı (benim nabzım da hızlı atıyordu ve bu satırları okurken soluğum tutuluyordu!). İbn Sina, bir insanın sevdalı olup olmadığını anlamak için daha önce Galen'in önerdiği şaşmaz bir yöntem salık veriyordu: Hastanın bileğini tutun ve karşı cinsten birçok ad sayın; sonunda hangi adın nabzı hızlandırdığını bulursunuz. Üstadımın ansızın içeriye girip kolumu yakalamasından, damarlarımın atışından gizimi anlamasından korkuyordum; bundan çok büyük bir utanç duydum... Ne yazık ki, İbn Sina, ilaç olarak iki sevgiliyi evlilik bağıyla birleştirmeyi öneriyordu; o zaman hastalık geçiyordu. Hiç kuşku yok, zeki de olsa bir kâfirdi o, çünkü hiçbir zaman iyileşme-

meye yazgılı – daha doğrusu, kendi seçimiyle ya da yakınlarının akıllıca seçimleriyle, kendini hiçbir zaman hastalanmamaya yazgılı kılan bir Benedikten çömezinin durumunu hesaba katmıyordu. Neyse ki İbn Sina Cluny tarikatını düşünmese de, birleştirilmeleri olanaksız sevdalıları düşünüyor, köklü bir sağaltma yöntemi olarak sıcak banyoları öğütlüyordu. (Berengar, ölmüş Adelmo için duyduğu sevda hastalığından kurtulmak mı istemişti? Ama insan kendi cinsinden birine tutulabilir miydi, bu yalnızca hayvanca bir kösnü müydü yoksa? Belki de dün gece benim duyduğum kösnü hayvanca değildi? Hayır, elbette değildi, diyordum kendi kendime, çok tatlı bir duyguydu – sonra hemen ardından, yanılıyorsun Adso, Şeytan'ın yanıltmasıydı o, çok hayvancaydı; hayvan gibi davranmak günahını işledin, şimdi bunun farkında değilmiş gibi davranmakla daha çok günah işliyorsun!) Ama sonra, gene İbn Sina'ya göre, başka yollar olduğunu da okudum: Örneğin vakitlerini sevilen kadını karalamakla geçiren yaşlı ve uzman kadınların yardımına başvurmak – öyle görünüyor ki, bu konuda yaşlı kadınlar erkeklerden daha uzman.

Belki de çözüm buydu; ama manastırda yaşlı kadın bulamazdım ki (genç de yoktu ya zaten); böylece, bir rahipten, onu bana kötülemesini istemekten başka çare yoktu, ama kimden? Hem sonra, bir rahip dedikoducu bir kocakarı kadar kadınları tanıyabilir miydi?

Arap'ın önerdiği son çözüm, utanç verici bir doğru yola getirme yöntemiydi, çünkü mutsuz sevdalıyı birçok köle kızla birleştirmeyi öneriyordu; bir çömez için hiç de uygun olmayan bir çare. Peki, diye sordum kendi kendime sonunda, genç bir rahip sevdadan nasıl kurtulabilir? Gerçekten de onun için hiç kurtuluş yok mudur? Yoksa Severinus'a ve onun sağaltıcı otlarına mı başvurmalıydım? Villanova'lı Arnaldo'dan bir bölüm

buldum sonunda; William'ın büyük bir saygıyla söz ettiğini işittiğim bir yazardı bu; sevda hastalığının, insan organizması kendini aşırı nem ve sıcaklık içinde bulduğu zaman, aşırı miktarda sıvı ve havadan doğduğunu öne sürüyordu, çünkü aşırı derecede çoğalan (üretici tohumu üreten) kan, aşırı miktarda tohum üretilmesine, bir *complexio venerea*'ya[1] yol açıyor, kadında ve erkekte yoğun bir birleşme isteği yaratıyordu. Beynin orta karıncığının arkasında yer alan bir değerlendirme özelliği vardır (bu da nesi, diye sordum kendi kendime); bunun amacı, nesnelerin içindeki duyularla algılanamayan yönelimleri algılamaktır; duyularla algılanan nesneye yönelik istek gereğinden güçlü olursa, bu değerlendirme yetisi allak bullak olur ve yalnızca sevilen insanın imgesiyle beslenir; o zaman tüm ruhu ve bedeni bir ateş kaplar, insan bir hüzünlenir bir neşelenir, çünkü (umutsuzluk anlarında bedenin en derin yerlerine inen ve deriyi donduran) ısı sevinç anlarında yüzeye çıkar, yüzü yalazlandırır. Arnaldo'nun önerdiği sağaltma yöntemi, sevilen nesneye kavuşma inancının ve umudunun yitirilmesine çalışmaktan, böylece düşüncenin ondan uzaklaşmasını sağlamaktan ibaretti.

Öyleyse ben iyileştim ya da iyileşme yolundayım, dedim kendi kendime, çünkü düşüncelerimin nesnesini yeniden görme, görsem bile ona kavuşma, kavuşsam da ona yeniden sahip olma, ona yeniden sahip olsam bile rahiplik durumum ve ailemin durumunun bana yüklediği görevlerden ötürü, onu yanımda tutma umudum çok azdı, hatta hiç yoktu... Kurtuldum, dedim kendi kendime ve kitabı kapattım, kendime çekidüzen verdim; tam o sırada William içeri giriyordu. Gizi (daha önce anlattı-

1. (Lat.) Cinsel sevi. (Ç.N.)

ğım gibi) çözülmüş olan labirente doğru gezimizi sürdürdük ve o an için saplantımı unuttum.

Görüleceği gibi, kısa bir süre sonra bu saplantıya yeniden yakalanacaktım, ama (ne yazık ki!) çok daha değişik koşullar altında.

Dördüncü gün

GECE

Salvatore acıklı bir biçimde Bernardo Gui tarafından görülüyor, Adso'nun sevdiği kız büyücülük suçuyla yakalanıyor ve herkes eskisinden daha da mutsuz ve kaygılı yatmaya gidiyor.

Tam yemekhaneye geri dönüyorduk ki, mutfak yönünden gelen bağrışmalar işittik ve belli belirsiz ışık çakıntıları gördük. William hemen lambayı söndürdü. Duvarlara tutuna tutuna mutfağa açılan kapıya yaklaştık; sesin dışarıdan geldiğini anladık, ama kapı açıktı. Sonra sesler ve ışıklar uzaklaştı, biri hızla kapıyı çarptı. Tatsız bir şeyin ön belirtisi olan büyük bir gümbürtü işitildi. Çabucak kemik mezarlığından geçip boşalmış olan kilisede yeniden ortaya çıktık; güney kapısından dışarı çıktık; avluda meşalelerin parıltısını gördük.

Yaklaştık; o kargaşalıkta yatakhaneden ya da hacılar konukevinden çıkıp olay yerine varmış olan birçokları gibi biz de dışarı fırlamıştık. Okçuların, gözlerinin akı gibi apak olmuş Salvatore'yle ağlamakta olan bir kadını sımsıkı tutmakta olduklarını gördük. Yüreğim sıkıştı: Oydu, düşüncelerimin kızı. Beni görünce tanıdı; yalvaran, umarsız bir bakışla baktı bana. Atılıp onu kurtarmak için bir dürtü duydum, ama William kulağıma hiç de

sevecen olmayan azarlar fısıldayarak beni tuttu. Şimdi rahipler ve konuklar her yandan koşuşuyorlardı.

Başrahip geldi, Bernardo Gui geldi, okçuların yüzbaşısı ona kısaca bilgi verdi. Olanlar bunlardı işte.

Sorgucunun buyruğuyla okçular gece tüm yapılar bütününde devriye geziyorlardı; ana kapıdan kiliseye giden yola, bahçelerin bulunduğu bölgeye ve *Aedificium*'un önyüzüne özel bir dikkat gösteriyorlardı. (Niçin, diye sordum kendi kendime; sonra anladım: Çünkü açıkça görülüyordu ki Bernardo, hizmetçi ve aşçılardan, geceleri manastırın dış duvarlarıyla mutfak arasında gidip gelmeler olduğunu öğrenmişti; ne yazık ki, belki de tam olarak bunlardan kimin sorumlu olduğunu bilmiyordu; belki budala Salvatore niyetini bana açıkladığı gibi, mutfakta ya da ambarlarda bir zavallıya da bundan söz etmiş, o da bunu, öğleden sonraki soruşturmadan korkuya kapılıp yem olarak Bernardo'ya aktarmıştı.) Karanlıkta sis içinde sakınımla dolaşırken, okçular sonunda Salvatore'yi yanındaki kadınla birlikte, mutfak kapısının önünde ipe sapa gelmez şeyler söylerken bulmuşlardı.

"Bu kutsal yerde bir kadın ha! Hem de bir rahiple birlikte!" dedi sert bir sesle Bernardo, Başrahip'e dönerek. "Yüce Efendimiz," diye sürdürdü, "eğer yalnızca erdenlik andının çiğnenmesi söz konusu olsaydı, bu adamı cezalandırmak sizin yetkinize girerdi. Ama bu iki sefil insanın davranışlarının tüm konukların gönenciyle bir ilgisi olup olmadığını henüz bilmediğimiz için, önce bu gizemi aydınlatmalıyız. Buraya bak, sefil adam." Salvatore'nin gizlemeye çalıştığı açık seçik görünen çıkını göğsünden kaptı. "Bunun içinde ne var?"

Ben biliyordum: bir bıçak, çıkın açılır açılmaz çılgın gibi miyavlayarak kaçan bir kara kedi ve daha şimdiden kırılmış, yapış yapış, benden başka herkese kan ya da safra ya da pis bir madde gibi görünen iki yumurta. Salva-

tore mutfağa girip kediyi öldürerek gözlerini oymak üzereydi; kim bilir ne sözler vererek kızı kendisiyle birlikte gitmeye razı etmişti. Ne söz verdiğini ben hemen anladım. Okçular, pis pis gülmeler, açık saçık sözler arasında kızın üstünü aradılar; ölmüş, ama henüz yolunmamış bir horoz buldular. Kötü bir talih eseri, tüm kedilerin kara göründüğü gecede horoz da tıpkı kedi gibi kara görünüyordu. Bense zavallı aç yaratığı kandırmak için daha fazlasına gerek olmadığını düşünüyordum; zaten dün gece o değerli öküz yüreğini de (üstelik bana olan aşkından!) bırakıp gitmişti...

"Ooo!" diye bağırdı Bernardo, büyük bir ilgiyle. "Kara bir kedi ve kara bir horoz... Bu teçhizatı bilirim ben..." Oradakiler arasında William'ı seçti: "Siz de biliyorsunuz, değil mi, William Birader? Üç yıl önce, Kilkenny'de, şu kız, kendisine bir kara kedi biçiminde görünen bir şeytanla ilişkide bulunduğunu söylediğinde siz orada sorgucu değil miydiniz?"

Üstadım korkaklığından ötürü susuyormuş gibi geldi bana; kolunu yakalayıp onu sarstım, umutsuzca fısıldadım: "Yemek için olduğunu söylesenize ona..."

Kolunu kurtarıp nazik bir biçimde Bernardo'ya döndü: "Sonuçlara varmanız için benim eski deneylerime gereksiniminiz olduğunu sanmıyorum," dedi.

"Yo, hayır, çok daha yetkili tanıklar var," diye gülümsedi Bernardo. "Bourbon'lu Stephanus, Kutsal Ruh'un yedi erdemi üstüne yazdığı incelemede anlatır: Aziz Domingo, Fanjeaux'da, sapkınlar aleyhinde vaaz verdikten sonra bazı kadınlara o zamana dek hizmet etmiş oldukları efendilerini göreceklerini açıkladı. Birden kadınların arasına iri bir köpek büyüklüğünde korkunç bir kedi fırladı; alev alev yanan kocaman gözleri, göbeğine dek inen kanlı bir dili, ne yana döndürürse döndürsün, dolaştıkça, Şeytan'a tapanların, bu arada Templier şövalyelerinin

toplantıları sırasında, her zaman öpme alışkanlığında oldukları o anüse yaraşır biçimde, tüm anüslerden daha pis kokulu olan arkasının iğrençliğini gösteren yukarı doğru dimdik kısa bir kuyruğu vardı. Kadınların çevresinde bir saat dönendikten sonra kilise çanının ipine sıçradı, ardında pis kokulu dışkısını bırakarak ta tepeye dek tırmandı. Kedi, Alanusde Insulis'e göre, içinde Lucifer'in vücut bulduğuna inandıkları için gerisini öptükleri bu hayvandan ötürü adlarını *catus*'tan[1] alan Katharosçuların gözde hayvanı değil midir? Hem, bu iğrenç davranış, *De legibus*'ta La Verna'lı William tarafından da doğrulanmamış mıdır? Sonra, Albertus Magnus da, kedilerin gizil güçlü şeytanlar olduklarını söylemez mi? Saygıdeğer Jacques Fournier Birader, Carcassone'lu sorgucu Geoffrey'nin, ölüm döşeğinde, ölünün artıklarını alaya almak isteyen şeytanlardan başka bir şey olmayan iki kara kedinin belirdiğini anımsatmaz mı?"

Rahipler arasında bir yılgınlık mırıltısı dolaştı; birçokları haç çıkardılar.

"Başrahip Efendimiz, Başrahip Efendimiz," diyordu Bernardo bu arada, erdemli bir tavırla, "belki de saygıdeğer Efendimiz, günahkârların bu araçlarla ne yaptıklarını bilmiyorsunuz! Ama ben iyi biliyorum, Tanrı esirgesin! Alabildiğine kötü kadınların kendi cinslerinden kimselerle, gecenin en karanlık saatlerinde kara kedileri, kendilerinin de yadsıyamadıkları mucizeler yaratmak için kullandıklarını gördüm: Bazı hayvanlara binerek geceye sığınıp kösnül karabasanlara dönüşmüş kölelerini artlarında sürükleyerek çok uzaklara gidiyorlardı... Şeytan, horoz ya da kapkara bir başka hayvan biçiminde onlara görünür, hatta onunla –bana nasıl diye sormayın– yatar-

1. (Lat.) Kedi. (Ç.N.)

lar bile. Daha kısa bir süre önce, Efendimiz Papa'nın canına kıymak için, bu tür kara büyüyle tılsımlı içkiler ve merhemler hazırlandı, yemeklerine zehir kondu. Papa ancak olağanüstü takılarla donandığı için kendini koruyabildi ve zehri tanıyabildi, çünkü yılan dili biçimindeki bu takılardaki görkemli zümrüt ve yakutlar, yiyeceklerin içinde zehir bulunduğunu kutsal güç sayesinde ortaya çıkarmaya yarıyorlardı. Tanrı'ya şükür Fransa kralı bu çok değerli dillerden tam on bir tane armağan etmişti ona; böylece Efendimiz Papa ölümden kurtulabildi! Papa'nın düşmanlarının sayısının daha çok olduğu doğrudur, on yıl önce tutuklanmış olan sapkın Bernard Délicieux hakkında neler öğrenildiğini herkes bilir: Evinde kara büyü kitapları bulunmuştu; en aşağılık sayfalarına, düşmanlara zarar vermek için mumdan heykelciklerin yapılışına ilişkin tarifeleri kapsayan notlar yazılmıştı. İnanır mısınız? Evinde, Papa'nın imgesini yansıtan, gövdesinin can damarları kırmızı halkalarla çevrili, hayran olunacak bir ustalıkla yapılmış heykelcikler bile bulundu; herkes bilir ki bir ipe asılmış böyle bir heykelcik bir aynanın önüne konur, sonra bu can damarları iğnelerle delinir, sonra da... Ah, bu iğrenç işlemler üstünde niçin duruyorum? Papa kendisi, daha geçen yıl, *Super illus specula* buyruğunda bunlardan söz etmiş, onları betimlemiş ve mahkûm etmişti. Gerektiği gibi inceleyebilmemiz için, umarım bu zengin kitaplığınızda bu buyruğun bir kopyası vardır..."

"Var var," diye heyecanla doğruladı Başrahip büyük bir üzüntüyle.

"Güzel," diye sözünü bağladı Bernardo. "Olay daha şimdiden açık görünüyor bana. Baştan çıkarılmış bir rahip, bir büyücü, çok şükür gerçekleşmemiş bir büyü. Amaç nedir? Öğrenmemiz gereken bu; bunu öğrenmek için de birkaç saatlik uykumu feda etmeye hazırım. Za-

tıâlileri bana bu adamın kapatılabileceği bir yer vermek lütfunda bulunurlar mı?.."

"Bodrumda demircilerin işliğinde hücrelerimiz var," dedi Başrahip, "bir şans eseri olarak çok seyrek kullanılıyor; yıllardır boş duruyorlar..."

"Şans ya da şanssızlık," dedi Bernardo. Sonra okçulara kendilerine yol gösterecek birini bulmalarını ve iki tutukluyu ayrı ayrı hücrelere koymalarını, adamı, Bernardo'nun az sonra aşağıya inip onu sorguya çekerken yüzünü iyi görebileceği bir biçimde, duvara gömülü halkalara iyice bağlamalarını buyurdu. "Kıza gelince," diye ekledi, "kim olduğu açık; onu bu gece sorguya çekmeye değmez. Büyücü olarak yakılmadan önce onu bekleyen başka duruşmalar var. Eğer büyücüyse kolay konuşmayacaktır. Ama belki rahip" (kendisine son bir şans tanıdığını anlatmak istercesine tir tir titreyen Salvatore'ye gözlerini dikti), "gerçeği anlatarak ve suç ortaklarını ele vererek hâlâ tövbe edebilir," diye ekledi.

Rahiple kızı sürükleyerek götürdüler; biri suskun, yıkık, neredeyse ateşli; öteki ağlıyor, tekmeler atıyor, mezbahaya götürülen bir hayvan gibi böğürüyordu. Ama ne Bernardo, ne okçular ne de ben, köylü diliyle ne söylediğini anlamıyorduk. Ne denli bağırıp çağırırsa çağırsın, dilsiz gibiydi. Öyle sözcükler vardır ki bize güç verir; öyleleri de vardır ki bırakılmışlığımızı daha da artırır; Efendimizin, bilginin ve erkin evrensel diliyle kendilerini dile getirme yeteneği bağışlamadığı basit insanların kaba sözcükleri bu türdendir.

Bir kez daha onun ardından gitmeye davrandım; bir kez daha William yüzünün kesin ifadesiyle beni engelledi. "Kımıldama, budala," dedi, "kızın işi bitik; yanık et o artık."

Bir çelişik düşünceler karmaşası içinde gözlerimi kıza dikmiş, sahneyi ürküntüyle izlerken, omzuma birinin do-

kunduğunu duydum. Neden bilmem, daha arkama dönüp bakmadan Ubertino'nun dokunuşunu tanıdım.

"Büyücüye bakıyorsun, değil mi?" diye sordu bana. Yaşantımı bilmesinin olanaksız olduğunu biliyordum; bu nedenle, salt o korkunç insancıl duyguları anlama sezgisiyle bakışımın yoğunluğunu yakaladığı için böyle söylemişti.

"Hayır..." diye savundum kendimi, "ona bakmıyorum... yani belki de bakıyorum, ama o büyücü değil... büyücü olup olmadığını bilmiyoruz, belki de suçsuzdur..."

"Güzel olduğu için bakıyorsun ona. Güzel, değil mi?" diye sordu olağanüstü bir sıcaklıkla, kolumu sıkarak. "Eğer ona güzel olduğu için bakıyorsan ve heyecanlanıyorsan (heyecanlandığını biliyorum, çünkü ona yüklenen suç onu senin için daha da çekici kılıyor); eğer ona bakıyor ve istek duyuyorsan, bu bile yeter onun büyücü olmasına. Uyanık ol, oğlum... Bedenin güzelliği deriyle sınırlıdır. İnsanlar derinin altında ne olduğunu görebilselerdi, Boeotia'lı vaşağın başına geldiği gibi, kadınları görünce tir tir titrerlerdi. Bütün bu güzellik, balgam, kan, sıvı ve safradan oluşur. Burun deliklerinin, boğazın, karnın içinde nelerin saklı olduğunu düşünürsen, pislikten başka bir şey bulamazsın. Balgama ya da gübreye parmak uçlarıyla bile dokunmak insanı tiksindirirken, o gübreyle dolu çuvalı kucaklamayı nasıl isteyebiliriz?"

İçimden kusmak geldi. Artık bu sözcükleri dinlemek istemiyordum. Üstadım yardımıma koştu; bu sözleri o da işitmişti. Sertçe Ubertino'ya yaklaştı, kolunu yakalayıp kolumdan çekti.

"Yeter, Ubertino," dedi. "Az sonra o kızcağıza işkence yapılacak, sonra da yakılacak. Tıpkı senin dediğin gibi, balgama, kana, sıvı ve safraya dönüşecek. Ama, derisinin altındaki, Efendimizin o deriyle korunmasını ve süslenmesini istediği şeyi kazıyıp çıkaracak kimseler, bizim gibi

insanlar olacak. Hem, ilk madde bakımından, sen ondan daha iyi değilsin. Bırak çocuğu."

Ubertino allak bullak oldu. "Belki de günah işledim," diye mırıldandı. "Kuşkusuz günah işledim. Bir günahkâr başka ne yapabilir?"

Şimdi herkes olay hakkında konuşarak gene içeri giriyordu. William, kısa bir süre, ona ne düşündüğünü soran Michele'nin ve öteki Minoritlerin yanında kaldı.

"Bernardo'nun elinde bir koz var şimdi, iki anlama da gelse. Manastırda, Avignon'da, Papa'ya karşı yapılmış olan şeyleri yapan kara büyücüler dolaşıyor. Kuşkusuz bu bir kanıt değil; her şeyden önce de, yarınki toplantıyı baltalamak için kullanılamaz. Bu gece, o aşağılık adamdan başka ipuçları elde etmeye çalışacak, ama bunlardan hemen yarın sabah yararlanmayacağından eminim. Onları yedekte saklayıp ileride tartışmaların gidişi hoşuna gitmeyecek bir yön alırsa, bunu engellemek için yararlanacak onlardan."

"Bize karşı kullanılabilecek bir şey söyletebilir mi ona?" diye sordu Cesenà'lı Michele.

William kararsızdı: "Umarım söyletemesin," dedi. Salvatore, kendisinin ve kilercinin geçmişi hakkında bize anlatmış olduklarını Bernardo'ya da anlatacak, geçici de olsa Ubertino'yla ilişkileri konusunda bir imada bulunacak olursa, oldukça can sıkıcı bir durumun doğabileceğini fark ettim.

"Ne olursa olsun, olayların gelişmesini bekleyelim," dedi William, serinkanlılıkla. "Hem zaten, Michele, her şey önceden kararlaştırıldı. Ama sen denemek istiyorsun."

"İstiyorum," dedi Michele, "Tanrı bana yardım edecektir. Aziz Francesco hepimizin yardımcısı olsun."

"Amin," diye karşılık verdiler hepsi de.

"Belli olmaz," oldu, William'ın saygısızca yorumu. "Eğer Papa haklıysa, Aziz Francesco belki de bir yerde,

Efendimizle yüz yüze gelmeksizin onun yargısını bekliyordur."

"Sapkın Johannes'e lanet olsun!" diye Caffa Psikoposu Jerome'un homurdandığını işittim. "Bizi şimdi azizlerin yardımından da yoksun bırakırsa, sonumuz nice olur, biz zavallı günahkârların?"

BEŞİNCİ GÜN

Beşinci gün
TANSÖKÜMÜ

İsa'nın yoksulluğu kardeşçe tartışılıyor.

Geceki olaylardan sonra yüreğim binbir acıyla kıvranarak beşinci günün sabahı, tansökümü ayini çanları çalarken kalktım; William beni sarsarak, az sonra iki heyetin toplanacağını anımsatıyordu. Dışarı baktım, ama hiçbir şey göremedim. Bir gün önceki sis, ovayı baştan başa kaplayan sütümsü bir örtüye dönüşmüştü.

Dışarı çıkar çıkmaz, manastırı daha önce hiç görmediğim gibi gördüm; yalnızca belli başlı birkaç yapı, kilise, *Aedificium*, toplantı salonu uzaktan seçilebiliyordu; belli belirsiz, gölgeler gibi de olsa; geri kalan yapılarsa ancak birkaç adım yakından görülebiliyordu. Nesnelerin ve hayvanların biçimleri, sanki ansızın boşluktan çıkıyormuş gibiydi; insanlar sisin içinden önce hortlaklar gibi boz renkli beliriyor, sonra yavaş yavaş ve ancak güçlükle tanınabiliyorlardı.

Kuzey ülkelerinde doğduğum için bu havanın yabancısı değildim; başka bir zaman olsa, doğduğum yerin ovalarını ve şatolarını tatlılıkla anımsatırdı bana. Ama o sabah havanın durumu acı bir biçimde ruhsal durumuma yakın görünüyordu; sabah uyandığımda duyduğum hüzün toplantı salonuna yaklaştıkça yavaş yavaş çoğaldı.

Yapıya birkaç adım kala, kim olduğunu hemen anlayamadığım birinden ayrılmak üzere olan Bernardo'yu gördüm. Sonra, yanından geçerken onun Malachi olduğunu anladım. Suçüstü yakalanmak istemeyen biri gibi çevresine bakınıyordu.

Beni tanımadı ve uzaklaştı. Merakla Bernardo'yu izledim; belki de Malachi'nin verdiği kâğıtlara göz gezdirdiğini gördüm. Toplantı salonunun eşiğinde, elinin bir devinimiyle, yakında duran okçuların başını çağırdı ve ona bir şeyler fısıldadı. Sonra içeri girdi. Ben de arkasından.

Buraya ilk kez ayak basıyordum; dışarıdan bakıldığında, boyutları gösterişsiz, biçimi özentisizdi; belki de bir yangında kısmen yakılmış eski bir manastır kilisesinin kalıntıları üstünde kısa bir süre önce yapılmış olduğunu fark ettim.

İçeri girerken, yeni biçimde, sivri kemerli, süssüz, üstünde renkli camdan bir penceresi olan bir kapının altından geçiliyordu. Ama içeride, eski bir giriş nefinin kalıntıları üstünde sonradan yapılmış bir avluda buluyordunuz kendinizi. Önde, eski biçimde yapılmış, olağanüstü güzellikte yontulmuş, yarımay biçiminde alınlıklı bir kapı daha vardı. Şimdi yok olmuş eski kilisenin kapısı olmalıydı bu.

Yontular aynı ölçüde güzel, ama sonradan yapılmış kiliseninkiler gibi tedirgin edici değildi. Burada da, alınlığın üstünde, tahtta oturmuş bir İsa vardı; iki yanında, çeşitli durumlarda ve ellerinde çeşitli nesneler tutan, ondan, dünyanın dört bir yanına gidip tüm insanlar arasında İncil'i yayma görevini almış olan on iki havari. İsa'nın başının üstünde, on iki panelden oluşan kemerin içinde ve İsa'nın ayakları dibinde, artsız aralıksız bir heykelcikler dizisi içinde, iyi haberi almaya yazgılı dünya halkları yansıtılıyordu. Giysilerinden, İbranileri, Kapadokyalıları, Arapları, Hintlileri, Frigyalıları, Bizanslıları, Ermenileri,

İskitleri, Romalıları tanıdım. Ama bunların yanı sıra, on iki panelli kemerin üstünde bir kemer oluşturan otuz yuvarlak içinde, yalnızca Physiologos'un ve gezginlerin açık seçik olmayan yazılarında değindikleri bilinmeyen dünyalarda yaşayanlar da vardı. Çoğu bana yabancıydı; bazılarını tanıdım. Örneğin, iki ellerinde altışar parmak bulunan hayvanlar, ağaçların özleriyle kabukları arasında oluşan kurtçuklardan doğma kır tanrıları, denizcileri baştan çıkaran, kuyrukları pul pul denizkızları, yer altında mağaralar kazarak kendilerini güneşin yakıcılığına karşı koruyan kapkara Etiyopyalılar, belden yukarısı insan, belden aşağısı eşek olan santorlar, bir kalkan büyüklüğünde tek gözleri olan sikloplar, başı ve göğsü bir genç kızınki gibi, karnı bir dişi kurdun karnı, kuyruğu yunusbalığının kuyruğu gibi olan Scilla, bataklıklarda ve Epigmagrides Irmağı'nda yaşayan kıllı Hintliler, havlamadan tek sözcük bile söylemeyen köpek başlılar, tek bacakları üstünde hızla koşan ve güneşten korunmak istedikleri zaman kocaman ayaklarını tıpkı bir şemsiye gibi açan *sciopod*'lar, ağızsız, burunlarıyla soluk alan ve yalnızca havayla yaşayan Yunanistanlı astomatlar, sakallı Ermeni kadınları, pigmeler, başsız doğan, karınlarında ağızları, omuzlarında gözleri olan, bazılarının *blemmi* de dedikleri *epistigi;* boyları üç metreyi aşan, saçları topuklarına dek inen, omurgalarının bitiminde bir inek kuyruğu olan, deve gibi toynaklı Kızıldenizli dişi canavarlar, topukları arkaya dönük, bu yüzden de ayak izlerine bakarak onları izleyenin gideceği yere değil, hep başladığı yere vardığı canavarlar, üç başlı insanlar, gözleri lamba gibi ışık saçan adamlar, gövdeleri insan gövdesi, başları çok çeşitli hayvanların başları olan, Kirke Adası'nda yaşayan canavarlar...

Kapının üstünde bunların ve başka olağanüstü yaratıkların yontuları vardı. Ama bunların hiçbiri tedirginlik uyandırmıyordu insanda, çünkü yeryüzünün kötülükle-

rini ya da cehennemin işkencelerini simgelemek için yapılmamışlardı; tersine iyi haberin tüm bilinen dünyaya ulaştığı, bilinmeyen dünyaya yayılmakta olduğu gerçeğinin kanıtlarıydı bunlar; kapı, bunlar için, görkemli evrenselliğinin muştucusuydu.

Bu eşiğin ötesinde, İncil'in karşıt yorumlarından ötürü birbirlerine düşman olmuş adamların bugün belki de görüş ayrılıklarını uzlaştırmayı başaracakları toplantı için iyi bir alamet, diye düşündüm. Hıristiyanlık tarihi için böylesine önemli olayların yer alacağı bir sırada, kişisel sorunlarımdan ötürü acı çektiğim için güçsüz bir günahkâr olduğumu söyledim kendi kendime. Alınlığın taşında doğrulanan yüce barış sözünün yanında benim acılarımın ne denli önemsiz kaldığını gördüm. Güçsüzlüğüm için Tanrı'dan beni bağışlamasını diledim; eşikten daha erinçli atladım.

İçeri girer girmez, iki heyetin tüm üyelerinin yarım daire biçiminde konmuş bir dizi sırada karşı karşıya oturduklarını gördüm; iki tarafı birbirinden, başında Başrahip'le Bertrando'nun oturdukları bir masa ayırıyordu.

Not almak için kendisini izlediğim William, Michele'nin adamları ve Avignon Sarayı'ndan öteki Fransiskenlerin bulundukları Minoritlerin tarafına oturttu beni, çünkü toplantının İtalyanlarla Fransızlar arasında bir düello değil, tümü de Papalık Sarayı'na sağlam bir Katolik bağıyla birleşmiş olan, Fransisken Kuralı'nı destekleyenler ve onları eleştirenler arasında bir tartışma olması gerekiyordu.

Cesenà'lı Michele'nin yanında Perugia Ruhani Meclisi'ne katılmış olan Akitanya'lı Arnaldo, Newcastle'lı Hugh ve Rahip William Alnwick vardı; sonra Caffa Piskoposu ve Berengario Talloni, Bergamo'lu Bonagrazia ve Avignon Sarayı'ndan başka Minoritler geliyordu. Karşı tarafta Avignon mezunu Lawrence Decoin, Padova Pis-

koposu ve Paris'te tanrıbilimci olan Jean d'Anneaux oturuyorlardı. Bernando Gui'nin yanında, suskun ve düşünceli, İtalya'da Giovanni Dalbena diye anılan, Dominiken Jean de Baune vardı. William'ın söylediğine göre, bu adam yıllarca önce Narbona'da sorgucuymuş; orada birçok Beghini ve Pinzocheri'yi yargılamış; ama İsa'nın yoksulluğuna ilişkin bir yargıyı suçlayınca, kentin manastırında lektör olan Berengario Talloni ona başkaldırmış ve Papa'ya başvurmuş. Johannes o sırada bu konuda kararsızmış; bu nedenle her ikisini de tartışmak üzere sarayına çağırtmış; hiçbir sonuca varamamışlar. Böylece, kısa bir süre sonra, Fransiskenler Perugia Ruhani Meclisi'nde daha önce sözünü ettiğim tavrı almışlar. Son olarak, Avignon'luların yanında, aralarında Alborea piskoposunun da bulunduğu daha başkaları da vardı.

Oturum Abbone tarafından açıldı. Abbone, bu fırsattan yararlanak son olayları özetledi. Efendimizin doğumundan sonra 1322 yılında, Cesenà'lı Michele'nin başkanlığında Perugia'da toplanan Minoritler Genel Kurulu'nun, İsa'nın kusursuz bir yaşam örneği vermek, havarilerinin de onun öğretisine uymak için, ister mal varlığı ister erk olsun, ortaklaşa hiçbir şeye sahip olmadıklarını ve bu gerçeğin, kutsal kitapların çeşitli bölümlerinden çıkarsandığı gibi, Katolik inanç ve öğretisinin özünde bulunduğunu, olgun ve bağlılık dolu bir kararlılıkla ortaya koymuşlardı. Viyana Danışma Kurulu da 1312'de bu gerçeği benimsemiş, Papa Johannes'in kendisi, 1317'de, Minoritlerin durumuna ilişkin *quorundam exigit* diye başlayan buyruğunda, bu Kurul'un kararlarını azizce oluşturulmuş, aydınlık, sağlam ve olgun diye yorumlamıştı. Ama, ertesi yıl papa, *Ad conditorem canonum* buyruğunu çıkarmıştı; Bergamo'lu Bonagrazia Birader, bu kararnamenin tarikatının çıkarlarına aykırı olduğunu öne sürerek Papalığa başvurmuştu; bunun üzerine Papa kararnameyi

asılı bulunduğu Avignon'un büyük kilisesinin kapısından indirmiş ve birkaç yerini değiştirmişti. Ama gerçekte kararnameyi daha da sertleştirmişti; hemen ardından Bonagrazia Birader'in bir yıl tutuklanması bunun kanıtıdır. Papalığın sert tutumu konusunda kuşkuya yer yoktu; çünkü aynı yıl Perugia Meclisi'nin tezlerini kesinlikle mahkûm eden o çok ünlü *Cum inter nonnullos*'u çıkardı."

Bu noktada, Kardinal Bertrando, incelikle Abbone'nin sözünü keserek 1324'te, işleri karıştırmak ve Papalığa sorun çıkarmak için Bavyeralı Ludwig'in, nasıl Sachsenhausen bildirisiyle işe karıştığını, bu bildiride, hiçbir sağlam neden yokken, Perugia'nın tezlerinin benimsendiğinin ("Üstelik," diye vurguladı Bertrando ince bir gülümseyişle, "İmparator'un kendisinin hiç de uygulamadığı bir yoksulluğu böylesine coşkuyla alkışlaması anlaşılır bir şey değildi"), Ludwig'in, Efendimiz Papa'ya karşı çıktığının, onu, *inimicus pacis*[1] diye nitelendirdiğinin, skandallar ve anlaşmazlıkları körükleme eğiliminde olduğunu söylediğinin ve sonunda ondan sapkın, hatta sapkınlığa önayak olan biri diye söz ettiğinin anımsanması gerektiğini söyledi.

"Hiç de değil," diye araya girmeye çalıştı Abbone.

"Özde öyleydi," dedi kuru bir sesle Bertrando. Sonra Efendimiz Papa'yı, "*Quia quarondum!*" buyruğunu çıkarmak ve sonunda Cesenà'lı Michele'yi sert bir biçimde huzuruna çağırmak zorunda bırakan şeyin, kesinlikle İmparator'un bu işe yersiz olarak karışması olduğunu ekledi. Michele hasta olduğunu öne sürerek –bundan kimse kuşkulanmıyordu– bağışlanmasını dileyen mektuplar gönderdi ve kendi yerine Giovanni Fidanza Birader'le Perugia'dan Umile Custodia Birader'i yolladı.

1. (Lat.) Barış düşmanı. (Ç.N.)

Ancak, dedi Kardinal, Perugia'lı Papa yanlıları Papa'ya, Michele Birader'in hastalıktan çok uzak olduğunu, Bavyera'lı Ludwig'le haberleştiğini bildirmişlerdi. Ne olursa olsun, olan olmuştu ve şimdi Michele çok iyi ve dingin görünüyordu ve kendisini Avignon'da bekliyorlardı. Ancak, diye itiraf ediyordu Kardinal, her iki taraftan akıllı adamların şimdi yaptıkları gibi, Michele'nin sonradan Papa'ya ne söyleyeceğini önceden tartmak daha iyiydi, çünkü herkesin amacı, işleri alevlendirmek değil, sevecen bir babayla ona bağlı oğulları arasında var olması için hiçbir neden olmayan ve o zamana değin yalnızca, ister İmparator'la olsun, ister onların vekilleri, Kutsal Ana Kilise'yle hiçbir ilişkileri olmayan çağımızın laik insanlarının karışmasıyla körüklenmiş olan bir anlaşmazlığı kardeşçe çözmekti.

O zaman Abbone söze karıştı ve bir Kilise adamı ve Kilise'nin çok şey borçlu olduğu bir tarikata bağlı bir rahip olmasına karşın (yarım dairenin her iki yanından da bir saygı mırıltısı işitildi), gene de, Baskerville'li William Birader'in daha sonra açıklayacağı birçok nedenden ötürü, İmparator'un bu tür sorunlara yabancı kalması görüşünde olmadığını söyledi. Ama, diye sürdürdü Abbone, görüşmelerin birinci bölümünün, Papa'nın elçileriyle, bu toplantıya katılmakla Papa'nın en bağlı oğulları olduklarını gösteren Aziz Francesco'nun oğullarının temsilcileri arasında yapılması gene de doğru olacaktı. Bunun için Michele'yi ya da onun adına konuşacak her kimse onu, Avignon'da nasıl bir tavır almayı düşündüğünü açıklamaya çağırdı.

Michele, aynı Papa'nın 1322 yılında kendisinden yoksulluk sorunu konusunda kapsamlı bir rapor istemiş olduğu Casale'li Ubertino'nun o sabah aralarında bulunmasından büyük sevinç ve heyecan duyduğunu söyledi. Ancak Ubertino, herkesin onda gördüğü açıklık, bilgi ve

tutkulu inançla artık değişmez bir biçimde Fransisken tarikatının görüşleri olan görüşlerin başlıca noktalarını en iyi özetleyebilirdi.

Ubertino ayağa kalktı ve daha konuşmaya başlar başlamaz, onun hem vaiz hem de saray mensubu olarak niçin böyle büyük bir heyecan uyandırdığını anladım. Heyecanlı el kol devinimleri, inandırıcı sesi, büyüleyici gülümseyişi, açık seçik ve tutarlı mantığıyla, konuştuğu sürece, dinleyicilerini kendine bağladı. Perugia'nın öne sürdüğü tezleri destekleyen nedenler üzerinde çok bilimsel bir konuşmaya başladı. Her şeyden önce, İsa'nın ve havarilerinin ikili bir durum içinde olduklarının kabul edilmesi gerekiyordu, çünkü Yeni Ahit kilisesinin önde gelen din adamlarıydılar, bu nedenle de, Havarilerin İşleri'nin dördüncü babında yazılı olduğu gibi, yoksullara ve kilise papazlarına vermek üzere, harcama ve dağıtma yetkisine sahiptiler. Ancak, ikinci olarak, İsa ve Havarileri, bu dünyayı tam anlamıyla küçümseyen bireyler olarak ele alınmalıdırlar. Bu bakımdan, iki türlü sahip olma ortaya konmaktadır; bunlardan biri laik ve dünyasaldır, insanın kendi iyeliğindeki şeyleri, onları almaya kalkışan birine karşı, İmparatorluk yargıcına başvurarak laik ve dünyasal anlamda savunması başka bir şeydir, ama İsa'yla havarilerinin nesnelere bu anlamda sahip olduklarını öne sürmek sapkınlıktır, çünkü Matta'nın söylediği gibi, her kim seni dava edip gömleğini almak isterse, üstündeki giysiyi de çıkarıp ona ver. Luka da farklı bir şey söylemiyor: Burada İsa her türlü yetkeyi ve hükmetmeyi yadsıyor ve havarilerinin de aynı şeyi yapmalarını buyuruyor; yine Matta'nın belirttiği gibi, Petrus, Efendimize, onu izlemek için her şeyi bıraktıklarını söyler, ama dünyasal şeylere, ortak kardeşçe iyilik amacıyla, bir başka biçimde de sahip olunabilir; bu biçimde, İsa ve öğrencileri, doğal nedenle, doğal hakla bazı nesnelere sahipti-

ler. Onun için de yalnızca giysileri, ekmek ve balıkları vardı ve Paulus'un Timoteos'a birinci mektubunda söylediği gibi: Yiyeceğimiz ve örtüneceğimiz var, mutluyuz. Ama, İsa ve Havarileri bu nesnelerin iyeliğine sahip değildiler, onları kullanıyorlardı; mutlak yoksullukları olduğu gibi kalıyordu. Bu, Papa II. Nicoleus tarafından "*Exiit qui seminat!*" buyruğuyla kabul edilmişti.

Bunun üzerine, karşı taraftan Jean d'Anneaux ayağa kalkarak, Ubertino'nun tutumunun kendisine, hem usa hem de Kutsal Betik'in doğru yorumuna aykırı göründüğünü söyledi. Çünkü, ekmek ve balık gibi kullanılarak tüketilen mallarda, basit bir kullanım hakkı ya da doğrudan kullanımdan söz edilemez; yalnızca tüketimden söz edilebilir; inananlar, ilkel kilisede sahip oldukları her şeye, Resullerin İşleri'nin ikinci ve üçüncü baplarından çıkarıldığı gibi Hıristiyan olmadan önce sahip oldukları biçimde sahiptiler; Kutsal Ruh'un yeryüzüne inmesinden sonra Havariler'in Yahudiye'de çiftlikleri vardı; mal varlığı olmadan yaşama andı, insanın yaşamak için gereksinim duyduğu şeyleri kapsamaz; öte yandan Petrus her şeyi bıraktığını söylerken, mal varlığını yadsımış olduğunu söylemek istemiyordu; Âdem nesnelere sahipti; efendisinden para alan uşak kuşkusuz onu ne kullanır ne de tüketir; Minoritlerin her zaman başvurdukları ve Minorit rahiplerinin işlerine yarayan şeyleri, onların mülkiyetine sahip olmaksızın yalnızca kullandıklarını ortaya koyan *Exiit qui seminat*'ın sözcükleri, kullanılarak tüketilmeyen şeylerden söz etse gerektir; gerçekten de, eğer *Exiit* tüketilen şeyleri içine alsaydı, olanaksız bir şeyi desteklemiş olurdu; doğrudan kullanım, hukuksal mülkiyetten ayırt edilemez; maddesel nesnelere, ona dayanılarak sahip olunan her insanca hak, kralların yasalarında bulunmaktadır; İsa bir ölümlü olarak ana rahmine düştüğü andan başlayarak tüm dünyasal mallara sahip oldu;

Tanrı olarak da, Baba'dan her şeyin evrensel denetimini aldı; o giysilerin, yiyeceklerin, haç parasının ve inançlıların sundukları şeylerin sahibiydi; eğer yoksul idiyse, mal varlığı olmadığı için değil, mal varlığının ürünlerini almadığı için yoksuldu, çünkü faiz alınmadıkça bir şeyin yalnızca hukuksal denetimine sahip olmak sahip olanı zengin kılmaz; son olarak *Exiit* başka şeyler söylemiş olsa bile Roma Papalığı, kendinden önce gelenlerin kararlarını geri alabilir.

Bu noktada, Caffa Piskoposu, Jerome Birader, sözcüklerinin uzlaşımcı görünmesine çalışmasına karşın sakalı öfkeden titreyerek hışımla ayağa kalktı. Bana oldukça karışık gelen kanıtlar öne sürmeye başladı. "Kutsal Peder'e ve kendime söyleyeceklerimi, kendisinin doğrulamasına sunuyorum, çünkü Johannes'in İsa'nın vekili olduğuna gerçekten inanıyorum; bu itirafımdan ötürü de Araplar tarafından yakalandım. Sözlerime, bir gün rahipler arasında, Melkisedek'in babasının kim olduğu konusunda çıkan tartışmada büyük bir bilginin anlattığı olaya değinerek başlayacağım. O zaman kendisine bu konuda soru sorulan Copes Birader başını salladı ve dedi ki: 'Yazıklar olsun sana Copes, çünkü sen yalnızca Tanrı'nın aramanı buyurmadığı şeyleri arıyorsun ve O'nun buyurduğu şeyleri savsaklıyorsun.' İşte, verdiğim örnekten kolayca çıkarsanabileceği gibi, İsa, Meryem Ana ve Havariler'in ne kişisel olarak ne de ortaklaşa hiçbir şeyleri olmadığı öylesine açıktır ki, İsa'nın aynı zamanda hem insan hem de Tanrı olmasını anlamak bundan daha az açık seçiktir, ama gene de, birincisinin doğruluğunu yadsıyan bir kimsenin ikincisini de yadsıması gerektiği açık görünüyor bana!"

Bunları üstünlük kazanmışçasına söyledi; William'ın gözlerini gökyüzüne kaldırdığını gördüm. Sanırım Jerome'un tasımını oldukça kusurlu bulmuştu; ona hak

vermemezlik edemem, ama Jean de Baune'un öfkeli ve aykırı savı bana daha da yanlış göründü; İsa'nın yoksulluğuna ilişkin her şeyi öne süren bir kimsenin gözle görüleni (ya da görülmeyeni) doğruladığını, oysa İsa'nın hem insan hem Tanrı oluşunun ancak inançla tanımlanabileceğini, bu nedenle de bu iki önermenin birbiriyle karşılaştırılamayacağını söyledi.

Jerome yanıtında, kendisine karşı çıkan adamdan daha da sertti: "Yok, hayır sevgili birader," dedi. "Bence tam tersi doğru, çünkü tüm Kutsal Betik'ler, İsa'nın yiyip içen bir insan olduğunu ve çok açık seçik mucizeleriyle onun aynı zamanda Tanrı olduğunu açıklıyorlar; bütün bunlar apaçık gözler önündedir."

"Büyücüler ve kâhinler de mucizeler yaratırlar," dedi Baune de kendini beğenmişçesine.

"Doğru," diye yanıtladı Jerome, "ama büyü sanatıyla yaparlar bunu. İsa'nın mucizelerini büyü sanatıyla gerçekleştirilen mucizelerle bir mi tutmak istiyorsunuz?" Topluluk böyle bir şeyi düşünemeyeceğini hoşgörüyle mırıldandı. "Ve son olarak," diye sürdürdü Jerome, artık zafere yakın olduğunu duyarak, "Poggetto kardinali hazretleri, İsa'nın yoksulluğuna inanmayı sapkınlık mı saymak istiyorlar – bu önerme ki, oğulları Fas'tan Hindistan'a giderek vaaz vermiş, kan dökmüş olan Fransisken tarikatı gibi bir tarikatın Kural'ının temelini oluşturur?"

"Pedro Hispano'nun[1] kutsal ruhu," diye mırıldandı William, "bizi sen koru."

"Çok sevgili birader," diye bağırdı o zaman Belbena, öne doğru bir adım atarak, "dilerseniz, biraderlerinizin kanından söz edin, ama aynı borcun öteki tarikatların dindar kişilerince de ödendiğini unutmayın..."

1. XXI. Johannes, papa (1276-77). (Y.N.)

"Kardinal hazretlerine saygım sonsuzdur," diye bağırdı Jerome, "ama hiçbir Dominiken kâfirlerle savaşırken ölmemiştir; oysa yalnızca benim zamanımda dokuz Minorit şehit edildi!"

O zaman, Alborea'nın Dominiken piskoposu yüzü kıpkırmızı ayağa kalktı: "Öyleyse, Minoritler Tărtăria'ya gelmeden önce, Papa Innocentius'un oraya üç Dominiken gönderdiğini kanıtlayabilirim!"

"A, öyle mi?" diye Jerome katıla katıla güldü. "Ben Minoritlerin seksen yıldır Tărtăria'da olduklarını, ülkenin her yerinde kırk kiliseleri bulunduğunu, Dominikenlerinse kıyıda yalnızca beş kiliseleri, topu topu da on beş rahipleri olduğunu biliyorum. Bu da sorunu çözer!"

"Hiçbir sorunu çözmez," diye bağırdı Alborea piskoposu, "çünkü tıpkı kancıkların encik doğurması gibi, Pinzocherolar üreten bu Minoritler her şeye sahip çıkıyorlar; şehitlerini öve öve bitiremiyorlar, ama tüm öteki dindarlar gibi güzel kiliseleri, giysileri var; tüm öteki dindarlar gibi mal alıp satıyorlar!"

"Hayır, efendim, hayır," diye onun sözünü kesti Jerome, "kendi adlarını alıp satmıyorlar onlar; papalığın vekilharçları aracılığıyla alıp satıyorlar; vekilharçların malları var, Minoritlerse yalnızca kullanıyorlar."

"Öyle mi?" dedi piskopos bıyık altından gülerek. "Peki, sen kaç kez araya vekilharçlar girmeden mal alıp sattın? Bazı çiftliklere ait öyle öyküler biliyorum ki!"

"Eğer öyle yapmışsam, yanlış davranmışım," diye çabuk çabuk onun sözünü kesti Jerome, "aldığımı tarikata devretmemek benim adıma bir güçsüzlük olmuş olabilir!"

"Saygıdeğer biraderler," diye söze karıştı Abbone o zaman, "bizim sorunumuz Minoritlerin yoksul olup olmadıkları değil, Efendimizin yoksul olup olmadığı..."

"Tanrım," diye yeniden sesini yükseltti Jerome, "bu konuda bıçak gibi keskin bir kanıtım var..."

"Aziz Francesco, oğullarını koru..." dedi William, güvensizce.

"Kanıt şu," diye sürdürdü Jerome, "ermiş pederlerin öğretisini bizden daha yakından bilen Doğululara Yunanlılar, İsa'nın yoksulluğuna kesinlikle inanıyorlar. Eğer bu sapkınlıklar ve ayrılıkçılar açık bir gerçeği böyle açıkça destekliyorlarsa, bizler onu yadsıyarak onlardan daha sapkın ve ayrılıkçı mı olmak istiyoruz? Bu Doğulular, içimizden bazılarının bu gerçeğe karşıt görüş öne sürdüğümüzü işitselerdi, onları taşa tutarlardı."

"Sen ne söylüyorsun?" diye alay etti Alborea piskoposu. "Bunun tam tersini söyleyen Dominikenleri niçin taşa tutmuyorlar öyleyse?"

"Orada kimse Dominikenleri görmemiş ki!"

Alborea piskoposu, yüzü mosmor, Jerome denen bu rahibin belki ancak on beş yıl Yunanistan'da kaldığını, oysa kendisinin çocukluğundan beri orada bulunduğunu söyledi. Jerome, Dominiken Alborea'nın Yunanistan'da bulunmuş olabileceğini, ama piskoposların güzel saraylarında lüks bir yaşam sürdüğünü, oysa bir Fransisken olan kendisinin orada on beş değil, yirmi iki yıl kaldığını ve Konstantinopolis'te İmparator'un huzurunda vaaz verdiğini söyleyerek yanıtladı onu. Bunun üzerine, Alborea, elinde koz kalmayınca, onu Minoritlerden ayıran boşluğu aşmaya çalışarak yüksek sesle, burada yineleme yürekliliğini bulamayacağım sözcüklerle, Caffa piskoposunun sakalını yolacağını ve erkekliğine kuşku düşürerek o sakalı kırbaç gibi kullanıp göze göz dişe diş yasasına göre onu cezalandıracağını söyledi.

Öteki Minoritler rahip kardeşlerini savunmak için koşup bir barikat oluşturdular; Avignon'lular Dominiken'e yardım eli uzatmayı yararlı buldular ve (Tanrım, oğullarının en iyilerine sen acı!) ardından Başrahip'le kardinalin boş yere yatıştırmaya çalıştıkları bir kahkaha

koptu. Bunu izleyen kargaşalıkta Minoritler ve Dominikenler birbirlerine çok ağır şeyler söylediler, sanki her biri Araplara karşı savaşan bir Hıristiyanmış gibi. Yerlerinde kalanlar, yalnızca, bir yanda William, öte yanda Bernardo Gui'ydi. William üzgün, Bernardo ise neşeli görünüyordu; sorgucunun dudağını kıvıran belli belirsiz gülümsemeye neşe denebilirse.

Alborea Caffa piskoposunun sakalını çekiştirirken, "İsa'nın yoksulluğunu ortaya koymak ya da yadsımak için öne sürülecek daha iyi bir kanıt yok mu?" diye sordum üstadıma.

"Ama her iki savı da doğrulayabilirsin, sevgili Adso," dedi William, "gene de hiçbir zaman İncil'e dayanarak İsa'nın giydiği, sonra da eskiyince belki de kaldırıp attığı gömleği malı sayıp saymadığını, sayıyorsa ne dereceye kadar saydığını kanıtlayamazsın. Hem ona bakarsan, Aquino'lu Tommaso'nun mal varlığı öğretisi biz Minoritlerinkinden daha da gözüpektir. Biz diyoruz ki: Hiçbir şeye sahip değiliz, her şeyi kullanıyoruz. O diyordu ki: Kendinizi malik sayın, ama sahip olduğunuz şeylerden yoksun olan biri varsa, ona da kullandırın; bunu iyilik olsun diye değil, görev olarak yapın. Ama sorun İsa'nın yoksul olup olmadığı değil, Kilise'nin yoksul olmasının gerekip gerekmediği. Yoksulluk bir saraya sahip olup olmamak da değil, daha çok dünyasal sorunlarda yargı yetkisini elde tutmak ya da yadsımak."

"Öyleyse," dedim, "İmparator'un, Minoritlerin yoksulluk konusunda söylediklerini böylesine tutmasının nedeni bu."

"Tastamam. Minoritler, Papa'ya karşı İmparator'un oyununu oynuyorlar. Ama Marsilio ve ben bunu iki yanlı bir oyun olarak görüyor, İmparatorluğun bizim görüşümüzü desteklemesini ve bizim insancıl yönetim fikrimize yardımcı olmasını istiyoruz."

"Sizden konuşmanız istenince bunu söyleyecek misiniz?"

"Söylersem görevimi yerine getirmiş olurum; görevim İmparatorluk tanrıbilimcilerinin düşüncelerini ortaya koymaktı. Ama söylersem görevimi başaramamış olurum, çünkü Avignon'da ikinci bir toplantı yapılmasını kolaylaştırmam gerekiyor; oysa Johannes'in bunları söylemek için benim oraya gitmeme razı olacağını sanmıyorum."

"Yani?"

"Yani iki karşıt güç arasında sıkışıp kaldım, hangi çuvaldan ot yiyeceğini bilmeyen bir eşek gibi. Sorun şu ki, daha zamanı gelmedi. Marsilio olanaksız bir dönüşüm için saçmalayıp duruyor, ama Ludwig, öncüllerinden daha iyi değil; şimdilik yalnızca Johannes gibi bir sefile karşı biricik kale olarak kalsa da. Belki de konuşmak zorunda kalacağım, eğer o zamana dek birbirlerini öldürmezlerse. Neyse Adso, bunların hepsini yaz; bugün olanlardan hiç olmazsa bir iz kalsın."

"Ya Michele?"

"Korkarım boşuna zaman yitiriyor. Kardinal, Papa'nın bir arabuluculuk istemediğini biliyor; Bernardo Gui toplantının başarısızlığa uğrayacağını biliyor; Michele ise ne olursa olsun Avignon'a gideceğini biliyor, çünkü tarikatın Papa'yla tüm bağlarını koparmasını istemiyor. Böylece yaşamını tehlikeye atıyor."

Biz böyle konuşurken –doğrusu birbirimizin sesini nasıl işitebildiğimizi bilmiyorum– kavga doruğuna ulaştı. Bernardo Gui'nin bir işareti üzerine okçular iki safın yumruk yumruğa gelmesini önlemek için araya girdiler. Ama bir kalenin duvarlarının iki yanındaki kuşatanlarla kuşatılanlar birbirlerine aşağılayıcı sözler ve itirazlar yağdırıyorlardı; benim ülkemde bir tartışma sırasında olduğu gibi sırayla değil, Akdeniz usulünce, tıpkı kudurmuş bir denizin dalgaları gibi, birbirinin üstünden aşarak söy-

lenen bu sözleri, kimin ağzından çıktığını artık ayırt edemediğim için buraya rastgele yazıyorum.

"İncil'de İsa'nın bir para kesesi olduğu yazılı!"

"Kes sesini! Siz o kesenin resmini haçların üstüne bile çiziyorsunuz! Efendimizin Kudüs'e girdikten sonra, her gece Betanya'ya dönüşüne ne diyorsun peki?"

"Efendimiz Betanya'ya gidip orada yatmak istediyse, sen kim oluyorsun da, onun kararını eleştiriyorsun?"

"Hayır, ihtiyar keçi, Efendimiz Betanya'ya dönüyordu; çünkü Kudüs'te bir hana ödeyecek parası yoktu!"

"Bonagrazia, keçi sensin! Efendimiz Kudüs'te ne yiyordu peki?"

"Ölmemek için efendisinin elinden yulaf yiyen bir at, o yulafların iyeliğine mi sahip sence?"

"Görüyor musun? İsa'yı ata benzetiyorsun..."

"İsa'yı, senin sarayında mevkileri parayla alıp satan bir din adamına benzeten sensin asıl, seni gübre çuvalı seni!"

"Öyle mi? Papalık sizin mallarınızı korumak için kaç davayla uğraşmak zorunda kaldı?"

"Kilise'nin malları, bizim değil: Biz onları kullanıyorduk yalnız!"

"Yiyip içmek için, kendinize altın heykellerle donatılmış güzel kiliseler yapmak için kullanıyordunuz; sizi ikiyüzlüler sizi, sizi ağartılmış mezarlar sizi, sizi günah çukurları sizi! Kusursuz yaşamın ilkesi yoksulluk değil, iyiliktir; bunu çok iyi biliyorsunuz!"

"Bunu söyleyen sizin o obur Tommaso'nuz!"

"Ayağını denk al, zındık! Senin obur dediğin adam, Kutsal Roma Kilisesi'nin bir azizidir!"

"Azizlik kim, o kim! Johannes Fransiskenleri aşağılamak için azizlik mertebesine yükseltti onu! Sizin Papanız kimseyi aziz yapamaz, çünkü o bir sapkındır! Dahası, sapkınların önderi!"

"Bunu daha önce de duyduk! Sachsenhausen'de o Bavyera'lı kuklanın yaptığı açıklamayı hazırlayan da sizin Ubertino'nuz!"

"Sözlerine dikkat et, domuz, Babil orospusunun oğlu, öteki orospuların da! O yıl Ubertino'nun İmparator'un yanında olmadığını biliyorsun; Avignon'da, Kardinal Orsini'nin hizmetindeydi; Papa da onu elçi olarak Aragon'a gönderiyordu!"

"Biliyorum biliyorum, kardinalin sofrasında yoksulluk andı içiyordu, şimdi yarımadanın en zengin manastırında yaptığı gibi! Ubertino, madem orada değildin, yazdıklarını kullanmayı Ludwig'e kim salık verdi?"

"Ludwig yazdıklarımı okuyorsa suç benim mi? Senin gibi cahilin yazdıklarını okuyacak değildi ya!"

"Ben mi cahilim? Sizin kuşlarla konuşan Francesconuz okumuş muydu?"

"Günaha giriyorsun!"

"Günaha giren sensin, fıçı papazı!"

"Ben böyle bir şey yapmadım, bunu sen de biliyorsun!!!"

"Evet, yaptın, sen ve rahip kardeşlerin; Montefalco'lu Chiara'nın yatağına girdiğin zaman!"

"Tanrı belanı versin! Ben o zaman sorgucuydum; Chiara bir azize olarak ruhunu çoktan teslim etmişti..."

"Chiara çevresine azizlik kokusu yayıyordu, ama sen rahibelere sabah duasını okurken başka bir koku kokluyordun!"

"Devam et, devam et, Tanrı'nın gazabına uğrayacaksın; sen de, o Ostrogot Eckhart'la, Branucerton dediğiniz o İngiliz kara büyücüsü gibi iki sapkını bağrına basan efendin de!"

"Saygıdeğer biraderler, saygıdeğer biraderler!" diye bağırıyorlardı Kardinal Bertrando'yla Başrahip.

Beşinci gün

SABAH

Severinus William'a tuhaf bir kitaptan söz ediyor; William ise elçilere tuhaf bir yönetim kavramından söz ediyor.

Ağız kavgası daha hızını yitirmeden kapıda nöbet tutan çömezlerden biri içeri girdi; fırtınanın yerle bir ettiği bir tarladan geçen biri gibi, o kargaşanın içinden geçerek William'ın yanına geldi; Severinus'un ivedilikle kendisiyle konuşmak istediğini fısıldadı ona. Bağrışmalardan ve gürültülerden içeride ne olup bittiğini anlamaya çalışan meraklı rahiplerin doluştukları ön sahından çıktık. Birinci sırada, Alessandria'lı Aymaro'yu gördük; her zamanki gibi evrenin aptallığına acıma duyduğunu belirten alaycı bir gülüşle karşıladı bizi: "Dilenci tarikatları çıkalı Hıristiyanlık kesinlikle daha erdemli oldu," dedi.

William onu kabaca iterek bir köşede bizi bekleyen Severinus'a yöneldi. Severinus kaygılıydı; bizimle özel olarak konuşmak istiyordu, ama o karışıklıkta sakin bir yer bulmak olanaksızdı. Açık havaya çıkmak istedik, ama toplantı salonunun eşiğinden Cesenà'lı Michele bakıyor, William'ı toplantıya geri çağırıyordu, çünkü, diyordu, kavga yatışmaya başlamıştı ve sıradaki konuşmalar sürdürülecekti.

İki ot çuvalı arasında kalan William, Severinus'tan konuşmasını istedi; sesini oradakilere duyurmamaya çalışmıştı.

"Berengar'ın hamama gitmeden önce hastaneye gitmiş olduğu kesin," dedi.

"Ne biliyorsun?" Bizim baş başa verip konuşmamızdan meraka kapılan birkaç rahip yanımıza yaklaşıyordu. Severinus çevresine bakınarak sesini daha da alçalttı.

"Sen bana, o adamın... yanında bir şey olmalı demiştin... Tamam, laboratuvarda bir şey buldum; öteki kitapların arasına karışmış... benim olmayan bir kitap, tuhaf bir kitap..."

"O kitap olmalı," dedi William, büyük bir sevinçle, "hemen bana getir onu."

"Getiremem," dedi Severinus, "sonra açıklarım sana; bir şey keşfettim... ilginç bir şey keşfettim sanıyorum... Sen gelmelisin, kitabı sana göstermeliyim... sakınımlı davranmalıyız..." Sustu. Her zamanki gibi sessizce Jorge'nin neredeyse ansızın yanımızda belirdiğini fark ettik. Ellerini, burada dolaşmaya alışık olmadığı için, nereye gittiğini anlamak istercesine öne uzatmıştı. Normal bir insan Severinus'un fısıltısını duyamazdı, ama Jorge'nin kulağının bütün körlerde olduğu gibi çok keskin olduğunu bir süredir biliyorduk.

Yaşlı adam hiçbir şey işitmemiş gibi görünüyordu. Tersine, bizim yönümüzden bambaşka bir yöne doğru yürümeye koyuldu; rahiplerden birinin omzuna dokundu ve bir şey sordu. O da usulca kolundan tutup onu dışarı çıkardı. Tam o sırada Michele yeniden belirdi: William'dan içeri girmesini rica etti; üstadım kararını verdi: "Lütfen," dedi Severinus'a, "hemen geldiğin yere dön. Kapıyı içeriden kilitle ve beni bekle. Sen de Jorge'yi izle," dedi bana. "Bir şey işitmiş olsa bile, hastaneye gideceğini sanmıyorum. Ne olursa olsun, nereye gittiğini öğrenip bana bildir."

Yeniden salona doğru yürüdü ve Jorge'yi izlemek için kaynaşan kalabalığın arasından kendine yol açmakta olan Aymaro'yu fark etti (ben de fark ettim). Burada William bir sakınımsızlık etti, çünkü bu kez yüksek sesle, ön nefin bir ucundan bir ucuna seslenerek, daha şimdiden dış kapının eşiğine varmış olan Severinus'a, "Dikkat et, hiç kimsenin... o kâğıtların... geldikleri yere geri dönmesine izin verme!" dedi. Tam Jorge'yi izlemeye koyulacağım sırada, dış kapının pervazına dayanmış kilerciyi gördüm; William'ın sözlerini işitmiş, yüzü korkuyla kasılmış, bir üstadıma, bir şifalı otlar uzmanına bakıyordu. Severinus'un kapıdan çıkmakta olduğunu fark etti ve ardından gitti. Ben eşikte durmuş, daha şimdiden sisin yutmakta olduğu Jorge'yi gözden kaçırmaktan korkuyordum, ama öteki ikisi de tam ters yönde, pus içinde gözden siliniyorlardı. Ne yapmam gerektiğini hemen hesapladım. Bana kör adamı izlemem buyurulmuştu, çünkü onun hastaneye gitmesinden korkuluyordu. Oysa o, kendisine eşlik eden kimseyle birlikte başka bir doğrultuya yönelmişti, çünkü avludan geçip kiliseye ya da *Aedificium*'a doğru gidiyordu. Oysa kilercinin bitki uzmanını izlediğine kuşku yoktu: William laboratuvarda olup bitenlerle ilgileniyordu; kendi kendime başka şeylerin yanı sıra, Aymaro'nun nereye gitmiş olabileceğini soruyordum, eğer bizimkinden bambaşka nedenlerle dışarı çıkmamışsa.

Kilerciyi gözden kaçırmıyordum; adımlarını yavaşlatmıştı, çünkü onu izlediğimin farkına varmıştı. Arkasındaki gölgenin ben olduğuma emin olamıyordu, ben de izlediğim gölgenin o olduğundan emin değildim, ama ben nasıl izlediğim kişinin o olduğundan kuşku duymadıysam, o da kendisini izleyenin ben olduğumdan kuşku duymuyordu.

Onu beni denetlemeye zorlayarak, Severinus'a çok

yaklaşmasını önledim. Böylece hastanenin kapısı sisin içinden belirdiği zaman çoktan kilitlenmişti. Severinus içeri girmişti, Tanrı'ya şükürler olsun. Kilerci bir kez daha dönüp bana baktı; tıpkı meyve bahçesindeki ağaçlardan biri gibi hiç kımıldamadan duruyordum; sonra bir karara varmış gibi göründü ve mutfağa yöneldi. Görevimin üstesinden geldiğimi düşündüm; Severinus aklı başında bir adamdı; sakınımlı davranarak kapıyı hiç kimseye açmayacaktı. Başka yapacağım bir şey kalmamıştı. Her şeyden önce toplantı salonunda olanları görmek için meraktan ölüyordum. Bu yüzden gidip bakmaya karar verdim. Belki de iyi etmedim; biraz daha kalıp beklemeliydim; böylece birçok başka üzücü olayı önleyebilirdik. Ama bunu şimdi biliyorum; o zaman bilmiyordum.

Yeniden içeri girerken, az kalsın bir suç ortağı gibi gülümseyen Benno'yla çarpışıyordum: "Severinus Berengar'ın bıraktığı bir şey buldu, değil mi?"

"Sen ne biliyorsun?" diye yanıtladım kabaca; biraz duyduğum öfkeden, biraz da şimdi kötü bir ifadeye bürünmüş olan körpe, neredeyse çocuksu yüzünden ötürü yaşıtımmış gibi davranıyordum ona.

"Ben aptal değilim," diye yanıtladı Benno. "Severinus koşa koşa gelip William'a bir şey söyledi; sen de kimse onu izlemesin diye gözlüyorsun..."

"Sen bizi fazla gözlüyorsun; Severinus'u da," dedim öfkeyle.

"Ben mi? Elbette gözlüyorum sizi. Önceki günden beri gözümü ne hamamdan ayırıyorum ne de hastaneden. Girebilseydim, çoktan girmiş olurdum oraya. Berengar'ın kitaplıkta ne bulduğunu öğrenmek için metne bir göz atardım."

"Hakkın olmadan çok şey bilmek istiyorsun!"

"Ben bir araştırmacıyım, bilmeye hakkım var; dünyanın öbür ucundan kalkıp kitaplığı tanımaya geldim;

oysa kitaplık, içinde kötü şeyler varmış gibi hep kapalı duruyor, bense..."

"Bırak beni," dedim sertçe.

"Bırakıyorum; öğrenmek istediğimi söyledin bana."

"Ben mi?"

"İnsan susarak da bir şey söyleyebilir."

"Sana hastaneye girmemeni salık veririm," dedim ona.

"Girmiyorum girmiyorum, heyecanlanma. Ama hiç kimse dışarıdan bakmama engel olamaz."

Artık onu dinlemeyip içeri girdim. Her işe burnunu sokan bu adam bana büyük bir tehlike gibi görünmüyordu. Yeniden William'ın yanına yaklaşıp olanları kısaca anlattım. Onaylarcasına başını salladı; sonra bana susmamı işaret etti. Karışıklık yatışmaktaydı. İki tarafın temsilcileri birbirlerine barış öpücüğü vermeye başlamışlardı bile. Alborea Minoritlerin inancını övüyor, Jerome Havariler'in iyilikseverliğini göklere çıkarıyor, herkes artık için için kaynamayan bir kilise umudunu dile getiriyordu. Kimileri bir grubun gücünü, kimileri başka bir grubun ılımlılığını övüyor, tümü de adalet istiyor ve sağduyu salık veriyorlardı. Bu denli çok insanın böylesine içtenlikle, tanrıbilimcilerin ve kardinallerin erdeminin yengi kazanmasıyla ilgilendiklerini hiç görmemiştim.

Ama şimdi Poggetto'lu Bertrando, William'ı, İmparatorluk tanrıbilimcilerinin tezlerini dile getirmeye çağırıyordu. William gönülsüzce ayağa kalktı; bir yandan toplantının hiçbir yararı olmadığının bilincine varıyor, bir yandan da bir an önce oradan çıkıp gitmek istiyordu; gizemli kitap şimdi toplantının sonuçlarından daha çok ilgilendiriyordu onu. Ama görevinden kaçamadığı açıktı.

O zaman, belki her zamankinden ve gereğinden çok "hımm"larla, "şey"lerle konuşmaya başladı, söylemek üzere olduğu şeyler konusunda kesinlikle kararsız olduğunu anlatmak istercesine, kendisinden önce konuşmuş

olanların görüş açılarını çok iyi anladığını vurgulayarak; öte yandan, başkalarının İmparatorluk tanrıbilimcilerinin "öğretisi" dedikleri şeyin artık bir inanç gerçeği olarak, kendini zorla kabul ettirmek iddiasında olmayan bazı dağınık gözlemlerden başka bir şey olmadığını söyleyerek sözlerine başladı.

Daha sonra Yaratılış'ın daha henüz papazlardan ve kraldan söz edilmeyen ilk sayfalarından başlayarak, Tanrı'nın, oğullarının soyunu yaratırken gösterdiği sonsuz iyiliğin, onların tümünü de ayrım gözetmeksizin sevmesinin ışığı altında, Efendimizin Âdem'e ve onun soyundan gelenlere, kutsal yasalara boyun eğmek koşuluyla, bu dünyadaki nesneler üzerinde yetki verdiğini de düşünerek, dünyasal nesneler üstünde halkın yasa koyucu ve yasanın ilk etkin nedeni olması düşüncesinin Efendimize yabancı olmadığından kuşkulanmamak gerektiğini söyledi. "Halk" deyimiyle tüm yurttaşları anlamanın yerinde olacağını, ancak yurttaşlar arasında çocukları, aptalları, kötü yaşam sürenleri ve kadınları da saymak gerektiğinden, halkın, iyi yurttaşları oluşturan kişiler olarak, uygun bir tanımına varılabileceğini söyledi; bununla birlikte bu bölüme kimlerin gireceğini o an için açıklamayı uygun bulmadı.

Öksürdü; o gün havanın çok nemli olduğunu söyleyerek hazır bulunanlardan özür diledi ve halkın istediğini ortaya koyabilmesinin genel seçimle oluşmuş bir kurulla sağlanabileceği varsayımını ortaya attı. Böyle bir kurulun yasayı yorumlaması, değiştirmesi ya da askıya almasının kendisine anlamlı göründüğünü, çünkü yasayı yapan tek bir kişi olursa, bilgisizlikten ya da kötülükten, kötü bir yasa yapabileceğini söyledi ve yakın geçmişte böyle durumlar olduğunu hazır bulunanlara anımsatmaya gerek olmadığını ekledi. William'ın ilk sözlerinden oldukça şaşırmış olan hazır bulunanların ellerinde ol-

maksızın bu son sözlere katıldıklarını, çünkü herkesin açıkça başka bir şeyi düşündüğünü ve düşündüğü kişinin en kötü kişi olduğuna inandığını fark ettim.

Şimdi, diye sürdürdü William, mademki tek bir kişinin yasaları kötü yapma olasılığı vardır, birçok insanın yapması daha iyi olmayacak mıdır? Doğal olarak, laik işleri düzenleyen dünyasal yasalardan söz ettiğini vurguladı. Tanrı Âdem'e iyilik ve kötülük ağacından meyve yememesini söylemişti; bu kutsal yasaydı, ama sonra ona nesnelere ad koyma yetkisi vermiş, hatta onu yüreklendirmiş ve yeryüzündeki uyruğunu bu konuda özgür bırakmıştı. Gerçekten de günümüzde bazı kimseler, "*Nomina sunt consequentia rerum*,"[1] diyorlarsa da, "Yaratılış" kitabı bu noktada çok açıktır. Tanrı onlara ne ad vereceğini görmek için tüm hayvanları Âdem'in yanına getirdi ve Âdem her canlı yaratığı nasıl çağırdıysa onun adı o oldu. Kuşkusuz ilk insanoğlu, kendi Âdemce dilinde her nesneye ve her hayvana yapısına uygun bir ad verecek ölçüde zekiyse de, kendi görüşünce o hayvanın yapısına en uygun düşecek adı tasarlamakta bir tür egemenlik hakkını kullanıyordu gene de. Çünkü gerçekten de insanların kavramları belirtmek için koydukları adların birbirinden değişik oldukları, ancak nesnelerin tümü için aynı olan şeyin yalnızca nesnelerin imleri olan kavramlar olduğu bugün bilinmektedir. Böylece hiç kuşkusuz *nomen*[2] sözcüğü, *nomos*, yani yasa sözcüğünden gelmektedir, çünkü *nomina*[3], insanlar tarafından *ad placitum*, başka bir deyişle, özgürce ve toplu bir anlaşmayla verilir.

Dinleyiciler bu bilimsel açıklamayı tartışma konusu

1. (Lat.) Adlar, nesnelerin sonucudur. (Ç.N.)
2. (Lat.) Ad. (Ç.N.)
3. (Lat.) Nomen'in çoğulu: adlar. (Ç.N.)

yapmaya kalkışmadılar. Bu nedenle, diye sonuç çıkardı William, bu dünyadaki nesneler, yani kentlere ve krallıklara ilişkin nesneler hakkında yasa koymanın, kilise hiyerarşisinin vazgeçilmez ayrıcalığı olan, kutsal sözün gözetim ve yönetimiyle hiçbir ilgisi olmadığı açıkça görülüyor. Gerçekten de, dedi William, kâfirler kutsal sözü kendileri için yorumlayacak böyle bir yetkili makamdan yoksun oldukları için mutsuzdurlar (herkes kâfirlere acıdı). Ama bundan ötürü, kâfirlerin hükümetler, krallar, imparatorlar ya da sultanlar, halifeler ya da dilediğiniz gibi adlandırabileceğiniz kimseler aracılığıyla yasalar yapmak ve işlerini yönetmek eğiliminde olmadıklarını söyleyebilir miyiz? Ve birçok Roma imparatorunun, örneğin Traianus'un, dünyasal erklerini akıllıca kullanmış oldukları yadsınabilir mi? Peki, bu putatapanlara ve kâfirlere yasa yapmak ve siyasal topluluklar halinde yaşamak için doğal yetiyi kim verdi? Var olmamaları gereken (ya da ille var olmaları gerekmeyen, bu önermenin niteliğinin yadsımasını nasıl anlıyorsanız) yalancı tanrıları mı yoksa? Kuşkusuz hayır. Bu yeti onlara ancak yığınların Tanrısı, Babamız, Efendimiz Hz. İsa tarafından verilmiş olabilir... Politik sorunlar üstünde yargı yürütme yetkisini, Roma Papalığı'nın yetkesini yadsıyan ve Hıristiyan halkın, kutsal, tatlı ve korkunç gizemlerini dile getirmeyenlere de bağışlayan tanrısal iyiliğin olağanüstü kanıtıdır bu! Dünyasal egemenliğin ve laik yasamanın, kilise ve Hz. İsa'nın yasasıyla hiçbir ilgisi olmadığını ve bunların kutsal dinimizin ortaya çıkışından önce bile kilisenin her türlü doğrulamasının ötesinde, Tanrı tarafından buyurulduğunu bundan daha güzel ne gösterebilir?

Yeniden öksürdü, ama bu kez öksüren yalnız o değildi. Hazır bulunanların çoğu sıralarında kıpırdanıyorlar, boğazlarını temizliyorlardı. Kardinalin dilini dudaklarının üstünde gezdirerek, William'a sadece gelmesi

için sabırsız, ama nazik bir el devinimi yaptığını gördüm. O zaman William, şimdi herkese, onlara katılmayanlara bile, o tartışılmaz yargı yürütmenin belki de hoş olmayan sonuçları gibi görünen sonuçları öne sürdü. William çıkardığı sonuçların İsa'nın ortaya koyduğu örnek tarafından desteklendiğini, çünkü İsa'nın dünyaya buyurmak için değil, dünyanın içinde bulunduğu koşullara, en azından Caesar'ın yasalarına boyun eğmek için geldiğini söyledi. O, Havariler'in buyurma yetkisine ve iyeliğe sahip olmalarını istememişti; bu nedenle de, Havariler'i izleyenlerin, her türlü dünyasal ya da zorlayıcı güçten arınmaları akıllıca bir şey gibi görünüyordu. Eğer Papa, piskoposlar ve papazlar, prensin dünyasal ve zorlayıcı erkine bağlı olmasalardı, prensin yetkesi yadsınmış olurdu; onunla birlikte, daha önce belirtildiği gibi, Tanrı buyruğu olan bir düzen de yadsınmış olurdu. Kuşkusuz bazı çok incelikli durumların düşünülmesi gerekir –dedi William– sapkınların durumu gibi; bunların sapkınlıklarını yalnızca gerçeğin bekçisi olan kilise açıklayabilir; ancak bu konuda yalnızca laik makamlar işlem yapabilir. Kilise sapkınları saptadığı zaman, bunları kuşkusuz yurttaşlarının durumundan kendisine doğru olarak bilgi verilmesi gereken prense bildirmelidir. Ama prens bir sapkına ne yapacaktır? Kendisine emanet edilmemiş olan gerçek adına onu mahkûm mu edecektir? Prens, onu eğer davranışı topluluk yaşamına zarar verirse suçlayabilir, suçlamalıdır da; yani eğer sapkın, sapkınlığını, bu sapkınlığı paylaşmayanları öldürerek ya da onları engelleyerek doğrularsa. Ama o noktada prensin erki sona erer, çünkü şu yeryüzünde hiç kimse İncil'in ilkelerine uymaya işkenceyle zorlanamaz; her birimizin kullanımı konusunda öte dünyada yargılanacağı özgürce davranma isteği ne olur sonra? Kilise, sapkını inançlılar topluluğunun dışına çıktığı konusunda uyarabilir, uyarmalıdır da, ama onu

yeryüzünde yargılayamaz ve onu isteğine aykırı davranmaya zorlayamaz. Eğer İsa, din adamlarının zorlayıcı gücü elde etmelerini istemiş olsaydı, Musa'nın eski yasasıyla yaptığı gibi kesin ilkeler koyardı. Bunu yapmadı. Demek ki bunu istemedi. Yoksa, onun bunu istediği, ama Söz'ü yaydığı üç yıl boyunca bunu söylemek için zaman ya da yetenekten yoksun olduğu görüşü mü öne sürülmek isteniyor? İsa'nın bunu istemediği doğruydu, çünkü eğer istemiş olsaydı, o zaman Papa kendi istemini krala zorla kabul ettirebilirdi; Hıristiyanlık da artık özgürlük yasası değil, katlanılmaz bir kölelik olurdu.

Bütün bunlar, diye ekledi William, neşeli bir yüzle, Papa'nın yetkilerinin sınırlandırılması değil, tersine onun görevinin yüceltilmesiydi, çünkü Tanrı'nın hizmetkârlarının hizmetkârı, bu dünyada hizmet etmek için bulunuyor; hizmet edilmek için değil. Ve son olarak, Papa'nın, Roma İmparatorluğu'nun işleri konusunda yasama hakkının olması, ama yeryüzündeki öteki krallıklar üstünde böyle bir hakkının olmaması en azından tuhaf olurdu. Bilindiği gibi, Papa'nın kutsal konulara ilişkin olarak söyledikleri, İngiltere kralı için olduğu kadar, Fransa kralı için de geçerlidir, ama bunlar, bu güzel gerçeğe bağlı olmadıkları için kendilerine kâfir denen, Büyük Han'ın ya da Sultan'ın uyrukları için de geçerli olmalıdır. Böylece, eğer Papa –Papa olarak– İmparatorluğu ilgilendiren konularda dünyasal yargı yetkisine de sahip olduğunu varsayacak olursa, bu, dünyasal yargının tinsel yargıyla özdeşleştirilmesine yol açabilir; bu nedenle de, Papa'nın yalnızca Araplar ve Tatarlar üstünde değil, Fransızlar ve İngilizler üstünde de dünyasal yargı yetkisi olmadığından, bunlar üstünde hiçbir tinsel yargı yetkisinin de olmadığı yolunda kuşku yaratabilir; bu da küfür olur. William, "Avignon Kilisesi'nin, Romalıların imparatoru seçilmiş olan kimseyi onaylamak ya da onaylamamak hak-

kına sahip olduğunu iddia etmekle tüm insanlığı incittiğini öne sürmenin kendisine doğru görünmesinin nedeninin bu olduğu" sonucuna vardı. Papa'nın, İmparatorluk üstünde öteki krallıklardan daha çok hakkı yoktur ve ne Fransa kralı ne de Sultan Papa'nın onayına bağlı olduğundan, Almanların ya da İtalyanların imparatorunun ona bağlı olması için de haklı bir neden varmış gibi görünmemektedir. Bu bağlı oluş bir tanrısal hak sorunu değildir, çünkü Kutsal Betik bundan söz etmemektedir. Daha önce açıklanan nedenlerden ötürü, bunu halkların hakları da doğrulamamaktadır. Bunun yoksullukla ilgili tartışmayla ilişkisine gelince, dedi sonunda William, söyleşiler sırasında kendisince ve Padova'lı Marsilio ve Jandun'lu Jean gibi bazı din kardeşleri tarafından söyleşiler sırasında öneriler biçiminde geliştirilen alçakgönüllü düşünceleri şu sonuçlara götürüyordu: Eğer Fransiskenler yoksul kalmak istiyorlarsa, Papa böyle erdemli bir isteğe karşı çıkamazdı ve çıkmamalıydı: Kuşkusuz İsa'nın yoksulluğu varsayımı kanıtlanacak olursa, bu yalnızca Minoritlere yardım etmekle kalmayacak, İsa'nın dünyasal bir yargı yetkisine sahip olmak istemediği düşüncesini de geliştirecekti. Ama o sabah, kendisi, William, çok akıllı kimselerin, İsa'nın yoksul olduğunun kanıtlanamayacağını öne sürdüklerini işitmişti. Oysa bu savın tersine çevrilmesi kendisine daha uygun görünüyordu. Hiç kimse, İsa'nın kendisi için hiçbir dünyasal yönetim yetkisi elde etmeye çalıştığını öne sürmediği, süremediği için, İsa'nın dünyasal şeylerden uzak durması, onun, tam tersine, yoksulluğu yeğ tuttuğu inancını günah işlemeksizin önermek için yeterli kanıt gibi görünüyordu.

William öylesine yumuşak bir sesle konuşmuş, kesinlikle inandığı düşünceleri öylesine duraksar bir biçimde dile getirmişti ki, hiç kimse ayağa kalkıp ona karşı çıkmadı. Bu herkesin onun söylediklerine inandığını söyle-

mek anlamına gelmiyordu. Yalnızca Avignon'lular yerlerinde kıpırdanıp kaşlarını çatarak görüşlerini birbirlerine fısıldamakla kalmamışlar, Başrahip de, kendi tarikatıyla İmparatorluk arasında olmasını istediği ilişkinin bu olmadığını düşünüyormuş gibi bu sözcüklerden çok olumsuz etkilenmişti. Minoritlere gelince; Cesenà'lı Michele şaşkın, Jerome ürkmüş, Ubertino ise düşünceliydi.

Sessizliği bozan Poggetto kardinali oldu; hep gülümseyerek ve rahat, William'a, Avignon'a gidip Efendimiz Papa'ya bunları söylemek isteyip istemediğini sordu incelikle, William kardinalin görüşünü sordu; o da Papa Hazretleri'nin daha önce de doğrulukları tartışma götürür birçok düşüncenin dile getirildiğini işitmiş olduğunu, onun bütün oğullarına karşı sevgi dolu olduğunu, ama bu görüşlerin ona çok acı vereceğini söyledi.

O zamana dek ağzını bile açmamış olan Bernardo Gui söze karıştı: "Düşüncelerini böylesine ustaca ve güzel bir dille açıklayan William Birader onları Papa'nın yargısına sunarsa çok memnun olurum..."

"Beni ikna ettiniz, Efendimiz Bernardo," dedi William. "Gelmeyeceğim." Sonra özür diler bir tonla kardinale dönerek, "Biliyorsunuz, göğsümdeki sıkışma, bu mevsimde böylesine uzun bir yolculuğa çıkmaktan caydırıyor beni..." dedi.

"Öyleyse niçin böyle uzun uzun konuştunuz?" diye sordu kardinal.

"Gerçeğe tanıklık etmek için," dedi William alçakgönüllülükle. "Gerçek bizi özgür kılar."

"Yo, hayır!" diye patladı Giovanni Dalbena o noktada. "Burada bizi özgür kılan gerçekten değil, kendini gerçekmiş gibi göstermek isteyen aşırı özgürlükten söz ediliyor!"

"Bu da olabilir," diye itiraf etti yumuşaklıkla William.

İlkinden çok daha sert bir yürek ve dil fırtınasının kopmak üzere olduğunu hemen sezinledim. Ama hiçbir şey olmadı. Dalbena konuşmasını sürdürürken okçuların başı içeri girmiş, Bernardo'nun kulağına bir şey fısıldıyordu. Bernardo birden ayağa kalktı ve eliyle kendisini dinlemelerini işaret etti.

"Biraderler," dedi, "bu yararlı tartışma belki de yeniden ele alınabilirdi, ama şimdi çok önemli bir olay bizi çalışmalarımıza ara vermeye zorluyor, Başrahip'in izniyle. Belki de istemeden, son günlerde birçok suç işlemiş olan suçluyu ortaya çıkarmamı uman Başrahip'in beklentilerini yerine getirdim. O adam şimdi avucumun içinde. Ama ne yazık ki biraz geç, bir kez daha... orada... bir şey oldu..." belirsizce dışarıyı gösteriyordu. Çabuk çabuk salondan geçip dışarı çıktı; birçokları onu izliyordu; William en önlerdeydi, ben de yanında.

Üstadım bana bakıp, "Korkarım Severinus'un başına bir şey geldi," dedi.

Beşinci gün
ÖĞLE

Severinus ölü bulunuyor; bulmuş olduğu kitap ortada yoktur.

Hızlı ve telaşlı adımlarla alanı geçtik. Okçubaşı bizi hastaneye doğru götürüyordu; oraya varınca yoğun grilik içinde gölgelerin kıpırdadığını seçtik: Koşuşan rahiplerle uşaklardı bunlar; kapının girişini tutmuşlardı.

"Bu silahlı adamları, birçok gizemi aydınlatabilecek birini aramaları için ben gönderdim," dedi Bernardo.

"Şifalı otlar uzmanı olan biraderi mi?" diye sordu Başrahip, şaşkınlıktan dili tutulmuş.

"Hayır, şimdi göreceksiniz," dedi Bernardo içeri doğru yürüyerek.

Severinus'un laboratuvarına girdik; acıklı bir görüntü belirdi gözlerimizin önünde. Talihsiz bitki uzmanı bir kan gölünün ortasında yatıyordu; başı ezilmişti. Dört bir yanda raflar, fırtınadan altüst olmuş gibiydi: kavanozlar, şişeler, kitaplar, belgeler darmadağınık ortalığa saçılmıştı. Cesedin yanında, bir adam başının en az iki katı büyüklüğünde, ince işlenmiş madenden, tepesinde bir altın haç, kısa, süslü bir üçayak üstüne oturtulmuş bir yerküre duruyordu. Daha önce kapının sol yanındaki masanın üstünde görmüştüm onu.

Odanın öteki ucunda iki okçu kilerciyi kıskıvrak yakalamışlardı; o çırpınıyor, suçsuz olduğunu söylüyordu; Başrahip'in içeri girdiğini görünce bağrışları yükseldi. "Efendim," diye bağırıyordu, "görünüş benim aleyhimde! Ben içeri girdiğimde Severinus ölmüştü; dilim tutulmuş, bu yıkıma bakarken buldular beni!"

Okçubaşı Bernardo'ya yaklaştı ve ondan izin alıp herkesin önünde bilgi verdi. Okçulara kilerciyi bulup tutuklamaları için buyruk verilmişti; iki saati aşkın bir süredir onu bütün manastırda arıyorlardı. Bu, Bertrando'nun salona girmeden verdiği buyruk olsa gerek, diye düşündüm; bu yerin yabancısı olan askerler belki de aramalarını yanlış yerlerde sürdürmüşlerdi; kilercinin, yazgısından habersiz, ötekilerle birlikte ön sahında durduğunun farkına varmamışlardı; öte yandan, sis avlarını daha da güçleştirmişti. Her neyse; okçubaşının sözlerinden, Remigio'nun, ben yanından ayrıldıktan sonra mutfağa doğru gittiği, orada birisinin onu görüp okçulara haber verdiği, onların *Aedificium*'a Remigio oradan çıktıktan sonra vardıkları, bir anlık bir farkla onu kaçırdıkları anlaşıldı. Mutfakta Jorge vardı; az önce kilerciyle konuşmuş olduğunu söylüyordu. Bunun üzerine okçular bahçe yönünü araştırmışlar, orada sisin içinden tıpkı bir hortlak gibi beliren Alinardo'yu bulmuşlardı; yolunu yitirmişti. Kilerciyi gördüğünü söyleyen Alinardo'ydu; onu az önce hastaneye girerken gördüğünü söylemişti. Okçular oraya gitmişler, kapıyı açık bulmuşlardı. İçeri girer girmez de Severinus'un yerde cansız yattığını, kilercinin telaş içinde rafları karıştırdığını, sanki bir şey arıyormuş gibi eline ne geçtiyse yere attığını görmüşlerdi. Ne olduğunu anlamak kolaydı, diye sözlerini bağladı okçubaşı. Remigio içeri girmiş, bitki uzmanının üstüne atılarak onu öldürmüş, sonra da uğrunda adam öldürdüğü şeyi aramaya koyulmuştu.

Bir okçu yerküreyi yerden alıp Bernardo'ya uzattı. Üçayağın gövde kısmının kavradığı sağlam bir bronz çerçevenin bir arada tuttuğu pirinç ve gümüşten yapılmış zarif halkalar, kurbanın başına olanca ağırlığıyla indirilmişti; vurma sırasında ince halkaların birçoğu parçalanmış ya da bir yana doğru eğilmişti. Kan lekeleri, saç tutamları ve parçalanan beynin dehşet verici parçaları bu yanın, yerkürenin Severinus'un başına indirilen yanı olduğunu gösteriyordu.

William ölümünü doğrulamak için Severinus'un üstüne eğildi. Zavallı adamın başından akan kan dereciklerinin örttüğü gözleri, bir noktaya dikilip kalmıştı; bazı durumlarda olduğunu söyledikleri gibi, katılıp kalmış gözbebeklerinde kurbanın son algılama kırıntısı olarak katilin imgesinin görülüp görülemeyeceğini düşündüm. William'ın, parmaklarında kara lekeler bulunup bulunmadığını anlamak için ölünün ellerine baktığını gördüm; bu kez ölüm nedeninin bambaşka olduğu açıkça görüldüğü halde, ama Severinus'un ellerinde tehlikeli bitkiler, kertenkeleler, bilinmedik böceklerle uğraşırken gördüğüm aynı deri eldivenler vardı.

O sırada Bernardo kilerciye dönmüştü: "Varagineli Remigio'sun sen, değil mi? Başka suçlamalara dayanarak ve başka kuşkuları doğrulamak için seni adamlarıma arattım; şimdi görüyorum ki iyi yapmışım, ama ne yazık ki çok geç kalmışım. Efendimiz," dedi Başrahip'e, "kendimi bu son cinayetten neredeyse sorumlu tutuyorum, çünkü dün gece tutuklanan o sefil adamın açıklamalarını dinledikten sonra, bu sabahtan beri bu adamı gözaltında tutmak gerektiğini biliyordum. Ama siz de gördünüz ki sabah başka işlerle uğraştım; adamlarım da ellerinden geleni yaptılar..."

Hazır bulunanların tümünün de işitebilmeleri için yüksek sesle konuşuyordu (bu arada oda tıka basa dol-

muştu; insanlar odanın her yanına doluşmuşlar, ortalığa saçılmış kırılıp dökülmüş eşyalara bakıyorlar, cesedi parmakla gösteriyorlar ve korkunç cinayet üstüne alçak sesle yorum yapıyorlardı); o konuşurken, küçük kalabalığın arasında, sahneyi düşünceli düşünceli izleyen Malachi'ye gözüm takıldı. Tam o sırada sürüklenerek dışarı çıkarılmakta olan kilerci de fark etti onu. Okçuların elinden kurtuldu, kendini rahip kardeşinin üstüne attı; onu giysisinden yakalayarak, okçular gelip kendisini yeniden yakalayıncaya dek, yüz yüze, kısaca ve umutsuzca konuştu onunla. Kabaca oradan uzaklaştırıldıktan sonra bir kez daha Malachi'ye dönüp, "Yemin et, ben de yemin ediyorum!" diye bağırdı.

Malachi, uygun sözcükler arıyormuş gibi, hemen yanıtlamadı onu. Sonra kilerci itile kakıla kapının eşiğini aşarken, "Senin aleyhine hiçbir şey yapmayacağım," dedi.

William'la bakıştık; bu sahnenin ne anlamı olabileceğini sorduk kendi kendimize. Bernardo da görmüştü bunu, ama etkilenmiş görünmüyordu; tersine, sanki sözcüklerini onaylıyormuş ve onunla uğursuz bir suç ortaklığını pekiştiriyormuş gibi Malachi'ye gülümsedi. Sonra, yemeğin hemen ardından açık bir sorgulama için toplantı salonunda ilk mahkemenin kurulacağını açıkladı. Kilerciyi demirci ocağına götürmelerini, onu Salvatore'yle konuşturmamalarını buyurduktan sonra çıktı.

Tam o sırada Benno'nun bizi çağırdığını işittik; omuzbaşımızda, "Ben sizden hemen sonra içeri girdim," dedi fısıltıyla, "oda boş gibiydi; Malachi de içeride yoktu."

"Daha sonra girmiş olmalı," dedi William.

"Hayır," diye pekiştirdi Benno, "ben kapının yanındaydım; içeri girenleri gördüm. Size söylüyorum, Malachi içerideydi... daha önce girmişti içeri."

"Neden daha önce?"

"Kilercinin içeri girmesinden daha önce. Yemin ede-

mem, ama biz, birçok kişi, içeri girince şu perdenin arkasından çıktığına eminim." Severinus'un genellikle hemen ilaç verdiği kimseleri üstüne yatırdığı yatağı gizleyen perdeyi gösterdi.

"Severinus'u onun öldürdüğünü, kilerci içeri girince de oraya gizlendiğini mi söylemek istiyorsun?" diye sordu William.

"Ya da oradan burada olup bitenleri izlediğini. Yoksa kilerci ondan kendisine zarar vermemesini niçin rica etsin, buna karşılık kendisinin de ona zarar vermeyeceğine niçin söz versin?"

"Olabilir," dedi William. "Öyle ya da böyle, burada bir kitap vardı; hâlâ da burada olmalı, çünkü kilerci de Malachi de eli boş çıktılar buradan." William, kendisine verdiğim bilgilerden, Benno'nun durumu bildiğini öğrenmişti; o anda yardıma gereksinimi vardı. Severinus'un ölüsüne üzüntüyle bakan Başrahip'e yaklaştı ve herkesi dışarı çıkarmasını rica etti, çünkü odayı daha iyi incelemek istiyordu. Başrahip kabul etti; kendisi de dışarı çıktı; çıkarken William'a, sanki hep geç kaldığı için onu azarlarcasına kuşkulu bir bakış yöneltti. Malachi, tümü de belirsiz çeşitli nedenler öne sürerek içeride kalmaya çalıştı; William orasının kitaplık olmadığını ve orada hak iddia edemeyeceğini anımsattı ona. Nazik, ama ödün vermez bir tutumu vardı; Malachi'nin, onun Venantius'un masasını incelemesine izin vermemesinin öcünü aldı.

Üç kişi kalınca, William masalardan birinin üstündeki kırıkları ve kâğıtları topladı ve bana Severinus'un kitaplarını birer birer kendisine vermemi söyledi. Labirentteki dev koleksiyonla karşılaştırılırsa küçük bir koleksiyondu bu, ama gene de irili ufaklı onlarca cilt vardı; daha önce rafların üstüne düzenle istiflenmiş, ama şimdi

çeşitli nesneler arasında karmakarışık yerde yatıyorlardı; kilercinin aceleci elleriyle örselenmiş, kimilerinin ciltleri sanki kilercinin aradığı bir kitap değil de, bir kitabın yaprakları arasında olması gereken bir şeymiş gibi yırtılmıştı. Bazıları sertçe çekilip ciltlerinden ayrılmıştı. Onları toplamak, çabucak konularına göz atmak, sonra da masanın üstüne istiflemek az zamanda olacak bir iş değildi; üstelik bunun çok çabuk yapılması gerekiyordu; Başrahip bize az zaman vermişti, çünkü sonra rahipler gelip Severinus'un parçalanmış cesedini toplayacaklar ve gömmek için hazırlayacaklardı. Hem sonra, ilk incelemede gözden kaçmış bir şey olup olmadığını anlamak için odada dolaşıp masaların altına, rafların ve dolapların arkasına da bakmak gerekiyordu. William Benno'nun bana yardım etmesini istemedi; onun yalnızca kapıda nöbet tutmasına izin verdi. Başrahip'in buyruklarına karşın, birçokları içeri girmek için zorluyorlardı; haberi duyunca yılgınlığa kapılmış hizmetçiler, arkadaşlarına ağlayan rahipler, ellerinde ak çarşaflar ve su dolu kovalarla ölüyü yıkayıp kefenlemeye gelmiş çömezler...

Bu nedenle elimizi çabuk tutmamız gerekiyordu. Ben kitapları alıyor, William'a uzatıyordum; o da onları inceleyip masanın üstüne koyuyordu. Sonra işin uzayacağını görüp ikimiz birden sürdürdük; yani ben kitapları yerden alıyor, dağılmışsa sayfalarını düzenliyor, başlığını okuyor, masanın üstüne koyuyordum. Birçok kitabın sayfaları dağılmıştı.

"*De plantis libri tres,*[1] Allah kahretsin bu değil," diyordu William ve kitabı masanın üstüne atıyordu.

"*Thesaurus herbarum,*"[2] diyordum ben; William da:

1. (Lat.) Bitkilere Dair Üç Kitap. (Ç.N.)
2. (Lat.) Otlar Hazinesi (Ç.N.)

"Bırak onu, Yunanca bir kitap arıyoruz biz."

"Bu mu?" diye soruyordum, sayfaları çapraşık harflerle dolu bir yapıt göstererek. William ise, "Hayır, bu Arapça, aptal! Bacon'ın hakkı varmış; bir bilginin ilk görevi yabancı dil öğrenmektir!" diye karşılık veriyordu.

"Ama Arapçayı siz de bilmiyorsunuz!" diye karşılık veriyordum, incinmiş; bunun üzerine William yanıtlıyordu: "Ama hiç olmazca Arapçayı görünce tanırım!" Bense, Benno'nun arkamdan güldüğünü işittiğim için kızarıyordum.

Çok kitap vardı, birçok da not; üstüne gök kubbe çizilmiş rulolar, garip otların katalogları. Uzun süre çalıştık; laboratuvarın her köşesini tek tek gözden geçirdik. William, altında bir şey olup olmadığına bakmak için büyük bir soğukkanlılıkla cesedi bile kaldırdı. Hiçbir şey yoktu.

"Mutlaka bir yerde olmalı," dedi, "Severinus bir kitapla kendini buraya kilitledi. Kitap kilercide değildi..."

"Tuniğinin içine saklamış olamaz mıydı?" diye sordum.

"Hayır, önceki sabah Venantius'un masasında gördüğüm kitap büyüktü; farkına varırdık."

"Cildi nasıldı?"

"Bilmiyorum. Açık duruyordu; ancak birkaç saniyecik, Yunanca olduğunu anlayacak kadar gördüm onu. Devam edelim: Kitabı kilerci almadı; Malachi'nin aldığını da sanmıyorum."

"Kesinlikle hayır," diye doğruladı Benno, "kilerci onu göğsünden kavradığı zaman, tuniğinin altında bir kitap olamayacağı görülüyordu."

"İyi. Yani kötü. Eğer kitap bu odada değilse, bir başkasının, Malachi ve kilerciden başka birinin içeriye daha önce girmiş olduğu açık."

"Yani Severinus'u öldürmüş olan bir üçüncü kişi mi?"

"Birçok kimse," dedi William.

"Ama," dedim, "kitabın burada olduğunu kim bilebilirdi?"

"Örneğin Jorge; bizi işittiyse."

"Evet," dedim, "ama Jorge Severinus gibi iriyarı bir adamı, üstelik başına öyle hızlı vurarak öldüremezdi."

"Kesinlikle hayır. Hem sonra sen onun *Aedificium*'a doğru yöneldiğini gördün; okçular da onu kilerciyi bulmadan az önce mutfakta buldular. Demek ki buraya gelip sonra mutfağa dönecek zaman bulamazdı. Düşün ki elleri boş bile olsa, gene de duvarlara sürünerek ilerlemek zorundadır; meyve bahçesinden, üstelik koşarak geçmiş olamaz..."

"Bırakın kafamı kullanayım," dedim üstadımı yanılamaya özenerek. "Şimdi: Jorge olamaz. Alinardo çevrede dolaşıyordu, ama o da bacaklarının üstünde güçlükle durabiliyor, hem Severinus'un gücüyle başa çıkamaz. Kilerci buradaydı gerçi, ama mutfaktan çıkmasıyla okçuların gelişi arasında geçen zaman öyle kısaydı ki, bu süre içinde kapıyı Severinus'a açtırıp üstüne atılması, onu öldürmesi, sonra bütün bu pandomimayı düzenlemesi güç görünüyor bana. Malachi hepsinden daha önce davranmış olabilir: Jorge bizim narteksteki konuştuklarımızı işitti; kitaplıktan alınmış olan bir kitabın Severinus'ta olduğunu Malachi'ye haber vermek için yazı salonuna gitti; bunun üzerine Malachi buraya geliyor. Severinus'u kapıyı açmaya razı ediyor, onu öldürüyor; nedenini Tanrı bilir. Ama eğer kitabı arıyorsa, burayı altüst etmeden de bulabilirdi onu, çünkü kütüphaneci o! Peki, kim kalıyor geriye?"

"Benno," dedi William.

1. Kilisenin giriş bölümü. (Ç.N.)

Benno kıpkırmızı kesildi. "Ben katil değilim!" diye karşı çıktı.

"Hiç kimse katil değildir; ilk suçu işleyinceye kadar," dedi William filozofça. "Her neyse, kitap burada yok; bu da onu burada bırakmadığının yeterli kanıtı. Onu daha önce almışsan, o kargaşalıkta dışarı süzülmüş olman bana akla yakın görünüyor."

Sonra dönüp cesedi incelemeye koyuldu. Arkadaşının öldüğünün ancak o zaman bilincine varmış gibiydi. "Zavallı Severinus," dedi, "senden, senin zehirlerinden bile kuşkulanmıştım. Oysa sen zehirlenmekten korkuyordun; yoksa bu eldivenleri giymezdin. Yerden gelecek bir tehlikeden korkarken gökten geldi tehlike..." Yerküreyi eline alıp dikkatle inceledi. "Kim bilir niçin özellikle bu silahı kullanmışlar..."

"El altında olduğu için."

"Belki de. Başka şeyler de vardı; vazolar, bahçe araç gereçleri... Maden işçiliğinin ve gökbilimin güzel bir örneği. Paramparça olmuş... Aman Allahım!" diye bağırdı.

"Ne var?"

"Güneşin üçte biri darbe yemiş, ayın da üçte biri, yıldızların da üçte biri..." diye alıntıladı. Havari Yuhanna'nın metnini çok iyi biliyordum: "Dördüncü borazan!" diye bağırdım.

"Tastamam. Önce fırtına, sonra kan, sonra su, şimdi de yıldızlar... Eğer böyleyse, her şeyin yeniden gözden geçirilmesi gerek; katil rastgele vurmamış; bir plana göre davranmış... Ama yalnızca İncil'in buyruklarını izleyerek, öldürebileceği zaman adam öldürecek denli kötü bir kafa düşünülebilir mi?"

"Beşinci borazan ne olacak?" diye sordum ürküntüyle. Anımsamaya çalıştım: "Gökten yere bir yıldızın düştüğünü gördüm ve uçurumun dipsiz kuyusunun anahtarı verildi ona... Kuyuda biri mi boğulup ölecek?"

"Beşinci borazan birçok başka şey düşündürebilir bize," dedi William. "Kuyudan bir fırının dumanı çıkacak; sonra insanlara, tıpkı akreplerinkine benzeyen iğnelerle işkence edecek olan çekirgeler. Ve çekirgelerin biçimi, başlarında altın haçlar, dişleri aslan dişleri gibi olan atlarınkine benzeyecek... Adamımızın emrinde Kutsal Betik'in sözcüklerini gerçekleştirmek için çeşitli araçlar olmalı... Ama şimdi hayalleri bırakalım da, Severinus'un kitabı bulduğu zaman bize ne söylediğini anımsamaya çalışalım..."

"Ona kitabı size getirmesini söylemiştiniz; o da getiremeyeceğini söyledi..."

"Doğru, sonra konuşmamız kesildi. Niçin getiremiyordu? İnsan bir kitabı taşıyabilir. Sonra niçin eldivenlerini giymişti? Kitabın cildinde, Berengar'la Venantius'u öldüren zehirle ilgili bir şey mi var? Gizemli bir tuzak, zehirli bir uç..."

"Bir yılan!" dedim.

"Neden Yunus'un yuttuğu balık olmasın! Hayır, gene hayallere dalıyoruz. Zehrin, gördüğümüz gibi, boğazdan geçmesi gerekiyor. Hem Severinus kitabı taşıyamayacağını söylemedi ki. Bana onu burada göstermeyi yeğ tuttuğunu söyledi. Sonra, eldiven giymiş... Böylece, bu kitaba eldivenle dokunmak gerektiğini biliyoruz. Sen de öyle yapmalısın Benno, eğer umduğun gibi kitabı bulursan... Böylesine yardımsever olduğuna göre, bana biraz daha yardım edebilirsin. Yazı salonuna çık, Malachi'yi gözle. Sakın gözden kaçırma onu."

"Hemen!" dedi Benno ve dışarı çıktı; görevinden hoşnutmuş gibi geldi bize.

Rahipleri artık durduramıyorduk; oda insanların saldırısına uğradı. Yemek zamanı geçmişti; Bernardo belki de şu sırada toplantı salonunda mahkemeyi kuruyordu.

"Burada başka yapacak bir şey yok," dedi William.

Aklımdan bir düşünce geçti; "Katil," dedim, "kitabı pencereden hastanenin arkasına atmış olamaz mı, sonra gidip almak üzere?" William dikkatle laboratuvarın sımsıkı kapalı görünen büyük pencerelerine baktı. "Gidip bakalım," dedi.

Dışarı çıkıp yapının arka kısmını inceledik; neredeyse surlarla bitişikti, ama arada dar bir geçit vardı. William sakınımla ilerledi, çünkü son günlerde yağan kar bu alanda el değmemiş olarak kalmıştı. Adımlarımız buz tutmuş, ama kolayca kırılabilir yüzeyde açık izler bırakıyordu; bu nedenle de, eğer bizden önce buradan biri geçmiş olsaydı, kar bunu gösterirdi bize. Hiçbir şey görmedik.

Hastaneyi benim zavallı varsayımımla birlikte ardımızda bırakıp meyve bahçesinden geçerken, William'a, Benno'ya gerçekten güvenip güvenmediğini sordum, "Tam anlamıyla değil," dedi William, "ama ne olursa olsun, ona bilmediği bir şey söylemedik; hem onun kitaptan korkmasını da sağladık. Sonra, ondan Malachi'yi gözlemesini isteyerek, kendi adına kitabı aramakta olduğu açıkça anlaşılan Malachi'nin de onu gözlemesini sağlamış oluyoruz."

"Peki kilerci ne istiyordu?"

"Bunu az sonra öğreneceğiz. Kuşkusuz istediği bir şey vardı; hem de kendisini korkutan bir tehlikeden kurtulmak için hemen elde etmek istiyordu onu. Bu şey her neyse, Malachi de biliyordu bunu; yoksa Remigio'nun ona umutsuzca seslenişini açıklayamayız..."

"Herhalde kitap ortadan yok olmuş..."

"İşte bu hiç olmaz," dedi William, tam toplantı salonuna varırken. "Eğer böyle bir kitap varsa, ki Severinus olduğunu söyledi, ya biri alıp götürmüş onu ya da hâlâ burada olmalı."

"Burada olmadığına göre, biri alıp götürmüş," diye sonuca vardım.

"Başka bir küçük önermeden yola çıkılarak tümdengelim yapılamaz diye bir şey yok. Her şey kitabı kimsenin götürmüş olamayacağını doğruladığına göre..."

"O zaman hâlâ burada olmalı. Ama yok."

"Bir dakika. Kitabı bulamadığımız için burada olmadığını söylüyoruz. Ama belki de onu durduğu yerde görmediğimiz için bulamadık."

"Ama her yere baktık!"

"Baktık, ama görmedik. Ya da gördük de tanımadık... Adso, Severinus nasıl betimlemişti o kitabı, hangi sözcükleri kullanmıştı?"

"Kendi kitaplarından biri olmayan bir kitap bulduğunu söylemişti, Yunanca..."

"Hayır, şimdi anımsıyorum. *Tuhaf* bir kitap olduğunu söylemişti. Severinus bir bilimadamıydı ve bir bilimadamı için Yunanca yazılmış bir kitap tuhaf değildir; o bilimadamı Yunanca bilmese de, çünkü en azından alfabeyi tanırdı. Hem, bir bilimadamı, Arapça bilmese de, Arapça bir kitabı tuhaf diye nitelemezdi..." Sözlerine ara verdi. "Arapça bir kitabın Severinus'un laboratuvarında ne işi var?"

"Peki ama, Arapça bir kitabı niçin tuhaf diye nitelemiş olsun?"

"Sorun da bu. Tuhaf dediğine göre, alışılmamış bir görünüşü olmalı; en azından onun için alışılmamış, çünkü o kütüphaneci değil, bitki uzmanıydı... Kitaplıklarda bazen birçok eski elyazması bir arada bulunur; başka başka ve garip metinler; biri Yunanca, biri Arami dilinde..."

"... biri de Arapça!" diye bağırdım, beynimde bir şimşek çakmıştı.

William beni sertçe avludan dışarı sürükledi; hastaneye doğru koşturdu: "Seni hayvan Alman, sersem, cahil, yalnızca ilk sayfalara baktın, metne bakmadın!"

"Ama üstadım," dedim soluk soluğa, "size gösterdi-

ğim sayfalara siz baktınız; bana o kitabın Yunanca değil, Arapça olduğunu siz söylediniz!"

"Doğru, Adso, doğru; hayvan olan benim, koş, çabuk!"

Laboratuvara döndük; içeri girmekte güçlük çektik, çünkü çömezler odanın içinde dolaşıyorlardı. William çabuk çabuk masaya yaklaştı; uğursuz kitabı bulmak için ciltleri alıp orada bulunanların faltaşı gibi açılmış gözleri önünde birer birer bakıp yere atıyordu; sonra hepsini yeniden ikişer kez açtı. Yazık, Arapça elyazması yerinde yoktu. Pek sağlam olmayan eprimiş, hafif madenden bantları olan eski kapağını belli belirsiz anımsıyordum.

"Ben çıktıktan sonra buraya kim girdi?" diye sordu William bir rahibe. Rahip omuzlarını silkti; içeriye birçok insanın girdiği, kimin kim olduğunun bilinmediği açıktı.

Olasılıkları gözden geçirmeye çalıştık. Malachi? Olabilirdi; ne istediğini biliyordu; belki de bizi gözetlemiş, eli boş çıktığımızı görünce, kendinden emin geri dönmüştü. Benno William'la Arapça metin üstünde didişirken onun güldüğünü anımsadım. O zaman benim bilgisizliğime gülüyor sanmıştım, ama belki de William'ın saflığına gülüyordu; eski bir elyazmasının hangi biçimlerde bulunabileceğini biliyordu; belki de bizim hemen aklımıza gelmeyen, ama düşünmemiz gereken şeyi düşündü; yani Severinus Arapça bilmiyordu; bunun için de kitaplarının arasında okuyamadığı bir kitabın bulunması garipti. Yoksa bir üçüncü kişi mi vardı?

William çok küçülmüş hissediyordu kendini. Onu avutmaya çalıştım; üç gündür Yunanca bir metin aramakta olduğunu ve incelemesi sırasında Yunanca olmayan tüm kitapları bir yana bırakmasının doğal olduğunu söyledim ona. Yanılmanın elbette insanlara özgü olduğunu, ama bazı insanların başkalarından daha çok yanıldıkları, onlara aptal dendiği, kendisinin de onlardan biri oldu-

ğu yanıtını verdi; elyazmalarının gruplar halinde de ciltlenebileceğini düşünemeyecek olduktan sonra Paris'te ve Oxford'da okumaya değip değmediğini düşündüğünü, bunun benim gibi aptalların dışında, çömezlerin bile bildikleri bir gerçek olduğunu, bizim gibi bir çift soytarının panayırlarda büyük başarı sağlayacağını, yapmamız gereken şeyin, gizemleri çözmeye çalışacak yerde, bu olduğunu söyledi; özellikle karşımızda bizden çok daha zeki insanlar varsa.

"Ama şimdi de ağlamanın yararı yok," diye bağladı sözlerini sonra. "Eğer kitabı Malachi almışsa, çoktan gene yerine koymuştur. Onu, ancak *finis Africae*'ye nasıl girildiğini bilirsek bulabiliriz. Kitabı eğer Benno almışsa, şimdi yaptığım gibi kuşkuya kapılacağımı ve laboratuvara geri döneceğimi düşünmesi gerekir; yoksa böyle aceleci davranamazdı. Öyleyse saklanıyor; saklanmayacağı tek yer de, bizim onu hemen arayacağımız yerdir kuşkusuz; yani hücresi. Bunun için şimdi toplantı salonuna dönelim; bakalım kilerci sorgulama sırasında yararlı bir şey söyler mi? Çünkü gene de Bernardo'nun planını hâlâ açık seçik anlamıyorum; bu adamı Severinus'un ölümünden önce arıyordu; hem de başka nedenlerle."

Toplantı salonuna geri döndük. Benno'nun hücresine gitseymişiz daha iyi olurmuş, çünkü daha sonra öğreneceğimiz gibi, genç arkadaşımız William'ı pek de öyle yükseklerde görmüyordu; onun bu kadar çabuk laboratuvara geri döneceğini düşünmedi; William tarafından aranmadığına inanarak doğruca hücresine, kitabı saklamaya gitti.

Ama bunu sonra anlatacağım. Bu arada, bize gizemli bir kitabı unutturacak, tıpkı tiyatro gibi de üzücü olaylar oldu. Gerçekte kitabı unutmadıksa da, William'ın ne de olsa yerine getirmesi gereken görevle ilgili başka önemli işlerle uğraştık.

Beşinci gün
İKİNDİ

Adalet dağıtılıyor ve herkesin haksız olduğuna dair tedirgin edici bir izlenim ediniliyor.

Bernardo Gui büyük ceviz masanın tam ortasında oturuyordu. Yanında bir Dominiken yazmanlık işlevini yerine getiriyordu; papalık heyetinden yüksek rütbeli iki kişi, yargıç olarak yanında oturuyordu. Kilerci masanın önünde, iki okçu arasında ayakta duruyordu.

Başrahip, William'a dönerek fısıldadı: "Yargılamanın yasal olup olmayacağını bilmiyorum. 1215'te Latera Danışma Kurulu, 37. yasasında, bir kimsenin, ikamet yerinden yaya iki günlük yoldan daha uzakta oturan yargıçların önüne çıkarılamayacağını öngörmüştür. Gerçi, burada durum değişik; uzaktan gelen sanık değil, yargıç, ama..."

"Sorgucu tüm olağan yargılama usullerinden bağışıktır," dedi William, "ortak hukuk ilkelerine uymak zorunda da değildir. Özel bir ayrıcalığı vardır: Hatta avukatları dinlemek zorunda da değildir."

Kilerciye baktım. Remigio acınacak bir duruma indirgenmişti. Ürkmüş bir hayvan gibi bakıyordu çevresine; korkunç bir törenin devinimlerini ve el kol hareketlerini tanımıştı sanki. Birbirinden korkunç iki nedenden ötürü korktuğunu şimdi biliyorum: Birincisi, görünüşe

bakılırsa, iğrenç bir suç üstünde yakalanmıştı; öteki de, Bernardo bir gün önce dedikoduları ve üstü kapalı sözleri bir araya getirerek soruşturmasına başladığı zaman geçmişin aydınlanacağından korkuyordu; Salvatore'yi tutukladıklarını görünce yılgınlığı daha da artmıştı.

Umarsız Remigio kendi korkularının pençesinde kıvranırken, Bernardo kurbanlarının korkusunu yılgınlığa dönüştürmenin yollarını biliyordu. Konuşmuyordu, herkes sorguyu başlatmasını beklerken, o ellerini önündeki kâğıtların üstüne koymuş, dalgın dalgın onları düzenliyormuş gibi yapıyordu. Gerçekte bakışları sanığa dikilmişti; ("Korkma, senin iyiliğinden başka bir şey istemeyen kardeşçe bir topluluğun ellerindesin" dercesine) ikiyüzlü bir hoşgörü, ("Neyin senin iyiliğin için olduğunu bilmiyorsun, az sonra söyleyeceğim sana bunu" dercesine) buz gibi bir alay, ("Ne olursa olsun, ben senin tek yargıcınım, benim elimdesin" dercesine) acımasız bir ciddilik karışımı vardı bu bakışta. Bütün bunlar kilercinin bildiği şeylerdi, ama sessizlik ve yargıcın ağırdan alması onları –unutmak şöyle dursun– neredeyse daha çok tadına varmasına yol açtı; öyle ki kendini gittikçe daha çok aşağılanmış hissedecek, tedirginliği gevşemeye değil, umutsuzluğa dönüşecek, tümüyle yargıca ait olacak, onun elleri arasında mum gibi yumuşayacaktı.

Sonunda Bernardo sessizliği bozdu. Birkaç kalıplaşmış törensel söz söyledi; yargıçlara şimdi ikisi de aynı derecede iğrenç iki suçtan dolayı sanığı sorguya çekeceklerini; bunlardan birinin herkesçe açıkça bilindiğini, ama bunun ötekinden daha az kınanması gerektiğini, çünkü sanığın, sapkınlık suçundan arandığı sırada, adam öldürürken suçüstü yakalandığını söyledi.

Söylenmişti işte! Kilerci güçlükle kımıldatabildiği zincire vurulmuş elleriyle yüzünü örttü. Bernardo sorguya başladı.

"Adın ne?" diye sordu.

"Varagine'li Remigio. Sanırım elli yıl önce doğmuşum ve daha çocuk yaşta Varagine'li Minoritlerin manastırına girdim."

"Peki, nasıl oluyor da şimdi Aziz Benedictus tarikatındasın?"

"Yıllar önce, Papa *Sancta Romana* buyruğunu çıkardığı zaman, Fraticelli'lerin sapkınlığına bulaştırılmaktan korktuğum için... onların düşüncelerine hiçbir zaman katılmamış olsam bile... kışkırtmalarla dolu bir ortamdan kaçmanın günahkâr ruhum için iyi olacağını düşündüm ve bu manastırın rahipleri arasında kabul edilmeyi sağladım; sekiz yılı aşkın bir süredir burada kilerci olarak hizmet ediyorum."

"Sapkınlığın baştan çıkarıcılığından kaçtın," diye alay etti Bernardo, "daha doğrusu, sapkınlığın zararlı otunun kökünü kazımaya azmetmiş kimselerin soruşturmasından kaçtın ve iyi yürekli Cluny rahipleri seni ve senin gibileri aralarına almakla bir iyilikseverlik davranışında bulunduklarına inandılar. Ama cüppe değiştirmek, sapkınlık kötülüğünü ruhtan silmeye yetmez; bu nedenle, tövbe bilmez ruhunun derinliklerinde neler döndüğünü ve bu kutsal yere gelmeden önce ne yaptığını araştırmak için burada bulunuyoruz şimdi..."

"Ruhum suçsuzdur; hem sapkınlıktan söz ederken ne demek istediğinizi bilmiyorum," dedi kilerci sakınımlı.

"Görüyor musun?" diye bağırdı Bernardo öteki yargıçlara dönerek. "Bunların hepsi böyledir! İçlerinden biri tutuklanınca, mahkeme karşısında sanki vicdanları temizmiş, içinde hiç pişmanlık yokmuş gibi davranırlar. Bunun suçlarının apaçık bir belirtisi olduğunu bilmezler, çünkü dürüst bir insan yargılanırken tedirgindir! Onu niçin tutuklattığımı biliyor mu, sorun. Biliyor musun, Remigio?"

"Efendimiz," diye yanıtladı kilerci, "bunu sizin ağzınızdan duyarsam memnun olurum."

Şaşırmıştım, çünkü bana öyle geldi ki, kilerci törensel soruları, aynı ölçüde törensel sözcüklerle yanıtlıyordu, sanki soruşturmanın kurallarını ve tuzaklarını iyi biliyormuş ve uzun zamandır böyle bir durumla karşılaşmak için eğitilmiş gibi.

"İşte!" diye bağırıyordu bu sırada Bernardo. "Tövbe etmeyen bir sapkının tipik yanıtı! Tilkiler gibi izlerini örterler; onları bulup çıkarmak çok güçtür, çünkü inançları, cezadan kaçmak için yalan söyleme hakkını verir onlara. Sorgucuyu yanıltmak için dolambaçlı yanıtlara başvururlar, böyle iğrenç insanlarla iletişim kurmaya katlanmak zorunda olan sorgucuyu... Demek, sözde Fraticelli ya da Yoksul Yaşam Rahipleri ya da Beginolarla hiçbir ilgin yoktu, öyle mi, Remigio Birader?"

"Yoksulluk üstüne uzun bir tartışma yaptıkları sırada Minoritlerin yaşantılarına katıldım, ama hiçbir zaman Beginoların mezhebine girmedim!"

"Görüyor musunuz?" dedi Bernardo. "Begino olduğunu yadsıyor, çünkü Beginolar, Fraticelli'lerin sapkınlığına katılmakla birlikte, onları Fransisken tarikatının kurumuş bir dalı gibi görürler; kendilerini onlardan daha arı ve kusursuz sayarlar. Ama birçok davranışları birbirine benzer. Kilisede öteki insanlar gibi ellerini kavuşturup diz çökecek yerde, yüzün duvara dönük, büzülmüş ya da başın kukuletayla örtülü yere kapanmış görüldüğünü yadsıyabilir misin, Remigio?"

"Aziz Benedictus'un tarikatında da gerektiği zaman yere kapanılır, dindarca kendinden geçme anlarında..."

"Ben sana gerektiği zaman ne yaptığını sormuyorum, gerekmediği zaman ne yaptığını soruyorum! Demek, Beginoların tipik davranışı olan bu durumlardan birine girdiğini yadsımıyorsun! Ama Begino olmadığını

söyledin... Peki, şimdi söyle bana: Neye inanıyorsun?"

"Efendimiz, iyi bir Hıristiyan'ın inandığı her şeye inanıyorum..."

"Azizce bir yanıt: İyi bir Hıristiyan neye inanır?"

"Kutsal kilisenin öğrettiklerine."

"Hangi kutsal kilisenin? Kendilerini kusursuz olarak niteleyenlerin. Sözde Havariler'in, sapkın Fraticelli'lerin kutsal saydıkları kilisenin mi, yoksa onların Babil orospusuna benzettikleri ve bizim hepimizin derinden inandığımız kilisenin mi?"

"Efendimiz," dedi kilerci bocalayarak, "gerçek kilisenin hangisi olduğuna inandığınızı siz söyleyin bana."

"Ben gerçek kilisenin Roma Kilisesi olduğuna inanıyorum; Papa ve onun piskoposları tarafından yönetilen, biricik, kutsal, Papalığa ait Roma Kilisesi."

"Ben de buna inanıyorum," dedi kilerci.

"Takdire değer bir küstahlık!" diye bağırdı sorgucu. "Takdire değer *de dicto*[1] zekâsı! Hepiniz işittiniz söylediklerini: Benim bu kiliseye inandığıma inandığını söylüyor; böylece kendisinin neye inandığını söylemekten kaçınıyor! Ama biz bu çakal hilelerini iyi biliriz! Konuya dönelim. Kutsal ayinlerin Efendimiz tarafından başlatıldığına, gerçek tövbe için Tanrı'nın hizmetkârlarına günah çıkarmanın gerektiğine, Roma Kilisesi'nin, öte dünyada bağlanıp çözülecek şeyleri bu dünyada çözüp bağlama gücüne, yani günahları bağışlama yetkisine sahip olduğuna inanıyor musun?"

"İnanmamalı mıyım?"

"Sana neye inanman gerektiğini sormuyorum, neye inandığını soruyorum!"

"Sizin ve öteki iyi bilginlerin inanmamı buyurdukla-

1. Söz söyleme, sözel. Söz ustalığı anlamında. (Ç.N.)

rı her şeye inanıyorum," dedi yılgın, kilerci.

"Öyle mi! Ama sözünü ettiğin iyi bilginler, senin tarikatını yönetenler olmasın? İyi bilginlerden söz ederken anlatmak istediğin bu mu? Din ve iman şartlarını yeni baştan öğrenmek için kendilerini Havariler'in biricik ardılları sayan bu sapık yalancıları mı izliyorsun? Eğer onların inandıklarına inanırsam o zaman bana inanacağını, yoksa yalnızca onlara inanacağını mı ima ediyorsun?"

"Böyle bir şey söylemedim, Efendimiz," diye kekeledi kilerci. "Siz söylüyorsunuz bunu bana. Neyin iyi olduğunu bana öğretirseniz size inanırım."

"Bu ne küstahlık!" diye bağırdı Bernardo yumruğunu masaya indirerek. "Tarikatında öğretilen kalıbı boyun eğmez bir inatla ezbere yineliyorsun. Bana ancak senin tarikatının iyi olarak kabul ettiği şeyi öne sürersem inanacağını söylüyorsun. Sözde Havariler hep böyle yanıt vermişlerdir; şimdi sen de böyle yanıtlıyorsun, belki de farkına varmaksızın, çünkü bir zamanlar sorguculari yanıltmak için öğretilen tümceler yeniden çiçekleniyor dudaklarında. Böylece kendi sözcüklerinle kendi kendini suçluyorsun; uzun bir sorgulama deneyimim olmasaydı tuzağına düşerdim. Ama şimdi asıl soruna gelelim, sapık adam! Parma'lı Gherardo Segalelli'den söz edildiğini işittin mi hiç?"

"Ondan söz edildiğini işittim," dedi kilerci yüzü sararark, eğer o allak bullak olmuş yüz için hâlâ sararmaktan söz edilebilirse.

"Hiç Novaralı Papaz Dolcino'dan söz edildiğini işittin mi?"

"Ondan söz edildiğini işittim."

"Hiç kendisini gördün mü, onunla konuştun mu?"

Kilerci, gerçeği kısmen söylemekte nereye kadar gitmesi gerektiğini tartarcasına birkaç saniye sustu. Sonra

kararını verdi ve güçsüz bir sesle, "Onu gördüm ve konuştum," dedi.

"Daha yüksek sesle!" diye bağırdı Bernardo. "Sonunda ağzından doğru bir söz çıktığı işitilebilsin! Ne zaman konuştun onunla?"

"Efendimiz," dedi kilerci, "Novara'da bir manastırda rahiptim; Dolcino'nun adamları o yörede toplandılar; benim bulunduğum manastırın yakınından geçtiler; önce kim oldukları bilinmiyordu..."

"Yalan söylüyorsun! Varagineli bir Fransisken, Novara'daki bir manastırda nasıl bulunabilir? Manastırda değildin, o bölgede dolaşıp sadakayla geçinen Fraticelli grubunun bir üyesiydin sen de; Dolsiniyenlere katılmıştın!"

"Bunu nasıl doğrulayabilirsiniz, efendim?" dedi kilerci sesi titreyerek.

"Nasıl doğrulayabileceğimi, daha doğrusu nasıl doğrulamam gerektiğini şimdi söyleyeceğim sana," dedi Bernardo; sonra Salvatore'nin içeri alınmasını buyurdu.

Zavallının görünüşü acıma duygusu uyandırdı bende; geceyi gizli ve daha sert bir sorgulamayla geçirdiği anlaşılıyordu. Salvatore'nin yüzünün her zaman korkunç olduğunu söylemiştim. Ama o sabah, bir hayvana daha da çok benziyormuş gibi göründü bana. Şiddet belirtileri göstermiyordu, ama eli ayağı tutmaz, iple bağlanmış bir maymun gibi okçular tarafından sürüklenen zincire vurulmuş gövdesinin devinim biçimi, acımasız sorgusunun nasıl geçtiğini çok iyi açığa vuruyordu.

"Bernardo ona işkence yapmış..." diye fısıldadım William'ın kulağına.

"Kesinlikle hayır," diye yanıtladı William. "Bir sorgucu hiçbir zaman işkence yapmaz. Sanığın bedeniyle uğraşma işi her zaman laik kimselere bırakılır."

"Ama aynı şey!" dedim.

"Hiç de değil. Sorgucu için aynı şey değil; elleri te-

miz kalır onun; sanık için de aynı şey değil; sorgucu geldiği zaman, birden onda destek bulur, acılarını yatıştırdığını görür, bu yüzden de yüreğini açar ona."

Üstadıma baktım. "Şaka yapıyorsunuz," dedim, yüreğim sıkışmış.

"Bunların şakaya gelir yanı var mı sence?"

Bernardo şimdi Salvatore'yi sorguya çekiyordu; adamın insanlıktan çıkmış, bir Habeş maymununa indirgenmiş, Bernardo'nun sorularını onun yardımıyla, herkesin güçlükle anladığı bir biçimde yanıtlarken kullandığı her zamankinden daha karmakarışık –böyle bir şey olabilirse– kırık dökük sözcüklerini anlamlı sözcüklere dönüştürmeye kalemimin gücü yetmez. Bernardo soruları Salvatore'nin ancak evet ya da hayır diye yanıtlayabileceği, hiç yalan söyleyemeyeceği bir biçimde soruyordu. Okur onun ne söylediğini kolayca tasarlayabilir. Parçalarını birleştirdiğim öykünün bir bölümünü anlattı ya da bütün gece anlatmış olduklarını doğruladı: Bir Fraticelli, Çoban ve Sözde Havari olarak dolaşmasını, Fra Dolcino zamanında, Remigio'ya Dolsiniyenler arasında nasıl rastladığını ve onunla birlikte, Monte Rebello Savaşı'nın ardından nasıl kaçtığını, çeşitli serüvenlerden sonra nasıl Casale Manastırı'na sığındığını. Daha sonra, sapkın Dolcino'nun, yenilgiye uğratılıp yakalanmadan az önce Remigio'ya, nereye ya da kime götürülmek üzere olduğunu bilmediği bazı mektuplar emanet etmiş olduğunu ekledi. Remigio bu mektupları teslim etme yürekliliğini kendinde bulmaksızın, hep yanında taşımıştı; manastıra geldiğinde, hâlâ üstünde taşımaktan korktuğu, ama yok etmek de istemediği için onları *Aedificium*'un gizli bir yerinde saklaması için kütüphaneciye teslim etmişti, evet, Malachi'ye.

Salvatore konuşurken kilerci nefretle ona bakıyordu; bir an geldi ki, "Yılan, pis maymun, ben sana babalık, arkadaşlık, koruyuculuk ettim, karşılığını bana böyle ödü-

yorsun demek!" diye bağırmaktan kendini alamadı.

Salvatore, korunmaya muhtaç, koruyucusuna baktı ve güçlükle konuştu: "Remigio, Efendim, olabildiğim sürece senin adamın oldum. Bana çok sevgi gösterdin. Ama zabıta memurunun ailesini tanıyorsun. *Qui non habet caballum vadat cum pede...*"[1]

"Deli!" diye bağırdı Remigio bir kez daha ona. "Kendini kurtaracağını mı umuyorsun? Sen de öleceksin, bilmiyor musun? İşkence altında konuştuğunu söyle, hepsini uydurduğunu söyle!"

"Bütün bu sapkınlıkların adını ne bilirim ben... Pataренler, Gazzesi, Peonisti, Arnoldcu'lar, Speronisti, Circoncisi... Okumuş bir adam değilim ben, içimde kötülük olmaksızın günah işliyordum; Bernardo Efendimiz hazretleri bunu biliyor, onun hoşgörü göstereceğini umuyorum *in nomine patre et filio et spiritis sanctis...*"[2]

"Görevimizin izin verdiği ölçüde hoşgörülü olacağız," dedi sorgucu, "bize ruhunu iyi niyetle açmanı bir baba sevgisiyle değerlendireceğiz. Hadi, git şimdi, git de hücrende düşün ve Efendimizin merhametine sığın. Şimdi bambaşka bir sorunu görüşeceğiz. Demek ki, Remigio, Dolcino'dan aldığın bazı mektupları üstünde taşıyordun, sonra da onları kitaplıktan sorumlu olan rahip kardeşine verdin..."

"Doğru değil, doğru değil!" diye bağırdı kilerci, böyle bir savunmanın hâlâ bir yararı olabilirmiş gibi. Bernardo onun sözünü kesti: "Ama bunu doğrulaması gereken sen değilsin, Hildesheim'lı Malachi."

Kütüphaneciyi çağırttı ama hazır bulunanlar arasında yoktu. Onun yazı salonunda ya da hastanenin çev-

1. (Lat.) Atı olmayan yaya gider. (Ç.N.)
2. (Lat.) Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına. (Ç.N.)

resinde Benno'yu ve kitabı aradığını biliyordum. Gidip getirdiler; allak bullak, hiç kimsenin yüzüne bakmamaya çalışarak göründüğünde, William üzüntüyle, "Şimdi Benno dilediğini yapabilir," diye mırıldandı. Ama yanılıyordu, çünkü duruşmayı izlemek için salon kapısının çevresine yığılan rahiplerin üstünde Benno'nun yüzünün belirdiğini gördüm. Onu William'a gösterdim. O zaman Benno'nun olup bitenlere duyduğu merakın, kitaba duyduğu meraktan daha ağır bastığını düşündük. Daha sonra, onursuz pazarlıklarından birini daha yaptığını öğrendik.

Malachi gözlerini kilercinin gözlerinden kaçırarak yargıçların önünde belirdi.

"Malachi," dedi Bernardo, "bu sabah, Salvatore'nin geceki itirafından sonra, burada hazır bulunan sanıktan mektup alıp almadığınızı sordum size..."

"Malachi!" diye uludu kilerci. "Az önce benim aleyhime hiçbir şey yapmayacağına ant içmiştin!"

Malachi sırtı dönük durduğu sanığa doğru belli belirsiz döndü ve neredeyse işitemeyeceğim kadar alçak bir sesle, "Yalan yere ant içmedim," dedi, "sana zarar verebilecek şeyi daha önce yapmıştım. Mektuplar bu sabah, sen Severinus'u öldürmeden önce Efendimiz Bernardo'ya teslim edildi..."

"Ama Severinus'u benim öldürmediğimi biliyorsun, bilmen gerekir, çünkü sen de oradaydın!"

"Ben mi?" diye sordu Malachi. "Ben sen yakalandıktan sonra içeri girdim."

"Ne zaman girdinse girdin," diye araya girdi Bernardo. "Severinus'un laboratuvarında ne arıyordun, Remigio?"

Kilerci dönüp şaşkın gözlerle önce William'a, sonra Malachi'ye, sonra gene Bernardo'ya baktı: "Ama ben... ben burada hazır bulunan William Birader'in bu sabah Severinus'a bazı kâğıtları saklamasını söylediğini işit-

tim... Dün geceden beri, Salvatore'nin yakalanmasından sonra korkuyordum ki bu mektuplar..."

"Demek bu mektuplar hakkında bir şey biliyorsun!" diye bağırdı Bernardo yengi kazanmışçasına. Kilerci bu noktada tuzağa düşmüştü. İki zorunluluk arasında sıkışıp kalmıştı: Ya kendini sapkınlık suçlamasından kurtaracak ya da cinayet kuşkusunu ortadan kaldıracaktı. İkinci suçlamayı göğüslemeye karar vermiş olmalıydı – bunu içgüdüyle yapmıştı, çünkü artık hiçbir kurala, hiçbir öğüde göre davranmıyordu. "Mektuplardan sonra söz edeceğim... Onların benim elime nasıl geçtiğini anlatacağım... Ama izin verin, önce bu sabah olanları anlatayım. Salvatore'nin Efendimiz Bernardo'nun eline düştüğünü görünce bu mektuplardan söz edileceğini düşündüm; yıllardır bu mektupların anısı yüreğimi sızlatıyordu... Sonra Severinus'la William'ın bazı kâğıtlardan söz ettiklerini işitince... nasıl söylesem, korkuya kapılıp Malachi'nin kaygılanarak onları Severinus'a vermiş olduğunu düşündüm... onları yok etmek istiyordum; bunun üzerine Severinus'un yanına gittim... Kapı açıktı ve Severinus ölmüştü, mektupları eşyalarının arasında aramaya başladım... Korkuyordum..."

William kulağıma fısıldadı: "Zavallı budala, bir tehlikeden korkarken, bir başkasının içine tepetaklak yuvarlandı..."

"Diyelim ki, hemen hemen –dikkat et, hemen hemen diyorum– gerçeği söylüyorsun," diye onun sözünü kesti Bernardo. "Mektupların Severinus'ta olduğunu sanıyordun ve onları Severinus'un laboratuvarında aradın. Peki, niçin onda olduğunu sanıyordun mektupların? Ve niçin daha önce öteki rahip kardeşlerini öldürdün? O mektupların uzun zamandır elden ele dolaştığını mı düşünüyordun yoksa? Bu manastırda yakılmış sapkınlardan artakalan yadigârları toplamak bir alışkanlık mı yoksa?"

Başrahip'in irkildiğini gördüm. Hiçbir şey sapkınlardan artakalan yadigârları toplamakla suçlanmaktan daha haince olamazdı; Bernardo cinayetleri sapkınlıkla, her şeyi manastırın yaşamıyla karıştırmakta çok ustaydı. Kilercinin öteki suçlarla hiçbir ilgisi olmadığını bağıra bağıra söylemesi beni düşüncelerimden ayırdı. Bernardo hoşgörüyle onu yatıştırdı, o anda tartıştıkları konu bu değildi; Remigio bir sapkınlık suçuyla sorguya çekilmişti (burada Bernardo'nun sesi sertleşti); Severinus'tan söz ederek ya da kuşkuları Malachi'nin üstüne çekerek dikkati sapkın geçmişinden uzaklaştırmaya kalkışmamalıydı. Bunun için de mektuplara dönmeliydi.

"Hildesheim'lı Malachi," dedi tanığa dönerek. "Burada bir sanık olarak bulunmuyorsunuz. Bu sabah, sorularımı ve isteklerimi hiçbir şey saklamaya kalkışmaksızın yanıtladınız. Şimdi bu sabah bana söylediklerinizi burada yineleyeceksiniz; korkmanıza hiçbir neden yok."

"Bu sabah söylediklerimi yineliyorum," dedi Malachi. "Remigio, buraya geldikten az sonra, mutfakla uğraşmaya başladı; iş nedeniyle sık sık görüşüyorduk onunla... kütüphaneci olarak, geceleri tüm *Aedificium*'u, bu arada mutfağı kilitlemek benim görevim... Onunla yakın arkadaş olduğumuzu saklamak için hiçbir neden yok; bu adama karşı kuşku beslemem için de hiçbir neden yoktu. Bana, yanında kendisine teslim edilmiş bazı gizli belgeler olduğunu anlattı; bunların saygısız ellere geçmemesi gerekiyordu; yanında alıkoymaya da cesaret edemiyordu. Tüm ötekilere yasak olan biricik yer benim gözetimimde olduğu için, bu kâğıtları saklamamı, onları meraklı bakışlardan uzak tutmamı istedi benden; ben de kabul ettim; bu belgelerin sapkın nitelikte olduklarına ihtimal vermedim; onları okumadım bile, onları kitaplığın... gizli odalarının en ulaşılmaz bir yerine sakladım, sonra da bu konuyu unuttum; bu sabah sorgucu Efendi-

miz bana onların sözünü edinceye değin; o zaman onları getirip kendisine verdim..."

Başrahip, kaşları çatık, söz aldı: "Kilerciyle yaptığın bu anlaşmadan bana niçin söz etmedin? Kitaplığın amacı rahiplere ait şeyleri barındırmak değildir!" Başrahip, manastırın bu olayla hiçbir ilgisi olmadığını açıkça ortaya koymuştu.

"Efendimiz," diye yanıtladı Malachi şaşkın, "bana pek önemli bir şey gibi görünmedi. İçimde kötülük olmaksızın günah işledim."

"Elbette, elbette," dedi Bernardo, sıcak bir ses tonuyla, "hepimiz kütüphanecinin iyi niyetle davrandığına inanıyoruz; bu mahkemeyle açık yüreklilikle işbirliği yapması da bunun kanıtıdır. Zatıâlilerinin geçmişteki bu saygısızlığından ötürü onu cezalandırmamalarını kardeşçe rica ediyorum. Biz Malachi'ye inanıyoruz. Ve kendisine yalnızca, şimdi göstereceğim kâğıtların bu sabah bana verdiği, Remigio'nun yıllar önce, manastıra geldiğinde kendisine teslim ettiği kâğıtlar olup olmadığını doğrulamasını istiyoruz." Masanın üstüne konmuş olan kâğıtların arasından çıkardığı iki parşömeni ona gösterdi. Malachi onlara baktı, kararlı bir sesle; "Her şeye gücü yeten Tanrı Baba, Meryem Ana ve kutsal olan her şey üstüne yemin ederim ki öyledir ve öyleydi," dedi.

"Bu kadarı bana yeter," dedi Bernardo. "Gidebilirsiniz."

Malachi başı öne eğik çıkarken, kapıya varacağı sırada, salonun dip tarafında toplanmış meraklılar grubundan bir sesin yükseldiği işitildi: "Sen onun mektuplarını saklıyordun, o da sana mutfakta çömezlerin kabalarını gösteriyordu!" Gülüşmeler oldu; Malachi sağında solunda bulunanları iterek çabuk çabuk dışarı çıktı. Bu sesin Aymaro'nun sesi olduğuna yemin edebilirdim, ama yüksek perdeden çıkmıştı. Başrahip, yüzü mosmor, susmaları

için bağırdı ve herkesi korkunç cezalara çarptıracağı tehdidini savurdu; salonu boşalttırmakla korkuttu onları. Bernardo hain hain gülümsüyordu; salonun bir köşesinde Kardinal Bertrando, Jean d'Anneaux'nun kulağına eğilmiş bir şey söylüyor, o da eliyle ağzını kapatıp öksürüyormuş gibi başını eğerek karşılık veriyordu. William bana, "Kilerci yalnızca kendisi tensel günahlar işlemekle kalmıyormuş, pezevenklik de ediyormuş," dedi. "Ama Bernardo için bunun, İmparator'un arabulucusu olan Abbone'yi güç duruma sokmaktan başka hiçbir önemi yok..."

Sözü, şimdi ona dönmüş olan Bernardo tarafından kesildi: "Bu sabah Severinus'la hangi kâğıtlardan söz ettiğinizi öğrenmek isterdim, William Birader; kilerci sizi işitip yanlış bir sonuç çıkardığı zaman."

William onun bakışına karşılık verdi: "Yanlış sonuç çıkardığı doğru. Eyyub el-Ruhavi'nin, köpeklerdeki kuduz hastalığıyla ilgili incelemesinden söz ediyorduk; olağanüstü bilimsel değeri olan bir kitap; kuşkusuz ününü duymuşsunuzdur; sizin de çok işinize yaramış olmalı. El Ruhavi, kuduzun açık seçik yirmi beş belirtisinden tanınabileceğini söylüyor..."

Dominikenlerin Canes[1] tarikatına mensup olan Bernardo, yeni bir savaşı göğüslemeyi uygun bulmadı. "Demek konumuza yabancı şeylerle ilgiliydi," dedi çabuk çabuk. Ve duruşma sürdü.

"Şimdi sana gelelim, Minorit Remigio Birader, kuduz bir köpekten çok daha tehlikeli olan sana. Eğer William Birader son günlerde sapkınların ağızlarından akan salyalara kuduz köpeklerinkinden daha çok dikkat etmiş olsaydı, manastırda hangi yılanın yuvalandığını o da keşfederdi. Şu mektuplara dönelim. Şimdi kesin olarak biliyo-

1. (Lat.) *Domini canes*, "Tanrı'nın köpekleri" demektir. (Ç.N.)

ruz ki o mektuplar senin elindeydi; çok zehirli bir nesneymiş gibi onları özenle sakladın, sonra da düpedüz adam öldürdün..." elinin bir devinimiyle sanığın yadsımasını önledi, "... bundan daha sonra söz edeceğiz... Ne diyordum, mektupların benim elime geçmesin diye, adam öldürdün. Demek bu mektupları kendi malın sayıyorsun?"

Kilerci yanıt vermedi, ama suskunluğu yeterince şey söylüyordu. Bunun için Bernardo üsteledi: "Peki bu kâğıtlar nedir? Yakalanmadan birkaç gün önce Dolcino' nun el yazısıyla yazılmış iki sayfa. İtalya'nın çeşitli yerlerine dağılmış olan kendi tarikatından kimselere ulaştırması için onları çömezlerinden birine emanet etmiş. Bu kâğıtlarda yazılı olan her şeyi ve Dolcino'nun, sonunun yaklaştığından korkarak nasıl –kardeşlerinden– Şeytan'a umut bağlamalarını istediğini okuyabilirim size. Dolcino, her ne kadar bir mektupta açıkladığı tarihler, daha önceki mektuptaki tarihlere uymuyorsa da –bu mektuplarda 1305 yılında İmparator Friedrich'in çabalarıyla tüm papazların yok edileceklerini öngörmüştü– bu olayın uzak olmadığı konusunda onları uyararak avutuyordu. Sapkınların önderi bir kez daha yalan söylüyordu, çünkü o günden bu yana yirmi yılı aşkın zaman geçmesine karşın, günahkârca kehanetlerinin hiçbiri gerçekleşmedi. Ama bizim üzerinde durmamız gereken, bu kehanetlerin gülünç saygısızlığı değil, onları iletenin Remigio olması. Sapkın ve tövbe bilmez rahip, Sözde Havariler mezhebiyle ilişki kurmuş ve onlarla birlikte yaşamış olduğunu hâlâ yadsıyabilir misin?"

Kilerci artık yadsıyamıyordu. "Efendimiz," dedi, "gençliğim üzücü yanılgılarla dolu geçti. Yoksul yaşam rahiplerinin yanılgılarına zaten kapılmış olduğum bir sırada, Dolcino'nun vaazlarını öğrenince, onun sözlerine inandım ve yandaşlarına katıldım. Evet, doğru, Brescia ve Bergamo bölgelerinde onlarla birlikte bulundum; Como'

da ve Valsesia'da onlarla birlikte bulundum; onlarla birlikte Parete Calva ve Rassa Vadisi'ne, en sonunda da Rebello Dağı'na sığındım. Ama hiçbir kötü davranışa katılmadım; onlar yağmaya ve şiddete başlayınca, içimde hâlâ Francesco'nun oğullarına özgü yumuşak başlılık ruhunu taşıyordum; Rebello Dağı'nda, Dolcino'ya, kendimi artık onların savaşına katılabilecek gibi hissetmediğimi söyledim; o da onlardan ayrılmama izin verdi, çünkü yanında korkakları istemiyordu; benden yalnızca o mektupları Bologna'ya götürmemi istedi..."

"Kime?" diye sordu Kardinal Bertrando.

"Bazı yandaşlarına, adlarını anımsayacağımı sanıyorum; anımsayınca size söylerim, efendim," diye güvence verdi Remigio çabuk çabuk. Sonra bazı kimselerin adını verdi; Kardinal Bertrando bunları biliyormuş gibiydi, çünkü hoşnut hoşnut gülümsedi. Bernardo'ya anladığını gösteren bir biçimde başını salladı.

"Çok güzel," dedi Bernardo ve adları not etti. Sonra Remigio'ya döndü: "Peki şimdi arkadaşlarını niçin ele veriyorsun?"

"Onlar benim arkadaşlarım değil, efendim; o mektupları teslim etmemem de bunun kanıtıdır. Tersine, daha fazlasını yaptım; bunca yıl unutmaya çalıştıktan sonra şimdi söylüyorum bunu: Bizi vadide bekleyen Vercelli piskoposunun ordusu tarafından yakalanmadan oradan ayrılabilmek için, Dolcino'nun adamlarından bazılarıyla ilişki kurmayı başardım ve güvenliğimin sağlanması karşılığında, onlara Dolcino'nun kalelerine kolayca saldırabilecekleri geçitleri gösterdim; böylece kilise birliklerinin başarısı, bir ölçüde benim işbirliğim sayesinde gerçekleşti..."

"Çok ilginç. Bu adam bize yalnızca sapkın olmakla kalmayıp kötü ve hain olduğunu da söylüyor. Bu senin durumunu değiştirmez. Tıpkı bugün, sana bir yardımda

bulunmaktan başka suçu olmayan Malachi'yi suçlamaya kalkıştığın gibi, o zaman da kendini kurtarmak için günah arkadaşlarını adalete teslim ettin. Ama sen onların bedenlerine ihanet ettin; öğretilerine hiçbir zaman ihanet etmedin; bu mektupları da, kendini yeniden Sözde Havariler'e kabul ettirebilmek için, bir gün tehlikesizce onları teslim etme yürekliliğini ve olanağını bulacağını umarak kutsal bir emanet gibi sakladın."

"Hayır efendim, hayır!" diyordu kilerci, ter içinde, elleri titreyerek. "Hayır, size yemin ederim ki..."

"Yemin mi!" dedi Bernardo. "İşte kötülüğünün bir kanıtı daha! Yemin etmek istiyorsun, çünkü Valdocu sapkınların yemin etmektense her türlü kurnazlığa başvuracaklarını, hatta ölümü bile göze alacaklarını bildiğimi biliyorsun! Korkuya kapılıp başları sıkışınca yemin ediyormuş gibi yapıp yalan yeminler gevelerler ağızlarının içinde: Ama ben senin Lyon Yoksulları'nın mezhebinden olmadığını biliyorum, uğursuz kurt; olmadığın şey olmadığına inandırmaya çalışıyorsun beni; senin ne olduğunu söylemeyeyim diye! Yemin ediyorsun, değil mi? Günahlarının bağışlanacağını umarak yemin ediyorsun, ama sana şunu söyleyeyim: Bana bir tek yemin yetmez! Bir, iki, üç, yüz, dilediğim kadar yemin etmeni isteyebilirim senden. Siz Sözde Havariler'in, mezhebinize ihanet etmektense yalan yere yemin edenlere bağışıklık tanıdığınızı çok iyi biliyorum. Böylece her yemin suçluluğunun yeni bir kanıtı olacaktır!"

"Peki o zaman ne yapmam gerekir?" diye bağırdı kilerci, dizüstü kapanarak.

"Bir Begino gibi yere kapanma! Hiçbir şey yapman gerekmez. Şimdi ne yapılması gerektiğini yalnız ben bilirim," dedi Bernardo insanın içine korku salan bir gülümseyişle. "Yapman gereken şey yalnızca itiraf etmek. İtiraf edersen lanetlenecek ve cezalandırılacaksın; itiraf

etmesen de lanetlenecek ve cezalandırılacaksın; yalan yere yemin eden biri olarak cezalandırılacaksın. Öyleyse itiraf et, hiç olmazsa vicdanlarımıza acı veren, yumuşaklık ve acıma duygumuzu inciten bu çok üzücü soruşturmayı kısaltmak için itiraf et!"

"Ama neyi itiraf edeyim?"

"İki türlü günahı: Dolcino'nun mezhebine girdiğini, onun sapkın fikirlerini, piskoposların ve kent belediye başkanlarının onurunu zedeleyen davranışlarını paylaştığını, mezhebin tam anlamıyla yenilgiye uğratılıp kökü kazınmamış olmakla birlikte, önderinin ölmüş ve mezhebin dağıtılmış olmasına karşın pişmanlık duymaksızın bu yalanları ve yanılgıları paylaşmayı sürdürdüğünü. Ve bu kötü mezhepte öğrendiğin uygulamalarla ruhunun derinlikleri yozlaşmış olduğundan, bu manastırda Tanrı'ya ve onun kullarına karşı yol açılan karışıklıklardan ötürü suçlu olduğunu. Bu davranışının nedenleri hâlâ gözümden kaçsa da Papa hazretlerinin ve onun buyruklarının öğretilerine karşı, yoksulluğu yaymış ve yaymakta olan kimselerin sapkınlığının suç sayılan davranışlardan başka bir yere götürmeyeceği (şimdi bizim yaptığımız gibi) bir kez açık seçik ortaya konduktan sonra, bu nedenlerin tümüyle aydınlatılmasına gerek bile kalmayacaktır. İmanlıların öğrenmesi gereken budur; bu da benim için yeterlidir. İtiraf et."

O anda Bernardo'nun ne istediği açıktı. Öteki rahipleri kimin öldürdüğüne hiç aldırmaksızın, yalnızca Remigio'nun şu ya da bu biçimde, İmparator'un tanrıbilimcilerince ortaya atılan fikirleri paylaştığını göstermek istiyordu. Aynı zamanda Perugia Ruhani Meclisi'nin, Fraticelli ve Dolsiniyenlerin de paylaştıkları bu fikirler arasındaki bağı ve bu manastırda tek bir adamın bütün bu sapkınlıklara katıldığını ve birçok suç işlediğini gösterdikten sonra, kendi düşmanlarına gerçekten öldürücü

bir darbe indirecekti. William'a baktım; onun da anladığını anladım, ama bunu daha önce anlamış olsa da hiçbir şey yapamazdı. Başrahip'e baktım; yüzünün karardığını gördüm: Yüzyılın her türlü utanç verici olayının bir araya geldiği bir yerin başı olarak görüldüğü şu anda kendisinin de tuzağa düşürülmüş olduğunu, arabuluculuk yetkesinin paramparça olduğunu geç de olsa anlamaya başlıyordu. Kilerciye gelince; artık hangi suçtan ötürü kendisini temize çıkarabileceğini bilmiyordu. Ama belki de o anda hiçbir şey düşünecek durumda değildi; ağzından çıkan çığlık ruhunun çığlığıydı; o çığlıkla birlikte, yıllar süren uzun ve gizli acıları boşaltıyordu. Ya da belki kararsızlıklar, tutkular ve hayal kırıklıkları, korkaklık ve ihanetlerle geçen bir yaşamın ardından, kaçınılmaz yıkımıyla yüz yüze gelince, artık doğru mu, yanlış mı diye kendi kendine sormaksızın, bir inanca bağlanma yeteneğini kendine kanıtlamak istercesine, gençliğinin inancını açıklamaya karar veriyordu.

"Evet, doğru," diye bağırdı, "Dolcino'nun yanında bulundum; onun suçlarına, yasalara aykırı davranışlarına katıldım; belki de deliydim; Efendimiz Hz. İsa'nın sevgisini, özgürlük gereksinimi ve piskoposlara duyduğum nefretle karıştırıyordum; evet günah işledim; doğru, ama manastırlarda olup bitenlerde hiç suçum yok, yemin ederim!"

"Sonunda bir şey öğrendik," dedi Bernardo. "Demek Dolcino, Margherita ve onun gibilerle sapkınlık suçu işlediğini itiraf ediyorsun. Trivero yakınlarında, aralarından on yaşında bir çocuğun da bulunduğu İsa'ya inanan birçok insanı astıkları zaman onlarla birlikte olduğunu da itiraf ediyor musun? O köpekler, kaprislerine boyun eğmek istemedikleri için başka insanları, karılarının ve ana babalarının gözleri önünde astıkları zaman da onların yanında olduğunu itiraf ediyor musun? Öfke ve kendini beğenmişlikle gözlerin kör olmuş, sizin topluluğu-

nuza katılmayan hiç kimsenin ruhunun kurtulamayacağını niçin öne sürüyordunuz? Konuş!"

"Evet evet, bunlara inanıyordum; bunları yaptım!"

"Piskoposlara sadık bazı kimseleri yakalayıp kimilerini hapiste açlıktan öldürdükleri, gebe bir kadının bir kolunu ve bir elini kestikleri, sonra çocuğunu doğurmasına izin verdikleri, çocuk doğar doğmaz, vaftiz edilmeden öldüğü zaman da orada mıydın? Mosso, Trivero, Cossila ve Flecchia köyleriyle, Crepacorio bölgesinde birçok başka yeri, Mortiliano ve Quorino'da birçok evi yerle bir edip ateşe verdikleri Trivero Kilisesi'ni yaktıkları, yakmadan önce kutsal resimleri kirlettikleri, sunakların taşlarını söktükleri, Meryem Ana yontusunun bir kolunu kopardıkları, kadehleri, kutsal eşyaları ve kitapları talan ettikleri, çan kulesini yıktıkları, çanları kırdıkları, papazlığın tüm kapılarına ve papazın mallarına el koydukları zaman onlarla birlikte miydin?"

"Evet evet, oradaydım; kimse artık ne yaptığını bilmiyordu; cezalandırma anının öncüleri olmak istiyorduk; İmparator'un ve Papa'nın gökyüzünden gönderilen öncüleriydik; Philadelphia meleğinin yeryüzüne inmesini çabuklaştırmak istiyorduk; o zaman herkes Kutsal Ruh'un lütfuna kavuşacak ve Kilise yeniden doğacak, tüm sapkınlar yok edildikten sonra, yalnızca kusursuzlar egemen olacaktı."

Kilerci esinlenmiş ve aydınlanmış gibiydi; artık suskunluk ve numara yapma duvarı yıkılmış, geçmişi yalnızca sözcüklerle değil, görüntülerle de canlanmıştı sanki; bir zamanlar onu coşturan duyguları yeniden yaşıyordu.

"Demek," diye özetledi Bernardo, "Gherardo Segalelli'yi şehit olarak onurlandırdığınızı; Roma Kilisesi'nin her türlü yetkesini yadsıdığınızı; Aziz Sylvester zamanından beri, Morrone'li Pietro dışında tüm Kilise önde gelenlerinin yoldan çıkmış ve ayartıcı olduklarını; onda-

lıkların, İsa'nın biricik Havarileri ve yoksulları olan sizlere ödenmesi gerektiğini; köylerde dolaşıp, *'Penitenziagite!'* diye bağırarak insanları baştan çıkardığınızı, herkesin gözünde tövbekârlar olarak geçindiğinizi, sonra da, her türlü kuralı çiğneyip her türlü kösnüllüğe izin verdiğinizi; kendinizin ve başkalarının bedenlerini kirletip incitecek her türlü davranışa izin verebildiğinizi itiraf ediyor musun? Konuş!"

"Evet evet, o zaman bütün ruhumla bağlandığım gerçek inancı itiraf ediyorum; bir arınma belirtisi olarak giysilerimizi çıkardığımızı, siz köpek soyundan gelenler mallarınızdan hiçbir zaman vazgeçemezken, bizim tüm mallarımızdan vazgeçtiğimizi, bundan sonra hiç kimseden para kabul etmediğimizi, üstümüzde de para taşımadığımızı, sadakayla yaşadığımızı ve yarın için hiçbir şey biriktirmediğimizi, bizi kabul edip önümüze sofra kurduklarında, yiyip içtikten sonra, geriye bir şey kalmışsa sofrada bırakarak gittiğimizi itiraf ediyorum..."

"İyi Hıristiyanların mallarına sahip çıkmak için onları yakıp yıktığınızı ve yağmaladığınızı!"

"Yakıp yıktık ve yağmaladık, çünkü yoksulluğu evrensel yasa olarak seçmiştik; başkalarının yasal olmayan yollardan elde ettikleri zenginliklere el koyma hakkını kendimizde bulduk; bir kilise bölgesinden ötekine uzanan açgözlülük ağının tam yüreğine indirmek istiyorduk darbeyi, ama hiçbir zaman malik olmak için yağmalamadık; yağmalamak için öldürmedik; cezalandırmak için öldürdük biz, saf olmayanları kanla arıtmak için. Gherardo Segalelli kutsal bir bitkiydi; *planta Dei pullulans in radice fidei.*[1] Yasamız bize doğrudan doğruya Tanrı'dan geldi, siz melun köpeklerden değil; yalancı havariler;

1. (Lat.) İnanç kökünden süren Tanrı bitkisi. (Ç.N.)

çevrenize tütsü değil, kükürt kokusu saçıyorsunuz, pis köpekler, kokuşmuş leşler, kargalar, Avignon orospusunun uşakları! O zaman Efendimizin kılıcı olduğumuza inanıyordum; hepinizi daha çabuk öldürebilmek için suçsuzları da öldürmek zorundaydık. Sizin açgözlülükle yürüttüğünüz savaşı öldürmek istiyorduk; adaleti ve mutluluğu sağlamak için biraz kan dökmek zorunda kaldık diye bizi niçin kınıyorsunuz? O gün Stavello'da, Carnasco'nun sularını kırmızıya boyamaya değerdi; bizim kanımız da döküldü, kendimizi sakınmadık; zaman azdı ve olayların akışını hızlandırmak zorundaydık..."

Tüm bedeni titriyor, anımsamakta olduğu kandan arıtmak istercesine ellerini tuniğine siliyordu. "Obur, yeniden arındı," dedi William bana. "Arınmak bu mu?" diye sordum, ürküntüyle. "Başka bir yolu da olmalı," dedi William, "ama nasıl olursa olsun, beni hep korkutur."

"Arınmışlıkta sizi korkutan nedir?" diye sordum.

"Acele," diye yanıtladı William.

"Yeter yeter," diyordu şimdi Bernardo. "Senden bir itiraf istedik, kıyıma çağrı değil. Çok güzel, sen yalnızca bir zamanlar sapkın olmakla kalmıyorsun, şimdi de öylesin. Yalnız geçmişte katil değildin; şimdi de adam öldürdün. Anlat bize şimdi; bu manastırdaki rahip kardeşlerini niçin ve nasıl öldürdün?"

Kilercinin titremesi geçmişti; bir düşten uyanıyormuş gibi çevresine bakındı. "Hayır," dedi, "manastırdaki cinayetlerle hiçbir ilişiğim yok. Yaptığım her şeyi itiraf ettim; yapmadığım bir şeyi itiraf etmemi istemeyin benden..."

"Ama yapmadığın ne kalıyor geriye? Şimdi de suçsuz olduğunu mu söylüyorsun? Vah kuzucuk vah, yumuşak başlılık örneği! Anlattıklarını işittiniz; bir zamanlar ellerini kana bulamış, ama şimdi masummuş! Belki de biz yanıldık. Varagine'li Remigio, bir erdem timsali,

kilisenin sadık bir evladı, İsa'nın düşmanlarının düşmanıdır; kilisenin uyanık elinin, köylere ve kentlere kabul ettirmek için emek verdiği düzene, ticaret barışına, zanaatkârların dükkânlarına, kiliselerin hazinelerine her zaman saygı duymuştur. Suçsuzdur, hiçbir suç işlememiştir. Gel, kollarıma atıl, Remigio Birader, kötü insanların sana yönelttikleri suçlamalardan ötürü seni avutayım!" Remigio birden, günahlarının son kez bağışlandığına inanıyormuş gibi yitik, şaşkın gözlerle ona bakarken, Bernardo yeniden yargıç tavrını takındı ve okçubaşına buyurgan bir sesle seslendi:

"Kilisenin, laik makamlarca kullanılmasını her zaman eleştirdiği önlemlere başvurmak tiksindiriyor beni. Ama benim de kişisel duygularımı yöneten ve yönlendiren bir yasa var. Başrahip'ten işkence aletlerinin konabileceği bir yer sağlamasını isteyin. Ama hemen başlamayın. Elleri ayakları zincire vurulup üç gün hücrede bırakılsın. Sonra aletleri gösterin ona. Yalnızca gösterin. Dördüncü gün başlayın. Sözde Havariler'in inandıkları gibi adalet aceleye gelmez; Tanrı'nın adaletinin emrindeyse yüzyıllar var. Yavaş yavaş, adım adım ilerleyin. Her şeyden önce söylenenleri tekrar tekrar anımsayın; sakatlamaktan ve öldürmekten kaçının. Bu sürecin suçluya bağışladığı iyiliklerden biri, ölümün tatlı gelmesi ve istenmesidir, ama itiraf, tam, gönüllü ve arındırıcı olmadıkça ölüm gelmemeli."

Okçular kilerciyi kaldırmak için eğildiler, ama o ayaklarını sımsıkı yere basarak direndi; konuşmak istediğini işaret etti. İzin verilince konuştu, ama sözcükler ağzından güçlükle çıkıyordu; konuşması bir sarhoşun anlaşılmaz gevelemelerini andırıyordu; açık saçık bir şeylerden söz ediyor gibiydi. Ancak konuştukça, yavaş yavaş az önceki itirafına can veren yabanıl gücü yeniden kazandı.

"Hayır, Efendimiz. İşkence istemem. Korkağın biri-

yim ben. O zaman ihanet ettim; bu manastırda tam on bir yıl bir zamanlar inandığım şeyi yadsıdım; bağcılardan ve köylülerden zorla ondalık topladım; Başrahip zenginleşsin diye verimliliklerini artırmak için ağılları ve ahırları teftiş ederek, bu Deccal düzeneğinin yönetimiyle gönüllü işbirliği yaptım. Rahatım yerindeydi; başkaldırı günlerini unutmuştum; yiyip içmeye ve başka zevklere verdim kendimi. Korkağın biriyim ben. Bugün Bologna'lı eski kardeşlerimi sattım; o zaman da Dolcino'yu satmıştım. Kötülüğümden, bir Haçlı kılığına bürünerek, Dolcino ile Margherita'yı yakalayıp Kutsal Pazar günü Bugello Kalesi'ne götürülmelerine tanık oldum. Clemens'in onları mahkûm eden buyruğunu taşıyan mektubu gelinceye dek üç ay Vercelli çevresinde dolaştım. Margherita'nın Dolcino'nun gözleri önünde parça parça edildiğini gördüm. Bağırıyordu; bağırsakları delinmiş, benim de bir gece dokunduğum zavallı bedeni... Onun örselenmiş bedeni yanarken Dolcino'nun üstüne atıldılar, burnunu ve hayalarını kızgın cımbızlarla kopardılar; sonradan söylendiği gibi, ağzından tek bir iniltinin bile çıkmadığı doğru değil. Uzun boylu, iriyarı bir adamdı Dolcino; Şeytan gibi koca bir sakalı, dalga dalga omuzlarına dek inen kızıl saçları vardı; başında geniş kenarlı, tüylü bir şapka, belinde, topuklarına dek inen binişinin üstüne taktığı kılıcı; bize önderlik ederken güzel ve güçlüydü; erkeklerin içine korku salar, kadınları zevkten bağırtırdı... Ama ona işkence ederlerken kendisi de bağırıyordu, tıpkı bir kadın gibi, tıpkı boğazlanan bir koyun gibi; yaralarından oluk gibi kan akıyordu; onu bir köşeden ötekine sürüklüyorlar, Şeytan'ın elçisinin ne denli uzun yaşayabileceğini göstermek için onu yavaş yavaş yaralamayı sürdürüyorlardı; ölmek istiyor, işini bitirmeleri için yalvarıyordu, ama çok geç öldü; onu odun yığınına götürdüklerinde kanlı bir et yığınından başka bir şey değildi. Ben onu iz-

liyor, bütün bunları yaşamaktan kurtulduğum için seviniyordum; kurnazlığımla böbürleniyordum; Salvatore olacak o serseri de yanımdaydı; 'İleriyi gören kimseler gibi davranmakla ne iyi ettik, Remigio Birader,' diyordu bana, işkenceden daha iğrenç bir şey olamaz! Bin dinim olsa, binini de yadsıyabilirdim o gün. Yıllardır kendi kendime ne korkak bir adam olduğumu, korkak davrandığım için ne denli mutlu olduğumu söylüyordum, ama her şeye karşın, kendi kendime öylesine korkak olmadığımı gösterebilmeyi umuyordum hep. Bugün sen bana bu gücü verdin, Efendimiz Bernardo; şehitlerin en korkakları için putatapan imparatorlar neyse, sen de benim için o oldun. Bedenimin kaçtığı, ruhumun inandığı şeyi itiraf etme yürekliliği verdin bana. Ama gereğinden çok yüreklilik bekleme benden; şu ölümlü bedenimin kaldırabileceğinden fazlasını bekleme. İşkence istemem. Ne istersen söyleyeceğim; hemen yakılmak daha iyi; yanmadan önce boğularak ölüyor insan. Dolcino'ya yaptıkları gibi işkence istemem. Senin istediğin bir ceset; bunun için de öteki cesetlerin suçunu bana yüklemek gereğini duyuyorsun. Çok geçmeden bir ceset olacağım nasıl olsa. Şimdi istediğini veriyorum sana. Otranto'lu Adelmo'yu, gençliğinden nefret ettiğim ve benim gibi canavarlara ustaca sataştığı için öldürdüm: benim gibi yaşlı, şişko, ufak tefek, cahil birine. Salvamec'li Venantius'u çok bilgili olduğu ve benim anlamadığım kitapları okuduğu için öldürdüm. Arundel'li Berengar'ı kitaplığından nefret ettiğim için öldürdüm; ben ki şişko papazları coplayarak öğrenmiştim tanrıbilimi. Sankt Wendel'li Severinus'u... Onun için öldürdüm? Çünkü otlar topluyordu, ben ki Rebello Dağı'nda erdemlerinin ne olduğunu düşünmeksizin ot yiyordum. Aslında başkalarını da öldürebilirdim; örneğin Başrahibimizi; ister Papa'yla ister İmparator'la birlik olsun, her zaman düşmanlarımdan

biri olmuştu; ondan hep nefret ettim; ona yiyecek verdiğim için bana yiyecek verdiği zaman bile. Yeter mi? Yo, hayır, bütün bu insanları nasıl öldürdüğümü de öğrenmek istiyorsun... Onları şöyle öldürdüm... dur bakalım... Salvatore'nin bana öğrettiği sanatın aracılığıyla, buyruğumdaki bin tümenin yardımıyla cehennemin güçlerini çağırarak. Birini öldürmek için ona vurmaya gerek yoktur; Şeytan sizin adınıza yapar bunu, eğer Şeytan'a nasıl buyuracağınızı bilirseniz."

Orada bulunanlara kurnaz kurnaz gülümseyerek bakıyordu. Ama daha şimdiden bir delinin gülüşüydü bu; sonradan William bana, bu delinin, onu ele vermesinin öcünü almak için Salvatore'yi de kendisiyle birlikte sürükleyecek kadar zeki olduğunu söylese de.

"Peki, Şeytan'a nasıl buyuruyordun?" diye sıkıştırdı onu, bu suçlamaları gerçek bir itiraf sayan Bernardo.

"Bunu sen de biliyorsun, insan iblislerle, onların alışkanlıklarını benimsemeksizin uzun yıllar alışveriş yapamaz! Sen de bilirsin, havariler kasabı! Bir kara kedi alırsın, öyle değil mi? Tek bir beyaz tüyü bile olmayacak (sen de bilirsin bunu), dört ayağını bağlarsın, sonra gece yarısı onu bir yol kavşağına götürüp yüksek sesle bağırırsın: Ey Büyük Lucifer, Cehennem'in imparatoru, seni alıp düşmanımın bedenine sokuyorum; tıpkı şimdi bu kediyi tutsak ettiğim gibi, eğer düşmanımı öldürürsen, ertesi gün, gece yarısı, aynı yerde bu kediyi kurban edeceğim sana; Aziz Cipriano'nun büyü kitabına göre şimdi yaptığım büyünün güçleriyle sana ne buyuruyorsam onu yapacaksın; Cehennem'in tüm en büyük alaylarının başları, Adrramelch, Alasro ve Azazele adına, onların tüm kardeşleriyle birlikte yakarıyorum..." Dudakları titriyordu; gözleri yuvalarından uğramış gibiydi; dua etmeye başladı; daha doğrusu dua ediyormuş gibi görünüyordu; tüm Cehennem alaylarının iblislerine yakarıyordu: "*Abi-*

gor, pecca pro nobis... Amon, miserere nobis... Samael, libera nos a bono... Belial eleyson... Focalor, in corruptionem meam intende... Haborym, damnamus dominum... Zaebos, anum meum aperies... Leonardo, asperge me spermate tuo et inquinabor..."[1]

"Yeter yeter!" diye bağırıyordu hazır bulunanlar haç çıkararak. "Efendimiz, günahlarımızı bağışla!"

Kilerci şimdi susuyordu. Bütün bu iblislerin adlarını söyledikten sonra yüzükoyun yere düştü; çarpılmış ağzından, sımsıkı kenetlenmiş dişlerinin arasından beyazımsı bir salya akıyordu. Elleri, zincirlerin sıkıştırmasına karşın kasılarak açılıp kapanıyor, ayakları düzensiz aralıklarla havayı tekmeliyordu. Korkudan tir tir titrediğimi fark eden William elini başıma koydu; beni neredeyse tam ensemden yakalayıp sıkarak yatıştırdı: "Öğren," dedi, "işkence ya da işkence tehdidi altında insan yalnızca yaptıklarını değil, yapmak istediklerini de söyler, kendisi bilincinde olmasa da. Remigio şimdi bütün ruhuyla ölmek istiyor."

Okçular hâlâ çırpınışlar içindeki kilerciyi alıp götürdüler. Bernardo kâğıtlarını düzeltti. Sonra, hiç kıpırtısız, büyük bir heyecan içindeki hazır bulunanlara gözlerini dikti:

"Soruşturma bitmiştir. Sanık, *reo confesso*[2], Avignon'a götürülecek, orada gerçeğin ve adaletin titizlikle gözetilmesini sağlamak için son duruşma yapılacak ve ancak bu duruşmadan sonra yakılacaktır. O artık sana ait değil, Abbone; gerçeğin yalnızca alçakgönüllü bir aracı olan

1. (Lat.) Abigor, bizim için günah işle... Amon, bize acı... Samael, bizi iyiden kurtar... Belial eleyson... Focalor, benim yozlaşmamı anla... Haborym, Tanrı'yı lanetleyelim... Zaebos, anüsümü aç... Leonardo, tohumlarını saç ve kirlensin... (Ç.N.)

2. (Lat.) Suçunu itiraf etmiş olarak. (Ç.N.)

bana da ait değil. Adaletin yerini bulması başka bir yerde olacak; çobanlar görevlerini yaptılar; şimdi köpekler hastalıklı koyunları sürüden ayırıp ateşle arındırmalıdırlar. Bu adamın böylesine acımasız cinayetler işlediğine tanık olan bu üzücü olay sona erdi. Manastır artık erinç içinde olsun. Ama dünya," burada sesini yükseltti ve elçiler topluluğuna seslendi, "dünya hâlâ barışa kavuşmadı. Dünya, imparatorluk saraylarının salonlarında bile sığınak bulan sapkınlıkla parça parça olmuş! Kardeşlerim bunu unutmasınlar: Dolcino'nun sapkın yanlılarını, bir *cingulum diaboli*[1], Perugia Ruhani Meclisi'nin saygın üstatlarına bağlıyor. Unutmayalım ki, Tanrı'nın gözünde, az önce adalete teslim ettiğimiz o sefilin hezeyanlarının, Bavyera'lı, aforoz edilmiş Alman'ın sofrasında yiyip içen üstatlarınkinden hiç farkı yoktur. Sapkınları, kötülükleri hâlâ cezalandırılmamış, hatta saygı duyulan birçok vaazdan kaynaklanmaktadır. Tanrı'nın, benim günahkâr kişiliğim gibi, sapkınlık yılanını yuvalandığı yerde ayırt etmeye çağırdığı kimsenin yazgısı, katlanılması güç bir ıstırap, alçakgönüllü bir acıdır. Ama bu kutsal görevi yerine getirirken insan, açıkça sapkın gibi davranan kimsenin tek sapkın türü olmadığını öğrenir. Sapkınlığı destekleyenleri ayırt etmek için beş gösterge vardır. Birincisi, onları tutukevinde gizlice ziyaret edenler; ikincisi, onların yakalanmasına üzülen, yaşam boyu onların yakın dostları olanlar (gerçekten de bir sapkınla uzun zaman birlikte olan bir kimsenin onun etkinliklerinden habersiz olması güçtür); üçüncüsü, suçları kanıtlanmış olsa bile, sapkınların haksız yere mahkûm edildiklerini öne sürenler; dördüncüsü, sapkınları kovuşturan ve onlara karşı başarıyla vaaz veren kimselere kötü gözle bakan ve onları

1. (Lat.) Şeytanca bağla. (Ç.N.)

eleştirenler; bu, onların gözlerinden, burunlarından, gizlemeye çalıştıkları, kendilerine burkuldukları kimselere nefret, yıkımları kendilerini öylesine üzen kimselereyse sevgi gösteren yüz ifadelerinden anlaşılabilir. Son olarak, beşinci gösterge, yakılan sapkınların kömürleşmiş kemiklerinin toplanarak kutsal emanetlermiş gibi saklanmalarıdır... Ama ben altıncı bir göstergeye de büyük değer veriyor, içlerinde (Ortodoksluğa açıkça aykırı olmasalar da), sapkınların kendi usullerince tasımlama yapabilecekleri önermeler buldukları kitapların yazarlarını da, sapkınlığın açık dostları sayıyorum."

Bunları söylerken, bir yandan da Ubertino'ya bakıyordu. Fransız temsilcilerin hepsi Bernardo'nun ne demek istediğini anladı. Toplantı daha şimdiden başarısızlığa uğramıştı; hiç kimse sabahki tartışmayı kaldığı yerden sürdürme yürekliliğini bulamıyordu artık, çünkü her sözcüğün son üzücü olayların ışığı altında değerlendirileceğini biliyordu. Bernardo eğer Papa tarafından iki grup arasında bir uzlaşımı engellemek için gönderilmişse, bunu başarmıştı.

Beşinci gün
GÜNBATIMI

Ubertino kaçıyor. Benno yasalara uymaya başlıyor; William ise, o gün karşılaştığı çeşitli tutku tipleri üstüne bazı düşünceler geliştiriyor.

Topluluk toplantı salonundan yavaş yavaş dağılırken Michele William'a yaklaştı; birlikte Ubertino'nun yanına gittiler. Üçü birlikte kapıdan çıktılar; avluda, hiçbir dağılma belirtisi göstermeyen, alacakaranlıkta daha da yoğunlaşan sisin içinde gözden silinmiş, tartışıyorlardı.

"Bernardo bizi yenilgiye uğrattı," dedi William. "O budala Dolsiniyen'in bütün bu suçları işleyip işlemediğini sormayın bana. Anladığım kadarıyla hayır, kesinlikle hayır. Gerçek şu ki, gene başlangıç noktamızdayız. Johannes senin Avignon'a yalnız gitmeni istiyor Michele; bu toplantı istediğimiz güvenceleri sağlamadı sana. Tersine, orada söyleyeceğim her sözcüğün nasıl çarpıtılabileceği hakkında bir fikir verdi. Bundan çıkan sonuç bence şu: Bana kalırsa oraya gitmemelisin."

Michele başını salladı: "Tersine, gideceğim. Bir hizipleşmeye yol açmak istemiyorum. Sen, William, bugün açık konuştun, dilediğini söyledin. Oysa benim istediğim bu değil; görüyorum ki, Perugia Ruhani Meclisi'nin kararları, İmparatorluk tanrıbilimcileri tarafından bizim

amacımızdan farklı bir biçimde kullanılıyor. Fransisken tarikatının yoksulluk ülküsüyle birlikte Papa tarafından kabul edilmesini istiyorum. Papa, bu tarikatın ancak yoksulluk ülküsünü benimserse, sapkın kollarını yeniden özümleyebileceğini anlayacaktır. Avignon'a gideceğim; gerekirse Johannes'e bağlılığımı göstereceğim. Yoksulluk ilkesi dışında her konuda uzlaşmaya hazırım."

Ubertino söze karıştı: "Yaşamını tehlikeye attığını biliyor musun?"

"Olsun," diye yanıtladı Michele, "ruhumu tehlikeye atmaktan iyidir."

Yaşamını ciddi bir tehlikeye atıyordu ve Johannes haklıysa (buna hâlâ inanamıyorum), ruhunu da yitirirdi. Şimdi herkesin bildiği gibi, Michele, anlatmakta olduğum olaylardan bir hafta sonra Papa'nın yanına gitti. Dört ay ona karşı ayak diredi; sonunda ertesi yılın nisan ayında Johannes kardinaller kurulunu topladı; Michele'yi bir deli, pervasız, inatçı, zorba bir sapkınlık kışkırtıcısı, kilisenin koynunda beslediği bir yılan diye niteledi. İnsan Johannes'in kendi açısından haklı olduğunu bile söyleyebilirdi; çünkü o dört ay boyunca, Michele üstadımın arkadaşı olan öteki William'la, Ockham'lı William'la arkadaş olmuş ve onun –üstadımın Marsilio'yla paylaştığı ve o sabah açıkladığı fikirlerden daha aşırı, ama çok farklı olmayan– fikirlerini paylaşır olmuştu. Bu ayrılıkçıların yaşamı Avignon'da tehlikeye düşmüştü; bunun üzerine, mayıs ayının sonunda Michele, Ockham'lı William, Bergamo'lu Bonagrita, Ascolili Francesco ve Talheim'lı Henri kaçtılar; önce Nice'e, sonra Toulon'a, Marsilya'ya ve Aigues-Mortes'a kaçtılar; Papa'nın adamları artlarına düşmüştü; Aigues-Mortes'ta onlara yetişen Kardinal Pierre de Arrablay tarafından yakalandılar; kardinal onları geri dönmeye razı etmeye çalıştı, ama dirençlerini, Papa'ya duydukları nefreti, korkularını yenemedi. Hazi-

randa Pisa'ya vardılar; orada İmparatorluk kuvvetleri tarafından yengi kazanmış gibi karşılandılar; bu olaydan birkaç ay sonra Michele Johannes'i açıkça yadsıyacaktı. Ama artık çok geç olmuştu. İmparator'un hazinesi suyunu çekiyordu; Avignon'da Johannes Minoritlere yeni bir başkan atamak için planlar kuruyordu; sonunda yengi kazandı. Michele o gün Papa'ya gitmeye karar vermeseydi daha iyi ederdi; düşmanının yararına, kendi durumunu güçleştirerek onca ay yitirmeden, Minoritlerin direnişini daha yakından yönetebilirdi. Ama belki de her şeye gücü yeten Tanrı böyle yazmıştı; şimdi içlerinde kimin haklı olduğunu da bilmiyorum; aradan bunca yıl geçtikten sonra tutkuların ateşi de sönüyor, onunla birlikte gerçeğin ışığı olduğuna inanılan şey de.

Ama hüzünlü yollara sapıyorum. O üzücü konuşmanın sonunu anlatmalıyım oysa. Michele kararını vermişti; onu bu kararından caydırmanın yolu yoktu. Ama başka bir sorun çıktı; William sözcükleri döndürüp dolaştırmadan açıkladı: Ubertino artık güvenlik içinde değildi. Bernardo'nun ona yönelttiği sözler, Papa'nın ona karşı beslediği nefret, Michele'nin hâlâ tartışabilecek bir gücü temsil etmesine karşın Ubertino'nun bu noktada hiç kimsenin yandaşı olmayışı...

"Johannes, Michele'nin sarayına gitmesini istiyor, Ubertino'nun da Cehennem'e. Bernardo'yu tanıyorsam, yarın akşama kadar kalmadan sisin de yardımıyla Ubertino öldürülecek. Biri çıkıp da bunu kimin yaptığını soracak olursa, manastır rahatça bir cinayeti daha kaldırabilir; Remigio'nun ve kara kedilerin çağırdıkları iblislerin ya da bu duvarlar arasında gizli gizli dolaşan bir Dolcino yanlısının yaptığını söylerler..."

Ubertino telaşlandı. "Öyleyse?" diye sordu.

"Öyleyse," dedi William, "git, Başrahip'le konuş. Ondan bir binek atıyla azık iste; Alpler'in ötesinde, uzak bir

manastıra da bir mektup yazmasını. Sonra da karanlıktan ve sisten yararlanarak hemen yola çık."

"Ama okçular hâlâ kapıda nöbet tutmuyorlar mı?"

"Manastırın başka çıkışları da var; Başrahip bilir. Bir uşağın, bir binek atıyla aşağıdaki dönemeçlerden birinde seni beklemesi yeter; duvardaki geçitlerden birinden çıkar çıkmaz bir dizi koruluktan geçmen gerekecek yalnızca. Bernardo yengisinin sarhoşluğundan ayılmadan, hızlı davranmalısın. Ben de başka bir şeyle ilgilenmeliyim; iki görevim vardı, biri başarısızlıkla sonuçlandı; hiç olmazsa öteki başarılı olsun. Bir kitabı ve bir adamı ele geçirmek istiyorum. Her şey yolunda giderse, seni yeniden arayıncaya dek buradan gitmiş olacaksın. Öyleyse hoşça kal." Kollarını açtı; Ubertino duygulanmış, sımsıkı sarıldı ona: "Hoşça kal, William. Deli, kendini beğenmiş bir İngiliz'sin sen, ama mangal gibi bir yüreğin var. Gene görüşür müyüz dersin?"

"Görüşeceğiz," diye güvence verdi ona William. "Tanrı isterse."

Ama Tanrı istemedi. Daha önce söylediğim gibi, Ubertino iki yıl sonra öldü; gizemli bir biçimde öldürüldü. Bu kavgacı, ateşli yaşlı adamın yaşamı çetin, serüvenlerle dolu bir yaşamdı. Belki aziz değildi, ama umarım Tanrı, onun kendisine bir aziz olduğuna duyduğu tertemiz kesin inancı ödüllendirmiştir. Yaşlanıp kendimi Tanrı'nın istemine daha çok bıraktıkça, öğrenmek isteyen akla ve yapmak isteyen isteme daha az değer veriyorum ve biricik kurtuluş yolu olarak inancı görüyorum; gereğinden çok soru sormaksızın sabırla beklemeyi bilen inancı. Ubertino'nun kuşkusuz, Çarmıha Gerilmiş Efendimizin kanına ve çektiği acıya büyük inancı vardı.

Belki bunları daha o zamandan düşünüyordum da yaşlı gizemci bunun farkına vardı ya da bir gün bunları düşüneceğimi kestirdi. Tatlı tatlı gülümseyip beni ku-

cakladı; daha önceki günlerde bazen yaptığı gibi duygulu bir kucaklayış değildi bu. Bir büyükbabanın torununu kucakladığı gibi kucakladı beni; ben de aynı biçimde karşılık verdim. Sonra Michele'yle birlikte Başrahip'i bulmaya gitti.

"Şimdi ne yapıyoruz?" diye sordum William'a.

"Şimdi cinayetlerimize dönüyoruz."

"Üstadım," dedim, "bugün Hıristiyanlık için çok önemli şeyler oldu; görevimiz de başarısızlığa uğradı. Gene de bu gizemin çözülmesine, Papa'yla İmparator arasındaki çatışmadan daha çok ilgi duyuyormuş gibi görünüyorsunuz."

"Deliler ve çocuklar her zaman gerçeği söylerler, Adso. İmparator'un danışmanı olarak belki arkadaşım Marsilio benden daha akıllıdır, ama sorgucu olarak ben ondan daha iyiyim. Hatta, Tanrı bağışlasın, Bernardo Gui'den bile. Çünkü Bernardo'yu suçluları ortaya çıkarmak değil, sanıkları yakmak ilgilendiriyor. Oysa ben, tam tersine, güzel, karmaşık bir düğümü çözmekten büyük bir sevinç duyuyorum. Bu belki biraz da şundan ileri geliyor: Bir filozof olarak dünyanın bir düzeni olduğundan kuşku duyduğum bir sırada, dünya işlerinin küçük bölgelerinde bir düzen değilse bile, en azından bir dizi bağıntı ortaya çıkarmakla avunuyorum. Sonra belki bir başka neden daha var: Bu olayda Johannes ve Ludwig arasındaki savaştan daha büyük ve daha önemli şeyler işin içinde olabilir..."

"Ama bu pek de erdemli olmayan rahipler arasında geçen bir hırsızlık ve öç alma öyküsü!" diye bağırdım, kuşkulu.

"Yasak bir kitap yüzünden, Adso. Yasak bir kitap yüzünden!" diye karşılık verdi William.

O sırada rahipler akşam yemeğine gidiyorlardı. Yemeğin ortasında Cesenà'lı Michele yanımıza oturup Ubertino'nun gittiğini söyledi. William rahat bir soluk aldı.

Yemeğin sonunda, Bernardo'yla konuşmakta olan Başrahip'i görmezlikten gelerek, Benno'yu fark ettik; yarım bir gülümseyişle bizi selamlayıp kapıya doğru yöneldi. William'la ona yetiştik ve mutfağın bir köşesine doğru bizi izlemeye zorladık onu.

"Benno," diye sordu William, "kitap nerede?"

"Hangi kitap?"

"Benno, ikimiz de aptal değiliz. Bugün Severinus'un laboratuvarında aradığımız kitaptan söz ediyorum; benim bilmediğim, seninse çok iyi bildiğin ve almaya gittiğin kitaptan..."

"Onu aldığımı nereden biliyorsunuz?"

"Biliyorum, sen de biliyorsun. Nerede?"

"Söyleyemem."

"Benno, eğer söylemezsen Başrahip'e anlatırım."

"Başrahip'in buyruğundan ötürü söyleyemem," dedi Benno erdemli bir tavırla. "Bugün sizinle görüştükten sonra, bilmeniz gereken bir şey oldu. Berengar'ın ölümünden sonra bir kütüphaneci yardımcılığı boşaldı. Bugün öğleden sonra Malachi bana Berengar'ın yerini almamı önerdi. Başrahip daha yarım saat önce onayladı; yarın sabahtan başlayarak da, kitaplığın gizlerini öğrenmeye başlayacağımı umuyorum. Doğru, kitabı bu sabah aldım; onu hücremde ot şiltenin içinde sakladım; bakmadım bile; çünkü Malachi'nin gözünün üstümde olduğunu biliyordum. Bir süre sonra da, Malachi şimdi size anlattığım öneride bulundu bana. O zaman, bir kütüphaneci yardımcısının yapması gereken şeyi yaptım: Kitabı ona teslim ettim."

Kendimi söze karışmaktan alıkoyamadım hem de öfkeyle.

"Ama Benno, dün, önceki gün sen... siz, öğrenme ateşiyle yandığınızı, artık kitaplığın gizemler saklamamasını istediğinizi, bir araştırmacının bilmeye hakkı olduğunu söylüyordunuz bize..."

Benno, yüzü kızarmış, susuyordu, ama William beni durdurdu: "Adso, birkaç saattir Benno karşı yana geçti. Şimdi öğrenmek istediği gizlerin bekçiliğini o yapıyor; onları gözetlerken de, tanımak için bol bol vakti olacak."

"Ama ya ötekiler?" diye sordum. "Benno bütün bilginler adına konuşuyordu!"

"O da önceydi," dedi William. Benno'yu allak bullak bir durumda bırakıp beni sürükledi.

"Benno büyük bir tutkunun kurbanı oldu," dedi William bana sonra. "Berengar'ınkinden farklı bir tutku bu, kilercininkinden de. Birçok araştırmacı gibi onda da öğrenme tutkusu var. Salt öğrenmek için öğrenmek. Bilginin bir bölümü kendisinden gizlenince onu elde etmek istiyordu. Şimdi elde etti o bilgiyi. Malachi adamını tanıyordu; kitabı yeniden elde etmek ve Benno'nun ağzına kilit vurmak için en iyi yolu seçti. Şimdi, böyle bir bilgi birikimini başkalarının hizmetine sunmamaya razı olduktan sonra, ona sahip olmak neye yarar diye soracaksın bana. Ama benim tutkudan söz etmemin nedeni de bu. Roger Bacon'ın bilgiye susamışlığı tutku değildi: Bilgisini, Tanrı'nın kullarını daha mutlu kılmak için kullanmak istiyordu o; bilgiyi salt doymak bilmez bir merak, düşünsel kendini beğenmişlik, bir rahibin tensel isteklerini dönüştürme ve yatıştırmasının bir başka yolu ya da bir başkasını iman ya da sapkınlık savaşçısı yapan tutku. Kösnü yalnızca etin kösnüsü değildir. Bernardo Gui kösnül bir adam; onunki erk kösnüsüyle özdeşlenen çarpıtılmış bir kösnü. Kutsal ve artık Romalı olmayan Papamızınki zenginlik kösnüsü. Kilercininkiyse gençliğinden beri tanıklık etmek, dönüştürmek ve tövbe kösnüsüydü;

sonra ölüm kösnüsüne dönüştü bu. Benno'nun kösnüsüyse kitap kösnüsü. Onan'ınki de dahil, bütün kösnüler gibi, tohumunu toprağa döken kısır bir kösnüdür bu; sevgiyle hiçbir ilişiği yoktur; tensel sevgiyle bile..."

"Biliyorum," diye mırıldandım, elimde olmaksızın. William işitmezlikten geldi. Ama sanki konuşmasını sürdürüyormuş gibi, "Gerçek sevgi, sevilenin iyiliğini ister," dedi.

"Benno da kitaplarının (artık aynı zamanda onun da olan kitapların) iyiliğini istiyor olamaz mı; onların iyiliği için hoyrat ellerden uzak kalmaları gerektiğini düşünüyor olamaz mı?" diye sordum.

"Kitabın iyiliği okunmasındadır. Bir kitap imlerden oluşur, bu imler başka imlerden söz ederler; onlar da nesnelerden söz ederler. Onu okuyan gözler olmazsa, bir kitap kavramlar üretmeyen imler taşır; bu nedenle de dilsizdir. Bu kitaplık belki de içinde barındırdığı kitapları korumak için doğdu, ama şimdi onları gömmek için yaşıyor. Bu nedenle de, bir haksızlık dürtüsü oldu. Kilerci ihanet ettiğini söyledi. Benno da aynı şeyi yaptı. İhanet etti. Ah, ne kötü bir gün, sevgili Adso! Kan ve yıkımla dolu. Bugünlük bu kadar yeter. Biz de akşam duasına gidelim, sonra da yatıp uyuyalım."

Mutfaktan çıkarken Aymaro'ya rastladık. Malachi'nin Benno'ya yardımcılığını önerdiği söylentisinin doğru olup olmadığını sordu bize. Doğrulamaktan başka bir şey yapamadık.

"Bu Malachi bugün çok güzel şeyler yaptı doğrusu," dedi Aymaro, her zamanki küçümseyici ve horgörülü gülümseyişiyle. "Eğer adalet diye bir şey olsaydı, Şeytan bu gece alıp götürürdü onu."

Beşinci gün

AKŞAM

Deccal'in gelişiyle ilgili bir vaaz dinleniyor; Adso özel adların gücünü anlıyor.

Günbatımı ayini, kilercinin duruşması daha sürerken, meraklı çömezlerin toplantı salonunda olup bitenleri pencere ve yarıklardan izlemek için üstatlarının elinden kaçtıkları bir sırada, kargaşa içinde yapıldı. Tüm topluluğun Severinus'un iyi ruhu için dua etmesi gereken saat gelmişti. Başrahip'in bir konuşma yapması bekleniyordu. Herkes birbirine onun ne söyleyeceğini soruyordu. Oysa Aziz Gregorios'un törensel öğüdünden, yanıtlamalı duadan ve kurala göre okunması gereken üç ilahiden sonra Başrahip kürsüye geldi, ama yalnızca o akşam susacağını söylemek için. O gün manastırın başına öyle çok felaket gelmişti ki, manevi peder bile ancak azarlayıcı ve kınayıcı bir tonla konuşabilirdi. Herkesin, hiçbir ayrıcalık söz konusu olmaksızın, kendi kendisiyle bir iç hesaplaşması yapması gerekiyordu. Ama birisinin konuşması gerekli olduğundan, uyarının, içlerinde en yaşlı olan kimse, ondan gelmesini öneriyordu; artık ölüme yakın olan, böylesine çok kötülük doğuran dünyasal tutkulara en az sürüklenmiş olan kardeşlerinden. Yaş sırasına göre Grottaferratalı Alinardo konuşmalıydı, ama

saygıdeğer biraderin sağlık durumunun nazik olduğunu herkes biliyordu. Alinardo'dan sonra, zamanın acımasız akışının saptadığı sıraya göre Jorge geliyordu. Başrahip şimdi sözü ona bırakıyordu.

Aymaro ve öteki İtalyanların her zaman oturdukları ahırların tarafından bir mırıltı işittik. Başrahip'in Alinardo'ya danışmadan vaazı Jorge'ye bırakmış olmasından kuşkulandım. Üstadım, Başrahip'in konuşmama kararının akıllıca olduğunu, çünkü ne söylerse söylesin, sözlerinin orada hazır bulunan Bernardo ve öteki Avignon'larca tartılacağını fısıldadı kulağıma. Oysa yaşlı Jorge konuşmasını her zamanki gizemci kehanetlerle sınırlandıracak, Avignon'lular bu sözlere büyük önem vermeyeceklerdi. "Ama ben vereceğim," diye ekledi William, "çünkü Jorge'nin belirli bir amacı olmaksızın konuşmaya razı olduğuna inanmıyorum; belki de konuşmayı kendisi istedi."

Jorge birisinin yardımıyla kürsüye çıktı. Nefi aydınlatan tek ışık olan üçayaklı şamdan yüzünü aydınlatıyordu. Alevin ışığı, iki kara çukuru andıran gözlerini örten koyuluğu belirginleştiriyordu.

"Çok sevgili biraderler," diye başladı, "ve bizim için çok değerli olan siz konuklar. Bu zavallı yaşlı adamı dinlemek lütfunda bulunursanız... Manastırımızı üzüntüye boğan dört ölüm –yaşayanlar arasında en aşağılık olanların eski ve yeni günahlarını bir yana bırakıyorum– bildiğiniz gibi, şaşmaz düzeni içinde beşikten mezara dek yeryüzündeki günlerimizin yazgısını çizen doğanın amansızlığına yorulamaz. Hepiniz de, acıyla altüst olmanıza karşın, bu üzücü olayın ruhunuzu ilgilendirmediğini, çünkü içinizden biri dışında suçsuz olduğunuzu ve o kişi cezalandırıldıktan sonra, kuşkusuz aranızdan ayrılmış olanların yasını tutmayı sürdürmekle birlikte, Tanrı'nın mahkemesi karşısında kendinizi hiçbir suçtan temize çı-

karmak zorunda kalmayacağınızı düşünüyorsunuz belki de. Böyle düşünüyorsunuz. Deliler!" diye bağırdı korkunç bir sesle. "Sizi deliler, haddini bilmez budalalar sizi! Her kim öldürürse Tanrı katında suçunun yükünü taşıyacaktır, ama yalnızca Tanrı'nın buyruklarının aracı olmayı kabul ettiği için. Böylece, nasıl kurtuluş gizeminin yerine getirilebilmesi için birinin İsa'ya ihanet etmesi gerekmişse ve Efendimiz gene de kendisine ihanet edenin lanetlenmesini ve aşağılanmasını buyurmuşsa, tıpkı bunun gibi, son günlerde birisi günah işledi, ölüm ve yıkım getirdi, ama bu yıkım Tanrı tarafından istenmese bile, en azından kendini beğenmişliğimizin aşağılanması için Tanrı'nın izniyle oldu!"

Sustu, boş bakışlarını suskun topluluğa çevirdi; kulaklarıyla onun yılgın sessizliğinin tadına varırken, gözleriyle de duygularını algılayabilirmiş gibi.

"Bu toplulukta," diye sürdürdü, "bir süredir gurur yılanı çöreklenmiş bulunuyor. Nasıl bir gurur bu? Dünyadan soyutlanmış bir manastırda erk gururu mu? Kuşkusuz hayır. Varlıklı olmanın gururu mu? Kardeşlerim, bildiğimiz dünya, yoksulluk ve mülkiyet üstüne uzun tartışmalarla yankılanmadan önce, kurucumuzun zamanından başlayarak, her şeye sahipken bile hiçbir zaman hiçbir şeyimiz olmadı, tek gerçek servetimiz kurala uymak, dua ve işti. Ama işimizin, tarikatımızın işinin, özellikle de bu manastırın işinin bir bölüğünü –hatta özünü– öğrenim ve bilginin saklanması oluşturuyor. Saklanması diyorum, araştırılması değil, çünkü tanrısal bir nesne olarak bilimin özelliği, onun tam olması ve başlangıçtan beri kendi kendini açıklayan Söz'ün kusursuzluğunda tanımlanmasıdır. Saklanması diyorum, araştırılması değil, çünkü bilimin insanlara özgü bir nesne olarak özelliği, onun peygamberlerin vaazından Kilise Babalarının yorumlarına değin tanımlanmış ve tamamlanmış olması-

dır. Bilimin tarihinde hiçbir gelişim, çağların hiçbir devrimi yoktur; olsa olsa sürekli ve yüce bir özetleme vardır. İnsanlık tarihi, yaratılıştan insanlığın kurtuluşuna ve ölüleri ve dirileri yargılamak için bir aylayla kuşatılmış olarak belirecek olan İsa'nın dönüşüne dek, tüm yaratıkların durdurulamaz bir devinimiyle ilerlemektedir, ama tanrısal ve insancıl bilim bu yolu izlemez: Bir kaya gibi sağlam, onun sesini duyacak denli alçakgönüllü ve uyanık olduğumuzda, bilim bizim bu yolu izlememize, onu önceden kestirmemize izin verir, ama ondan ayrılınmaz. Ben var olanım, dedi Yahudilerin Tanrısı. Ben yolum, gerçeğim ve yaşamım, dedi Efendimiz. İşte bilim, bu iki gerçeğin huşu dolu yorumundan başka bir şey değildir. Bunun dışında söylenmiş olan her şey peygamberler, İncil yazarları, pederler ve bilginler tarafından bu iki tümceyi açıklığa kavuşturmak için söylenmiştir. Bazen bu tümceleri bilmeyen putatapanlardan bunun tam karşıtı bir yorum da gelmiştir; bunların söyledikleri sözler Hıristiyan geleneğine alınmıştır. Ama bunun ötesinde başka söyleyecek hiçbir şey yoktur. Yalnızca, yeniden düşünmeyi, yorumlamayı ve korumayı sürdürmek söz konusudur. Manastırımızın görkemli kitaplığıyla yerine getirmesi gereken görev buydu ve bu olmalıdır – başka bir şey değil. Söylendiğine göre, Doğulu bir halife bir gün ünlü ve görkemli ve gururlu bir kentin kitaplığını ateşe vermiş; binlerce cilt yanarken de, onların yok olabileceklerini ve yok olmaları gerektiğini söylemiş, çünkü bu kitaplar ya çoktan var olan Kuran'ı yineliyorlardı, bu nedenle de yararsızdılar ya da onlar için kutsal olan bu kitapla çelişiyorlardı, bu nedenle de zararlıydılar. Kilise bilginleri, onların yanı sıra da bizler, bu şekilde yargı yürütmedik. Kutsal Betik'e yorum ve açıklık getiren her şey saklanmalıdır, çünkü bunlar Kutsal Yazılar'ın ününü artırırlar; onlarla çelişen hiçbir şey yok edilmemelidir,

çünkü bunlara, ancak saklanarak Tanrı'nın istediği yollardan ve onun istediği zamanlarda, bunu yapabilecek olanlar ve bunu yapmakla görevlendirilenler tarafından karşı çıkılabilir. Tarikatımızın yüzyıllar boyu taşıdığı sorumluluk ve manastırımızın bugün taşıdığı yük buradan geliyor: Öne sürdüğümüz gerçekten ötürü gururlu, gerçeğe düşman olan sözcükleri, kendimizin onlarla kirlenmemize izin vermeksizin saklarken alçakgönüllü ve sakınımlıyız. Şimdi kardeşlerim, bir bilgin rahibi kışkırtabilen gurur günahı nedir? Görevini, bilginin saklanması değil, henüz insanlara açıklanmamış bir bilginin araştırılması saymaktır; sanki bu bilgi kutsal betimlerin sonuncusunda konuşan son meleğin sözlerinde yansıtılmamış gibi: 'Her kim bu kitabın kehanetlerini dinlerse ona açıklıyorum; biri bunlara bir şey ekleyecek olursa, Tanrı bu kitapta yazılı belaları onun üstüne salacaktır ve her kim bu kitaptaki yalvaçlık sözlerinden bir şey çıkaracak olursa, Tanrı onun bölümünü, yaşam kitabından ve kutsal kentten ve bu kitapta yazılı olan şeylerden çıkaracaktır.' İşte... bahtsız kardeşlerim, bu sözcükler son günlerde bu duvarlar arasında olanları anıştırıyormuş gibi görünmüyor mu size? Öte yandan, bu duvarlar arasında olup bitenler, içinde yaşadığımız yüzyılın durumunu anıştırıyor yalnızca; kalelerde olduğu gibi kentlerde de, kendini beğenmiş üniversitelerde ve katedral kiliselerinde, tüm yorumlarıyla zaten zengin olan ve aptalca çoğaltılmayı değil, korkusuzca savunulmayı gerektiren gerçeğin anlamını çarpıtarak, sözde olduğu kadar eylemde de, o gerçeğin sözcüklerine yeni vasiyet ekleri bulmak için çaba harcayan yüzyılın durumunu. Bu duvarlar arasında çöreklenmiş, hâlâ da çöreklenmekte olan gurur yılanı bu işte: Her kim kendisi için caiz olmayan kitapların mührünü kırmaya uğraşmış ve uğraşmaktaysa, ona diyorum ki, Efendimizin cezalandırmaya devam edeceği gurur budur iş-

te: Çünkü bizim güçsüzlüğümüzden ötürü, öç alma araçları bulmak Efendimiz için hiçbir zaman zor olmamıştır ve olmayacaktır."

"Duydun mu Adso?" diye fısıldadı William bana. "İhtiyar söylediklerinden daha çok şey biliyor. Bu işte parmağı olsa da olmasa da, eğer meraklı rahipler kitaplığın kurallarını çiğneyecek olurlarsa, manastırın dinginliğine yeniden kavuşamayacağını biliyor ve bu konuda uyarıda bulunuyor."

Jorge uzun bir aradan sonra konuşmasına yeniden başladı:

"Peki ama gururlu kimselerin, görünümleri ve habercileri, suç ortakları ve sancaktarları oldukları bu gururun asıl simgesi kimdir? Gerçekten de, bu duvarlar arasında eylemde bulunmuş ve belki şimdi de bulunmakta olan kimdir? Böylece, vaktin yaklaştığı konusunda bizi uyaran, aynı zamanda avutan; çünkü eğer vakit gelmişse, acılar kuşkusuz dayanılmaz olacak, ama sonsuz olmayacak, çünkü evrenin büyük döngüsü tamamlanmak üzeredir. Ah, çok iyi anladınız, ama bu adı söylemekten korkuyorum, çünkü aynı zamanda sizin de adınız o ve ondan korkuyorsunuz, ama siz korksanız da benim hiç kuşkum yok ve bu adı yüksek sesle söyleyeceğim; bağırsaklarınız korkudan düğüm düğüm olsun, dişleriniz takırdasın, dilinizi ısırıp koparın diye, kanınız donup gözlerinize karanlık bir perde insin diye... Pis hayvanın ta kendisi o, Deccal!"

Uzun süre sustu. Dinleyiciler ölü gibi kaskatı kesildiler. Tüm kilisede tek canlı şey üçayaklının aleviydi, ama bu alevin oluşturduğu gölgeler bile donmuş gibiydi. Tek ses, alnında biriken terleri silen Jorge'nin belli belirsiz soluk sesiydi. Sonra Jorge konuşmasını sürdürdü:

"Belki de bana diyeceksiniz ki: Hayır, o daha gelmedi; geldiğini gösteren belirtiler nerede? Bunu kim söyler-

se aptaldır! İşte gözümüzün önünde, günbegün büyük dünya tiyatrosunda, manastırın daha küçük imgesinde, bir önbelirti olan felaketlerde... Vakit yaklaştığında, Batı'da bir kralın ortaya çıkacağı söylenmiştir; korkunç yalanlar kralı, tanrıtanımaz, insan katili, kıyıcı, altına susamış, bin türlü hile bilen, kötü, imanlıların düşmanı ve kovuşturucusu; onun zamanında gümüşe hiç değer verilmeyecek, yalnızca altına değer verilecek! İyi biliyorum ben; siz beni dinleyenler, şimdi hemen hesaplayın bakalım, sözünü ettiğim kimse Papa'ya mı benziyor, İmparator'a mı, yoksa Fransa Kralı'na mı ya da başka birine mi; böylece o benim düşmanımdır, doğru taraftanım ben diyebilesiniz! Ama ben size tek bir adam gösterecek kadar saf değilim; Deccal geldiği zaman her yere, herkes için gelir; herkes onun bir parçasıdır. Kentleri ve kırsal bölgeleri yağmalayan çapulcular güruhunun içinde olacak o; gökyüzünün önceden kestirilemeyen belirtilerinde; ansızın ortaya çıkan gökkuşağında, dikenlerde, ateşlerde kendini gösterecek; bir yandan da inleme sesleri işitilecek; deniz fokur fokur kaynayacak. İnsanların ve hayvanların hilkat garibeleri doğuracakları söylendi; yüreklerin nefret ve uyumsuzlukla dolacağı anlamına gelir bu. Parşömenler üstünde öylesine hoşunuza giden minyatürlerdeki hayvanları görmek için çevrenize bakınmayın! Yeni evli genç gelinler, kusursuz konuşabilen bebekler dünyaya getirecekler; bu bebekler vaktin geldiğini söyleyerek öldürülmelerini isteyecekler. Ama aşağıdaki köylerde aramayın onları; bu duvarların içinde gereğinden çok akıllı bebekler öldürüldü bile! Kehanetlerdeki bebekler gibi, daha şimdiden yaşlanmış adamların görünümündeydi bu bebekler; kehanetlerde dört ayaklı çocuklardan, hortlaklardan, analarının dölyatağında büyüsel sözler söyleyerek kehanette bulunacak döllerden söz ediliyordu. Bunların hepsi de yazılmıştır, biliyor musu-

nuz bunu? Sınıflar, halklar, kiliseler arasında birçok karışıklık olacağı yazılmıştır; kötü çobanların, sapık, hor gören, açgözlü, zevkine düşkün, kazanç tutkunu, boş konuşmaktan hoşlanan, övüngen, kendini beğenmiş, cimri, küstah, cinsel isteğe gömülmüş, boş gurur adına düşmüş, İncil düşmanı, dar kapıyı yadsımaya hazır, gerçek sözü küçümsemeye hazır insanların ortaya çıkacakları yazılmıştır; bunlar her türlü dindarlık yolundan nefret edecekler; günahlarından ötürü tövbe etmeyecekler; bu yüzden de bütün insanlar arasına acımasızlık, kardeşin kardeşe duyduğu nefret, kötülük, katı yüreklilik, kıskançlık, aldırmazlık, hırsızlık, sarhoşluk, taşkınlık, kösnü düşkünlüğü, tensel zevk, zina ve tüm öteki kötülükleri yayacaklar. Acı çekmek ortadan kalkacak, alçakgönüllülük, barış sevgisi, yoksulluk, acıma, gözyaşlarının erdemi ortadan kalkacak... Hadi, kendinizi tanımıyor musunuz, burada tüm hazır bulunanlar, bu manastırın rahipleri ve dış dünyadan gelen yüce konuklar?"

Bu sözleri izleyen sessizlikte bir hışırtı işitildi. Sırasında kıpır kıpır kıpırdayan Kardinal Bertrando'ydu bu. Ne de olsa, diye düşündüm, Jorge büyük bir vaiz gibi davranıyor, kardeşlerini kırbaçlarken, konukları da esirgemiyor. O anda Bertrando'nun ya da şişko Avignon'luların akıllarından geçenleri öğrenmek için neler vermezdim.

"İşte bu noktada, tam bu noktada," diye gürledi Jorge, "Deccal günahkâr yüzünü gösterecek, Efendimizin maymunu olmak isteyen Deccal. O zaman (zaman, o zamandır) bütün krallıklar altüst olacak, ortalığı açlık ve yoksulluk kaplayacak, verim kıt olacak, kışlar olağanüstü sert geçecek. O zamanın (şimdiki zamanın) çocuklarının artık mallarını yönetecek; kilerlerinde yiyecek saklayacak kimseleri olmayacak; pazarlarda alım satımla uğraşacaklar. O zaman sağ olmayacaklarsa ya da yaşıyorlarsa yaşamlarını sürdürmeyi başarabileceklere ne mutlu!

Sonra, yıkımın oğlu, övünüp şişinen düşman, tüm dünyayı yanılgıya sürüklemek ve adil kimselere egemen olmak için birçok erdem gösterecek. Her yanda nefret ve yoksulluk belirecek, Deccal Batı'yı yenik düşürecek, ticaret yollarını yakıp yıkacak; elinde kılıç ve ateş olacak; kudurmuş bir öfkeyle ortalığı kasıp kavuracak: Gücü küfür, eli ihanet olacak; sağ eli yıkım, sol eli karanlık getirecek. Ayırıcı özellikleri şunlar olacak: başı ateş, sağ gözü kanlı, sol gözü kedi gözü gibi yeşil ve iki gözbebekli, kaşları ak, altdudağı şişmiş, bilekleri güçsüz, ayakları kocaman, başparmağı ezik ve uzun!"

"Kendi portresini andırıyor," diye fısıldadı William, kıkır kıkır gülerek. Çok kötü bir şeydi söylediği, ama bunun için gönül borcu duydum ona, çünkü saçlarım diken diken olmaya başlamıştı. Gülmekten kendimi alamadım; yanaklarım şişti, sımsıkı kenetlenmiş dudaklarımın arasından bir gülme sesi çıktı. Yaşlı adamın sözlerini izleyen sessizlikte açık seçik duyulan bir ses; neyse ki herkes birinin öksürdüğünü ya da ağladığını ya da ürperdiğini sandı; haklıydılar da.

"Her şeylerin başıboş olacağı, oğulların babalara el kaldıracakları, kadınların kocalarına düzen kuracakları, kocaların karılarını mahkemeye verecekleri, efendilerin uşaklarına insanlıkdışı davranacakları, uşaklarınsa efendilerine boyun eğmeyecekleri an geldi," diyordu Jorge şimdi. "Yaşlılara saygı kalmayacak, gençler yönetimi ellerine almak isteyecekler, çalışma herkese boş bir çaba gibi görünecek, her yerde serbest davranışları, kötülüğü, ahlaka aykırı davranma özgürlüğünü öven şarkılar yükselecek. Sonra da büyük bir ırza geçme, zina, yalan yere yemin etme, doğaya karşı suç işleme dalgası gelecek, hastalıklar, kehanet, büyü ve gökyüzünde uçan varlıklar belirecek ve iyi Hıristiyanlar arasından yalancı peygamberler çıkacak; yalancı havariler, rüşvet yiyenler, dolandırıcılar,

büyücüler, ırz düşmanları, para canlıları, yalan yere yemin edenler ve düzenbazlar ortaya çıkacak; çobanlar kurtlara dönüşecek, papazlar yalan söyleyecek, rahipler dünyasal şeyler isteyecekler, yoksullar efendilerinin yardımına koşmayacaklar, güçlüler acımasız olacak, adil olanlar adaletsizliğe tanık olacaklar. Tüm kentler depremlerle sarsılacak, veba ortalığı kasıp kavuracak, fırtınalar toprağı altüst edecek, tarlalar pisliğe bulaşacak, deniz kara suyuklar salgılayacak, ayda yeni ve olağanüstü şeyler olacak, yıldızlar yörüngelerinden çıkacak, gökyüzünde başka –bilinmeyen– yıldızlar dolaşacak, yazın kar yağacak, kışın dayanılmaz sıcaklar olacak. Ve sonun vakti gelecek ve vaktin sonu... Birinci gün sabah vakti, gök kubbede büyük ve güçlü bir ses yükselecek; kuzeyden doğru erguvan renginde bir bulut yürüyecek; ardından gökgürültüsü ve şimşek gelecek ve bir kan yağmuru yağacak yeryüzüne. İkinci gün yer yerinden oynayacak, gökyüzünün kapılarından büyük bir yangının dumanı geçecek. Üçüncü gün yeryüzünün çukur yerleri, evrenin dört bir yanında gümbür gümbür gümbürdeyerek çökecek. Gök kubbenin tepesi açılacak, hava duman sütunlarıyla dolacak ve onuncu saate değin pis kükürt kokusu saracak ortalığı. Dördüncü gün tansökümünden önce çukurlar sularla dolacak, patlamalar olacak ve yapılar çökecek. Beşinci gün, ışığın güçleri ve güneş kursu yok olacak; yeryüzünü akşama dek karanlık bürüyecek; yıldızlar ve ay işlevlerini durduracak. Altıncı gün dördüncü saatte, gök kubbe doğudan batıya doğru çatlayacak ve gökyüzündeki çatlaktan melekler yeryüzüne bakacaklar; yeryüzündekiler de meleklerin gökten baktıklarını görebilecekler. Sonra bütün insanlar haksever meleklerin bakışından kaçabilmek için dağlara çıkacaklar. Yedinci gün İsa, Baba'sının ışığında gelecek. Sonra adil olanlar yargılanacaklar, bedenleri ve ruhları öncesiz-sonrasız bir mut-

luluk içinde gökyüzüne ağacak. Ama bu akşam düşüneceğimiz bu değil gururlu biraderler! Sekizinci gün tansökümünü görecek olanlar günahkârlar değil; doğudan, gökyüzünün ortasından tatlı, yumuşak bir ses yükselecek ve tüm kutsal meleklerin başı olan o melek görünecek ve tüm melekler onunla birlikte, bulutlardan bir arabanın içinde, neşeyle ilerleyecekler; inanlı kutsanmışları kurtarmak için. Hepsi birlikte şenlik yapacaklar, çünkü bu dünyanın yıkımı tamamlanmış olacak. Ama bu akşam gururla buna sevinmemeliyiz! Tersine, Efendimizin kurtulmayı hak etmemiş olanları kendinden uzaklaştırmak için söyleyeceği sözleri düşüneceğiz: Uzaklaşın benden siz lanetliler, Şeytan'ın ve yardakçılarının sizin için hazırladıkları ateşe gidin: Siz kendiniz hak ettiniz bu ateşi; şimdi de tadına varın! Benden uzaklaşın, sonsuz karanlığa, hiç sönmeyecek ateşe gidin! Sizi ben yarattım; oysa siz bir başkasının ardından gittiniz! Başka bir efendiye hizmet ettiniz; şimdi gidip onunla birlikte karanlıkta yaşayın, diş gıcırtıları arasında durup dinlenmek bilmeyen o yılanla birlikte! Kutsal Betik'i işitmemiz için kulak verdim size; siz o kulaklarla putatapanların sözlerini dinlediniz! Tanrı'yı yüceltesiniz diye ağız verdim size; siz onu ozanların yalanları, soytarıların bilmeceleri için kullandınız! Benim koyduğum ilkelerin ışığını göresiniz diye göz verdim size; siz onu karanlığa bakmak için kullandınız! Ben insancıl, ama adil bir yargıcım. Herkese hak ettiğini vereceğim. Size acımak istiyorum, ama lambalarınızda yağ bulamıyorum. Size acımak istiyorum, ama lambalarınız isli. Gidin yanımdan... Efendimiz böyle konuşacak. Ve onlar... belki biz de... sonsuz işkenceye düşeceğiz. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına."

"Amin," diye yanıtladı herkes bir ağızdan.

Rahipler sıra olmuş, ağızlarından tek bir sözcük bile çıkmaksızın, ot yataklarına yatmaya gittiler. Birbirleriyle konuşmak için hiçbir istek duymayan Minoritler ve Papa'nın adamları yalnız kalıp dinlenmeye can atarak ortadan kayboldular. Yüreğim taş gibi ağırdı.

"Yatağa, Adso," dedi William bana, hacılar konukevinin basamaklarından çıkarken. "Dolaşılacak gece değil. Bakarsın Bernardo Gui'nin, dünyanın sonunu muştulamak için işe bizim iskeletlerimizle başlayacağı tutar. Gece yarısı duasında hazır bulunmaya çalışmalıyız, çünkü duadan hemen sonra Michele ve öteki Minoritler gidecekler."

"Bernardo da tutuklularla birlikte gidecek mi?" diye sordum cılız bir sesle.

"Artık burada yapacak iş kalmadı. Michele'yi Avignon'a yollamak isteyecektir, ama bunu, Michele'nin oraya varışını, bir Minorit, sapkın ve katil olan kilercinin duruşmasıyla aynı zamana denk getirecek bir biçimde ayarlayacak. Kilercinin darağacı, yatıştırıcı bir meşale gibi Michele'nin Papa'yla ilk buluşmasını aydınlatacak."

"Peki Salvatore ne olacak, sonra... kız?"

"Salvatore kilerciyle birlikte gidecek, çünkü duruşmada tanıklık etmesi gerek. Belki de bu hizmetine karşılık Bernardo canını bağışlar. Kaçmasına izin verip sonra da öldürtebilir ya da gerçekten serbest bırakabilir onu, çünkü Salvatore gibi biri Bernardo gibi birini hiç ilgilendirmez. Kim bilir belki de Salvatore günün birinde Languadec ormanlarından birinde adam boğazlayan bir haydut olup çıkar..."

"Peki ya kız?"

"Söylemiştim: Yanık et o artık. Ama o daha önce yakılacak; yolda, kıyıdaki Kathar köylerinden birinde, ders olsun diye. Konuşurlarken duydum; Bernardo, meslektaşı Jacques Fournier'yle buluşacakmış (Bu adı unutma:

Şimdilik Albi heretiklerini yakmakla meşgul, ama daha yüce tutkuları var); hem güzel bir kadının ateşe atılması ikisinin de saygınlıklarını ve ünlerini artıracak..."

"Onları kurtarmak için hiçbir şey yapılamaz mı?" diye bağırdım. "Başrahip araya giremez mi?"

"Kimin için? Suçunu itiraf etmiş olan kilerci için mi? Salvatore gibi aşağılık bir adam için mi? Yoksa kızı mı düşünüyorsun?"

"Düşünsem ne olur?" dedim gözüpeklikle. "Ne de olsa, üçünün içinde gerçekten suçsuz olan biri varsa, o; büyücü olmadığını biliyorsunuz..."

"Bütün bu olanlardan sonra Başrahip, geri kalan azıcık saygınlığını bir büyücü için tehlikeye atmak ister mi sanıyorsun?"

"Ubertino'nun kaçışının sorumluluğunu üstüne aldı ama."

"Ubertino onun rahiplerinden biriydi ve hiçbir şeyle suçlanmıyordu. Hem sen neler saçmalıyorsun? Ubertino önemli bir adam; Bernardo onu ancak arkadan vurabilir."

"Demek kilerci haklıymış: Basit insanlar her zaman herkes için bedel öder; onların yararına konuşanlar için bile, tövbe sözleriyle basit insanları ayaklanmaya kışkırtmış olan Ubertino ve Michele gibi insanlar için bile." Öyle umutsuzluk içindeydim ki, kızın, Ubertino'nun gizemciliğiyle baştan çıkarılmış bir Fraticelli olmadığını bile düşünemedim. Yalnızca bir köylüydü ve o kendisini ilgilendirmeyen bir şeyin bedelini ödüyordu.

"Doğru," diye yanıtladı William, üzüntülü. "Eğer gerçekten küçük bir adalet parıltısı arıyorsan, günün birinde büyük köpeklerin, Papa ile İmparator'un, barış sağlamak için, onların hizmetinde birbirleriyle boğuşan küçük köpeklerin ölülerini çiğneyip geçeceklerini söyleyeyim sana. Michele ya da Ubertino'ya şimdi senin kıza davranıldığı gibi davranılacak."

William'ın doğal felsefe ilkelerine dayanarak kehanette bulunduğunu –daha doğrusu tasımlama yaptığını– şimdi anlıyorum. Ama o anda onun kehanetleri ve tasımları hiç mi hiç avutmuyordu beni. Kesin olan tek şey kızın yakılacağıydı. Onunla sorumluluk paylaştığımı hissediyordum, çünkü onunla birlikte işlediğim günahın bedelini de darağacında ödeyecekmiş gibi geliyordu bana.

Hiç utanmadan hıçkırmaya başladım; hücreme kaçtım; bütün gece ot yatağımı ısırıp umarsızca inledim –Melk'te arkadaşlarımla birlikte okuduğumuz romantik şövalye öykülerindeki gibi– sevgilimin adını ünleyerek ağıt yakmama bile izin verilmiyordu çünkü.

Yaşamımın biricik dünyasal aşkının adını bilmiyordum, hiçbir zaman da bilemedim.

ALTINCI GÜN

Altıncı gün
GECE YARISI

Prensler oturuyorlar; Malachi ise yere yıkılıyor.

Gece yarısı duası için aşağıya indik. Gecenin son bölümünde, yaklaşan yeni günün hemen hemen ilk bölümünde, gökyüzü hâlâ bulutluydu. Avludan geçerken nem, tedirgin uykunun ardından ağrıyan kemiklerimin içine, iliklerime dek işliyordu. Kilise soğuktur, ama tonozların altında, kötü hava koşullarından korunmuş, başka insanların bedenlerinin ve duanın ısısıyla ısınmış, diz çöktüğüm zaman rahat bir soluk aldım.

İlahilerin söylenmesine az önce başlanmıştı; William, karşımızdaki sıralarda, Jorge ile Tivoli'li Pacifico arasında boş bir yer gösterdi bana. Malachi'nin yeriydi bu, gerçekten de kör adamın yanında otururdu hep. Bu boşluğun farkına varan yalnız biz değildik. Bir yanda, bu boşlukların kötü haber belirtisi olduğunu kuşkusuz artık çok iyi bilen Başrahip'in kaygılı bir bakışını yakaladım. Öte yandan, yaşlı Jorge'nin olağanüstü tedirgin olduğunu fark ettim. Işıksız ak gözlerinden ötürü anlamı her zaman anlaşılmaz olan yüzünün üçte biri gölgede kalmıştı, ama elleri sinirli ve kıpır kıpırdı. Birkaç kez dolup dolmadığını anlamak istercesine yanındaki yeri elleriyle yokladı. Düzensiz devinimlerle durup durup aynı hareketi yapıyor-

du, yerinde bulunmayan adamın her an geleceğini umuyormuş, gelmediğini görmekten korkuyormuş gibi.

"Kütüphaneci nerede olabilir?" diye fısıldadım William'a.

"Malachi kitabı elinde bulunduran tek kişi artık," diye yanıtladı William. "Eğer cinayetleri o işlememişse, o kitabın içerdiği tehlikeleri bilmiyor olabilir..."

Başka söyleyecek bir şey yoktu. Yapabileceğimiz tek şey beklemekti. Biz de bekledik; William'la ben, boş bölmeye gözlerini dikip bakmayı sürdüren Başrahip, durmadan karanlığı elleriyle yoklayan Jorge.

Ayin sona erdiğinde, Başrahip rahiplere ve çömezlere, Büyük Noel ayini için hazırlık yapmak gerektiğini, bu nedenle de, âdet olduğu gibi, alacakaranlıktan önceki zamanın, bu tören için öngörülen bazı ilahilerin tüm toplulukça uyum içinde söylenmesini sağlamak için provayla geçeceğini anımsattı. Bu dinine bağlı insanlar topluluğu gerçekte tek bir vücut, tek bir uyumlu ses gibi eğitilmişti; yıllar süren bir süreç sonucunda, şarkıda tek bir ruh olarak birleştiklerinin bilincine varıyorlardı.

Başrahip, onları "Sederunt"u söylemeye çağırdı:

Sederunt principes
et adversus me
loquebantur iniqui.
Persecuti sunt me.
Adjuva me, Domine,
Deus meus salvum me
fac propter magnam misericordiam tuam.[1]

1. (Lat.) Prensler oturdular / ve karşımda (aleyhimde) / haksız şeyler söylendi. / Yardım et bana Efendimiz, / Tanrım beni kurtar / Yüce merhametin aşkına. (Ç.N.)

Başrahip'in o ayetleri, özellikle prenslerin elçilerinin ayinde hazır bulundukları o gece, tarikatımızın Efendimizle, yığınların Tanrı'sıyla arasındaki ayrıcalıklı bağ sayesinde güçlülerin kovuşturmasına karşı direnmeye yüzyıllardan beri nasıl hazır olduğunu anımsatmak için bile bile mi seçtiğini sordum kendi kendime. Gerçekten de bu tekdüze ezginin başı, büyük bir güç etkisi yaratır.

İlk "*se*" hecesi üzerine, yavaş ve ağırbaşlı bir koro başladı; onlarca insanın bas sesi nefleri doldurdu; başımızın üstünde dolaştı, ama gene de yeryüzünün yüreğinden yükseliyor gibiydi. Ses aralıksız sürdü, çünkü öteki sesler, o derin ve sürekli çizginin üstünde, bir dizi vokaliz ve melizmalar örmeye başlayınca –dünyasal– bas egemenliğini sürdürdü ve bir resitatör, yavaş yavaş alçalan, ağır bir sesle, on iki kez "Ave Maria"yı yinelediği sürece dinmedi. Sanki sonsuzluğun sürekliliğini benzetileyen bu uzatılmış hecenin, yakaranlara verdiği güvenle tüm korkularından arınmış gibi, öteki sesler (özellikle çömezlerin sesleri), kaya gibi sağlam bas sesin üstünde yükselerek doruklar, akıcı ve vurgulanmış tiz notlar oluşturuyorlardı. Yüreğim bir doruk noktasının ya da bir *porrectus*'un[1], bir *torculus*[2] ya da bir sıçrayışın titreşimleriyle tatlı tatlı altüst olurken, bu sesler bana ruhun (yakaranların ve onları dinlerken benim kendi ruhumun), duygu taşkınlığını taşıyamayarak bu sesler aracılığıyla sevinci, üzüntüyü, övgüyü, sevgiyi, tatlı tınıların sıçrayışıyla dile getirmek için parçalandığını söyler gibiydi. Bu arada, sanki düşmanların, Tanrı'nın kullarını kovuşturan erk sahiplerinin tehdit edici varlığı kararsız kalmış gibi yeraltı dünyası cinlerinin inatçı direnişi yumuşamıyor-

1. Ortaçağ'da müzikte kullanılan, ilk iki notası alçalan, üçüncü notası yükselen işaret. (Ç.N.)

2. Ortaçağ'da ilk iki notası yükselen, üçüncüsü alçalan müzik işareti. (Ç.N.)

du. Sonunda, tek bir notanın Neptünce kükreyişi ona karşı çıkanların sevinçli haleluyalarına yenik düştü ya da en azından onlarca sarılıp sarmalandı; görkemli ve kusursuz bir akor ve savsaklayıcı bir nota üstünde eriyip yok oldu.

"Sederunt", neredeyse donuk bir çetinlikle söylendikten sonra, "Principes" yüce ve meleklere yaraşır bir dinginlikle boşlukta yükseldi. Artık bize karşı konuşan güçlülerin kim olduklarını kendi kendime sormuyordum; o oturan, korkutucu hortlağın gölgesi dağılmış, yok olmuştu.

O zaman, öteki hortlakların da yok olduklarını sandım; çünkü dikkatimi kendine çekmiş olan ezgiden sonra, Malachi'nin yerine bir kez daha bakınca, kütüphaneciyi sanki hiç yok olmamış gibi duaya katılan öteki rahiplerin arasında gördüm. William'a baktım; gözlerinde bir rahatlama belirtisi gördüm; uzaktan Başrahip'in gözlerinde fark ettiğim aynı rahatlamaydı bu. Jorge'ye gelince; bir kez daha ellerini uzatmış, komşusunun bedenine değince onları hemen çekmişti. Ama onu heyecanlandıran duyguların ne olduğunu söyleyemeyeceğim.

Şimdi koro neşeyle, "Adjuva me"yi[1] söylüyordu; sözcüğün pırıl "*a*"sı kiliseyi neşeyle dolduruyordu; "*u*"su ise, "Sederunt"taki gibi iç kapayıcı değil, kutsal dirimle doluydu. Rahipler ve çömezler ezginin kuralına uygun olarak söylüyorlardı: beden dik, boğaz serbest, baş yukarıda, kitap, başı eğerek soluğun göğüsten daha az güçlü çıkmasına yol açmaksızın okunabilsin diye, hemen hemen omuz hizasında. Ama gün hâlâ ışımamıştı; borazanları sevinçle çalmasına karşın uykunun sisi şarkıcıların birçoğunu ağına düşürüyor, hatta ara ara uzun bir

1. (Lat.) Bana yardım et. (Ç.N.)

notada yitip gitmiş ezginin dalgalanmasına güvenerek uykuya kapılıp başlarını eğiyorlardı. O zaman uyandırıcılar, o durumda bile ellerindeki ışıkla onların yüzlerini bir bir arayıp buluyor, ruhlarını ve bedenlerini yeniden uyandırıyorlardı.

Malachi'yi ilk fark eden bir uyandırıcı oldu; sanki birden, belki de gece uyumadığı kopkoyu bir uykuya dalmış gibi tuhaf bir biçimde sallanıyordu. Uyandırıcı elinde lambayla onun yanına gidip yüzünü aydınlattı; böylece benim de dikkatimi çekti. Kütüphaneci hiç tepki göstermedi. Uyandırıcı ona dokundu; o zaman Malachi olanca ağırlığıyla öne doğru düştü. Uyandırıcı onu yere düşmeden tutmaya ancak vakit bulabildi.

Ezgi yavaşladı, sesler söndü; kısa süren bir koşuşturma oldu. William hemen yerinden fırladı; Tivoli'li Pacifico'yla uyandırıcının cansız yere uzatmakta oldukları Malachi'nin yanına gitti.

Başrahip'le hemen hemen aynı anda oraya vardık ve lambanın ışığında zavallının yüzünü gördük. Daha şimdiden ölümün imgesi gibiydi bu yüz. Burnu incelmiş, gözleri çukura kaçmış, şakakları çukurlaşmış, kulakları beyaz ve büzüşmüş, kulakmemeleri dışarı dönük, yüzün derisi daha şimdiden sert, gergin ve kuru, yanakları sarımsı, üstlerine koyu bir gölge yayılmış. Gözleri hâlâ açıktı; kurumuş dudakları arasından güçlükle bir soluk çıkıyordu. Ağzını açtı; üstüne eğilmiş olan William'ın arkasından eğilince, dişlerinin kovuğunda dolaşan, daha şimdiden siyahımsı bir renk almış dilini gördüm. William kolunu Malachi'nin omuzlarına dolayarak onu kaldırdı; öteki eliyle alnını solduran ter tabakasını sildi. Malachi birinin kendisine dokunduğunu, birinin varlığını sezdi; gözlerini dikip ileriye baktı: Kuşkusuz görmeden,

önündekinin kim olduğunu tanımadan. Titreyen elini kaldırıp William'ı göğsünden yakaladı; yüzünü neredeyse onunkine dokunacak kadar yaklaştırdı; sonra güçsüz, kısık bir sesle birkaç sözcük söyledi: "Bana söylemişti... gerçekten de... bir akrep kadar güçlüydü..."

"Kim söylemişti?" diye sordu William. "Kim?"

Malachi bir kez daha konuşmaya çalıştı. Ama büyük bir titreme aldı onu; başı arkaya düştü. Yüzü tüm rengini, her türlü yaşam belirtisini yitirdi. Ölmüştü.

William ayağa kalktı. Yanında Başrahip'i gördü; tek sözcük söylemedi ona. Sonra Başrahip'in arkasında Bernardo Gui'yi gördü.

"Efendimiz, Bernardo," diye sordu William, "mademki katilleri bulup tutukladınız, bunu kim öldürdü?"

"Bunu bana sormayın," dedi Bernardo. "Bu manastırda dolaşan tüm kötüleri adalete teslim ettiğimi söylemedim ki ben. Elimden gelseydi bunu seve seve yapardım," William'a baktı, "ama ötekileri şimdi Efendimiz Başrahip'in sert tutumuna ya da aşırı hoşgörüsüne bırakıyorum." Bunları söylerken Başrahip susmuş, sararıyordu. Sonra uzaklaştı.

O sırada bir tür sızlanma, boğuk bir hıçkırık işittik. Diz çökme sırasının üstünde, olanları kendisine anlatmış olduğu anlaşılan bir rahibe dayanmış olan Jorge'ydi bu.

"Hiç bitmeyecek..." dedi kırık bir sesle. "Ey Tanrım, tüm günahlarımızı bağışla!"

William bir ancık daha cesedin üstüne eğildi. Bileklerini tuttu; el ayalarını ışığa çevirdi. İki üç parmağın iç kısımları kararmıştı.

Altıncı gün

ALACAKARANLIK

Yeni bir kilerci seçiliyor ama yeni bir kütüphaneci seçilmiyor.

Alacakaranlık olmuş muydu? Daha mı erkendi, yoksa daha mı geç? O andan başlayarak zaman duygusunu yitirdim. Belki saatler geçmişti, belki de daha az; Malachi'nin ölüsü kilisede bir katafalkın üstüne uzatıldı; rahipler çevresinde bir yarım daire oluşturuyorlardı. Başrahip az sonra yapılacak cenaze töreni için buyruklar veriyordu. Benno'yla Morimondo'lu Nicola'yı yanına çağırdığını işittim. Bir günden kısa bir süre içinde manastırın kütüphaneciyle kilerciden yoksun kaldığını söyledi. "Sen," dedi Nicola'ya, "Remigio'nun görevlerini üstleneceksin. Manastırdaki birçok insanın görevlerini iyi biliyorsun. Demirci ocağında yerine birini bırak; mutfakta ve yemekhanede bugünün gereksinimlerini sağla. Dualardan bağışlıyorum seni. Git." Sonra Benno'ya döndü: "Daha dün akşam Malachi'nin yardımcılığına atandın. Yazı salonunu açtır; kitaplığa hiç kimsenin tek başına girmemesine dikkat et." Benno çekine çekine kitaplığın gizlerini henüz öğrenmediğini söyledi. Başrahip ciddi ciddi baktı ona: "Onları öğreneceğini söyleyen kim! Sen ayinin durmamasıyla ilgilen; göçmüş kardeşlerimiz

için dua olarak sürdürülsün... ölecek olan öteki kardeşlerimiz için de. Her rahip yalnızca kendisine verilmiş olan kitaplar üstünde çalışacak. Dileyenler kataloğa başvurabilirler. Başka bir şey yapmasınlar. Günbatımı duasından bağışlıyorum seni, çünkü o saatte her şeyi kilitliyor olacaksın."

"Peki dışarı nasıl çıkacağım?" diye sordu Benno.

"Doğru. Akşam yemeğinden sonra alt kapıları ben kendim kilitleyeceğim. Şimdi git."

Onunla konuşmak isteyen William'ı görmezlikten gelerek, kendisi de onlarla birlikte çıktı. Koro yerinde küçük bir grup kalmıştı; Alinardo, Tivoli'li Pacifico, Alessandria'lı Aymaro ve Sant'Albano'lu Pietro. Aymaro dudak büküyordu.

"Tanrı'ya şükredelim," dedi. "Alman ölünce, ondan daha da barbar bir kütüphanecimiz olması tehlikesi vardı."

"Sizce yerine kim atanacak?" diye sordu William.

Sant'Albanolu Pietro gizemli gizemli gülümsedi. "Şu son günlerde olanlardan sonra, sorun artık kütüphaneci değil, Başrahip..."

"Sus," dedi Pacifico ona, Alinardo ise, her zamanki dalgın bakışıyla, "Başka bir haksızlık daha yapacaklar..." dedi, "benim zamanımda olduğu gibi. Onları önlemeli."

"Kimleri?" diye sordu William. Pacifico giz vermek istercesine kolundan tutup yaşlı adamdan uzağa, kapıya doğru götürdü onu.

"Alinardo... biliyorsun... onu çok severiz. Bizim için eski geleneğin ve manastırın en güzel günlerinin temsilcisi o... Ama bazen ne söylediğini bilmeden konuşuyor. Hepimiz yeni kütüphaneciyi merak ediyoruz. Değerli, olgun ve akıllı biri olmalı... Hepsi bu."

"Yunanca bilmesi de gerekiyor mu?" diye sordu William.

"Arapça da; gelenek böyle. Görevi gereği. Ama ara-

mızda bu erdemlere sahip birçok kimse var. İzin verirseniz, ben; sonra Pietro, sonra Aymaro..."

"Benno da Yunanca biliyor."

"Benno daha çok genç. Malachi'nin dün niçin onu kendisine yardımcı seçtiğini bilmiyorum, ama..."

"Adelmo Yunanca biliyor muydu?"

"Sanmıyorum. Yok, hayır, kesinlikle bilmiyordu."

"Ama Venantius biliyordu. Berengar da. Peki, teşekkür ederim."

Mutfakta bir şeyler atıştırmak için çıktık.

"Kimin Yunanca bildiğini niçin öğrenmek istiyordunuz?" diye sordum.

"Çünkü parmaklarında kara lekelerle ölenlerin hepsi de Yunanca biliyor. Öyleyse, bundan sonraki ölünün Yunanca bilenlerden biri olmasını beklemek hiç de yanlış olmaz. Ben dahil. Sen kurtardın."

"Malachi'nin son sözleri hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Sen de işittin. Akrepler. Beşinci borazan, başka şeyler arasında, çekirgelerin çıkacağının, insanları tıpkı akrep gibi sokacaklarının habercisi, biliyorsun. Malachi de, birinin bunu daha önceden bildirdiğini söyledi bize."

"Altıncı borazan," dedim, "aslan başlı, ağızlarından duman ve ateş ve kükürt çıkan atların geleceğini haber veriyor; üstlerine ateş, sümbül ve kükürt renkli zırhlar kuşanmış insanların bindikleri atlar."

"Daha birçok şey. Ama bundan sonraki cinayet at ahırlarının yakınlarında işlenebilir. Onları gözetlemeliyiz. Kendimizi yedinci borazan sesine hazırlayalım. Demek ki daha iki kişi var sırada. En güçlü adaylar kimler? Eğer amaç *finis Africae*'nin giziyse, onu bilenler. Bildiğim kadarıyla da Başrahip'ten başka kimse yok. Meğer ki amaç başka olsun. Az önce işittin; Başrahip'i görevinden almayı kuruyorlar, ama Alinardo çoğul konuştu..."

"Başrahip'i uyarmalı," dedim.

"Hangi konuda? Kendisini öldürecekleri konusunda mı? İnandırıcı kanıtlarım yok. Katilin de benim gibi düşündüğünü varsayarak davranacağım. Ama ya başka bir plan izliyorsa? Sonra her şeyden önce, ya *bir* katil yoksa?"

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Kesin olarak bilmiyorum. Ama sana söylediğim gibi, tüm olası düzenleri düşünmeli, tüm düzensizlikleri de."

Altıncı gün

TANSÖKÜMÜ

Yer altı hazinesinin ziyaret edilişi sırasında
Nicola birçok şey anlatıyor.

Morimondo'lu Nicola yeni kilerci giysileri içinde aşçılara buyruklar veriyor, onlar da kendisine mutfağın usulleri konusunda bilgi veriyorlardı. William onunla konuşmak istiyordu; birkaç saniye beklememizi rica etti. Biraz sonra mahzene inip hâlâ onun sorumluluğundaki camekânların temizlenmesini denetleyeceğini, konuşmak için orada daha çok vakti olacağını söyledi.

Gerçekten de, az sonra kendisini izlememizi söyledi bize; kiliseye girdi, büyük sunağın arkasına geçti (o sırada rahipler Malachi'nin cesedi başında nöbet tutmak için nefte bir katafalk hazırlıyorlardı) ve küçük bir merdivenden aşağı indirdi bizi. Merdivenin dibinde, kalın, kaba taştan sütunların desteklediği çok alçak tonozlu bir tavanı olan bir odada bulduk kendimizi. Başrahip'in kıskançlıkla koruduğu ve yalnızca olağanüstü durumlarda ve çok önemli ziyaretçiler için açılmasına izin verdiği manastırın zenginliklerinin depolandığı mahzendeydik.

Her yanda çeşitli boyutlarda camekânlar vardı; içlerinde olağanüstü güzellikte eşyalar, (Nicola'nın güvendiği iki yardımcısının yaktıkları) meşalelerin ışığında par-

lıyordu. Altın cüppeler, mücevher kakma altın taçlar, üstüne bakır ya da gümüşle karışık kükürt alaşımı fildişi heykelcikler yontulmuş çeşitli madenlerden yapılmış kasalar. Nicola coşku içinde bize cildinde, kenarlarına altın ipliklerle birbirinden ayrılmış ve çivi yerine değerli taşlarla tutturulmuş, düzgün bölümlerden oluşan, rengârenk bir birlik oluşturan, akıl almaz güzellikte zümrüt levhalar bulunan bir İncil kabı gösterdi. Yarı kabartmalı ince gümüşten bir İsa'nın Gömülüşü'nü çevreleyen, lapis lazuli ve altından iki sütunlu zarif bir küçük tapınak gösterdi; üstünde, damarlı alaca somaki üstüne, on üç elmas kakmalı bir haç vardı; küçük altlığıysa akik ve yakutlarla tarak kabuğu biçiminde işlenmişti. Sonra İsa'nın yaşamından beş sahneyi gösteren beş bölüme ayrılmış, altın ve fildişinden yapılmış bir açılır kapanır resim gördüm; ortasında elmas taklidi camla yaldızlı gümüş parçacıklarından yapılmış gizemli bir kuzu vardı; mum akı bir zemin üstünde biricik çok renkli imgeydi bu.

Bunları bize gösterirken, Nicola'nın yüzü ve el kol devinimleri gururla ışıl ışıldı. William gördüğü eşyaları övdü; sonra Nicola'ya Malachi'nin nasıl bir insan olduğunu sordu.

"Tuhaf bir soru," dedi Nicola, "onu sen de tanıyordun."

"Evet, ama yeterince değil. Düşüncelerinin ne olduğunu hiçbir zaman anlayamadım... hem..." Az önce ölen biri hakkında yargılarını açıklamakta duraksadı: "...hem düşünceleri olup olmadığını da."

Nicola bir parmağını ıslatıp iyi temizlenmemiş bir kristal yüzeyin üstünde gezdirdi; sonra bir yarım gülümseyişle, William'ın yüzüne bakmaksızın yanıtladı: "Görüyorsun, soru sormana gerek yok. Doğru, birçoklarının söylediğine göre, Malachi oldukça düşünceli görünürdü; oysa çok yalın bir insandı. Alinardo'ya göre aptalın biriydi."

"Alinardo geçmişte, kütüphaneci olma onuru kendisine yadsındığı zaman olmuş bir olay için birine kin besliyor."

"Bundan söz edildiğini ben de duydum, ama bu eski bir hikâye, en az elli yıl öncesine ait. Buraya geldiğimde kütüphaneci Bobbio'lu Roberto'ydu; yaşlılar arasında Alinardo'nun erdemlerine karşı haksızlık edildiğini fısıldıyorlardı. O zaman fazla kurcalamak istemedim, çünkü bana kendimden yaşlılara karşı saygısızlık olur gibi göründü; hem sonra dedikodulara karışmak istemiyordum. Roberto'nun bir yardımcısı vardı; sonra öldü; onun yerine Malachi atandı; çok gençti o zaman. Birçokları onun hiçbir erdemi olmadığını, Yunanca ve Arapça bilir geçindiğini, ama bunun doğru olmadığını, o dillerde yazılmış elyazmalarını, kopya ettiği şeyin ne olduğunu anlamadan, tıpkı becerikli bir maymun gibi güzel bir elyazısıyla kopya ettiğini söylediler. Bir kütüphanecinin çok daha bilgili olması gerektiği söyleniyordu. O zamanlar hâlâ güçlü bir adam olan Alinardo bu atamayla ilgili olarak acı şeyler söyledi. Malachi'nin o göreve düşmanının amacına hizmet etmek için getirildiğini ima etti, ama kimden söz ettiğini anlamadım. Hepsi bu. Malachi'nin kitaplığı bir çoban köpeği gibi koruduğu, ama neyin bekçiliğini yaptığını bilmediği söylenir hep. Öte yandan Berengar hakkında da, Malachi onu kendisine yardımcı seçtiği zaman dedikodular oldu. Onun da amirinden daha yetenekli olmadığı, entrikacının biri olduğu söyleniyordu. Bundan başka... Ama bu dedikoduları sen de duymuşsundur... Malachi'yle Berengar arasında garip bir ilişki olduğunu... Eski dedikodular bunlar; sonra biliyorsun, Berengar'la Adelmo'nun da dedikodusu yapıldı; genç yazmanlar Malachi'nin sessiz sessiz kıskançlıktan kıvrandığını söylüyorlardı... Sonra Malachi ile Jorge arasındaki ilişkiler konusunda da söy-

lentiler vardı; yok, hayır, sandığın anlamda değil.. Kimse hiçbir zaman Jorge'nin erdenliği konusunda dedikodu etmemiştir! Ama Malachi'nin, kütüphaneci olarak, geleneğe göre, günah çıkarmak için Başrahip'i seçmesi gerekiyordu; öteki rahiplerse günah çıkarmak için Jorge'ye giderler (ya da Alinardo'ya, ama yaşlı adam artık neredeyse aklını tümden yitirdi)... Buna karşın, kütüphanecinin sık sık Jorge'yle konuştuğu söyleniyordu; sanki Malachi'nin ruhunu Başrahip yönetiyordu; Jorge de bedenini, davranışlarını, işini. Gerçekten de, sen de biliyorsun, belki de görmüşsündür, birisi eski, unutulmuş bir kitabın nerede olduğunu öğrenmek istediği zaman Malachi'ye değil, Jorge'ye soruyordu. Kataloğu Malachi saklıyor, kitaplığa o çıkıyordu, ama her başlığın ne anlama geldiğini Jorge biliyordu..."

"Jorge kitaplık hakkında neden bu kadar çok şey biliyordu?"

"En yaşlı olan oydu; Alinardo'dan sonra, gençliğinden beri burada. Jorge seksenini aşkın olmalı; kırk yıldır, belki de daha uzun zamandır kör olduğu söyleniyor..."

"Kör olmadan önce nasıl böyle bilgili olabilmiş?"

"Hakkında söylenceler var. Anlaşıldığına göre, daha çocukken Tanrı'nın lütfuna ermiş; orada, Castiglia'da, daha ergenlik çağında, Arapların ve Yunanlı bilginlerin kitaplarını okumuş, kör olduktan sonra da, şimdi bile, saatlerce kitaplıkta oturuyor; kendisine kataloğu okutuyor, kitaplar getirtiyor; bir çömez onları saatler boyu yüksek sesle okuyor ona. Her şeyi anımsıyor, Alinardo gibi belleğini yitirmemiş. Ama bütün bunları niçin soruyorsun bana?"

"Malachi'yle Berengar öldüklerine göre, kitaplığın gizlerini bilen kim kaldı?"

"Başrahip; şimdi Başrahip'in onları Benno'ya açıklaması gerekiyor... eğer isterse..."

"Niçin isterse?"

"Çünkü Benno genç; Malachi daha sağken yardımcılığa atandı; kütüphaneci yardımcısı olmak başka, kütüphaneci olmak başka. Çünkü geleneğe göre, kütüphaneci sonra Başrahip olur..."

"Ha, demek öyle... Kütüphanecilik mevkii bunun için böyle tutkuyla isteniyor. Öyleyse Abbone de bir zamanlar kütüphaneci miydi?"

"Hayır, değildi. Ben buraya gelmeden önce başrahipliğe atanmıştı o; otuz yıl oluyor. Daha önce Başrahip Rimini'li Paolo'ydu. Hakkında garip öyküler anlatılan tuhaf bir adam: Doymak bilmez bir okur olduğu anlaşılıyor; kitaplıktaki bütün kitapları ezbere bilirdi, ama garip bir kusuru vardı: Yazmayı bilmezdi; *Abbas agraphicus*[1] diye çağırırlardı onu... Çok genç yaşta başrahip oldu; Cluny'li Algirdas'ın, ona arka çıktığı söyleniyordu... Ama bunlar eski rahip dedikoduları. Kısaca, Paolo başrahip oldu; kitaplıktaki yerini Bobbio'lu Roberto aldı; ama onu tüketen bir hastalığın pençesine düşmüştü; manastırın işlerini çekip çeviremeyeceği biliniyordu; Rimini'li Paolo yok olunca..."

"Öldü mü?"

"Hayır, ortadan kayboldu; nasıl olduğunu bilmiyorum, bir gün bir yolculuğa çıktı; bir daha da dönmedi; belki de yolda haydutlar tarafından öldürüldü... Neyse, Paolo kaybolunca Roberto onun yerini alamadı; bazı karanlık dolaplar döndü. Abbone –söylendiğine göre– bu bölgenin beyinin evlilikdışı oğluymuş; Fossanova Manastırı'nda büyümüş; Aziz Tommaso orada öldüğünde onun yanındaymış; kulenin merdiveninden geçmeyen o iriyarı cesedin taşınmasıyla o ilgilenmiş... bu ona ün ka-

1. *Agraphicus*, Latince, "yazma bilmez" demektir. (Ç.N.)

zandırmış diye fısıldaşıyorlarmış oradaki kötü niyetli kimseler... Gerçek şu ki, daha önce kütüphaneci olmasa bile, başrahip seçildi ve biri, sanırım Roberto, ona kitaplığın gizlerini öğretmiş."

"Peki Roberto niçin seçildi?"

"Bilmiyorum. Bu gibi şeyleri fazla soruşturmamaya çalıştım hep: Manastırlarımız kutsal yerlerdir, ama manastır onurunun çevresinde bazen korkunç ağlar örülür. Ben camlarım ve kutsal emanetlerimle ilgileniyordum; bu öykülere karışmak istemiyordum. Başrahip'in Benno'ya kitaplığın gizlerini öğretmek isteyip istemediğini niçin bilmediğimi şimdi anlıyorsun; bu onu, kendi ardılı olarak ataması demek olurdu; Benno düşüncesiz bir genç adam, Kuzey'in en uç bölgesinden, yarı barbar bir dilbilimci; bu ülke hakkında, manastır ve onun yörenin beyleriyle ilişkileri hakkında ne bilebilir?"

"Ama Malachi de İtalyan değildi, Berengar da; gene de kütüphanede görevlendirildiler."

"Bu karanlık bir iş. Rahipler, yüzyılın ikinci yarısından bu yana manastırın geleneklerini yitirdiğini fısıldıyorlar aralarında... Bu nedenle, elli yılı aşkın, belki daha da eski bir zamandan beri Alinardo kütüphaneci olma onuruna erme umudunu besliyordu. Kütüphaneciler hep İtalyan olurdu; bu ülkede büyük zekâlar eksik değildir. Hem sonra, biliyor musun..." Burada Nicola söylemek istemiyormuş gibi duraksadı: "... Biliyor musun, Malachi ve Berengar belki de başrahip olmasınlar diye öldüler."

Nicola silkindi; pek de dürüst olmayan düşünceleri uzaklaştırmak istercesine ellerini yüzünün önünde salladı; sonra haç çıkardı. "Neler söylüyorum ben? Bak, bu ülkede yıllardır utanç verici şeyler oluyor; manastırlarda, papalık sarayında, kiliselerde bile... Erki ele geçirmek için girişilen savaşlar, birine katedralden ödenek kopar-

mak için başvurulan sapkınlık suçlamaları... Ne çirkin, insan soyuna güvenimi yitiriyorum; her yerde komplolar, saray entrikaları görüyorum. Bu manastır da sonunda buna indirgenecek; bir zamanlar içinde azizleri barındıran bu yerde kara büyüyle ortaya çıkan bir yılan yuvası. Manastırımızın geçmişine bak!"

Dört bir yana dağılmış hazineleri gösteriyordu bize; haçlarla öteki kapları bırakarak bizi manastırın ününü simgeleyen kutsal emanetleri göstermeye götürdü.

"Bakın," dedi, "bu, Kurtarıcı'nın bağrını delen mızrağın ucu." Billur kapaklı, altın bir kutuydu bu, içinde erguvan renginde bir yastık üzerinde, zamanla aşınmış, ama şimdi yağlar ve mumlarla uzun uzun işlem gördükten sonra eski parlaklığına kavuşturulmuş üçgen biçiminde bir demir parçası duruyordu, ama bu daha bir şey değildi. Çünkü ametist kakmalı gümüşten yapılmış, ön yüzeyi saydam olan başka bir kutuda, kutsal yerlere bir hacı olarak gidip Golgota Tepesi'ni ve kutsal mezarı kazdırarak üstünde katedral yaptırmış olan İmparator Konstantin'in annesi Kraliçe Helena'nın bu manastıra bizzat getirdiği kutsal haçın tahtadan bir parçasını gördüm.

Sonra Nicola, tümünün sayısını ve ne denli az bulunur olduklarını nasıl anlatacağımı bilemediğim başka şeyler de gösterdi bize. Camgöbeği bir mahfaza içinde haçın çivilerinden biri vardı. Bir şişede, küçük kurumuş güllerden bir yastık üstünde dikenli tacın bir parçası duruyordu; başka bir kutuda da, gene kuru çiçeklerden bir örtü üstünde, son yemekten kalma masa örtüsünün sararmış bir parçası. Sonra, Aziz Matta'nın gümüş örme kesesi; bir silindirin içinde, zamanla aşınmış ve altın damgalı, erguvan renginde bir kurdeleyle bağlanmış, Azize Anna'nın kol kemiği. Cam bir çanın altında, incilerle işlenmiş kırmızı bir yastığın üstünde, harikalar harikası bir şey gördüm: Beytlehem ahır yemliğinin bir par-

çası, İncil yazarı Aziz Yuhanna'nın erguvan rengi tuniğinin bir karışlık bir parçası, Roma'da Havari Petrus'un bileklerine vurulmuş zincirlerin iki halkası, Aziz Adalbert'in kafatası, Aziz Stephanus'un kılıcı, Azize Margherita'nın kavalkemiği, Aziz Vitalianus'un bir parmağı, Azize Sofia'nın bir kaburga kemiği, Aziz Eobanus'un çenesi, Aziz Khrysostomos'un kürekkemiğinin üst kısmı, Aziz Yusuf'un nişan yüzüğü, Battista'nın bir dişi, Musa'nın asası, Meryem Ana'nın düğün giysisinin çok ince dantelden, yıpranmış bir parçası.

Sonra, kutsal emanet olmayan, ama uzak ülkelerde harikalara ve olağanüstü varlıklara tanıklık etmiş başka şeyler de vardı; bunlar manastıra, dünyanın en uzak köşelerine yolculuk etmiş rahipler tarafından getirilmişti. Doldurulmuş bir *basilikos* ve bir dokuz başlı yılan, bir tekboynuzlunun boynuzu, bir münzevinin bir yumurtanın içinde bulduğu bir yumurta, çölde İbranileri besleyen *manna*'dan[1] bir parça, bir balina dişi, bir hindistancevizi, Tufan'dan önce yaşamış bir hayvanın kürekkemiği, bir filin uzun dişi, bir yunusun kaburgası. Sonra tanıyamadığım, anıları belki kendilerinden daha değerli, kimileri (kararmış gümüş mahfazalarının işçiliğine bakılırsa) çok eski başka kalıntılar: sonu gelmez bir kemik, kumaş, tahta, maden, cam parçaları dizisi. Koyu renkli tozlarla dolu küçük şişeler; öğrendiğime göre bunlardan birinin içinde Sidom kentinin kömürleşmiş kalıntıları, bir başkasında Ceriko surlarından kalma kireçli harç vardı. İçlerinde en alçakgönüllü olanlar için bile bir imparatorun karşılığında en az bir kaleyi seve seve vereceği, onları saklayan manastır için yalnızca büyük bir saygınlık değil, aynı zamanda gerçek bir zenginlik birikimi oluşturan her şey.

1. Mısır'dan kaçışlarında, İsrailllilere mucize gibi sağlanan besin. (Ç.N.)

Dilim tutulmuş dolaşıyordum, çünkü Nicola artık nesneleri açıklamıyordu; zaten her birinin üstünde onları betimleyen süslü bir etiket vardı; bu paha biçilmez harikalar sergisinin ortasında, onları ara ara bol ışıkta, ara ara da, Nicola'nın yardımcıları meşaleleriyle hazinenin başka bir bölümüne geçtiklerinde, yarı karanlıkta şöyle bir görerek, rastgele, özgürce dolaşıyordum şimdi. Hem gizemsel hem de itici olan saydam ve gizemli, sararmış kıkırdak parçalarıyla büyülenmiştim; anımsanamayacak denli eski bir çağdan kalma, soluk, eprimiş, kimi zaman solmuş bir elyazması gibi küçük bir şişenin içinde kıvrılmış kumaş parçaları, onlara yatak görevi gören kumaşlarla bütünleşmiş o ufalanmış maddeler; bir zamanlar hayvan (ve ussal) olan bir yaşamın, şimdi, küçücük boyutları içinde, kuleleri ve sivri kule uçlarıyla taş katedrallerin korkusuzluğunu simgeleyen kristal ya da maden yapılar içinde tutuklanmış, kendileri de madene dönüşmüş görünen kutsal kalıntılar büyülemişti beni. Demek, azizlerin gömülmüş bedenleri, bedenin yeniden dirilişini böyle bekliyorlardı? Bu kırık parçalardan, tanrısal görünümün parlak ışığında, tüm doğal duyarlıklarını yeniden kazanarak, Pipernus'un yazdığı gibi, *minimas differentias odorum*'u[1] algılayacak organizmalar yeniden oluşacak mıydı?

Omzuma dokunan William beni düşüncelerimden ayırarak kendime getirdi: "Ben gidiyorum," dedi. "Yazı salonuna çıkıyorum; bir şeye daha bakmam gerek..."

"Ama kitap verilmiyor," dedim, "Benno'ya buyruk verildi..."

"Yalnızca önceki gün okumakta olduğum kitapları bir kez daha gözden geçireceğim, tümü de hâlâ yazı salonunda, Venantius'un masasının üstünde duruyor. Sen

1. (Lat.) Kokuların en ince ayrımlarını. (Ç.N.)

istersen burada kal. Bu mahzen, bugünlerde tanık olduğun yoksullukla ilgili tartışmalara güzel bir örnek. Şimdi rahip kardeşlerinin başrahip olmak için birbirlerini niçin boğazladıklarını anlıyorsun, değil mi?"

"Peki, siz Nicola'nın öne sürdüğü şeye inanıyor musunuz? Cinayetler, atama yetkisi konusundaki bir savaşımla mı ilgili?"

"Sana daha önce de söyledim, şimdilik yüksek sesle varsayım yapmayı göze almak istemiyorum. Nicola birçok şey söyledi. Bazıları beni ilgilendirdi. Ama şimdi bir başka izi sürmeye gidiyorum. Ya da belki aynı izi başka bir açıdan izleyeceğim. Bu mahfazalar da çok büyülemesin seni. O haç parçalarından başka kiliselerde de çok gördüm. Eğer tümü de sahici olsaydı, Efendimize, birbirine çivilenmiş iki direk üstünde değil, bir ormanın üstünde işkence etmiş olurlardı."

"Üstadım!" dedim büyük bir şaşkınlıkla.

"Bu böyle, Adso. Hem bundan daha zengin hazineler de var. Bir süre önce, bir Alman katedralinde, Giovanni Battista'nın on iki yaşındaki kafatasını gördüm."

"Sahi mi?" diye bağırdım. Sonra, kuşkuya kapılıp ekledim: "Ama Battista öldürüldüğünde çok daha yaşlıydı!"

"Öteki kafatası başka bir hazinede olmalı," dedi William ciddi bir yüzle. Onun ne zaman şaka yaptığını hiç anlamıyordum. Benim ülkemde insan şaka yaparken bir şey söyler, sonra da yüksek sesle güler, herkes yaptığı şakaya katılsın diye. Oysa William yalnızca ciddi şeyler söylerken gülerdi; şaka yaptığı sanıldığı zamanlardaysa son derece ciddi olurdu.

Altıncı gün

SABAH

Adso, "Dies irae"yi[1] dinlerken bir düş görüyor ya da dilerseniz, bir görüntü diyelim.

William Nicola'yı selamlayıp yazı salonuna çıktı. Bense hazineyi yeterince görmüştüm; bu nedenle kiliseye gidip Malachi'nin ruhu için dua etmeye karar verdim. Beni korkutan o adamı hiç sevmemiştim; uzun zamandır bütün cinayetleri onun işlediğine inandığımı da saklamıyorum. Şimdi, onun belki de zavallının biri olduğunu anlamıştım: doyurulmamış tutkular altında ezilen, demir vazolar arasında bir toprak vazo; şaşkın olduğu için ters, söyleyecek bir şeyi olmadığının bilincine vardığı için suskun ve çekimser. Ona karşı bir acıma duydum; onun doğaüstü yazgısı için dua etmenin suçluluk duygularımı yatıştırabileceğini düşündüm.

Kilise şimdi ölgün ve kurşun rengi bir ışıkla aydınlatılmış; zavallı adamın ölüsünün ağırlığı altında, ölü duasını okuyan rahiplerin tekdüze mırıltısıyla doluydu.

Melk Manastırı'nda, birkaç kez bir rahip kardeşin öte dünyaya göçüşüne tanık olmuştum. Mutlu diyebile-

1. (Lat.) Gazap günü. (Ç.N.)

ceğim bir olay değildi; ama bana gene de yatıştırıcı, dinginliğin ve büyük bir haklılık duygusunun yönettiği bir durum gibi görünmüştü. Rahipler sırayla ölmekte olan adamın hücresine girip güzel sözlerle onu avutuyorlar, her biri yüreğinin derinliklerinde, ölmekte olan adamın şanslı olduğunu, çok geçmeden bitimsiz bir mutluluk içinde melekler korosuna katılacağını düşünüyordu. Bu dinginliğin birazı, o dindarca öykünmenin kokusu ölmekte olan adama iletildi; sonunda dinginlik içinde öldü. Son birkaç gün içinde meydana gelen ölümler ne kadar farklıydı! Sonunda, *finis Africae*'nin şeytansı akreplerinin kurbanlarından birinin nasıl öldüğünü yakından görmüştüm; kuşkusuz Venantius ve Berengar da böyle ölmüşlerdi, yüzleri Malachi'nin yüzü gibi çoktan küçülmüş, suyun içinde erince kavuşmayı umarak...

Kilisenin arka kısmında, soğukla savaşabilmek için kıvrılıp oturdum. Biraz ısınınca, dua eden kardeşlerin korosuna katılmak için dudaklarımı oynattım. Dudaklarımın ne söylediğinin neredeyse bilincine varmaksızın onları izledim; bir yandan da başım düşüyor, gözlerim kapanıyordu. Uzun dakikalar geçti; sanırım en az üç dört kez uyuyup uyandım. Sonra koro "Dies irae"yi söylemeye başladı... İlahi tıpkı bir uyuşturucu gibi etkiledi beni. Tam anlamıyla uyuyakaldım. Ya da belki uykudan çok, hâlâ anasının karnındaki bir döl gibi ikiye katlanmış, bitkin, tedirgin bir sayıklamaya daldım. Ve ruhun o sisi içinde, kendimi sanki bu dünyadan olmayan bir diyarda buldum; bir görüntü gördüm ya da bir düş.

Dar bir merdivenden alçak bir geçide iniyormuşum, hazine mahzenine giriyormuşum gibi, ama biraz daha aşağı inince, kendimi daha geniş bir mahzende buldum; burası *Aedificium*'un mutfağıydı. Mutfak olduğuna kuşku yoktu, ama içeride yalnız fırın tencere telaşı değil, körük ve çekiç telaşı da vardı; sanki Nicola'nın demirci-

leri de orada toplanmışlardı. Sobaların ve kazanların şavkında her şey kıpkırmızı parlıyordu; kaynayan tencerelerden buhar çıkıyor, içlerindeki sıvıların yüzeyinde koca koca kabarcıklar beliriyor, sonra bu kabarcıklar ansızın boğuk, yinelenen bir sesle patlıyorlardı. Aşçılar şişleri havaya kaldırıyor, yamakların hepsi bir olup akkor haline gelmiş demirlere dizilmiş tavukları ve öteki av hayvanlarını yakalamak için sıçrıyorlardı. Ama demirciler çekiçlerini öyle hızlı vuruyorlardı ki, insan sağır oluyor, örslerden yükselen kıvılcım bulutları iki fırının püskürttüğü kıvılcımlara karışıyordu.

Cehennem'de miydim, yoksa Salvatore'nin düşleyebileceği gibi, her yanımdan salçaların sızdığı, sosislerin nabız gibi attığı bir cennette miydim, anlayamıyordum. Ama nerede olduğumu kendi kendime soracak vakit yoktu, çünkü kaynaşan bu ufacık tefecik adamlar, tencere biçiminde koca kafalı cüceler sürüsü beni hızla savurarak yemekhanenin eşiğine doğru itip içeri girmeye zorladılar.

Salon şölen için donatılmıştı. Duvarlara kocaman duvar örtüleri ve bayraklar asılmıştı, ama bunları süsleyen resimler, genellikle imanlıların acıma duygusuna seslenen ya da kralların ününü kutlayan resimler değildi. Tersine, Adelmo'nun kenar süslerinden esinlenmiş gibi görünüyorlardı ve bu süslerdeki resimlerin korkutucu olmaktan çok, gülünç kopyalarıydı; bolluk ağacının çevresinde oynayıp sıçrayan tavşanlar, aşçı piskoposlar gibi giyinmiş maymunların tuttuğu tavanın içine kendiliğinden atlayan balıklarla dolu ırmaklar, emziklerinden buharlar salan çaydanlıkların çevresinde dans eden şiş göbekli canavarlar.

Masanın ortasında, erguvan renginde işlemeli kocaman giysisiyle tören kılığına bürünmüş Başrahip oturuyordu. Yanında Jorge kocaman bir kupadan şarap içiyor,

kilerciyse, Bernardo Gui gibi giyinmiş, akrep biçiminde bir kitaptan, erdemli bir tavırla azizlerin yaşamlarını ve İncil'den bölümler okuyordu, ama bunlar İsa'nın havariyle şakalaşarak, ona, kendisinin bir taş olduğunu ve kilisesini, utanmasızca yerde yuvarlanan bu taşın üstünde kuracağını anımsattığını anlatan öyküler ya da Tanrı'nın Kudüs'ün kıçını açmak istediğini söyleyerek İncil'i yorumlayan Aziz Hieronymus'un öyküsüydü. Kilercinin her cümlesinde Jorge gülerek yumruğunu masanın üstüne vuruyor, "Bundan sonraki başrahip sen olacaksın, Tanrı hakkı için!" diye bağırıyordu; aynen böyle söylüyordu, Tanrı beni bağışlasın.

Başrahip'in neşeli bir işareti üzerine, bakireler alayı içeri girdi. Zengin giysili ışıl ışıl bir kadınlar alayı; içlerinde annemi tanır gibi oldum önce; sonra yanıldığımı anladım, çünkü bu kuşkusuz, savaş düzeninde bir ordu gibi korkunç olan kızdı. Yalnız, başında iki sıra beyaz inciden bir taç vardı; yüzünün iki yanından iki inci çağlayanı dökülüyor, boynundaki iki sıra inciye karışıyordu; her inciye erik büyüklüğünde bir elmas asılıydı. Bundan başka kulaklarının her birinden bir dizi mavi inci sarkıyor, bu iki dizi onu boğacakmış gibi sımsıkı birleşiyordu. Pelerini mor renkliydi; elinde elmas kakmalı altın bir kupa vardı; içinde Severinus'un çalınan öldürücü merheminin bulunduğunu nasılsa biliyormuşum. Tan gibi güzel olan bu kadını öteki dişi karaltılar izliyordu. İçlerinden biri, üstüne kırçiçekleri işlenmiş çift katlı bir altın şalla süslenmiş koyu renkli bir giysi üstüne beyaz işlemeli bir pelerine bürünmüştü. İkincisi, üstüne yeşil yapraklar ve kahverengi bir labirent biçiminde dokunmuş iki büyük dörtgen serpiştirilmiş soluk pembe bir giysi üstüne, sarı Şam kumaşından bir pelerin almıştı; üçüncüsünün küçük kırmızı hayvancıklarla dokunmuş zümrüt yeşili bir giysisi, kırmızı bir pelerini, elinde de işlemeli beyaz bir

şal vardı; ötekilerin giysilerine dikkat etmedim; çünkü şimdi Meryem Ana'ya benzeyen kıza eşlik eden bu kadınların kim olduklarını anlamaya çalışıyordum; sonra sanki her birinin elinde bir süslü şerit varmış ya da ağzından bir süslü şerit çıkıyormuş gibi, onların Ruth, Sara, Susanna ve İncil'deki öteki kadınlar olduklarını anladım.

Tam o sırada Başrahip bağırdı: "İçeri girin, orospu çocukları!" Ve yemekhaneye sert görünüşlü ve görkemli giysiler içinde, çok iyi tanıdığım bir dizi kutsal kişi doldu; grubun tam ortasında bir tahta oturmuş biri vardı; Efendimizdi bu, ama aynı zamanda Âdem'di; mor bir pelerine bürünmüş, pelerini omuzlarına tutturmak için yakut ve incilerden yapılmış, kırmızı beyaz kocaman bir bant, başında genç kızlarınkine benzer bir taç, elinde, ağzına dek domuz kanıyla dolu büyük bir kupa. Kimileri yeşil, kimileri kırmızı giymiş, üstünde İsa'nın adının harflerinden oluşan bir desenin seçildiği soluk zümrüt rengi birer kalkanları olan Fransa kralının bir okçular ordusuyla birlikte, şimdi sözünü edeceğim, hepsi de bildik çok kutsal başka kişiler çevresini sarmışlardı. Ordunun başı Başrahip'e saygılarını sunmaya gitti; ona kupayı uzatarak, "*Sao ko kelle terre per kelle fini ke ki kontene otuz yıl le possette parte sancti Benedicti,*" dedi. Bunun üzerine Başrahip, "*Age primum et septumum de quatuor,*" dedi ve herkes, "*In finibus Africae, amin,*" dedi. Sonra hepsi *sederunt*.[1]

Karşı karşıya duran ordular böylece dağıldıktan sonra, Başrahip Süleyman'ın bir buyruğuyla sofralar kuruldu; Yakub ve Andrea bir balya saman getirdiler; Âdem ortaya oturdu; Havva bir yaprağın üzerine uzandı; Kabil bir pulluğu sürüyerek içeri girdi; Habil Brunellus'u sağmak için elinde bir kovayla geldi; Nuh gemisinin kürek-

1. (Lat.) Oturdular. (Ç.N.)

lerini çekerek görkemli bir biçimde içeri girdi. İbrahim bir ağacın altına oturdu; İshak kilisenin altın sunağının üstüne yattı; Musa bir taşın üstüne bağdaş kurdu; Daniel, Malachi'nin kollarında bir katafalkın üstünde belirdi; Tobias bir yatağa uzandı; Yusuf kendini bir künkün üstüne attı; Benyamin bir çuvalın üstüne uzandı; başkaları da vardı, ama bu sırada görüntü bulandı; Davud bir tümseğin üstünde ayakta duruyordu; Yuhanna yerde, Firavun çölde (doğal, dedim kendi kendime, ama niçin?), Lazarus masanın üstünde, İsa kuyunun ağzında, Zekeriya bir ağacın dalında, Matta bir iskemlenin üstünde, Rab anızların üstünde, Ruth samanlar üstünde, Tecla pencere pervazında (dışarıdan, Adelmo'nun solgun yüzü belirdi; aşağıya, uçurumun dibine düşebileceğini söyleyip uyardı onu), Susanna bahçede, Yahuda mezarlar arasında, Petrus tahtta, Yakub bir ağın üstünde, İlyas bir eyer üstünde, Raşel bir çıkın üstünde duruyorlardı. Havari Paulus ise, kılıcını yere bırakmış, Esav'ın homurdanmasını dinliyordu; o sırada Eyub bir gübre yığını üstünde inliyordu; Rebeka bir giysiyle, Yudit bir battaniyeyle, Hagar bir kefenle onun yardımına koştu; birkaç çömez buram buram tüten kocaman bir kazan taşıyorlardı; kazanın içinden Salvamec'li Venantius çıktı; tepeden tırnağa kıpkırmızı, domuz kanı pudingi dağıtmaya başladı.

Yemekhane gittikçe kalabalıklaşıyordu; herkes tıkabasa yiyordu; Yunus masaya balkabakları getirdi; İşaya sebze, Ezekiyel böğürtlen, Zekeriya firavuninciri, Âdem limon, Daniel acıbakla, Firavun karabiber, Kabil yabanenginarı, Havva incir, Rahel elma, Ananias elmas büyüklüğünde erikler, Lea soğan, Harun zeytin, Yusuf bir yumurta, Nuh üzüm, Şimeon şeftali çekirdekleri getirdiler; o sırada İsa, "Dies irae"yi söylüyor, neşeyle tüm yiyeceklerin üstüne, Fransa kralının okçularından birinin mızrağından aldığı küçük bir süngerden sıktığı sirkeyi döküyordu.

"Oğullarım, koyunlarım benim," dedi o sırada Başrahip daha şimdiden esrik, "böyle dilenciler gibi giyinmiş, yemek yiyemezsiniz; gelin, gelin." Böyle diyerek, dördün birincisine ve yedincisine vuruyor; aynanın derinliklerinden çarpıtılmış hortlaklar gibi dışarı uğruyorlardı; ayna paramparça oluyor, taşlarla işlenmiş pis, yırtık pırtık giysiler yere, labirentin dört bir yanına saçılıyorlardı. Zekeriya yerden beyaz bir giysi aldı; İbrahim kestane rengi, Lut limon sarısı, Yunus mavimsi, Tecla kırmızımsı, Daniel bir aslan postu, Âdem ten rengi, Yahuda gümüş paralı, Rab ateş kırmızısı, Havva iyilik ve kötülük ağacının renginde, kimi kırmızımsı, kimi saz rengi, kimi yabanenginarı, kimi deniz yeşili, kimi ağaç kabuğu, kimi mor ya da kurşuni, sümbül, ateş, kükürt sarısı bir giysi aldı; İsa da ak güvercin rengi bir giysiye bürünüp bir tavus kuşu gibi salınıyor, Yahuda'yı kutsal sevinçle şakalaşmayı bilmediği için kınıyordu.

Tam o sırada Jorge *vitra ad legendum*'unu[1] çıkardı; yanan bir çalıyı tutuşturdu; odunu Sara taşımış, Jefte toplamış, İshak yükü indirmiş, Yusuf kesmişti; Yakub kuyuyu kazarken Daniel gölün kıyısında oturmuş, hizmetçiler su, Nuh şarap, Hagar bir şarap tulumu, İbrahim bir dana getirmişti; Rab danayı bir direğe bağladı; o sırada İsa bir ip uzattı, İlyas dananın ayaklarını bağladı. Sonra Abşalom onu saçlarından astı; Petrus kılıcını çekti; Kabil öldürdü; Herodes kanını döktü; Sam içorganlarını ve dışkısını attı; Yakub yağ koydu, Molessadon tuz; Antiochus onu ateşin üstüne koydu; Rebeka pişirdi; Havva önce tadına baktı ve hastalandı; ama Âdem boş vermesini söylüyor, kokulu otlar eklemeyi öneren Severinus'un omzuna vuruyordu. Sonra İsa ekmeği böldü ve balık da-

1. (Lat.) Okuma camları. (Ç.N.)

ğıttı; Yakub bağırıyordu, çünkü Esav mercimeklerin hepsini yemişti; İshak kızarmış bir oğlağı gövdeye indiriyor, Yunus haşlanmış bir balinayı yutuyordu; İsa da kırk gün kırk gece oruç tuttu.

Bu arada herkes içeri dışarı girip çıkıyor, her renk ve biçimde lezzetli av hayvanları getiriyorlardı; en büyük lokmayı hep Benyamin alıyordu; Maria en iyi parçayı alıyor, Marta ise hep bulaşıkları yıkamak zorunda kaldığı için yakınıyordu. Sonra, bu arada büyüyüp kocaman olan koyunu parçaladılar; başını Yuhanna, beynini Abşalom, dilini Harun, çenesini Samson, kulağını Petrus, kellesini Holofernes, budunu Lea, boynunu Saul, karnını Yunus, ödkesesini Tobias, kaburgasını Havva, göğsünü Meryem, dölyatağını Elisabet, kuyruğunu da Ezekiyel aldı. Bütün bunlar olurken, İsa bir eşeği gövdeye indiriyordu; Aziz Francesco bir kurdu, Habil bir kuzuyu, Havva bir müreni, Battista bir çekirgeyi, Firavun bir ahtapotu (bu doğal, dedim kendi kendime, ama niçin?), Davud ise kuduzböceği yiyor, *nigra sed formosa*[1] kızın üstüne atlıyordu; o sırada Samson bir aslanın kıçını ısırıyor, Tecla bağıra bağıra kaçıyor, kıllı bir kara örümcek onu kovalıyordu.

Şimdi hepsi de sarhoş olmuşlardı; bazıları şaraba basıp kayıyor, bazıları fıçılara düşüyor, yalnızca iki değnek gibi çaprazlanmış bacakları dışarıda kalıyordu; İsa, tüm parmakları kara, kitap sayfaları dağıtıyor, bir yandan da, alın, yiyin, diyordu; bunlar Symphosius'un bilmeceleri, içlerinde biri, Tanrı'nın oğlu, Kurtarıcınızla ilgili.

Âdem, sırtüstü yatmış şarap yudumluyor, kaburgasından şarap akıyordu; Nuh, uykusunda Ham'ı lanetliyor; Holofernes gönlü rahat horluyordu; Yunus, derin uykudaydı; Petrus, horozlar ötene dek nöbet tuttu; İsa, sıçra-

1. (Lat.) Esmer, ama güzel. (Ç.N.)

yarak uyandı; Bernardo Gui ve Poggetto'lu Bertrando'nun kızı yakmayı kurduklarını işitti; sıçrayarak ayağa kalktı: Baba, ne olur al bu kadehi elimden, diye bağırdı. Kimileri içkiyi yerlere döküyor, kimileri iyi içiyor, kimileri gülmekten ölüyor, kimileri ölürken gülüyor, kimilerinin ellerinde şişeler, kimileri başkalarının kadehinden içiyor, Susanna pis bir öküz yüreği karşılığında güzel ak bedenini hiçbir zaman kilerciye ya da Salvatore'ye vermeyeceğini bağıra bağıra söylüyordu; Pilatus işkence çeken bir ruh gibi yemekhanede dolaşıyor, ellerini yıkamak için su istiyordu; Fra Dolcino tüylü şapkasıyla su getiriyor, sonra kıkır kıkır gülerek giysisini açıp kandan kıpkırmızı edep yerini gösteriyordu; o sırada Kabil ona sataşıyor, Trento'lu güzel Margherita'yı kucaklıyordu; Dolcino ağlamaya başlıyor, sonra Melek Papa diyerek başını Bernardo Gui'nin omzuna dayıyordu; Ubertino bir yaşam ağacıyla, Cesenà'lı Michele de altın bir keseyle avutuyorlardı onu; Meryem Ana ile Mecdelli Meryem yaralarına merhem sürüyorlar, Âdem dalından yeni kopmuş bir elmayı ısırsın diye kandırıyordu onu.

Sonra *Aedificium*'un tonozları açıldı; gökten, *unico homine regente*[1] uçan bir makinenin üstünde Roger Bacon indi. Sonra Davud sitar çaldı; yedi peçeli Salome dans etti; her peçeyi atışında yedi borazandan birini çalıp yedi mühürden birini gösteriyordu; sonunda yalnızca *amicta sole*[2] kaldı. Herkes böyle neşeli bir manastırın görülmediğini söylüyordu; Berengar herkesin giysisini kaldırıyor, erkek kadın hepsinin kıçını öpüyordu. Sonra bir dans başladı; İsa öğretmen kılığında, Yuhanna muhafız askeri, Petrus gladyatör, Nemrut avcı, Yahuda muhbir,

1. (Lat.) Tek bir insanın yönettiği. (Ç.N.)
2. (Lat.) Güneşe bürünmüş. (Ç.N.)

Âdem bahçıvan, Havva dokumacı, Kabil hırsız, Habil çoban, Yakub haberci, Zekeriya papaz, Davud kral, Yubal sitarcı, Yakub balıkçı, Antiochus aşçı, Rebeka sucu, Molessadon soytarı, Marta hizmetçi, Herodes zırdeli, Tobias hekim, Yusuf oduncu, Nuh sarhoş, İshak köylü, Eyub üzgün adam, Daniel yargıç, Tamar orospu, Meryem ise ev sahibesi kılığına girmiş, hizmetçilere şarap getirmeleri için buyruklar yağdırıyordu, çünkü oğlu olacak o çılgın, suyu şaraba dönüştürmek istemiyordu.

O zaman Başrahip birden öfkeye kapıldı, çünkü böyle güzel bir şölen düzenlenmesine karşın kimsenin ona bir şey vermediğini söyledi; bunun üzerine herkes ona armağan vermek için birbiriyle yarışmaya başladı: bir boğa, bir kuzu, bir aslan, bir deve, bir geyik, bir dana, bir kısrak, bir güneş arabası, Aziz Eobanus'un çenesi, Aziz Ubertino'nun kuyruğu, Aziz Venantia'nın dölyatağı, on iki yaşındaki Aziz Burgosina'nın tıpkı bir kadeh gibi kakmalı boynu, *Pentagonum Salomonis*'in[1] bir kopyası. Ama Başrahip böyle davranarak onun dikkatini dağıtmaya çalıştıklarını, gerçekte hepimizin içinde bulunduğumuz hazine mahzenini yağmaladıklarını, akreplerden, yedi borazandan söz eden çok değerli bir kitabın çalındığını söyleyerek bağırmaya başladı ve tüm şüpheli kimselerin üstünü aramaları için Fransa kralının okçularını çağırdı. Herkesin ayıplayan bakışları altında, okçular Hagar'ın üstünde alaca bir kumaş, Rahel'in üstünde altın bir mühür, Tecla'nın koynunda gümüş bir ayna, Benyamin'in kolunun altında bir içki imbiği, Yudit'in giysileri arasında bir ipek örtü, Longinus'un elinde bir mızrak, Abimelek'in kolları arasında da bir başkasının karısını buldular. Ama en kötüsü, tıpkı bir kara kedi gibi

1. (Lat.) Süleyman'ın Sarayı (Ç.N.)

kapkara ve çok güzel olan kızın üstünde bir karatavuğun bulunması oldu; bunun üzerine ona büyücü ve Sözde Havari dediler; onu cezalandırmak için hepsi birden üstüne atıldılar. Battista başını uçurdu; Habil gırtlağını kesti; Âdem saklandığı yerden bulup çıkardı onu; Nabukadnezar ateşten eliyle göğsüne burçlar çizdi; İlyas ateşten bir arabaya atıp saldırdı ona; Nuh suya attı; Lut tuzdan bir sütuna dönüştürdü; Susanna kösnülükle suçladı onu; Yusuf başka bir kadınla aldattı; Ananias fırına attı; Samson zincire vurdu; Paulus kırbaçladı; Petrus baş aşağı çarmıha gerdi; Stephanus taşa tuttu; Lorenzo ızgaranın üstüne koyup yaktı; Bartolomeus derisini yüzdü; Yahuda ele verdi; kilerci yaktı; Petrus ise her şeyi yadsıyordu. Sonra hepsi de üstüne çullanıp pislik attılar, yüzüne karşı yellendiler, başına işediler, göğsüne kustular, saçlarını yoldular, yanan meşalelerle kaba etlerini kırbaçladılar. Kızın bir zamanlar öylesine güzel olan bedeninin etleri kemiklerinden ayrılıyor, parça parça olup mahzendeki cam mahfazaların, kristal ve altından yapılmış kutsal andaçların arasına saçılıyordu. Daha doğrusu, mahzeni dolduran kızın bedeni değildi; mahzenin parçaları döne döne, daha şimdiden madensi bir nesneye dönüşmüş olan kızın bedenini oluşturuyorlar, sonra gene çözülüp dağılıyorlar, çılgınca bir küfürle, birikmiş parçaların kutsal toz zerreciklerine dönüşüyorlardı. Sanki kocaman tek bir beden binlerce yıl boyunca kendisini oluşturan parçalara ayrılmış, bu parçalar ölü rahiplerin kemiklerinin durduğu odadan daha görkemli, ama ona benzeyen tüm mahzeni dolduracak biçimde düzenlenmiş, yaratılışın başyapıtı olan insan bedeninin maddesel biçimi birçok rastgele biçime ayrılmış, böylece kendisinin tam karşıtı olan imgelere, artık kavramsal değil, dünyasal bir biçime, yalnızca ölümü ve yıkımı simgeleyen tozlara ve parçacıklara dönüşmüş gibiydi...

Şimdi şölene katılan konukları ve getirdikleri armağanları göremiyordum; şölenin tüm konukları şimdi mahzende, her biri kendi döküntüsünün içinde mumyalanmış gibiydi; her biri kendi kendisinin saydam simgesi olmuştu sanki; Rahel kemik, Daniel diş, Samson çene kemiği, İsa kırmızı bir giysi parçası. Sanki şölen, sonunda kızın öldürülmesine dönüşmüş, evrensel bir kıyım olmuştu da, ben burada durmuş bunun sonucunu seyrediyordum; bedenler (ne söylüyorum, bu aç kurt gibi ve susamış şölencilerin oluşturdukları bu dünyasal beden) tek bir ölü gövdesine, tıpkı Dolcino'nun işkenceden sonraki bedeni gibi yaralanıp örselenmiş, iğrenç ve pırıl pırıl bir hazineye dönüşmüştü; yüzülüp asılmış, ama köselesiyle, taşlaşmış bağırsaklarını ve tüm organlarını, hatta yüz çizgilerini bile hâlâ içinde taşıyan bir hayvanın derisi gibi, tüm boyutları elverdiğince gerilmişti. Derinin tüm kıvrımları, kırışıklıkları, yaraları, kadifemsi düzlükleri, orman gibi kılları, göğsü, edep yeri görkemli bir Halep kumaşına dönüşmüş; memeleri, tırnakları, topukların altındaki dikensi oluşumlar, kirpiklerin iplikleri, gözlerin suyumsu maddesi, dudakların etleri, sırtın ince omurgası, kemiklerin yapısı, her şey kumsu bir toza indirgenmişti, ama hiçbir şey kendi biçimini ya da konumunu yitirmemişti; bacaklar bir çizme gibi boşalmış, gevşemiş etleri, damarların tüm kırmızı işlemeleriyle bir papaz cüppesi gibi dümdüz uzanmış; bağırsakların oymalı yığını, yüreğin koyu ve sümüksü kırmızısı, tıpkı bir gerdanlık gibi düzenlenmiş, tümü de aynı büyüklükte dişlerin incimsi dizisi, pembeli mavili bir pandantife benzeyen dil, mumlar gibi sıralanmış parmaklar, karnın açılmış halısının ipliklerini yeniden düğümleyen göbek... Mahzenin her köşesinden şimdi camekânlara ve kutsal andaçlara bölünmüş, ama gene de uçsuz bucaksız ve ustan yoksun bütünlüğü içinde

yeniden birleşmiş bu makro-gövde bana sırıtıyor, fısıldıyor, ölüme çağırıyordu beni; akşam yemeğinde yiyip içen, açılıp saçılarak yerlere yuvarlanan aynı gövdeydi bu; oysa şimdi, sağır ve kör yıkımın dokunulmazlığı içinde kımıltısız kalmış görünüyordu bana. Ubertino kolumu yakalamış, tırnaklarını etime batırarak fısıldadı: "Görüyorsun, aynı şey; önce çılgınlığının yengisinin tadına varan ve oynadığı oyundan tat alan şey, işte burada, cezalandırılmış ve ödüllendirilmiş, tutkuların ayartıcılığından kurtulmuş, sonsuzlukla katılaşmış, onu koruyacak ve arındıracak sonsuz çiye kendini bırakmış, yozlaşmanın yengisiyle yozlaşmadan kurtulmuş, çünkü zaten toz olanı, artık hiçbir şey toza indirgeyemez, *mors est quies viatoris, finis est omnis laboris*[1]..."

Ama ansızın, Salvatore, bir şeytan gibi pırıl pırıl, mahzene girip bağırdı: "Aptal. Görmüyor musun, "Eyub' un Kitabı"ndaki büyük Lyotard bu. Neden korkuyorsun, benim küçük efendim? İşte eritilmiş peynir!" Sonra mahzen birden kırmızımsı çakıntılarla aydınlandı ve gene mutfak oldu; ama mutfaktan çok, sümüksü, yapış yapış bir dölyatağını andırıyordu; ortasında kuzguna benzeyen kapkara, bin elli bir hayvan, kocaman bir işkence ızgarasına zincirlenmiş, çevresinde kim varsa yakalamak için ellerini uzattı ve tıpkı susayan bir köylünün bir üzüm salkımını avucuna alıp sıkması gibi, o koca hayvan, yakaladıklarını sıktı; onları elleriyle yakalayıp kiminin bacaklarını, kiminin kafasını kırdı; doyasıya yedikten sonra, ağzından kükürtten daha pis kokan bir ateş püskürttü. Ama inanılmaz bir gizem, bu sahne artık korkutmuyordu beni; o "iyi şeytan"ı (böyle düşünüyordum) rahatlıkla seyredebildiğimi görmek şaşırtıyordu beni; za-

1. (Lat.) Ölüm, yolcunun dinlenmesi, tüm çabaların sonudur. (Ç.N.)

ten Salvatore'den başkası değildi o, çünkü artık ölümlü insan bedenine ilişkin her şeyi biliyordum; acılarını ve yozlaşmasını biliyordum ve artık hiçbir şeyden korkmuyordum. Gerçekten de, şimdi yumuşak ve şenlikli görünen o alevin ışığında akşam yemeğindeki tüm konukları yeniden gördüm; şimdi yeniden ilk biçimlerini almışlar, şarkı söylüyor, her şeyin yeniden başladığını vurguluyorlardı; genç kız da aralarındaydı; bütünleşmiş ve alabildiğine güzel; "Bir şey yok, bir şey yok," diyordu, "göreceksin, eskisinden de güzel olacağım; bir dakikacık izin ver, gidip yanayım, sonra gene burada buluşuruz!" Sonra bana üreme organını gösterdi; Tanrı beni bağışlasın, içine girdim ve kendimi çok güzel bir mağarada buldum; altın çağın mutlu vadisine benziyordu; akarsular, meyveler, üstüne eritme peynirleri asılı ağaçlarla, nemli. Herkes güzel şölen için Başrahip'e teşekkür ediyordu; onu itip kakarak, tekmeleyerek, giysilerini yırtarak, asalarıyla asasına vurarak sevgilerini ve şakacılıklarını gösteriyorlardı ona. O da gülüyor, kendisini gıdıklamaları için yalvarıyordu onlara. Burun deliklerinden kükürt bulutları püskürten binek atlarına binmiş Yoksul Yaşam Rahipleri, kemerlerinde altın dolu keselerle içeri girdiler; bunlarla kurtları kuzuya, kuzuları kurda döndürüyorlar, Tanrı'nın sonsuza dek her şeye gücünün yetişini öven ilahiler söyleyen halk meclisinin onayıyla onlara taç giydirip imparator yapıyorlardı. "*Ut cachinnis dissolvatur, torqueatur rictibus!*"[1] diye bağırdı İsa, dikenli tacını sallayarak. Papa Johannes bu karışıklığa lanetler yağdırıp, "Bu gidişle işin sonu nereye varır bilmem!" diye bağırarak içeri girdi. Ama herkes onu alaya aldı ve başlarında Başrahip, domuzlarla birlikte ormanda trüf mantarı aramaya gittiler.

1. (Lat.) Kahkahalarla gülünsün, gülmekten katılınsın. (Ç.N.)

Ben de onların ardından gitmek üzereydim ki, bir köşede labirentten çıkmakta olan William'ı gördüm; elinde, onu hızla kuzeye doğru çeken mıknatıs vardı; "Beni bırakmayın, üstadım!" diye bağırdım. "*Finis Africae*'de ne olduğunu ben de görmek istiyorum!"

"Gördün ya!" diye yanıtladı William, daha şimdiden uzaklaşmış. Kilisedeki cenaze şarkısının sözcükleri sona ererken uyandım:

Lacrimosa dies illa
qua resurget ex favilla
iudicandus homo reus:
huic ergo parce deus!
Pie Iesu domine
dona eis requiem.[1]

Tüm görüntüler gibi, kısa da olsa, bir "amin" boyunca da sürse, gördüğüm görüntünün hemen hemen *Dies irae* boyunca sürdüğünün belirtisiydi bu.

1. (Lat.) Gözyaşıyla dolu o gün / Kızgın küllerden doğacak / Yargılanacak suçlanan kişi: / Esirge onu öyleyse Tanrı! / Merhamet et, Efendimiz İsa / Erinç bağışla onlara. (Ç.N.)

Altıncı gün
ÖĞLEYE DOĞRU

William Adso'ya gördüğü düşü açıklıyor.

Afallamış, ana kapıdan çıktım; kendimi küçük bir kalabalığın karşısında buldum. Manastırdan ayrılmakta olan Fransiskenlerdi bunlar; William da onları uğurlamak için aşağı inmişti.

Vedalaşmalara, kardeşçe sarılıp öpüşmelere ben de katıldım. Sonra William'a ötekilerin tutuklularla birlikte ne zaman yola çıkacaklarını sordum. Yarım saat önce, biz hazine dairesindeyken gittiklerini söyledi; belki de ben daha düş görürken, diye düşündüm.

Bir an donakaldım; sonra kendimi toparladım. Böylesi daha iyiydi. Tutukluların (zavallı bahtsız kilercinin, Salvatore'nin... ve kuşkusuz kızın demek istiyorum) hiç dönmemek üzere uzaklara götürülmelerini görmeye dayanamazdım. Hem sonra, gördüğüm düş beni öyle altüst etmişti ki, duygularım uyuşmuş gibiydi.

Minoritlerin kervanı kapıya doğru ilerlerken, William'la kilisenin önünde kaldık; başka başka nedenlerle de olsa, ikimiz de üzgündük. Sonra gördüğüm düşü üstadıma anlatmaya karar verdim. Gördüklerim ne denli çeşitli ve mantığa aykırı olursa olsun, olağanüstü bir açıklıkla imgeleri, devinimleri, sözcükleri tek tek anımsı-

yordum. Onları olduğu gibi, hiçbir şey atlamadan anlattım, çünkü düşlerin çoğu kez gizemli mesajlar olduğunu, bilgili kimselerin bunlarda açık seçik kehanetler okuyabildiklerini biliyordum.

William suskunluk içinde beni dinledi; sonra sordu: "Ne gördüğünü biliyor musun?"

"Size anlattıklarımı..." diye yanıtladım, tedirgin.

"Elbette, anladım. Ama bana anlattıklarının büyük bir bölümünün daha önce yazılmış olduğunu biliyor musun? Son birkaç günün kişi ve olaylarını daha önce bildiğin bir resmin içine yerleştirdin sen, çünkü gördüğün düşün örgüsünü bir yerde okumuştun; çocukken okulda ya da manastırda anlatmışlardı sana. *Coena Cypriani*, bu."

Bir an şaşkın bakakaldım. Sonra anımsadım. Doğruydu! Belki adını unutmuştum; ama hangi yetişkin rahip ya da kıpır kıpır genç çömez, paskalya töreni ya da *ioca monachorum*[1] geleneğine ilişkin olan bu öyküdeki çeşitli görüntülere gülümsememiş, gülmemiştir? Çömezlerin üstatları arasında daha sert olanlarca yasaklanmış ya da küçümsenmiş olmasına karşın, rahiplerin bu öyküyü düzyazı ya da uyaklı olarak çeşitli biçimlerde kısaltılmış ve uyarlanmış biçimlerini birbirlerine fısıldamadıkları bir manastır yoktur; bazıları eğlence perdesi altında gizli ahlak dersleri sakladığını öne sürerek dindarca öyküyü kopya etmişler, kimileri de öykünün yayılmasını yüreklendirmişlerdir, çünkü onlara göre gençler bu eğlenceli öykü aracılığıyla kutsal tarihin olaylarını belleklerinde daha iyi saklayabileceklerdi. Papa VIII. Johannes için, "*Ludere me libuit, ludentem, papa Johannes, accipe. Ridere, si placet ipse potes,*"[2] sunusuyla öykünün uyaklı bir

1. (Lat.) Rahiplerin şakaları. (Ç.N.)

2. (Lat.) Gülmekten hoşlanırım ben; sen de gülerek kabul et, Papa Johannes; eğer hoşuna giderse, gülebilirsen, gül sen de. (Ç.N.)

uyarlaması yazılmıştı. Dazlak Karl'ın, kendisinin, akşam yemeğinde saygıdeğer konuklarını eğlendirmek için öykünün, kutsal güldürü biçiminde uyaklı bir uyarlamasını sahneye koyduğu söyleniyordu:

Ridens cadit Gaudericus
Zacharias admiratur,
supinus in lectulum
docet Anastasius[1]

Arkadaşlarımla öyküden parçalar okurken öğretmenlerimden kaç kez azar işitmiştim. Melk'te, bir rahip anımsıyordum; Cyprianus gibi erdemli bir adamın, aziz bir şehitten çok bir kâfire, bir soytarıya yaraşan böyle utanmasız bir şey, Kutsal Betik'e böylesine saygısız bir parodi yazmış olamayacağını söylerdi... Yıllardır bu çocukluk oyunlarını unutmuştum. Ama nasıl olmuştu da *Coena* o gün düşümde böylesine canlı bir biçimde yeniden ortaya çıkmıştı? Düşlerin kutsal mesajlar ya da olsa olsa uykudaki belleğin gün boyu olup biten şeylere ilişkin saçma sapan sayıklamaları olduğunu düşünmüştüm her zaman. Şimdi kitapların da düşte görülebileceğini anlıyordum; böylece düşlerin de düşte görülebileceğinin ayırdına varıyordum.

"Gördüğün düşü doğru yorumlayabilmek için Artemidorus olmak isterdim," dedi William. "Ama bana öyle geliyor ki, Artemidoros'un bilgisine sahip olmadan da ne olduğunu anlamak kolay. Son günlerde öyle şeyler yaşadın ki, zavallı çocuğum, tüm doğru kurallar altüst olmuş gibi görünüyor. Bu sabah da, uykulu zihninde, başka nedenlerle de olsa dünyanın tepetaklak olduğu bir tür güldürünün anısı canlandı. Bunların içine de, daha yeni anı-

1. (Lat.) Gülmekten yere düşüyor Gaudericus / Zekeriya'ya şaşıyorlar, / Sırtüstü uzanmış döşeğinde / Ders veriyor Anastasius... (Ç.N.)

larını, kaygılarını, korkularını kattın. Adelmo'nun kenar süslerinden yola çıkarak, her şeyin yanlış yönde gider göründüğü, ama gene de *Coena*'da olduğu gibi, herkesin gerçek yaşamda ne yapmışsa gene onu yaptığı büyük bir karnavalı yeniden yaşadın. Sonunda, düşte kendi kendine hangi dünyanın yanlış olduğunu ve baş aşağı yürümenin ne anlama geldiğini sordun. Gördüğün düş, yukarının neresi, aşağının neresi, yaşamın ve ölümün nerede olduğunu ayırt edemiyordu artık. Gördüğün düş öğrenimine kuşku düşürdü."

"Ben değil," dedim, erdemli bir tavırla, "kuşkuya düşen, gördüğüm düş. Ama düşler kutsal mesajlar değil, öyleyse, şeytansı hezeyanlar; içlerinde hiç gerçek yok."

"Bilmiyorum Adso," dedi William. "Elimizde öyle çok gerçek var ki, günün birinde biri çıkar da, düşlerimizden bile bir gerçek çıkarmaya kalkarsa, Deccal'in günü gerçekten yakın demektir. Gene de, gördüğün düşü ne denli düşünürsem o denli açıklayıcı görünüyor bana. Belki senin için değil, ama benim için öyle. Varsayımlarımı geliştirmek için düşlerinden yararlandığım için beni bağışla; bunun aşağılık bir şey olduğunu biliyorum; böyle bir şey yapılmamalı... Ama bana öyle geliyor ki, senin uykudaki ruhun, benim, üstelik ayıkken, altı günde anladığımdan daha çok şey anlamış..."

"Sahi mi?"

"Düşünü açıklayıcı buluyorum; çünkü benim varsayımlarımdan birine denk düşüyor. Sağ ol."

"Ama düşüm, tüm düşler gibi anlamsızdı!"

"Tüm düşler gibi başka bir anlamı vardı. Bir istiare ya da benzetim gibi okunması gerekir..."

"Kutsal yazılar gibi mi?"

"Bir düş bir kutsal yazıdır; birçok kutsal yazı da düşlerden başka bir şey değildir."

Altıncı gün
ÖĞLE

Kütüphanecilerin öyküsü oluşturuluyor ve gizemli kitaba ilişkin daha çok bilgi elde ediliyor.

William yeniden, az önce indiği yazı salonuna çıkmak istiyordu. Benno'ya kataloğa bakmak istediğini söyledi; çabuk çabuk sayfalarını çevirdi. "Buralarda olmalı," diyordu, "daha bir saat önce gördüm..." Bir sayfada durdu. "İşte," dedi, "şu başlığı okusana."

Bir derlemede (*finis Africae!*) dört başlık sıralanmıştı; birden çok metin kapsayan tek bir cildin söz konusu olduğunun belirtisi. Okudum:

I. ar. de dictis cujusdam stulti
II. syr. libellus alchemicus aegypt.
III. Expositio Magistri Alcofribae de cena beati Cypriani Cartaginensis Episcopi.
IV. Liber acephalus de stupris virginium et meretricum amoribus.

"Nedir bu?" diye sordum.

"Aradığımız kitap," diye fısıldadı William. "Gördüğün düşün bana bir şey anımsatmasının nedeni bu. Gerçekten de..." o sayfadan hemen önceki ve sonraki sayfa-

ları çabuk çabuk çeviriyordu, "gerçekten de, işte düşündüğüm kitaplar; hepsi bir arada. Ama benim kontrol etmek istediğim bu değil. Dinle. Tabelan yanında mı? İyi, bir hesap yapmalıyız, önceki gün Alinardo'nun söylediklerini iyi anımsamaya çalış; bu sabah Nicola'dan işittiklerimizi de. Şimdi, Nicola bize buraya yaklaşık otuz yıl önce geldiğini, Abbone'nin daha o gelmeden başrahipliğe atanmış olduğunu söyledi. Daha önce Başrahip Rimini'li Paolo'ymuş. Tamam mı? Diyelim ki bu olay 1290'lı yıllarda olmuş; bir yıl önce, bir yıl sonra, fark etmez. Sonra Nicola bize, o geldiği zaman Bobbio'lu Roberto'nun kütüphaneci olduğunu söyledi. Tamam mı? Sonra Roberto ölüyor; görev Malachi'ye veriliyor; diyelim bu yüzyılın başında. Yaz. Ama Nicola'nın gelmesinden önceki dönem var; o dönemde de Rimini'li Paolo, kütüphaneciydi. Ne zamandan beri yapıyordu bu görevi? Bunu bilmiyoruz; manastırın kayıtlarını inceleyebiliriz, ama sanırım kayıtlar Başrahip'te; şu anda da bunu kendisine sormak istemiyorum. Tutalım ki, Paolo altmış yıl önce kütüphaneci seçilmiş. Yaz. Alinardo neredeyse elli yıl önce kütüphanecilik sırası kendisinde olduğu halde bu görevin bir başkasına verilmesine neden üzülüyor? Rimini'li Paolo'yu mu ima ediyordu?"

"Ya da Bobbio'lu Roberto'yu!" dedim.

"Öyle görünmüyor. Ama sen şimdi şu kataloğa bak. Başlıkların, kitaplığa geliş sırasına göre kaydedildiklerini biliyorsun; buraya geldiğimiz ilk gün Malachi söylemişti. Peki onları kim kaydediyor buraya? Kütüphaneci. Öyleyse bu sayfalardaki elyazısının değişmesine göre, kütüphanecilerin sırasını saptayabiliriz. Şimdi sondan başlayarak kataloğa bakalım; son elyazısı Malachi'nin. Az sayfa doldurmuş. Son otuz yılda manastıra çok kitap gelmemiş. Sonra titrek bir elyazısıyla yazılmış sayfalar geliyor; Bobbio'lu Roberto'nun hastayken attığı imzayı açık

seçik okuyorum. Burada da az sayfa var; Roberto belki de görevde çok kalmadı. Bak, şimdi ne görüyoruz; düzgün, kendine güvenli bir elyazısıyla yazılmış sayfalar dolusu bir dizi kitap (aralarında, az önce incelemekte olduğum kitaplar grubu da var), gerçekten çok etkileyici. Rimini'li Paolo ne çok çalışmış; Nicola'nın, onun çok genç yaşta başrahip olduğunu söylediğini düşünürsen, gerçekten çok çalışmış olmalı. Ama tutalım ki, birkaç yıl içinde bu doymak bilmez okur, manastırı birçok kitap sağlayarak zenginleştirmiş olsun... Tuhaf bir eksikliğinden ya da hastalığından ötürü yazmayı beceremediği için ona *Abbas agraphicus* dendiği söylenmedi mi bize? Öyleyse bunları kim yazıyordu? Bence yardımcısı. Ama eğer bu kütüphaneci yardımcısı daha sonra kütüphaneciliğe atanmış olsaydı, yazmayı o sürdürürdü; o zaman biz de niçin aynı elyazısıyla yazılmış birçok sayfa olduğunu anlardık. Demek ki, Paolo ile Roberto arasında başka bir kütüphaneci vardı; yaklaşık elli yıl önce seçilmiş, daha yaşlı olduğu için Paolo'nun ardılı olacağını uman Alinardo'nun gizemli rakibi. Sonra bu adam ortadan kayboluyor ve nasıl oluyorsa oluyor, Alinardo'nun ve başkalarının beklentilerinin tersine, yerine Malachi seçiliyor."

"Peki ama, bu çözümlemenin doğruluğundan nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz? Bu yazının, adı bilinmeyen kütüphaneciye ait olduğunu kabul etsek bile, daha önceki sayfalarda yer alan başlıklar niçin Paolo'nun elyazısıyla yazılmış olmasın?"

"Çünkü kitaplığa gelen bu kitaplar arasında tüm buyruk ve kararnamelerin kayıtları var; bunların da kesin tarihleri var. Demek istiyorum ki, VII. Bonifatius'un 1296 tarihli *Firma cautela*'sına rastlarsan (ki rastlıyorsun), bu metnin kaydının söz konusu tarihten önce yapılmadığını öğrenirsin; bu tarihten çok sonra yapılmış olmadığını da düşünebilirsin. Elimdeki yıllar boyunca konmuş bu ki-

lometre taşlarına bakarak, Rimini'li Paolo'nun 1265'te kütüphaneci, 1275'te başrahip olduğunu varsayarsam, elyazısının ya da Bobbio'lu Roberto'dan başka birinin elyazısının 1265'ten 1285'e kadar sürdüğünü de görünce, arada on yıllık bir boşluk olduğunu anlarsın."

Üstadım gerçekten çok zekiydi. "Peki bu boşluktan nasıl bir sonuç çıkarıyorsunuz?" diye sordum.

"Hiçbir sonuç çıkarmıyorum," diye yanıtladı. "Yalnızca bazı tasımlar."

Sonra ayağa kalktı ve Benno'yla konuşmaya gitti. Benno meydan okurcasına yerinde duruyordu, ama hiç de güvenli değildi. Hâlâ eski masasının başındaydı ve kataloğun yanında duran Malachi'nin masasını alma yürekliliğini gösterememişti. William belli bir uzaklıkla ona yaklaştı. Bir akşam önceki utanç verici sahneyi unutmuyorduk.

"Böyle yetkili bir adam olsan da, bay kütüphaneci, umarım bana bir şey söylemek lütfunda bulunursun. O sabah, Adelmo ve ötekiler burada zekice bilmecelerden söz ederken Berengar *finis Africae*'ye ilk kez değindiğinde, *Coena Cypriani*'yi anan olmuş muydu?"

"Evet," dedi Benno, "sana söylememiş miydim? Symphosius'un bilmecelerinden söz edilmeden önce, Venantius'un kendisi *Coena*'ya değinmiş, Malachi de öfkelenerek bunun utanç verici bir yapıt olduğunu söylemiş, Başrahip'in okunmasını herkese yasakladığını anımsatmıştı..."

"Başrahip ha?" dedi William. "Çok ilginç. Teşekkür ederim, Benno."

"Durun," dedi Benno, "sizinle konuşmak istiyorum." Bize başkalarına sezdirmeden kendisini izlememizi işaret ederek yazı salonundan dışarı, mutfağa inen merdivenin başına çıktı. Dudakları titriyordu.

"Korkuyorum William," dedi. "Malachi'yi de öldür-

düler. Şimdi gereğinden çok şey bilen benim. Hem sonra, İtalyanlar sevmezler beni... Yabancı bir kütüphaneci istemiyorlar artık... Ötekilerin bu yüzden giderildiklerini sanıyorum... Alinardo'nun Malachi'den nasıl nefret ettiğinden, ona duyduğu hınçtan hiç söz etmedim size..."

"Yıllar önce bu görevi onun elinden alan kimdi?"

"Bunu bilmiyorum; bundan hep kapalı bir biçimde söz eder; hem çok eski bir öykü bu. Tümü de ölmüş olmalı. Ama Alinardo'nun çevresindeki İtalyan grubu sık sık Malachi'nin bir kukla olduğunu, onu bu göreve Başrahip'le elbirliği ederek başka birinin getirdiğini söylerlerdi... Ben farkına varmadan... iki düşman kliğin oyununa karıştım... Bunu ancak bu sabah anladım... İtalya entrikalar ülkesidir; papaları zehirliyorlar; benim gibi zavallı bir delikanlıya neler yapmazlar, bir düşün... Dün anlamıştım; herkesin o kitapla ilgilendiğini sanıyordum, ama şimdi bundan emin değilim artık; bu bahaneydi; siz de gördünüz, kitap bulundu, ama Malachi gene de öldü... Benim yapmam gereken şey... ben... kaçmak istiyorum. Bana ne yapmamı öğütlersiniz?"

"Sakin olmanı. Şimdi öğüt istiyorsun, değil mi? Ama dün akşam dünyanın efendisiymiş gibi görünüyordun. Sersem, dün bana yardım etseydin bu son cinayeti önlerdik. Malachi'yi ölüme götüren kitabı ona veren sensin. Neyse, hiç olmazsa şunu söyle bana. O kitap sende mi, ona dokundun mu, okudun mu onu? Peki sen niçin ölü değilsin?"

"Bilmiyorum. Yemin ederim, ona dokunmadım; daha doğrusu laboratuvardan alırken dokundum; onu açmadım bile; tuniğimin altına sakladım; sonra gidip hücremde ot şiltenin altına koydum. Malachi'nin beni gözetlediğini biliyordum; bunun için hemen yazı salonuna döndüm. Sonra, Malachi bana yardımcısı olmamı önerince, onu hücreme götürüp kitabı teslim ettim. Hepsi bu."

"Onu açmadığını söyleme bana."

"Evet, açtım; saklamadan önce; aradığınız kitabın gerçekten o olup olmadığından emin olmak için. Arapça bir elyazmasıyla başlıyordu; sonra Süryanice olduğunu sandığım bir elyazması, sonra Latince bir metin, en sonunda da Yunanca bir metin vardı..."

Kataloğun üstünde gördüğümüz kısaltmaları anımsadım. İlk iki başlık, "ar." ve "sry." diye kaydedilmişti. O "kitap"tı bu! Ama William üsteliyordu: "Ona dokundun, ama ölmedin. Öyleyse dokunmakla ölünmüyor. Peki, Yunanca metin hakkında bana bir fikir verebilir misin? Ona baktın mı?"

"Çok az, başlığı olmadığını anlayacak kadar; başından bir bölümü eksilmiş gibiydi..."

"*Liber acephalus*..."[1] diye mırıldandı William.

"... ilk sayfayı okumaya çalıştım, ama doğrusunu isterseniz Yunancam çok kötüdür; daha çok zaman harcamam gerekiyordu. Sonra, bu Yunanca sayfalarda başka bir özellik dikkatimi çekti. Sayfaların tümünü çeviremedim, çünkü beceremedim. Sayfalar, nasıl söylesem, nemliydi, yapışmıştı, birbirinden kolay ayrılmıyordu. Parşömenin bir tuhaf oluşundan ileri geliyordu bu... başka parşömenlerden daha yumuşaktı; ilk sayfası aşınmıştı; dökülüyordu neredeyse; şeydi... kısacası tuhaftı."

"Tuhaf: Severinus da tıpkı bu sözcüğü kullanmıştı," dedi William.

"Parşömene benzemiyordu... Kumaşa benziyordu; ama çok daha inceydi..." diye sürdürdü Benno.

"*Charta lintea*[2] ya da *pergamino de pano*," dedi William. "Hiç görmemiş miydin?"

1. (Lat.) Başsız kitap. (Ç.N.)
2. (Lat.) Keten kâğıdı. (Ç.N.)

"Duymuştum, ama gördüğümü sanmıyorum. Çok pahalıymış diyorlar; kolayca yırtılabilirmiş. Bu yüzden az kullanılırmış. Araplar yapıyorlar, değil mi?"

"Önce onlar yaptılar. Ama İtalya'da da yapılıyor; Fabriano'da. Sonra... ama, elbette, hiç kuşku yok!" William'ın gözleri parlıyordu. "Ne güzel, ne ilginç bir açıklama, aferin Benno, teşekkür ederim! Evet, sanırım, bu kitaplıkta *charta lintea* az bulunur, çünkü son zamanlarda hiç elyazması gelmedi. Hem sonra, birçokları onun parşömen gibi yüzyıllarca dayanamayacağından korkuyor, belki de doğrudur. Şimdi düşünelim, eğer burada bronzdan daha dayanıklı olmayan bir şeyin bulunmasını istemişlerse... *Charta lintea*, demek? Çok güzel. Hoşça kal. Kaygılanma. Senin için tehlike yok."

"Sahi mi William, emin misiniz?"

"Eminim. Eğer yerinde kalırsan. Zaten yeterince felakete yol açtın."

Benno'yu güvenli değilse de, biraz daha yatışmış bırakarak yazı salonundan uzaklaştık.

"Sersem!" dedi William, dişlerinin arasından, dışarı çıkarken. "Şimdiye dek çoktan her şeyi çözmüş olurduk, eğer araya girmeseydi..."

Başrahip'i yemekhanede bulduk. William yanına gidip kendisiyle görüşmek istediğini söyledi. Abbone yan çizmedi; kısa süre sonra bizimle evinde buluşacağını söyledi.

Altıncı gün
İKİNDİ

Başrahip, William'ı dinlemek istemiyor; değerli taşların dili üstüne konuşuyor; son üzücü olaylarla ilgili soruşturmanın sürdürülmemesi isteğini dile getiriyor.

Başrahip'in evi şapelin üstündeydi; bizi kabul ettiği geniş, görkemli salonun penceresinden dingin ve esintili günlerde manastır kilisesinin damı üzerinden *Aedificium*'un çizgileri görülebiliyordu. Bir pencerenin önünde ayakta duran Başrahip tam o sırada onu seyrediyordu; ağırbaşlı bir el devinimiyle bize onu gösterdi.

"Güzel bir kale," dedi, "orantıları, kemerin yapımını yöneten altın kuralı özetliyor.

Üç kat üstüne kurulmuş; çünkü üç, kutsal üçlü sayısıdır; İbrahim'i ziyaret eden meleklerin sayısı üçtü; Yunus koca balığın karnında üç gün geçirmişti; İsa'yla Lazarus mezarda üç gün kaldılar; İsa, Baba'dan, acı kadehi kendisinden uzaklaştırmasını üç kez istedi; Havarilerle birlikte dua etmek için üç kez saklandı. Petrus üç kez göründü. Tanrıbilimsel erdemler üçtür; kutsal diller de üçtür; ruhun bölümleri, düşünen yaratıklar da üç sınıfa ayrılır: melekler, insanlar ve şeytanlar; üç çeşit ses vardır: *vox, flatus, pulsus*;[1]

1. (Lat.) Ses, soluk sesi, çarpıntı. (Ç.N.)

insanlık tarihinin de üç dönemi vardır: yasadan önce, yasa dönemi ve yasadan sonraki dönem."

"Gizemsel tutarlılığın olağanüstü bir uyumu," diye ona katıldı William.

"Ama dörtgen biçimi de," diye sürdürdü Başrahip, "tinsel ders bakımından zengindir. Dört yön vardır; sonra mevsimler; dört temel öğe, sıcak, soğuk, nem ve kuruluk; doğum, büyüme, olgunluk ve yaşlılık; gökyüzünde, karada, havada ve denizde yaşayan canlılar; gökkuşağını oluşturan renkler; şubatın dört yılda bir yirmi dokuz çekmesi."

"Evet, kuşkusuz," dedi William, "sonra üç, dört daha yedi eder, sayılar içinde en gizemlisi; öte yandan üç çarpı dört on iki eder, havarilerin sayısı; on iki çarpı on iki yüz kırk dört eder, seçkinlerin sayısı." Sayıların kavramsal dünyasına ilişkin bu son bilgi gösterisine Başrahip'in ekleyeceği başka bir şey yoktu. Bu da William'a konuyu açma olanağı verdi.

"Son olaylar hakkında konuşmalıyız; ben uzun uzun düşündüm," dedi.

Başrahip sırtını pencereye döndü; ciddi bir yüzle William'a baktı. "Belki gereğinden de uzun. İtiraf ederim, William Birader, sizden daha çok şey beklemiştim. Buraya geldiğinizden bu yana neredeyse altı gün geçti; bu altı gün içinde Adelmo'dan başka dört rahip öldü; iki rahip Engizisyon tarafından tutuklandı –kuşkusuz adalet yerini buldu; ama sorgucu daha önceki cinayetlerle uğraşmak zorunda kalmasaydı bu utançtan kurtulabilirdik–; son olarak aracılık ettiğim toplantı bütün bu kötü olaylardan ötürü acınacak sonuçlar verdi... Kabul edersiniz ki, sizden Adelmo'nun ölümüyle ilgili soruşturmayı yürütmenizi rica ettiğim zaman başka sonuçlar bekleyebilirdim..."

William, tedirgin, sustu. Kuşkusuz Başrahip haklıydı. Anlatmakta olduğum öykünün başında, üstadımın

çıkardığı tümdengelimlerin çabukluğuyla başkalarını şaşırtmayı sevdiğini söylemiştim; biri onu, üstelik haklı olarak, ağır davranmakla suçlayınca gururunun incinmesi anlaşılabilir bir şeydi.

"Doğru," diye kabul etti. "Beklentilerinizi boşa çıkardım, ama bunun nedenini açıklayacağım size, yüce Efendimiz. Bu cinayetler, rahipler arasındaki bir çatışmadan ya da bir öç almadan doğmuyor; manastırın uzak tarihinden kaynaklanan olaylara bağlı bunlar..."

Başrahip tedirginlikle ona baktı: "Ne demek istiyorsunuz? İpucunun zavallı kilercinin başka bir öyküyle kesişen öyküsünde olmadığını ben de anlıyorum. Ama öteki, benim de belki bildiğim ama sözünü edemediğim öteki öykü... Onun açıklığa kavuştuğunu ve bundan bana sizin söz edeceğinizi umuyordum..."

"Yüce Efendimiz, günah çıkarma sırasında öğrendikleri bir olayı düşünüyorlar..." Başrahip başını öteye çevirdi; William sürdürdü: "Yüce Efendimiz, benim zatıâlilerinden öğrenmeksizin, Berengar'la Adelmo ve Berengar'la Malachi arasında yasak ilişkiler olduğunu bilip bilmediğimi öğrenmek istiyorlarsa, evet, manastırda herkes biliyor bunu..."

Başrahip kıpkırmızı kesildi: "Böyle şeyleri çömezin yanında konuşmanın yararlı olduğunu sanmıyorum. Hem toplantı bittiğine göre, yazman olarak artık ona gereksinim duyduğunuzu da sanmıyorum. Sen çık oğlum," dedi bana buyurgan bir sesle. Aşağılanmış, dışarı çıktım. Ama merak ettiğim için, konuşmayı izleyebileceğim bir biçimde aralık bıraktığım kapının arkasına saklandım.

William yeniden konuşmaya başladı: "Bu utanç verici ilişkiler gerçekten olmuşsa bile, bu üzücü olaylarda etkisi azdır. Başka bir ipucu var; sizin de tahmin edeceğinizi düşünüyordum. Her şey, *finis Africae*'de saklanmış olan bir kitabın çalınması ve ele geçirilmesinin çevresin-

de dönüyor; kitap şimdi Malachi'nin çabasıyla yerine döndü, ama gördüğünüz gibi cinayetlerin sonu gelmedi."

Uzun bir sessizlik oldu; sonra Başrahip, beklenmedik açıklamalar karşısında şaşırmış bir kimse gibi, kırık, güvensiz bir sesle konuşmaya başladı: "Olamaz... siz... siz *finis Africae*'yi ne biliyorsunuz? Koyduğum yasağı çiğneyip kitaplığa mı girdiniz?"

William'ın gerçeği söylemesi gerekiyordu; o zaman Başrahip'in öfkesi sınır tanımazdı. Yalan söylemek istemediği açıktı. Soruyu soruyla yanıtlamayı yeğ tuttu: "Zatıâlileri, ilk görüşmemizde, Brunellus'u hiç görmeden öylesine iyi betimleyen benim gibi bir adamın, içine girmediği yerler hakkında fikir yürütmekte güçlük çekmeyeceğini söylememişler miydi?"

"Evet, doğru," dedi Abbone. "Ama niçin böyle düşünüyorsunuz?"

"Bu sonuca nasıl vardığımı anlatmak uzun sürer. Açıklanması istenmeyen bir şeyin birçoklarınca keşfedilmesini önlemek için bir dizi cinayet işlendi. Şimdi, ister hakları olduğu için ister gizlice, kitaplığın gizleri hakkında bir şeyler bilen herkes öldü. Geriye yalnız bir kişi kalıyor: siz."

"Demek istiyorsunuz ki... demek istiyorsunuz ki..." Başrahip, boyun damarları şişmiş gibi konuşuyordu.

"Beni yanlış anlamayın," dedi, belki de gerçekten bir şey sezdirmek isteyen William, "demek istiyorum ki, bilen ve başka hiç kimsenin bilmemesini isteyen biri var. Bilen son kişi sizsiniz; bundan sonraki kurban siz olabilirsiniz; eğer bu yasak kitap hakkında bildiklerinizi, her şeyden önce de, manastırda kitaplık hakkında sizin bildiklerinizi, belki de daha çoğunu, kimin bilebileceğini bana söylemezseniz."

"Burası soğuk," dedi Başrahip, "çıkalım."

Hemen kapıdan uzaklaşıp onları alt kata inen merdi-

venin başında bekledim. Başrahip beni gördü, gülümsedi.

"Bu rahipçik, şu günlerde ne çok tedirgin edici şey işitmiş olmalı! Hadi gel oğlum, kaygılanma. Bana kalırsa, gerçekte olduğundan daha çok entrika olduğu sanıldı..."

Bir elini kaldırdı; gün ışığı, yüzükparmağındaki erkinin simgesi olan görkemli yüzüğü aydınlattı. Yüzük, taşlarının olanca parıltısıyla ışıl ışıl ışıldadı.

"Bunu tanıyorsun, değil mi?" dedi bana. "Yetkemin simgesi, ama aynı zamanda taşıdığım yükün de simgesi. Bu bir süs değil, bekçisi olduğum kutsal sözün tasımı." Parmaklarıyla taşa –daha doğrusu, insan sanatının ve doğanın o hayranlık verici başyapıtını oluşturan renk renk taşların yengisine– dokundu. "Bu ametist," dedi, "alçakgönüllülüğün aynası, Aziz Matta'nın hoşgörüsünün yumuşaklığını anımsatıyor bize; bu kalsedon, acımanın belirtisi, Yusuf'un ve Aziz Büyük Yakub'un dindarlığının simgesi; bu jasper, inancı dile getirir, Aziz Petrus'u çağrıştırır; şehitliğin belirtisi olan akik, Aziz Bartolomeus'u anımsatır; bu safir, umut ve derin düşünce, Aziz Andreas'ın ve Aziz Paulus'un taşı; bu da zümrüt, sağlam öğreti, bilgi ve hoşgörü, Aziz Tommaso'nun erdemleri... Taşların dili ne görkemli," diye sürdürdü, gizemsel görüntüye dalıp gitmiş. "Geleneksel değerli taş oymacıları, Harun'un usundan ve havarinin kitabındaki göksel Kudüs'ün betimlemesinden aktardılar bu dili. Öte yandan, Sion'un duvarları, Musa'nın kardeşinin göğsünü süsleyen aynı değerli taşlarla örülmüştü; yalnızca, Eski Ahit'in ikinci kitabında adı geçen lâl taşı, agat ve damarlı akiğin yerini, İncil'de, kalsedon, akik, kuvars ve zirkon aldı."

William ağzını açacak oldu, ama Başrahip bir elini kaldırarak onu susturdu ve konuşmasını sürdürdü: "Bir dua anımsıyorum; Meryem Ana onuruna her taş betimlenip uyaklandırılmıştı. Nişan yüzüğünden, onu güzelleştiren, değerli taşların dilinde kendini ortaya koyan, yüce

gerçeklerle ışıyan simgesel bir şiir gibi söz ediliyordu orada. Ama yüzük kaşında bunlardan daha az şey dile getirmeyen başka maddeler de kakılmıştır; ruhun ve bedenin erdenliğini yansıtan billur; ılımlılığın simgesi, ambere benzeyen Yemen taşı; tıpkı Meryem Ana'nın tövbekâr yüreklerin teline iyiliğinin yayıyla dokunması gibi, demiri çeken mıknatıs. Gördüğünüz gibi, mücevherimi çok küçük ve alçakgönüllüce de olsa süsleyen tüm maddeler."

Yüzüğünü oynatıyor ve beni afallatmak istiyormuş gibi parıltısıyla gözlerimi kamaştırıyordu. "Olağanüstü bir dil, değil mi? Başka pederler için değerli taşlar daha başka anlamlar da taşır; Papa III. Innocentius için rubi dinginlik ve sabrı, granat merhameti dile getirir. Değerli taşların dilinin, içinde belirdikleri bağlama göre değişen çok çeşitli biçimleri vardır. Peki hangisinin doğru bağlam olduğuna kim karar verir? Biliyorsun, oğlum, bunu sana öğrettiler; tüm yorumcular içinde en güvenilir ve en saygın, dolayısıyla da kutsal olan yetke. Şeytan'ın bizi kışkırtarak sürüklediği ikircikliklik tuzağına düşmekten nasıl kaçınabilirdik? Şeytan değerli taşların dilinden görülmemiş bir biçimde nefret eder. Bu kötü hayvan, bu dilde, değişik anlamlar ya da bilgi düzeyleriyle aydınlanmış bir mesaj görür ve onu yok etmek ister, çünkü taşların görkeminde Cennet'ten kovulmadan önce kendi tekelinde olan harikaların yankısını sezer."

Öpmem için yüzüğünü bana uzattı; diz çöktüm. Başımı okşadı. "Bugünlerde işittiğin, kuşkusuz yanlış olan şeyleri unutmalısın, oğlum. Tüm tarikatların en büyüğüne ve en soylusuna girdin sen; ben bu tarikatın bir başrahibiyim; sen de benim yargı erkime bağlısın. Buyruğumu dinle: Unut; dudakların sonsuza dek mühürlensin. Ant iç."

Duygulanmış, boyun eğmiş, kuşkusuz ant içerdim. Böylece, sen de, benim iyi okurum, benim gerçeklere bağ-

lı olan bu öykümü şimdi okuyamazdın. Ama tam o sırada William araya girdi; belki de benim ant içmemi önlemek için değil, içgüdüsel bir dürtüyle, sıkıntıdan, Başrahip'in yarattığı o büyüyü bozmak için.

"Çocuğun ne ilgisi var? Ben size bir soru sordum; tehlike konusunda sizi ben uyardım, sizden bana bir ad söylemenizi istedim... Şimdi benim de, yüzüğü öperek öğrendiklerimi ya da kuşkulandıklarımı unutmamı mı isterdiniz?"

"Aa, siz," dedi Başrahip hüzünle, "bir dilenci rahipten geleneklerimizin güzelliğini anlamasını, sır saklamaya ve büyüklüğümüzün dayandığı susku andının değerine saygı duymasını beklemiyorum... Bana tuhaf bir öyküden söz ettiniz, inanılmaz bir öyküden. Uğruna zincirleme adam öldürülen bir kitap, yalnızca benim bilmem gereken bir şeyi bilen biri... Masal bunlar, anlamsız suçlamalar. Dilerseniz anlatın, hiç kimse inanmaz size. Eğer hayal gücünüzün yarattığı bu kurgunun bazı öğeleri doğru olsa bile, şimdi her şey gene benim sorumluluğum altında. Ben ilgileneceğim bu konuyla; araçlar benim elimde, yetki bende. Ne denli akıllı olursa olsun, yalnızca benim sorumluluğumda olan şeyleri soruşturmasını bir yabancıdan istemekle, en başında yanlış davrandım ben. Ama siz anlamıştınız; başlangıçta erdenlik andının çiğnenmesinin söz konusu olduğuna inanıyordum ve bir başkasının, günah çıkarma sırasında, işittiğim şeyi doğrulamasını istiyordum. İyi, şimdi bana söylemiş bulunuyorsunuz. Heyetlerin buluşması gerçekleşti; buradaki göreviniz sona erdi. İmparatorluk Sarayı'nda sizi sabırsızlıkla beklediklerine inanıyorum; sizin gibi bir insandan uzun süre yoksun kalınamaz. Manastırdan ayrılmanıza izin veriyorum. Günbatımından sonra yola çıkmanızı istemiyorum, yollar güvenli değil. Yarın sabah erkenden gideceksiniz. Yo, bana teşekkür etmeyin; burada

rahipler arasında sizi de görmek ve konukseverliğimizle onurlandırmak bir zevkti. Yol çantanızı hazırlamak için çömezinizle birlikte çekilebilirsiniz. Doğal olarak, soruşturmalarınızı sürdürmeniz gerekmez. Rahipleri son bir kez daha tedirgin etmeyin. Gidebilirsiniz."

İzin vermekten öte bir şeydi bu; kovmaktı. William selam verdi ve merdivenlerden indik.

"Bu ne demek?" diye sordum. Artık hiçbir şey anlamıyordum.

"Bir varsayım yapmaya çalış. Nasıl yapıldığını öğrenmiş olmalısın."

"Eğer öğrendimse, en az iki varsayım yapmalıyım: birbirine karşıt ve her ikisi de inanılmaz iki varsayım. Pekâlâ, öyleyse..." Yutkundum; varsayım yapmak tedirgin ederdi beni. "Birinci varsayım: Başrahip her şeyi biliyordu ve sizin hiçbir şey keşfetmeyeceğinizi umuyordu. Önce sizi soruşturma yapmakla görevlendirdi; Adelmo öldüğü zaman, yavaş yavaş olayın çok daha karmaşık olduğunu, şu ya da bu biçimde kendisinin de işin içine karıştığını anladı; sizin bu dolabı ortaya çıkarmanızı istemiyor. İkinci varsayım: Başrahip hiçbir şeyden kuşkulanmadı (ama, şimdi sizin ne düşündüğünüzü bilmediğim için, neden kuşkulanmadığını bilmiyorum). Ne olursa olsun, her şeyin bir savaşım... eşcinsel rahipler arasında bir savaşımdan ileri geldiğini düşünmeye devam ediyordu... Oysa şimdi onun gözünü açtınız; birden korkunç bir şey anladı; bir ad düşündü; işlenen cinayetlerden kimin sorumlu olduğu konusunda kesin bir fikir edindi. Ama bu andan başlayarak sorunu tek başına çözmek, sizi uzaklaştırmak istiyor; manastırın onurunu kurtarmak için."

"Güzel. İyi mantık yürütmeye başlıyorsun. Ama görüyorsun; her iki durumda da Başrahibimiz, manastırının ünü için kaygılanıyor. İster katil olsun, ister kurban,

bu kutsal topluluğun ününü zedeleyecek haberlerin bu dağların ötesine sızmasını istemiyor. Dilerseniz rahiplerini öldürün, ama bu manastırın onuruna dokunmayın. Hay..." William öfkelenmeye başlamıştı. "O derebeyi piçi, yalnızca Aquino'lunun mezar kazıcısı olduğu için ün kazanan o tavus kuşu, bir bardağın götü kadar kocaman bir yüzük taktığı için var olan o şişirilmiş şarap tulumu! Kendini beğenmiş Cluny'ler sizi! Prenslerden daha kötü, dolandırıcılardan daha dolandırıcısınız siz!"

"Üstadım..." demek yürekliliğini gösterdim, incinmiş, azarlarcasına.

"Sus, sen de aynı hamurdansın. Siz basit insanlar değilsiniz; onların çocukları da değilsiniz. Bir köylüye rastlarsanız belki onu tarikatınıza alırsınız, ama dün gördüm, onu laik makamlara teslim etmekte duraksamazsınız. Ama içinizden birine yapmazsınız bunu: Üstünü örtmek gerek; Abbone manastırın onurunu kurtaracağını bilse, o sefili bulur, hazine mahzeninde bıçaklar, böbreklerini kutsal andaçların arasına karıştırır, yeter ki manastırın onuru kurtulsun... Bir Fransisken'in, halktan bir Minorit'in bu kutsal yapıdaki yılan yuvasını ortaya çıkarmasına sıra gelince, yo, hayır, bu Abbone'nin ne pahasına olursa olsun izin vermeyeceği bir şeydir. Teşekkür ederim, William Birader, İmparator'un size ihtiyacı var, güzel yüzüğümüzü gördünüz, güle güle. Ama artık karşı karşıya bulunduğum sorun yalnızca benimle Abbone arasında değil, benimle tüm olanlar arasında; bunu öğrenmeden bu duvarlardan dışarı çıkmayacağım. Yarın sabah gitmemi istiyor, öyle mi? Pekâlâ, burası onun evi, ama yarına kadar öğrenmeliyim. Mutlaka öğrenmeliyim."

"Öğrenmeli misiniz? Şimdi kim zorluyor sizi?"

"Hiç kimse bizi bir şey öğrenmeye zorlamaz, Adso. Öğrenmeliyiz, hepsi bu; yanlış anlama pahasına da olsa."

Hâlâ şaşkın ve William'ın bağlı bulunduğum tari-

katla onun rahipleri aleyhindeki sözlerinden ötürü aşağılanmış hissediyordum kendimi. Abbone'yi biraz olsun haklı çıkarmak için üçüncü bir varsayım oluşturdum; bana öyle geliyordu ki bu işte iyice ustalaşmıştım: "Üçüncü bir olasılığı düşünmediniz, üstadım," dedim. "Son günlerde farkına vardığımız, bu sabah da, Nicola'nın giz olarak söylediklerinden ve kilisede kulağımıza çalınan fısıltılardan açıkça anladığımıza göre, kütüphanecilerin art arda yabancı olmasına katlanamayan bir grup İtalyan rahip var burada; Başrahip'i geleneklere saygı göstermemekle suçluyorlar; anladığım kadarıyla da, yaşlı Alinardo'nun arkasına saklanıyorlar; manastırın değişik bir biçimde yönetilmesini istemek için onu bir bayrak gibi öne sürüyorlar. Bunları iyi anladım, çünkü bir çömez de, kendi manastırında bu tür birçok tartışma, anıştırma, komplo işitmiştir. Şimdi Başrahip belki de açıklamalarımızın düşmanlarının eline bir silah vereceğinden korkuyor ve sorunu büyük bir sakınımla çözmek istiyordur..."

"Olabilir. Ama o gene de şişirilmiş bir şarap tulumu. Öldürtecek kendini."

"Benim tahminlerime ne diyorsunuz peki?"

"Sonra söylerim."

Avludaydık. Rüzgâr sertleşiyor, daha ikindiyi yeni geçmesine karşın, alacakaranlık iyiden iyiye bastırıyordu. Günbatımı yaklaşıyordu ve önümüzde çok az zaman kalmıştı. Günbatımında kuşkusuz Başrahip, William'ın artık soru sormaya ve dilediği her yere girip çıkmaya hakkı olmadığını söyleyerek rahipleri uyaracaktı.

"Geç oldu," dedi William, "insanın vakti azsa serinkanlılığını yitirmemeli; yoksa vay haline. Önümüzde sonsuz zaman varmış gibi davranmalıyız. Çözmem gereken bir sorun var: *finis Africae*'ye nasıl girebiliriz, çünkü kesin yanıt orada olmalı. Sonra birini kurtarmalıyız; henüz hangisi olduğuna karar vermedim. Son olarak da,

ahır yönünden bir şey beklemeliyiz; sen orayı gözetleyeceksin... Şu kaynaşmaya bak..."

Gerçekten de *Aedificium*'la avlu arasındaki alan olağanüstü canlıydı. Biraz önce Başrahip'in evinden gelen bir çömez *Aedificium*'a doğru koşmuştu. Şimdi Nicola çıkıyordu oradan; yatakhaneye doğru yönelmişti. Bir köşede o sabahki grup, Pacifico, Aymaro ve Pietro, Alinardo'yla onu bir şeye razı etmeye çalışıyorlarmış gibi hararetli bir konuşmaya dalmışlardı. Sonra bir karara varmış göründüler. Aymaro hâlâ isteksiz görünen Alinardo'ya destek oldu ve onunla birlikte Başrahip'in evine doğru gitti. Tam içeri girerlerken Nicola yatakhaneden çıktı; Jorge'yi aynı yöne doğru yöneltiyordu; içeri girmekte olan iki kişiyi gördü; Jorge'nin kulağına bir şey fısıldadı; yaşlı adam başını salladı. Ama toplantı binasına doğru yürümeye devam ettiler.

"Başrahip duruma el koyuyor," diye mırıldandı William, kuşkuyla, *Aedificium*'dan, yazı salonunda olmaları gereken başka rahipler de çıkıyorlardı; onların hemen ardından Benno geliyordu; gittikçe artan bir kaygıyla bize doğru yürüdü.

"Yazı salonunda kaynaşma var," dedi bize. "Kimse çalışmıyor, aralarında konuşuyorlar... Neler oluyor?"

"Olan şu: Bu sabaha değin en kuşkulu görünen kimselerin tümü de öldü. Daha düne dek herkes Berengar'dan sakınıyordu, aptal, hain ve kösnül Berengar'dan; sonra kilerci, sapkınlığından kuşkulanılan biri; son olarak da Malachi, hiç kimse tarafından sevilmeyen... Şimdi kimden sakınacaklarını bilmiyorlar; hemen kendilerine bir düşman bulmaları gerek ya da bir günah keçisi. Herkes birbirinden kuşkulanıyor; bazıları tıpkı senin gibi korkak; bazıları başkalarını korkutmaya karar vermişler. Hepiniz de tedirginsiniz. Adso, ara sıra ahırlara bir göz at. Ben gidip biraz dinleneyim."

Şaşmalıydım: Önünde yalnızca birkaç saati kalmışken gidip dinlenmek hiç de akıllıca bir karar gibi görünmüyordu. Ama artık üstadımı tanıyordum. Bedeni ne denli gevşerse, kafası o denli iyi çalışıyordu.

Altıncı gün

GÜNBATIMI İLE AKŞAM ARASI

Saatlerce süren şaşkınlık kısaca anlatılıyor.

Günbatımıyla akşam arasındaki saatlerde olup bitenleri anlatmak çok güç geliyor bana.

William yoktu. Olağandışı hiçbir şey fark etmeksizin ahırların çevresinde dolaşıyordum. Seyisler rüzgârdan huysuzlaşmış atları içeri sokmaya çalışıyorlardı; bunun dışında her şey dingindi.

Kiliseye girdim. Herkes korodaki yerini almıştı, ama Başrahip Jorge'nin yokluğunu fark etti. Elinin bir devinimiyle başlamak üzere olan ayini durdurdu; Benno'yu çağırarak gidip onu aramasını istedi. Benno yoktu. Biri, yazı salonunu kilitlemekle uğraşmakta olabileceğini öne sürdü. Başrahip kuru bir sesle, Benno'nun hiçbir yeri kilitlememesine karar verilmiş olduğunu, çünkü kuralları bilmediğini söyledi. Alessandria'lı Aymaro yerinden kalktı: "Yüce Efendimiz izin verirlerse, ben gidip çağırayım..."

"Senden bir şey isteyen olmadı," dedi Başrahip terslikle; Aymaro yerine döndü; Tivoli'li Pacifico'ya anlatılmaz bir bakışla bakmayı da eksik etmedi. Başrahip Nicola'yı çağırdı, o da yoktu. Akşam yemeğini hazırlamakta olduğu anımsatıldı kendisine; heyecanlı olduğunu herkese

göstermekten hoşlanıyormuşçasına, canının sıkıldığını belirten bir el hareketi yaptı.

"Jorge'nin hemen buraya gelmesini istiyorum," diye bağırdı, "arayın onu! Sen git," diye buyurdu çömezlerin öğretmenine.

Biri, Alinardo'nun da bulunmadığına dikkatini çekti. "Biliyorum," dedi Başrahip, "o hasta." Ben Sant'Albano'lu Pietro'nun yanındaydım; onun, yanındaki Nola'lı Gunzo'ya, biraz anladığım Orta İtalya ağzıyla, "İnanırım, bugün toplantıdan sonra zavallı ihtiyar allak bullaktı. Abbone tıpkı Avignon orospusu gibi davranıyor!" dediğini işittim.

Çömezler şaşkındılar; toy oğlanların duyarlılığıyla koro yerine egemen olan gerilimi gene de sezinliyorlardı, tıpkı benim sezinlediğim gibi. Sessizlik ve tedirginlik içinde birkaç uzun dakika geçti. Başrahip birkaç ilahi söylenmesini buyurdu ve günbatımı için Kural'ın öngörmediği rastgele üç ilahiyi işaret etti. Herkes birbirine baktı; sonra alçak sesle dua etmeye koyuldu. Çömezlerin öğretmeni, ardında başı öne eğik Benno, yerine gitti. Jorge yazı salonunda yoktu; hücresinde de yoktu. Başrahip ayinin başlamasını buyurdu.

Sonunda herkes yemeğe inmeden önce, William'ı çağırmaya gittim. Ot yatağının üstünde giyimli, hiç kımıldamadan uzanmıştı. Bu kadar geç olduğunu sanmadığını söyledi. Olanları kısaca anlattım. Başını salladı.

Yemekhanenin kapısında, birkaç saat önce Jorge'ye eşlik etmiş olan Nicola'yı gördük. William ona yaşlı adamın hemen Başrahip'in yanına girip girmediğini sordu. Nicola, salonda Alinardo ve Alessandria'lı Aymaro olduğundan onu uzun süre dışarıda beklemek zorunda kaldığını söyledi. Jorge içeri girdikten sonra, bir süre içeride

kalmış, kendisi de onu beklemişti. Sonra dışarı çıkmış, kendisini günbatımından bir saat önce henüz boş olan kiliseye götürmesini istemişti ondan.

Başrahip kilerciyle konuşmakta olduğumuzun farkına vardı. "William Birader," diye uyardı onu, "hâlâ soruşturma mı yapıyorsunuz?" Her zamanki gibi onu masasına buyur etti. Benedikten konukseverliği kutsaldır.

Akşam yemeği her zamankinden daha sessiz ve hüzünlüydü. Başrahip, derin düşüncelerin ağırlığı altında ezilmiş, isteksizce yiyordu. Sonunda, rahiplere akşam duası için acele etmelerini söyledi.

Alinardo ve Jorge hâlâ yoktular. Rahipler, körün boş yerini birbirlerine göstererek fısıldaşıyorlardı. Törenin sonunda, Başrahip herkesi Burgos'lu Jorge'nin sağlığı için özel bir duaya çağırdı. Beden sağlığından mı, yoksa sonsuz sağlıktan mı söz ettiği açık değildi. Herkes yeni bir felaketin topluluğu altüst etmek üzere olduğunu anladı. Sonra Başrahip herkese her zamankinden daha büyük bir çeviklikle çabucak yataklarına yatmasını buyurdu. Hiç kimsenin –hiç kimse sözcüğünün üstüne bastı– yatakhanenin dışında dolaşmaması için buyruk verdi. Korkuya kapılmış çömezler önce çıktılar; kukuletaları yüzlerine çekilmiş, başları öne eğik, her zamanki gibi şakalar yaparak, birbirlerini dirsekleyerek, muzip muzip gülerek, kurnazca ve çaktırmadan çelmeler takarak birbirlerine takılmaksızın (çünkü bir çömez ne de olsa bir çocuktur; öğretmenin azarlarının pek değeri yoktur; onun sık sık genç yaşının gerektirdiği gibi çocukça davranmasını önleyemez).

Büyükler sıraya girip dışarı çıkarken, ben gözümde artık "İtalyanlar" diye tanımlanan grubun ardına düştüm. Pacifico, Aymaro'ya, "Abbone'nin, gerçekten Jorge'nin nerede olduğunu bilmediğine inanıyor musun?" diye fısıldıyordu. Aymaro karşılık verdi: "Bilebilir; bulunduğu

yerden hiç dönmeyeceğini de bilebilir. Belki yaşlı adam çok şey biliyordu; Abbone de onu artık istemiyordu..."

William'la ben konukevine çekiliyormuş gibi yaptık; Başrahip'in yemekhanenin hâlâ açık duran kapısından girdiğini gördük. William biraz daha beklememizi öğütledi; alan bomboş kalınca kendisini izlememi istedi. Boş alanlardan hızlı hızlı geçip kiliseye girdik.

Altıncı gün

AKŞAM DUASINDAN SONRA

William neredeyse rastlantı sonucu,
finis Africae*'ye girmenin gizini keşfediyor.*

İki katil gibi, kilisenin kapısının yakınındaki bir sütunun arkasında pusu kurduk; oradan kafataslarının bulunduğu şapeli gözetleyebiliyorduk.

"Abbone *Aedificium*'u kilitlemeye gitti," dedi William. "Kapıyı içeriden sürgüledikten sonra, ancak kemik mezarlığından dışarı çıkabilir."

"Sonra?"

"Sonra ne yapacağını göreceğiz."

Ne yaptığını öğrenemedik. Aradan bir saat geçtiği halde hâlâ dışarı çıkmamıştı. "*Finis Africae*'ye gitti," dedim. "Olabilir," diye yanıtladı William. Birçok varsayım kurmaya hazır, ekledim: "Belki de gene yemekhaneden çıkıp Jorge'yi aramaya gitmiştir." William, "O da olabilir," dedi. Belki Jorge çoktan ölmüştür, diye düşündüm yeniden. Belki *Aedificium*'dadır; şu anda da Başrahip'i öldürüyordur. Belki ikisi de başka bir yerdedir; üçüncü bir kişi de bir köşede pusuya yatmış onları bekliyordur. "İtalyanlar" ne istiyorlardı? Benno niçin öyle şaşkındı? Yoksa bizi kandırmak için yüzüne maske mi takmıştı? Mademki ne kapıyı kilitlemeyi ne de oradan nasıl çıkacağını biliyordu,

günbatımı duası sırasında yazı salonunda niçin oyalanmıştı? Labirentten çıkmayı mı denemek istiyordu?

"Hepsi de olabilir," dedi William. "Ama bunlardan yalnız birisi olacak ya da oldu ya da şu anda olmakta. Sonunda kutsal Yazgı, apaçık bir kesinlik bağışlıyor bize."

"Nedir o?" diye sordum umut dolu.

"Artık neredeyse her şeyi anladığını sanan Baskerville'li rahip William *finis Africae*'ye nasıl girileceğini bilmiyor. Ahıra, Adso, ahıra."

"Ya Başrahip bizi bulursa?"

"İki hortlakmış gibi davranırız."

Bu bana pek pratik bir çözüm gibi görünmedi, ama sustum. William sinirleniyordu. Kuzey kapısından çıktık; mezarlıktan geçtik; rüzgâr uğulduyordu; karşımıza iki hortlak çıkmaması için Tanrı'ya yalvardım, çünkü o gece manastırda azap içinde kıvranan ruhların sayısı hiç de az değildi. Ahırlara vardık, atların fırtınadan ötürü gittikçe huysuzlandıklarını işittik. Yapının ana kapısında, arasından içerisinin görülebileceği büyük bir madenî parmaklık vardı. Karanlıkta atların karaltılarını seçtik; Brunellus'u tanıdım, çünkü soldan birinciydi. Sağında, sıradaki üçüncü hayvan bizim varlığımızı sezdi; başını kaldırıp kişnedi. Gülümsedi. "*Tertius equi*,"[1] dedim.

"Efendim?" diye sordu William.

"Bir şey yok, zavallı Salvatore'yi anımsadım. Bu atla kim bilir nasıl bir büyü yapmak istiyordu; pek iyi olmayan Latincesiyle de *tertius equi* diye tanımlıyordu onu. Oysa 'u' olması gerekiyordu."

"'U' mu?" diye sordu, çok önemsemeden, saçmalarımı işitmiş olan William.

"Evet, çünkü iyi Latincede *tertius equi* üçüncü at an-

1. (Lat.) Atın üçüncüsü. (Ç.N.)

lamına gelmez, atın üçüncüsü anlamına gelir ya da at (*equus*) sözcüğünün üçüncü harfi, yani 'u' harfini belirtir. Neyse saçmalık bu..."

William bana baktı; karanlıkta yüzünün değiştiğini gördüm gibi geldi bana: "Tanrı seni kutsasın, Adso," dedi. "Elbette, *suppositio materialis*, konuşmayı, *de re* değil, *de dicto*[1] anlamak gerekiyor... Ne aptalım!" Elinin ayasıyla alnına kocaman bir şaplak indirdi; öyle hızlı vurdu ki, bir şaklama işitildi, canı yandı diye düşündüm. "Oğlum, bugün ikinci kez ağzından akıl dökülüyor; birincisi düşte, ikincisi de şimdi, ayıkken! Koş, hücrene git, lambayı al; sakladığımız lambaların ikisini de. Kimseye görünme; sonra hemen kilisede beni bul! Soru sorma, git!"

Soru sormadan gittim. Lambalar ot yatağımın altında, ağzına kadar yağ dolu duruyorlardı; daha yeni doldurmuştum. Çakmaktaşı binişimin içindeydi. İki değerli aracı göğsüme bastırmış, kiliseye koştum.

William üçayaklının altında durmuş, parşömeni ve Venantius'un notlarını okuyordu.

"Adso," dedi bana, "*primum et septimum de quatuor*, dördün birincisi ve yedincisi değil, *dördün*, dört sözcüğünün birincisi ve yedincisi anlamına geliyor!" Hâlâ anlamıyordum; sonra birden bir şimşek çaktı: "*Super thronos viginti quatuor*; Kutsal Betik! Ayet! Aynanın üstündeki sözcükler!"

"Gidelim!" dedi William. "Belki hâlâ bir yaşam kurtarabiliriz!"

"Kimin yaşamını?" diye sordum; o sırada William kafataslarını etrafa savurarak kemik mezarlığının geçidini açmaya başlamıştı bile.

"Kurtarılmaya değmeyen birinin yaşamını!" dedi. Yer

1. (Lat.) Anlam bakımından değil, sözel olarak. (Ç.N.)

altı geçidine girmiştik; lambalar yanık, mutfağa açılan kapıya doğru yürüyorduk.

Daha önce söylediğim gibi, o noktada tahta bir kapıyı itince insan kendini mutfakta, ocağın arkasında, yazı salonuna çıkan sarmal bir merdivenin dibinde buluyordu. Tam kapıyı iterken, solumuzda duvarın içinden gelen boğuk sesler işittik. Kapının yanındaki duvardan, içlerinde kafataslarıyla kemiklerin durduğu bir dizi nişin bittiği yerden geliyordu bu sesler. Son nişin yerinde, büyük dörtgen taş bloklardan oluşmuş kör bir duvar vardı, duvarın ortasında üstüne bazı aşınmış monogramlar oyulmuş eski bir levha. Vuruşlar, levhanın arkasından ya da üstünden geliyormuş gibiydi; kısmen duvarın ötesinden kısmen de neredeyse başımızın hemen üstünden.

Böyle bir şey ilk gece olsaydı, hemen ölü rahipleri düşünürdüm. Ama artık yaşayan rahiplerden daha kötü şeyler bekleme eğilimindeydim. "Kim olabilir?" diye sordum.

William kapıyı açtı ve ocağın arkasından çıktı. Vuruşlar sarmal merdivenin yanındaki duvar boyunca da işitiliyordu; sanki duvarın içine ya da mutfağın iç duvarlarıyla güney kulesinin dış duvarı arasında var olduğu anlaşılan (gerçekten de çok fazla olan) duvar kalınlığının içine biri kapatılmış gibi.

"Oraya birisi kapatılmış," dedi William. "Geçitlerle dolu olan bu *Aedificium*'da *finis Africae*'ye açılan başka bir giriş yok mudur diye hep soruyordum kendi kendime. Kuşkusuz var; kemik mezarlığından mutfağa çıkmadan bir duvar var; duvarın içine gizlenmiş, bu merdivene paralel bir merdivenden doğruca kör odaya çıkılıyor."

"Peki şimdi kim var içeride?"

"İkinci kişi. Birincisi *finis Africae*'de; bir başkası ona ulaşmaya çalışmış, ama yukarıdaki iki geçidi de açıp kapayan düzeneği kapatmış olmalı. Böylece ziyaretçi tuzağa düşmüş. Çırpınıp duruyor olmalı, çünkü o daracık

yerde çok hava yok sanırım."

"Kim o? Kurtaralım onu!"

"Az sonra kim olduğunu göreceğiz. Onu kurtarmaya gelince; bunu ancak düzeneği yukarıdan kapatarak yapabiliriz, çünkü buradan şifreyi bilmiyoruz. Hemen yukarı çıkalım."

Yazı salonuna çıktık, oradan labirente; az sonra güney kulesine ulaştık. Tam iki kez hızımı kesmek zorunda kaldım, çünkü o akşam yarıklardan içeri giren rüzgârın yarattığı hava akımları geçitlerin içine işliyor, uğuldayarak odalarda esiyor, masaların üstüne dağılmış sayfaları hışırdatıyordu; bu nedenle alevi elimle korumak zorunda kalıyordum.

Az sonra aynalı odadaydık; bizi bekleyen, o görüntüleri çarpıtan oyuna artık hazırdık. Lambaları kaldırıp çerçevenin üstündeki ayetleri aydınlattık; *super thronos viginti quatuor*... Giz artık açıklığa kavuşmuştu; *quatuor* sözcüğü yedi harfliydi; "q" ve "r" ile bir şey yapmak gerekiyordu. Heyecanla bunu ben yapmak istedim: Lambayı çabucak odanın ortasındaki masanın üstüne bıraktım, ama bunu sinirli bir devinimle yaptım; alev oraya konmuş olan bir kitabın cildini yalamaya başladı.

"Dikkat et aptal!" diye bağırdı William ve bir üfleyişle alevi söndürdü. "Kitaplığı tutuşturmak mı istiyorsun?"

Özür diledim; lambayı yeniden yakmaya davrandım. "Zarar yok, bırak kalsın," dedi William, "benimki yeter. Al bunu, bana ışık tut, çünkü yazı çok yüksekte, senin boyun yetmez. Çabuk olalım."

"Ya içeride silahlı biri varsa?" diye sordum; William uzun boylu olduğu halde, ayak parmaklarının ucunda yükselmiş, İncil'den ayetlere dokunmak için neredeyse el yordamıyla uğursuz harfleri arıyordu o sırada:

"Işık tut bana; kör Şeytan. Korkma da; Tanrı bizden yana!" diye yanıtladı kopuk kopuk. Parmakları, *quatuor*'

un "q"suna dokunuyordu; birkaç adım gerisinde durduğum için ne yaptığını ondan daha iyi görüyordum. Ayetlerin harflerinin duvarın içinde, duvara oyulmuş ya da gömülmüş olduklarını daha önce söylemiştim: *quatuor* sözcüğünün harflerinin, kabartma maden kalıplarla yapıldığı, arkalarında duvara gömülü olağanüstü bir düzenek olduğu açıktı. Çünkü üstüne basılınca "q" harfi tık diye kuru bir ses çıkardı; aynı şey William "r" harfine bastığı zaman da oldu. Aynanın çerçevesi tümüyle sarsıldı ve cam yüzeyi geriye doğru fırladı. Ayna, sola doğru açılan bir kapıydı. William, aynanın sağ kenarıyla duvar arasında beliren açıklığa elini soktu ve kendine doğru çekti. Kapı gıcırdayarak bize doğru açıldı. William açıklıktan süzüldü; ben de lambayı başımın üstünde, yüksekte tutarak arkasından daldım.

Altıncı günün bitiminde, akşam duasından iki saat sonra, yedinci güne dönmek üzere olan gecenin yarısında, *finis Africae*'ye girmiştik.

YEDİNCİ GÜN

Yedinci gün
GECE

Burada anlatılan olağanüstü açıklamaları özetlemek,
bölüme eşit uzunlukta bir başlık olurdu;
bu da alışılagelene ters düşer.

Kendimizi yedigen biçimde, öteki üç kör odaya benzeyen bir odanın eşiğinde bulduk; havasızlıktan ve nemden yumuşamış kitapların ağır kokusu egemendi odaya. Yüksekte tuttuğum lamba önce tonozu aydınlattı; sonra kolumu aşağıya, sağa sola oynattım; alev duvar boyunca sıralanmış uzaktaki rafların üstüne belli belirsiz ışıklar düşürdü. Sonunda, odanın ortasında üstü kâğıtlarla tepeleme dolu bir masa gördük; masanın arkasında, biri oturmuş, sanki karanlıkta hiç kıpırdamadan bizi bekliyordu, eğer hâlâ sağsa elbette. Daha ışık yüzünü aydınlatmadan William seslendi.

"Mutlu geceler Jorge," dedi. "Bizi mi bekliyordun?"

Lamba şimdi, bizim birkaç adım ötemizde, sanki görüyormuş gibi bize bakmakta olan yaşlı adamın yüzünü aydınlatıyordu.

"Sen, Baskerville'li William mısın?" diye sordu. "Bugün öğleden sonra, günbatımından önce buraya kapandığımdan beri seni bekliyordum. Geleceğini biliyordum."

"Peki Başrahip?" diye sordu William. "Gizli merdi-

vende kıpırdayan o mu?" Jorge bir an duraksadı: "Daha sağ mı?" diye sordu. "Havasızlıktan çoktan boğulduğunu sanıyordum."

"Konuşmaya başlamadan önce onu kurtarmak istiyorum," dedi William. "Buradan açabilirsin."

"Hayır," dedi Jorge, yorgun, "artık yapamam. Düzenek aşağıdan çalıştırılıyor, levhaya basınca burada bir manivelayı harekete geçiriyor, o da orada dipte, şu dolabın arkasındaki bir kapıyı açıyor." Başıyla omzunun arkasını işaret etti. "Dolabın yanında üstüne bazı ağırlıklar asılı bir tekerlek göreceksin; düzeneği yukarıdan çalıştırır o. Tekerleğin dönmeye başladığını işitince, Abbone'nin aşağıda olduğunu anladım; ağırlıkların asılı olduğu ipi hızla çektim; koptu. Şimdi geçidin iki tarafı da kapalı; düzeneği onarmak olanaksız. Başrahip öldü."

"Onu niçin öldürdün?"

"Bugün beni çağırttığında, senin sayende her şeyi keşfettiğini söyledi. Saklamaya çalıştığım şeyin ne olduğunu hâlâ bilmiyordu; kitaplığın hazinelerinin ve sınırlarının ne olduğunu hiçbir zaman kesin olarak anlamadı. Benden bilmediği şeyi açıklamamı istedi. *Finis Africae*'nin herkese açılmasını istedi. İtalyanlar ondan, benim ve benden önce gelenler tarafından sürdürüldüğünü söyledikleri gizeme bir son vermesini istemişlerdi. Yeni şeyler öğrenme tutkusu dürtüyordu onları..."

"Sen de ona buraya gelip ötekilerin yaşamına son verdiğin gibi, kendi yaşamına son vereceğine söz verdin; böylece manastırın onuru kurtulacak, hiç kimse bir şey bilmeyecekti. Sonra buraya nasıl gireceğini gösterdin ona; daha sonra gelip kontrol etmesi için. Oysa onu öldürmek için burada bekliyordun. Aynadan girebileceğini düşünmedin mi?"

"Hayır, Abbone ufak tefektir; kendi kendine ayete ulaşması olanaksızdı. Ona yalnız benim bildiğim öteki

geçidi gösterdim. Yıllardır o geçidi kullanıyorum, çünkü karanlıkta daha kolay oluyor. Şapele gidip geçidin sonuna dek ölü kemiklerini izlemem yetiyordu."

"Böylece onu buraya getirttin; öldürmek için..."

"Artık ona güvenemezdim. Korkuyordu. Fossanova'da bir cesedi bir sarmal merdivenden indirmeyi başardığı için ün kazanmıştı. Hak etmediği bir ün. Şimdi kendi merdiveninden çıkmayı beceremediği için de öldü."

"Demek kırk yıl bu merdiveni kullandın. Yavaş yavaş kör olduğunu ve artık kitaplığı denetleyemeyeceğini anlayınca kurnaz davrandın. Güvenebileceğin bir adamı başrahip seçtirdin; kütüphaneci olarak önce Bobbio'lu Roberto'yu atamasını sağladın; dilediğin gibi yönetebileceğin bir adamdı bu; sonra da Malachi'yi: Sana danışmadan adım atamıyordu. Kırk yıl bu manastırı yönettin. İtalyanların bilincine vardığı şey buydu; Alinardo'nun durmadan yinelediği şey buydu, ama hiç kimse onu dinlemiyordu, çünkü onu deli sayıyorlardı, doğru söylüyor muyum? Ama şimdi de beni bekliyordun; aynanın arkasındaki geçidi de kapatamazdın, çünkü düzenek duvara gömülüydü. Beni niçin bekliyordun? Geleceğime nasıl bu denli güveniyordun?" diye sordu William, ama sesinin tınısından, yanıtı çoktan kestirdiği ve yeteneğinin ödülü olarak bu yanıtı beklediği açıkça anlaşılıyordu.

"Daha ilk günden senin anlayacağını anlamıştım. Sesinden, beni konuşulmasını istemediğim bir konuda tartışmaya sürüklemenden. Ötekilerden daha iyiydin sen; ne olursa olsun çözüme varacaktın. Biliyorsun, düşünmek ve karşısındakinin düşüncelerini kendi kafanda yeniden oluşturmak yeter. Sonra, öteki rahiplere sorular sorduğunu işittim; tümü de yerinde olan sorular. Ama kitaplığa ilişkin hiç soru sormadın; her gizini biliyormuşsun gibi. Bir gece gelip hücrenin kapısını tıklattım; içeride yoktun. Burada olduğun kuşkusuzdu. Mutfaktan iki

lamba eksilmişti; bir hizmetçi söylerken işittim. Son olarak, önceki gün dış dehlizde, Severinus bir kitap hakkında seninle konuşmaya geldiği zaman, izimde olduğunu kesinlikle anladım."

"Ama kitabı benden çalmayı başardın. O zamana değin hiçbir şey anlamamış olan Malachi'ye gittin. Kıskançlığının dürtüsüyle, Adelmo'nun, artık kendisininkinden daha genç bir etin özlemini duyan, taptığı Berengar'ını elinden aldığı düşüncesine saplanıp kalmıştı, budala. Venantius'un bu işle ne ilgisi olduğunu anlamıyordu; sen de kafasını daha çok karıştırdın. Belki de ona, Berengar'ın Severinus'la ilişkisi olduğunu, Severinus'a ödül olarak *finis Africae*'den bir kitap verdiğini söyledin. Ona ne söylediğini kesin olarak bilmiyorum. Kıskançlıktan çılgına dönen Malachi gidip Severinus'u öldürdü. Ama kendisine tanımladığın kitabı arayacak vakit bulamadı, çünkü tam o sırada kilerci içeri girdi. Böyle mi oldu?"

"Aşağı yukarı."

"Ama Malachi'nin ölmesini istemiyordun. Belki de *finis Africae*'deki kitaplara hiç bakmamıştı, çünkü sana güveniyordu; yasaklarına boyun eğiyordu. Akşamları gizlice içeri girmeye kalkışacak meraklıları korkutmak için otlar hazırlamakla yetiniyordu. Severinus veriyordu otları ona. Severinus'un önceki gün Malachi'nin hastaneye girmesine izin vermesinin nedeni buydu: Başrahip'in buyruğuyla her gün hazırladığı taze otları almak için Malachi'nin oraya yaptığı günlük ziyaretti bu. Doğru tahmin etmiş miyim?"

"Evet. Doğru tahmin ettin. Malachi'nin ölmesini istemiyordum. Ne pahasına olursa olsun kitabı bulup açmadan buraya geri getirmesini istedim ondan. Kitabın bin akrebin gücüne sahip olduğunu söyledim. Ama deli ilk kez kendi istemiyle davrandı. Ölmesini istemiyordum: Güvenilir bir ajandı. Ama bildiklerini yineleyip

durma bana: Bildiğini biliyorum. Kendini beğenmişliğini pohpohlamak istemiyorum; sen kendin yapıyorsun bunu zaten. Bu sabah, yazı salonunda Benno'yu *Coena Cypriani* hakkında sorguya çektiğini işittim. Gerçeğe çok yaklaşmıştın. Aynanın gizini nasıl keşfettiğini bilmiyorum, ama Başrahip'ten, ona *finis Africae*'den söz ettiğini öğrenince çok geçmeden buraya geleceğini anladım. Bunun için bekliyordum seni. Şimdi ne istiyorsun?"

"İçinde bir Arapça, bir Süryanice metin ve *Coena Cypriani*'nin bir yorumunun ya da çeviriyazısının bulunduğu cildin son nüshasını görmek istiyorum. Belki de bir Arap ya da bir İspanyol tarafından çevrilmiş Yunanca nüshasını görmek istiyorum; Rimini'li Paolo'nun yardımıyla, İncil'in Leon ve Castiglia tarafından kopya edilmiş en güzel nüshalarını elde etmek için seni ülkene göndermelerini sağladın; bu yağma, sana manastırda ün ve saygınlık kazandırdı; oysa senden on yaş daha büyük olan Alinardo'ya düşüyordu bu görev. O zaman çok az bulunan, senin ülkende Burgos yakınlarında Silos'ta yapılmakta olan keten kâğıdına yazılmış o Yunanca nüshayı görmek istiyorum. Oradan aşırdığın kitabı görmek istiyorum; okuduktan sonra başkalarının okumalarını istemediğin için onu burada sakladın, kurnazca korudun, ama yok etmedin, çünkü senin gibi bir adam bir kitabı yok etmez; onu yalnızca korur ve hiç kimsenin ona dokunmaması için önlem alır. Aristoteles'in *Poetika*'sının ikinci kitabını da görmek istiyorum; herkesin yittiğini ya da hiçbir zaman yazılmamış olduğunu söylediği, belki de biricik nüshasını senin sakladığın kitabı."

"Sen ne olağanüstü bir kütüphaneci olurdun, William," dedi Jorge, hayranlık ve acılık karışımı bir sesle. "Demek her şeyi biliyorsun. Gel, masanın yanında, senin durduğun tarafta bir tabure olacak. Otur, işte ödülün."

William oturdu; ona uzattığım lambayı, Jorge'nin yü-

zünü alttan aydınlatacak biçimde koydu. Yaşlı adam önünde duran kitabı alıp ona uzattı. Cildini tanıdım; hastanede açtığım, Arapça bir elyazması sandığım kitaptı bu.

"Oku öyleyse; çevir sayfaları, William," dedi Jorge. "Sen kazandın."

William kitaba baktı, ama dokunmadı. Binişinden bir çift eldiven çıkardı; parmak uçları açık olan kendi eldivenlerini değil, ölü bulduğumuz zaman Severinus'un ellerinde olan eldivenleri. Aşınmış, kolayca yırtılabilecek denli örselenmiş cildi yavaş yavaş açtı. Yaklaştım; omzunun üstünden eğildim. Jorge, o çok keskin işitme duyarlılığıyla, yaptığım gürültüyü işitti. "Sen de burada mısın, evlat? Sana da göstereceğim... sonra."

William ilk sayfalara çabucak bir göz attı. "Kataloğa göre, budalanın birinin özdeyişleriyle ilgili Arapça bir elyazması bu," dedi. "Konusu ne?"

"Kâfirlerin budalaca söylenceleri; budalaların din adamlarını bile şaşırtan, halifelerinin hoşuna giden zekice sözleri olduğunu öne sürüyor..."

"İkincisi Süryanice bir elyazması, ama kataloğa göre, simyayla ilgili bir Mısır kitapçığının çevirisi. Burada ne işi var?"

"Çağımızın III. yüzyılından kalma bir Mısır yapıtıdır o. Ondan sonraki yapıtla uyum içinde, ama daha az tehlikeli: Afrikalı bir simyacının suçlamalarına kimse kulak vermez... Dünyanın yaratılışını tanrısal gülüşe bağlıyor..." Yüzünü kaldırıp gözlerinin henüz iyi gördüğü zaman okumuş olduğu şeyleri hemen hemen kırk yıldır yineleyen bir okuyucunun olağanüstü belleğiyle okumaya başladı: "Tanrı güler gülmez yedi ilah doğdu ve dünyayı yönetti; kahkahalarla gülünce ışık belirdi; ikinci gülüşünde su oldu; gülüşünün yedinci gününde ruh oldu... Çılgınlık. Bundan sonra gelen de, tıpkı onun gibi, *Coena*'yı açımlamaya koyulan binlerce deliden birinin yapıtı...

Ama seni ilgilendiren bunlar değil."

William gerçekten de sayfaları çabuk çabuk çevirerek Yunanca metne gelmişti. Yaprakların değişik ve daha yumuşak bir başka maddeden yapıldığını hemen gördüm; birincisi neredeyse yırtılmış, kenarlarının bir kısmı yenmiş, genellikle zamanın ve nemin başka kitaplarda oluşturduğu türden soluk lekelerle beneklenmişti. William ilk dizeleri okudu; önce Yunanca okuyor, sonra Latinceye çeviriyordu; sonra Latince okumayı sürdürdü; öyle ki ben bile o uğursuz kitabın nasıl başladığını anlayabildim.

Birinci kitapta tragedyayı ele almış, acıma ve korku esinleyerek, nasıl bu duygulardan arınma sağladığını görmüştük. Söz verdiğimiz gibi, şimdi de güldürüyü (aynı zamanda hiciv ve mimi) ele alacak ve gülünç olandan zevk almayı esinleyerek, bu duyguyu sonunda nasıl arıttığını göreceğiz. Bu tutkunun –hayvanlar arasında yalnızca– insanoğlunun gülme yeteneğine sahip olması açısından incelenmeye değdiğini, daha önce ruhla ilgili kitapta söylemiştik. Şimdi de, hangi davranış tipinin güldürünün mimesis'ini oluşturduğunu betimleyeceğiz; sonra güldürünün hangi araçlarla gülmeye yol açtığını inceleyeceğiz; bu araçlar davranış ve konuşmadır. Davranışların gülünçlüğün nasıl, en iyinin en kötüyle ve tam tersine en kötünün en iyiyle benzeşleştirilmesinden, yanıltarak şaşırtmadan, olanaksızdan, doğa yasalarının çiğnenmesinden, ilişkisiz ve neden-sonuç bağıntısı olmayan şeylerden, kişiliklerin aşağılanmasından, gülünç ve kaba pantomimden, uyumsuzluktan ve en az değerli şeylerin seçilmesinden doğduğunu göstereceğiz. Daha sonra, sözel gülünçlüğün nasıl değişik anlamlara gelen benzer sözcüklerle, benzer anlamlara gelen değişik sözcüklerin iki türlü anlaşılmasından, gevezelikten ve yinelemeden, söz oyunlarından, küçültmelerden,

telaffuz yanlışlıklarından ve kabalıklardan doğduğunu göstereceğiz...

William çevirmekte güçlük çekiyordu; doğru sözcükleri arıyor, ara ara duraklıyordu. Çevirdikçe, bulmayı beklediği şeyleri tanımış gibi gülümsüyordu. İlk sayfayı yüksek sesle okudu; sonra daha çoğunu öğrenmek onu ilgilendiriyormuş gibi durdu ve bundan sonraki sayfaları çabuk çabuk çevirdi. Ama birkaç sayfa sonra kâğıtların direnciyle karşılaştı, çünkü sağ üst köşede ve üst kenarda, kâğıdımsı madde –nemden ve çürümekten– yapışkan bir madde oluşturduğunda olduğu gibi, bazı sayfalar birbirine yapışmıştı; Jorge çevrilen sayfaların hışırtısının durduğunu anladı; devam etmesi için William'ı isteklendirdi:

"Devam et, oku, çevir sayfaları. Kitap senin, onu kazandın."

William güldü; oldukça eğlenmiş görünüyordu: "Öyleyse beni o denli zeki bulduğun doğru değil, Jorge! Sen görmüyorsun, ama elimde eldiven var. Böylesine hantallaşmış parmaklarla sayfaları birbirinden ayıramıyorum. Çıplak elle parmaklarımı dilimle ıslatarak sürdürmem gerekiyor; bu sabah yazı salonunda okurken yaptığım gibi; o zaman birden o gizem de açıklığa kavuştu benim için. Sayfaları çevirmeyi böyle sürdürmeliyim; ağzıma yeterince zehir bulaşıncaya değin. Uzun zaman önce, bir gün Severinus'un laboratuvarından aldığın zehirden söz ediyorum. Belki daha o zaman kaygılıydın, çünkü birinin yazı salonunda, *finis Africae*'yle ya da Aristoteles'in yitik kitabıyla ya da her ikisiyle de ilgilendiğini işitmiştin. Kanımca, tehlikeyi sezer sezmez kullanmak için şişeyi uzun zaman sakladın. Bunu günlerce önce sezinledin; Venantius kitabın konusuna çok fazla yaklaştığı zaman, bir de, Berengar hafifliğinden, boş gururundan Adelmo'yu etkilemek için umduğundan daha az giz tu-

tan biri olduğunu gösterdiğinde. Bunun üzerine buraya gelip tuzağını kurdun. Tam zamanında, çünkü birkaç gece sonra Venantius buraya girdi; kitabı çaldı; neredeyse fiziksel bir açgözlülükle sayfalarını çevirdi. Çok geçmeden kendini kötü hissetti; yardım istemek için mutfağa koştu. Orada da öldü. Yanılıyor muyum?"

"Hayır. Devam et."

"Gerisi basit. Berengar Venantius'un ölüsünü mutfakta buluyor, soruşturma yapılmasından korkuyor, çünkü ne de olsa Venantius gece *Aedificium*'a, Berengar'ın daha önce Adelmo'ya yaptığı açıklamalar sayesinde girmişti. Ne yapacağını bilmiyor; cesedi sırtına yüklüyor ve onu içi kan dolu küpe atıyor; herkesin Venantius'un boğulduğuna inanacağını düşünerek."

"Peki böyle olduğunu sen ne biliyorsun?"

"Sen de biliyorsun. Berengar'ın hücresinde kana bulanmış bir bez parçası bulduklarında nasıl tepki gösterdiğini gördüm. Düşüncesiz adam, Venantius'u fıçıya attıktan sonra bu kumaşa ellerini silmişti. Ama Berengar ortadan kaybolduğuna göre, olsa olsa kitapla birlikte kaybolmuş olabilirdi, çünkü artık kitap onun da ilgisini çekmeye başlamıştı. Sense onu bir yerde bulmalarını bekliyordun; kana bulanmış olarak değil, zehirlenmiş olarak. Bundan sonrası açık. Severinus kitabı buluyor, çünkü Berengar onu saygısız gözlerden ırak, güvenlik içinde okuyabilmek için hastaneye gitmişti. Malachi senin kışkırtmanla Severinus'u öldürüyor, sonra kendisi de ölüyor; katil olmasına yol açan o nesnede böylesine yasak olan şeyin ne olduğunu anlamak için dönüp buraya geldiği zaman kendisi de ölüyor. Böylece, bütün cesetler için bir açıklama var elimizde... Amma aptallık..."

"Aptal olan kim?"

"Ben. Alinardo'nun bir sözü yüzünden, cinayetler dizisinin İncil'deki yedi borazanın ritmine uygun oldu-

ğuna inanmıştım. Adelmo için fırtına; oysa onun ölümü bir intihardı. Venantius için kan; oysa Berengar'ın tuhaf bir düşüncesinden ötürü ölmüştü. Berengar için su; oysa onunki bir rastlantı sonucuydu. Severinus için gök kubbenin üçte biri; oysa Malachi kafasına yerküreyle vurmuştu, çünkü elinin altında bulduğu tek uygun şey oydu. Son olarak, Malachi için akrepler... Kitabın bin akrep gücünde olduğunu niçin söyledin ona?"

"Senin yüzünden. Alinardo bana düşüncesini açıklamıştı; sonra birinden senin de bu düşünceyi inandırıcı bulduğunu işittim... O zaman bu yok oluşları tanrısal bir taslağın yönettiğine, benim hiçbir sorumluluğum olmadığına inandım. Malachi'ye, meraka kapılacak olursa, onun da aynı tanrısal taslağa göre yok olacağını söyledim; gerçekten de öyle oldu."

"Demek böyle... suçlunun davranışlarını açıklamak için yapmacık bir plan kurdun; suçlu da buna uydu. Beni senin izine götüren de bu yapmacık plan. Bugünlerde herkes Yuhanna'nın İncili'ni bir saplantı haline getiriyor, ama onu en çok düşünen senmişsin gibi geliyordu bana; Deccal'e ilişkin düşüncelerinden çok, en güzel İncilleri üretmiş olan ülkeden geldiğin için. Bir gün biri bana, İncil'in en güzel kopyalarını kitaplığa senin getirmiş olduğunu söyledi. Sonra, bir başka gün, Alinardo Silos'a kitap aramaya gönderilmiş gizemli bir düşman hakkında saçma sapan şeyler söyledi (bu düşmanın vaktinden önce karanlıklar ülkesine döndüğünü söylediğinde merakım uyandı): O anda, sözünü ettiği adamın genç yaşta öldüğünü anlatmak istediği sanılabilirdi; oysa senin körlüğünü anlatmak istiyordu. Silos, Burgos'a yakın; bu sabah katalogda, senin Rimini'li Paolo'nun yerine geçtiğin ya da geçmek üzere olduğun dönemde alınmış, hepsi de İspanyolca İncillere ilişkin bir dizi kitap gördüm. Aralarında bu kitap da vardı. Ça-

lınan kitabın keten kâğıdından yapıldığını öğreninceye dek tahminimin doğruluğundan emin olamadım. O zaman Silos'u anımsadım ve emin oldum. Doğal olarak, bu kitap ve onun zehirleyici gücü düşüncesi biçimlenmeye başladıkça, yavaş yavaş cinayetlerin İncil'e ilişkin bir görüntüye göre işlendiği düşüncesi siliniyordu, ama hem kitabın hem de borazanların nasıl olup da seni gösterdiklerini anlayamıyordum; İncil'deki olaylar dizisinin ışığında ve senin gülme konusundaki görüşlerini gittikçe daha çok düşünmek zorunda kalınca kitap öyküsünü daha iyi anladım. Böylece, bu akşam İncil'deki plana artık inanmaz olunca, ahırları gözetlemekte direndim; orada, salt bir rastlantı sonucu, Adso bana *finis Africae*'ye girmenin ipucunu verdi."

"Seni anlayamıyorum," dedi Jorge. "Mantığına uyarak beni nasıl bulduğunu anlatmaktan gurur duyuyorsun, ama bir yandan da, buraya yanlış bir mantık sonucu ulaştığını gösteriyorsun. Bana ne söylemek istiyorsun?"

"Sana hiçbir söylemek istemiyorum. Canım sıkkın, o kadar. Ama önemi yok. Buradayım ya."

"Efendimiz yedi borazanı çalıyordu. Sen yanlışlıkla da olsa, o sesin karışık bir yankısını işittin."

"Bunu dün akşamki vaazında da söyledin. Bir katil olduğunu kendi kendinden gizleyebilmek için, bütün bunların tanrısal bir tasarıya göre olup bittiğine kendini inandırmaya çalışıyorsun."

"Ben hiç kimseyi öldürmedim. Hepsi de, işledikleri günahlardan ötürü, kendi yazgısına uygun olarak öldü. Ben yalnızca bir araçtım."

"Dün Yahuda'nın da bir araç olduğunu söyledin. Ama bu onun lanetlenmiş olmasını ortadan kaldırmaz."

"Lanetlenme tehlikesini göze alıyorum. Tanrı beni bağışlayacaktır, çünkü O'nu yüceltmek için böyle davrandığımı biliyor. Görevim kitaplığı korumaktı."

"Birkaç dakika önce beni de öldürmeye hazırdın, bu çocuğu da..."

"Sen daha incesin, ama ötekilerden daha iyi değilsin."

"Şimdi tuzağa düşmediğime göre ne olacak?"

"Göreceğiz," diye yanıtladı Jorge. "İlle de ölmeni istemiyorum senin: Belki seni ikna etmeyi başarırım. Ama önce söyle bana. Kitabın, Aristoteles'in ikinci kitabı olduğunu nasıl anladın?"

"Gülmeye karşı yağdırdığın lanetler ya da başkalarıyla yaptığın tartışmalara ilişkin olarak öğrenebildiklerim benim için yeterli değildi, kuşkusuz. Venantius'un bıraktığı bazı notlar yardımcı oldu bana. Önce bunların anlamını anlamadım. Ama yerde yuvarlanan utanmaz bir taşa, yerin altından şarkı söyleyecek olan ağustosböceklerine, saygın incir ağaçlarına değiniliyordu. Buna benzer bir şey okumuştum daha önce: Son birkaç gün içinde bunu doğruladım. Bunlar, Aristoteles'in *Poetika*'sının birinci kitabıyla, Tekhnerhetorike'de verdiği örnekler. Sonra, Sevilla'lı Isidorus'un, gülmeyi, *stupra virginum et amores meretricum*[1] diye nitelendirdiğini anımsadım... Yavaş yavaş bu ikinci kitap zihnimde olması gerektiği gibi biçimlendi. Beni zehirlemesi gereken sayfaları okumadan da, hemen hemen tümünü anlatabilirim sana. Güldürü, bir yemeğin ya da bir şölenin ardından yapılan neşeli kutlama törenleri olarak *komai*'de ya da köylerde doğar. Ünlü ve güçlü kişilerin değil, aşağılık ve gülünç, ama kötü olmayan insanların başlarından geçenleri anlatır; baş kişilerin ölümüyle sonuçlanmaz. Sıradan insanların eksiklik ve kusurlarını göstererek gülünç etkisi yaratır. Burada, Aristoteles gülme eğilimini iyi bir güç olarak görüyor; zekice bilmeceler ve beklenmedik kapalı ben-

1. (Lat.) El değmemişliğin kirletilmesi ve fahişe aşkı. (Ç.N.)

zetimler aracılığıyla eğitici bir değer de taşıyabilir güldürü; sanki yalan söylüyormuş gibi, nesneleri olduklarından daha başka göstererek, gerçekte bizi onlara daha iyi bakmaya ve nesneler aslında böyle işte, ben bilmiyordum, demeye zorlar. İnsanların ve dünyanın olduklarından ya da olduklarını sandığımızdan daha kötü, ne olursa olsun, destanların, tragedyaların, azizlerin yaşamlarının bize göstermiş olduğundan daha kötü yansıtılması aracılığıyla varılan gerçek. Böyle değil mi?"

"Hemen hemen. Başka kitaplar okuyarak mı oluşturdun bunu?"

"Venantius'un üstünde çalışmakta olduğu kitapların çoğuna dayanarak. Sanırım Venantius uzun süredir bu kitabı arıyordu. Katalogda benim de okuduğum bilgileri okumuş ve aradığı kitabın bu olduğuna inanmış olmalı. Ama *finis Africae*'ye nasıl girileceğini bilmiyordu. Berengar'ın Adelmo'ya bundan söz ettiğini işitince, bir tavşanın izi üstündeki bir köpek gibi ileri atıldı."

"Böyle oldu; hemen anladım. Kitaplığı dişimle tırnağımla korumam gereken anın geldiğini anladım..."

"Ve merhemi sürdün. Güçlük çekmiş olmalısın... karanlıkta."

"Benim ellerim senin gözlerinden daha iyi görür. Severinus'tan bir fırça almıştım. Eldiven de giydim. İyi fikirdi, değil mi? Anlaman uzun sürdü..."

"Evet. Ben daha karışık bir düzen düşünüyordum, zehirli bir diş ya da buna benzer bir şey. Bulduğun çözümün örnek bir çözüm olduğunu söylemeliyim; kurban kendi kendine zehirleniyordu hem de tam okumak istediği ölçüde..."

O anda ölümcül bir savaşım için donanmış olan bu iki adamın, sanki salt birbirlerinin beğenisini kazanmak için davranmışlar gibi birbirlerine hayranlık duyduklarının ürpererek bilincine vardım. Berengar'ın Adelmo'yu

baştan çıkarmak için sergilediği oyunların ve kızın bende istek ve tutku uyandırmak için giriştiği basit ve doğal davranışların, zekâ ve karşısındakini alt etme yeteneği bakımından, o anda gözlerimin önünde geçmekte olan, birbirleriyle konuşan bu iki adamın –deyim yerindeyse, birbirleriyle buluşmalar ayarlayarak, her biri nefret ettiği ve korktuğu öteki kişinin onayını gizlice umarak– yedi günde çözülmüş olan kışkırtma eyleminin yanında hiç kaldığı düşüncesi geçti aklımdan.

"Şimdi söyle bana," diyordu William, "niçin? Bu kitabı niçin ötekilerden daha çok korumak istedin? Kara büyüye ilişkin kitapları, içinde belki de Tanrı'nın adına sövülen sayfaları neden uğrunda cinayeti göze almaksızın sakladın da, bu sayfalar için hem kardeşlerini hem de kendini lanetledin? Güldürüden söz eden birçok başka kitap var, gülmeyi öven birçok kitap da. Niçin bu kitap içini öylesine korkuyla dolduruyordu?"

"Çünkü onu Filozof yazmıştı. O adamın yazdığı her kitap Hıristiyanlığın yüzlerce yıllık bilgi birikiminin bir bölümünü yok etti. Saygıdeğer pederler, Tanrı Sözü'nün gücüne ilişkin olarak bilinmesi gereken her şeyi söylediler; ama sonra Boethius'un Filozof'u yorumlaması, Söz'ün tanrısal gizinin kategorilerden ve tasımdan oluşan bir insan parodisine dönüşmesine yetti. Yaratılış kitabı, evrenin oluşumu konusunda bilinmesi gereken her şeyi söylüyor; ama Filozof'un fizik kitaplarının yeniden keşfedilmesi; evrenin donuk ve yapışkan bir maddeden yapıldığının tasarlanmasına, Arap İbn Rüşd'ün, dünyanın sonsuzluğuna neredeyse herkesi inandırmasına yetti. Kutsal adlara ilişkin her şeyi biliyorduk, ama Abbone'nin gömdüğü – Filozof'un baştan çıkardığı– Dominiken[1], doğal usun ken-

1. Aquino'lu Aziz Tommaso. İtalyan Dominiken ilahiyatçı. (Ç.N.)

dini beğenmiş yollarını izleyerek onları yeniden adlandırdı. Böylece, Areopagus[1] üyesi için, örnek oluşturan ilk nedenin aydınlık çağlayanına nasıl bakılacağını bilenlere, kendini açıklayan evren, dünyasal kanıtların barınağı oldu; bu kanıtlardan yola çıkılarak soyut bir etkenliğe ulaşılıyor. Eskiden, maddenin çamuruna çatık kaşlı bir bakış atmaya gönül indirerek gökyüzüne bakardık; şimdi yeryüzüne bakıyoruz; gökyüzüneyse dünyasal kanıttan ötürü inanıyoruz. Filozof'un, artık azizlerle peygamberlerin bile ant içerken kullandıkları her sözü, dünyanın imgesini altüst etti. Ama Tanrı'nın imgesini altüst etmeyi başaramadı. Eğer bu kitap yoruma açık bir duruma gelecek olursa, son sınıfı da aşmış olurduk."

"Ama gülmekle ilgili bu incelemede seni korkutan neydi? Bu kitabı ortadan kaldırarak gülmeyi ortadan kaldıramazsın."

"Kuşkusuz, hayır. Gülme bedenimizin güçsüzlüğüdür; yozlaşması, yavanlığıdır. Köylünün eğlencesi, sarhoşun özgürlüğüdür; kilise bile akıllıca davranarak, şölenlere, şenliklere, panayırlara, insanı neşelendirerek öteki isteklerden ve tutkulardan uzak tutan bu günlük yozlaşmaya izin vermiştir... Ama gene de gülme, basit insanların savunması, halk için kutsal olmayan bir gizem olarak kalır. Bunu Peygamber de söylüyordu; yakmaktansa evlenmek daha iyidir. Tanrı'nın kurulu düzenine başkaldırmaktansa, yemeğinizi yiyip sürahilerle şişeleri devirdikten sonra, düzeni alaya alan pis güldürülerinizin tadını çıkarın; aptallar kralını seçin; eşekler ve domuzlara yaraşır cümbüşlerde kendinizi yitirin; tepetaklak Satürn şenlikleri yapın... Ama burada, burada..." Şimdi Jorge parmağıyla masanın üstüne, William'ın açık tuttuğu kitabın

1. Eski Atina yüksek meclisi. (Ç.N.)

yanına vuruyordu, "burada gülmenin işlevi tersine dönüyor, sanat düzeyine yükseltiliyor; bilginler dünyasının kapıları gülmeye açılıyor; böylece gülme, felsefenin ve hain tanrıbilimin konusu oluyor... Basit insanların hem Tanrı'nın yasalarını hem de doğa yasalarını yadsıyarak nasıl en korkunç sapkınlıkları tasarlayıp uygulayabildiklerini dün gördün. Ama kilise, kendi kendilerini mahkûm eden, kendi bilgisizlikleri sonucu kendi yıkımlarına yol açan basit insanların sapkınlığını hoş görebilir. Dolcino ve onun gibilerin bilgisizce delilikleri tanrısal düzende hiçbir zaman bunalıma yol açmaz. O şiddeti savunur ve kendisi de şiddet yoluyla ölür; ardında hiçbir iz bırakmaz; tıpkı bir şenliğin tükenmesi gibi tükenir gider; şenlik sırasında yeryüzünde kısa bir süre için dünyanın tepetaklak bir görünümünün belirmesi de önemli değildir. Bu davranış bir taslağa dönüştürülmedikçe, bu kaba dil onu çevirecek bir Latin bulmadıkça. Gülmek, köylüleri Şeytan korkusundan kurtarır, çünkü aptallar şenliğinde, Şeytan da zavallı bir aptal olarak belirir; bu yüzden de denetim altına alınabilir. Ama bu kitap insanın kendisini Şeytan korkusundan kurtarmasının bilgelik olduğunu öğretebilir. Köylü, şarap boğazından lıkır lıkır geçerken güldüğü zaman kendini bey sanır; çünkü derebeylik ilişkilerini tepetaklak etmiştir, ama bu kitap, okumuşlara, bu tepetaklaklığı yasallaştıracak zekice ve o andan başlayarak aydınlatıcı hünerler öğretebilir. O zaman köylünün davranışında, neyse ki henüz midesel bir işlem olan şey, bir zekâ işlemine dönüşür. Gülmenin insana özgü olduğu, biz günahkârların sınırının bir belirtisidir. Ama bu kitaptan, seninki gibi ne çok yozlaşmış kafa gülmenin insanın amacı olduğunu öngören bir tasım çıkaracaktır! Gülmek, bir köylüyü bir an için korkudan kurtarır. Ama yasa korku aracılığıyla kendini kabul ettirir; yasanın gerçek adı Tanrı korkusudur. Oysa bu kitaptan, tüm dünyayı yeni bir ateş-

le tutuşturacak iblisçe bir kıvılcım çıkabilir: Ve gülme, Prometheus'un bile bilmediği yeni bir korkuyu yok etme sanatı gibi tanımlanacaktır. Gülen bir köylü için o anda ölmek önemli değildir, ama sonra, gülme özgürlüğü sona erince, dinsel tören yeniden tanrısal tasarıma göre içine ölüm korkusu salacaktır. Oysa bu kitaptan, korkudan kurtularak ölümü yok etmek için yeni ve yıkıcı bir umut doğabilir. O zaman biz günahkâr yaratıklar, tanrısal bağışların belki de en sağgörülüsü ve en seveceni olan bu duygudan yoksun kalınca ne oluruz? Yüzyıllar boyu bilginler ve Kilise Babaları, yüce olanı düşünerek, aşağı olanın sefilliğinden ve kışkırtıcılığından kurtulmak için kutsal bilgiden hoş kokulu özler dağıttılar. Oysa bu kitap güldürüyü, taşlama ve mim'i, eksikliklerin, kötülüklerin, güçsüzlüklerin yansılanmasıyla tutkuların arıtılmasını sağlayacak olağanüstü bir ilaç sayarak yapmacık bilginleri (iblisçe bir tersine çevirmeyle) aşağılık olanı kabul ederek, yüce olanı kurtarmaya çalışmaya itecektir. Bu kitap insanın, (sizin Bacon'ınızın doğal büyüye ilişkin olarak önerdiği gibi) yeryüzünde Cockaigne ülkesinin bolluğunu isteyebileceği düşüncesini doğurabilir. Ama böyle bir şeye sahip olamayız; olmamalıyız. *Coena Cypriani*'nin maskaralıklarına hiç utanç duymadan gülen genç rahiplere bak. Kutsal yazıların iblisçe anlam değiştirmesine! Üstelik, kötü olduğunu bile bile yapıyorlar bunu. Ama Filozof'un sözü, hiçbir kurala bağlı olmayan, imgelemin bu önemsiz kıyıda kalmış şakalarını doğruladığı gün, kıyıda kalan merkeze sıçrayacak, böylece merkezin tüm izleri silinecek. Tanrı'nın kulları, *terra incognita*'nın[1] uçurumlarından dışarı uğramış canavarlar topluluğuna dönüşecek ve o anda bilinen dünyanın kıyısı, Hıristiyan imparatorluğu-

1. (Lat.) Bilinmeyen dünya; yeraltı dünyası. (Ç.N.)

nun yüreği olacak; Petrus'un tahtında Arimaspi,[1] manastırda Blemmiler[2] olacak; şiş göbekli, koca kafalı cüceler kitaplığı yönetecek! Uşaklar yasa koyacak, biz de (o zaman sen de) hiçbir yasanın olmadığı yerde o yasaya boyun eğeceğiz. Bir Yunan filozofu (senin Aristoteles'in burada sözlerini aktardığı, suç ortağı ve kötü *auctoritas*[3]), bize karşı çıkanların ciddiliğini gülerek dağıtmalıyız; gülmeye de ciddilikle karşı çıkmalıyız, diyor. Babalarımızın sağgörüsü seçimini yapmıştı: Eğer gülmek halktan insanların eğlencesiyse, halktan kimselerin özgürlüğü dizginlenip aşağılanmalı, sertlikle yıldırılmalıdır. Halkın, gülüşünü incelterek, kendisini sonsuz yaşama götürmesi ve onu etin, cinselliğin, yiyip içmenin ve çirkin isteklerinin kışkırtıcılığından kurtarması gereken çobanların ciddiliğine karşı bir araca dönüştürecek silahları yoktur. Ama günün birinde biri çıkıp da Filozof'un hizmetlerini savurarak, böylece kendisi de filozofluk taslayarak gülme sanatını ince bir silah durumuna getirecek, ikna sanatının yerine alay sanatını, kefaretin sabırlı ve kurtarıcı imgelerinin yapısı yerine, tüm kutsal ve saygın imgelerin sabırsızca yıkılmasını koyacak olursa – ah, o gün sen ve senin tüm bilgilerin de altüst olacak, William!"

"Niçin? Kendi zekâmı başkalarının zekâsıyla çarpıştırırdım. Bernardo Gui'nin ateşinin ve akkor halindeki demirinin, Dolcino'nun ateşini ve akkor halindeki demirini aşağıladığı şu dünyadan daha iyi bir dünya olurdu."

"O zamana kadar sen kendin de Şeytan'ın tuzağına düşmüş olurdun. Armageddon alanındaki ölüm kalım savaşında karşı yanda savaşırdın. Ama o güne değin kilise çatışmaya kendi kuralını bir kez daha koyabilmelidir.

1. Bir İskit kavmi. (Ç.N.)
2. Eski bir Mısır kavmi. (Ç.N.)
3. (Lat.) Yetke, otorite. (Ç.N.)

Sövgü bizi korkutmaz, çünkü Tanrı'nın lanetlenişinde bile, başkaldıran melekleri lanetleyen Yehova'nın öfkesinin çarpıtılmış bir imgesini görürüz. Bir yenilik düşü adına çobanları öldüren birinin şiddeti korkutmaz bizi, çünkü İsrail halkını yok etmeye çalışan prenslerin şiddetidir bu. Donatusçu'ların sertliği, Circoncellione'lerin canlarına kıymaları, Bogomil'lerin kösnüsü, Albi heretiklerinin kendini beğenmiş arılığı, Flagellant'ların kana susamışlığı, Özgür Ruh rahiplerinin baş döndürücü kötülüğü korkutmaz bizi: Onların hepsini tanıyoruz; günahlarının kökünü biliriz; bizim kutsallığımızla aynı kökten kaynaklanır. Bunlar bizi korkutmaz; her şeyden önce onları nasıl yok edeceğimizi, daha doğrusu, onların kendi aşağılıklarının çukurlarından doğan ölme isteğini pervasızca doruk noktasına yükselterek kendi kendilerini yıkmalarına nasıl izin vereceğimizi biliyoruz. Gerçekten de, onların varlığının bizim için değerli olduğunu söylemek istiyorum; Tanrı'nın taslağında yazılıdır bu, çünkü onların günahı bizim erdemimizi kışkırtır; onların laneti bizim övgü ilahimizi yüreklendirir; onların sıkı düzenden yoksun tövbesi, bizim özveriden duyduğumuz tadı düzenler; onların dinsizliği bizim dindarlığımızın parlamasına yol açar; tıpkı tüm umutların başlangıç ve bitimi olan Tanrı'nın yüceliğinin daha iyi parlamasını sağlamak için Karanlıklar Prensi'nin başkaldırısı ve umutsuzluğuyla gerekli olması gibi. Ama eğer bir gün, alay sanatı –artık kuraldışı bir halk eğlencesi olarak değil, Kutsal Yazılar'ın yok edilmez tanıklığına bağlı okumuşların gizemsel kendinden geçişi olarak– kabul edilebilir kılınacak olursa; bir soylu, özgür ve artık mekanik olmayan bir şey gibi görünecek olursa; bir gün biri 'Tanrı'nın insan olarak ortaya çıkmasına gülerim,' diyebilirse (ve böyle dediği işitilirse) o zaman bu küfrü durdurmak için hiç silahımız olmayacak, çünkü küfür, bedensel maddenin

kendilerini yellenmede ve geğirmede ortaya koyan karanlık güçlerini çevresine toplar; böylece yellenme ve geğirme, yalnız ruhun hakkı olan şeyi, diledikleri yerde esme hakkını iddia ederler!"

"Licurgus gülme için bir heykel diktirmişti."

"Bunu Cloritianus'un, dinsizlikle suçlananların mimiklerini çözümlemeye çalışan kitabında okumuş olmalısın. Kitapta bir hastanın, onun gülmesine yardımcı olan bir hekim tarafından nasıl iyileştirildiği anlatılır. Eğer Tanrı onun yeryüzündeki günlerinin sona ermesini istemişse, onu iyileştirmeye ne gerek vardı?"

"Hastalığını iyileştirdiğini sanmıyorum. Hastalığa gülmeyi öğretmiştir ona."

"Hastalık kovulmaz. Yok edilir."

"Hastanın bedeniyle birlikte mi?"

"Gerekirse."

"Sen Şeytan'sın," dedi o zaman William.

Jorge anlamazlıktan geldi. Görebilseydi, kendisiyle konuşan adama gözlerini dikip şaşkın şaşkın baktığını söylerdim.

"Ben mi?" dedi.

"Evet; sana yalan söylemişler. Şeytan maddenin prensi değildir; Şeytan ruhun küstahlığıdır; gülümseyişten yoksun inanç, hiçbir zaman kuşkuya kapılmayan gerçektir o. Şeytan karanlıktır, çünkü nereye gittiğini bilir ve gide gide hep geldiği yere döner. Sen Şeytan'sın; tıpkı Şeytan gibi karanlıkta yaşıyorsun. Beni ikna etmek istiyorsan, bunu başaramadın. Senden tiksiniyorum, Jorge; elimden gelseydi seni çırılçıplak, kıçının deliğine kuştüyleri sokulmuş, yüzün tıpkı bir oyuncunun ve bir soytarının yüzü gibi boyanmış aşağıya, vadiye götürürdüm; tüm manastır bakıp gülsün ve artık korkmasın diye. Seni bala bulayıp tüylerin içinde yuvarlamak, boynuna yular takıp panayıra götürmek isterdim; sonra da herkese der-

dim ki: Bu adam size gerçeği açıklıyordu ve size gerçeğin ölüm tadında olduğunu söylüyordu; onun sözlerine değil, acımasızlığına inanıyordunuz. Şimdi size diyorum ki, olanakların sonsuz döngüsünde, Tanrı, gerçeğin yorumcusu olduğuna inanılan kişinin, yıllar önce öğrendiği sözcükleri yineleyen sarsak bir karatavuktan başka bir şey olmadığı bir dünya tasarlamanıza da izin verir."

"Sen Şeytan'dan da kötüsün, Minorit," dedi o zaman Jorge. "Sen bir soytarısın; tıpkı hepinize can veren aziz gibi. Sen tıpkı Francesco gibisin: o Francesco ki, *de toto corpore facerat linguam*[1]; tıpkı hokkabazlar gibi gösteriler yaparak vaazlar veriyor, cimrileri, avuçlarına altın paralar koyarak şaşırtıyor, rahibelerin dine bağlılıklarını, vaaz yerine 'Miserere'yi söyleyerek aşağılıyor, Fransızca dileniyor, açgözlü rahipleri şaşırtmak için serseri kılığına giriyor, kendini çırılçıplak karlara atıyor, hayvanlar konuşuyor, İsa'nın Doğuşu'nun gizemini bir köy gösterisine dönüştürüyor, Beytlehem kuzusunu, koyunların melemesini yansılayarak çağırıyordu... iyi bir okuldu... Şu Floransalı rahip Diotisalvi Minorit değil miydi?"

"Evet," diye gülümsedi William. "Şu vaizler manastırına gidip kendisine önce kutsal bir andaç olarak saklamak için Giovanni Birader'in cüppesinden bir parça vermezlerse yiyecek kabul etmeyeceğini söyleyen, sonra kumaş parçasını alınca onunla arkasını silip bir gübreliğe atan, bir sopanın ucuyla gübrenin içinde döndüren, bir yandan da, 'Ah, ne yazık, yardım edin kardeşler, çünkü Aziz'in andacını ayakyolunda kaybettim!' diye bağıran."

"Bu öykü seni eğlendirmişe benziyor."

"Belki öteki Minorit'in, Rahip Paolo Millemosche'nin öyküsünü de anlatmak istersin bana; hani şu bir gün

1. (Lat.) Tüm bedenini bir dil gibi kullanıyordu. (Ç.N.)

boylu boyunca buzun üstüne uzanmış da, yurttaşları takılmışlar ona; içlerinden biri üstüne uzanmak için daha iyi bir şey ister misin, diye sormuş; o da adama, evet, demiş, karını... İşte siz gerçeği böyle arıyordunuz..."

"Böylece Francesco nesnelere başka bir açıdan bakmayı öğretiyordu insanlara."

"Ama biz onları sıkıdüzene soktuk. Dün rahip kardeşlerini gördün. Onlar da yeniden bizim sıramıza girdiler; artık basit insanlar gibi konuşmuyorlar. Basit insanlar konuşmamalıdırlar. Bu kitap basit insanların dilinin bir bilgelik taşıyıcısı olduğu düşüncesini haklı çıkarabilir. Bu önlenmelidir; bunu ben yaptım. Benim Şeytan olduğumu söylüyorsun; doğru değil. Ben Tanrı'nın eli oldum."

"Tanrı'nın eli yaratır, gizlemez."

"Ötesine geçilmesine izin verilmeyen sınırlar vardır. Tanrı bazı kâğıtların üstüne *hic sunt leones* diye yazılmasını istemiştir."

"Tanrı canavarları da yarattı. Seni de o yarattı. Her şeyden söz edilmesini ister o."

Jorge titreyen ellerini uzattı; kitabı kendine çekti. Onu açık, ama baş aşağı tutuyordu; öyle ki William onu hâlâ doğru yönde görüyordu. "Öyleyse Tanrı niçin bu kitabın yüzyıllar boyu yitip gitmesine, yalnızca bir nüshasının kalmasına, Tanrı bilir nerede yitip gitmiş olan o nüshanın o kopyasının yıllarca Yunanca bilmeyen bir imansızın ellerinde gömülü kalmasına, sonra eski bir kitaplığın gizliliği içinde bırakılmasına izin verdi ve onu orada bulmak, alıp götürmek ve daha uzun yıllar saklamak için Yazgı tarafından neden sen değil, ben çağrıldım? Onun elmas gibi pırıl pırıl harflerle yazıldığını, senin görmediklerini gören gözlerimle görmüş gibi biliyorum; bunun Tanrı'nın isteği olduğunu biliyorum; onun isteğini yorumlayarak davrandım ben. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına."

Yedinci gün
GECE

Yangın çıkıyor ve aşırı erdem yüzünden
Cehennem güçleri egemen oluyor.

Yaşlı adam sustu. Sanki daha iyi okuyabilmek için yapraklarını düzeltiyormuş ya da birisi kapıp götürmesin diye korumak istiyormuş gibi, ellerini sayfalarını okşarcasına kitabın üstünde açık tutuyordu.

"Bütün bunlar hiçbir şeye yaramadı," dedi William. "Artık bitti; kitabı buldum; ötekiler de boşuna öldüler."

"Boşuna değil," dedi Jorge. "Belki gereğinden çok insan öldü. Bu kitabın lanetlenmiş olduğunun bir kanıtına gereksinim duydunsa onu elde ettin şimdi. Ama onların boşuna ölmemiş olmaları gerekir. Boşuna ölmediklerine göre de, bir ölüm daha, çok sayılmaz." Böyle dedikten sonra, kemikli, saydam elleriyle elyazmasının nemli sayfalarını yol yol yırtıp ağzına atarak, sanki kutsal ekmek yiyormuş da onu kendi etine dönüştürmek istiyormuş gibi ağır ağır çiğnemeye başladı.

William büyülenmiş gibi ona bakıyor, ne olduğunu kavramamış gibi görünüyordu. Sonra toparlandı ve öne doğru uzanarak, "Ne yapıyorsun?" diye bağırdı. Jorge kanı çekilmiş damaklarını göstererek gülümsedi; solgun dudaklarının arasından sarımsı bir salya çenesindeki sey-

rek ağarmış kılların üstüne sızıyordu.

"Yedinci borazanın çalmasını bekleyen sendin, değil mi? Öyleyse dinle bak, ses ne diyor: Yedi gök gürültüsünün söylediğini mühürle; onu yazma, onu al ve yut; mideni acılaştıracak, ama ağzın bal gibi tatlanacak. Görüyor musun? Söylenmemesi gereken şeyi mühürlüyorum şimdi; dönüşmekte olduğum mezarda."

Güldü; evet, Jorge güldü. İlk kez güldüğünü gördüm onun... Dudakları neşeyle kıvrılmaksızın, gırtlağıyla gülüyordu; sanki ağlıyormuş gibiydi. "Bunu beklemiyordun, değil mi William? Bu yaşlı adam Tanrı'nın lütfuyla bir kez daha kazandı, değil mi?" William kitabı elinden çekip almaya çalışırken, havanın dalgalanışından bunu anlayan Jorge, sağ eliyle sayfalarını koparıp ağzına atmayı sürdürürken, sol eliyle kitabı karnına bastırarak geri çekildi.

Masanın öteki ucundaydı; William ona erişemediği için birden masanın çevresinden dolaşmaya kalkıştı. Ama binişi taburesine takıldı; tabureyi devirdi. Jorge karışıklığı sezinledi. Yaşlı adam yeniden, bu kez daha yüksek sesle güldü ve beklenmedik bir çabuklukla sağ elini uzatıp el yordamıyla lambayı aradı; ısının yardımıyla aleve ulaştı ve acıya aldırmaksızın elini üstüne bastırdı; ışık söndü. Oda karanlığa gömüldü; son kez Jorge'nin gülüşünü işittik. "Şimdi bulun beni bakalım! İçinizde en iyi gören benim şimdi!" dedi. Sonra sustu; artık hiç ses çıkarmadı; ortaya çıkışlarını her zaman öylesine beklenmedik kılan o sessiz adımlarıyla yürüyordu; yalnızca salonun değişik yerlerinde yırtılan kâğıtların sesini işitiyorduk ara ara.

"Adso," diye bağırdı William. "Kapıda dur. Dışarı çıkmasın!"

Ama çok geç kalmıştı, çünkü birkaç saniyeden beri yaşlı adamın üstüne atılmak için büyük bir istek duy-

makta olan ben, ortalık kararır kararmaz öne doğru atılarak, üstadımın bulunduğu tarafın karşısındaki taraftan masanın çevresinde dolaşmaya çalışmıştım; Jorge'nin kapıya ulaşmasına olanak verdiğimi çok geç anladım, çünkü yaşlı adam karanlıkta olağanüstü bir güvenle devinmeyi biliyordu. Gerçekten de, arkamızda yırtılan kâğıtların sesini duyduk; bitişik odadan geldiği için biraz boğuk bir ses. Aynı zamanda başka bir ses işittik; sürekli bir gıcırtı; menteşelerin iniltisi.

"Ayna!" diye bağırdı William. "Bizi içeriye kapatıyor!" Sesi izleyerek ikimiz de kapıya doğru atıldık; bir iskemleye takılıp düştüm; bacağımı incittim, ama aldırmadım, çünkü Jorge bizi kilitlerse artık hiç dışarı çıkamayacağımız şimşek gibi çaktı kafamda; karanlıkta kapının nasıl açılacağını anlayamayacaktık; düzeneğin bu tarafından neyi nasıl hareket ettirmek gerektiğini bilmiyorduk çünkü.

William'ın da benim gibi umutsuzluk içinde dolaştığını sanıyorum, çünkü ikimiz de eşiğe ulaşıp bize doğru kapanmakta olan aynanın arkasına dayanırken onu yanımda hissettim. Tam zamanında vardık oraya, çünkü kapı durdu; sonra direnemeyip açıldı. Jorge'nin oyunun eşit koşullarla oynanmadığını sezerek bırakıp gittiği açıktı. Lanetlenmiş odadan dışarı çıktık, ama yaşlı adamın nereye doğru gittiği konusunda hiçbir fikrimiz yoktu; oda da hâlâ kapkaranlıktı. Birden anımsadım: "Üstadım! Yanımda çakmaktaşı var."

"Ne bekliyorsun öyleyse!" diye bağırdı William. "Lambayı bulup yaksana!" *Finis Africae*'nin arkasından karanlığa daldım; el yordamıyla lambayı aradım. Tanrısal bir mucizeyle hemen buldum; sonra elimi tuniğimin içine daldırıp çakmaktaşını çıkardım; ellerim titriyordu; iki-üç kez denedikten sonra lambayı yakabildim; o sırada William soluk soluğa kapıda duruyordu: "Çabuk, çabuk!"

Sonunda lambayı yakabildim.

"Çabuk!" diye bir kez daha bağırdı William. "Yoksa yaşlı adam Aristoteles'in tümünü yiyecek!"

"Ve ölecek!" diye bağırdım üzüntüyle, ona yetişip aramaya koyularak.

"Ölürse ölsün; vız gelir bana; kahrolasıca," diye bağırıyordu William; çevreye göz gezdirerek odanın içinde rastgele dolaşıyordu. "Yediği kadarıyla yazgısı çoktan belli oldu onun. Benim istediğim kitap!"

Sonra durdu ve daha büyük bir dinginlikle ekledi: "Dur. Böyle yaparsak onu hiç bulamayız. Bir dakika sus ve dur." Sessizlik içinde kaskatı durduk. Oldukça yakınımızda bir dolaba toslayan bir gövdenin sesini ve yere düşen birkaç kitabın gürültüsünü işittik. "O taraftan!" diye bağırdık ikimiz birden.

Seslerin geldiği yöne doğru koştuk, ama birden adımlarımızı yavaşlatmamız gerektiğinin bilincine vardık. Gerçekten de *finis Africae*'nin dışında, kitaplık o gece dışarıda esen rüzgârın gücüyle orantılı olarak ıslık çalan ve uğuldayan hava akımlarıyla doluydu. Bizim hızımızla çoğalan bu hava akımları, öylesine çabayla elde ettiğimiz ışığı söndürme tehlikesi yaratıyordu. Kendimiz daha hızlı devinemediğimiz için Jorge'yi yavaşlatmak gerekiyordu. Ama William tam tersi bir sezgiye kapıldı: "Seni yakaladık, ihtiyar, şimdi ışığımız var!" diye bağırdı. Bu akıllıca bir karardı, çünkü bu açıklama belki de Jorge'yi telaşlandırmıştı; hızlanmak zorunda kaldı; o büyülü karanlıkta görme yetisinin dengesini bozdu. Gerçekten de az sonra bir ses işittik ve bu sesi izleyerek YSPANIA'nın "Y" salonuna girince onu yerde bulduk; kitap hâlâ ellerinin arasındaydı; çarpıp devirdiği masadan düşmüş ciltlerin ortasında yeniden ayağa kalkmaya çalışıyor, bir yandan da sanki avını olabildiğince çabuk yutmak istiyormuş gibi sayfalarını yırtmayı sürdürüyordu.

Yanına vardığımızda ayağa kalkmıştı; varlığımızı hissedince yüzünü bize döndürüp geri geri gitti. Lambanın kırmızı ışığında yüzü şimdi korkunç göründü bize: Çizgileri değişmiş, kaşlarından, yanaklarından yol yol pis bir ter akıyordu; her zaman ölümcül bir aklıkta olan gözleri kan çanağına dönmüştü; ağzından parşömen parçaları sarkıyordu; tıka basa karnını doyurmuş, artık besinini yutamayacak duruma gelmiş yabanıl bir hayvanı andırıyordu. Kaygıdan, daha şimdiden damarlarında hızla dolaşmaya başlamış olan bol zehrin ağırlığından, umutsuz ve iblisçe kararlılığından biçimi değişmiş olan o saygıdeğer yaşlı adamın gövdesi iğrenç ve kaba bir görünüm almıştı; başka zaman olsa bizi güldürebilirdi, ama biz de hayvanlara dönmüştük; avlarının ardına düşmüş köpekler gibiydik.

Onu usulca yakalayabilirdik, ama hızla üstüne atıldık; debelendi, kitabı korumak için ellerini göğsünde kenetledi; sol elimle onu tutar, sağ elimle de lambayı yüksekte tutmaya çalışırken, alevle yüzünü daladım; ısıyı hissetti; boğuk bir çığlık koyuverdi; ağzından kâğıt parçacıkları döküldü; sağ eli kitabı bıraktı; lambaya doğru uzanıp birden onu elimden çekip aldı; ileriye fırlattı...

Lamba masadan yuvarlandı; masadan düşüp birbirinin üstüne yığılmış, sayfaları açık duran kitap yığınının tam üstüne düştü. Yağ döküldü; ateş hemen incecik bir parşömeni sardı; bir deste kuru çalı gibi parladı parşömen. Her şey birkaç saniye içinde olup bitti; o binlerce yıllık sayfalar yüzyıllardır böyle bir kundaklanmayı bekliyormuş, çok eski bir yangının giderilmemiş susuzluğunu ansızın gidermekten sevinç duyuyormuş gibi, kitaplardan bir parıltı yükseldi. William ne olduğunu anladı; yaşlı adamı bıraktı –adam kendini özgür hissedince birkaç adım geri gitti– William bir an, gereğinden uzun bir süre duraksadı; Jorge'yi yeniden yakalamakla küçük yığı-

nı söndürmek arasında kararsız kalarak duraksadı. Ötekilerden daha eski olan bir kitap yukarı doğru alevden bir dil uzatarak neredeyse birden yandı.

Güçsüz bir alevi söndürebilecek olan ince rüzgâr esintileri, tersine, güçlenen, canlanan alevleri yüreklendiriyor, hatta uçuşan kıvılcımları yayıyordu.

"Söndür şu yangını! Çabuk!" diye bağırdı William. "Her şey yanıyor."

Yığına doğru atıldım; sonra durdum, çünkü ne yapacağımı bilmiyordum. William bir kez daha bana doğru yönelip yardımıma koştu. Ellerimizi ateşe doğru uzattık; gözlerimizle ateşi boğmak için bir şey aradık. Şimşek gibi bir şey esinledi beni; tuniğimi başımdan sıyırıp çıkardım; ateşin gözüne atmaya çalıştım. Ama alevler artık çok yükselmişti; giysimi yuttular; onunla beslendiler. Alazlanmış ellerimi geri çekerken William'a döndüm; tam arkasında yeniden yanımıza yaklaşmış olan Jorge'yi gördüm. Isı şimdi öyle yüksekti ki, yaşlı adam kolayca hissedebiliyordu onu; böylece ateşin nerede olduğunu kesin olarak anladı ve Aristoteles'i içine attı.

William bir öfke atılımıyla yaşlı adamı hızla itti. Jorge bir dolaba çarptı; kafasını dolabın köşesine vurdu ve yere düştü... William ona hiç aldırmadı; ağzından korkunç bir sövgü çıktı gibi geldi bana. Kitaplara doğru koştu. Ama artık çok geçti. Aristoteles ya da yaşlı adam yedikten sonra Aristoteles'ten geriye ne kalmışsa yanmaya başlamıştı bile.

Bu arada bazı kıvılcımlar duvarlara doğru uçuşmuş, başka bir kitap dolabındaki ciltler ateşin şiddetinden kavrulmaya başlamıştı. Şimdi odada bir değil, iki ateş yanıyordu.

William onları ellerimizle söndüremeyeceğimizi anlayınca, kitapları kurtarmak için kitapları kullanmaya karar verdi. Ona ötekilerden daha sağlam görünen bir

cildi kaptı; düşmanı boğmak için onu bir silah gibi kullanmaya çalıştı. Ama kabaralı cildi yanmakta olan kitap yığınının üstüne atmakla daha çok kıvılcım çıkmasına yol açmaktan başka bir şey yapamadı. Kıvılcımları ayaklarıyla söndürmeye çalıştı, ama sonuç tam tersine oldu; neredeyse kül olmuş, uçuşan parşömen parçaları yarasalar gibi havada asılı kaldılar; hava da, kendisi gibi havamsı maddeyle birleşip başka sayfaların topraksı maddesini tutuşturmaya yolluyordu onları.

Şanssızlık sonucu bu oda labirentin en düzensiz odasıydı. Dolap raflarından kıvrılmış elyazmaları sarkıyordu; dağılmış kitapların kapaklarından, açık ağızlardan fırlıyormuş gibi, yılların kuruttuğu tirşe diller dışarı uğruyordu; masanın üstünde, (o sırada birkaç gün yardımcısız kalan) Malachi'nin yerlerine koymayı savsakladığı çok sayıda yazı duruyor olmalıydı. Böylece oda Jorge'nin yol açtığı patırtıdan sonra, bir başka öğeye dönüşmeyi bekleyen parşömenlerin istilasına uğramıştı.

Kısa zamanda oda bir maltıza, yanan bir çalılığa döndü. Kitap dolapları da bu kurban töresine katılarak çatırdamaya başlıyorlardı. Tüm labirentin ilk kıvılcımı bekleyen kocaman bir kurban yığınından başka bir şey olmadığının farkına vardım.

"Su; su bulmalıyız!" diyordu William; sonra da ekliyordu: "Ama bu cehennemde su nerede bulunur?"

"Mutfakta, aşağıda mutfakta!" diye bağırdım.

William, şaşkın, yüzü o kudurmuş aydınlıktan kızarmış bana baktı. "Evet, ama biz aşağıya gidip de sonra gene yukarıya çıkıncaya kadar... Şeytan götürsün!" diye bağırdı o zaman. "Bu oda nasıl olsa gitti; belki bitişik oda da. Hemen aşağıya inelim. Ben su bulayım; sen de koş haber ver. Çok insana ihtiyacımız var."

Merdivenlere giden yolu bulduk, çünkü yangın bitişik odaları da aydınlatıyordu, ama giderek azalıyordu

aydınlık; öyle ki, son iki odadan neredeyse el yordamıyla geçtik. Aşağıda ay ışığı yazı salonunu belli belirsiz aydınlatıyordu; oradan yemekhaneye indik. William mutfağa koştu: Ben koşup yemekhanenin kapısını içeriden açmaya çalıştım; oldukça çaba harcadıktan sonra bunu başardım, çünkü heyecan beni hantal ve beceriksiz yapmıştı. Düzlüğe çıkıp yatakhaneye doğru koştum; sonra rahipleri teker teker uyandıramayacağımı anladım. Birden esinlendim: Kiliseye gittim; çan kulesinin girişini aradım. Oraya varınca tüm ipleri yakalayarak alarm çanı çaldım. Öyle hızlı çektim ki, büyük çanın ipi yükselirken beni de havaya kaldırdı. Kitaplıkta ellerimin üstü kavrulmuştu; avuçlarıma bir şey olmamıştı, ama şimdi onları da yaktım; ip boyunca kayarken kanadılar; ipleri bırakmak zorunda kaldım.

Ama bu arada yeterince gürültü yapmıştım. Çabucak dışarı çıktım; tam o sırada ilk rahiplerin yatakhaneden çıktıklarını gördüm; uzaktan lojmanların kapılarında beliren hizmetçilerin seslerini işitiyordum. Söylemek istediğimi açık seçik anlatamıyordum, çünkü sözcükleri biçimlendiremiyordum; dilimin ucuna gelen ilk sözcükler ise ana dilimdeydi. Kanayan elimle *Aedificium*'un güney kanadının, kaymaktaşından pervazlarının arasından olağandışı bir parıltının görüldüğü pencerelerini gösteriyordum. Aydınlığın yoğunluğundan, yangının ben aşağı inip çanları çalıncaya dek öteki odalara da sıçradığını anladım. Afrika'nın bütün pencereleri ve Afrika'yla doğu kulesinin arasındaki yapının tüm önyüzü şimdi düzensiz parıltılarla bir parlayıp bir sönüyordu.

"Su! Su getirin!" diye bağırıyordum.

Önce kimse anlamadı. Rahipler kitaplığı kutsal ve girilmez bir yer olarak düşünmeye öylesine alışmışlardı ki, onun bir köylü kulübesinin başına gelebilecek beylik bir kazanın tehdidi altında bulunduğunu anlayamıyor-

lardı. Başlarını kaldırıp pencerelere bakan ilk rahipler korku sözcükleri mırıldanarak haç çıkardılar; yeni görüntüler gördüklerini sandıklarını anladım. Giysilerine yapışıp ne olduğunu anlasınlar diye yalvardım; sonunda biri hıçkırıklarımı insanca sözcüklere çevirdi.

Morimondo'lu Nicola'ydı bu. "Kitaplık yanıyor!" dedi.

"Evet, yanıyor," diye mırıldandım, bitkin yere yığılarak.

Nicola büyük bir çaba gösterdi; hizmetçilere yüksek sesle buyruklar verdi; çevresini saran rahiplere öğütlerde bulundu; birini *Aedificium*'un öteki kapılarını açmaya, bazılarını kova, kap, ellerine ne geçerse getirmeye gönderdi. Oradakileri manastırın kuyularına ve su depolarına yolladı. Sığır çobanlarına, katır ve eşeklerle su küplerini taşımalarını buyurdu... Bu buyrukları veren yetkili biri olsaydı, onlara hemen boyun eğilirdi. Ama hizmetçiler Remigio'dan, yazmanlar Malachi'den, tümü de Başrahip'ten buyruk almaya alışmışlardı. Ne yazık ki, üçü de yoktu. Rahipler kendilerine buyruk ve avuntu vermesi için gözleriyle Başrahip'i arıyorlar, bulamıyorlardı; onun o anda bir fırına, bir Phalaris boğasına dönüşmekte olan havasız bir geçitte öldüğünü ya da ölmekte olduğunu bir ben biliyordum.

Nicola sığır çobanlarını bir yöne kovalıyor, ama birkaç başka rahip iyi niyetle onları başka bir yöne itiyordu. Bazı rahiplerin akıllarının başlarından gittiği açıkça görülüyordu; kimileri hâlâ uyku sersemiydiler; konuşma yeteneğimi yeniden kazanmış, açıklamaya çalışıyordum, ama tuniğimi alevlerin üstüne attığım için, neredeyse çıplak olduğum unutulmasın; kanayan, yüzü isten kararmış, gövdesi saygın olmayan bir biçimde tüysüz, soğuktan uyuşmuş bir oğlan çocuğunun görünüşü kuşkusuz güven uyandırmıyordu.

Sonunda Nicola, birkaç rahiple bazı adamları, bu arada birinin açtığı mutfağa göndermeyi başardı. Bir başka rahip birkaç meşale getirmeyi akıl etti. Mutfağı büyük bir karışıklık içinde bulduk. William'ın, su ve su taşıyacak kap bulmak için orayı altüst ettiğini anladım.

Tam o sırada William'ın, yüzü alazlanmış, giysisinden dumanlar tüterek yemekhanenin kapısından çıktığını gördüm. Elinde büyük bir tencere vardı; ona acıdım; içe dokunan bir umarsızlık simgesi gibiydi. İkinci kata bir tencere suyu hiç dökmeden taşımayı başarsa hatta bunu birkaç kez yapsa bile, çok az şey yapmış olacağını anladım. Aziz Augustinus'un öyküsünü anımsadım, denizin suyunu bir kaşıkla boşaltmaya çalışan bir çocuk görmüş; çocuk bir melekmiş; tanrısal doğanın gizemlerini anlamak isteyen bir azizi alaya almak için böyle davranıyormuş. William da tıpkı o melek gibi, bitkin, kapının aynasına dayanmış, konuştu benimle: "Olanaksız, manastırın tüm rahipleri bir araya gelse başaramayacağız. Kitaplık yok oldu." Meleğin tersine, William ağlıyordu.

Bir masanın üstünden bir bez alıp beni örtmeye çalışırken ona sarıldım. Durduk; artık yenik düşmüş, çevremizde olup bitenleri gözlemlemeye koyulduk.

İnsanlar düzensiz bir koşuşturma içindeydiler; kimileri sarmal merdivenden eli boş yukarı çıkıyorlar, üst kata aptalca bir merak dürtüsüyle çıkmış, şimdi su taşımak için kap aramaya inen başka eli boş insanlarla karşılaşıyorlardı. Daha zeki olan başkaları hemen tencere, tava aramaya koyuluyorlar, ama mutfakta yeterince su olmadığını görüyorlardı. Birden büyük oda, küpler taşıyan katırların istilasına uğradı; hayvanları güden sığır çobanları onların yüklerini indirdiler ve suyu yukarı taşımayı denediler. Ama yazı salonuna nasıl çıkacaklarını bilmiyorlardı; bazı yazmanların onlara bunu anlatmaları zaman alıyordu; yukarı çıkarken de, yılgınlık içinde aşağıya inen ürk-

müş insanlarla çarpışıyorlardı. Küplerin bazıları kırıldı, sular yerlere saçıldı; bazıları gönüllülerce elden ele geçirilerek sarmal merdivenden yukarı çıkarıldı. Onların ardına takıldım; kendimi yazı salonunda buldum. Kitaplığın girişinden yoğun bir duman geliyordu; doğu kulesine çıkmayı denemiş olan son insanlar da, gözleri kıpkırmızı, öksürerek aşağı iniyorlar, o cehenneme girmenin artık olanaksız olduğunu açıklıyorlardı.

O zaman Benno'yu gördüm. Yüzü kasılmış, elinde kocaman bir kapla alt kattan yukarı çıkıyordu. Aşağı inenlerin söylediklerini işitti ve onlara saldırdı: "Cehennem hepinizi yutacak, korkaklar!" Yardım ararcasına döndü; beni gördü. "Adso," diye bağırdı, "kitaplık... kitaplık..." Karşılık vermemi beklemeden merdivenin dibine koştu ve korkusuzca dumanın içine daldı. Bu onu son görüşüm oldu.

Yukarıdan gelen bir gıcırtı duydum. Yazı salonunun tonozlarından, harçla karışık taş parçaları dökülüyordu. Bir tonozun çiçek biçiminde oyulmuş bir kilit taşı koptu; neredeyse başıma düşüyordu. Labirentin tabanı çöküyordu.

Koşarak aşağıya indim; açık havaya çıktım. Bazı gönüllü hizmetçiler merdivenler getirmişler, üst katların pencerelerine ulaşarak suyu yukarıya bu yoldan çıkarmaya çalışıyorlardı. Ama en uzun merdivenler bile ancak yazı salonunun pencerelerine ulaşabiliyordu; oraya çıkanlar da, pencereleri dışarıdan açamıyorlardı. Onları içeriden açtırmak için aşağıya haber saldılar, ama artık hiç kimse yukarı çıkmayı göze alamıyordu.

Bu arada, üçüncü katın pencerelerine bakıyordum. Artık tüm kitaplık dumanı tüten tek bir maltıza dönmüş olmalıydı. Şimdi yangın binlerce kuru sayfaya hızla sıçrayarak odadan odaya yayılıyordu. Tüm pencereler aydınlıktı şimdi; damdan kara bir duman yükseliyordu;

yangın saçaklara sıçramıştı bile. Eskiden öylesine sağlam ve güçlü görünen *Aedificium*, bu zorlu koşullarda dayanıksızlığını, çatlaklarını, içeriden yenmiş duvarlarını, alevlerin nerede olursa olsun ahşap çerçevelere ulaşmasına olanak veren ufalanmış taşlarını açığa vuruyordu.

Birden pencerelerin bazıları bir iç gücün basıncı altındaymış gibi paramparça oldu; kıvılcımlar, gecenin karanlığını uçuşan parıltılarla benekleyerek açık havaya yayıldı. Rüzgâr hafiflemişti; bu bir şanssızlıktı, çünkü güçlü olsaydı kıvılcımları söndürebilirdi; oysa hafif olduğundan onları taşıyor, harekete geçiriyordu; kıvılcımlarla birlikte, bir iç ışığın saydamlaştırdığı parşömen parçalarını havada döndürüyordu. Tam o sırada bir patlama işitildi; labirentin tabanı bir yerinden göçmüş, alevli kirişleri alt katta düşmüş olmalıydı, çünkü şimdi kitaplar ve dolaplarla, masanın üstüne yayılmış, her an kıvılcımlar oluşturmaya hazır dağınık kâğıtlarla dolu olan yazı salonundan alevden dillerin yükseldiğini görüyordum. Bir araya toplanmış yazmanların umutsuz çığlıklarını işitiyordum; saçlarını yoluyorlar, sevgili parşömenlerini kurtarmak için hâlâ yiğitçe yukarı tırmanmayı düşünüyorlardı. Boşuna: Mutfak ve hastane, şimdi dört bir yana koşuşan, birbirlerini engelleyen bir yitik ruhlar kavşağına dönüşmüştü. İnsanlar birbirine tosluyor, yere düşüyorlardı; kimin elinde ne varsa, kurtarıcı içeriğini boşaltıyordu; mutfağa sokulan katırlar yangını sezinlemiş, tepinerek çıkış yerlerine doğru koşuyor, insanları, hatta şaşkın seyislerini bile tepiyorlardı. Ne olursa olsun, bu köylüler ve dini bütün, akıllı ama beceriksiz adamların oluşturdukları kalabalığın bile, biri onları yönetmediği için, hâlâ ulaşabilecek yardımı bile engellediği görülüyordu.

Tüm manastır karmaşa içindeydi. Ama bu daha trajedinin başlangıcıydı. Çünkü pencerelerden ve çatıdan çıkan yengi kazanmış kıvılcım bulutu, rüzgârın desteğiyle şimdi dört bir yana iniyor, kilisenin çatısına değiyordu. En görkemli katedrallerin, en küçük bir kıvılcımdan bile etkilendiğini bilmeyen yoktur: Çünkü Tanrı'nın evi, göksel Yeruşalem gibi böbürlendiği taşlar sayesinde güzel ve iyi korunmuş görünür; duvarlar ve tavanlar, güzel ama dayanıksız ahşap bir yapı üstünde durur; taştan yapılmış kilise çınarlar gibi korkusuzca tonozların içinde yükselen sütunlarıyla saygıdeğer ormanları anımsatırsa da bu sütunların gövdeleri çoğu kez, tıpkı çınarlarınki gibidir – üstelik süslerinin çoğu da ahşaptır: sunaklar, koro yerleri, boyalı levhalar, sıralar, bölmeler, avizeler.

Olağanüstü güzellikteki kapısı ilk gün beni öylesine büyülemiş olan manastır kilisesi de öyleydi. Kilise kısa zamanda ateş aldı. Rahipler ve tüm halk manastırın ayakta kalmasının tehlikeye düştüğünü o zaman anladılar ve bu tehlikeyi göğüslemek için daha büyük bir çabayla düzensiz bir biçimde koşturmaya başladılar.

Kuşkusuz, kiliseye daha kolay girilebiliyor, bu yüzden de kitaplıktan daha kolay savunulabiliyordu. Kitaplık, kendi içine girilmezliğinin, onu koruyan gizemin, yalnızca birkaç girişi olmasının kurbanı olmuştu. Oysa dua saatinde herkese ana gibi kucak açan kilise, yardım saatinde de herkese açıktı. Ama artık su kalmamıştı ya da en azından depolanmış çok az su bulunabiliyordu; kuyulardan da gereksinimin ivediliğiyle orantılı olmayan bir yavaşlıkla su sağlanabiliyordu. Herkes kilisedeki yangını söndürmek istiyordu, ama artık hiç kimse bunun nasıl yapılacağını bilmiyordu. Üstelik yangın yukarıdan yayılıyordu; bu nedenle de orada, alevleri söndürecek ya da üstlerine toprak ve paçavralar atarak ateşi boğacak adamları toplamak güçtü. Alevler aşağıdan geldiğinde

de, artık üstlerine toprak ya da kum atmak boşuna oluyordu, çünkü tavan yangın söndürücülerin üstüne çöküyor, birçoklarını yere yıkıyordu.

Böylece, yanıp kül olan birçok zenginlik için yükselen yerinme çığlıklarına, alazlanmış yüzler, ezilen kol ve bacaklar, ansızın çöken tonozların altında yiten gövdeler karşısında koparılan acı çığlıklar da ekleniyordu şimdi. Kilisenin hemen ardından ağıllar ve ahırlar tutuştu. Ürkmüş hayvanlar iplerini koparıyorlar, kapıları tekmeliyorlar, korkunç bir biçimde kişneyerek, böğürerek, meleyerek, homurdanarak alana yayılıyorlardı. Kıvılcımlar birçok atın yelesini tutuşturdu; düzlükte delice koşan cehennemî yaratıkların, savaş atlarının, hiçbir amaç gütmeksizin, dur durak bilmeden alevler içinde, önlerine ne çıkarsa çiğneyip geçtikleri görülüyordu. Yaşlı Alinardo'nun olup bitenleri anlamaksızın ortalıkta dolaştığını, o görkemli Brunellus tarafından çiftelenip yere düşürüldüğünü, çevresini ateşten bir aylanın kuşattığını gördüm; yaşlı adam toprakta sürüklendi; sonra zavallı, biçimi belirsiz bir nesne gibi yerde kalakaldı. Ama yardımına koşmaya ya da ölümünün yasını tutmaya ne olanağım ne de vaktim vardı, çünkü her yerde buna benzer sahneler oluyordu.

Alevler içindeki atlar ateşi, rüzgârın henüz taşımadığı yerlere taşımışlardı; şimdi demir ocakları ve çömezler evi de yanıyordu. Yığın yığın insanlar alanın bir başından bir başına koşuyorlardı. Nicola'yı gördüm: Başından yaralanmış, tuniği paramparça, artık yenilgiyi kabullenmiş, ana kapıdan başlayan yolda diz çökmüş, tanrısal lanetler yağdırıyordu. Tivoli'li Pacifico'yu gördüm: Her türlü yardım kavramını yitirmiş, yanından geçen çıldırmış bir katırı yakalamaya çalışıyordu; bunu başarınca, benim de aynı şeyi yapıp oradan, o uğursuz Armageddon benzeri yerden kaçmam için bağırdı bana.

O zaman William'ın nerede olduğunu sordum kendi kendime; çöken bir duvarın altında kalmasından korkuyordum. Uzun bir arayıştan sonra, dehlize yakın bir yerde buldum onu. Elinde yol torbası vardı: Yangın hacıların konukevine sıçrayınca, hiç olmazsa en değerli eşyalarını kurtarmak için hücresine çıkmıştı. Benim torbamı da almıştı; içinde üstüme giyecek bir şey buldum. Çevremizde olup bitenleri seyretmek için soluğumuz tutulmuş, durduk.

Manastırın artık sonu gelmişti. Yangın hemen hemen tüm yapılara, kimine daha az, kimine daha çok ulaşmıştı. Henüz ateş almamış olanlar da uzun süre böyle kalamayacaktı, çünkü başta yardıma koşanların şaşkın çalışmalarının doğal öğeleri olmak üzere her şey yangını körüklüyordu. Yalnız yapıların bulunmadığı yerler güvenliydi; sebze bahçesi, dehlizin önündeki bahçe... Yapıları kurtarmak için artık hiçbir şey yapılamazdı, ama açık bir alanda durup her şeyi tehlikesizce gözlemleyebilmek için, onları kurtarma düşüncesini bir yana bırakmak yetiyordu.

Kiliseye baktık; şimdi usul usul yanıyordu, çünkü ahşap kısımları çabucak tutuşup yandıktan sonra saatlerce, bazen günlerce acı içinde kıvranmak bu büyük yapıların özelliğidir. *Aedificium* daha değişik bir biçimde hâlâ yanıyordu. Orada tutuşabilir malzeme çok daha bol olduğundan, yangın yazı salonuna baştan başa yayıldıktan sonra mutfak katını kaplamıştı. Bir zamanlar yüzyıllarca ayakta kalmış bir labirentin bulunduğu üçüncü kata gelince, artık tümüyle yıkılmıştı.

"Hıristiyanlık dünyasının en büyük kitaplığıydı," dedi William. "Şimdi," diye ekledi, "Deccal'in gelmesi gerçekten yakındır, çünkü onu engelleyecek hiçbir bilgi kalmadı. Zaten bu gece onun yüzünü gördük bile."

"Kimin yüzünü?" diye sordum, şaşkın.

"Jorge'nin demek istiyorum. Felsefeye duyduğu nef-

retin çarpıttığı o yüzde, ilk kez Deccal'in portresini gördüm; habercilerinin öne sürdükleri gibi Yahudiyye kabilesinden gelmiyor o; uzak bir ülkeden geliyor. Deccal dindarlığın kendisinden, aşırı Tanrı ya da gerçek sevgisinden doğabilir; tıpkı bir sapkının bir azizden, bir cinçarpmışın bir yalvaçtan doğması gibi. Peygamberlerden kork Adso; gerçek uğruna ölmeye hazır olanlardan da; çünkü onlar genellikle birçok başka insanı da kendileriyle birlikte ölmeye sürüklerler, bazen kendilerinden önce, bazen de kendilerinin yerine. Jorge iblisçe bir şey yaptı, çünkü gerçeğini öylesine kösnül bir biçimde seviyordu ki, yalanı ortadan kaldırmak için her şeyi göze aldı. Jorge, Aristoteles'in ikinci kitabından korkuyordu, çünkü o kitap, belki de gerçekten, kölesi olmayalım diye tüm gerçeklerin yüzünü nasıl değiştirebileceğimizi öğretiyordu. Belki de insanları sevenlerin görevi, onları gerçeklere güldürmektir; *gerçeği güldürmektir*; çünkü biricik gerçek, gerçeğe duyulan çılgınca tutkudan kendimizi kurtarmayı öğrenmektir."

"Ama, üstadım," demek yürekliliğini gösterdim, üzüntüyle, "şimdi böyle konuşuyorsunuz; çünkü yüreğiniz derinden yaralandı. Tek bir gerçek var: bu gece ortaya çıkardığınız, son birkaç gündür yakaladığınız ipuçlarını yorumlayarak vardığınız gerçek. Jorge kazandı; ama siz onun tasarısını ortaya çıkardığınız için Jorge'yi yenik düşürdünüz..."

"Tasarı diye bir şey yoktu," dedi William, "hem ben onu yanlışlıkla ortaya çıkardım."

Kendi kendisiyle çelişen bir savdı bu; böyle olmasını William gerçekten mi istiyordu, karar veremedim. "Ama kardaki izlerin gerçekten Brunellus'a götürdüğü doğruydu," dedim, "Adelmo'nun kendini öldürdüğü doğruydu; Venantius'un küpe düşüp boğulmadığı doğruydu; labirentin sizin tasarladığınız gibi düzenlendiği doğruydu;

finis Africae'ye, *quatuor* sözcüğüne dokunularak girildiği doğruydu; gizemli kitabın Aristoteles'in kitabı olduğu doğruydu... Bilgimizden yararlanarak ortaya çıkardığınız bütün doğruları sıralayabilirim..."

"Belirtilerin doğruluğundan hiçbir zaman kuşku duymadım Adso; dünyada yönünü saptayabilmek için insanın elindeki tek şey onlar. Benim anlamadığım, belirtiler arasındaki ilişkiydi. Jorge'ye tüm cinayetlere uyuyormuş gibi görünen İncil'deki bir örüntü aracılığıyla ulaştım, ama gene de bir rastlantıydı bu. Bütün cinayetleri işleyen bir suçlu ararken Jorge'yi bulduk; ama her cinayetin başka bir kişi tarafından işlendiğini ya da hiç kimse tarafından işlenmediğini ortaya çıkardık; Jorge'ye sapık ve ussal bir zihnin tasarısını izleyerek vardım, ama ortada tasarı yoktu ya da daha doğrusu, Jorge'nin kendisi, kendisinin ilk tasarısına yenik düştü; sonra da bir dizi nedenler, neden olmayanlar, birbiriyle çelişen nedenler art arda sıralandı; bunlar kendiliklerinden gelişerek, belli bir tasarıya bağlı olmayan ilişkiler yarattılar. Benim aklım nerede kaldı peki? Bir düzen benzerini izleyerek inatçı davrandım; oysa evrende hiçbir düzen olmadığını iyi bilmem gerekiyordu..."

"Ama yanlış bir düzen tasarlarken gene de bir şey buldunuz..."

"Çok güzel bir şey söyledin Adso, teşekkür ederim. Zihnimizin tasarladığı düzen tıpkı bir ağ ya da bir merdiven gibidir; bir şey elde etmek için yapılır. Ama sonra merdiveni bir yana atmak gerekir, çünkü onun yararlı olsa bile anlamsız olduğunu anlarsın. *Er muoz gelichesame die Leiter abewerfen, so Er an ir ufgestigen ist...*[1] Böyle mi denir?"

1. (Ortaçağ Almancası) İnsan bir kez üstüne çıktıktan sonra merdiveni hemen atmalı. (Ç.N.)

"Benim dilimde böyle denir. Bunu size kim söyledi?"

"Senin ülkenden bir gizemci. Bir yerde yazmış; nerede olduğunu anımsamıyorum. Hem o elyazmasını günün birinde birinin bulması gerekmiyor. Yararlı olan biricik gerçekler, kaldırılıp atılması gereken araçlardır."

"Kendinizi suçlamanız için neden yok; siz elinizden geleni yaptınız."

"İnsanların elinden geleni yaptım; bu da çok az. Evrende bir düzen olamayacağı, çünkü bunun, Tanrı'nın istemini ve O'nun ve her şeye yeten gücünü inciteceği düşüncesini kabul etmek güç. Bu nedenle, Tanrı'nın özgürlüğü, bizim hüküm giymemiz ya da en azından gururumuzun hüküm giymesidir."

Ömrümde ilk ve son kez, tanrıbilimsel bir sonuç çıkarma gözüpekliğini gösterdim: "Ama gerekli olan bir varlık, tümüyle olası olana karışmış olarak nasıl var olabilir? Öyleyse, Tanrı'yla evrendeki ilk kargaşa arasında ne fark var? Tanrı'nın kendi seçimlerinde mutlak bir her şeye-gücü-yeterliği ve mutlak bir özgürlüğü olduğunu doğrulamak, Tanrı'nın var olmadığını kanıtlamak anlamına gelmez mi?"

William, yüz çizgileri hiçbir duyguyu açığa vurmaksızın bana baktı; "Bilgili bir adam, sorduğun soruyu evet diye yanıtlamışsa, bilgisini başkalarına iletmeyi nasıl sürdürebilir?" dedi. Sözlerinin anlamını anlamadım. "Gerçeğin ölçütü olmadan, olası ve başkalarına iletilebilir bir bilginin olamayacağını mı söylemek istiyorsunuz, yoksa başkaları buna izin vermeyeceği için artık bildiklerinizi iletemeyeceğinizi mi söylemek istiyorsunuz?" diye sordum.

Tam o sırada yatakhanenin damının bir bölümü gökyüzüne bir kıvılcım bulutu saçarak büyük bir gümbürtüyle çöktü. Avluda dolaşan koyun ve keçilerin bir

bölümü korkunç bir biçimde meleşerek bizden uzaklara savruldu. Hizmetçiler bağrışarak yanımızdan geçip gittiler; az kalsın bizi yere deviriyorlardı.

"Burası çok karıştı," dedi William. "*Non in commotione, non in commotione Dominus.*"[1]

1. (Lat.) Kargaşalıkta olmaz, Tanrı kargaşalıkta olmaz. (Ç.N.)

SON YAPRAK

Manastır tam üç gün üç gece yandı; son çabalar hiçbir işe yaramadı. Orada kalışımızın yedinci günü sabaha karşı, sağ kalanlar artık hiçbir yapının kurtarılamayacağını anlayınca, en güzel yapıların dış duvarları yıkılıp kilise kendi üstüne katlanıyormuş gibi kulesini yutunca, o anda kimsenin tanrısal cezaya karşı savaşma isteği kalmadı.

Kalan son birkaç kova için koşuşmalar giderek ağırlaştı; o sırada toplantı binası Başrahip'in görkemli eviyle birlikte hâlâ yavaşça yanıyordu.

Yangın çeşitli işliklerin en uç duvarlarına ulaştığında hizmetçiler ellerinden geldiğince çok araç gereci kurtarmışlar, gecenin karışıklığında dış duvarların ötesine kaçmış olan hayvanların hiç olmazsa birazını yakalamak için tepeye ulaşmayı yeğ tutmuşlardı.

Bazı hizmetçilerin kiliseden artakalan yıkıntıların içine girme tehlikesini göze aldıklarını gördüm: Sanırım kaçmadan önce değerli bir şey kapmak için mahzene girmeye çalışıyorlardı. Bunu başarıp başaramadıklarını, mahzenin çoktan çöküp çökmediğini, bu ciğeri beş para etmez adamların mahzene ulaşmaya çalışırken toprağın derinliklerine gömülüp gömülmediklerini bilmiyorum.

Bu arada, yardım etmek ya da yangından mal kaçırmak için köyden insanlar tepeye çıkıyorlardı. Ölülerin

çoğu hâlâ akkor halindeki yıkıntılar arasında kaldı. Üçüncü gün yaralıların yaraları sarılıp açıkta kalan ölüler gömüldükten sonra, rahipler ve ötekiler eşyalarını topladılar ve lanetlenmiş bir yerden ayrılır gibi, hâlâ dumanların tüttüğü manastırdan ayrıldılar. Nerelere dağıldıklarını bilmiyorum.

William'la korulukta başıboş dolaşırken bulduğumuz iki binek atına binip oradan ayrıldık; artık onları *res nullius*[1] sayıyorduk. Doğuya doğru sürdük atlarımızı. Yeniden Bobbio'ya vardığımızda, İmparator'un kötü haberini aldık. Roma'ya varınca ona halk tarafından taç giydirilmiş, Johannes'le anlaşmanın olanaksız olduğunu görünce, bir karşı-papa seçmiş; Nicola V. Marsilius Roma'da İmparator'un manevi vekilliğine atanmıştı, ama hatası ya da güçsüzlüğü yüzünden bu kentte anlatması üzüntü veren olaylar oluyordu. *Aşai Rabbani* söylemeyi kabul etmeyen Papa'ya bağlı papazlara işkence yapılıyordu; Agustinusçu bir başrahip Campidoglio'daki aslanlı kuyuya atılmıştı. Marsilius ve Jandun'lu Jean, Johannes'in sapkın olduğunu ilan etmişler, Ludwig onu ölüm cezasına çarptırmıştı. Ama İmparator kötü yönetimiyle senyörleri kendine düşman ediyor, kamu fonlarından para çekiyordu. Bu haberleri işittikçe Roma'ya inişimizi geciktiriyorduk; William'ın umutlarını kıran olaylara tanık olmak istemediğini anladım.

Pomposa'ya varınca, Roma'nın Ludwig'e karşı ayaklandığını, Ludwig'in Pisa'ya geri çekildiğini, Johannes'in elçilerinin yengi kazanmış olarak papalık kentine girdiklerini öğrendik.

Bu arada, Cesenà'lı Michele, Avignon'da bulunuşunun hiçbir sonuç vermediğini anlamıştı; gerçekte canın-

1. (Lat.) Hiç kimsenin malı, sahipsiz. (Ç.N.)

dan korkuyordu; bunun üzerine kaçıp Pisa'da Ludwig'e katılmıştı. Bu arada İmparator, Lucca ve Pistoia Beyi Castruccio ölünce onun desteğinden de yoksun kalmıştı.

Çok geçmeden, olayları önceden kestirip Bavyeralı'nın Münih üzerine yürüyeceğini öğrenince yolumuzu değiştirip ona karşı gitmeye karar verdik; bunun bir nedeni de, William'ın, İtalya'nın kendisi için güvenilir olmaktan çıktığını sezinlemesiydi. Sonraki aylar ve yıllarda Ludwig, kendisini destekleyen Gibellin[1] beylerinin kurdukları bağlaşıklığın dağıldığını gördü; ertesi yıl Karşı-Papa Nicola, Johannes'e boyun eğecek, boynuna bir ip dolayarak onun huzuruna çıkacaktı.

Münih'e varınca, gözyaşları arasında üstadımdan ayrılmak zorunda kaldım. Yazgısı belli değildi; ailem de Melk'e dönmemi uygun bulmuştu. William'ın, manastırın yıkıntıları karşısında bana üzüntüsünü açıkladığı o acılı geceden sonra, aramızda sessiz bir anlaşma yapmış gibi o olaydan bir daha söz etmemiştik. Üzücü ayrılışımız sırasında da değinmedik o konuya.

Üstadım gelecekteki çalışmalarım için birçok iyi öğüt verdi bana; kendi merceklerine yeniden kavuşmuş olduğu için, Nicola'nın onun için yaptığı mercekleri de armağan etti. Bana, daha genç olduğumu, ama bir gün işime yarayacaklarını söyledi (gerçekten de, şu anda, bu satırları yazarken o mercekler burnumun üstünde duruyor). Sonra bir baba sevecenliğiyle beni kucaklayıp uğurladı.

Bir daha onu hiç görmedim. O yüzyılın ortalarında Avrupa'yı kasıp kavuran büyük veba salgınında öldüğünü çok sonra öğrendim. Ruhunu kabul etmesi ve keskin zekâsının yol açtığı birçok kibirli davranışını bağışlaması için her zaman Tanrı'ya dua ederim.

1. İtalya'da Papa'ya karşı, İmparatorluk politikasının destekleyicileri. (Ç.N.)

Yıllar sonra, yetişkin bir adam olarak, Başrahip tarafından İtalya'ya gönderildim. Beni kışkırtan isteğe dayanamayıp dönüşte yolumu epeyce saptırarak manastırdan geriye ne kaldığını görmeye gittim.

Dağın yamaçlarındaki iki köy bırakılmış, çevresindeki topraklar işlenmemişti. Tepeye tırmanınca, yaşlarla nemlenen gözlerimin önünde bir bırakılmışlık ve ölüm görünümü belirdi.

Bir zamanlar yöreyi süsleyen o büyük ve görkemli yapılardan geriye yalnızca dağınık yıkıntılar kalmıştı; Roma kentinde, eski putatapanların anıtları gibi. Duvar parçalarını, sütunları, yangının dokunmadığı birkaç baştabanı sarmaşıklar bürümüştü. Dört bir yanı yabanıl otlar sarmıştı; sebze ve çiçek bahçelerinin yeri bile belli değildi. Hâlâ toprağın üstünde yükselen bazı mezarlardan ötürü mezarlığın yeri belliydi yalnızca. Tek yaşam belirtisi olarak, yükseklerde uçan bazı alıcı kuşlar, *basilikos*'lar gibi taşların arasına akan ya da duvarların üstünde sürünen kertenkele ve yılanları avlıyorlardı. Kilise kapısından yalnızca küflenmiş bir-iki iz kalmıştı; kötü likenler yüzünden canlılığını yitirmiş, tahtta oturan hava koşullarından ötürü genleşmiş, üstünü bürüyen İsa'nın sol gözüyle bir aslanın yüzünün bir parçasını seçebildim.

Aedificium, yıkık güney duvarı dışında hâlâ ayakta ve zamanın akışına meydan okur görünüyordu. Uçuruma bakan iki dış kule hemen hemen hiç bozulmamış gibiydi, ama tüm pencereler boş göz çukurlarını andırıyordu; çürüyen asmalar yapışkan gözyaşları gibiydi. İçeride, yıkık sanat eseri, doğanın eserine karışıyordu; mutfaktan göz alabildiğine uzakta, Cennet'ten kovulan melekler gibi aşağıya düşmüş olan üst katların tabanıyla çatının arasından açık gökyüzü görülüyordu. Yosunla yeşillenmemiş her şey hâlâ onlarca yıl öncesinin isiyle karaydı.

Döküntüleri karıştırırken, ara ara yazı salonuyla ki-

taplıktan uçuşmuş ve toprağa gömülü hazineler gibi ayakta kalmış parşömen parçaları buluyordum; bir kitabın yırtılmış parçalarını birleştirecekmişim gibi onları toplamaya başladım. Sonra, kulelerden birinin içinde, düşecekmiş gibi, ama hâlâ bozulmamış, yazı salonuna çıkan bir sarmal merdiven gördüm; oradan döküntülerin oluşturduğu bir eğime tırmanınca, kitaplığın düzeyine ulaşılabiliyordu, ama kitaplık, dış duvarların bitişiğinde her noktada, aşağıya, boşluğa bakan bir tür dehlizden başka bir şey değildi.

Bir duvar boyunca, bir mucizeyle hâlâ dimdik ayakta kalmış bir kitap dolabı buldum; ateşe, suyun çürütmesine ve böceklerin kemirmesine nasıl dayanmış bilmiyorum; içinde hâlâ birkaç sayfa vardı. Aşağıdaki yıkıntılar arasında dolaşırken başka kalıntılar da buldum. Bereketsiz bir hasattı benimki, ama bütün günü ürünü toplamakla geçirdim; kitaplığın *disiecta membra*'sı[1] bana bir mesaj ulaştırabilirmiş gibi. Bazı parşömen parçaları solmuştu; bazılarının üstünde, bir imgenin gölgesi, ara ara da birkaç sözcüğün hayaleti belli belirsiz görülebiliyordu. Bazen bütün bir tümcenin okunabildiği sayfalar buluyordum; çoğu kez de, bir zamanlar madenden kabaralar olan şeylerin koruduğu bozulmamış ciltlere rastlıyordum... Dışarıdan bakınca bozulmamış, ama içeriden tüketilmiş kitap hortlakları; gene de bazen bir yarım sayfa kurtulmuş oluyor, bir *incipit*[2] seçilebiliyordu...

Bulabildiğim tüm andaçları topladım; iki yol torbasını onlarla doldurdum; bu zavallı hazineyi kurtarabilmek için bana gerekli olan şeyleri bırakarak.

Dönüş yolculuğum sırasında ve daha sonra Melk'te,

1. (Lat.) (Birbirinden) kopmuş (dağılmış) organlar. (Ç.N.)
2. (Lat.) Bölüm başı. (Ç.N.)

bu kalıntıları çözebilmek için saatler harcadım. Çoğu kez, bir sözcükten ya da bir resimden, yapıtın ne olduğunu çıkarabiliyordum. Zamanla o kitapların başka nüshalarını bulunca, onları sevgiyle okuyordum; sanki yazgı bu kalıtı bana bırakmış, sanki onun tahrip edilmiş nüshasını tanımış olmak gökten gelen açık bir işaretmiş ve bana *tolle et lege*[1] diyormuş gibi. Parçaları sabırla bir araya getirdikten sonra, bir tür küçük kitaplık, o daha büyük, yitik kitaplığın bir simgesi oluştu karşımda: parçalardan, alıntılardan, bitmemiş tümcelerden, budanmış kitaplardan oluşmuş bir kitaplık.

Bu kataloğu okudukça, onun bir rastlantı sonucu olduğuna, hiçbir mesaj iletmediğine gittikçe daha çok inandım. Ama bu eksik sayfalar, o zamandan beri önümde kalan yaşamın tümü boyunca eşlik etti bana; sık sık bir fal kitabı gibi danıştım onlara; bu sayfalara yazdığım, çeşitli yazarların yapıtlarından alınmış parçalardan oluşmuş bir derlemeden, bir resimli ilahiden, yalnızca o parşömen parçalarının bana esinlediği şeyleri yineleyen kocaman bir akrostişten başka bir şey olmadığı izlenimine kapılır gibi oluyorum; şu ana kadar benim mi onlardan söz ettiğimi, yoksa onların benim ağzımdan mı konuştuklarını da bilmiyorum. Ama bu iki olasılığın hangisi doğru olursa olsun, bunlardan doğan öyküyü kendi kendime ne denli çok yinelersem, bu öyküde olayların doğal akışını ve onları birbirine bağlayan zamanları aşan bir taslak olup olmadığını o denli az anlayabiliyorum.

Ölümün eşiğindeki bu yaşlı rahip için, yazdığı mektubun gizli bir anlamı ya da birçok anlamı olup olmadığını

1. (Lat.) Al ve oku. (Ç.N.)

ya da hiçbir anlamı olmadığını bilmemek çok zor bir şey.

Ama benim bu görme yetersizliğim, belki de yaklaşan büyük karanlığın, yaşlanmakta olan dünya üstündeki gölgesinin sonucudur.

Est ubi gloria nunc Babylonia?[1] Bir zamanların karları nerede? Yeryüzü ölüm dansı yapıyor şimdi; bazen Tuna, karanlık bir yere doğru giden insanlarla yüklü gemilerle dolup taşıyormuş gibi geliyor bana.

Şimdi bana kalan tek şey susmak. O *quam salubre, quam iucundum et suave est sedere in solitudine et tacere et loqui cum Deo!*[2] Çok geçmeden başlangıcıma kavuşacağım; Tanrı'nın, bağlı bulunduğum tarikatın rahiplerinin bana sözünü ettikleri yücelik tanrısı ya da o günlerde Minoritlerin inandıkları gibi sevinç tanrısı, belki de hatta acıma tanrısı olduğuna inanmıyorum artık. *Gott ist ein lautes Nichts, ihn rührt kein Nun noch Hier...*[3] Çok geçmeden, gerçekten dindar yüreklerin mutluluk içinde yüzecekleri bu dümdüz ve uçsuz bucaksız çöle gireceğim. Tanrısal karanlığın, dilsiz bir suskunluğun ve anlatılmaz bir birliğin içine dalacağım; bu dalışta tüm eşitlikler ve eşitsizlikler yitecek; bu uçurumda ruhum kendini yitirecek; ne eşit olanı bilecek ne de eşit olmayanı ne de başka bir şey: Tüm farklılıklar unutulacak; yalın temelin içinde olacağım, hiçbir değişkenliğin görülmediği suskun çölde; hiç kimsenin kendini tam yerinde hissetmeyeceği gizlilik içinde. Ne işin ne de düşün bulunduğu, suskun, içinde kimsenin oturmadığı suskun tanrısallığın içine dalacağım.

Yazı salonu soğuk, başparmağım sızlıyor. Bu elyaz-

1. (Lat.) Babil'in görkemi nerede şimdi? (Ç.N.)

2. (Lat.) Yalnızlık içinde oturup susmak ve Tanrı'yla konuşmak, ne sağlıklı, ne sevinç verici, ne hoş. (Ç.N.)

3. (Alm.) Tanrı kocaman bir hiçtir; ne şimdi ilgilendirir onu ne burası. (Ç.N.)

masını kime bıraktığımı bilmiyorum; artık neye ilişkin olduğunu da bilmiyorum: *Stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus.*[1]

1. (Lat.) Adıyla var bir zamanlar gül olan; salt adlar kalır elimizde. (Ç.N.)

SONRASI
Gülün Adı üstüne Umberto Eco'nun açıklaması[1]

1. Umberto Eco, *Alfabeta* dergisinin Haziran 1983 tarihli 49. sayısında, *Gülün Adı*'nın yazılış sürecini anlatan, romana çeşitli yönlerden açıklık getiren "Postille a *Il nome della rosa*" başlıklı bu metni yayımlamıştır. Aynı yıl genişletilerek Bompiani Yayınevi tarafından kitap olarak basılmıştır. Eco'nun bu ilginç yazısını sunuyoruz. (Y.N.)

Rosa que al prado, encarnada,
te ostentas presuntüosa
de grana y carmín bañada:
campa lozana y gustosa;
pero no, que siendo hermosa
también serás desdichada.[1]

JUANA INÉS DE LA CRUZ[2]

1. (İsp.) Sen ki ey gül, çayırda kızarıp / kurumlanıyorsun / kıpkırmızı, bürünmüş allara / kır şen ve hoş / ama mutsuz olacaksın / nice güzel olsan da. (Ç.N.)
2. XVI. yüzyılda yaşamış mistik İspanyol şairi. (Ç.N.)

Kitabın adı ve anlamı

Gülün Adı'nı yazdığımdan beri okuyuculardan, sondaki altılı dizenin ne anlama geldiğini ve kitabın adının niçin bu dizeden kaynaklandığını soran birçok mektup alıyorum. Bunun, XII. yüzyılda yaşamış bir Benedikten olan Bernardo Morliacense'nin (sonradan, Villon'un "Mais où sont les neiges d'antan?"[1] şiirinin kaynaklandığı) *ubi sunt*[2] teması üstüne çeşitleme olan "De contemptu mundi"sinden[3] bir dize olduğu yanıtını veriyorum, ancak Bernardo, ele alınan konuya (bir zamanlar büyük olan şeyler, ünlü kentler, güzel prensesler, her şey hiçe dönüşür), yitip giden bütün nesnelerden elimizde yalnızca adların kaldığı düşüncesini ekliyor. Abaelardus'un, *nulla rosa est*[4] örneğini, dilin gerek yitik nesnelerden, gerekse var olmayan nesnelerden nasıl söz edebileceğini göstermek için kullandığını anımsıyorum. Bundan sonra, sonuç çıkarmayı okuyucuya bırakıyorum.

1. (Fr.) Geçen yıl yağan karlar nerede şimdi? (Ç.N.)
2. (Lat.) Neredeler? (Ç.N.)
3. (Lat.) Dünyanın Küçümsenmesi Üstüne (Ç.N.)
4. (Lat.) Hiç gül yok. (Ç.N.)

Meraklı, titiz, kılı kırk yaran, bilgiç okurlar bana "*Stat Roma pristina nomine*" dizesini bildirdiler. İzlediği dizeler okunduğunda tutarlı denebilir:

Est ubi gloria nunc Babylonia, nunc ubi dirus
Nabuchodonosor et Darii vigor illeque Cyrus?...
Nunc ubi Regulus aut ubi Romulus aut ubi Remus?
Stat Roma pristina nomine, nomina nuda tenemus.

Ama Latin dili uzmanı bir arkadaşım Roma'nın "o"sunun uzun olduğunu, onun için de altılı dizenin başlangıcındaki bir açık iki kapalı heceden meydana gelen veznin doğru olmayacağını belirtti (oysa *rosa* sözcüğündeki "o" kısa olduğundan bu sorun ortadan kalkıyor.) Eğer Bernardo bunu bilemeseydi, ben onu düzeltecektim.

Bir yazar kendi yapıtı üstüne yorum yapmamalıdır, yoksa bir roman yazmamış olur, çünkü roman yorumlar üreten bir makinedir. Ama bu erdemli amacın gerçekleştirilmesinde başlıca engellerden biri, bir romanın bir adı olması gerektiği olgusudur.

Ne yazık ki bir yapıtın adı aslında yorumsal bir anahtardır. *Kızıl ile Kara*'nın ya da *Savaş ve Barış*'ın yarattığı anıştırmalardan kaçınılamaz. Okuyucunun en çok saygı duyduğu adlar, David Copperfield ya da Robinson Crusoe gibi kahramanın adına indirgenenlerdir, ama kahramanın adının anıştırılması, yazarın yersiz olarak araya girmesine yol açabilir. *Goriot Baba*, okuyucunun dikkatini yaşlı baba üstünde odaklaştırır, oysa roman Rastignac'ın ya da Vautrun yahut Collin'in destanıdır. Belki de, Dumas gibi dürüstçe dürüst olmamak gerekir, çünkü *Üç Silahşörler*'in, gerçekte dördüncü şövalyenin öyküsü olduğu açıktır. Ama bunlar seyrek görülen lükslerdir, hem belki de yazar bunlara yalnızca yanlışlıkla izin verebilir.

Romanımın başka bir başlığı vardı: "Suç Manastırı". Bunu bir yana bıraktım, çünkü okuyucunun dikkatini yalnızca polisiye konuya çekiyordu ve baştan başa eylemden oluşan öyküler peşindeki bahtsız alıcıları, onları kandıracak bir kitabın üstüne atılmaya sürükleyebilirdi. Ben, kitaba "Melk'li Adso" adını koymayı düşlüyordum. Çok yansız bir ad, çünkü Adso hep anlatıcının sesiydi. Ama bizde, yayıncılar özel adları sevmezler, "Fermo ve Lucia" bile başka bir biçime çevrildi; geri kalanlar arasında az örnek var, *Lemmonio Boreo*, *Rubé* ya da *Metello* gibi... Başka yazınlarda bol bol rastlanan *Kuzin Bette*, *Barry Lyndon*, *Armence* ve *Tom Jones* gibi tümen tümen adlarla karşılaştırıldığında çok az.

Gülün Adı fikri hemen hemen rastgele geldi aklıma; hoşuma da gitti, çünkü gül öylesine anlam yüklü, simgesel bir nesnedir ki, neredeyse artık hiçbir anlamı yoktur; gizemli gül ve bir gül güllerin yaşantılarını yaşamıştır, Güller Savaşları[1], bir gül bir güldür, bir gül bir güldür, bir gül bir güldür, Gül-haçlar[2], olağanüstü güllerin güzellikleri, mis gibi kokan taze gül. Okuyucu haklı olarak, allak bullak oluyor, bir yorum yapamıyordu; dizenin olası adcı (nominalist) okunuşlarını sonunda kavrasa bile, kitabın sonuna varmış, kim bilir hangi başka seçimleri çoktan yapmış oluyordu. Bir kitabın adı fikirleri karıştırmalı, onları bir araya toplayıp düzene sokmamalıdır.

Hiçbir şey bir roman yazarını, kendisinin düşünmediği, okurların ona önerdiği okunuşlar keşfetmekten daha çok sevindiremez. Kuramsal yapıtlar yazdığımda eleş-

1. 1455-85 yılları arasında otuz yıl boyunca İngiltere'yi kasıp kavuran bir dizi iç savaş. Lancaster'lı VI. Henry'nin elinden tacı almak isteyen York dükünün silahlarında bir beyaz gül, VI. Henry'ninkinde ise bir kırmızı gül vardı. Bu yüzden bu savaşa, Güller Savaşı adı verildi (İtalyancada, İki Gül Savaşı).

2. Gül-Haç: 1422'de Almanya'da ortaya çıkan, mistik şeyler ve transandantal deneylerle uğraşan bir tarikat (Rosenkreutz tarikatı).

tirmenlere karşı takındığım tavır yargılayıcı bir tavırdı: Demek istediğimi anladılar mı, anlamadılar mı? Romanda durum bambaşka. Yazar, kendisine amacından sapmış görünen bir okunuşu keşfedemez demiyorum, ama ne olursa olsun susmalı; buna karşı çıkmayı, metni ellerine alıp başkaları düşünmeli. Öte yandan, romanın okunuşlarının büyük çoğunluğu, önceden düşünülmemiş anlamlar keşfedilmesini sağlar. Ama önceden düşünmemiş olduğum demek ne anlama geliyor?

Dikkatli bir Fransız okuyucu, Mireille Calle Gruber (yoksul anlamında) *basit* olanı, ilaç olarak kullanılan otlar anlamındaki *basit*'le birleştiren ince sözcük oyunları bulmuş, sonra da benim, "sapkınlığın zararlı otu"ndan söz ettiğimi görmüş. Bunu, "basit" teriminin, o çağ yazınında her iki durumda da görüldüğü biçiminde yanıtlayabilirim; "zararlı ot" deyimi de öyle. Öte yandan, şifalı otlar uzmanı, "basit olanların dostu" diye tanımlandığında ortaya çıkan çifte izotopya konusunda Greimas'ın örneğini iyi biliyordum. Sözcük oyunları yapmayı biliyor muydum, bilmiyor muydum? Bunu şimdi söylemenin hiçbir önemi yok, metin ortada ve doğru anlamları üretiyor.

Romanla ilgili eleştirileri okurken (ilk eleştirmenler Ginevra Bompiani ve Lars Gustaffson oldu), sorgulamanın sonunda William'ın bir repliğini alıntılayan bir eleştirmene rastlayınca hazla ürperiyordum. "Arınmışlıkta sizi korkutan nedir?" diye sorar Adso. William da yanıtlar: "Acele." Bu iki satırı çok seviyordum; hâlâ da seviyorum. Ama sonra bir okuyucu, bunun hemen ardından gelen sayfada, Bernardo Gui'nin, kilerciyi işkenceyle tehdit ederken, şöyle söylediğine dikkatimi çekiyor: "Sözde Havariler'in inandıkları gibi adalet aceleye gelmez; Tanrı'nın adaletinin emrindeyse yüzyıllar var." Okuyucu, haklı olarak, William'ın korktuğu *acele* ile,

Bernardo'nun yücelttiği *aceleye yer vermeme* arasında ne gibi bir bağ kurmak istediğimi soruyordu bana. O zaman kaygı verici bir şey olduğunun ayrımına vardım. Adso ile William arasındaki replik elyazmasında yoktu. Bu kısa diyaloğu ben kendim eklemiştim: Sözü yeniden Bernardo'ya vermeden önce, uyum sağlamak için araya bir sapma koyma gereksinimi duyuyordum. Doğal olarak, William'ı aceleden nefret ettirirken (üstelik çok inandırıcı bir biçimde; bu yüzden replik sonra çok hoşuma gitti), az sonra Bernardo'nun aceleden söz ettiğini tümüyle unutmuştum. Bernardo'nun repliğini, William'ınkini okumadan, yeniden okursanız, bunun bir söyleyiş biçiminden başka bir şey olmadığını görürsünüz; bir yargıçtan işitmeyi beklediğimiz bir söz; "Adalet herkes için eşittir," gibi bir cümle. Yazık, William'ın sözünü ettiği acelenin karşısına konduğunda, Bernardo'nun sözünü ettiği acele, yerinde olarak, anlamsal bir etki yaratıyor ve okuyucu onların aynı şeyi mi söylemekte olduklarını yoksa William'ın dile getirdiği aceleden nefret etmenin, Bernardo'nun dile getirdiği aceleden nefret etmekten farklı bir şey mi olduğunu soruyor kendi kendine. Metin ortada ve doğru sonuçları yaratıyor. Ben istesem de istemesem de bir soru ile, iki anlama gelebilen bir kışkırtma ile karşı karşıya bulunuyor; şimdi kendim de bu karşıtlığı yorumlamakta güçlük çekiyorum, ama burada bir anlamın (belki de birçok anlamın) bulunduğunu anlıyorum.

Yazar, yazdıktan sonra ölmelidir. Metnin gidişini bozmamak için.

Süreci anlatmak

Yazar yorumlamamalıdır. Ama niçin ve nasıl yazdığını anlatabilir. Şiir sanatı üstüne yazılar her zaman onları esinleyen yapıtı anlamaya yaramaz, teknik bir soru-

nun, bir yapıtın üretilmesi sorununun nasıl çözüldüğünü anlamaya yarar.

Poe, *Philosophy of Composition*'da, "Kuzgun"u nasıl yazdığını anlatıyor. Onu nasıl okumamız gerektiğini değil, şiirsel bir etkinin gerçekleştirilmesinde ne gibi sorunlarla karşılaşıldığını anlatıyor bize. Ben şiirsel etkiyi, bir metnin hiç tükenmeksizin her zaman birbirinden farklı okunuşlar yaratma yeteneği olarak tanımlayabilirim.

Yazı yazan (resim yapan, yontu yontan, beste yapan) kimse her zaman ne yaptığını ve bunun kendisine neye mal olduğunu bilir. Bir sorun çözmek zorunda olduğunu bilir. Çıkış verileri karanlık, dürtüsel, saplantısal olabilir, bir istek ya da anıdan öteye geçmeyebilir. Ama sonra sorun masa başında, üstünde çalışılan malzeme – kendi doğal yasaları olan, ama aynı zamanda yüklendiği kültürün izini taşıyan malzeme– araştırılarak çözülür. (Metinlerarası yankı.)

Yazar esinine kapılarak yazdığını söylüyorsa yalan söyler. *Genius is twenty per cent inspiration and eighty per cent perspiration.*[1]

Hangi ünlü şiiri için bilmiyorum, Lamartine, o şiirin fırtınalı bir gecede, bir ormanda bir çırpıda doğduğunu yazar. Öldüğü zaman şiirin, üstünde düzeltmeler ve değişiklikler olan müsveddesini buldular; böylece o şiirin, tüm Fransız yazınının belki de en çok "üstünde çalışılmış" şiiri olduğu ortaya çıktı.

Yazar (ya da genel olarak sanatçı), sürecin kurallarını düşünmeksizin çalıştığını söylediği zaman, yalnızca kuralı bilmeden çalıştığını anlatmak ister. Bir çocuk anadilini çok iyi konuşur, ama dilbilgisini yazmayı bilmez. Ancak dilbilimci dilin kurallarını bilen tek kişi değildir,

1. (İng.) Deha, yüzde yirmi esin, yüzde seksen alın teridir. (Ç.N.)

çünkü bunları çocuk da çok iyi bilir, ama bildiğini bilmez: Dilbilimci, çocuğun dili niçin ve nasıl bildiğini bilen kişidir yalnızca.

Nasıl yazıldığını anlatmak, "iyi" yazıldığını kanıtlamak anlamına gelmez. Poe, "eserin sonucuyla yazma sürecinin bilincinin başka başka şeyler olduğunu" söylüyordu. Kandinsky ve Klee bize nasıl resim yaptıklarını anlatırken, ikisinden birinin ötekinden daha iyi olduğunu söylemezler. Michelangelo, heykel yapmanın, taşın içinde zaten var olan biçimi fazlalıktan kurtarmak olduğunu söylerken, Vatikan Pietàsı'nın Rondanini'ninkinden daha iyi olduğunu söylemez. Bazen sanatsal süreçler üstünde en parlak sayfalar, alçakgönüllü sonuçlar ortaya koyan, ama yaratma süreçleri üstüne düşünmeyi iyi bilen daha önemsiz sanatçılar tarafından yazılmıştır: Vasari, Horatius Greenough, Aaron Copland...

Kuşkusuz, Ortaçağ

Bir roman yazdım, çünkü canım bir roman yazmak istiyordu. Yazmaya koyulmak için bunun yeterli bir neden olduğuna inanıyorum. İnsan doğuştan uyduran bir yaratıktır. Mart 1978'de bir çekirdek düşünceden yola çıkarak yazmaya başladım. Bir rahip zehirlemek istiyordum. Sanırım roman bu tür bir düşünceden doğar; geri kalan, yol aldıkça eklenen etli kısımdır. Fikir daha eski olsa gerek. Sonra hangisi olduğu belirsiz bir manastırdaki rahiplerin listesini yazdığım 1975 tarihli bir defter geçti elime. Başkaca hiçbir şey yoktu. Önce Orfila'nın –yirmi yıl önce salt Huysmans'ca bir bağlılıktan ötürü (*La bàs)* Seine kıyısında bir sahaftan aldığım– *Traité des poisons*'unu[1]

1. (Fr.) Zehirler Üzerine İnceleme. (Ç.N.)

okumaya koyuldum. Zehirlerin hiçbiri beni tatmin etmediğinden, bir biyolog arkadaşımdan, belirli özellikleri olan (bir şey ellendiğinde deri aracılığıyla emilen) bir ilaç salık vermesini istedim. Durumuma uyan bir zehir bilmediği yanıtını verdiği mektubu hemen yok ettim, çünkü başka bir bağlamda okunduğunda insanın içeri atılmasına yol açabilecek belgeler söz konusuydu.

Başlangıçta rahiplerim çağdaş bir manastırda yaşayacaklardı (Manifesto'yu okuyan bir sorgucu rahip düşünüyordum). Ama manastırlar Ortaçağ'dan kalma anıları hâlâ yaşamakta olduklarından, kış uykusuna yatmış Ortaçağ arşivlerimi karıştırmaya koyuldum (1956'da Ortaçağ estetiğine ilişkin bir kitap, 1969'da aynı konuda yüz sayfa daha, oldukça ilerlemiş durumda birkaç deneme, 1962'de Joyce'la ilgili çalışmam için Ortaçağ geleneğine dönüşler, 1972'de Liebana'lı Beato'nun Ahdi Cedid'in son kitabı ve minyatürlerle ilgili yorumuna ilişkin uzun inceleme: Böylece Ortaçağ yürürlüğe giriyordu). 1952'den beri biriken ve başka belirsiz amaçlara yönelik bol malzeme geçti elime (notlar, fotokopiler, defterler): canavarlarla ilgili bir öykü ya da Ortaçağ ansiklopedilerinin bir incelemesi yahut bir katalog kuramı için... Bir an geldi, Ortaçağ benim olağan imgem olduğuna göre, doğrudan doğruya Ortaçağ'da geçen bir roman yazmaya değeceğini söyledim kendi kendime. Bir söyleşide dediğim gibi, şimdiki zamanı yalnızca televizyon ekranı aracılığıyla biliyorum, oysa Ortaçağ'ın doğrudan bilgisine sahibim. Köyde, çayırlıkta ateş yaktığımızda karım, ağaçların arasından yükselip ışık demetleri boyunca uçuşan kıvılcımlara bakmayı bilmemekle suçluyordu beni. Sonra, yangın bölümünü okuyunca, şöyle dedi: "Kıvılcımlara bakıyordun demek!" Yanıtladım: "Hayır, ama bir Ortaçağ rahibinin onları nasıl göreceğini biliyordum."

On yıl önce, Liebano'lu Beato'nun Ahdi Cedid'in son kitabının yorumuna ilişkin (Franco Maria Ricci aracılığıyla) yorumumla birlikte editöre yazdığım mektupta şu itirafta bulunuyordum: "Nasıl kabul ederseniz ediniz, ben araştırma yapmak için doğmuşum – tekboynuzlular ve *griffon*'ların yaşadığı simgesel ormanlardan geçerek, katedrallerin sivri uçlu ve dörtköşe yapılarını, Summulae'nin dörtgen formüllerinde gizli yorumlayıcı kötülük noktalarına benzeterek, Vico degli Strami ile Cistercien nefleri arasında dolaşarak, bilgili ve görkemli Cluny rahipleriyle incelikle söyleşerek, tombul ve akılcı bir Tommasocu'nun gözü altında, Honorius Augustoduniensis ve onun bir zamanlar *quare in puerita coitus non contingat*'ın[1], Yitik Ada'ya nasıl ulaşıldığının ve bir *basilikos*'un küçük bir cep aynası ve Bestiarius'a[2] sarsılmaz bağlılıkla nasıl yakalandığının açıklandığı coğrafi fantezileri tarafından kışkırtılmış.

Daha sonra tinsel ve maddesel nedenlerle (Ortaçağ uzmanı olmak, çok kez oldukça büyük bir varsıllık ve uzak kitaplıkları dolaşarak bulunmaz elyazmalarının mikrofilmlerini çekebilmeyi içerir) başka yollardan geçtimse de, bu zevk beni hiç bırakmadı. Böylece, Ortaçağ benim mesleğim değilse de, *hobby*'m oldu – ve değişmez bir iç dürtüm olarak kaldı; her yerde, Ortaçağ'a ilişkinmiş gibi görünmeyen, ama gene de Ortaçağ'a ilişkin olan uğraşlarımda açık seçik görüyorum bunu.

Bugün, Başrahip Grivot'nun, ciltleri kükürde bulanmış elkitapları yazdığı Autun nefleri altında gizli dinlenceler, Moissac ve Conques'da, Ahdi Cedid Yaşlılar'ı ya da lanetli ruhları kocaman kaynar kazanlara atan şeytanlar

1. (Lat.) Çocuklukta cinsel birleşmenin niçin olmadığının. (Ç.N.)
2. Ortaçağ zoolojisi. (Ç.N.)

karşısında gözlerim kamaşmış, kırsal coşkular; çağdaş olarak da Rahip Beda'nın esinleyici okumaları, Saussure'ün hâlâ belirsiz olduğu yerde, İşaret'in gizemlerini anlamak için Occam'dan istenen akılcı avuntular. Böylece sürüp gider, *Peregrinatio Sancti Brandani*'ye duyulan sürekli özlemler, Kells'in kitabı üstüne düşüncemizin tamamlanmış denetimleri, Kelt *kennigar*'larında Borges'i bir kez daha ziyaret, Piskopos Suger'in güncesinde, erkle inandırılmış yığınlar arasındaki denetim altına alınmış ilişkiler...

Maske

Gerçekte yalnız Ortaçağ *hakkında* anlatmaya karar vermekle kalmadım, Ortaçağ'da geçen bir olay anlatmaya da karar verdim, üstelik bir Ortaçağ kronik yazarının ağzından. İşe yeni başlayan bir yazardım; o zamana değin de, yazarlara engelin öteki yanından bakıyordum. Anlatmaya utanıyordum. Kendini ansızın sahne ışıkları, o zamana değin parterde suç ortağı olduğu kişilerin bakışları altında bulan bir tiyatro eleştirmeni gibi hissediyordum kendimi.

İnsan kendini Snoopy gibi hissetmeksizin, "Kasım sonlarında güzel bir sabahtı,"[1] diyebilir mi? Ama eğer bunu Snoopy'ye söyletseydim? Yani eğer, "...güzel bir sabahtı"yı, kendi çağında böyle söylenebileceği için bu sözleri söylemeye yetkili biri söylemiş olsaydı? Bir maske, aklıma gelen buydu.

Ritmini ve saflığını edinmek için Ortaçağ kronik yazarlarını bir, bir daha okumaya koyuldum. Onlar benim adıma konuşacaklardı; bense kuşkulardan arınmıştım. Kuşkulardan arınmış, ama metinlerarası yankılardan değil. Böylece, yazarların hep bildikleri şeyi yeniden keşfet-

1. *Gülün Adı*'nın ilk cümlesi. (Ç.N.)

tim: Kitaplar her zaman başka kitaplardan söz ederler ve her öykü daha önce anlatılmış bir öyküyü anlatır: Rabelais ya da Cervantes bir yana, Homeros bunu biliyordu, Aristoteles de biliyordu. Bu nedenle, benim öyküm ancak bulunmuş elyazmasıyla başlayabilirdi; üstelik o da bir alıntı olacaktı (doğal olarak). Böylece girişi hemen yazdım: anlatımı kasanın dördüncü katına, öteki üç anlatının içine koyarak: Vallet'nin, Mabillon'un, Adso'nun söylediğini söylüyorum ben...

Artık bütün korkulardan kurtulmuştum. İşte tam o sırada bir yıl bıraktım yazmayı. Bıraktım, çünkü daha önce bildiğim (herkesin bildiği), ama çalışırken daha iyi anladığım bir şey keşfettim.

Bir romanın, her şeyden önce, sözcüklerle hiçbir ilişiği olmadığını keşfettim. Bir roman yazmak, Genesis'te[1] anlatıldığı gibi kozmolojik bir olgudur ("Yalnızca örnekleri seçmek gerekir," diyor Woody Allen).

Kozmolojik bir olgu olarak roman

Demek istediğim, bir roman yazmak için, her şeyden önce, insanın kendine en ince ayrıntılara varıncaya dek olabildiğince döşenmiş bir dünya kurması gerekir. Bir ırmakla ırmağın iki yakasını kursam, sol yakaya da bir balıkçı koysam, bu balıkçının öfkeli bir mizacı, pek de temiz olmayan bir adli sicili olsa, artık yazmaya başlayabilir, olması kaçınılmaz olanı sözcüklere aktarabilirim. Bir balıkçı ne yapar? Balık avlar (işte, az çok kaçınılmaz bir davranımlar dizisi). Peki, sonra ne olur? Ya zokayı yutan balıklar vardır ya da yoktur. Varsa, balıkçı onları avlar ve sevine sevine evinin yolunu tutar. Öykü burada sona erer. Eğer

1. Kutsal Kitap'ın "Yaratılış" bölümü. (Ç.N.)

zokayı yutan balık yoksa, balıkçı, öfkeli bir mizacı olduğuna göre, belki de öfkelenecektir. Belki oltayı kıracaktır. Bu pek fazla bir şey değildir, ama daha şimdiden bir küçük öyküdür. Bir Hint atasözü vardır, der ki: "Irmağın kıyısına oturup bekle, çok geçmeden düşmanının cesedi önünden geçer." Peki, balıkçının önünden akıntıya kapılmış bir ceset geçecek olsa – bu olasılık ırmağın yapısında var olduğuna göre? Balıkçının kirli bir adli sicili olduğunu unutmayalım. Başını belaya sokma tehlikesini göze alacak mıdır? Ne yapacaktır? Kaçacak, cesedi görmemiş gibi mi davranacaktır? Ceset, eninde sonunda, nefret ettiği adamın cesedi olduğu için gocunacak mıdır? Kolay öfkelenebilir bir mizacı olduğundan, almaya can attığı öcünü kendisi alamadığı için öfkeye mi kapılacaktır? Görüyorsunuz, romanın dünyasını döşemek için çok az şey yetti; işte daha şimdiden bir öykü başlangıcı. Aynı zamanda bir üslubun da başlangıcı, çünkü avlanan bir balıkçı, ağır, akıcı, sabırlı olması gereken bekleyişine, ama aynı zamanda sabırsız öfke titremelerine göre vurgulanmış bir anlatı ritmini zorla kabul ettirecektir bana. Sorun, dünyayı kurmaktır; sözcükler neredeyse kendiliğinden gelir. *Rem tene, verba sequentur.*[1] Sanırım, şiirde bunun tersi olur: *Verba tene, res sequentur.*[2]

Romanımla ilgili çalışmamın birinci yılı dünyanın kurulmasına adandı. Bir Ortaçağ kitaplığında bulunabilen bütün kitapların zamandizinsel esasa göre düzenlenmiş uzun listeleri. Çoğu sonradan öykünün dışında bırakılan birçok kişinin adlarının sıralanması ve anagrafik notlar. Demek istediğim, kitapta görünmeyen öteki rahiplerin de kim olduklarını bilmeliydim; okuyucunun onları tanıması gerekmiyordu, ama ben tanımalıydım.

1. (Lat.) Nesneyi yakala, sözcükler arkadan gelir. (Ç.N.)
2. (Lat.) Sözcükleri yakala, nesne arkadan gelir. (Ç.N.)

Romanın yurttaşlık durumuyla yarışması gerektiğini kim söylemişti? Ama belki kent planlama kuruluyla da yarışmalıdır. Böylece, manastırın planını, mesafelerini, hatta bir sarmal merdivenin basamaklarının sayısını saptamak için mimarlık ansiklopedisindeki fotoğraf ve planlarla ilgili uzun araştırmalar. Marco Ferreri, bir kez bana, diyaloglarımın sinematografik olduklarını, çünkü tam gerektiği kadar sürdüklerini söyledi. Zorunlu olarak, kahramanlarımdan ikisi konuşarak yemekhaneden avluya giderken, planı göz önünde bulundurarak yazıyordum; tam avluya vardıklarında konuşma sona eriyordu.

Özgürce yaratabilmek için insanın kendi kendine kısıtlamalar koyması gerekir. Şiirde kısıtlama, ölçü, koşuk, uyak, çağdaşların kulağa göre soluk diye adlandırdıkları şeyle sağlanır... Düzyazıda ise, kısıtlama alt dünya ile sağlanır. Bunun (gerçekliği açıklasa *bile*) gerçekçilikle hiçbir ilişiği yoktur. İnsan, eşeklerin uçtuğu, prenseslerin bir öpüşle diriltildikleri bütünüyle gerçekdışı bir dünya kurabilir, ama katıksız bir biçimde olası ve gerçekdışı olan bu dünya başından belirlenmiş yapılara göre vardır (bunun, bir prensesin, bir prensin ya da bir cadının öpücüğüyle diriltilebileceği bir dünya olup olmadığını ve bir prensesin öpücüğünün yalnızca kurbağaları mı yoksa, diyelim, armadilloları da prense dönüştürüp dönüştüremeyeceğini bilmek gerekir).

Dünyamın bir parçasını da Tarih oluşturuyordu; birçok Ortaçağ kroniklerini tekrar tekrar okuyuşumun nedeni de bu; onları okurken, yoksulluk uğruna savaşım ya da Fraticelli'lere karşı soruşturma gibi, başlangıçta hayalimden bile geçmeyen şeylerin de romana girmesi gerektiğinin ayrımına vardım.

Örneğin: Kitabımda niçin XIV. yüzyıl Fraticelli'leri var? Bir Ortaçağ öyküsü yazacaksam, roman, XIII. ya da XII. yüzyılda geçmeliydi, çünkü XIV. yüzyıldaki Fraticel-

li'lerden daha iyi tanıyordum onları. Ama bir sorgucuya gereksinimim vardı, olasılıkla, büyük bir gözlem duygusu, belirtileri yorumlamakta özel bir duyarlığı olan bir İngiliz'e (metinler arası alıntı). Bu niteliklere, ancak Fransisken çevresinde ve Roger Bacon'dan sonra rastlanır. Üstelik, göstergelerin gelişmiş bir kuramını ancak Ockham'cılarda buluyoruz, daha doğrusu daha önce de vardı bu kuram, ama önceleri göstergelerin yorumu ya simgesel türdendi ya da göstergelerde fikirleri ve tümelleri görme eğilimindeydi. Yalnızca Bacon ile Ockham arasında, göstergeler tikellerin bilinmesine yönelmek için kullanılır. Öyleyse, öyküyü XIV. yüzyıla koymalıydım; büyük bir kaygıyla, çünkü orada daha güç hareket ediyordum. Oradan yeni okumalar ve XIV. yüzyılda yaşamış bir Fransisken'in –üstelik İngilizse, özellikle de Ockham'ın arkadaşı ya da onun izleyicisi olan yahut onu tanıyan biriyse– yoksullukla ilgili tartışmayı bilmemezlik edemeyeceğinin keşfi. (Bu arada, önce soruşturmacının Ockham'ın kendisinin olmasına karar vermiştim, sonra bundan caydım, Sayın Inceptor[1] bana sevimsiz gelir çünkü.)

Peki ama, niçin her şey 1327 Kasımı'nın sonunda oluyor? Çünkü Aralık'ta Cesenà'lı Michele çoktan Avignon'dadır (tarihsel bir romanın dünyasını döşemenin anlamı budur: Bazı öğeler –basamakların sayısı gibi– yazarın kararına bağlıdır, bazıları ise –Michele'nin davranışları gibi– bu tür romanlarda rastlantısal olarak anlatının olası dünyasıyla çakışan gerçek dünyaya bağlıdır).

Ama Kasım ayı çok erkendi. Gerçekten bir domuz öldürmem de gerekiyordu. Niçin? Basit; bir cesedi kanla dolu bir küpe baş aşağı batırabilmek için. Peki, buna ne

1. Ockham'lı William, görüşleri Kilise'nin hoşuna gitmediği için, teolojide "M.A." olamadan, üniversiteden ayrılmak zorunda kaldı. Bu nedenle ona, Oxford dilinde *Inceptor* (Müptedi) denmiştir. (Ç.N.)

gerek vardı? Çünkü Ahdi Cedid'in son kitabında ikinci borazan der ki... İncil'i değiştiremezdim, çünkü romanın dünyasının bir parçasını oluşturuyordu. Güzel, (öğrendiğime göre) domuzlar ancak soğukta öldürülürdü; Kasım ise çok erken olabilirdi. Meğer ki manastır daha o ayda karın yağdığı bir dağda bulunsun. Yoksa öyküm bir ovada, Pomposa'da ya da Conques'da geçebilirdi.

Öykünün bundan sonra nasıl ilerlemesi gerektiğini bize söyleyecek olan bu kurulu dünyadır. Herkes Jorge' nin adının niçin Borges'i çağrıştırdığını ve Borges'in niçin bu denli kötü olduğunu soruyor bana. Bunu ben de bilmiyorum. Kitaplığı gözetleyen bir köre gereksinim duyuyordum (bu, bana iyi bir anlatı fikri gibi görünüyordu); kör bir kitaplık da ancak Borges'i yaratır; her şeyin bir bedeli de vardır çünkü. Hem sonra, Ahdi Cedid'in son kitabının bütün Ortaçağ'ı etkilemesi İspanyol minyatür ve yorumları aracılığıyla olmuştur. Ama, Jorge'yi kitaplığa yerleştirdiğimde, katilin o olup olmadığını bilmiyordum henüz. Denebilirse, onu tek başına yarattım. Roman kişilerinin kendi yaşamları olduğunu ve yazarın –trans durumunda olduğu gibi– onları kendisine esinledikleri biçimde davrandırdığını söyleyen biri gibi; bunun "idealistçe" bir tutum olduğu sanılmasın. Olgunluk korkusundan doğan budalalıklar. Gerçek şu ki, roman kişileri içinde yaşadıkları dünyanın yasalarına göre davranmak zorundadırlar. Daha doğrusu, romancı kendi öncüllerinin tutsağıdır.

Bir başka ilginç olay da, labirent olayı oldu. Bildiğim bütün labirentler –elimde Santarcangeli'nin güzel araştırması da vardı– açık labirentlerdi. Bunlar oldukça karmaşık ve dolantılarla doluydu. Ama bana kapalı bir labirent gerekliydi. (Siz hiç açık bir kitaplık gördünüz mü?) Labirent birçok koridor ve iç salonlarla gereğinden çok karışık olsaydı, yeterli havası olmazdı. Oysa yangını beslemek

için iyi bir havalandırma gerekliydi (çünkü, sonunda *Aedificium*'un yanması gerektiği benim için çok açıktı, ama kozmolojik-tarihsel nedenlerle şu da açıktı: Ortaçağ'da manastırlar kibrit gibi yanarlardı; yangınsız bir Ortaçağ öyküsü tasarlamak, alevler içinde düşen bir av uçağı olmaksızın Pasifik'te geçen bir savaş filmi tasarlamak gibidir). Böylece, uygun bir labirent kurabilmek için iki-üç ay çalıştım; sonunda duvarlardaki yarıkları eklemek zorunda kaldım, yoksa içeride hep gereğinden az hava olurdu.

Konuşan kim?

Birçok sorunla karşı karşıyaydım. Kapalı bir yer, merkezileşmiş bir dünya istiyordum; bu dünyayı daha iyi kapatabilmek için yer birliğinden başka zaman birliğini de sağlamam uygun olacaktı (eylem birliği kuşkulu olduğuna göre). Yaşamın kanonik saatlerle bölündüğü bir Benedikten manastırı ortaya çıktı böylece (günün saatlerine göre katı yapısından ötürü, örnek belki de bilinçsizce *Ulysses*'ti, ama birçok konuşmaların geçmesi gereken kayalık ve sanatoryumu andıran yerinden ötürü, *Büyülü Dağ* da vardı).

Konuşmalar birçok sorun çıkarıyordu bana, ama onları daha sonra, yazarken çözdüm. Anlatı kuramlarında pek az ele alınan bir konu vardır; *turn ancillaries*, yani yazarın sözü çeşitli kişilere geçirme aracısı olan düzenler. Şu beş diyalog arasında ne gibi farklar olduğuna bakın:

1. "Nasılsın?"
   "Fena değilim, sen?"
2. "Nasılsın?" diye sordu Giovanni.
   "Fena değilim, ya sen?" dedi Piero.
3. "Nasılsın?" dedi Giovanni. "Sen nasılsın?"
   Piero birden: "Fena değilim, sen?"

4. "Nasılsın?" diye sordu çabuk çabuk Giovanni.
"Fena değilim, ya sen?" diye güldü Piero.
5. Giovanni sordu: "Nasılsın?"
"Fena değilim," diye yanıtladı Piero, renksiz bir sesle. Sonra, betimlenemeyen bir gülümseyişle: "Ya sen?"

İlk iki durum dışında, ötekilerde "açıklama durumu" diye nitelendirilen şey görülür. Yazar, iki kişinin sözcüklerinin nasıl bir anlam taşıması gerektiğini esinlemek için kişisel bir yorumla araya girmektedir. Ama, ilk iki durumda, görünürde arı olan çözümlerde bulunmayan nasıl bir niyettir? Okuyucu farkına varmaksızın duygusal bir etkilenmeye uğrayabileceği iki durumda mı daha özgürdür (Hemingway'vari diyalogların görünürdeki yansızlığı düşünülsün!), yoksa en azından yazarın nasıl bir oyun oynamakta olduğunu bildiği öteki üç durumda mı daha özgürdür?

Bu bir üslup sorunu, bir ideolojik sorun, bir "şiir" sorunudur; bir iç uyak ya da bir uyum seçimi ya da işin içine bir sözcük oyunu sokulması gibi. Belirli bir tutarlılık bulmak gerekir. Benim durumumda belki de sorun kolaylaşmıştı, çünkü bütün diyaloglar Adso'ya yollamalardı; Adso'nun bütün roman boyunca kendi bakış açısını ortaya koyduğu da apaçık ortada.

Diyaloglar karşıma başka bir sorun daha çıkarıyordu. Ne denli Ortaçağ'a özgü olabilirdi bunlar? Başka sözcüklerle, daha yazarken, kitabımın uzun resitatifler, geniş aryalarla bir müzikli güldürü yapısı edindiğinin bilincine varıyordum. Aryalar (örneğin, kilise kapısının betimlemesi), Ortaçağ'ın bütün retoriğiyle uyumluydu; Ortaçağ'da bunun örnekleri eksik değildi. Bir an geldi ki, aryalar Suger ya da Sen Bernardo'variyken, diyalogların Agatha Christie'vari olduklarından korkmaya başladım. Ortaçağ romanlarını, yani şövalye destanlarını yeniden

okudum ve kendi adıma bir ölçüde özgürce davranmakla birlikte, Ortaçağ'da bilinen anlatısal ve şiirsel bir kullanıma saygı gösterdiğimin farkına vardım. Ama sorun uzun süre beni tedirgin etti; arya ile resitatif arasındaki icra değişikliklerini çözdüğümden emin değilim.

Başka bir sorun daha vardı: seslerin, daha doğrusu anlatıların yerlerine yerleştirilmesi. (Benim) Bir başkasının sözcükleriyle bir öykü anlattığımı biliyordum; bu başka kişinin sözcüklerinin en azından başka iki anlatıdan, Mabillon'un ve Başrahip Vallet'nin anlatılarından süzüldüklerini –bu kişilerin yalnızca düzenlenmemiş bir metin üstünde filolog gibi çalışmış oldukları varsayılsa bile (Ama buna kim inanır?)– önsözde belirtmiştim. Ama sorun, Adso tarafından birinci tekil kişi olarak anlatılan öyküde de yeniden karşıma çıkıyordu. Adso, on sekizinde gördüklerini sekseninde anlatıyor. Konuşan kim, on sekizindeki Adso mu, seksenindeki Adso mu? Her ikisi de, bu açık; üstelik istenen de bu. Önemli olan, genç Adso olarak görüp duyduğunu anımsadığı şeyler üstüne mantık yürüten yaşlı Adso'yu sürekli olarak sahneye getirmekti. Bunun örneği, *Doktor Faustus*'un Serenus Zeitblom'uydu (ama kitabı yeniden okumadım, uzak anılarla yetindim). Bu çifte oyun beni büyüledi ve çok heyecanlandırdı. Çünkü, maske hakkında söylediklerime dönerek, Adso'yu ikilerken, yaşamöyküsel bir kişilik ya da anlatan yazar olarak benimle –anlatıcı ses dahil– anlatılan kişiler arasındaki boşluklar ve ekranlar dizisini bir kez daha ikiliyordum. Kendimi gittikçe daha çok korunmuş hissediyordum; bu yaşantı tümüyle (demek istediğim, somut olarak, apaçık ıhlamurlu madlen tadıyla) yorgan altında oynanan bazı çocukça oyunları anımsattı bana; kendimi bir denizaltı gibi hissettiğim, oradan bir başka küçük döşekte yorganın altındaki kız kardeşime bildiriler gönderdiğim, ikimizin de, dış dünyadan yalıtıl-

mış, suskun denizlerin dibinde uzun yolculuklar icat etmekte tam anlamıyla özgür olduğumuz zamandaki gibi.

Adso benim için çok önemliydi. Daha başından öyküyü, tümüyle (gizemleri, siyasal ve tanrıbilimsel olayları, birkaç anlama çekilebilirliğiyle), olayların içinde yaşayan, her şeyi bir yetişkinin fotoğrafik bağlılığıyla kaydeden, ama onları anlamayan birinin ağzından anlatmak istiyordum (aslında Adso onları yaşlandığında da anlamayacak; öyle ki, üstadının ona öğrettiklerinden başka bir şey olmayan bir şeye, hiç de tanrısal olmayan bir şeye kaçmayı seçer sonunda). Her şeyin, hiçbir şey anlamayan birinin sözcükleri aracılığıyla anlaşılmasını sağlamak.

Eleştirileri okurken, bunun, romanın kültürlü okuyucuları daha az etkileyen yanlarından biri olduğunun farkına vardım ya da en azından hiç kimsenin, yahut hemen hemen hiç kimsenin bunun farkına varmadığını söyleyebilirim. Şimdi, bunun romanın doğallığını yitirmemiş okuyucular için okunabilirliğini sağlayan öğelerden biri olup olmadığını soruyorum kendi kendime. Bu okuyucular kendilerini anlatıcının masumluğuyla özdeşleştiriyorlar, her şeyi anlamadıkları zaman da kendilerini haklı buluyorlar. Onları yeniden cinsellik karşısındaki korkularına, bilinmeyen dillere, düşüncenin güçlüklerine, siyasal yaşamın gizemlerine götürdüm... Bunlar şimdi, *après coup*, anladığım şeyler, ama belki de o zaman yeniyetmeliğimin ürpertilerinin birçoğunu, kuşkusuz sevda çarpıntıları içindeki Adso'ya aktarıyordum (ama hep araya giren kişi aracılığıyla davranabilme güvencesiyle: Gerçekten de Adso aşk acılarını ancak kilise bilgelerinin sevgiden söz ederken kullandıkları sözcükler aracılığıyla yaşıyor). Sanat kişisel duygulardan kaçıştır; bunu hem Joyce hem de Eliot öğretmişlerdi bana.

Duyguya karşı savaş çok çetin oldu. Bir duygu anında William'ın ağzından, Alano di Lilla'nın *Natura* ağıdı-

na göre biçimlendirilmiş güzel bir dua yazmıştım; sonra ikimizin de duygulanacağımızı anladım; ben yazar olarak, o roman kişisi olarak. Sanatsal nedenlerle, ben yazar olarak duygulanmamalıydım. O da roman kişisi olarak duygulanamazdı, çünkü mayası başkaydı; duyguları tümüyle zihinsel, daha doğrusu bastırılmıştı. Kitabı okuduktan sonra bir arkadaşım bana şöyle dedi: "Tek karşı çıktığım, William'ın hiçbir zaman bir acıma davranışı göstermemesi." Bana şöyle yanıt veren bir başka arkadaşımın sözlerini aktardım ona: "Doğru, onun acıma üslubu bu." Belki de öyleydi. Öyle olsun.

Suskuyla geçiştirmek

Adso başka bir sorunu çözmeme de yaradı. Öyküyü, herkesin neden söz ettiğini bildiği bir Ortaçağ'da geliştirebilirdim. Çağdaş bir öyküde olduğu gibi, bir öykü kişisi, Vatikan'ın, boşanmasını onaylamayacağını söylüyorsa, Vatikan'ın ne olduğunu ve boşanmayı niçin onaylamadığını anlatmaya gerek yoktur. Ama tarihsel bir romanda insan böyle yapamaz, çünkü burada öykü, biz çağdaşlara neler olduğunu ve olanların bizler için de hangi anlamda önem taşıdığını daha iyi aydınlatmak için de anlatılır.

Bu durumda bir Salgaricilik tehlikesi söz konusudur. Salgari'nin kişileri ormana kaçarlar ve bir baobab ağacının köküne rastlarlar: O zaman yazar olayı askıda bırakır ve baobablar üstüne bize botanik dersi verir. Artık bu, tıpkı sevdiklerimizin kusurları gibi sevimli bir şey olmuştur.

Bu tür bir hatadan kaçınmak için yüzlerce sayfayı yeniden yazdım, ama sorunu nasıl çözdüğümün farkına vardığımı hiç anımsamıyorum. Ancak iki yıl sonra, tam kitabın, böyle "kültür düzeyi yüksek" kitapları sevmeleri kesinlikle olanaksız kişilerce de okunmasının nedenini

kendi kendime açıklamaya çalışırken farkına vardım bunun. Adso'nun anlatı üslubu, suskuyla geçiştirmek denen düşünce biçimine dayanmaktadır. Açıklayıcı örneği anımsıyor musunuz? "*Cesare taccio, che per ogni piaggia...*"[1] Herkesin çok iyi bildiği bir şeyden söz edilmek istenmediğinde böyle söylenir, ama böyle söylenirken de o şeyden söz edilmiş olur. Bu biraz, Adso'nun kişileri ve olayları, iyi bilindiklerini belirterek anıştırması, ama gene de bunlardan söz etmesini andırıyor. Yüzyılın sonunda yaşamış olan Adso'nun Alman okuyucularının, yüzyılın başında İtalya'da geçtiği için tanıyamayacakları kişi ve olaylara gelince; Adso onlardan, üstelik öğretici bir tonla söz ederken susmak bilmez, çünkü Ortaçağ kronik yazarlarının üslubu böyleydi; ne zaman bir şeyin adını ansalar işin içine ansiklopedik kavramlar karıştırmaya hazırdılar. Elyazmasını okuduktan sonra, bir dostum (ilk sözünü ettiğim değil), anlatım üslubunun –romanın değil, *Espresso*'daki makalenin üslubunun– onu şaşırttığını söyledi, iyi anımsıyorsam böyle dedi. Önce alındım, sonra ne demek istediğini anladım, ama kabul etmedim. O yüzyılların kronik yazarlarının anlatım üslubu buydu ve bugün kroniklerden söz ediyorsak bunun nedeni o zaman birçok kronik yazılmış olmasıdır.

Soluk

Uzun öğretici parçaların bir başka nedeni daha vardı. Elyazmasını okuduktan sonra, yayınevindeki arkadaşlar çok zorlayıcı ve usanç verici buldukları ilk yüz sayfayı kısaltmamı öğütlediler. Hiç kuşkunuz olmasın, reddettim; çünkü, diye öne sürüyordum, bir insan manastı-

1. (İt.) Sezar'dan söz etmiyorum, çünkü her yerde... (Petrarca'nın bir şiirinden.) (Ç.N.)

ra girip orada yedi gün yaşamak istiyorsa, onun ritmini kabul etmek zorundadır. Bunu başaramazsa, kitabın bütününü okumayı da hiçbir zaman başaramayacaktır. Bu nedenle, ilk yüz sayfanın bir kefaret ve başlangıç işlevi vardır; her kim bundan hoşlanmazsa kendi bilir, tepenin eteklerinde kalır.

Bir romanın içine girmek, dağda bir gezinti yapmak gibidir; belli bir soluğu öğrenmek, belli bir yürüyüş adımı edinmek gerekir, yoksa insan hemen duruverir. Şiirde de aynı şey olur. Oyuncular tarafından yüksek sesle okunan ozanların nasıl katlanılmaz olduklarını düşünün; bunlar "yorumlamak" için, koşuğun ölçüsüne aldırmazlar, sanki düzyazıyla konuşuyormuş gibi resitatif ve *enjambements*[1] yaparlar; ritmin değil, içeriğin peşindedirler. On bir hecelik dizeleri ve üçer dizelik koşuklardan oluşan bir şiiri okumak için, ozanın istediği şarkı ritmini edinmek gerekir. Dante'yi, neye mal olursa olsun, anlamın ardından koşmadan, bir zamanların "Corriere dei Piccoli"sinin dizeleriymişler gibi okumak daha iyidir.

Romanda soluk, tümcelere değil, daha geniş makrodurumlara, makro önermelere, olayların bölünmesine bırakılır. Bazı romanlar vardır, ceylanlar gibi soluk alırlar, bazıları da balina ya da filler gibi. Uyum soluğun uzunluğunda değil, soluk alışın düzenliliğindedir, çünkü belli bir noktada (ama bu çok da sık olmamalıdır) soluk kesilir ve bir bölüm (ya da bir sekans) soluk tam anlamıyla alınmadan önce biterse, bu anlatıda ekonomi sağlanmasında önemli bir rol oynayabilir, bir kopma noktasını, beklenmedik bir olayı gösterebilir. En azından bunun büyüklerce yapıldığını görüyoruz: "Bahtsız kadın yanıtladı"nın – nokta, satır başı– ritmi, "Elveda dağlar"ın ritmiyle aynı

1. (Şiirde) Artlama. (Ç.N.)

değildir, ama böyle bir şey olunca, Lombardia'nın güzelim gökyüzü kana bulanmış gibi olur. Büyük bir roman, yazarının her zaman, sürekli bir temel ritmin çerçevesi içinde hangi noktada hızlanacağını ya da frene basacağını ve bu pedala basışların dozlarını nasıl ayarlayacağını her zaman bildiği bir romandır. Müzikte de "tempo çalıntıları" (*rubato*) yapılabilir, ama gereğinden çok yapılmamalıdır bu, yoksa Chopin çalmak için tempo çalıntısını abartmanın yeterli olacağına inanan o kötü icracılar çıkar karşımıza. Sorunlarımı nasıl çözdüğümden değil, onların nasıl karşıma çıktıklarından söz ediyorum. Onları bilinçli olarak ortaya çıkardığımı söyleseydim, yalan söylemiş olurdum. Makinenin tuşlarına basan parmakların ritmi aracılığıyla da düşünen bireşimsel bir düşünce vardır.

Parmaklarla nasıl anlatılabileceğine ya da düşünülebileceğine bir örnek vermek istiyorum. Mutfaktaki kucaklaşma olayının bütünüyle "Ezgiler Ezgisi"nden başlayarak Aziz Bernardo ve Jean de Fecamp'a ya da Bingen'li Azize Hildegard'a dek dinsel metinlerden alıntılarla kurulduğu açıktır. En azından, Ortaçağ mistiği konusunda deneyimsiz, ama biraz kulağı olan herkes bunun farkındadır. Ama şimdi birisi bana bu alıntıların kimin olduklarını ve birinin nerede başlayıp ötekinin nerede bittiğini sorsa artık bunu söyleyecek durumda değilim.

Gerçekten, elimde tüm metinlerle birlikte onlarca not vardı; bazen de birçok, daha sonra kullandıklarımdan çok fazla kitap sayfası, fotokopi. Ama olayı bir çırpıda yazdım (ancak daha sonra sınırlandırdım onu, pürüzler daha az görünsün diye üstünden bağdaştırıcı bir vernik geçirir gibi). Böyle yazıyordum; bütün metinler yanımda, rastgele atılmış duruyordu; kâh birine kâh ötekine göz atıyor, bir bölüm kopya ediyor, sonra onu hemen bir başkasıyla birleştiriyordum. Bu bölümü ilk müsveddede tüm ötekilerden daha çabuk yazdım. Parmaklarımla ku-

caklaşmanın ritmini izlemeye çalıştığımı, bu nedenle de doğru alıntıyı seçmek için kendi kendimi durduramadığımı sonra anladım. O noktada metnin içine konan alıntıyı doğru kılan, onu yazmakta olduğum ritimdi; parmakların ritmini durduracak olan alıntıları bir yana bırakıyordum. Olayın müsveddesinin (oldukça uzun kucaklaşmalara karşın) olayın kendisi kadar sürdüğünü söyleyemem, ama kucaklaşmanın temposuyla yazı temposu arasındaki farkı olabildiğince kısaltmaya çalıştım. Yazı derken, bunu Barth'ın kullandığı anlamda söylemiyorum, daktilo anlamında da söylemiyorum, maddesel, fizik anlamda bir eylem olarak yazıdan söz ediyorum. Ritim derken de, duyguların değil, bedenin ritminden söz ediyorum. Artık süzülmüş olan duygu, en başta verdiğim gizemsel coşkularla erotik coşkuları özümleme kararında, kullanılacak metinleri okuyup seçtiğim anda söz konusuydu. Daha sonra hiç duygu yoktu; sevişen Adso'ydu, ben değil, bana yalnızca, *onun* duygusunu bir göz ve parmak zanaatına dönüştürmek kalıyordu; trampet çalarak bir aşk öyküsü anlatmaya karar vermişim gibi.

Okuyucuyu oluşturmak

Ritim, soluk, kefaret... Kimin için, benim için mi? Hayır, kesinlikle okuyucu için. İnsan bir okuyucuyu düşünerek yazar. Tıpkı bir ressamın resme bakacak kişiyi düşünerek resim yapması gibi. Bir fırça vurduktan sonra, iki-üç adım uzaklaşır, sonucu inceler; yani resme, uygun ışıkta, duvara asıldığında seyircinin ona bakacağı gibi bakar. Yapıt bittiğinde metinle okuyucuları arasında bir diyalog kurulur (yazar dışarıdadır). Yapıt yaratılırken iki diyalog vardır. O metinle, daha önce yazılmış bütün öteki metinler arasındaki diyalog (kitaplar yalnızca başka kitaplar üstüne ve onların çevresinde yazılır) ve yazarla

örnek okuyucu arasındaki diyalog. Bunun kuramını, *Lector in fabula* yahut daha da önce, *Açık Yapıt* gibi başka yapıtlarda ortaya koymuştum.

Bir yazar belli bir görgül okuyucu kitlesini düşenerek yazabilir; tüccarlar ve karıları için yazan, çağdaş romanın kurucuları Richardson, Fielding ya da Defoe'nun yaptıkları gibi. Ama ideal bir uykusuzluktan etkilenen ideal bir okuyucuyu düşünen Joyce da kitleler için yazıyordu. Her iki durumda da, insan ister cebinde parası, kapıdan çıkan bir kitleye seslendiğine inansın, ister gelecekteki bir okuyucu için yazdığını öne sürsün, yazmak metin aracılığıyla, uygun okuyucu örneğini oluşturmaktadır.

İlk yüz sayfanın kefaret engelini aşmayı başarabilen bir okuyucuyu düşünmek ne demektir? Bu tam olarak, bu sayfaların ardından gelecek olanlara uygun bir okuyucu oluşturmak amacıyla yüz sayfa yazmak demektir.

Yalnızca gelecek kuşaklar için yazan bir yazar var mıdır? Hayır, böyle olduğunu öne sürse bile, çünkü Nostradamus olmadığından, gelecek kuşakları ancak çağdaşlarından bildiği örneğe dayanarak biçimlendirebilir. Az sayıda okuyucu için yazan bir yazar var mıdır? Bununla, yazarın biçimlendirdiği örnek okuyucunun, önsezilerinde, çok sayıda okuyucuyla özdeşleştirilme olasılığının az olduğu anlatılmak isteniyorsa, evet. Ama bu durumda bile yazar –gizliden gizliye de olsa– kitabının, öylesine zanaatkârca bir titizlikle istenen ve ardına düşülen, metninin yüreklendirdiği bu okuyucunun birçok temsilcilerini yaratacağını umarak yazar.

Aradaki fark –varsa– yeni bir okuyucu üretmek isteyen metinle, sokakta rastlananlar gibi okuyucuların isteklerine karşı gitmeye çalışan metin arasındadır. Bu ikinci durumda, seri halinde ürünler için iyi bir formüle göre yazılıp kurulmuş bir kitap vardır elimizde; yazar bir çeşit pazar araştırması yapar ve kendini buna uydurur. Onun

formüllere göre çalıştığı uzaktan anlaşılır; yazdığı çeşitli romanlar çözümlendiğinde, bunların hepsinde, adları, yerleri ve yüzleri değiştirerek hep aynı öyküyü anlattığı görülür. Okuyucu kitlesinin önceden istediği şeyi.

Ama yazar yeni olanı planladığı, değişik bir okuyucu tasarladığı zaman, dile getirilmiş isteklerin listesini yapan bir pazar araştırmacısı değil, kuşkusuz Zeitgeist kurgularını sezinleyen bir filozof olmak ister. Okuyucu kitlesine, kendisi bilmese de, istemesi *gerekeni* açıklamak ister.

Eğer Manzoni okuyucu kitlesinin istediğine önem vermek zorunda kalsaydı, bunun formülü vardı elinde: Yunan tragedyasındaki gibi soylu kişiler, krallar ve prensesler (*Adelchi*'de böyle yapmıyor mu?), büyük ve yüce tutkular, savaş girişimleri ve İtalya'nın bir kaleler ülkesi olduğu bir çağda İtalik zafer törenleriyle Ortaçağ ortamının tarihsel romanı. Ondan önce, onun zamanında ve ondan sonra, az ya da çok bahtsız birçok romancı, Azeglio' lu zanaatçıdan, ateşli ve bulanık Guerrazzi'ye, o okunamaz Cantù'ya kadar böyle yapmıyorlar mıydı?

Oysa Manzoni ne yapıyor? Köleliğin ve aşağılık kişilerin çağı olan XVII. yüzyılı seçiyor; yaşamını kılıçla çarpışarak geçiren biricik kişi, bir haindir; savaşlardan söz etmiyor Manzoni, öyküyü belgelerle ağırlaştırma yürekliliğini gösteriyor ve bağırıyor... Böylece hoşa gidiyor, herkesin hoşuna gidiyor, okumuşlarla okumamışların, büyüklerle küçüklerin, yalancı sofuların ve papaz düşmanlarının. Çünkü o, çağının okuyucularına *bunu* vermek gerektiğini sezmişti; *bunu* bilmeseler, istemeseler, bunun yenebilir olduğuna inanmasalar da. Elde eğe, bıçkı ve çekiç, çamaşırları durulayarak[1], ürettiği şeyi tat ve-

1. (Manzoni) *Risciaquar i suoi cenci in Arno* (çamaşırlarını Arno'da durulamak), bir yazıyı, kültürlü Floransalıların konuşma biçimine göre düzeltmek anlamında bir deyim. (Ç.N.)

rici kılmak için nasıl da çalışıyordu. Görgül okuyucuları düşlediği örnek okuyucu olmaya zorlamak için.

Manzoni, okuyucu kitlesinin hoşuna gitmek için değil, romanının hoşuna gitmemesi olanaksız bir okuyucu kitlesi yaratmak için yazıyordu. Hoşa gitmezse ne gam; yirmi beş okuyucusundan nasıl ikiyüzlülük ve kaygısızlıkla söz ettiğini görüyorsunuz. Oysa yirmi beş milyondu istediği.

Ben nasıl bir örnek okuyucu istiyordum? Kuşkusuz benim oyunuma gelen bir suç ortağı. Tam anlamıyla Ortaçağ'a özgü olmak ve kendi çağımmış gibi Ortaçağ'da yaşamak istiyordum (ve bunun tersini). Ama aynı zamanda, bütün gücümle, benim, daha doğrusu metnin kurbanı olacak ve metnin kendisine sunduğundan başka bir şey istemediğini düşünecek bir okuyucunun oluşmasını da istiyordum. Bir metin, uygun okuyucu için bir dönüşüm yaşantısı olmak ister. Cinsellik ve sonunda suçlunun ortaya çıkarıldığı bir suç örgüsü ve birçok eylem istediğinizi sanırsınız, ama aynı zamanda ölümün ve manastır işçilerinin elleriyle yapılmış saygın bir döküntüyü kabul etmekten utanırsınız. Sözün kısası, sana Latince, az kadın, bol bol tanrıbilim, Grand Guignol'deki gibi litrelerce kan sunacağım, öyle ki, "Ama yanlış bu, ben yokum bu işte!" diyeceksin. İşte bu noktada benim olacaksın ve dünyanın düzenini boşa çıkaran Tanrı'nın sonsuz her şeye gücü yeterliğinin ürpertisini duyacaksın. Sonra da, eğer akıllıysan, seni nasıl tuzağa düşürdüğümün farkına varacaksın, çünkü önünde sonunda bunu her adımda söylüyordum sana; seni cehennemlik olmaya sürüklemekte olduğum konusunda iyice uyarıyordum seni, ama şeytanla yapılan anlaşmaların güzel yanı, insanın onları kiminle iş yaptığını bile bile imzalamasıdır. Yoksa Cehennem'le ödüllendirilmenin nedeni nedir?

Bizi ürperten biricik şeyin, yani metafizik ürperti-

nin hoş bir şey gibi alınmasını istediğim için de (kurgu örnekleri arasında) en metafizik ve felsefi olanı, polisiye romanı seçmekten başka bir şey kalmıyordu bana.

Polisiye metafizik

Kitabın bir polis romanı gibi başlaması rastlantı değildir (sonuna dek de saf okuyucuyu kandırmayı sürdürüyor; öyle ki saf okuyucu, insanın oldukça az şey keşfettiğinin ve dedektifin bozguna uğradığının farkına bile varmayabilir). Kanımca, polisiye romanın insanların hoşuna gitmesinin nedeni, içinde cinayete kurban gidenlerin olması değil, düzenin (düşünsel, toplumsal, yasal ve ahlaksal düzenin) sonunda suçun yarattığı kargaşaya baskın çıkması da değil. Gerçekte polisiye roman, katıksız durumda bir varsayım öyküsünü yansılar. Ama aynı zamanda, tıbbi bir tanı, bilimsel bir araştırma, metafizik bir soruşturma da bir varsayım durumudur. Temelde, felsefenin soru bazı (ruhsal çözümlemede olduğu gibi) polisiye romanınkiyle aynıdır; suç kimin? Bunu bilmek (bunu bildiğini sanmak) için bütün olguların bir mantığı, onlara suçluluğu dayatan bir mantığı olduğunu varsaymak gerekir. Her varsayım ve kestirim öyküsü, her zaman yanı başında durduğumuz bir şey anlatır bize (sözde Heidegger'ce alıntı). Bu noktada benim temel öykümün (katil kim?), tümü de böyle bir varsayımın yapısı çerçevesinde yer alan birçok başka varsayımlara kök salmasının nedeni açık.

Varsayımsallığın soyut bir örneği labirenttir. Ama labirentin tipleri vardır. Bunlardan biri, Yunan labirentidir; Theseus labirenti. Bu labirent, içinde hiç kimsenin kaybolmasına izin vermez; içine girilir, merkeze ulaşılır, sonra merkezden çıkışa varılır. Bu yüzden merkezde Minotauros vardır; yoksa öykünün hiç tadı kalmaz, öykü

basit bir gezinti olurdu. Burada korku, kesinlikle, nereye varacağınızı ve Minotauros'un ne yapacağını bilmemenizden doğmaz. Ama klasik labirenti geliştirirseniz, elinizde bir ip bulursunuz; Ariadne'nin ipini. Klasik labirent, Ariadne'nin ipinden başka bir şey değildir.

Sonra, dolambaçlı (maniyeristik) labirent vardır; bunu geliştirirseniz elinizde bir tür ağaç bulursunuz, birçok çıkmaz sokakları, kökleri olan bir yapı. Çıkış tektir, ama yanılabilirsiniz. Kaybolmamak için bir Ariadne ipine gereksiniminiz vardır. Bu labirent, bir *trail-and-error process*'tir.[1]

Son olarak, ağ ya da Deleuze ve Guattari'nin köksap dedikleri labirent vardır. Köksap öyle bir biçimde yapılmıştır ki, her yol, tüm öteki yollara bağlanabilir. Merkezi yoktur, çevresi yoktur, çıkışı yoktur, çünkü potansiyel olarak sonsuzdur. Varsayım alanı, bir köksap alanıdır. Benim kitaplığımın labirenti bir dolambaçlı labirenttir, ama William'ın içinde yaşadığının farkına vardığı dünya, köksapa göre kurulmuştur: Daha doğrusu kurulabilir, ama hiçbir zaman kesinlikle kurulmamıştır.

On yedi yaşında bir genç bana, tanrıbilimsel tartışmalardan hiçbir şey anlamadığını, ama bu tartışmaların, uzamsal labirentin uzantıları gibi işlev gördüklerini söyledi (bir Hitchcock filmindeki *thrilling* müzik gibi). Sanırım bu tür bir şey oldu: Saf okuyucu da bir labirentler öyküsüyle karşı karşıya bulunduğunu sezdi, bir uzamsal labirentler öyküsüyle değil. Diyebiliriz ki, tuhaf bir biçimde, kitabın en safça okunuşları, en "yapısalcı" okunuşlar olmuştur. Saf okuyucu, içeriklerin aracılığı olmaksızın, *bir* öykünün var olamayacağı gerçeğiyle doğrudan temasa geçmiştir.

1. (İng.) Sınama ve yanılma süreci. (Ç.N.)

Eğlence

Okuyucunun eğlenmesini istiyordum. En azından benim eğlendiğim kadar. Romanla ilgili olduğuna inandığımız en derin düşünceye dayalı fikirlerle çelişir görünen çok önemli bir noktadır bu.

Eğlenmek, sapmak, sorunlardan kopmak anlamına gelmez. Robinson Crusoe örnek okuyucuyu, ona, kendisine oldukça benzeyen akıllı bir *homo economicus*'un hesaplarını ve günlük işlerini anlatarak eğlendirmek ister. Ama Robinson'un *semblable*'ı,[1] Robinson'da kendisini okuyarak eğlendikten sonra, bir biçimde, daha fazla bir şey, kendisinin bir başkası olduğunu öğrenmiş olsa gerektir. Eğlenerek, bir biçimde öğrenmiştir. Okuyucu ister dünyaya ister dile ilişkin bir şey öğrensin, bu ayrım çeşitli anlatım sanatlarını belirtir, ama öz değişmez. *Finnigans Wake*'in ideal okuyucusu, sonunda *Carolina Invernizio*'nun okuyucusu kadar eğlense gerektir. Aynı derecede. Ama değişik bir biçimde.

Eğlence kavramı tarihseldir. Romanın her dönemi için eğlenme ve eğlendirme biçimleri vardır. Kuşkusuz, çağdaş roman konunun eğlenceliliğini, başka eğlence türlerine öncelik vermek için bastırmaya çalışmıştır. Aristoteles sanat kuramının büyük hayranı olan ben, her şeye karşın bir romanın –üstelik her şeyden önce konu aracılığıyla– eğlendirmesi gerektiğini düşünmüşümdür.

Kuşkusuz, bir roman eğlendiriyorsa, kitlenin onayını sağlar. Belli bir dönemde, okuyucunun onaması olumsuz bir gösterge sayıldı. Bir roman onaylanıyorsa, bunun nedeni yeni bir şey söylememesi ve okuyucu kitlesine zaten beklediğini vermesidir.

Ama ben, "bir romanın okuyucuya beklediğini veri-

1. (İng.) Benzeri. (Ç.N.)

yorsa onaylanacağını" söylemekle, "bir roman onaylanıyorsa, bunun nedeninin okuyucuya beklediğini vermesi olduğunu" söylemenin aynı şey olmadığına inanıyorum.

İkinci sav her zaman doğru değildir: *Teneke Trampet*'e ya da *Yüzyıllık Yalnızlık*'a varmak için Defoe'yu ya da Balzac'ı düşünmek yeter.

"Onama-değersizlik" denkleminin, gürültü koparan ve okuyucu çoğunluğunca reddedilen deneysel yapıtların açıkça övüldüğü bir sırada –başarılı kitabın avutucu kitapla, avutucu romanın olay örgüsü olan romanla özdeşleştirildiği bir zamanda– bizim Grup 63[1] tarafından, hatta 63'ten de önce takınılan bazı polemik tavırlarla yüreklendirildiği söylenecektir. Bunlar söylendiğinde, bunları söylemenin bir anlamı vardı; sakınımlı edebiyatçıları en çok şaşırtan ve kronik yazarlarınca artık hiç unutulmayan şeyler bunlardı – üstelik haklı olarak, çünkü bu sözler, tam da bu sonucu elde etmek için ve temelde avutucu bir kuruluşu olan, XIX. yüzyılın sorunsalı bakımından ilginç yeniliklerden yoksun geleneksel romanlar düşünülerek dile getirilmişti. Daha sonra safların oluşturulması ve sık sık, kimi zaman bir çete savaşı için, hiçbir ayrım gözetilmeksizin bir birlik oluşturulması kaçınılmazdır. Düşmanların Lampedusa, Bassani ve Cassola olduklarını anımsıyorum; oysa bugün, kendi adıma ben üçü arasında ince ayrımlar gözetirdim. Lampedusa çağının ötesinde bir roman yazmıştı ve sanki İtalyan yazınına yeni bir yol öneriyormuş gibi yüceltilmesi-

1. 1963 yılında Palermo'da bir grup entelektüelin bir araya gelmesiyle oluşan Gruppo 63, ellili yılların geleneksel İtalyan yazınına bir tepki hareketidir. Eco'nun da aralarında yer aldığı, şairlerin, yazarların, eleştirmenlerin ve akademisyenlerin bulunduğu Grup 63, değişmekte olan dünyayı dillendirmeye yetersiz kaldığını öne sürdükleri geleneksel kurguların yıkılmasını savunmuş, deneysel biçim denemeleriyle sanat estetiğine yenilik getirmeyi amaçlamıştır. 1969'da dağılmıştır. (Y.N.)

ne karşı çıkmıştı; oysa o, tersine, görkemli bir biçimde başka bir yol öneriyordu. Cassola'ya ilişkin görüşümü değiştirmedim. Bassani hakkında ise bugün çok, ama çok sakınımlı davranırdım; hatta 63'te olsaydı, onu yol arkadaşı sayardım. Ama benim sözünü etmek istediğim sorun başka.

Grubun, deneysel romanı tartışmak için yeniden Palermo'da toplandığı 1965 yılında olanları artık hiç kimse anımsamıyor (tutanakların, Feltrinelli tarafından yayımlanan, kapağında 1965 yazılı, basımın tamamlandığı tarih 1966 olan, *II romanzo sperimentale* [Deneysel Roman] başlığıyla hâlâ katalogda yer aldığını söylemeliyim).

O tartışma sırasında çok ilginç şeylerle karşılaşıldı. Her şeyden önce, daha o zaman *nouveau roman*'ın (yeni roman) tüm deneyciliklerinin kuramcısı –o sırada yeni ortaya çıkan Robbe-Grillet ile, Grass'la ve Pynchon' la (bugün Pynchon'un post-modern akımı başlatanlar arasında sayıldığı, ama o zaman bu sözcüğün en azından İtalya'da daha var olmadığı, Amerika'da ise John Barth'ın yeni yeni yazmaya başladığı unutulmasın) kendisini hesaplaşma noktasında bulan ve yeni keşfedilmiş, Verne hayranı Roussell'den söz eden, Borges'ten ise, yeniden değerlendirilmesi henüz başlamadığı için söz etmeyen– Renato Barilli'nin ilk raporu. Barilli ne diyordu? O zamana değin romanda olay örgüsünün sonunun ve eylemin görünüş ve materyalistik coşku içine kapatılmasının ayrıcalık kazanmış olduğunu. Ama eylemin yeniden değerlendirilmesiyle romanda yeni bir aşamanın başlamakta olduğunu; bu bir *autre*[1] eylem de olsa.

Geçen akşam, Baruchello ve Grifi'nin garip bir sinematografik kolajını, öykü patlamalarından, hatta ticari

1. (Fr.) Başka. (Ç.N.)

sinemanın standart durum ve konularından oluşan bir öykü olan *Verifica incerta*'yı seyrederken edindiğimiz izlenimi çözümlüyordum. Seyircilerin en çok hoşuna giden yerlerin, birkaç yıl öncesine değin tedirginlik belirtileri göstererek tepki verecekleri, başka bir söyleyişle, geleneksel eylemin mantıksal ve zamansal sonuçlarının kaçıcı olduğu ve beklentilerinin yaman bir hayal kırıklığıyla sonuçlandığı yerler olduğunu belirtiyordum. Avangard geleneksele dönüşüyor, birkaç yıl önce uyumsuz olan şey, kulaklara (ya da gözlere) hoş geliyordu. Bundan ister istemez bir sonuç çıkarıyor insan. Mesajın kabul edilmezliği –kabul edilmezlik daha şimdiden hoşa gider olarak yasalaştırıldığından– artık bir roman için (ya da hangi sanat olursa olsun) başlıca ölçüt değildi. Kabul edilebilirin ve hoşa giderin yeni biçimlerine uzlaşıcı bir dönüş taslağı çiziliyordu. Marinetti'nin fütürist akşamları sırasında halkın ıslıklaması kaçınılmaz olmuşsa, diye anımsatıyordum, "bugün de, bir deneyi normal sayıldığı için başarısız olarak yargılayan kimsenin polemiği verimsiz ve aptalcadır: Bu, değer kuramı açısından tarihsel avangardın taslağını yeniden kurmak olup, bu noktada avangardın son eleştirmeni, gecikmiş bir Marinetti'den başka bir şey değildir. Mesajın alıcı tarafından kabul edilebilirliğinin, yalnızca belirli bir tarihsel anda bir değer güvencesi olduğunu belirtelim... Tartışmalarımıza sürekli egemen olan, dışsal şaşırtıcılığın bir yapıtın değerinin doğrulayıcısı olması gerektiğini öngören bu *arriere pensee*'yi[1] belki de yadsımamız gerekir, diye düşünüyorum. Düzen ve kargaşa, tüketim yapıtı ile kışkırtıcı yapıt arasındaki bu ikiye bölünmüşlük, geçerliğini yitirmediğinden, belki de başka bir bakış açısından yeniden değerlen-

1. (Fr.) Art düşünce. (Ç.N.)

dirilecektir: Yani, görünürde kolayca tüketilebilir yapıtlarda kopma ve uyuşmazlık öğeleri bulunabileceğine, tersine kışkırtıcı gibi görünen, hatta insanları yerinden zıplatan bazı yapıtların hiçbir uyuşmazlık ortaya koymayabileceklerinin fark edilebileceğine inanıyorum... Geçenlerde, bir yapıt *çok hoşuna gittiği için* kuşkuya kapıldığından, yapıta kuşkuyla bakan birine rastladım..." Ve böylece sürüp gider.

1965. Bu yıllar pop sanatın başladığı, böylece deneysel, nonfigüratif sanatla yığın sanatı, anlatısal ve figüratif sanat arasındaki geleneksel ayrımların ortadan kalktığı yıllardı. Pousseur'ün, Beatles'lardan söz ederken –kendisinin de onlar için çalıştığının farkına varmaksızın– bana, "Onlar bizim için çalışıyorlar," dediği (ve Cathy Berberian'ın gelip bize, Beatles'ın, Purcell'e geri götürülerek, Monteverdi ve Satie'nin yanında uyum içinde çalınabileceklerini göstereceği) yıllar.

Post-modernizm, ironi, hoşa giden

1965'ten bugüne iki düşünce kesinlikle açıklık kazanmıştır. Olay örgüsünün başka örgülerin alıntılanma biçimi altında da bulunabileceği ve alıntının, alıntılanan örgüden daha az avutucu olabileceği. (Anımsadığım kadarıyla, Bompiani'nin 1972 yıllığı, "Olay Örgüsüne Dönüş"e ayrılmıştı; ironi yoluyla da olsa, Ponson du Terrail ve Eugène Sue'ye beğenerek, Dumas'nın bazı görkemli sayfalarına ise az ironiyle, beğenerek yaklaşıyordu.) Avutucu olmayan, oldukça sorunsallı, ama gene de hoşa giden bir roman olabilir mi?

Bu pürüz ve yalnız olay örgüsünün değil, hoşa giderliğin de yeniden keşfedilişi, Amerikalı post-modernizm kuramcıları tarafından gerçekleştirilmiş olsa gerektir.

Ne yazık ki, "post-modernizm", *à tout faire*[1] bir terimdir. Bugün bu terimin, kullananın hoşuna giden her şeye uygulandığı izlenimindeyim. Öte yandan, bu terimi geriye doğru kaydırma eğilimi varmış gibi görünüyor: Önce, son yirmi yılın bazı yazar ve sanatçılarına uygulanmış gibi görünüyordu, gide gide yüzyıl başına vardı, sonra daha da geriye gitti, yürüyüş sürüyor, yakında post-modern kategorisi Homeros'a gelip dayanacak.

Bununla birlikte, post-modernizmin zamandizimsel olarak sınırlandırılabilen bir eğilim değil, tinsel bir sınıf, daha doğrusu bir *Kunstwollen*, bir çalışma biçimi olduğuna inanıyorum. Diyebiliriz ki, her çağın kendi post-modernizmi vardır, her çağın kendi üslupçuluğu olacağı gibi (öyle ki, post-modernizmin, bir tarih-ötesi kategori olarak üslupçuluğun çağdaş adı olup olmadığını soruyorum kendi kendime). Kanımca, her çağda, Nietzsche'nin, *Çağa Aykırı Düşünceler*'de, tarih araştırmalarının zararı[2] konusunda betimlediği bunalım anlarına geliniyor. Geçmiş bizi koşullandırır, sırtımıza abanır, bizden haraç alır. Tarihsel avangard (burada avangardı, tarihötesi avangard olarak da kastediyorum) geçmişle hesaplaşmaya çalışıyor. Fütüristlerin temel ilkesi, "ay ışığını indirin", her avangardın tipik izleğidir; ay ışığının yerine uygun bir şey koymak yeter. Avangard geçmişi yıkar, biçimini bozar; *Demoiselles d'Avignon*, avangardın tipik bir davranımıdır; sonra avangard daha da ileri gider; figürü yıkar, ortadan kaldırır, soyuta, biçimi olmayana, beyaz telaya, yırtık telaya, yanık telaya dek; mimaride *curtain wall*'un[3] asgari

1. (Fr.) Her işe yarayan. (Ç.N.)

2. Nietzsche'nin yukarıda (dn. 1'de) anılan yapıtın bir parçasını oluşturan *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Lebens* (Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Zararı). (Ç.N.)

3. (İng.) Perde duvar. (Ç.N.)

koşulu, stele gibi yapı, katıksız paralelyüz edebiyatta konuşma akışının ortadan kaldırılması, Bourrough'vari kolaja, suskunluğa ya da ak sayfaya dek; müzikte atonaliteden gürültüye, mutlak bir sessizliğe geçiş (bu anlamda kökenlerin Cage'ı moderndir).

Ama bir an gelir, avangard (modern) daha ileri gidemez, çünkü olanaksız metinlerden söz eden bir üstdil (kavramsal sanat) üretmiştir artık. post-modernizmin moderne yanıtı –geçmişin ortadan kaldırılışı suskuya götürdüğünden yıkılamayacağı için– geçmişe dönülmesi gerektiğinin bilincine varmakta yatar: geçmişe ironiyle, masum olmayan bir biçimde yeniden dönüş. Post-modernizmin tutumunu, çok kültürlü ve kendisine, "seni umutsuzca seviyorum" diyemeyeceği bir kadına âşık olan birinin durumuna benzetiyorum, çünkü bu cümlenin daha önce Liala tarafından yazılmış olduğunu onun bildiğini (bunu kendisinin bildiğini de bildiğini) bilmektedir. Şöyle diyebilir: "Liala'nın dediği gibi, seni umutsuzca seviyorum." Bu noktada, yapmacık masumluktan kaçınmış, artık masumca konuşulamayacağını açıkça söylemiş olacak, ama gene de kadına söylemek istediğini söyleyecektir: onu sevdiğini, ama onu yitik bir masumluk çağında sevdiğini. Eğer kadın da oyuna katılırsa, gene de bir aşk ilanını kabul etmiş olacaktır. Hiçbiri kendisini masum hissetmeyecek, ikisi de geçmişin –ortadan kaldırılamayan söylenmiş olanın– meydan okuyuşunu kabul edecek, ikisi de bilinçli olarak ve zevk duyarak ironi oyununu oynayacaklardır. Ama ikisi de, bir kez daha aşktan söz etmeyi başarmış olacaklardır.

İroni, bir üstdil oyunu, dört köşeli bir açığa vurmadır. Bu nedenle, nasıl modernde oyunu anlamayan ister istemez onu reddederse, modernsonrasında da oyunu anlamamak ve olayları ciddiye almak olasıdır. Sonra, ironinin riski de var. İronik olanı ciddiye alan biri her za-

man vardır. Picasso'nun, Juan Gris'nin ve Braque'ın kolajlarının modern oldukları kanısındayım: Bu yüzden normal insanlar bunları kabul etmiyorlardı. Oysa, Max Ernst'in XIX. yüzyılda gravür parçalarıyla yaptığı kolajlar post-moderndi: bunlar, gravür üstüne, hatta belki de doğrudan doğruya kolaj üstüne bir söylevi yansıttıklarının farkına varılmaksızın, fantastik bir öykü, bir düş öyküsü gibi de anlaşılabilir. Eğer post-modernizm buysa, Sterne'in ya da Rabelais'nin niçin post-modern oldukları, Borges'in niçin kesinlikle post-modern olduğu açıktır, çünkü aynı sanatçıda modern an ile post-modern an bir arada bulunabilirler ya da kısa bir aralıkla birbirlerini izleyebilirler yahut dönüşümlü olarak birbirlerinin yerini alabilirler. Joyce'ta ne olduğuna bakalım. *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*, modern bir eğilimi yansıtan bir öyküdür. *Dublinliler* de, daha önce yazılmış olmasına karşın, *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*'nden daha moderndir. *Ulysses* sınırda durur. *Finnegans Wake* artık post-moderndir ya da en azından post-modernizm üstüne tartışmayı başlatır; anlaşılabilmek için, çoktan söylenmiş olanın yadsınmasını değil, ironik açıdan yeniden üstünde düşünülmesini ister.

Post-modernizm üstüne daha başından hemen hemen her şey söylenmiş bulunmaktadır (John Barth'ın 1967'de yazılmış ve geçenlerde Caliban'ın, Amerikan post-modernizmiyle ilgili yedinci sayısında yayımlanmış olan "Tükenişin Yazını" gibi denemelerce). Post-modernizm kuramcılarının (Barth dahil), kimin post-modern olduğunu, kimin henüz olmadığını saptayarak, yazar ve sanatçılara verdikleri notlara tümüyle katılmıyorum. Ama bu eğilimin kuramcılarının kendi öncüllerinden çıkardıkları teorem ilgilendiriyor beni: "Bence, ideal post-modern yazar ne XX. yüzyılda yaşayan babalarına ne de XIX. yüzyılda yaşamış dedelerine öykünür ne de onları redde-

der. Modernizmi sindirmiştir, ama onu omuzlarında bir yük gibi taşımaz. Bu yazar, kitle haberleşme araçlarının koşullandırdığı okumazyazmazlar bir yana, belki de James Michener'in ve Irving Wallace'ın kültürlü kişilerine ulaşmayı ya da onları etkilemeyi umamaz, ama en azından bazen, Thomas Mann' ın ilk Hıristiyanlar dediği Sanat'a yürekten bağlı kişilerin çevresinden daha geniş bir kitleye ulaşıp onları oyalamayı umabilir... İdeal postmodern roman, realizm ve irrealizm, biçimcilik ve "özcülük", katıksız edebiyat ve güdümlü edebiyat, *élite*[1] roman ile kitle roman arasındaki sert tartışmaları aşmak zorundadır... Benim yeğ tuttuğum benzetim, iyi caz ile klasik müzik arasındaki benzetimdir: Partisyonu yeniden dinleyip çözümleyince, ilk kez farkına varılmamış birçok şey keşfedilir, ama partisyon ilk kez dinlendiğinde, sizi yeniden dinleme isteği uyandıracağı noktaya getirmeyi bilmelidir; bu, uzmanlar için olduğunca uzman olmayanlar için de geçerlidir." Barth, 1980'de, konuyu bu kez "Doluluk Yazını" başlığı altında yeniden ele alarak böyle diyordu. Doğal olarak, diyalog, Leslie Fiedler'in yaptığı gibi, büyük bir paradoks zevkiyle yeniden ele alınabilir. Caliban'ın sözü edilen sayısı, onun 1981'de yazılmış denemelerinden birini yayımlıyor; çok kısa bir süre önce de, yeni *Linea d'ombra* dergisi, onun öteki Amerikan yazarlarıyla tartışmasını yayımlıyor. Fiedler kışkırtıyor, bu açık. Serüven romanı, gotik, eleştirmenlerce değersiz bulunan, ama mitler yaratmayı ve birden çok kuşağın imgelemini doldurmayı bilen *Mohikanların Sonuncusu*'nu övüyor. Mutfakta olsun, salonda olsun, çocuk odasında olsun aynı tutkuyla okunabilen *Tom Amcanın Kulübesi* gibi bir şeyin hâlâ ortaya çıkıp çıkamayacağını soruyor kendi kendine.

1. (Fr.) Seçkinler. (Ç.N.)

Shakespeare'i, *Rüzgâr Gibi Geçti*'yle birlikte, eğlendirmeyi bilenlerin yanına koyuyor. Onun inanılmaz derecede kurnaz bir eleştirmen olduğunu hepimiz biliyoruz. Yalnızca sanat ile hoşa giden arasına dikilmiş olan engeli ortadan kaldırmak istiyor o. Geniş bir kitleye ulaşmanın ve onun düşlerini doldurmanın belki de günümüzde avangard olmak anlamına geldiğini sezinliyor ve okuyucuların düşlerini doldurmanın ille de onları avutmak anlamına gelmediğini söylemekte bizi gene de özgür bırakıyor. Bu, onların yakasını bırakmama anlamına da gelebilir.

Tarihsel roman

İki yıldır işe yaramaz soruları yanıtlamayı reddediyorum. Şu tür sorular: Yapıtın açık bir yapıt mı, değil mi? Ne bileyim ben, bunlar benim işim değil, sizin işiniz. Ya da: Kendini kahramanlarından hangileriyle özdeşleştiriyorsun? Tanrım, bir yazar kendini kiminle özdeşleştirir? Kuşkusuz zarflarla.

İşe yaramaz soruların en işe yaramazı, geçmişi anlatmanın bir çeşit "şimdi"den kaçmak olduğunu öne sürenlerin sorusu oldu. Bu doğru mu, diye soruyorlar bana. Olabilir, diye yanıtlıyorum, Manzoni XVII. yüzyılı anlatmışsa, bunun nedeni, XIX. yüzyılın kendisini ilgilendirmemesidir; Giusti'nin Sant'Ambrogiosu ise, Avusturyalılara kendi zamanından söz eder; Berchet'nin *Giuramento di Pontida*'sı geçmiş zamanın masallarından söz eder. *Love Story* kendi zamanına bağlı kalırken, *Parma Manastırı* ancak yirmi beş yıl önceki olayları anlatıyordu... Komünal demokrasiden banka ekonomisine, ulusal monarşilerden kentlere, yeni teknolojilerden yoksulların başkaldırılarına dek çağdaş Avrupa'nın bütün sorunları, onları bugün hissettiğimiz biçimleriyle Ortaçağ'da oluşur. Ortaçağ, bizim geçmişimizi anımsamak için hep

dönmemiz gereken çocukluğumuzdur. Ama Ortaçağ'dan Excalibur üslubunda da söz edilebilir. Ancak o zaman sorun başka bir sorundur ve yan çizilemez. Tarihsel bir roman yazmak ne demektir? Kanımca, geçmişi anlatmanın üç yolu vardır. Biri *romance*; Bretagne söylencelerinden Tolkien'in öykülerine değin; işin içine novel değil, tam anlamıyla *romance* olan "gotik roman" da girer. Geçmişin, imgeleme özgürce boşalım sağlamak için senaryo, bahane, masalsı kurgu olarak ele alınması. Bu nedenle, *romance*'ın geçmişte gelişmesi şart değildir; şimdi ve burada geçmemesi ve şimdi'den ve buradan söz etmemesi yeterlidir. Birçok kurgubilimler katıksız *romance*' tır. Bir *başka yer*'in öyküsüdür *romance*.

Sonra, "omuzda pelerin, elde kılıç" romanı gelir, Dumas romanı gibi. "Omuzda pelerin, elde kılıç" romanı, "gerçek" ve tanınabilir bir geçmişi seçer; onu tanınabilir kılmak için de ansiklopediye geçmiş kişilerle (Richelieu, Mazarin) doldurur; onlara ansiklopedide geçmeyen, ama ansiklopediye ters düşmeyen bazı eylemler yaptırır (Milady'yle karşılaşma, Bonacieux diye birisiyle temas kurma). Doğal olarak, gerçeklik izlenimini güçlendirmek için tarihsel kişiler (tarih yazımının onayıyla) tarihte yapmış oldukları şeyleri de yapacaklardır (Rochelle'i kuşatmak, Avusturyalı Anna'yla yakın ilişkiler kurmak, Fronda'yla bilinen ilişkilerde bulunmak). Bu ("gerçek") çerçeve içine hayal ürünü kişiler konur, ama bunlar başka çağların kişilerine de yorulabilecek duygular ortaya koyarlar. D'Artagnan, kraliçenin mücevherlerini Londra'ya geri getirirken yaptığını, XV. yüzyılda da, XVII. yüzyılda da yapabilirdi. D'Artagnan'ın ruhsal durumuna sahip olmak için XVII. yüzyılda yaşamak şart değildir.

Oysa tarihsel romanda, genel ansiklopedi terimleriyle tanınabilir kişilerin sahneye girmeleri şart değildir. *Nişanlılar*'ı düşünün; en tanınmış kişisi, Manzoni'den

önce az kimsenin bildiği Kardinal Federigo'dur. (Çok daha tanınmış olan öteki Borremo, San Carlo'ydu.) Ama Renzo'nun, Lucia'nın ya da Fra Cristoforo'nun yaptıkları her şey, ancak XVII. yüzyıl Lombardia'sında yapılabilirdi. Kişilerin yaptıkları, tarihin, yani olup bitenlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya yarar. Yaşantılar ve kişiler kurmacadır, ama o çağ İtalyası hakkında tarih kitaplarının hiçbir zaman bu denli açıklıkla söylemedikleri şeyleri söylerler bize.

Ben kesinlikle bu anlamda bir tarihsel roman yazmak istiyordum; Ubertino ve Michele gerçekten var oldukları ve az çok gerçekten söylemiş oldukları şeyleri söyledikleri için değil, William gibi uydurulmuş kişilerin tüm söyledikleri ancak o çağda söylenmiş olacağı için.

Bu düşünceye ne denli bağlı kaldığımı bilmiyorum. Daha sonraki kuşak yazarlarının (Wittgenstein gibi) alıntılarını, o çağa aitmiş gibi vererek maskelerken buna uymadığımı sanmıyorum. Bu durumlarda, benim Ortaçağ kişilerimin çağdaş olmadıklarını, olsa olsa Ortaçağ'a özgü biçimde düşünen çağdaş kişiler olduklarını çok iyi biliyordum. Bazen kurgusal kişilerimi, tümüyle Ortaçağ'a özgü düşüncelerin *disiecta membra*'sından[1], Ortaçağ'ın kendine özgü olarak algılamayacağı bazı kavramsal canavarlar üretme yeteneğiyle donatıp donatmadığımı soruyorum kendi kendime. Ama kanımca tarihsel bir roman, yalnızca geçmişte, daha sonra olanların nedenlerini belirtmekle kalmamalı, bu nedenlerin yavaş yavaş sonuçlarını göstermeye yöneldikleri süreci de betimlemelidir.

Kişilerimden biri, iki Ortaçağ düşüncesini karşılaştırarak onlardan daha çağdaş bir üçüncü düşünce çıkarıyorsa, bunu tam kültürün daha sonra yaptığı gibi yap-

1. (Lat.) Dağılmış uzuvlar. (Ç.N.)

maktadır; eğer söylediğini hiç kimse yazmamışsa, birisinin karmaşık bir biçimde de olsa bunu (yazık, kim bilir ne korkulara, ne utançlara kapıldığı için dile getirmeksizin) düşünmeye başlayacağına kuşku yoktur.

Ne olursa olsun, beni çok eğlendiren bir şey var: Ne zaman bir eleştirmen ya da bir okuyucu, kişilerimden birinin çok çağdaş şeyler öne sürdüğünü söylemiş ya da yazmışsa, bütün bu durumlarda, özellikle de bu durumlarda, XIV. yüzyıl metinlerinden alıntılar kullanmıştım.

Okuyucunun tam anlamıyla ince bir biçimde Ortaçağ tavrı olarak tat aldığı, benim yasaya aykırı bir biçimde çağdaş bulduğum sayfalar da var. Gerçek şu ki, herkesin Ortaçağ hakkında, genellikle yoz olan kendi düşüncesi var. Yalnızca bizler, o zamanın rahipleri, biliriz gerçeği, ama bunu söylemek bazen yakılmaya götürür insanı.

Bitirirken

Romanı yazdıktan iki yıl sonra, üniversiteye gittiğim 1953 yılından kalma bir not geçti elime.

Horacio ve arkadaşı aynanın gizini çözmek için P. kontunu çağırırlar. P. kontu, tuhaf ve ağırkanlı bir soyludur. Buna karşıt olarak, Amerikan yöntemleri kullanan Danimarka muhafız askerlerinin genç komutanı. Olayın trajedi kurallarına göre normal gelişimi. Son bölümde P. kontu, aileyi toplayıp gizemi açıklar: Katil Hamlet'tir. Ama artık çok geç, Hamlet ölmüştür.

Yıllar sonra, Chesterton'un bu tür bir düşünceyi bir yerde dile getirmiş olduğunu keşfettim. Geçenlerde Oulipo grubu, bütün olası polisiye durumların bir tablosunu yapmış ve okuyucunun katil olduğu bir kitabın henüz yazılmadığını ortaya koymuş.

Kıssadan hisse: Saplantısal düşünceler vardır, bunlar hiçbir zaman kişisel değildir, kitaplar kendi aralarında konuşurlar; tam anlamıyla yapılmış bir polis soruşturması suçlunun biz olduğumuzu kanıtlamalıdır.

UMBERTO ECO

UMBERTO

GÜLÜN ADI

Çeviri: ŞADAN KARADENİZ

48. BASKI

can modern

UMBERTO ECO GÜLÜN ADI

Umberto Eco'nun 1980'de yayımlanan dev romanı *Gülün Adı*, çağdaş klasikler arasında yerini çoktan aldı. Çok katmanlı bir yapıt olan bu romanda, 1327'de İtalya'daki bir manastırda geçen bir cinayet soruşturması anlatılıyor. Dünyanın belli başlı tüm dillerine çevrilen *Gülün Adı* yayımlanışının üzerinden 21 yıl geçtikten sonra, yazarı tarafından yeniden ele alındı; bazı bölümler eklendi, bazı bölümler çıkarıldı. *Gülün Adı*'nın bu yeni bir soluk kazanmış olan formunda, yine kendinizi 14. yüzyıl Avrupa'sının dinsel entrikalarının ortasında bulacak, gizemli bir öykünün labirentlerinde din ve bilimin çatışmasını izleyeceksiniz.

Günümüz edebiyatına bambaşka bir soluk getiren, yepyeni bir türün kapılarını açan *Gülün Adı*, hem Ortaçağ Hıristiyan dünyasını derinliğine irdeleyen bir tarihsel roman hem de büyük bir ustalıkla kurulmuş, soluk soluğa okunan bir polisiye öykü.

#italyanedebiyatı #polisiye #tarihiroman #ortaçağ #keşiş #cinayet

can

canyayinlari.com | f | | X canyayinlari

roman

ISBN: 978-975-07-3273-7

9 789750 732737

UMBERTO

ECO

GÜLÜN ADI

Umberto Eco'nun 1980'de yayımlanan dev romanı Gülün Adı, çağdaş klasikler arasında yerini çoktan aldı. Çok katmanlı bir yapıt olan bu romanda, 1327'de İtalya'daki bir manastırda geçen bir cinayet soruşturması anlatılıyor. Dünyanın belli başlı tüm dillerine çevrilen Gülün Adı yayımlanışının üzerinden 21 yıl geçtikten sonra, yazarı tarafından yeniden ele alındı; bazı bölümler eklendi, bazı bölümler çıkarıldı. Gülün Adı'nın bu yeni bir soluk kazanmış olan formunda, yine kendinizi XIV. yüzyıl Avrupa'sının dinsel entrikalarının ortasında bulacak, gizemli bir öykünün labirentlerinde din ve bilimin çatışmasını izleyeceksiniz.

can